VERHANDELINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

DEEL XXVI.

BATAVIA,
LANGE & Co.
1854—1857.

VERHANDELINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

VERHANDELINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

DEEL XXVI.

BATAVIA,
LANGE & Co.
1854—1857.

VOORBERIGT.

De uitgave van het Zes-en-twintigste deel van 's Genootschaps Verhandelingen is door omstandigheden, onafhankelijk van 's Genootschaps Bestuur, vertraagd geworden.

Met het drukken der Verhandelingen is echter sedert het jaar 1853 *onafgebroken voortgegaan, en zoo is het* 27e *Deel bijkans geheel, en het* 28e *Deel reeds voor een groot gedeelte afgedrukt.*

Beide die deelen zullen waarschijnlijk in den loop van het jaar 1858 *aan de Leden des Genootschaps kunnen worden afgeleverd.*

Sedert de uitgave van het 25e *Deel, hebben de volgende veranderingen in het Bestuur des Genootschaps plaats gehad.*

De toenmalige President de heer Mr. C. Visscher, *in* 1854 *tot voorzitter gekozen, bekleedde deze betrekking tot zijn vertrek naar Nederland, in het begin dezes jaars. Zijne Excellentie de Luitenant-Generaal* Jkhr F. V. A. Ridder de Stuers, *sedert* 1854 *in het Bestuur des Genootschaps getreden, werd ter vervanging van den heer* Visscher *tot President benoemd en heeft die benoeming aangenomen.*

Het ondervoorzitterschap, in 1855 *opengevallen door het vertrek van den heer* Dr. G. Wassink, *tot herstel van gezondheid naar Nederland, werd opgedragen aan het Bestuurslid den heer* Mr. A. J. Swart.

Afgetreden als bestuursleden sedert 1853 *zijn de heeren* F. U. Van Hengel, Mr. L. W. C. Keuchenius, N. Lange (*overleden*), E. A. Schill (*overleden*) *en* Jkhr R. G. B. De Vaijnes van Brakell.

In hunne plaats werden gekozen de heeren R. H. Th. Friederich, E. Netscher, J. F. G. Brumund, D. Jannette Walen, P. J. B. De Perez, A. W. P. Weitzel *en* P. Baron Melvill van Carnbee.

De heer Brumund *is sedert naar Nederland vertrokken en de heer* P. Baron Melvill van Carnbee *der Direktie door den dood ontvallen.*

Het Beschermheerschap, opengevallen door het vertrek uit Nederlandsch Indië van den Minister van Staat, Oud-Gouverneur-Generaal Mr. A. J. Duymaer van Twist, *is sedert welwillend aangenomen door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal* Chs. F. Pahud.

Tot Eereleden des Genootschaps zijn benoemd geworden het Oud-Bestuurslid Zijne Excellentie Mr. P. Mijer, *de Oud-Beschermheer Zijne Excellentie* Mr. A. J. Duymaer van Twist, *en de Oud President de heer* Mr. C. Visscher.

Batavia, November 1857.

INHOUD.

OVER

INSCRIPTIEN

VAN

JAVA EN SUMATRA,

VOOR HET EERST ONTCIJFERD

DOOR

R. H. Th. FRIEDERICH,

LID VAN DE DIRECTIE VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, LID VAN DE DEUTSCHE MORGENLÄNDISCHE GESELLSCHAFT, HONORAIR LID VAN DE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY OF GREAT BRITAIN AND IRELAND.

OVER

INSCRIPTIEN VAN JAVA EN SUMATRA.

BIJDRAGE

VAN

R. FRIEDERICH.

Voorwoord.

Niemand twijfelt er aan dat eenig juist denkbeeld van den maatschappelijken toestand van een volk en zelfs van eene familie van volkeren alleen kan verkregen worden door middel van de geschiedenis, zoowel de staatkundige als die der civilisatie.

In Azie, met uitzondering van China en Armenie, begint de eigenlijke geschiedenis eerst met het optreden van den Islam.

Hetgeen uit Indië als geschiedenis tot nog toe is bekend geworden, (en er bestaat weinig hoop, dat er meer zal aan het licht gebragt worden), is, natuurlijk met uitzondering der Mohammedaansche kronijken en levensbeschrijvingen, niet onder de rubriek van degelijke geschiedenis te rangschikken.

De *Râdjatarangînî*, die eene geschiedenis van Kaçmîra (Kasjmir) wordt gezegd te geven, houdt zulke ongerijmdheden in, (verplaatst b. v. koningen, van wier bestaan het tijdperk door andere bronnen vast staat, 1000 jaren voor hunnen tijd; geeft aan koningen, zelfs uit lateren tijd, eene regering van 500 jaren enz.), dat zij door weinigen als eene historische bron beschouwd wordt. Prof. Lassen heeft de chronologie, die daarin voorkomt, wel verbeterd, doch ook met deze verbeteringen, blijft zij nog altijd weinig te vertrouwen.

Nog minder is met de lijsten van koningen in de Purânas te beginnen. Niet twee van de achttien Purânas stemmen met elkander overeen. En alleen door combinatie verkrijgt men eenige data, te beginnen met den tijd kort voor Alexander den Grooten.

Kronijken der zuidelijke landschappen van het vasteland van Indië, voornamelijk der *Pandya's*, zijn maar van locaal belang, en ook door mythen onbestemd gemaakt.

De geschiedenis van Ceilon is eigenlijk maar van belang voor enkele perioden van het Buddhisme; want, door Buddhistische priesters geschreven, gaat zij niet alleen geheele regeringen, maar eeuwen met stilzwijgen voorbij en spreekt daarentegen met de grootste uitvoerigheid van alle soms zeer onbeduidende verrigtingen van vorsten, die het Buddhisme begunstigden.

Aangaande Java moet ik, nadat ik mij jaren lang met een onderzoek naar de waarde der overleveringen heb bezig gehouden, verzekeren dat geen enkel feit tot nog toe op eene de kritiek bevredigende wijze vastgesteld is, vóór den tijd van de Europeanen. (Het berigt van *Fa Hian* geeft ons alleen de zekerheid, dat reeds Brahmanen op Java waren A. D. 416 of 417.)—De Javaansche geschiedenis in de werken van Raffles en Crawfurd is uit de Javaansche traditie afgeleid. De voornaamste autoriteit van Raffles was de achtingswaardige onlangs overleden Sulthan van Suměnap, wiens kennis van Javaansche oudheid echter als geheel ontoereikend moet beschouwd worden, zoo als ik in het vervolg gelegenheid zal hebben aantetoonen.

Het gebrek aan historische werken heeft nu, zoowel in Indië, als ook, sedert Raffles's tijd, op Java, de oudheidvorschers zich vooral op de inscriptiën op steen of op metalen platen en op de munten doen toeleggen.

Voorgegaan door anderen, vooral door Colebrooke, heeft J. Prinsep, Secretaris van het Aziat. Genootschap van Bengalen, sedert 1832 zijne geheele kracht, zijnen onvermoeiden ijver en zijn inderdaad bewonderingswaardig genie aan de ontcijfering der tallooze en in zoo veelvuldige karakters geschreven Indische inscriptiën (en munten) toegewijd. Hij is de ontcijferaar van den oudsten vorm van Indisch schrift (in de Açoka-inschriften), hij heeft ook het eerst den weg gewezen tot het ontcijferen van het zoogenoemd Ariaansch Alphabet, dat op Bactrische en Indoscythische munten voorkomt. Aan Prof. Lassen en anderen, die op dezen weg voortgegaan zijn, is de nadere bepaling van het schrift en van de beteekenis dier muntlegenden gelukt, en vooral Pr. Lassen heeft daardoor de betrekkingen van Indie met de Grieken en andere westersche volken aangetoond. Het zou te ver leiden om hier uit te wijden over het gewigt dier ontdekkingen en over hare geheele waarde ten opzigte van de wetenschap en vooral van de geschiedkunde. Wij verwijzen te dien opzigte naar Lassen's Indische Alterthumskunde, vooral Bd. II. p. 42—49. 215—24. 939—41. en passim. (1)

Door J. Prinsep's vaststelling van het oudste Indische Alphabet is het dan ook gelukt, de elkander opvolgende vormen van schrift, die sommigen reeds op hersenschimmige gronden (even als de plastische voorstellingen der Indische mythologie) hebben getracht afteleiden van allerlei landen en volken, zoo als van Aethiopie, Egypte enz., te bepalen.

Het is daardoor mogelijk geworden op eene regelmatige door de wetten der palaeogra-

---

(1) Vgl. voor de ontcijfering der munten: *Lassen zur Geschichte der Griechischen und Indoskythischen Könige in Baktrien, Kabul und Indien durch Entzifferung der Altkabulischen Legenden auf ihren Münzen.* Bonn. 1838. 8. Verder: *On the Dynasty of the Sah Kings of Surashtra* by Edward Thomas. Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. Vol. XII. p. 1—77.

phie verzekerde wijze, den eenen uit den anderen vorm afteleiden, en daardoor een niet te veronachtzamen criterium voor den ouderdom van inscriptien te verkrijgen.

De waarde van dit criterium is echter ondergeschikt aan die van chronologische opgaven, en men moet daarbij ook nog zeer letten op het in elkander overgaan van verschillende soorten van schrift, zoodat een of twee, ook zelf meerdere duidelijk herkende letters van eenen reeds bekenden vorm van schrift, die men zou veronderstellen eene bepaalde eeuw aante-toonen, nog geen afdoend bewijs voor hunnen tijd opleveren, bijaldien andere letters van dezelfde inscriptie naar een jongeren vorm van schrift overhellen.

Het groote getal facta (2) die betrekking hebben op eene lange periode der Indische geschiedenis, waarvan wij uit andere bronnen nagenoeg niets weten, en dat zich laat opmaken uit de inscriptien (en munten) die door Prinsep en zijne vrienden, en de Europesche geleerden, die hunne voetstappen (ook kritisch verbeterend) gevolgd hebben, behoeven voor den beoefenaar der Indische oudheidkunde niet nader omschreven te worden. Veel meer opheldering zou echter nog kunnen worden verwacht, indien al het in Indie aanwezige materieel door een én in philologie én in palaeographie toereikend voorbereiden geleerde verzameld, gerangschikt en op eene der zaak waardige wijze uitgegeven werd. Prof. Lassen heeft reeds voor lang dien wensch geuit, en het der Engelsche regering verweten, dat zij bijna niets voor de wetenschap doet, en achterstaat bij de Fransche en Pruissische regeringen (hij had ook de Hollandsche kunnen noemen — maar hij sprak alleen van inscriptiën). Engeland is desniettemin in alle vakken der wetenschap door den belangloozen ijver zijner onderdanen waardig vertegenwoordigd, — maar particulieren kunnen nooit zooveel doen, als eene regering en vooral niet als eene regering, die de schatten van Indie, en den grootsten handel der wereld te harer beschikking heeft.

De voorafgaande opmerkingen schenen noodig te zijn, om ons op het standpunt te brengen, van waar ook de Javaansche inscriptien dienen beschouwd te worden. Voor dat wij echter onze beschouwingen hierover mededeelen, gelooven wij een kort overzigt te moeten geven van hetgeen vroeger in dit vak der verklaring der inscriptien gedaan is. Wij vinden hier namelijk maar de werken van Raffles en Crawfurd (in Verh. B. G. D. VIII. p. 315—325.) steunende op den Sultan van Sumĕnap, en Van der Vlis (in deel XIX. Verh. B. G.) die zijne verklaringen van eene nog geringere autoriteit, een' Raden van Surakarta had. Daar ik maar weinige op inscriptien betrekkelijke werken tot mijne beschikking heb, en mogelijk ook in het mij toegankelijke materieel iets over het hoofd kan hebben gezien, zoo vraag ik diegenen om verschooning, wier verdiensten in dit vak hier niet mogten zijn opgegeven. Ik denk hierbij ook aan de inscriptie met lithographie medegedeeld door den heer Domis, Verhand. van het Bat. Gen. X. 129—130. Of daar wel eene enkele letter juist gelezen is, laat ik aan anderen over, ik voor mij hecht, volgens hetgeen ik uit die kopij herkennen kan, aan zijne verklaring niet de minste waarde. Het overschrift (het zal wel eene vertaling zijn) is niet Javaansch maar *gemeen Maleisch.* Het eerste woord is inderdaad *ong*, daarop volgt *dharma.* Dit is al niet gunstig voor den

(2) Geheele dynastien van aanzienlijke magt zijn alleen bekend geworden door de inscriptien, soms gesteund door eene onbestemde traditie.

verklarer. Maar het ergste is het jaargetal 427 instede van 1371: het laatste cijfer heeft de goede Javaan over het hoofd gezien, en de twee eersten verkeerd begrepen!! In deze inscriptie verschijnt ook reeds de *Pĕpĕt* (korte ĕ) die zich niet vroeger dan in de Mss. van Bandong en van den Merbabu vertoont; in alle oude inscriptien is dit teeken onbekend. Eindelijk hebben wij vóór het jaargetal de *duidelijke* voorstelling van den *Lingga* (zie het vervolg van dit stuk), een verder bewijs van den laatsten tijd der Javaansche oudheid. Jammer, dat zich W. v. Humboldt, Kawi-Sprache I. 302 vlgg. met deze en de inscriptien van Raffles zoo vermoeid heeft; echter heeft hij den weg aangetoond, hoe men inscriptien gebruiken kan (als ze gelezen zijn).

Wij vinden dus in de eerste plaats den reeds genoemden Panĕmbahan (later Sultan) van Sumĕnap als ontcijferaar. Eene steeninscriptie in Italiaansch overschrift is in het Eng. vertaald door Crawfurd en medegedeeld door Raffles in het VIII. deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap, p. 315—25. Er bestaat geene mogelijkheid om den inhoud van deze inscriptie ook maar te gissen. Eene lithographie derzelve is niet gegeven. Het overschrift geeft ons woorden, waarvan wel enkele Sanscrit, anderen ook Javaansch zijn, maar het grootste gedeelte is niets dan *abra-kadabra.*

Het jaargetal 894 is geheel onzeker, want dit zoude door *waraswirat* (kennelijk twee woorden) *tata* uitgedrukt zijn; deze woorden beteekenen echter niets, en ik kan hier ook geene conjecturen maken, hoe zij gelezen moeten worden. Gemakkelijker is de reconstructie der voorafgaande woorden, die ik alleen hier opgeef, dewijl, (als de steen nog mogt zijn te vinden) uit die woorden ook de plaats van het jaargetal optemaken is, en wel volgens de gewone wijze der Javaansche inscriptien. Die twee woorden luiden: *bpa njokawara*, ik lees die *i Çakawarsha. Bpa* vertoont duidelijk de onkunde van den ontcijferaar; het is de figuur ꦆ (*b* met een gekromde streep daaronder) die in alle soorten van Kawi schrift tot in het modern Javaansch *i* beduidt; *njokawara* is zeker *çakawarsha*; wij hebben dus: *in het jaar van Çaka.* Namen van personen in de inscriptie, als *Makuja*, ook wel *Kuja* (op hollandsche wijze gschreven *Kudja*) als wij *ma* als Polynesisch praeformatief beschouwen, verder *Dadrawisa*, *Jalaláa* zijn even weinig geschikt om ons vertrouwen in het overschrift en de vertaling inteboezemen. Een weinig beter is het overschrift van twee koperen platen, medegedeeld door Raffles in hetzelfde deel p. 829—838. *Gramawyaya* of *Gramawijaya* is zeker *Kramawidjaja*, een bekende javaansche naam.

Crawfurd heeft reeds begrepen, dat de vertalingen van deze en andere inscriptien, die in den Engelschen tijd gemaakt zijn, geen vertrouwen verdienen (Indian Archipelago II. 213. Cf. Humboldt Ueber die Kawisprache etc. I. 216). Zijne reden is, dat niet twee van de zoogenoemde Javaansche Kawi-kenners eene gelijke vertaling leverden. Humboldt berispt Crawfurd ten onregte, omdat deze geene partij van die inscriptien getrokken heeft. Wie dan ook de overschriften van de boven bedoelde inscriptien, en de vertalingen van drie steeninscriptien bij Raffles II Appendix 227—237, naauwkeurig nagaat, zal ook inzien, dat geene enkele stellige gevolgtrekking er uit te maken is.

De jaargetallen van de laatstaangehaalde inscriptien blijven onzeker tot dat men de steenen

vergeleken zal hebben, want zij zijn zeer waarschijnlijk in de Tjandra Sangkala vervat. (Een van die steenen moet men thans op de goederen van de familie Minto in Schotland zoeken. Raffles. l. l. 227.) De namen van personen in die inscriptien voorkomende en de Javaansche titels zijn vrij juist. Ik maak opmerkzaam op *Sang jang Taja*, (*Sudrija* is verkeerd gelezen: mogelijk *Sûrya* de zon,) deze speelt eene rol in de buddhistische mythologie van Java. Zie *Bandong Mss.* Zonder hier eene verdere beoordeeling van deze inscriptien te geven, (hetgeen ik bij gelegenheid zal doen), en verder over de bespiegelingen van Wilh. v. Humboldt te redeneren, waartoe hier niet de plaats is, moet ik nog iets over de autoriteit van den Sultan van Sumĕnap, als ontcijferaar van inscriptien, bijvoegen.

De Sultan van Sumĕnap bezat een weinig kennis van het Kawi, die door een' Balineschen vlugteling in zijne familie was overgebragt (zie Raffles 2de uitg. Vol. I. 414. 459.); hij heeft meer dan eens verklaard, dat hij menig woord niet verstond, en hij is dikwijls alleen door den aandrang van zijne hooge beschermers bewogen geworden eene verklaring te geven van zaken, die hij niet verstond. (Zie Tdschr. voor Taal- Land- en Volkenkunde van het Bat. Gen. v. K. en W. D. III. 152. 153. A. 1855). Hij bezat verder kennis van verscheidene oudere vormen van Javaansch (of Kawi-) schrift (zie de platen bij Raffles. No. 21. 22. 23), en daarin stond hij boven de Balinezen, die geen oud schrift bezitten noch kennen. Echter wordt op Java nog menige persoon gevonden, die eene oppervlakkige kennis van oudere karakters heeft.

Hetgeen toch de verklaringen van den Sultan van Sumĕnap bijna onbruikbaar maakt is zijn gebrek aan kritiek, aan combinatie en aan naauwkeurigheid. Ik bezit afteekeningen van inscriptiën, die door hare leesbaarheid, en door vergelijkingen met andere van dien aard, zeer duidelijk zijn, waaronder de Sultan onder iedere letter de overeenkomende nieuw-Javaansche letter heeft gevoegd, en daaronder weder de vertaling in nieuw Javaansch. De kritiek van deze bewerking zou hier te ver voeren, en zij kan ook maar nuttig zijn als er lithographien van die inscriptien gemaakt worden; ik bepaal mij dus tot de verklaring, dat de Sultan soms juist gelezen en ook juist vertaald, soms juist gelezen en verkeerd vertaald, en dikwijls ook onjuist gelezen en onjuist vertaald heeft.

Op den bron van *Djĕlok Tundo* (ook *Djuluk* geschreven) heeft hij het duidelijke jaargetal 855 als 772 verklaard (3), waaruit blijkt, dat hij van achteren las en de duidelijke 5 (gestaafd zelfs door de Mss. van Bandong) voor 7 hield, daar toch de 7 in alle vormen van cijfers van Java beantwoordt aan de *l* van dienzelfden tijd, eene letter die ligt te herkennen is. Eerder kunnen wij over het hoofd zien, dat hij de 8 niet herkend heeft, daar deze,

(3) Zie v. Hoëvell Reis over Java D. II. p. 110—112. De twijfel te dezer plaatse zeer ten regte door den heer van Hoëvell geuit, wordt door de juiste lezing van het jaargetal weggenomen, hoewel ik niet weet hoe Raffles aan het jaargetal 846 voor Dewå Kusumå komt. Het schijnt alleenlijk door den Regent van Demak. Als het getal juist is, kan des vorsten kleinzoon *Pandji* zeer goed in 855 eene badplaats gestieht hebben. Echter *Pandji* is overal en nergens. De juiste naam van den bedoelden bron is *Djala Tunda*, (in de tegenwoordige uitspraak *Djolo Tundo*): dit beteekent *watermond*, Scr. *djala*, water, *tunda*, mond, aangezigt. Een zeer gepaste naam. Bij Salatiga vindt men ook een *Djala-tunda*, zeer gelijkende op de onze.

hoewel volkomen verzekerd door andere inscriptien, hier eenen zeer antiken vorm heeft. Ik heb nog andere bewijzen van de weinige waarde der verklaringen van den Sultan en van andere Javanen in handen, die het onnoodig is optenoemen. Zoo rust ook de lezing der inscriptien van *Suku* en *Tjetto* (door v. d. Vlis, Verh. Bat. Gen. D. XIX.) op niets dan misverstand.

Nadat wij nu, treurig genoeg, gevonden hebben, dat ons tot nu toe voor de oudere geschiedenis van Java de bodem onder de voeten wegzinkt, zullen wij trachten aantetoonen, hoe men langzamerhand weder tot het stichten van een degelijk gebouw, vooreerst van een geraamte daarvan, zal kunnen geraken.

De inscriptien zijn nog door geen Europeeschen geleerden onderzocht, die de daartoe vereischte kunde én van het Sanskrit, én van eenige Polynesische talen (vooral van het Javaansch) bezat, en die te gelijker tijd de Indische palaeographie ernstig beoefend had. Het zou onbescheiden zijn, indien ik mij deze bekwaamheden toekende. Echter hebben sedert verscheidene jaren reeds de inscriptien mijne bijzondere opmerkzaamheid tot zich getrokken; ik heb, in Europa daartoe niet voorbereid zijnde (daar de studie van Indische inscriptien eerst omstreeks den tijd van mijn vertrek eenigzins uitgebreider werd) hier aanvankelijk in het wilde geschermd door mij te wagen aan onnaauwkeurig afgeteekende en in een mij geheel onbekend soort van schrift vervatte inscriptien uit *Kĕdu* (de eene heeft het jaargetal 846), die bij het Bataviaasch Genootschap voorhanden waren. Ik kwam daarbij niet verder, dan tot het vaststellen van eenige letters, het vinden van een jaargetal, en de zekerheid, dat die inscriptien Buddhistisch zijn. Ook thans is het mij nog niet gelukt deze inscriptien geheel te ontcijferen; enkelen zijn ook maar gedeeltelijk nog voorhanden, echter bestaat de mogelijkheid, om ten minste twee, waarschijnlijk nog meerdere geheel te lezen, bijaldien een bekwaam teekenaar ze onder het noodige toezigt kopieerde *en afdrukte*. Inmiddels maakte ik mij met alle vormen van Indische letters, die in de weinige mij toen ten dienste staande hulpmiddelen (4) voorkwamen, gemeenzaam, en langzamerhand kwam ik door vergelijking tot eene rangschikking der alphabeten, die zich op Java vinden, waarvan men vroeger zeer onjuist geloofde, dat het kwadraat-Kawi-schrift het oudste (of zelfs het eenige buiten het nieuw-Javaansch) was.

Ik had nu wel vele inscriptien kunnen lezen, b. v. van de steenen in het museum van het Bataviaasch Genootschap, doch daartoe werden mij de vereischte fac-similes niet verstrekt, en men kan toch geene inscriptie (of zij moest zeer kort zijn) met zekerheid van een steen lezen. Ik heb dan door middel van zelf gemaakte en van den heer Netscher ontvangene kopijen de steen-inscriptie (Batu tulis) van Buitenzorg, en later de inscriptien van Kawali gelezen. Met de uitgave van het overige, belangrijke materieel heb ik gemeend te

(4) Ik had Part. I. en II. van Vol. I. en Part. II. en III. van Vol. III. van de Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland; Vol. VI. van het Asiatic Journal of Bengal (de andere deelen, waarin de ontdekkingen van J. Prinsep zich vinden, missen wij ook thans nog); en eerst in lateren tijd de eerste deelen van de Asiatic Researches.

Van bijzonder nut voor mij was alleen Vol. VI. van het Asiatic Journal of Bengal.

moeten wachten, eensdeels tot dat ik meer zou kunnen vergaderen, ten tweede en voornamelijk tot dat ik van vele inscriptien meer verzekerde fac-similes zou hebben ontvangen.

Ik heb hier meer dan mij aangenaam was van mij zelven gesproken, echter geloof ik, dat het noodig is op de middelen opmerkzaam te maken, die alleen tot zekere ontcijfering der eenige verstaanbare monumenten des voortijds kunnen strekken. Ik heb mij er van overtuigd, dat menschen van den besten wil en wetenschappelijken ijver bezield, die moeite gedaan hebben, om inscriptien naauwkeurig te kopieeren, toch maar zeer onvolkomen daarin geslaagd zijn, bij gebrek aan kennis van de te kopieren letters, soms ook wijl zij, bekend zijnde met het nieuw-Javaansch schrift, letters van het laatste in het oude schrift geloofden te herkennen, waardoor zij allerlei misslagen begingen.

Alleen onder leiding van eenen deskundigen kunnen door een bekwamen teekenaar vertrouwen verdienende afteekeningen en fac-similes gemaakt worden. De wijze hoe de laatste best te nemen zijn, (er bestaan zeer vele wijzen, maar niet allen even doeltreffend), kan in het museum van ons Genootschap onderzocht worden.

INSCRIPTIEN VAN MALANG.

Plaat I.

Bij de groote onzekerheid, die betreffende het Buddhisme in het algemeen en betreffende deszelfs voortgang, ontwikkeling en eindelijke bespottelijke misvorming in het bijzonder bestaat, is het zeer belangrijk, hier op Java eene zekere steun te vinden voor eenen vorm van het Buddhisme, waarmede ons, voor Burnouf, bijna alleen B. B. Hodgson, Asiat. Researches XVI. 409—449. cf. ib. 450—478. Verklaringen van Wilson, en Transactions Royal As. Society Vol. II. 222—257. ten aanzien van Nepâl, en J. J. Schmidt ten aanzien der Mongolen hadden bekend gemaakt (1). (Of zich die vorm ook in Tibet vindt, kan ik niet nagaan. Csoma de Körös spreekt er niet bepaaldelijk van (2); de latere nasporingen van Schiefner in Petersburg zijn mij niet toegankelijk). Echter kan deze vorm van Buddhisme bij de Mongolen alleen door middel der Tibetanen of der Chinezen? geintroduceerd zijn.

Deze ontwikkelde vorm van het Buddhisme is gekenschetst door de 5 *Dhyâni Buddhas*, hemelsche personen, die, volgens de opgaven der Nepálezen, echter niet volgens de Mongolen, van *Adibuddha*, het hoogste wezen der theistische sekte onder de Buddhisten geschapen zijn, en wederom door hunne eigene kracht 5 *Dhyâni Bodhisattwas* geschapen

(1) Schmidt Geschichte der Ostmongolen. p. 473. Zie Burnouf Introduction à l'histoire du Buddhisme Indien. p. 116.

(2) Cs. de K. geeft ook op dat *Adibuddha* in Indie eerst sedert de 10de, in Tibet sedert de 11de eeuw bekend is (?).

hebben, aan wie zij de regering der wereld opdragen, ieder in zijnen tijd. De 5 *Dhyâni Buddha's* en de 5 *Dhyâni Bodhisattwas* zijn kennelijk in navolging der meer oorspronkelijke en algemeen herkende 5 aardsche Buddha's: *Krakutj'handa*, *Kanaka*, *Kaçyapa*, *Câkya*, *Maitreya*, gevormd. Van deze 5 aardsche Buddhas is *Çâkya* (3) (*Çâkyasinha Çâkyamuni*, volgens zijn geslacht, *Gautama* naar het geslacht der guru's zijner familie genoemd) diegene, dien wij alleen waarschijnlijk als een historisch persoon te beschouwen hebben. *Maitreya* is de toekomstige Buddha, dien men tegenwoordig in den hemel *Tushita* gelooft te wonen waaruit hij op zijnen tijd ter aarde zal nederdalen, om de Buddhistische leer te herstellen, kortom hetzelfde te doen wat Çàkya op aarde verrigt heeft. De 5 *Dhyâni-Buddhas* zijn *Vairotjana*, *Akshobhya*, *Ratnasambhava*, *Amitâbha*, *Amoghasiddha;* de van hen emanerende 5 Bodhisattwas: *Samantabhadra*, *Vadjrapâṇi*, *Ratnapâṇi*, *Padmapâṇi* (ook *Avalokiteçvara* genoemd) en *Viçvapâṇi*. Van deze zijn wederom de vierde, *Amitâbha* en zijn Bodhisattwa *Padmapâṇi* de meest vereerde, daar zij aan den laatsten aardschen Buddha, Çâkjamuni, beantwoorden.

Over *Adibuddha*, het hoogste wezen, kunnen wij ten opzigte van Java niets mededeelen. Of *Bhatâra Guru* daarmede te zamenhangt, of denzelfden persoon voorstelt, blijft nog onzeker. Prof. Lassen, Ind. Alterthumskunde II. p. 1084. geeft op, dat het door de Indoscythische munten vaststaat, dat *Adibuddha* (ook naar het voorbeeld der Brahmanen *Swajambhû*, *de zelf-zijnde*, dus de ware hoogste god, genoemd) reeds in de eerste christelijke eeuw voorkomt, en eene der zuilen van de monumenten van S*antji* (zie l. l.) wijst, door eene, thans nog in Nepàl gebruikelijke, voorstelling (*twee oogen* aan de tempels van S*ambhu* = *Svayambhû*) op het bestaan van *Adibuddha* in nog ouderen tijd. (In de inscr. van *Paggĕr Ruyung* komt *Svayambhû* voor; reg. 1.)

Hieruit blijkt, dat de *Dhyâni-Buddhas*, waarvan men tot in de vierde eeuw na Christus geen spoor vindt (4), niet gelijktijdig met de voorstelling van *Adibuddha* ontstaan zijn. Het

---

(3) *Çâkyasinha*, de leeuw uit het geslacht der Çâkyas, de naam eener konings familie in noordoostelijk Indie; *Çâkyamuni*, de wijze, heilige uit het geslacht der Çàkyas; *Gautama*, de afstammeling van Gotama, een der oude Rĕshi's; door de verbinding met hem is *Çâkya* als het ware in de kaste der Brahmanen opgenomen. In Ava geldt alleen deze naam, en wordt onderscheiden van Çàkya, dien de Barmanen, volgens Buchanan, als een ketter beschouwen. Hierin is Brahmanische invloed niet te miskennen.

(4) Het is mij niet bekend, welk zeker datum wij voor hun eerste verschijnen hebben. Burnouf l. l. p. 116. geeft op, dat zij in de Mahâvaipulya Sûtras »les Sûtras développés" dikwijls voorkomen, echter in de eenvoudige Sûtras, die de oudste en oorspronkelijke zijn, niet. Het is wel nog niet mogelijk den ouderdom der eerstgenoemde Sûtras te bepalen. Alleen een van die Sûtras, de *Saddharmapuṇḍarîka*, »le Lotus de la bonne loi" is door Burnouf uitgegeven. Zie daarover Weber Indische Studien III. 136—141. pag. 137; aldaar wordt gezegd, dat dit werk waarschijnlijk in den tijd van het verval van het Buddhisme geschreven is (buiten Indie). De *Lalitavistara*, een werk van gelijken aard, wordt in het Journal van Bengalen 1851. p. 283 opgegeven uit de zesde eeuw te zijn. Maar het schijnt dat wel de Bodhisattwas in dien tijd vereerd werden, echter de Dhyâni-Buddha's nog niet. Cf. Burnouf l. l. p. 119.

is dan ook wel natuurlijk, dat zij geheel overbodig waren, zoolang men een meer of minder duidelijk denkbeeld had van een opperwezen (dat ook in de Brahmanische godsdienst sedert de vorming der philosophische scholen op den voorgrond treedt, en in de Purâna's onder verschillende namen voorkomt; de godheid waaraan iedere Purâna gewijd is, is het opperwezen), en van een ter aarde afgevaardigd, door zijne deugden en verdiensten de menschen van onwetendheid en hare gevolgen bevrijdend uitverkoren mensch, die naderhand eene bijna goddelijke eer genoot. Daar de tijd waarin wij *Âdibuddha* reeds vinden, het christendom voorafgaat, zou men welligt eer genegen zijn, om een Buddhistischen invloed op het christendom, dan omgekeerd een invloed van het christendom op het Buddhisme aantenemen (5), want dat zij in verbinding met elkander staan, is uit zoo vele sporen duidelijk, dat het den meest bevooroordeelden mensch in het oog moet vallen; echter kan ik over deze kwestie niet beslissen: de *oogen* op de zuil van *Sântji* kunnen er later bijgevoegd zijn, de munten echter uit de eerste eeuw na Christus kunnen wel moeijelijk reeds door christelijken invloed ontstaan zijn.

Ik heb nog niet daarop opmerkzaam gemaakt, dat *Âdibuddha* in het oorspronkelijk Buddhisme niet verschijnt. Het oorspronkelijke Buddhisme is en blijft atheistisch, en ook in lateren tijd is de Adibuddha eigenlijk slechts nog in Nepál vereerd of bekend, terwijl de Ceylonezen, Barmanen, Siamezen, Chinezen (?) niets daarvaan weten (6).

Wij trachten hier eenige punten voor het oog te brengen, die, op de innerlijke ontwikkeling dier 2400 jaren oude godsdienst heenwijzen. Wij hebben reeds aangeduid, dat eene zeer merkbare verandering heeft plaats gehad door *Âdibuddha* als een hoogst opperwezen te erkennen, en wij meenen, dat dit denkbeeld aan de philosophische scholen der Brahmanen ontleend is (niet echter uit de Sânkhya-philosophie, waarmede het oorspronkelijke Buddhisme ten naauwste verbonden is). Hierbij is aantemerken, dat het geenszins vaststaat, of ooit *Âdibuddha* door alle sekten der Buddhisten, of, voor het bestaan van sekten, door alle volgelingen der leer van Buddha erkend is. Over het algemeen hebben wij over *Âdi-*

(5) Later hebben zeker beide het een aan het andere medegedeeld; de gemeenschap door Perzie was vóór den tijd van den Islam weinig belemmerd; de Sásániden hadden invloed (ook wel bezit) in Indisehe landen; hun rijk was vol Christenen; en eveneens hadden de Buddhistische missionaren vrije speelruimte in het Westen, waarvan wij de zekere sporen ten minste tot Bamyan volgen kunnen. Alleen de afgodendienst en Grieksche denkbeelden waren in Perzie gehaat. Zie Weber Akadem. Vorlesungen über Indische Literaturgeschichte. Berlin. 1852. pag. 267. en Weber Indische Studien. II. p. 166—69.

(6) Zie over den oorspronkelijken vorm van het Buddhisme vooral Lassen Ind. Alterthumsk. II. 65—90. Over den tijd van Buddhas leven ibid. 51—62. Men zal daar ook de geheele literatuur over het Buddhisme der eerste periode vinden, die het te lang zoude zijn, hier medetedeelen.

Over de derde Buddhistische synode (die echter alleen aan de zuidelijke Buddhisten bekend is) zie Lassen p. 229—240. Over den invloed van het Buddhisme enz. ibid. p. 439—462. Pag. 448. geeft Prof. Lassen ook eene verdeeling van het Buddhisme in drie perioden, die echter meer de politieke uiterlijke omstandigheden dier godsdienst betreft. Vgl. nog pag. 849—51, over het Buddhisme, zoo als dat op de munten der Indoscythen (*Kanerki* = *Kanishka*) verschijnt.

buddha te weinig narigten (7). Tegenwoordig staan in Nepâl voornamelijk de Svâbhâvika's; de materialisten, en de Aiçvarikas, die aan Îçvara, een opperwezen, geloven, tegenover elkander.

In deze tweede periode verschijnen de *Dhyâni-Buddha's* nog niet, en wij kunnen daarom wel aannemen dat zij tot het midden der vierde eeuw nog niet bekend waren (8). Wij hebben ze dus tusschen de 5de en 12de eeuw te plaatsen. Mijn vermoeden is, dat zij een' geruimen tijd voor de 12de bestonden. Eerstelijk is het uiterst onwaarschijnlijk, dat de Dhyâni-Buddhas op gelijken tijd met hunne Çakti's (of vrouwen) en zelfs met een groot gevolg van gedrogten uit het verbasterde Çivaïsme door de Buddhisten opgenomen zijn. Dit laatste heeft echter zeker voor de 12de-eeuw plaats gegrepen, daar deze heterogene massa van Buddhistisch-Çivaïtische voorwerpen van vereering, in de 13de eeuw reeds in Nepál ingevoerd werd; volgens Wilson Asiat. Researches Vol. XVI. 472. Wilson geeft dan ook op, dat de Tantrika-vorm van godsdienst (waarin de Çakti's en haar gevolg vereerd worden), waarschijnlijk van Kâmarûpa (lager Assam) afkomstig, om dien tijd verspreid was over Bengalen, Rungpur, (Ranggapura), Katch-Behar (Katjtj'ha Vihâra) en Assam. l. l. p. 470.

De *Dhyâni Buddha's* nu vormen eene derde periode in de ontwikkeling van het Buddhisme. Zij zijn alleen door de theïstische school in verbinding gebragt met Adibuddha; zij worden erkend door de materialisten (Svâbhâvika's) en zijn ook in de mongolische boeken zonder zamenhang met Adibuddha, dien de Mongolen niet kennen. Zie Burnouf 116, 117, en Schmidt aangehaald in aanm. 2. tot p. 117. De Dhyâni-Buddhas zijn even weinig als Adibuddha bij die Buddhistische volkeren bekend, wier heilige boeken in het Pali geschreven zijn (Ceylon, Barma, Siam, Kambodja enz.), gewoonlijk de zuidelijke Buddhisten genoemd, tegen welke opvatting echter onze Javaansche Buddhisten moeten protesteren, daar zij ook zuidelijk, en wel van alle Buddhisten het zuidelijkst woonden, echter nooit Pali gekend hebben en toch de Dhyâni-Buddhas vereerden.

J. J. Schmidt geeft op (bij Burnouf l. l. 118. Aanm. 3.), dat de Buddha's drie naturen bezitten, die naar de drie verschillende werelden verscheiden zijn: 1) *Buddha in Nirwâna* (d. i. in het niet; of zoo als daar gezegd wordt, in den absoluten staat, als wezen in zich; hij woont in de ledige ruim *çûnyatâ*); 2) *Buddha in magt en heiligheid* in de tweede wereld (welke?), als *Dhyâni Buddha;* 3) *Buddha in zijne openbaring als mensch.* Van deze leer betwijfelt Burnouf de algemeenheid bij de Buddhisten, hij heeft daarin ook gelijk, *maar buiten Nepâl heeft zij toch ook op Java bestaan* (hiervoor pleiten ook de Bandongsche Kawi-Manuscripten, waaruit ik, om hier niet van mijn onderwerp te ver afgeleid te worden, in een ander stuk mededeelingen zal geven.)

Het leidt geen twijfel, dat de Dhyâni Buddhas noch uit Nepál noch uit de Mongolie (!) naar

---

(7) Over de oudste sekten, die ten tijde van de vierde synode, onder Kanishka in Kashmir, reeds bestonden, zie Lassen II. 456—460.

(8) Lassen II 1069—1084, waar in de periode van 56 v. Chr. —319 (of c. 400.) na Chr. nog niets van de Dhyâni-Buddha's gezegd is.

Java overgekomen zijn; wij hebben dan ook reeds gezien, dat de Çaktidienst in Bengalen en omliggende landen reeds in de twaalfde eeuw bestond, en daar wij deze ook op Java wedervinden, zoo kan het niet anders, *of deze vermengde Buddhistisch - Çivaïtische godsdienst heeft zich van het Gangesland én naar het noorden (Nepâl en waarschijnlijk verder) én naar het zuiden tot de oude Brahmanisch - Buddhistische kolonie in den Archipel verspreid.*

Voor dat ik nu overga tot de beschrijving der Inscriptien op plaat 1, wil ik nog eens mijne denkbeelden over de vier perioden van het Buddhisme recapituleren, zonder echter te kunnen uitwijden over eenige bijzonderheden van verschillende leerstellingen van de sekten in verschillende tijden, waartoe thans plaats, tijd en mijne kundigheden niet toereikend zijn.

1. *De Periode van het oorspronkelijk zuiver atheïstisch Buddhisme.* Buddha + 543. Het is mij bekend dat A. Weber in de Akademische Vorlesungen über Indische Literatur- geschichte, Berlin 1852. p. 251. 252. den dood van Buddha nagenoeg 200 jaren later wil aannemen. Voor dat deze kwestie verder gediscuteerd is, (de veronderstelling van Weber rust op de opgaaf der Noordelijke Buddhisten dat de 4de synode, onder *Kanishka's* regering en onder leiding van *Nâgârdjuna*, 400 jaren na Buddha's dood gehouden zou zijn) zal ik mij aan het oordeel van Prof. Lassen en Burnouf houden.

Deze periode is door Lassen, Burnouf, en ook in de werken van Hardy Spence (Eastern Monachism en Manual of Buddhism) thans vrij wel toegelicht, hoezeer ook nog menig punt onzeker blijft, en wel vooral de overgang tot de tweede periode (volgens de door mij beproefde verdeeling), namelijk het zich openbaren van het denkbeeld van een hoogst opperwezen, *Âdibuddha.*

2. *De Periode van Âdibuddha*, tegen over wien waarschijnlijk Buddha alleen als menschelijke volbrenger van den goddelijken wil beschouwd werd. Wij hebben reeds aangeduid, dat het zeer twijfelachtig is, of alle Buddhisten in Indie dit opperwezen erkend hebben enz., en voegen hier alleen nog bij, dat waarschijnlijk het overwigt der Brahmanen (in een zekeren tijd) het ontstaan van of het geloof aan een Adibuddha bij de Buddhisten heeft doen ontspruiten. De historische feiten uit den tijd om Christi geboorte (ik wensch dat men hier onder maar eene nabijkomende periode, 100 jaren vroeger of later, versta) zijn niet tegen deze zienswijze. In Nepâl is Adibuddha nog thans bij de Aiçvarikas zal ik zeggen bekend of vereerd; hij is in echt Buddhistische rust.

3. *De Periode der Dhyâni Buddhas en Dhyâni Bodhisattwas.* Bodhisattwas waren wel vroeger bekend dan Dhyâni Buddhas. Zie boven. In de „Lotus de la bonne Loi" verschijnt *Amitâbha*, de vierde Dhyâni Buddha (zie boven), als tijdgenoot van Buddha en beheerscher eener andere wereld, terwijl *Çâkya* de eene eenige Buddha van onze wereld is. Ook Samanta Bhadra en Avalokiteçvara komen in de Mahâvaipulya Sûtras voor, maar als gezanten van andere werelden, die niets met de onze te doen hebben. Ik heb buiten de door Schmidt gegevene bovenaangehaalde verklaring nog geene duidelijke explicatie van het eigenlijke wezen der Dhyâni-Buddhas gevonden.

Boven is gezegd, dat zij kennelijk naar het model der vijf aardsche Buddhas gevormd zijn; zij behooren verder niet alleen aan de theïstische school, maar ook aan de *Svâbhdvikâs*, en als het vergund is eene conjectuur te opperen, zoude ik geloven, dat zij uitgevonden zijn, om eene ineensmelting der theïstische en atheïstische rigtingen te bewerkstelligen. Zij zijn hemelsche wezens, echter in alles beantwoorden zij en hunne Bodhisattwas aan de aardsche Buddhas, en zijn inderdaad in een' volkomen staat van non-aktiviteit.

4. *De Periode der vermenging van het Buddhisme met zijne Dhyâni Buddha's en Dhyâni Bodhisattwas met een reeds door de Çaktidienst verbasterd Çivaïsme.* Deze vermenging bestaat in Nepâl en was bekend op Java; zij is volgens de opgaven van Wilson in Bengalen ontstaan.

Hiervoor pleit nu ook de vorm der karakters van onze inscriptien, zij komt geheel overeen met die der inscriptien van Bengalen en omliggende landen uit de 12de en 13de eeuw (9). De vorm is die, waaruit zich naderhand het moderne Sanskrit-schrift gevormd heeft; volgens Prinsep zou die vorm 800 jaren oud zijn. Alleen de letter *tja* vertoont een' eigenaardigen, maar geen' van de bekende oudere vormen.

Alvorens nu tot de verklaring onzer inscriptie overtegaan, geloof ik bij de voorgaande opmerkingen nog te moeten bijvoegen, dat de hier zich voordoende vereeniging van het Buddhisme met het Çivaïsme niet de eerste en eenige op Java is (10).

Op Java toch zijn de sporen van eene oude vermenging, of toenadering der twee in hare grondslagen verschillende godsdiensten in geschriften en traditien uiterst menigvuldig; ook de sculpturen herinneren onwillekeurig daaraan. Thans echter ben ik ook in het bezit van zekere getuigen van deze vermenging. Wij zullen hierop bij de ontcijfering van plaat II en III terugkomen.

Het Buddhisme bestond reeds in de 6de eeuw vreedzaam naast het Brahmanisme op Java. Vroegere data heb ik nog niet gevonden. In dien tijd was het Sanscrit voorheerschend. Uit de 9de eeuw heb ik inscriptien, die weinig Sanscrit inhouden, en het blijkt ook uit andere kenteekenen, dat toen, ten minst in een groot gedeelte van Java, het Buddhisme de opperhand had, hoewel het Çivaïsme niet verdrongen was. Van de 13de (mogelijk reeds van de 12de) eeuw dateert eene reactie, waardoor het Çivaïsme wederom grootere magt verkreeg, waarschijnlijk ontstaan door nieuwe emigranten van Indië. Uit dien tijd zijn onze inscriptien van Malang; van dien tijd af ging de kunst meer en meer achteruit, zoo als uit de

---

(9) Zie Journal of Bengal Vol. VI. Plaat VII. Plaat XVII.

(10) Ik spreek alleen van Java, daar mij de tijd der ineensmelting van het Brahmanisme en Buddhisme, in Indië, b. v. in Dakhin (Dekhan) niet bekend is en zij mogelijk niet oud, maar door de Djaina's te weeg gebragt is. Vgl. Stevenson, Account of the Bauddha-Vaishnavas or Vitthal-Bhakta's of the Dekhan. Journal of the Royal Asiatic Society of Gr. Britain aud Ireland. VII. 64—73. (1842). Verder Stevenson, Analysis of the *Ganeça Purana*, with special reference to the history of Buddhism. ibid. VIII 319—29. enz.

beeldhouwwerken van Madjapahit blijkt; er was geene drijfveer meer, geen kamp tegen een magtigen en gevreesden mededinger. Eindelijk de laatste degradatie van godsdienst en kunst behoort in de laatste eeuw voor den Islam, die toen den weg gebaand vond, om eene gemakkelijke overwinning te behalen.

De Buddhisten op Java waren voor dien tijd kennelijk altijd werkzaam; de meer of min bedekte vijandschap, of de onzekere vriendschap der Çivaïten hield hen wakker, en liet hen nooit in die overstoorbare rust vervallen, waarin men hen in de nog Buddhistische landen verzonken ziet. Dit is dan ook wel de aanleiding geweest tot het oprigten van die grootsche monumenten zoo wel van hunne godsdienst, als van die der Çivaïten. Verdelgd zijn de Buddhisten op Java nooit, en zij hebben zich van daar ook naar Bali begeven, waar nog een klein getal der bevolking, (zelfs enkele menschen, die tusschen de geheel Çivaïtische bevolking eener desa wonen), aan die leer vasthoudt.

Ik wil hiermede slechts aanduiden, wat later en met meer materieel meer bepaald te staven zal zijn, en ga nu over tot de verklaring der Inscriptien.

Op onze plaat hebben wij de namen van:

Ia. Bharâla Amitâbha, Ib. Bharâlî Pândurâwâsinî, IIa. Bharâla Akshobhya, IIb. Bharâlî Lotjanâ, III. Bharâla Ratnasambhava, IV. Bharâla Âryâmoghapâça Lokeç(v)ara V. Bharâla Hayagrîva, VI. Bharâla Sudhana-Kumâ(ra), VII. Bharâlî Dhû(r)djdjatî.

Al deze personen zijn genoemd *Bharâla* of *Bharâlî* (feminin van Bharâla). Het woord Bharâla is niet in Wilson, waarschijnlijk ook in geen der bekende woordenboeken. Op mijne navraag deswege in Europa heb ik nog geen bevredigend antwoord verkregen: het woord is onbekend. Daar nu geene fout in de lezing mogelijk is—want wij hebben het hier negen keeren, en buitendien in eene inscriptie op een beeld bij Raffles (plaat 66)—moeten wij het tot een bekend woord trachten terug te brengen. *Bhaṭâra* is door mij in de Oesana Bali (Tijdsch. voor Ned. Indië Jaarg. 9 D. 3. p. 257) als een afgeleide vorm van het Scr. *bhaṭṭa* verklaard, waartoe ook nog *bhaṭṭârikâ* komt (de eenige woorden, die ik toen in Lassen's Glossarium opsporen kon, daar ik Wilson nog niet had). *Bhaṭṭâra* vindt zich ook in Wilson, en beteekent *eerwaardig, tot voorwerp van eerbied en achting strekkend.* Het is nu op Java een titel der goden, maar ook wel der vorsten; over het algemeen heeft het nagenoeg de beteekenis van *god.*—Een woord van dien aard moeten wij ook hier verwachten, daar al de hier genoemde personen tot het Buddhistische Pantheon behooren, hoewel zij niet allen gelijken rang bezitten. In kort, ik verklaar *bharâla* als hetzelfde woord als *bhaṭṭâra.* (11).

---

(11) De dubbelde *ṭ* in bhaṭṭâra, terwijl wij op Java maar *één* ṭ hebben, heeft bij Prof. Lassen en A. Weber, die mijne verklaring van *bhaṭâra*, instede van die van W. von Humboldt uit *avatâra*, goedkeuren (Lassen Ind. Alt. II 1050. A. Weber Ind. Studien II 126.) geenen twijfel doen ontstaan.

Wij hebben dus *bhaṭâra*, *bhatala* (of *batala*) en *berhâla* nagenoeg in dezelfde beteekenis, en *berhâla* geheel overeenkomende met *bharâla*. Als wij nu bedenken dat de cerebrale *ṭ* (zoo als alle cerebralen) uiterst na verwant is met *r* (en *l*) — de cerebralen zijn dentalen die in de uitspraak tot de *r* naderen, men vergelijke ook de tegenwoordige uitspraak in Indië, vooral in Dekhan, en verder het Pali, ook dat der oude inscriptien van Girnar enz.— zoo ligt het voor de hand aantenemen, dat *bhaṭâra* oorspronkelijk, of liever door de Hindus van wie onze inscriptien afstammen uitgesproken werd *bharâra*. In het Tagaalsch echter en in het oudere Javaansch is de *ṭ* nabij den klank der dentalen gebleven. *Bharâra* was nu een ongehoord, voor de Javanen bijna onuitspreekbaar geluid, en men veranderde de laatste *r* in *l*, dat de Tagalen reeds bij het woord *batara* gedaan hebben. Twee achter elkander volgende syllaben, die met *r* aanvangen, vinden zich in de onderling verwante Polynesische talen (de beschaafde van den Archipel) nagenoeg niet (12).—In ieder geval beteekent *bharâla* nagenoeg hetzelfde als *bhaṭâra*.

De op de plaat voorkomende personen zijn 1) drie Dhyâni-Buddhas, twee daarvan vergezeld door de aan hen behoorende *Dhyâni-Buddha- Çakti's* (hunne vrouwelijke energien). Dat wij niet alle vijf Dhyâni-Buddhas en hunne vijf Çaktis aantreffen, zal wel niemand bevreemden. De vijf Dhyâni-Buddhas heb ik boven opgenoemd, de vijf Çaktis zijn de volgende (Wilson, Asiat. Researches. XVI. 458. Plaat; ook in Transactions of the Royal Asiat. Soc. II. Pl. 2 en 3) *Vadjradhâtwi* Çakti van *Vairotjana*, *Lotjanâ* van *Akshobhya*, *Mâmukhi* van *Retnasambhava*, *Pândarâ* van *Amitâbha*, *Târâ* van *Amoghasiddha*.

Hiertoe komt in het systeem van Nepál zelfs eene vrouw van *Âdibuddha*, genaamd *Pradjnâ* (wijsheid), en eindelijk nog eene *Vadjrasatwâtmikâ*, vrouw van *Vadjrasatwa*, die nog eene van de vermenigvuldigingen van dit reeds zoo onbekookt systeem is.

Zoo als boven opgegeven hebben wij hier *a*) *Amitâbha* (13) en zijne Çakti *Pândurâwâsini*,

---

Wij gaan dus hier van den vorm *bhaṭâra* uit; in het Tagalisch heet dit woord *batala*, *l* in stede van *r*; in het Maleisch is een vorm, die nog nader bijkomt *berhâla*, *godenbeeld*, dit is duidelijk ons *bharâla;* de Maleijers namelijk hebben, daar ook zij geene aspiraten uitspreken kunnen, de aspiratie getracht te redden door haar te verplaatsen en zoo is de *h* van *bh* achter de *r* gekomen. Hadden zij haar willen onmiddellijk laten volgen, zoude het woord *baharâla* geworden zijn, en zij hebben geene nieuwe lettergreep willen introduceren, zooals zij echter in *tjahâja* (schaduw; beeld) uit Scr. *tj'hâjâ* moesten doen; wijl de combinatie *hj* (*tjâhjâ*) tegen hun euphonisch gevoel streed. *Hj* wordt ook in het Javaansch gemeden; van daar dat *hjang* (Kawi, Balineesch) gewoonlijk *jang*, ook *jwang* (ꦾ) geschreven wordt. Verdere voorbeelden van verplaatsing der aspiratie in het Maleisch is het hier niet noodig optegeven.

(12) De Maleijers hebben *rârang* (op Batavia in gebruik), maar daarnaast *lârang* en *djârang*; ook *rari* en *lari*. Prof. Brockhaus heeft met mijne verklaring van *bharâla* niet ingestemd, echter had hij ook mijne redenen niet geheel gekend, en ik hoop, dat Prof. Lassen die verklaring zal goed vinden.

(13) De *t* heeft een eigenaardigen vorm; ik vermoed, dat die letter niet goed gekopieerd is. Vgl. echter *Ratnasambhava*.

Pândura en *Pândara* beteekenen *geelachtig wit*, *Wâsinî* is eene witte plant (Barleria); de schijnbare afwijkingen van Wilson, die wij hier vinden, vervallen dus. Zij is geelachtig, als *Buddha Çâkyamuni* en zijne hemelsche kopij *Amitâbha.* Zij zijn het vierde maar meest vereerde paar. *b*) *Akshobhya* en *Lotjanâ*, (de laatste is ook eene godin der Djaina's; Wilson); zij zijn het tweede paar. *Ksh* in Akshobhya is ongewoon; het complement der *ô* voor *ksh* ontbreekt, zoo als de kopij het geeft moesten wij *Akshâbhya* lezen. *c*) *Ratnasambhava*; de derde Dhyâni-Buddha; ook zijne Çakti is op Java bekend geweest; op een vrij fraai beeld, dat eenigzins aan een ouderen oorsprong doet denken; by Raffles Pl. 66, vindt zich de inscriptie *Bharâlî Mâmakî.* (14). Het beeld is van *Singhâsari* afkomstig.

d) *Âryâmoghapâça Lokeç(v)ara.* De tusschen geschreven *v* ontbreekt in onze inscriptie, zij moet echter natuurlijk gesuppleerd worden. Hij is afgebeeld op de plaat bij Wilson Asiat. Res. XVI. tegenover pag. 466. met acht armen en vijf attributen, *triçûla*, *pâça* (sling, ook bij Yama en Varuna), *kundî* (waterpot), en *lotus* (of eene andere bloem) en een onduidelijk voorwerp, terwijl de drie vrije handen in de houding overeenkomen met die van de regterhand van eenige Dhyâni Buddhas. Er is eene glorie achter het hoofd, en eene grootere die de geheele figuur omgeeft (15).

Mâmakî is bij Raffles echter anders voorgesteld, dan op de platen van Hodgson bij Wilson. Deze Mâmakî van Raffles bevindt zich thans ook in Engeland.

Amoghapâça is genoemd *Ârya*, *de eerwaardige*, en hij is *Lokeçvara*, *heer der wereld*, volgens Wilson = Bodhisattwa. In de reeks der Lokeçvaras, heeren der wereld, bij Wilson l. l. p. 466,467, is hij de vierde; hij beantwoordt dus aan *Amitâbha* en aan den *Dhyâni Bodhisattwa Padmapâni* of *Avalokiteçvara*, die natuurlijk eene bijzondere rol speelt.

Daarom vinden wij ook juist hem met *Amitâbha* en zijne Çakti, in onze inscriptien (16). Hij is kennelijk identisch met en slechts eene vermenigvuldiging van *Avalokiteçvara*, want men ziet niet waartoe buiten de Dhyâni Boddhisattwas nog Lokeçvara's noodig zijn!. Echter hebben de Buddhisten evenzeer als de Brahmanen getracht, hemel en aarde met bovennatuurlijke wezens te vervullen. Alleen ontbrak aan de Buddhisten de phantasie, en waren

---

(14) Wilson geeft, volgens Hodgson, *Mâmukhi*; pag. 475 echter *Mâmâki*; dit heeft echter wel geene beteekenis, terwijl *mâmaka*, fem. *mâmakî*, *mijn*, *aan mij behoorend*, echter ook *egoistisch* beteekent.

(15) De *Dhyâni* Buddhas zijn bij Hodgson eveneens voorgesteld als de Buddhas van Boro Budă— Amogha Siddha, de vijfde, heeft slangen om zijn hoofd, die hem beschaduwen. De Çaktis hebben allen dezelfde versierselen en dezelfde houding der handen: de regter op de knie, de linker opgeheven tegen de borst; zij onderscheiden zich door de bloemen, die aan beide zijden naast hen oprijzen en die bij iedere van eene verschillende soort zijn. Het is hier niet de plaats, om deze schepselen der phantasie verder te beschrijven.

(16) Eene bijzondere vereering van Amoghapâça in Nepal, in den Tantrika - vorm van godsdienst, blijkt uit het bovenaangehaald opstel van Wilson (Three Tracts received from Nepâl) Asiat. Res. XVI p. 474.

zij door hunne godsdienst tot eenen vasten kring bepaald. Over het algemeen vinden wij altijd maar herhalingen bij hen, of zij leenen van de Çivaïten.

e) Hayagrîva, *paarden-nek*. De *r* onder aan de letter *g* is slechts flaauw uitgedrukt, echter is de kromming der laatste neêrhaal genoeg aangeduid, als men diezelfde neêrhaal by andere letters vergelijkt. *Hayagrîva* is in de Brahmanische mythologie een vorst der Daityas (daemonen), die de Vedas gestolen had en dien Vishnu in den Matsya - Avatâra overwonnen heeft. Volgens Hodgson zijn hij en *Djaṭâdhara* (*Dhûrdjaṭi*, zie beneden) en ook *Sudhana-Kumâra* dienaren van den Dhyâni-Bodhisattwa Padmapâni of Avalokiteçvara (Wilson l. l. p. 467), dien wij hier zeker voorgesteld hebben door *Årjâmoghâpâça*. Wij hebben dus voornamelijk de personen, die tot het gevolg van den vierden Dhyâni-Buddha behooren, die voornamelijk vereerd was als hemelsche voorstelling van *Buddha Çâkyamuni*.

f). *Sudhana-Kumâra*, door Wilson l. l. als twee personen opgevat, hier kennelijk maar een; de laatste lettergreep *ra* is niet op de kopij der inscriptie, die ik heb; waarschijnlijk is zij gebroken of onduidelijk. Door vergelijking van de door Hodgson medegedeelde en door Wilson gecommenteerde stukken in de Asiat. Researches wordt echter de restitutie ontegenzeggelijk juist. Ook de *ma* is of niet juist ingehouwen, of onjuist gekopieerd; echter is zij ook op het eerste gezigt duidelijk. *Sudhana-kumâra* beteekent *de prins des rijkdoms*; *Sudhana* alleen *de rijke* (Kuvera) en *Kumâra*, *de jongeling*, *de prins*, een naam van *Kârtikeya* of *Skanda*, den krijgsgod der Brahmanen. Wij hebben reeds gezien, dat zij, of liever hier de eene persoon, *Sudhana Kumâra*, als ondergeschikte bedienden van den genoemden Bodhisattwa verschijnen. Hetzelfde geldt alle personen uit het Brahmaansche Pantheon, die door de Nepâlsche Buddhisten overgenomen zijn.

g). *Dhû(r)ḍjdjaṭi*. Wat de lezing aangaat, zoo staat hier vooreerst de cerebrale *ḍ* instede van de dentale *dh*. Merkwaardigerwijze zijn echter ook in het Javaansche schrift die twee letters door *één* teeken uitgedrukt (natuurlijk in Sanskrit-woorden, daar de naauwere kring der Polynesische of der der geciviliseerde talen van den Archipel geene letters tot het uitdrukken van aspiraten noodig heeft), en wel is die letter uit de Sanskritische *ḍ* ontstaan. In onze inscriptie vinden wij de eigenlijke *dh* in *Sudhana-Kumâra*; men schijnt echter toen reeds begonnen te hebben, slechts een teeken voor die twee letters gebruiken. Mogelijk is deze enkele inscriptie ook van latere dagteekening (?). Ook de *r* ontbreekt boven *dj*; zij is echter zeker op den steen onzigtbaar geworden. Eindelijk is het teeken voor *djdj* mij ook onbekend, echter geloof ik niet dat anders te lezen zij. *Dhûrdjdjatî* is een vrouwelijk persoon, terwijl *Djaṭâdhara* bij Wilson mannelijk is, en hetzelfde beteekent als *Dhûrdjaṭi*, *den drager der djaṭâ*, der (Çivaïtische) haarvlecht. Op Bali wordt nog thans het woord *dhûrdjaṭi* als een der namen van Çiva gekend. Zie Voorloopig verslag van Bali, Verhand. Batav. Genootschap D. XXII. p. 34. Dit is ook een zijner namen bij de Çivaïten in Indië. Ik zoude, wegens de vele onnaauwkeurigheden in de schrijfwijze van het woord, aan de juistheid mijner lezing twijfelen, bijaldien deze persoon niet te zamen met *Hayagrîva* verscheen, even als Hayagrîva en Djaṭâdhara bij Wilson. Mogelijk is wel, dat wij het daarvoor staande woord

Bharâla in stede van *Bharâlî* moeten lezen, want alleen dit hindert ons *Dhûrdjaṭî* voor een mannelijk persoon te houden; *Dhûrdjaṭî* kan mannelijk de nominatief van een thema Dhûrdjaṭin zijn, hoewel Wilson alleen Dhûrdjaṭi geeft, want wij hebben het simplex Djaṭin, nom. Djaṭî. Daarbij komt nog dat eene vrouwelijke vorm *Dhûrdjaṭî* niet schijnt te bestaan; van thema's op *i* heeft ook het femininum kort *i*; van thema's op *in* is het femininum *inî*. Maar genoeg over deze onbeduidende persoon.

Daar het hier niet de bedoeling zijn kon, om uitvoerig over het Buddhisme of ook maar over dezen eigenaardigen vorm er van te handelen, hetgeen wij misschien later zullen doen, laten wij veel materieel over dit punt voor alsnog onaangeroerd, en zeggen nog slechts iets over den oorsprong dezer inscriptien. Op pag. 12 hiervoren is de soort van schrift gekenschetst; daarbij is nog te voegen, dat hetzelfde schrift zich ook vindt in de korte inscriptie bij Raffles Pl. 22. Bahumân puram tjakâra tasyaç-tja (l. tasya-tja) sarva(m) dhanam: *Bahumân* (wel *Bâhumân*, de armige, van sterke armen voorziene) *heeft den tempel gesticht en al zijnen rijkdom* (*eigendom*). Zeker zijn nog meer inscriptien van dien aard op Java voorhanden of voorhanden geweest en helaas weggevoerd.

De heer J. F. G. Brumund, aan wiens vriendelijkheid ik de mededeeling der bovenverklaarde inscriptien te danken heb, had mij ook eene beschrijving van de localiteit, waar zij gevonden worden, gegeven; daar hij echter thans wederom in die landstreken is, wil hij zijne beschrijving en ook de kopij der inscriptien nog eens vergelijken, en wij hopen spoedig zijne beschrijving hier achter te kunnen bijvoegen. Ik kan thans maar mededeelen, dat die inscriptien, ten minst drie er van, op een steen bij den tempel van Malang staan en wel op de twee zijden verdeeld, zoo als uit Ia, IIa en III der plaat te zien is; die steen is het ruggestuk of de achtergrond van een levensgroot beeld met vier armen, die zich aan de ellebogen splitsen; dat beeld gelijkt, volgens den heer Brumund, niets op Buddha (maar mogelijk op een Lokeçvara of Dhyâni Bodhisattwa?). Uit de andere aanteekeningen door den heer Brumund aan mij medegedeeld, voornamelijk over beelden zonder hoofden, heb ik geene bepaalde gevolgtrekkingen wegens hunne beteekenis of over de bestemming des tempels kunnen opmaken. Gelukkig, dat wij spoedig nader narigt zullen ontvangen, niet alleen over Malang, maar ook over Singhâsari en andere voor de oudheidkunde gewigtige plaatsen, die de heer Brumund thans, op den wensch en met ondersteuning van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, bezig is te onderzoeken. Zeker zal onze kennis van Javaansche oudheden aanzienlijk vermeerderd en zullen de plaatsen waar zij, en vooral waar inscriptien zich vinden, meer bekend worden.

TWEE INSCRIPTIEN UIT HET RIJK VAN MĔNANG KĂRBAU (SUMATRA).

Uit Raffles Life and Memoirs (1) is het bestaan van Hindu oudheden te Pagĕr-Ruyong, de hoofdplaats van het oude rijk van Mĕnangkărbau, en van drie inschriften (in Kawi-karakters) te Suruasa, eene plaats niet zeer verwijderd van de eerste, bekend. Ook Salomon Müller spreekt daarvan en over inscriptien te Pagĕr-Ruyong en heeft afteekeningen gegeven in de Bijdragen tot de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië uitgegeven door het Koninkl. Instituut voor Taal- Land- en Volkenkunde, deel IV, aflev. I en II. Plaat IX is de groote inscriptie van Pagĕr-Ruyong, die wij hier achter zullen verklaren. Pl. X geeft eene andere inscriptie van Pagĕr-Ruyong, deze is door den mededeeler op het hoofd geplaatst; wie haar dus ontcijferen wil, moet de plaat omdraaijen. Plaat XI is eene inscriptie van Suruaso (of Suruassa). Deze kopijen geven ons de zekerheid, dat alle tot nog toe van Sumatra bekende inscriptien in hetzelfde letterschrift vervat zijn; zij zijn echter op eene wijze gekopieerd, voornamelijk de groote van Pagĕr-Ruyong (in 21 regels), dat het moeijelijk zou zijn, daarin ook maar een enkelen volzin uittemaken (2).

Mij zijn door den heer E. Netscher vroeger vier inscriptien van Pagĕr-Ruyong medegedeeld, waarbij de bovenbedoelde groote, gekopieerd door den Resident (destijds As. Resident) F. H. J. Netscher. Deze zijn zeker met veel vlijt en ijver vervaardigd, maar ook zij laten nog geene bevredigende lezing toe; zij hebben echter op verscheidene plaatsen mijne lezingen verzekerd, en zouden waarschijnlijk voldoende geweest zijn, als men den steen te voren geheel gezuiverd had. In vele gevallen geven zij kennelijk juistere vormen van karakters, dan de kopij van den heer von Eckstaedt, die daartegen door regelmatigheid en goede teekening uitmunt. Bij de aanwezigheid van Z. E. den Gouverneur Generaal Duijmaer van Twist op Sumatra is het eindelijk gelukt goede kopijen van de twee grootste inscriptien van Sumatra te erlangen. Zij zijn geteekend door den heer Vitzthum von Eckstaedt, op wensch en met ondersteuning van den Kolonel Waleson, en aan die twee heeren hebben wij onzen bijzonderen dank te brengen voor de voortreffelijke uitvoering dezer moeijelijke taak.

Deze kopijen hebben ons thans in staat gesteld deze belangrijke monumenten van een' ver van ons afliggenden tijd wederom te doen spreken. De eene van deze twee inscriptien is de meermalen genoemde van Pagĕr-Ruyong; de andere, naar het schijnt vroeger geheel onbekend, is van Batu Berăgong, eene plaats 10 palen van Pagĕr-Ruyong gelegen, over welke wij in onze aanteekeningen nader zullen spreken.

---

(1) Edit. in- 4°. p. 358—361. (te Suruaso twee inschriften; te Simawang een; vgl. p. 365). Een facsimile van eene der inscriptien van Suruaso werd aan Dr. Horsfield gezonden. Het is mij niet bekend geworden, of men getracht heeft die inscriptien te ontcijferen. Het schijnt niet. Zij zijn niet in de Kawi-taal, zoo als Raffles opgeeft, maar in Sanscrit vervat. Zie nader hierover in de aanmerkingen achter de verklaring der twee inscriptien.

(2) Voor de localiteit en de stupide traditie zie den tekst van den heer Salomon Müller p. 114—122.

1. INSCRIPTIE VAN BATU BERÅGONG.

Plaat II.

Overschrift der Inscriptie.

I. Om! Dvâre Rashabha-dhvadja-rûpo labha (labo, çâka?)-vashraçtja kârtiko suklaḥ pantja tithî dassamo Râdjrendra-di(vasaḥ).

II. Sugamtah saha Sambhuh tayyor navadarççane sabdate djeshṭhe çaçi-manggala(-lo) sukle shashtî tithir, nṛipotta-

III. ma, guṇer râditya; dharmma-nṛipah sakshettradjñah pûterâ çesha-dharaṇînâm surâvâ-çavân; hâçâ-

IV. dhanâ, nṛipa, âsanottamâ sadâ çâdyam savaçtasabhâ.— Sushṭhatodi sahaççrâni,

V. teshâm gandham pushat dushat, Âdittyadhamma bhûpâla, homagandho samo bhavet.

VOLGENS DE REGELEN VAN HET SANSKRIT VERBETERD OVERSCHRIFT.

I. Om! Dvâre Ṛishabhadhvadja-rûpo lâbha-vâçraçtja kârttikaḥ çuklaḥ pantjamî tithî, daçamo râdjendra-divasaḥ (dinaḥ).

II. Sugataḥ saha Çambhuḥ tayor nava-darçane çabdyate djyeshṭhe çaçimanggalam, çukle shashtî tithir, nṛipotta-

III. ma, guṇair âditya; dharmanṛipaḥ saxetradjaḥ pûrberañ (pûdjeran, of pûdjajeran) çesha-dharaṇînâm suravâsavân, âçâ-

IV. dhena, nṛipa, âsanottamam sadâ sâdyam savastasabham.

Sushṭhatvâdi sahasrâṇi, teshâng gandhaḥ pushad dushat,

Âdityadharma bhûpâla, homagandhaḥ samo bhavet.

Wij hebben hier niet naar de regels (IV en V) afgedeeld, om den Çloka aanschouwelijker te maken.

VERTALING.

1. Om! In het begin is die, die de gedaante van den stiervaandel-drager heeft, en de tijd van de gunstverkrijging is (de maand) Kârttika, de witte helft, de vijfde dag (der maand); de tiende is de feestdag van Râdjendra.

2. Sugata en Çambhu van hun vereenigd nieuw feest wordt gemeld dat de gelukkige maand in Djyeshtha is, in de witte helft de zesde dag, o voortreffelijkste vorst,

3. Zon van deugden; de geregte vorst met zijnen erfgenaam, moge (op dien tijd) de In-

dras der goden met uitverkorene Dharaṇî's vervullen (vereeren), in (de 4de maand) Âçâḍha, o vorst, moet de voortreffelijke zetel (dier goden) altijd gereed zijn, te gelijk met de halle der woning.

Duizend zaken, welvaart eerstens, haar geur vermeerdert én vergaat,
Vorst des lands Adityadharma, offergeur blijft altijd gelijk.

COMMENTARIUS.

Wij moeten hier in de eerste plaats op de onnaauwkeurigheden der schrijfwijze oplettend maken.

1) Bijna alle letters van het Sanskrit-schrift zijn voorhanden, maar verscheidene daarvan zijn promiscue gebruikt, vooral de ç en s: *suklah*, *dasamo*, *Sambhuh*, *sabdate*, moesten met den eersten s-klank, *vâçavân*, *çâdyam*, *vaçta*, *sahaçrâni* echter met den derden s-klank geschreven worden; *bh* (ééne letter) is in het woord *lâbha* door *b* en *h* uitgedrukt (?); in stede van initiale *ri* (*ri-vocalis*) vindt zich *ra*; de ondergeschrevene *t* is ligt met de *û* te verwisselen, die soms even als de eerste geschreven wordt, terwijl zij op andere plaatsen hare eigenaardige gedaante heeft; ook *d* en *ê* en verder *dh* en *w* gelijken al te veel op elkander; *hâ* is gebruikt in stede van *â* in *âçâḍha* enz.

2) Andere medeklinkers zijn zoo weinig in figuur verschillend, dat het vooral moeijelijk is om *k* van *t* en *b* te onderscheiden, dragende ook nog de *l* door hare gedaante tot de mogelijkheid van verwisselingen bij; *y* in *tayor* is niet te onderkennen van *ṇ* in *guṇêr*.

Deze algemeene bemerkingen gelden ook voor de volgende inscriptie (van Pagĕr-Ruyong) en deze gebreken hebben lang eene verzekerde lezing onmogelijk gemaakt. Ik zal opgeven, waar de steen of geschonden of ook wel oorspronkelijk verkeerd uitgehouwen schijnt te zijn, of waar de vervaardiger der kopij misschien eenen misslag begaan heeft.

Gaarne zal ik echter ook verbeteringen aannemen, als daardoor eene betere verklaring gewonnen wordt, en ik zal trouw alle (hoewel geringe) conjectures opgeven, waardoor ik mijne verklaring niet stellig vastgesteld, maar hier en daar ondersteund heb.

Daar de meeste Indische inscriptiën, gedeeltelijk in eene versmaat, gedeeltelijk ook in proza geschreven zijn, was het natuurlijk, te trachten ook hier eene versmaat te herstellen. Uit mijn overschrift en mijne vertaling zal men bespeurd hebben, dat het laatste gedeelte der inscriptie een Çloka is.

Buiten dezen Çloka heb ik echter geene versmaat kunnen uitmaken, en ook de wijze hoe deze Çloka van de voorafgaande inscriptie afgescheiden is, maakt onwaarschijnlijk de veronderstelling, dat het overige anders dan in proza geschreven zij. Dan dit overige gelijkt het meest nog op den Çloka-vorm, terwijl er geene maat uit de Wrĕtta-santjaya (zie Voorloopig Verslag van Bali, Verh. Bat. Gen. XXII) noch uit de daarmede verwante Sanskrit-metra, genoemd Varna-vritta, die door Colebrooke (On Sanscrit and Prâkrit Poetry (Asiat. Researches X. 468 sqq.) opgegeven worden, met de quantiteit van onze woorden in over-

eenstemming kan gebragt worden. Ik zal eene proef geven. Als wij de zeer vrije maat van den Çloka op den eersten regel der inscriptie (die kennelijk eenen afgesloten volzin inhoudt) wilden toepassen, zouden wij verkrijgen:

Om! (extra versum) dvâre rishăbhā-dhvădjă-rûpo lâbhăvâçrăçtja kârtĭkaḥ
Çūklāḥ pāntjămî tĭthî, dăçămo râdjendră-dĭnaḥ.

Hier is in het eerste vierendeel eene lettergreep te veel, in het derde eene te weinig; nu is wel eene restitutie mogelijk, als wij *rishabhadje* lezen (zie in het vervolg; dit kan echter geenen zin opleveren), en in het derde gedeelte een *tu*, *echter*, na *pantjamî* invoegen, doch ook dit laat de inscriptie niet toe, die zelfs twee lettergrepen te weinig heeft, zijnde *pantjami* onjuist tot *pantja* verkort. Eindelijk kan ook in een Çloka nooit een choriambus aan het einde der twee helften staan en dien hebben wij in het laatste vierendeel. Wij geven vooreerst dus de hoop op, om in de eerste vier regels eene maat te vinden, en gaan tot de verklaring der enkele woorden over, hoewel ons bewust zijnde, welke groote hulp tot juiste lezing van foutieve teksten door de versmaat daargeboden wordt.

I. Het beginnende teeken is *ŏm*, nog vrij duidelijk, hoewel de steen aan het boveneinde hier geschonden is. *Dvâre*, locatief, *in de deur*, *in het begin* (*dvâra*, *a door*, *an entrance*. Wilson). *Rashabha*, zoo als wij gezien hebben, moet *rishabha*, *stier*, gelezen worden. Wij hebben in onze inscriptie de *ri* slechts nog onder eene andere letter gevoegd, waardoor zij ook eene andere gedaante aanneemt; zie *nripa* reg. II. III en V. *Dhvadja*; er is hier kennelijk eene fout; het teeken, dat ik *dhva* lezen wil, heeft de gedaante van *ê*; het is echter verbonden met eenen overbodig aan de *bh* verbondenen ophaal en een op *u* gelijkend teeken beneden dezelfde letter.

Uit *rishabha . dja*, met een teeken tusschen de twee deelen zal men wel niets anders kunnen lezen, dan *rishabhadhvadja*, een zeer bekende naam van Çiva, (die den stier in het vaandel voert). *Rishabhadja* is geen woord, tenzij bedoeld worde de zoon van een stier of ook van eenige heiligen en vorsten, die Roth en Böhtlingk in hun Scr. woordenboek opgeven, en die *stier* genoemd waren; wij hebben hier echter wel stellig met Çiva te doen. Ook moesten wij ten minst volgens de kopij *rishabhadje* (!) lezen, en dan blijft nog de op *u* gelijkende neerhaal aan de *bh* onverklaard.

Rûpô, *de gedaante hebbend*. *Rishabha-dhvadja-rûpo* is één compositum. *Dhvadja-rûpo* is te verklaren door het bekende Scr. *dhvadjavat*, *die het teeken bezit van* (*den stier*). Echter vergelijke men ook *Ganamûrtti*, *Brahmamûrtti*, *Vishnumûrtti* op Bali (Verslag van Bali Deel XXII p. 36). *Mûrtti*, *gedaante*, beteekent hetzelfde als *rûpa*.— Mogelijk is er ook onder *Rishabha-dhvadja-rûpa* een wezen bedoeld, dat alleen de gedaante van (den hemelschen, onzigtbaren) Çiva, welligt ten gunste der stervelingen aanneemt? De beste verklaring is wel door *dhvadjavat*, *die het teeken* (*des stiers*) *voert* of *bezit*.

Lâbha, *winst*, *voordeel*, dus met *vâçra*, *de dag van het verkrijgen der gunst*, of *de voordeelige dag*. *Vâçra* is *dag*, en heeft betrekking op het volgende *tithi*. In *lâbha* is na de *l* een teeken, dat wij voor *â* zouden willen houden, als *â* niet gewoonlijk door eenen neêrhaal achter de letter uitgedrukt werd, en als ons teeken niet ook in *manggala* (regel II, in de tweede

lettergreep) verscheen, in *gunêr* ê aanduidde, en zelfs in *âditya* (regel III) het overigzijnde van *tt* daarstelde, waarover wij dadelijk zullen spreken. Ook *bh* is niet op de gewone wijze uitgedrukt, maar door de *b* met aangevoegde *h*; het vernuft of overleg van den steenhouwer is hier en bij het volgend woord te kort geschoten. Ik heb er niets tegen als iemand *labo* (in plaats van *lâbho*) wil lezen, als nominatief; maar wij hebben het thema en niet den nominatief noodig, want lâbha vormt toch wel met vâçra een compositum. *Vâçra* is een ongewoon woord; de steenhouwer heeft nu *çra* omgedraaid en daardoor *rsha* verkregen, denkende hij aan *varsha*, *jaar*, dat hier niet te pas komt, en waarvan de *r* ook niet juist uitgedrukt is. (De *â* is wel aangeduid door de verlenging der bovenste streep der *v*). Ook kon *vâçraçtja* aan den vervaardiger der inscriptie barbaarsch toeschijnen (3).

Kârtiko (4) moet volgens de euphonische wetten *Kârtikaḥ* luiden, en dient twee *tt* te hebben. De *i* is met de *r* verbonden, waardoor ik eerst misleid werd, willende ik hier het Maleische *Katika* of *Kotika* كتيك vinden, dat Marsden als Indisch opgeeft, maar in Wilson niet gevonden wordt (5). *Kârttika* past ook veel beter; wij hebben nu *de maand*, de *witte helft*, en den *lunarischen dag*, terwijl *Katîka* geheel onbepaald is. *Kârttika* is de vierde maand (de *Kapat* der Javanen en Balinezen), of te rekenen van de lente de achtste (October—November). Zij is eene bijzonder gelukkige, ook voor den akkerbouw gewigtige maand.

Suklaḥ. Over de *s* zie boven. Gewoonlijk vindt men in stede van çukla naauwkeuriger *çuklapaksa*, *de witte vleugel* of *de witte helft.* Hier en bij Djyeshthe (reg. II.) is *çuklaḥ* als

---

(3) A. Weber, in Ztschft der Deutschen Morgenl. Gesellschaft Bd. X, p. 602, Noot 18, 19, meent mijne lezing in *varsha* te moeten veranderen, en gelooft dat de voorafgaande woorden het jaargetal opgeven volgens de Tjandra Sangkala. Hiertegen is optemerken, 1) dat *varsha* dan op eene geheel verkeerde, in Javaansehe en Sumatraansche inschriften niet voorkomende wijze, achter, niet voor de woorden, die het jaargetal zouden opgeven, geplaatst is; wij zouden ook *Çâke* of *Çâkavarshe* verwaehten, even als in de volgende inscriptie gevonden wordt. 2) Dat de voorafgaande woorden vijf zijn, en wij kunnen maar drie gebruiken. Ik sta toe dat mijne lezing van *lâbha* onzeker is, echter moet ik het aan de scherpzinnigheid van den heer Weber overlaten, om hier een jaargetal te ontdekken en voornamelijk ook het woord *tja, en*, aehter *varsha* te verklaren, naardien toch *varsha* tot het voorafgaande zoude te trekken zijn. Mogelijk zal men in plaats van *lâbha*, of *labo, çâko* willen lezen. Dan geeft toch echter de kopij niet *çâke* of *çâka*, zoo als te verwaehten ware, maar *çako.*

(4) Deze juiste lezing had ik gevonden voordat ik de opmerkingen van den heer A. Weber te zien kreeg.

(5) De heer v. d. Tuuk herinnert mij aan de afleiding van het woord *katîka* van Skr. *ghatika*, *eene Muhûrta*, d. i. het dertigste gedeelte van een' dag en nacht. Waarschijnlijk geeft Marsden die afleiding in de Engelsehe uitgaaf; ik bezit alleen de Hollandsche vertaling, waar de vreemde woorden niet in de oorspronkelijke karakters weder gegeven zijn. Eehter is mij eenig ander voorbeeld van den overgang van Skr. *gh* in Maleisch *k* onbekend. *Ghota* en *kûda* zijn zeer waarsehijnlijk niet verwant. Op het tegenovergestelde geval, den overgang van Skr. *k* tot Mal. *g* heb ik al dikwijls heengewezen. Ook deze overgang is echter zeer zeldzaam.

adjectief bijgevoegd: *de witte Kârtika*, *in de witte Djyeshthâ*. *Pantja* moet verbeterd worden tot *pantjamî*, de *vijfde*, daar het als adjectief tot *tithî* behoort. *Pantja* is alleen *vijf*.

Tithî; hier is de *th* in een' zeer ouden vorm, die ons ook in andere letters treft, en op het oorspronkelijke alphabet heenduidt, waarvan de oudste vormen van schrift in den Archipel zijn afteleiden, ik meen de Indische inscriptien van rotsentempels en van de oudere Gupta-dynastie. *Tithî* en *tithir* (reg. II.) zijn beiden vormen des nominatiefs. De *r* kan ook wel hier verdwenen zijn, en het verschil tusschen *i* en *î* is dikwijls niet te herkennen.

Dassamo in stede van *daçamo*. Over de *s* is reeds gesproken. Zij is hier en in *sabhâ* (reg. IV) verdubbeld, natuurlijk zonder reden; deze verdubbeling toont ons aan, dat men reeds vroeg de *s* achter eene andere letter (niet achter *r*) op die wijze vormde, als wij haar nog in de Balinesche manuscripten vinden, en als zij in de Ardjuna-Wiwâha en Bhomakâwja gedrukt is. Zij vertoont zich thans gelijk de achtergeschreven *pa* (*pa* pasangan der Javanen) met een op *u* gelijkend teeken onder de eerste letter. Ook in de rotsentempel-inscriptien van Indië schijnt mij hiervan reeds een spoor te zijn. (Zie Journal of the Bombay Branch Royal Asiatic Society Vol. IV, Pl. V.) *Daçamo* is masculinum en betrekkelijk op het volgende *dinaḥ* (of *diwasaḥ*), niet op *tithi*, hoewel *tithi* ook mannelijk voorkomt.

Râdjendra-di(naḥ) of *di(vasaḥ)*. Wij hebben hier de fout Râdjrendra te corrigeren. *Râdjendra*, *de Indra der koningen*, *de heerscher van Svarga*. Reg. III. hebben wij *suravâsavân*, *de Vâsava's = Indras*, *heerschers der Sura's*, *der goden*, die, zijnde *Buddha* en *Çambhu* (een vorm van Çiva, die in den Archipel meer verschijnt) hooger geplaatst zijn dan de heerscher der koningen, *râdjendra* wiens feestdag maar als het ware ter loops vermeld wordt.

Het volgende woord is door beschadiging van den steen niet meer geheel voorhanden. *Di* is nog vrij duidelijk. Ik zoude *divasah* suppleren daar dit woord ook b. v. op Bali voor *dag der godsdienst* gebruikt wordt, en *dinah* eene meer burgerlijke beteekenis schijnt te hebben. Ik geef echter thans de voorkeur aan *dinah*, wijl kennelijk niet veel van den steen gebroken is, en wel de dunne *na* met achtergezette twee puntjes (*ḥ*) plaats had, maar niet *vasah*.

II. Wij komen tot eene nieuwe afdeeling der inscriptie, die van bijzonder veel belang schijnt te zijn. Jammer, dat de schrijver of steenhouwer ook hier door onnaauwkeurigheid de mogelijkheid van twijfel bestaan laat. *Sugataḥ*; wij hebben *Sugamtaḥ*, zie echter *Adittya* in reg. III. vergeleken met *Adittya-(dharmma)* reg. V; waarschijnlijk heeft men willen *Sugatta* schrijven, uit de bovenste *t* is echter eene *m* geworden. De *u* van *su* is niet verschillend van den in deze inscriptien gewonen vorm, vgl. *sukle* reg. II., en vindt zich onveranderd weder in *suravâçavan*, reg. III, *sushthatvâdi*, reg. IV enz. *Ga* gelijkt wel op *bha*, vgl. *rishabha* boven, en *Sambhu* hiernaast, echter is zij toch én van *bh* én van *k* zonder moeite te onderkennen. De *ḥ* (Visarga) is door één puntje in stede van twee aangeduid. *Sugata* is een bekende naâm van Buddha.

Saha, de *ha* is verkeerd ingehouwen of geteekend; als de laatste ronding naar buiten (regts) gewend ware, zoude een juiste vorm hersteld zijn. Vgl. *sahaççra*. *Saha* is *met*. *Sambhuḥ*

is duidelijk: over de verwisseling der twee *s*-klanken zie boven. Wij hebben hier dus *Sugata* (Buddha) met *Çambhu* (Çiva) te zamen.

Men zou mogelijk eerder *saçambhuh* verwachten dan *saha Çambhuh*, echter *saha* beteekent hetzelfde als *sa*, *te gelijk met*, hoewel het niet ligt in de beduiding van *en* verschijnt. Voor onze verklaring pleit de dualis *tayor*.

Tayor, geschreven *tayyor;* deze overbodige verdubbeling heeft in Indië alleen na *r* plaats, en wordt daardoor het metrum niet geschonden (6). In den Archipel is men daarin verder gegaan, zooals menige Kavi Mss. en hiervoren *dassamo* bewijzen; ik geloof echter dat onze schrijver *taryo* uitgesproken heeft, daar hij de *r* nu eens boven de letter plaatst waarachter zij uitgesproken wordt, dan wederom boven de volgende letter. Vgl. *tithirnripottama*, reg. II (7).

Over den vorm van de *y* hebben wij reeds gesproken; zij gelijkt zeer op *n;* onze inscriptie levert geen verder voorbeeld van zelfstandig *y* ter vergelijking op. Men leze dus anders, als men iets beters vindt. De laatste neêrhaal is de *â*, ꦴ die, met de voorafgaande *e*, de *ô* vormt. De figuur is waarschijnlijk mismaakt. *Tayor*, is genitivus dualis, *van deze twee. Nava*; de vorm van de *v* komt geheel overeen met die in *vâçra*, reg. I, en *vâsavân*, reg. III. *Nava* is *nieuw*.

Darççane; de *r* staat hier juist, boven de volgende letter. De *ç* heeft een' bekenden ouden vorm; in *çesha*, reg. III, en *vâçraçtja* is die vorm iets afwijkend, wij hebben dus hier in dezelfde inscriptie twee verschillende vormen voor dezelfde letter, en zullen ons niet verwonderen, als ook bij andere letters hetzelfde zich voordoet. Zie het voorwoord, pag. 3, boven. *Darçana*, beteekent *gezigt*, *het zien;* ook *offer* (*Light*, *seeing*, *looking* etc.; *a sacrifice*). Bij de ontcijfering van den Batu tulis van Buitenzorg hebben wij het woord *darçanakara* gevonden, *het doen zien* (8). Op de daar besprokene gewoonte duidt waarschijnlijk ook onze inscriptie: echter kunnen wij ook de beteekenis *darçana*, *offer*, nemen: *Voor het nieuwe offerfeest van de twee*, *Sugata met Çambhu*, *is de gelukkige dag* enz. Echter het opnoemen der *âsana's* (*zetels*, *vehikels*, reg. IV) komt zoo zeer met de beschrijving op den Batu tulis en met de tegenwoordige gebruiken der Balinezen overeen, dat wij best doen, om *darçana* optevatten in zijne orspronkelijke beteekenis van *het gezigt*, *het zien* of wel de *openbaring*, de *nieuwe bekendstelling*, (die natuurlijk een feest en offeranden, hoewel misschien geene bloedige, ten gevolge heeft).

---

(6) Er zijn ook nog de *s-klanken* en *h* van uitgenomen. Zelden wordt een medeklinker na *y* en *v* verdubbeld; en verdubbeling heeft altijd slechts dan plaats wanneer daardoor de prosodische verhouding niet verbroken wordt.

(7) Een kenteeken van goede Kavi-Manuscripten is zoowel de juiste plaatsing der *r*, als het vermijden van onjuiste verdubbelingen. De Javanen hebben, buiten andere fouten, uit misverstand het verdubbelen der *n* ꦤ tot regel gemaakt, terwijl in het Sanskrit *n* alleen aan het einde van een woord na een korten klinker en als er ook een woord volgt, dat met een' klinker begint, euphonisch verdubbeld wordt.

De Balinezen zijn ook in dit geval getrouwer aan den regel gebleven.

(8) Tijdsch. voor Taal- Land- en Volkenkunde van het Batav. Genootschap D. I. p. 455, 456, 458.

Darçane is locatief, *in* of *voor het zien* (of *bekendstellen*). *Sabdate* staat in de inscriptie in stede van *çabdyate*, *er wordt gezegd*, *gemeld*. Over de *s* zie boven; *bdy* schijnen te moeijelijk uittespreken geweest te zijn; de *d* is door hare verbinding met *b* vrij veranderd, ook wel niet juist wedergegeven.

Djeshṭhe in stede van *Djyeshṭhe*, in (de maand) *Djyesṭha* = *Djyaishṭha* (Mei-Junij). Deze maand is ook op Bali bijzonder in aanzien. Zij en *Açâḍha*, de op *Djyeshṭha* volgende maand, hebben alleen geene Polynesische namen, terwijl de anderen, behalve door de ook bekende Sanskrit-namen, gewoonlijk door de namen der Polynesische getallen (van 1 tot 10) aangeduid worden. (Zie Verslag van Bali. Verh. Bat. Gen. XXIII. p. 50). De *th* is de cerebrale en komt ook nog iets met den Skr. vorm overeen, doch helt echter ook naar den nieuwen vorm der *t kembang* (*th* dentaal, ꦛ) over.

Çaçi, *de maan*. *Manggalam*; de anusvara, die zich in het woord *sambhuh* vindt, ontbreekt; de tekst geeft dus *manggala*, en wel met een teeken na de tweede lettergreep, dat wij reeds onder *lâbha* behandeld hebben. Mogelijk is het ontstaan van dit teeken door de verkeerde, thans algemeen gebruikelijke wijze van spreken, waardoor de voorlaatste lettergreep van woorden, die uit het Sanskrit afkomstig zijn, den accent neemt, hetgeen die lettergreep verlengt, hoewel zij oorspronkelijk kort is; vgl. *raksâsa* in stede van râksasa, *nagâra* in stede van nagara en anderen. *Sukle*, *in de witte* (*Djyeshṭha*) in stede van *in de witte helft van Dj.* Zie boven *Kârtikaḥ çuklaḥ.* Boven *kl* is nog door den steenhouwer het teeken van *i* (*ulu*) toegevoegd. Wederom onkunde of achteloosheid.

Shashṭhî, *de zesde*, te weten *tithir*, dag der maan-maand. De *t* is hier wel zeker volgens de cerebrale Sanskritische gevormd. In *tithir* is de dwarsstreep (zie reg. I), die de *th* van *v* (en *dh*) scheidt, weggelaten.

Vatten wij nu te zamen: *Sugata en Çambhu, voor hun nieuw feest wordt het maan-geluk* (de gelukkige maand, mensis auspicatus) *verkondigd* te zijn *in Djyeshṭha*, *in de witte helft op den zesden dag*, of: de vastgestelde, geheiligde termijn voor het nieuwe feest dier vereenigde twee goden is in Djyeshṭha enz.

Over het gewigtige factum hierin uitgesproken zullen wij in de aanmerkingen handelen, die achter de verklaring van de twee Sumatraansche inscriptien volgen. Wij doen best beide te zamen te beoordeelen, daar zij hetzelfde schrift vertoonen, en wij redenen zullen opgeven, die de gelijktijdigheid van derzelver vervaardiging, zoo niet bewijzen toch zeer waarschijnlijk maken zullen.

Hierop volgt *nripottama*, *voortreffelijke vorst.* Tot den regerenden vorst (zie het vervolg) is de geheele inscriptie gerigt. Zijn naam, die in den laatsten regel duidelijker verschijnt, is hier verklaard: *Guṇair âditya*, *aan deugden gelijk Âditya*, de zon. Ik geloof hier eenen volzin gesloten te zien. *Dharma*, het andere gedeelte van den naam des heerschers (*Âdityadharma*), is, volgens mijn gevoelen, met het volgende *nripaḥ* te verbinden: *Voortreffelijke vorst*, *uitmuntend door goede eigenschappen gelijk als Âditya!*

Met *ma* van *nripottama* begint reg. III. *Nripa* heeft de *ri—vocalis*, (Jav. *kĕrrĕt*), te onderscheiden van *u* (*suku*) en ondergeschreven *r* (*tjakra*). In *guṇair*, zie boven p. 22, is de *ê* (*ái* schijnt

niet bestaan te hebben, en is hier en anders door *ĕ* vervangen) door hetzelfde teeken uitgedrukt, dat wij in *lâbha* (r. I.) en *manggala* (v. II.) hebben kennen geleerd. De *é* is anders duidelijk genoeg in deze inscriptie, zie *dvâre*, *darçane*, *çabdyate* enz.

De *r* van *gunair* is verdubbeld, *lajar* en *ra*, als of het volgende woord *âditya* met *r* begon. (Men denke aan Jav. Balin. *rĕdite* Raffl. *dite* of *rediti*, dat ik p. 51 van het Verslag van Bali, Verh. B. G. XXIII verklaard heb). Mogelijk is die vergissing ook te wijten aan het verkeerd verstaan der euphonische wetten.

Aditya; over den vorm der *t* (*tt*) hebben wij reeds boven gesproken; dit teeken, twee boven elkander geplaatste, van voren naar binnen gebogen haakjes, schijnt erg in het hoofd van den vervaardiger der inscriptie te hebben gespookt; wij hebben het hier voor de derde keer, en iedere keer vervangt het een ander teeken, of is overbodig. De lezing van *âditya* is verzekerd door de twee eerste teekens, door de duidelijke *ya*, door het volgende *dharma*, en voornamelijk daardoor, dat wij het woord *Adityadharma* in regel V hebben. *Adityadharma* is, naar wij zeiden, de naam van den vorst. In deze plaats staat nu wel opzettelijk *Aditya* vóór *dharma*, maar wij moeten na *Aditya* afscheiden, want men kan wel niet zeggen: de vorst is door zijne deugden gelijk *Adityadharma* (woordelijk: de zonnegeregtigheid), maar veel beter: hij is door deugden gelijk aan de zon, waaraan hooge magt, deugd en goddelijke vereering toegekend wordt. Ook zou in den volgenden volzin *nripah*, *de vorst*, te kaal daarstaan, als wij *dharma* niet daarmede verbonden, en zou geheel tegen oostersche etiquette aandruischen. Wij beginnen dus eenen nieuwen volzin met *dharmanripah saxetradjah*, *de geregtigheids vorst met zijnen zoon.*

Men kan de *dh* ook als *v* lezen, vgl. boven *vâçra* en *vâsavân*. Het eenige verschil tusschen die twee letters is, dat *v* als benedenste streep eene regte lijn heeft, terwijl in *dh* die lijn in het midden iets naar boven kromt. Wij hebben de juiste figuur van *dh* in *dharanînâm* (reg. III). Als men deze *dh* met de genoemde figuren van *v* vergelijkt, zal men beseffen, dat eene verwisseling der twee teekens zeer ligt mogelijk was, hetzij door den steenhouwer, hetzij door den geachten heer, die deze fraaije kopij heeft vervaardigd. Eene tweede reden om onze figuur *dh* te lezen, is, dat hoewel *varma* in namen van Indische vorsten veel verschijnt (het beteekent *wapentuig*) hetzelve niet gepast schijnt in verbinding met *Aditya*: de *zonnen-wapen voerende*, (de zon is het beeld des vredes, der geregtigheid), nog minder echter in verbinding met *nripa*: *varmanripa* de *wapen-vorst*, hetgeen zeker in onze vrede ademende, godsdienstige inscriptie niet te verwachten is; ook komt *varma* maar als laatst gedeelte van composita voor, die bestemd zijn om *Xatryas* als krijgshelden te prijzen.

Saxetradjah heb ik vertaald *met zijnen zoon*; *xetradjah* is echter *een kind*, *dat door iemand anders*, *vooral door eenen verwante*, *bij de vrouw van eenen* (*onvruchtbaren*) *man verwekt is;* hij is *wettige zoon*, volgens Hindu gebruik, van den man zijner moeder, en hier is hij de troonopvolger, die met den regerenden vorst te zamen de groote offeranden voor het land te verrigten heeft. Wij leeren dus hieruit, dat deze soort van aangenomen zonen ook op Sumatra erkend waren. Ik geloof niet, dat dit nog thans het geval is. Zie beneden bij de inscriptie van Pagĕr-Ruyong.

Van de *s* ontbreekt de voorste neêrhaal, echter is zij verzekerd; in stede van *xetradja* heeft de steenhouwer *xettradjña* geplaatst; zulk een persoon zou geen zeer waardige gezel van een vorst en nog wel bij offeranden zijn. Het woord beteekent 1) *the soul*, 2) *a libertine*, *a whoremonger* (Wilson). De kunde van het Sanskrit moet al heel gering geweest zijn, dat er niemand in dien tijd de bespotting, in dit woord liggende, opgemerkt heeft. De vorst met zijne ziel te zamen zou niet als twee personen beschouwd zijn geworden, gelijk het volgende werkwoord bewijst; er bleef dus niets over voor lezers van deze inscriptie, dan te geloven *dat de vorst te zamen met een liederlijk gemeen mensch*, vermaand werd om de *Suravàsava's*, de hoogste goden, te vereeren!! Ik geloof dus hier zeker juist gereconstrueerd te hebben. Ten overvloede geeft ons de werkman in den eersten regel, in het woord *Ràdjrendra* een voorbeeld van zijne weinig correcte schrijfwijze.

Hierop volgt het werkwoord. Uit het einde van dit woord *erà* besluit ik met vrij wat zekerheid, dat wij eenen potentialis (optatief) in de derde persoon pluralis àtmanepadam (medium) voor ons hebben, (deze gaat op *eran* uit). Alleen deze vorm van diergelijken uitgang bestaat in de paradigmata der Sanskrit spraakkunst, en wij verwachten hier dan ook of den imperatief of *tegenover eenen vorst* den optatief. Het woord begint met *p*; deze is voorzien van het teeken der *i* (vgl. b. v. *shashthî* en *tithir*); maar zij heeft ook beneden een teeken, dat gewoonlijk *t* beduidt, echter kon verwisseld zijn met *û* en mogelijk zelfs met *ra*. Zelfs schijnt de *p* nog achter zich *â* te vertoonen, en gelijkt daardoor op *h*, (zie *Hàçàdha* in reg. III). *Û* kunnen wij lezen, als wij in reg. V *pushat*, *dushat* vergelijken. Deze lange *û* staat in dat geval tegenover de *ŭ* even als in het tegenwoordig Devanàgarî-schrift, terwijl zelfs het moderne Balineesch (en het Javaansch hier en daar) de *û* van de *ŭ* onderscheidt op de wijze, die ons in onze inscriptie de woorden *sŭkla* en *rûpa* vertoonen.

De beste reconstructie zoude schijnen die te zijn, dat wij de middelste akshara, (eene vrij duidelijke *t*, die echter hier niet geduld kan worden, daar geene Sanskrit wortel van een weinig te pas komende beteekenis op *t* uitgaat) als foutief beschouwen, en *pûdjeran*, een mogelijken of *pûdjayeran*, een gebruikelijken vorm van *pûdj* (cl. 10, bij de epikers ook cl. 1; of het ook deponens zijn kan in cl. 1, blijkt niet uit Westergaard) hier zochten; de *pûdjâ*, de *niet-bloedige vereering* zouden wij hier zeer gepast vinden, hoewel de genitief *dharanînàm* zich niet met het werkwoord *pûdj* laat vereenigen; wij zouden eenen instrumentalis verwachten. Echter zijn wij niet tot deze gedwongen reconstructie genoodzaakt; de *t* gelijkt in deze inscriptien zeer op de *b* (zie boven, en vgl. *b* en *t* in *sabdate* r. II). Wij kunnen dus *b* lezen; over *pû* hebben wij gesproken; en eindelijk behoeven wij het teeken boven *p*, dat op *i* gelijkt, maar omtedraaijen om eene *bovengeschrevene r* te verkrijgen. Deze *r* is hier, even als in *tayor*, niet boven de volgende maar boven de voorafgaande akshara geplaatst. Wij krijgen dus eene wortel *pûrb*, en deze vindt zich in Westergaard Radices Sanscritae als bijvorm van *pûrv*, *aanvullen*, *implere*. Westergaard geeft alleen den activen vorm op, maar van eene uiterst zelden voorkomende wortel mogen wel zelfs de Indische grammatici het bestaan als deponens (of medium) vergeten hebben optegeven.

De geheele volzin is thans: *de geregte vorst en zijn adoptief-zoon mogen de Vàsava's* (heer-

sehers) *der goden met uitverkorene dhâraṇî's aanvullen* (of met het opzeggen van dharaṇî's het hart der godenvorsten verheugd maken.) Hier is alles opgelost: de uiterlijke vorm van het werkwoord en de daarvan afhangende genitief, (plenum facere alicujus rei.) *Pûrberâ* hebben wij reeds uit *pûrberan*, 3 plur. potentialis atmanepadam, verklaard; het uitvallen van *n* was te gemakkelijker, daar er vier mogelijke gevallen in de euphonische wetten bestaan, hoedanig bij het zamentreffen van sluitend *n* met beginnend *ç* te handelen is; de werkman heeft gedacht het best maar de *n* wegtelaten, en den klinker lang te maken, denkende hij welligt aan *râdjan*, nominatief *râdjâ*. *Çesha*, *rest*, *overblijfsel* en *viçesha*, *aard*, *soort*, *verschil*, die, in't bijzonder het laatste, in het Kavi met beteekenis van *uitmuntend*, *uitstekend* gebruikt worden; *viçeshena* heet dan ook in Skr. *voornamelijk*, *vooral*. Hoe *çesha* tot die beteekenis gekomen is, is minder duidelijk, want het wordt ook op Java en Bali gebruikt voor *overblijfsel*, *rest*, *afval* b. v. van eten. Maar de *çesha* van een' Pandita is zeer gezocht, zelfs vorsten trachten die tot spijs te verkrijgen; is de beteekenis door die omstandigheid gewijzigd? Dikwijls, geloof ik, is *çesha* met *viçesha* verwisseld.

Dharaṇînam. De *Dharaṇîs* zijn bezweringsformulen, of liever Mantras, die in den Tantrika-vorm van godsdienst gebruikt worden. Wij zullen daarover in de aanmerkingen nog spreken. Wij vinden ze hier in een vrij ouden tijd (wij zullen naderhand onze redenen der tijdsbepaling van deze inscriptie opgeven). Waren de Dharaṇî's in ouden tijd van denzelfden aard, als die, welke thans uit Nepal bekend geworden zijn? In ieder geval waren zij in gebruik bij de godsdienst der vereenigde Buddhisten en Çivaiten, en haar ontstaan kan niet zoo laat meer geplaatst worden, als Wilson en Burnouf genegen waren te doen. *Suravâsavân*, *de Indra's der goden. Vâsava is Indra*, *de heerscher*. Zie boven s. v. *Râdjendra*.

Nu volgt de laatste afdeeling der eigenlijke inscriptie; de sluitende Çloka is bestemd een godsdienstig en zedekundig denkbeeld in de harten der menschen te prenten, en is buiten de eigenlijke inscriptie. *Âçâḍhena* (verbeterd uit *Hâcâḍhanâ*), *gedurende de maand Âçâḍha*, die geheele maand door. Zie s. v. Kârtika en Djyeshṭha. Met de lettergrepen *ḍhanâ* van Açâdhanâ begint reg. IV. *Nripa*, *o vorst!*

Âsanottama(m) sadâ sâdyam, *de voortreffelijkste zetel* (het voortreffelijkste vehikel) is *gestadig heen te stellen* (of gereed te maken). Hier en r. V in *Âdityadharma*, hebben wij de initiale *â*. De laatste *m*, het teeken van het neutrum ontbreekt, hoewel het vereischt wordt door *sâdyam*. *Sadâ*, *gestadig*, *altijd*, *eeuwig*. (Op Bali is *Sadâçiva* bijzonder vereerd).

Sâdyam is met *d* geschreven en dus van het causativum der wortel *sad*, *zitten*, en beteekent dus (als particip. futuri pass.) *te zetten*, *te stellen*, *heen te stellen*; over de *ç* in stede van *s* zie boven. *Sâdhyam*, met *dh* zoude beduiden, *te voleindigen*, *te volbrengen* (9).

Het wekt verwondering, dat maar van eenen zetel gesproken wordt. *Sugata* en *Çambhu*

---

(9) Van het laatste is afteleiden Jav. ꦱꦼꦢꦾ of ꦱꦼꦗ *sedya*, *sedja*, Mal. سهاج, *plan*, *doel*, *voornemen*. Het Maleisch heeft ook hier de *h* gered door transpositie, *d* en *y* echter zijn, evenals in den tweeden Javaanschen vorm, tot *dj* versmolten. Ook Mal. سدي *sedia*, *gereed*, *bereid*, *gereed maken*, is van *sâdhya* afteleiden.

waren dus op eenen zetel vereenigd; zeker een teken van innige vermenging der twee godsdiensten. *Savasta-sabhâ*, de ç van *vasta* is door mij gecorrigeerd; *vasta* is *woning*, *huis*; dit schijnt minder gepast, daar wij nog *sabhâ* hebben, *de halle*, de *pandoppo* (Skr. maṇḍapa), kennelijk eene opene plaats, waar de godenbeelden voor het publiek ten toon gesteld werden. Ik zou *vastra* lezen, *de kleederen*, *de opschik*. Vgl. Verklaring van den Batu tulis in Tijdschr. voor Taal- Land- en Volkenkunde van het Bataviaasch Genootschap, deel I p. 445, 459—463, en over het algemeen. *Sabhâ*, de *halle* (van audientie), eene opene plaats op inlandsche wijze met wapens en verguld snijwerk versierd. Wij verwachten *savastra-sabhâ* als adjectief tot *Âsanottamam* te vinden, dus *savastra-sabham*, te gelijk met den opschik en de halle der uitstelling. In *Savasta* is de eerste *s* aan de voorgaande letter gevoegd in dier voege, als wij s. v. *dassamo* opgegeven hebben; hetzelfde heeft in *sabhâ* (eigenlijk *ssabhâ*) plaats, hoewel nog onnatuurlijker dan in *dassamo*; mogelijk heeft de verloren geraakte *r* van *vastra* hiertoe aanleiding gegeven.

De geheele zin schijnt te zijn: nadat de vorst en zijn zoon op den 6den dag in de maand *Djyeshṭha* hunnen eerbied aan Buddha en Çiva bewezen hebben, zal de vorst gedurende de geheele maand *Âçâḍha* (die op Djyeshtha volgt), den (troon-) zetel der goden plaatsen, of liever klaar maken (wij moeten toch wegens *sabhâ* wel *sâdhya* lezen), en eveneens de kleederen en opschik (dier vereerde personen) en eindelijk de plaats der audientie, de opene halle. Als wij *sâdyam* behouden willen, moeten wij vooronderstellen, dat de halle bewegelijk, of maar tijdelijk opgerigt was. Op Bali worden ook tijdelijke gebouwen of tempels voor zekere goden alleen bij hunne feesten opgerigt.

De nu volgende Çloka heeft het voorkomen van een' ouden denkspreuk, waar mogelijk alleen de naam van den vorst instede van een' anderen, die vroeger daarin vermeld was, gesuppleerd is. De versmaat is geheel zuiver. Over de beteekenis behoeven wij naauwelijks hier iets bijtevoegen, wij zullen die nog in de aanmerkingen behandelen.

Eerste vierdedeel. Sushthatodi; *sh* is verkeerd in plaats van *s*; de schrijver werd hier door eenen verkeerd verstanen euphonischen regel misleid; *th* is niet, als in *Djyeshṭhe*, ondergeschreven, maar naast de *sh* geplaatst; van verschillende wijzen van schrijving en aanvoeging van andere letters en klankteekens hebben wij reeds gesproken en zullen nog herhaaldelijk daarvan moeten gewagen bij de volgende inscriptie. Vgl. pag. 27, over de verschillende vormen vn *û* en *û*.

O is eene contractie uit *vâ*, die thans op Java tot regel geworden is, en die niet juist op een nieuw datum doet besluiten. *Sahasrâṇi*; over *ç* in stede van *s*, en *n* in stede van *ṇ* zie boven. *Duizende* (d. i. *duizend dingen of zaken*) *te beginnen met welvaart*, (*geluk*, *susthatwa* is eig. *welstand*). (10)

Tweede vierdedeel. Teshâm (met anusvara), *van deze*, Genitief; *gandham* moet zijn *gand-*

(10) *Âdi* aan het einde van een compositum duidt aan, dat men eene reeks (of een aantal) van voorwerpen bedoelt, echter maar het eerste daarvan noemt. Wij verwachten den pluralis âdini, beantwoordende aan sahasrâṇi; die paste echter niet in den çloka! De heer A. Weber beschouwt, in strijd met Wilson, den vorm Sushṭhatvâdi met sh als den juisten.

hah, masculinum, *de geur, de reuk, de welriekendheid*; *pushat, werd vermeerderd, nam toe.* Ik beschouw dit en het volgende *dushat*, als aoristen met intransitive beteekenis (beide woorden zijn bij Westergaard als intransitief opgegeven, en volgen de 4de klasse), zonder augmentum; *dushat*, en *werd bedorven.*

De ŭ in de twee laatste woorden heb ik reeds s. v. *pŭrberan* behandeld. De *sh* is in de overige gevallen, waar zij in deze inscriptie gevonden wordt, boven open, echter in deze twee woorden gesloten, zij gelijkt daardoor op de *th* in *tithî* (reg. 1), onderscheidt zich echter daardoor, dat de streep in het midden (de middellijn) niet gekromd is.

Derde vierdedeel: *Âdityadharma, heer der aarde* (of *des lands*). Wij hebben over dien naam reeds gesproken, de *r* boven de *mm* is onzigtbaar geworden. Voor de figuur van *dh* zie boven.

Laatste vierde deel: *Homagandhah samo bhavet, de geur des brandoffers zal zich gelijk blijven.* In stede van *gandhah* is onjuist *gandho* (daar toch *s* volgt) geschreven. *Bhavet*, de optatief, is hier in iets gewijzigde beteekenis, in plaats van het futurum *bhavishyati.* De interpunctie voor en na den Çloka is zeer volledig, en geeft gelegenheid te zien hoe de tegengenwoordige Javaansche *Pâdâ's* ontstaan zijn. Het symbool in het midden der eerste interpunctie is Buddhistisch-Çivaïtisch; boven drie vlammen, die wij ook op een Buddha-beeld in het Museum van het Bataviaasch Genootschap vinden (*Buddha, Dharma, Sangha*), beneden de Buddhistische aalmoezenpot, regts en links punten van wapens, die *Çiva* aantoonen; echter schijnt de figuur in haar geheel én door de Buddhisten én door de Çivaïten als de hunne beschouwd te kunnen worden. De drie vlammen kunnen ook Brahma, Vishnu en Çiva, of het woord *ôm* daarstellen, en de almoezenpot kan als de *pâtra*, het offervat tot opvangen van bloed beschouwd worden, terwijl de Buddhisten aan de puntige versierselen regts en links eene meer met hunne godsdienst overeenkomstige beteekenis mogen geven. Al hetgeen ik over Buddhistische en Çivaïtische symbolen gelezen en daarvan gezien heb, pleit voor ontleening en vermenging. Eene goede verklaring van de meeste symbolen bestaat nog niet, of is gegrond op de opgaven van tegenwoordige Buddhisten en tegenwoordige Çivaïten, wier denkbeelden en gebruiken voor de kennis van die van den ouderen tijd geene waarde kunnen hebben. Men vindt vele symbolen vergaderd bij Col. Sykes Notes on the Religious Moral and Political State of India before the Mohammedan Invasion in Journal of the Roy. Asiatic Society of Gr. Britain and Ireland. Vol. VI, pag. 451—457. en Plate near p. 454 (11).

Wij voegen hier nog bij, dat wij ook op de grootere inscriptie te Kawali eenen Çloka vinden, die niet tot den hoofdinhoud daarvan behoort, aan den rand, naar de vier zijden verdeeld. Zie Tijdsch. voor T. L. en Volkenk. van het Bat. Gen. D. III. p. 174 — 177. Deze Çloka houdt eene heenwijzing in op de inscriptie zelf. Dit is ook in de onderwerpelijke het geval: in de inscriptie is den vorst aanbevolen om zekere feestdagen en eene geheele feestmaand in acht te nemen en in den Çloka wordt ter herinnering bijgevoegd: alles is vergankelijk, alleen de vrucht der godsdienstige werken blijft eeuwiglijk.

---

(11) Echter geen van de bij hem opgegeven symbolen komt geheel met het onze overeen. Wij zullen na de verzameling van meerdere verklaarbare symbolen van Java en Sumatra hierop terugkomen.

2. HOOFDINSCRIPTIE VAN PAGĔR-RUYONG (MĔNANG KAṚBAU).

Plaat III.

Letterlijk overschrift.

---

1. . . . sasvasyambhu prabhum advaya-dhvadja-nṛipâ Âdityadharmmaç çriyâ vangçasrî amarâryya-

2. dja-pratirapâ (pâ ba da tu)r yâ-dhikamyam mama kritvam karuṇâm upeksham âditya-satvôpa-

3. kâra-tulyà yatvam râdja sudharma râdja kṛitvadhat loke singha tishṭhati.

4. Çrî Kâmarâdja adhimutti sadâ svrakiṇṇa râmya bhâsheta suda-dhotabha badjradheyya â-

5. ga[ma]djña pantja-shaḍ-abhidjña supûṇṇar tjâkrapa Âdityadharmmaḥ pâte adhirâdjam. Svasti.

6. Çrîmat çrî âyâditya-dharmma pratâpa-parâkrama-râdjendraḥ mali-maṇi-dharmadjeva mahârâdjâdhi-

7. râdjâ sakala-sṇâta-djana-praya dharmmarâdjakula-tilaka-sara ṇa lala (santjetâ)badjra-pandjara ekângadhîra du-

8. shṭadjit raṇa-krishṭapa pâlakâ saptângga-râdja sampadà mad-uddharana padja-pushṭaka-pratimâlaya janta-

9. ḥ: djiṇapada saptapûrnabhûmi *di parbuatkan* bihâra nânâvidhaprakâra. Jatam bharatnâ-suratalam paṭa-

10. nan pantja-mahâ-Buddha djâpana *barbuat* dja. *hâman* ashtamakṛiyâda porṇṇimâ-wâsyâdi san, mukhâ-ndha-bha-

11. xa-Brâmhanâ-vâtarpyâ-pâdyâ-yâtya daçopadravâ-tyâdamâ-li sâmun tyodara *bat rentak* (?)

12. sakalakâmya-sampûrṇṇa sakyanyam mahima-pratâpâ-ndhadivasâ-ddha-dâbhu, yad-atra puṇyâ-kâram *yaha-*

13. ddhan tat vinâça-sasanenan sapâpâkâ gohattya sapâpâka mâtâ-pitâ-drohi sapâpâkâ

14. svâmi-drohi guru-djrohi, *tuluta ya* (?) mad-anumodana dharmmenan sapuṇyâ-byanyan dûram mama

15. labha (?) nânâ annadâna ya puṇyâbyayan dûram mâtâpitâ-bhakti, svâmi-bhakti sapuṇyâ-byayam-

16. . ram gurubhakti devabhakti, sapuṇyâbyayan dûram maraksha çîla pûrṇamâ-vâsya, anyâkâmâ-

17. nubhava samyak samaddha margga hava. Satvopakârakṛita-puṇya sudâna-dharmmam Djinner.

18. . kala ya djanâçraya puṇya vṛida mama nitja pratâpa-kirahnah sada loka saçrî, Âdi-

19. da tyadharmma nṛipa patamâ yava bhû (?) deva. — Sthalam astu lakhe Çâke, vasur mmuni bhûta, sthûla.

20. . . vaçakhe pantjadaçake site baddhaçtja randjyatu. Kṛitar-ayam sukhadhâyya A-

21. mpu Bhûdharmma-dhvadja-nâmadheyasya abhileka taruṇa râdjrâ.

GECORRIGEERD OVERSCHRIFT.

1. (Svasti. Pàtu) sa Svajambhûḥ prabhum advayadhvadjan ṛipam Âdityadharmañ çriyâ vangçaçriyam, Amarârya-

2. dja-pratirûpam pâta-djanâ-bhya-dhikâmyam mama kṛitvâ karuṇâm upekshâm âdityasatvopa-

3. kâra-tulyâm, yato râdjâ: sudharmam râdjâ kṛitavân loke singhah [sma] tishṭhati.

4. Çrî Kâmarâdjâ-dhimûrttiḥ sadâ svakîrṇa-râmyam bhâsheta çuddha-dhautabho vadjradhairya â-

5. ga[ma]djñah pantja-shaḍ-abhidjñah supûrṇa-tjakrapa Âdityadharmaḥ pâty adhirâdjyam. Svasti.

6. Çrîmân çrîr Âdityadharmaḥ pratâpa-parâkrama-râdjendro Malli-maṇi-dharmadja iva mahârâdjâ-dhi-

7. râdjâ sakala-snâta-djana-priyo dharma-râdja-kula-tilaka-santjetâ vadjra-pandjara ekânggadhîro du-

8. shṭha-djit raṇa-krishta-pah palâça (of beter: *raṇakrishṭaparapâlakaḥ*) saptângga-râdjâ sampadâ mad-uddharaṇaḥ pradjâ-pushṭaka-pratimâlayo, yata-

9. h: Djina-pada-sapta-pûrṇa-bhûmir *di parbuatkan* vihâro nânâ-vidha-prakâraḥ; yato bhûratnâsuratalam paṭṭa-

10. nam pantja-mahâ-Buddha-djâpanam *barbuat* dja. *hâman* ashṭamî-kriyâ-dah paurnimâvâsyâdi san mûrkhâ-ndha-bhi-

11. kshu-brâhmaṇân avâtarpyâ-pâdyâ-yâya daçopadravâ-tyâdama âli sammutjyo-dâra*wat rentak*,

12. sakala-kâmya-sampurṇah sakhînâm mahima-pratâpâ-ndha-divasâ-dityabhûh, jad-atra puṇyâkâram sâhyâ-

13. dyan tad-vinâça-çâsanena sapâpakâ gohatyâ sapâpako mâtâ-pitâ-drohî, sapâpakaḥ

14. svâmi-drohî guru-drohî, *tulyato jasmâd* anumodana-dharmena sapuṇjâ-vyayan-dûram mama

15. *lâbha* nânâ annadânam sapuṇyâ-vyayan dûram mâtâ-pitâ-bhaktiḥ svâmibhaktiḥ sapuṇyâvyayan

16. dûrang gurubhaktir devabhaktih sapunyâvyayan dûram *maraksha* çîlam pûrnamâ*wâsdsya* anyakâmâ-

17. nubhavah samyak samûḍho mârgahavaḥ. Satvôpakârakṛita-puṇya-sudânan dharmo Djinair.

18. [*sa*]*kulya* djanâ (sakala sudjanâ)-çraya-puṇya-vriddho mama nitya-pratâpa-kiraṇaḥ sadâ lokah saçrîr, Adi-

19. tyadharma-nṛipah *prathama*-yava-*bhû*-devah. Sthûlam astu likhe çâke, vasur munir bhûtam, sthûlam;

20. vaiçâkhe pantjadaçake site Buddhaç-tja randjyatu. — Kritir iyam sukhadhâryâ *A*-

21. mpu Bhûdharma-dhvadja-nâmadheyasyâ-bhilekhitâ taruṇa-râdjñâ.

VERTALING.

1. (Wel is het. Beschermen moge) die Svayambhû den heer, den vorst die den Advaya (Buddha) in zijn vaandel voert, den Âdityadharma, die door Çrî een gelukster van zijn geslacht geworden is,

2. die gelijkt op een zoon van Amarârya (den ontsterfelijken Buddha), die bijzonder lief te hebben (of: wenschelijk) is door de (van hem) beschermde onderdanen, die voor mij eene droevige verlatenheid

3. gelijk eene zonnegoedheids- weldaad gemaakt heeft, want: Een koning die de goede wet handhaaft, staat in de wereld als een leeuw.

4. Çrî Kâmarâdja van uitmuntende gedaante moge gestadig de van hem zelven uitvloeijende liefelijkheid prijzen: zuiver, vrij van smet, schitterend, vast als de diamant,

5. de wet kennend, vertrouwd met de vijf en de zes, heer van een volledigen Tjakra, beheert Âdityadharma het opperkoningrijk. Wel is het.

6. De gelukkige, eerwaardige Âdityadharma, aan glans en magt gelijk Indra tusschen de koningen, als het ware de zoon der geregtigheid van Mallimaṇi, de groote koning en

7. opperkoning, de vriend van alle huishouders, de vereeniger der voortreffelijkheid van het geslacht der Dharmarâdja's, de bewaarder des bliksems (? of: van een diamanten ligchaam), magtig door zijne lijfwacht,

8. de overwinnaar der slechten, de heer des veldslags en des akkerbouws, de koning der zeven afdeelingen van *Palâçâ* (1), die mij door voorspoed beschermt (of redt), diens verblijf is als het onderhoud der onderdanen, want:

9. Het gebied des Djina (Buddha), de zevendeelige geheele aarde, is (door hem) gemaakt tot een Vihâra, voorzien van alle soorten van dingen; want: de stad Bhûratnâsuratala heeft

10. gemaakt (?) eene voleindiging (vervaardiging) der vijf groote Buddha's (?) . . . hij heeft de ceremonie van den achtsten dag toegestaan (ingesteld), hij is het die de asceten eene woonplaats enz. geeft, die de idioten (beter: de hem ontmoetende) blinden, bedelmonniken

11. en Brâhmanen verzadigt, hen herwaarts leidt en tot hen gaat, die de tien tegenspoeden geheel beweldigt, die zuiverheid verspreidt, de verhevene . . . .

12. die vervuld is met alle liefelijkheid, die eene zon is door den glans zijner grootheid op den dag der duisternis der vrienden: wijl nu hier de beoefening der deugd, der gezondheid (?)

13. begin is, daarom, volgens (hoog)bevel, onder bedreiging van de doodstraf, is schuldig die eene koe doodt (eig. de koedooding); schuldig die moeder en vader verongelijkt;

14. schuldig die den echtgenoot en die den Guru verongelijkt; *op gelijke wijze* daarom door eene heugelijke wet (is verklaard) van onvergankelijke verdienste

15. langdurig (?), van mij *voordeel* van menigvuldigen aard (*winnend*) is het uitdeelen van voedsel; van onvergankelijke verdienste (deugdzaam) is de vereering van moeder en vader, de vereering van den echtgenoot; van onvergankelijke verdienste

---

(1) Zie den commentarius

16. (deugdzaam) is de vereering van den Guru, de vereering der Deva's; van onvergankelijke verdienste is het opvolgen der wetten en instellingen, het maandelijksche offer op volle maan, het opletten

17. op de wenschen van anderen, het steeds volledige offer des wegs. De verdienste door goede werken verworven is bij de Djina's de gewoonte der rijkelijke giften;

18. door de verdienste des bijstands der *verwanten* (of liever: van alle menschen) wordt de straal van mijnen glans gestadig vermeerderd, gestadig is de wereld gelukkig,

19. de vorst Âdityadharma is de eerste god des landes Yava (of: de heer des voorsten Yava). Moge het groot zijn: geschreven in het jaar van Çâka, Vasu Muni Bhûta (578), (moge het) groot (zijn),

20. in de maand Vaiçâkha op den vijftienden dag der witte helft, en Buddha worde vereerd. Dit werk, met vreugde opregt te houden,

21. van Ampu Bhûdharmadhvadja is geschreven voor den jongen Râdja (kroonprins).

COMMENTARIUS.

De inscriptie is verdeeld in eene inleiding, reg. 1 tot 5, die wederom in twee deelen gesplitst is, reg. 1—3 en reg. 4, 5; de eigenlijke inscriptie, reg. 6—17 in het midden; algemeene beschouwingen, reg. 17—19 midden; de opgaaf van jaar, maand en dag, reg. 19—20; en eindelijk het onderschrift van den vervaardiger, reg. 20—21.

Reg. 1—3. Het eerste gedeelte der inleiding dient ter verheerlijking van den vorst Âdityadharma, ons reeds bekend uit de inscriptie van Batu-Berägong. Dat hij dezelfde persoon is als de daar genoemde, blijkt, behalven uit de overeenkomst van het schrift (dat echter toch wel een verschil van tijd van ± twee eeuwen tusschen die twee inscriptien zoude gedoogen), vooral uit de betrekkingen van den vorst Âdityadharma tot zijnen aangenomen zoon en erfgenaam, die boven *Kshetradja*, hier *Taruṇa Râdjâ* genoemd is. Het zou ten minste vreemd zijn, dat er twee vorsten van den naam *Âdityadharma*, in een betrekkelijk korten tijd, in midden Sumatra geheerscht hadden, die beiden een' vreemdeling tot opvolger gekozen hadden (2).

---

(2) Op Sumatra is, wel is waar, bijna dezelfde verhouding als bij de Nairen op Malabar; de vrouw is de voornaamste persoon in het huis (en dus in het rijk); zij is de eigenares. Zie de volgende mededeeling van den heer von Dewall, aangaande de *Maleijers in het algemeen:* »De *anak gahâra*— volgens den heer van der Tuuk op Sumatra's westkust uitgesproken *g'hâra*, (hetgeen ik als Skt. *gârha*, *tot het huis* (*gṛiha*) *behoorend* genegen ben te verklaren, Fr.) — d. i. kinderen wier vader en moeder van vorstelijke afkomst zijn, hebben de voorkeur boven de kinderen verwekt bij vrouwen van niet vorstelijke afkomst. Eerst als geene *anak gahâra*, ook in de zijtakken der familie, voorhanden zijn, komen de andere kinderen van den regerenden vorst in aanmerking. Het regt der eerstgeboorte geldt (met de genoemde wijziging) ook bij de Maleijers. Het volk heeft buitendien het regt, om den door de *adat* (het overleverd gebruik) bestemden heerscher te verwerpen, b. v. wegens gebreken aan ligchaam of geest, wegens wreedheid enz. Ook dochters kunnen bij ontstentenis van zonen op den troon komen; maar hiertoe wordt de toestemming van het volk vereischt. Eveneens

Degeen, die deze inscriptie doet vervaardigen, is de jonge Râdja, die, zoo als de inhoud aanduidt, waarschijnlijk ook mederegent was, en in den naam des vorsten verordeningen bekend maakte.

De verheerlijking van den vorst wordt in Indische inscriptien ook altijd aan het begin gevonden, en wel in verzen (versus laudatorii); hier hebben wij in het laatste gedeelte van reg. 3 een' halven Çloka; den rest kan ik niet op eenige versmaat terugbrengen.

De eerste 4 of 5 lettergrepen zijn op den steen uitgewischt. Ik zou willen suppleren *svasti*, een gewoon begin van Buddhistische inschriften, en *pâtu*, *hij zal*, *hij moge beschermen*; want in het overige van dezen volzin vindt zich geen verbum finitum. *Pâtu* is zeer gebruikelijk, de accusatieve *prabhum* en *abhyadhikâmyam* eischen een verbum transitivum en eindelijk is *Svayambhû* (Adibuddha?) wel niet anders dan als beschermer van den vorst genoemd. Tegen *svasti* zou pleiten, dat dit woord aan het einde van dit gedeelte van het inschrift wederkeert; maar zulke herhalingen zijn opzettelijk en komen dikwijls voor; men vindt die ook hier beneden in reg. 19: *sthûlam astu—sthûlam.*

Met een verbum transitivum schijnt *âdityadharmaç* (Çriyâ), een nominatief, strijdig te zijn, en ook *mama kṛitvâ*, *daar hij voor mij gemaakt heeft;* maar *prabhum* en *adhikâmyam* zijn zeer duidelijk, het teeken des nominatiefs in *Âdityadharmaç* is zeker veroorzaakt door het zamentreffen met eene volgende *ç*, die den schrijver te onregte bewoog, de voorafgaande anusvara ook in *ç* te veranderen; eindelijk zou men zelfs in de bovenste *ç* de letter *ñ* wenschen te herkennen, die hier geheel op hare plaats zou zijn (vgl. *pantja* reg. 5; *pandjara* reg. 7; en *pantja* in de vorige inscriptie reg. 1). De andere woorden in dezen volzin, die ook in den accusatief geplaatst moesten zijn, hebben geen casusteeken bewaard (het is of uitgewischt of in het geheel niet geschreven geweest). *Kṛitvâ*, dat een grooter bezwaar tegen onze verklaring zou opleveren, is inderdaad geschreven *kṛitvam*, als of het een accusatief konde zijn; wij gelooven dus met de aanneming van een verbum transitivum in het uitgewischte begin der inscriptie te kunnen volstaan. Aan reconstructie door een metrum is niet te denken; ten minste niet tot het woord *adhikâmyam.*

Sa Svayambhûḥ, *deze Svayambhû*; *sa* is te vergelijken met het Kavi-Javaansche *sang*, dat ik reeds vroeger uit *sa* verklaard heb; het is *die*, *die bekende*. *Svayambhû* is volgens Wilson zoowel Brahmâ als ook een Djina (= Buddha); in Nepâl echter bepaaldelijk Âdibuddha;

---

kunnen de *halve zonen* van den regerenden vorst of van de regerende vorstin den troon erven, als er geene andere erfgenamen zijn, of als de voorhandene de goedkeuring van het volk niet weg dragen. Dat de halve zoon van eene vorstin, die zelve geenen zoon had, de regering verkreeg, hoewel de vader van eene geheel andere familie was, daarvan is mij een voorbeeld voorgekomen. In zulke gevallen verzekeren de vorsten zich voor hunnen dood van de stemmen van het volk, door de oudsten te vergaderen". Zoover de heer von Dewall. Op Sumatra is thans het erfregt bepaaldelijk zoo, dat niet de kinderen van een man, maar de kinderen der zusters erfgenamen zijn. Zie b. v. Salomon Müller, Bijdragen tot de kennis van Sumatra, pag. 132. Francis, Korte beschrijving van het Nederlandsch grondgebied ter Westkust van Sumatra. Tdsch. voor Neêrl. Indië II. 1.110. Vgl. ibid. pag. 116. 117.

en ik zou gelooven dat die ook hier bedoeld is, daar de andere meer gewone namen van Buddha veelvuldig in deze inscriptie verschijnen, en hier wel de hoogste god (*ho theos*) als beschermer aangeroepen is.

Het teeken, dat ik *ya* lees, gelijkt op *sya*; door een verbindend streepje verkrijgen wij echter *yya* (vgl. reg. 1 amarâryya, en reg. 20 dhâ(r)yya, die intusschen eenigzins verschillen (3). *Mbhû* heeft de *û* op die wijze gevormd, die wij in *pûrberâ* (vorige inscr. reg. 3) hebben leeren kennen; beneden is deze *û* in *pûrṇa*, reg. 9. De oudere vorm komt daarnaast ook veelvuldig in deze inscriptie voor. Het teeken des nominatiefs *ḥ* ontbreekt hier en op vele andere plaatsen, eveneens het teeken des accusatiefs, daar waar het door anusvara (tjĕtjak) diende voorgesteld te zijn.

Prabhum Advaya-dhvadja-nṛipam. Prabhu', *de heer*, is beduidzamer dan *nṛipa*, eig. *de heer der mannen.* Over den accusatief hebben wij reeds gesproken. *Advaya*, een naam van Buddha, (*die geene dualiteit kent*, Böhtlingk-Roth. Sct. Wörterbuch). In *dhvadja* heeft de *dh* meer de gedaante van de *d* dan van de *dh* (zie *dharma*, reg. 3, *adhimûrtti*, reg. 4 enz.). *Nṛipam* heeft het teeken des accusatiefs niet, wel echter is de *â* verlengd; de *n* is te herkennen, hoewel gedeeltelijk, naar het schijnt, uitgewischt. *Rûpa* te lezen (vgl. inscr. II. *ṛishabha-dhvadja-rûpa*, reg. 1) verhindert de duidelijke ri-vocalis; ook zou de vorm der *r* geheel ongewoon zijn; eindelijk is *ṛishabhadhvadja-rûpa* in insc. II de godheid; hier echter hebben wij met een' mensch te doen.

Âdityadharmaṅ çriyâ vangçaçriyam. Over het eerste woord hebben wij reeds gesproken; als *pâtu* of een ander verbum transitivum te suppleren is, moet het in den accusatief staan. *Çriyâ*, *door Çrî*, de geluksgodin, of *door zijn geluk. Vangçaçriyam*, *het geluk*, *de gelukster* van zijn geslacht. Het onderscheidende teeken der eerste *ç* ontbreekt; wij kunnen dus *vanggaçri* lezen, maar hij was toch zeker niet het geluk van Bengalen (*Vangga*). Wij hebben *s*, en wel eene dubbele *s* in stede van de tweede *ç*; het teeken des accusatiefs ontbreekt, of men moest het zoeken in het kleine haakje aan het achtergedeelte der letter. Buitendien zou *çrîm* in stede van *çriyam* tegen de regelen van het Skt. zijn. Wegens de volgende *a* moest het teeken des accusatiefs de gewone *m* zijn, of wij moeten veronderstellen, dat hier het einde van een' vers is, hetgeen ik voor onwaarschijnlijk verklaard heb.

Amarâryadjapratirûpam. Met *dja* begint reg. 2. De beginnende korte *a* is verschillend van de lange *â* door een' aan de laatste gevoegden neêrhaal. Vgl. ons voorbeeld en *ăbhilekhita* reg. 21 met *Âdityadh.* reg. 18. In reg. 1 is de *â* van hetzelfde woord niet in haar geheel bewaard gebleven door uitwissching op den steen. Na *r* is volgens gewoonte *yy. Dja*

---

(3) De teekenaar heeft zich welligt laten verleiden door de twee voorafgaande *s*. In de kopij van den heer F. H. J. Netscher, die ik voortaan met K. N. kort aanduiden zal, is de neêrhaal met het voorafgaande teeken verbonden, echter de rest der letter onduidelijk. Deze kopij begint, na het teeken dat voor de drie eerste regels der inscriptie geplaatst is, onmiddelijk met dit teeken, dat toch in onze kopij pas het derde leesbare is en voorafgegaan wordt door ten minste 4 uitgewischte teekens. Een gevolg daarvan is, dat de volgende regels niet zoo onder de eerste staan, als bij ons, en dat de over- en ondergeschreven figuren soms op de verkeerde plaats staan.

heeft niet geheel den gewonen vorm, en is in onze kopij met het eerste gedeelte van de volgende *p* verbonden, in K. N. echter afgescheiden. Van *prati* is de *p* zeker door K. N.; ook de *t*, die bij ons zeer op *l* gelijkt (zie boven bladz. 20) heeft in K. N. den laatsten ophaal niet; ik geloof dus deze lezing verzekerd. *Rûpam*; de *û* ontbreekt, in K. N. is eene aanduiding daarvan; het teeken des accusatiefs ontbreekt in beide kopijen; *a* is lang *â*.

Âdityadharma wordt vergeleken met een zoon des onsterfelijken Ârya. Ârya is een naam van Buddha (Wilson en Böhtlingk-Roth), ook beteekent het in het gebruik der Buddhisten iemand die over de vier oorspronkelijke waarheden (der buddhistische leer) nagedacht heeft en zijn gedrag daarna regelt. Hier is het wel Buddha; Buddha had inderdaad een' zoon, Râhula, die asceet en een van de voornaamste bevorderaars der nieuwe leer werd. Dat Buddha de onsterfelijke genoemd wordt kan eer bevreemden; hij was mensch, en verschilde bij zijnen dood alleen daardoor van andere menschen, dat hij regtstreeks in *nirvâṇa*, in het niet, overging, (het uiterste doel der Buddhisten, over de beteekenis waarvan zij echter onderling oneens zijn), terwijl andere menschen aan de wetten der zielsverhuizing onderworpen zijn. Dat hij onsterfelijk (of god, dat *amara* ook beteekent) genoemd wordt is welligt aan het voorheerschen der leer van Adibuddha toeteschrijven. Adibuddha toch, een hoogste eeuwige god, en het *nirvâṇa*, als dit inderdaad als de algeheele vernieling der individualiteit begrepen wordt, zijn klaarblijkelijk tegenstrijdige voorstellingen. Zie boven, den naam Svayambhû. Buddha is dus, volgens deze wijze van voorstelling, onsterfelijk, god geworden.

Pâtadjanâbhyadhikâmyam. De *t* is duidelijker in K. N., en de *dj* alleen door K. N. gestaafd. *Nâ* is in beide kopijen niet duidelijk; in K. N. = *ta* of *tu*; bij ons is de neêrhaal, die *â* aanduidt, van het ligehaam der letter afgescheiden en met de *y*, die onder de volgende letter geschreven is, verbonden. *Bh* bij ons duidelijk, (vgl. prabhum, reg. 1), in K. N. = *t*. *Dh* is in deze inscriptie, even als in de voorgaande, dikwijls niet verschillend van *v*, (deze opmerking geldt reeds boven bij het woord Adityadharma). K. N. heeft op onze plaats het onderscheidende teeken der *dh*, de inbuiging der grondlijn; ook de *m* is in K. N. van den bovensten met het hoofdgedeelte der letter evenwijdigen haak voorzien. De anusvara ontbreekt echter in K. N. *Abhi-adhi-kâmyam*, *die lief te hebben is bijzonder*, *vooral*; *adhi*, met voorvoeging nog der tweede praepositie *abhi*. *Kam* met *abhi* heet, volgens Westergaard, *wenschen*, *optare*, maar hier heeft de wortel *kam*, *lieven*, door het naast voorstaande *adhi* eene versterkte beduiding *zeer lieven*, of *zeer wenschen*, en als wij *abhi* door het Grieksche *amphi* verklaren (4), is het *rondom zeer lieven* of *wenschen*; de verbinding van *abhi* + *adhi* met *kam* vindt zich zeer natuurlijk in Westergaard niet; zij is niet gewoon, echter ligt verstaanbaar. *Pâta-djana*, *de beschermde menschen*, *de onderdanen*.

Mama kritvâ karuṇâm upekshâm âdityasatvôpakâratulyâm. Van de eerste *m* ontbreekt het achtergedeelte in beide kopijen, echter kan het voorhandene wel niets anders dan *m* daarstellen. (Vgl. *adhirâdjam* reg. 5). Verschillend in vorm is dat teeken van het laatste van Âdityadharmaḥ, reg.

(4) Bopp geeft daaraan de beteekenis van *aan*, *toe*, *naar-toe*, die ook de gewone is.

5 en *yatah*, reg. 9 (het eerste teeken), dat ik in beide gevallen *h* (visarga) lees. Een teeken van interpunctie is het ook niet; de kleinste interpunctie in onze inscriptie en in de voorafgaande is een verticale streep, die aan het boveneinde een weinig gekromd is, en deze streep vinden wij hier voor ons teeken. Ook in de vorige inscr. hebben wij ons teeken zien spoken in stede van *ê*, of met een achter den medeklinker volgend teeken als *ô*; verder als visarga, zoo als hier in de genoemde gevallen; eindelijk zelfs als *tt*. (Zie boven pag. 21). *Kritvâ*; in de *k* ontbreekt het middenste verticale streepje, dat karakteristiek is; in het volgende *karuna* hebben wij dit, eveneens in *kritavân* reg. 3 enz.; op andere plaatsen b. v. *upakâra*, reg. 3. ontbreekt het wederom. In stede van *ri*-(vocalis) hebben wij *ri* (vgl. *krishta* reg. 8.); op andere plaatsen is een eigen duidelijk teeken voor *ri*, dat zich ook van *û* onderscheidt (ik meen de tweede, nieuwere vorm van *û*; vgl. de vorige inscr. en het woord Svayambhû, reg. 1.) Boven *tva* is een anusvara, *m*, waarschijnlijk door den schrijver geplaatst wegens het voorafgaande *adhikâmyam*, denkende hij, dat ook *kritvam* een accusatief zij; wij hebben al eenige voorbeelden gehad, dat *â* in stede van *am*, in de vorige inscr. ook van *an* (*pûrberan*) verschijnt; hier is het tegenovergestelde geval. *Kritvâ*, zoo als ik restitueer, is gerundium, *gemaakt hebbende*, (door het maken).

Wij hebben reeds aangetoond dat wegens *kritvâ* te verwachten ware, dat Âdityadharma en de daartoe behoorende epitheta in den nominatief stonden; echter zijn de redenen om den accusatief te doen gelden overwegende; de volzin, die van het gerundium afhangt, is dan wel tegen de regelen der syntaxis ingevoegd. Ik sta aan iedereen toe, eene andere verklaring van den zamenhang te geven, doch ben echter overtuigd, dat de wezenlijke beteekenis der drie eerste regels daardoor niet zal veranderd worden. — *Karunâm upekshâm.* Hier missen wij alleen de laatste lange *â*; alle andere teekens zijn volkomen juist en kunnen als norm dienen bij het zamenstellen van een alphabet van deze soort van schrift. *Ksh*, in deze en de vorige inscr. (*kshetradja*, reg. 3.) gevormd door achteraanvoeging der *sh* aan de *k*, gelijk als ook in de Javaansch- Balineesche geschriften; in andere vormen van Scr. schrift is de *sh* met de *k* versmolten. — *Âdityasatvopakâratulyâm.* De eerste *â* is ook hier niet uitgedrukt, en men zou de ronding beneden aan de voorafgaande *m* voor eene aanduiding der virâma (patên) kunnen houden; wij verklaren ons echter daartegen, want 1) is de virâma op Javaansche wijze in onze inscr. en op verschillende plaatsen ook in de inscr. II geschreven, en op Indische wijze, naar het schijnt in dharanînâm, inscr. II. reg. 3; 2) er zoude natuurlijk in stede van de *m* met virâma de anusvara of *n* voor *d* verwacht worden. Ik wilde in den beginne *dibya* (divya) lezen, want het tweede teeken kan beide die combinatien van letters (*by* of *ty*) verbeelden; daar echter achter de *m* eene *a* te lezen is, geef ik de voorkeur aan *âditya, de zon,* die hier opzettelijk in het compositum gevoegd is, om eene zinspeling op den naam van den vorst te verkrijgen. De wijze van aanvoeging der *y* aan eene voorafgaande letter is opmerkenswaardig. De gewone wijze van schrijven is die in Âdityadharma, reg. 1. 5. 19., âwâsya, r. 10. 16. avâtarpya en sammuntya, reg. 11., punya, reg. 12. 14. 15. 16. 18. anya, r. 16. enz. Vgl. inscr. II., waar de tweede, hier dikwijls verschijnende vorm, in het geheel niet gevonden wordt. Ik durf ook niet bepalen, welke van die twee vormen de oudste is, doch ben genegen den vorm,

dien wij thans voor ons hebben als den oudsten, minder de oorspronkelijke gedaante der *y* veranderenden te beschouwen, terwijl in den tijd van onze inscriptien beiden promiscue gebruikt werden, en de tweede vorm in inscr. II wel alleen daarom niet verschijnt, wijl die inscriptie, kort zijnde, alleen in den naam Âdityadharma en in *sâdya*, reg. 4, deze aangevoegde *y* vertoont. Zeker kan die dubbelde vorm van *y*, evenmin als die van *ŭ* en *â* geen criterium opleveren tot bepaling van den betrekkelijken ouderdom der twee inscriptien. Wij vinden de bedoelde *y* in het onderhavig geval, in *tulyâ*, reg. 3., *dhairyya*, r. 4., *abyayam* (avyayam) r. 14. 15. 16. De oorspronkelijke figuur der *y* is in ons geval een ophaal en volgende neêrhaal geworden, waarvan de eerste aan het laatste gedeelte van de onveranderde figuur der voorgaande letter door eene ronding verbonden is. In andere van de aangehaalde voorbeelden dezer aanvoeging is meer van de *y* overgebleven. *Aditya-satvopakâra.* In *upakâra* heeft, door aanvoeging der *â*, de *k* den vorm verkregen dien zij in een later soort van kawi-schrift heeft. In K. N. is echter het ligchaam der *k* breeder, hoewel ook hier het verticale streepje in het midden ontbreekt; vgl. *kṛitvâ* boven; *ra* heeft eene overbodige *â*. *Tulyâm*, heeft eene lange *â*, echter de anusvara ontbreekt; vgl. *pratirûpa* boven. Als wij die *â* van *tulya* wegnemen, blijft, voor de figuur der *y*, dezelfde vorm als in het pas verhandelde *Âditya* reg. 2.—*Âdityasatva*, *de goedheid der zon*; *satva* is de eerste der drie kwaliteiten (guṇa), die al het bestaande doordringen, de kwaliteit der goedheid, voortreffelijkheid, zuiverheid. Natuurlijk wordt deze toegeschreven aan de zon, het zuivere, als hooge godheid vereerde, licht. *Upakâra*, *gunst*, *dienstbewijzing*. *Âdityasatvopakâra*, eene dienstbewijzing wier voortreffelijkheid met die der zon gelijkstaat. *Tulyâm*, *gelijk*; afhankelijk van *kṛitvâ*, en betrekkelijk op *upekshâm*. *Hij heeft mijne treurige verlatenheid gelijk gemaakt met* (veranderd in) *eene gunst* (gunstige gesteldheid) *die uit zonnegoedheid voortvloeit*; *upakâra* heet ook *uitrusting*, *toerusting*.

Hierop volgt het woord, waardoor in Indische werken, die in proza geschreven zijn, het volgen van een vers (of verzen) aangeduid wordt, die tot staving van het voorafgaande dienen: *yatas*, *daarom*; *want*. Voor *r* moest dit *yato* worden; wij hebben *yatvam*, vgl. wegens de *m kritvam* boven; *yatva* is dan uit onkunde plaatsvervanger van *yato* geworden; tegenovergesteld vonden wij *o* als plaatsvervanger van *vâ*, inscr. II. r. 4: sushṭhatodi. *Yatas* is een bewijs meer dat het voorafgaande in geene versmaat geschreven is. Het volgende *râdjâ*, zonder *â* aan het einde geschreven, is overbodig, daar het woord *râdjâ* onmiddelijk daarop in den halven çloka volgt. Die halve çloka luidt:

Sudharmam râdjâ kṛitavân loke singhaḥ (*sma*)*tishṭhati.* Het teeken van den accusatief ontbreekt in het eerste woord; *râdjâ* heeft geene lange *â* aan het einde: beide gevallen zijn reeds voorgekomen. *Kritavân* is verbasterd tot *kṛitvavat* (of *-dhat*); wegens de (overbodige) eerste *v* zie *kṛitvâ*, r. 2., en het pas behandelde *yatvam*; de schrijver of steenhouwer had eene voorliefde voor den klank *tva* verkregen. *Vat* aan het einde is het thema in stede van den nominatief. *Dhat* in onze kopij wordt niet bevestigd door K. N, en is onzin. *Loke*; de neêrhaal achter *l* ontbreekt, de *k* heeft geen streepje in het midden, in K. N. is het met den eersten neêrhaal verbonden, en gelijkt op *t*. Beide gevallen, het geheele ontbreken en het

onjuist verbonden zijn dier streep komen zoo dikwijls in onze inscr. voor, dat wij verder maar hun verschijnen even zullen aanduiden; dikwijls komen zij zeker op rekening der kopijen. *Singha* heeft geene aanduiding van den nominatief; *ha* is achter *ng* gevoegd op de wijze van *y* in *âditya*, r. 2., *tulya* enz. De neusklank zoude door anusvara moeten uitgedrukt worden; echter is *h* als gutturaal beschouwd, en heeft daarom de *ng* voor zich. Zoo ook in het Javaansch en Balineesch. De *ha* kenschetst zich door de aanzienlijke tusschenruimte tusschen de laatste op- en neêrhaal. *Tishṭhati*; *ṭh* (cerebraal) is door de laatste ronding goed uitgedrukt. In dit tweede vierendeel van den halven çloka ontbreekt eene korte lettergreep voor *tish ṭhati*. Ik ben genegen *sma* te suppleren; daardoor verschijnt de çloka als uit de epische poezij (mogelijk uit het Mahâbhârata) overgenomen, en dit is het gewoon geval. Door *sma* verkrijgt *tishṭhati* de beteekenis van een *aoristus*.

Reg. 4. 5. *Tweede deel der inleiding. Çrî kâmarâdja adhimûrtti.* Wij verwachten *râdjo 'dhimûrttiḥ*, (of *-mûrttis*, of ook *-mûrtti*), maar met de euphonische wetten en de spraakkunst in het algemeen was de schrijver niet erg bekend. *Çrî* heeft bij ons het binnenste streepje der *ç* gelijk als de *k*; in K. N. is het juist en waterpas; *mûrtti* heeft de boven geschreven *r* verloren: K. N. geeft *t* in stede van *mû*, kennelijk geheel verkeerd; de *ḥ*, visarga, aan het einde ontbreekt. *Sadâ svakîrṇam râmyam bhâshetâ*; *sadâ*, *altijd*; *svakîrṇa*, *van hem zelf uitgestort* (a se ipso effusum), zonder anusvara. Bij *sva* is eene ondergeschreven *r* ingeslopen, die van het volgende *kîrṇa* daarheen verdwaald is, wij hebben *kînna* (*k* weder met verbonden streepje; *i* hier en elders niet of weinig van *î* te onderkennen). De ondergeschreven *n* is wel als de dentale te beschouwen, die, bij verdubbeling, in het meer moderne schrift de plaats van de tweede *n* vervangt, vgl. *sampûrṇna* reg. 12; in *supûrṇṇa*, r. 5, is echter het juiste teeken der ondergeschreven *ṇ*. *Râmyam*, zonder teeken van den accus.; de aangevoegde *y* is niet geheel uitgedrukt, haar benedenste gedeelte gelijkt op *n*; in K. N. is dit weggelaten en het begin der *y* alleen gebleven. (*Râmnâ* is zonder eenige beteekenis). *Bhâsheta*, *hij moge spreken*, *hij moge er van gewagen*. *Bh* verschilt iets van den gewonen vorm, vgl. *prabhu* r. 1; in K. N. is de meer gewone vorm, echter zonder de bovenste uitbuiging naar voren, waardoor *bh* van *g* verschilt; *bh* gelijkt bij ons op de *t* in *çrîmat*, r. 6., echter geven beide niet den waren vorm der *bh* en *t*. Vgl. ook *bhûmi* reg. 9. De *â* van *bhâ* is alleen aangeduid door eenen ophaal, dien wij dikwijls ook overbodig aan letters gevoegd vinden.

Çuddhadhautabho. In stede van *çuddha* is *suda* geschreven; de *ç* naar gewoonte verwisseld met *s*, de *d* zonder ondergeschreven *dh* (in het oorspronkelijke of in de kopij? K. N. is voor deze plaats geheel onbruikbaar); *bho* is geschreven *bha*, zonder aanduiding des nominat.; mogelijk geloofde de schrijver het met het volgende te moeten verbinden. *Çuddha*, *zuiver*, *rein*; *dhauta*, *gewasschen*, (ook wel van morele zuiverheid) (5); of *bha* of *âbha* te

---

(5) *Au* is niet gescheiden van *o*, *ai* niet van *e*; zoo ook in het modern schrift. In goede Balinesche Kawi-Mss. wordt de *âi* in het begin van een woord soms nog van de *e* (ᬏ) onderscheiden door een streepje boven de *e* te plaatsen (ᬐ).

lezen, is onzeker: het teeken van *á* vindt zich in beide kopijen niet. *Bha*, in possessieve composita, van *bhâ*, *glans*, *luister*; *âbha* van *âbhâ*, *glans*, *schoonheid*. In ieder geval hebben wij: *zuiveren en gereinigden glans bezittend*, of: *schitterend van zuiverheid en reinheid*. *Badjradhairya*. *B* in stede van *v* op bekende wijze; de *b* heeft hier haren eigenlijken vorm met eene kromming in de waterpasse streep; *dh* juist; *r* wederom weggelaten, haar uitvallen is te herkennen aan het verdubbelen der *yy*, die alleen na *r* plaats grijpt; de tweede *y* aangevoegd in de wijze van *âditya*, r. 2., *tulya* enz., zie boven; de figuur heeft een ophaal meer dan in *âditya*. Over de *e* in plaats van *ai* zie de voorgaande noot. *Vadjradhairya*, *de vastheid van den diamant bezittend*. *Vadjra* is ook *de bliksem*; deze beteekenis kan hier natuurlijk niet te pas komen. De koning is, in tegenoverstelling van den zinnelijken (onzuiveren) en ongestadigen liefdegod, zelf van zuiveren glans en onwrikbare vastheid (6).

Âgamadjnaḥ; de laatste neêrhaal der eerste *a*, waardoor de lengte aangegeven wordt, is maar aangeduid, vgl. *Âdi-tya* r. 18; de lettergreep *ma* ontbreekt in beide kopijen, en dus ook wel op den steen; ik ben echter door den zamenhang verzekerd, dat wij haar moeten invoegen; *ḥ*, teeken des nominat., ontbreekt. Met de lettergreep *ga* begint reg. 5.

De koning kent de (buddhistische) wetsverzameling. *Âgama*, in buddhist. zin, is verzameling der wetten, corpus juris; er worden vier zulke Agamas opgegeven te bestaan; zie Böhtlingh-Roth sub voce. Die Agama's zijn ook reeds lang van Bali uit bekend; zie Raffles History of Java I. 438, Crawfurd, Asiatic Researches, XIII. 146. en mijn Voorloopig Verslag van Bali, Verh. Bat. Gen. XXII. 23. Tegenwoordig beteekent *âgama* bij Maleijers en Javanen *godsdienst*. De godsdienstige en burgerlijke pligten en de wetgeving zijn bij de Hindus even weinig gescheiden als bij de Mohammedanen; men kan de burgerlijke wet niet leeren zonder den godsdienstigen grondslag van dezelve.

Pantja-shaḍ-abhidjñah; *die de Vijf en de Zes kent*. *De Vijf* zijn de voornaamste door het Buddhisme voorgeschreven pligten: 1) geen levend wezen te dooden, 2) niet te stelen, 3) geen overspel te bedrijven, 4) niet te liegen, 5) geen wijn (of sterke drank) te drinken. Hierbij komen nog vijf andere voorschriften, die voor de monniken verpligtend zijn: 1) niet te gaan zitten op eene verhevene plaats, 2) bloemen noch linten aan de kleeding te dragen, 3) zich niet overtegeven aan gezang, dans en tooneelvoorstellingen, 4) geene kostbaarheden van goud of zilver aan de handen te dragen, 5) niet na den middag te eten. Zie Foë Kouë Ki, ed. A. Rémusat, Klaproth et Landresse, p. 104. *De Zes* zijn de middelen des heils: 1) *Dâna*, het almoezen geven (volgens Rémusat: la vérité de l'aumône). 2) *Çila*, gestadige en gelijkvormige inachtneming der wet en moraliteit (Wilson; volgens Rémusat: l'observation des préceptes), 3) *Kshânti*, geduld, onthouding (Wilson; Rémusat: la confusion salutaire), 4) *Virya*, standvastigheid, mannelijkheid, dapperheid (Wilson; Rém. l'acti-

(6) *Vadjrapâṇi* is de naam van een der Dhyâni Bodhisatwas, die wij boven opgenoemd hebben. Dit woord beteekent »die een schepter van diamant (of bliksem-stralen) draagt". Zie Foë Kouë Ki. p. 239. Kâma, Cupido, is, naar Buddhistisch begrip, gelijk aan Mâra, den verleider, die door Burnouf genoemd wordt »Mâra le pécheur". J. J. Schmidt Geschichte der Ost-Mongolen p. 310. No. 45.

vité sainte), 5) *Pradjñâ*, verstand (Rém. l'exquise connaissance), 6) *Upâya*, list, fijnheid (Rém. la subtilité.)

Buddha zelf wordt *shaḍabhidjña* genoemd, reeds in den Amara-Kosha. Echter is het niet zeker of bij Buddha de boven, volgens den Foë Kouë Ki, p. 71, opgegeven zes middelen des heils, of de zes bovennatuurlijke eigenschappen bedoeld zijn, (vgl. Böhtling-Roth s. v. *abhidjña*), die wij ook in Foë Kouë Ki, p. 130. opgenoemd vinden: 1) Het goddelijke oog, d. i. de bekwaamheid, alle wezens, zoo levende als doode, goden, menschen, Asuras, hongerige daemonen (Piçâtja), dieren en bewoners der hellen te zien; de teekens van vreugde en pijn dezer wezens te zien en alle ligchamen van alle soorten, die zich in alle werelden bevinden, zonder hinderpaal. 2) Het goddelijke oor: alles te hooren, vreugde en smart, die de 6 klassen van wezens uiten, even als alle geluiden, die in de wereld zijn. 3) De kennis der gedachten van anderen, wederom van alle wezens. 4) De kennis van het bestaan, d. i. van het eigen bestaan sedert tien duizend generatien, en van hetgeen men in alle wedergeboorten gedaan heeft, en van het bestaan en de handelingen van alle wezens der 6 klassen. 5) Het ligchaam naar wil, d. i. dat men ligchamelijk over zeeën en bergen vliegen, in deze wereld en in eene andere wederom verschijnen, van groot klein en van klein groot worden kan, en eindelijk de gedaante veranderen kan naar wil. 6) Het einde van het afdruipen (stillationis finis). Dit afdruipen beteekent de dwalingen des gezigts en der gedachten in de drie werelden; de dwalingen des gezigts zijn verdeelingen en onderscheidingen, die wij geloven te maken en die niet bestaan. De dwalingen der gedachten zijn de verlangen en begeerten, die ontstaan door de betrekking der vijf zinnen tot de voorwerpen der zinnen.—In onze plaats kunnen wij wel niet aan deze zes bovennatuurlijke krachten denken, die zich alleen bij Buddhistische heiligen vinden. De hier bedoelde koning kon echter zeer wel de *zes wegen des heils* kennen, waardoor hij reeds als Brahmatjârî verschijnt (7). Over de karakters in de drie woorden voorkomende, is slechts aantemerken, dat de *ḍ* in *shaḍ* verschilt van de gewone *d* in in *advaya*, *âdityadharma* enz. en duidelijk de cerebrale letter daarstelt, die wij als tweede *d* in het Javaansche alphabet hebben. Ik heb vroeger opgegeven dat dit laatste teeken (ook op Bali) én de *ḍ* én de *dh* daarstelt. Het eigenaardige teeken voor *dh* is in het nieuwer

(7) In Foë Kouë Ki, p. 32, is nog eene andere optelling van bovennatuurlijke krachten. Deze zijn tien in getal; de wezenlijke beteekenis derzelve is die van de hier opgetelde zes, en ook van de acht *siddhi's*, volkomenheden (perfections) der Brâhmanen; zie Lassen Anthologie p. 3. (Animan, Mahiman, Laghiman, Gariman, Prâpti, Prâkâmya, Îçatva, Vaçitva). Het getal *vijf* verschijnt nog bij de Buddhisten in de Skandhas, of attributen: *Rûpa*, gedaante, *Vedanâ*, gevoelen, *Sandjñâ*, idee, *Sanskâra*, begrippen, *Vidjñâna*, kunde. Burnouf l. l. p. 541. Eindelijk kennen de Buddhisten *vijf vruchten* (der handelingen): 1) die des Çrota âpanna, 2) des Sakṛidâgâmî, 3) des Anâgâmî, 4) des Arhân, 5) des Pratyeka Buddha. Foë Kouë Ki, p. 94, 95. Burnouf l. l. p. 290—297. Deze namen hebben betrekking op de heiligheid der personen en de daarvan afhankelijke zielsverhuizing, of het ophouden derzelve.

schrift verloren geraakt. De *ḍ* hier schijnt in onze kopij met de volgende *bh* verbonden te zijn, in K. N. echter niet. De horizontale streep der *bh* boven schijnt op den steen uitgewischt te zijn; bij ons is eene aanduiding daarvan, in K. N. niet. K. N. heeft ook de *n* van *djña* niet. De aanduiding van den nominatief ontbreekt.

Supûrṇatjakrapaḥ; *de heer van een' vollen* (of geheelen) *tjakra*. Dit kan in dubbele beteekenis opgevat worden. De *tjakra*, het rad, of een rond, draaijend voorwerp, is het symbool én der opperste heerschappij, én der verspreiding der buddhistische leer. De vroegere Tibetische en Mongolische koningen worden genoemd „duizend gouden raderen draaijende Tjakravartin". J. J. Schmidt, Gesch. der Ostmongolen, pag. 31, 47, 49, 119, enz. Ook gelooft men dat zij in de vier werelddeelen (dvîpa's) het gouden rad draaijen. Nog verschijnen heeren van vier dvîpas, die den gouden tjakra draaijen, van drie die den zilveren tjakra hebben, van twee met een metalen tjakra, en van een dvîpa met een ijzeren tjakra, duidende de vier wereldouders aan. Schmidt, p. 304. Een Buddha is *tjakravartin*, als verspreider der ware leer. De tjakra behoort tot de acht symbolen, die men in de buddhistische tempels ziet. Foë Kouë Ki, p. 28. Tjakrapa is kennelijk hetzelfde als Tjakravartin. Onze vorst is heer van een vollen, geheelen Tjakra; hij wordt dus met Oostersche vleijerij heer der geheele aarde van de eene zee tot de andere, genoemd, en te gelijker tijd is zijne betrekking tot het Buddhisme aangeduid. Daar de Tjakra volgens Wilson een gebied van zee tot zee aanduidt, is in onze plaats de overdrijving, die in den naam tjakrapa verschijnt, niet zoo groot als in andere gevallen. Midden Sumatra is van de westelijke tot de oostelijke zee door Maleijers bevolkt; ligt kon Âdityadharma over dit geheele gebied en zelfs over het zuidelijke gedeelte heerschen. In het noorden waren de Battaks wel niet onderworpen, maar ligtelijk de geheele kust. Ook de naam *Yava*, geheel Sumatra beteekenende, reg. 19, duidt ons aan, dat de vorst niet alleen als heerscher van een gedeelte te beschouwen is.

De *r*, die boven *ṇṇ* behoorde te staan, is verplaatst op de volgende letter; deze onjuistheid hebben wij al meer opgemerkt. De *tja*, niet verbonden met eene voorafgaande letter, verschijnt in onze inscriptien maar zelden, wijl ook in het Skt. betrekkelijk weinig woorden met die letter beginnen; het is dus in een soort van schrift als het onze moeijelijk hare juiste gedaante te bepalen. Ik geloof haar weder te vinden in *santjetâ*, reg. 7, waar zij verzekerd schijnt door de voorafgaande *ñ*, die in een Sanskrit-woord alleen vóór en na eene palatale letter verschijnt. De volgende *k* kan als *t* gelezen worden, wij zouden dus ook *tjhatrapa*, heer van den zonnescherm kunnen verklaren, maar daartoe stemt *supûrṇa*, *vol*, *geheel*, niet.

Âdityadharmaḥ pâty-adhirâdjyam. Svasti. Âdityadharma (die al de vorengenoemde eigenschappen bezit), *beschermt het opperkoningrijk. Het is wel. Â* heeft het teeken der lengte. *Dh* is zonder het onderscheidend teeken; zie *adhirâdjyam*. Over de twee streepen die soms de visarga, *ḥ*, aanduiden hebben wij boven gesproken. In stede van *pâty*, uit *pâti*, hebben wij *pâtê*, als of het woord deponens ware; echter is deze *ê* wel door invloed van de volgende *a* ontstaan, smeltende *i* met *a* in den Archipel tot *e* te zamen; desniettemin is de *a* ook geschreven. De lengte van *pâte* is in K. N. aangeduid, terwijl overigens die kopij in dezen regel geheel onbruikbaar is. In stede van *adhirâdjyam* hebben wij *adhirâ-*

djam. Wij kunnen ook *adhirâdjaḥ* lezen, bijaldien wij het tweede gedeelte der in onze kopij op *m* gelijkende letter tot de interpunctie rekenen. Hiervoor pleit K. N. Het eerste gedeelte is in dat geval visarga. Vgl. inscr. II. r. 1, *çuklaḥ*, r. 2, *çambhuḥ*, r. 3, *nripaḥ* enz. Maar van *pâti* moet wel een accusatief afhangen; men kan niet ligt absoluut zeggen: *hij beschermt als opperheer.* Na dat woord is eene grootere interpunctie, gelijkende op die aan het einde van de inscriptie, en in K. N. op die ten einde van reg. 3. Achter *svasti* is wederom eene kleinere, halve interpunctie. Over *svasti* en zijne waarschijnlijke herhaling hebben wij in het begin van den commentarius gesproken.

De eigenlijke Inscriptie. Reg. 6. — reg. 17 midden.

Çrîmân çrîr Âryâ-dityadharmaḥ pratâpa-parâkrama-râdjendraḥ; de gelukkige eerwaardige Âdityadharma, die door luister en magt een Indra der koningen is. De eerste *ç* is zonder het onderscheidend kenteeken in het midden; zie *çrî* in reg. 18; het kan dus ook *t*, en zelfs *b* of *k* gelezen worden, maar er bestaat geen woord trîmat, brîmat of krîmat. Mijne lezing is dus wel verzekerd. De nominatief is niet uitgedrukt, in stede daarvan hebben wij hier en elders het thema des woords, *çrîmat.* De herhaling van *çrî*, dat hetzelfde beteekent, komt meer voor.

In *çrî* heeft *ç* den tweeden vorm, dien wij bij het ondergeschreven *çriyâ* in reg. 1 zien. Op verschillende vormen van denzelfden letter heb ik reeds bij de aangevoegde *y* opmerkzaam gemaakt; vgl. *âditya* in reg. 2, en in de vorige inscriptie, reg. 3 en 5, en Svayambhû reg. 1, voor de *u* en *û*. De *i* van *çri* mag met de volgende *â* niet tezamentreffen zonder eene euphonische verandering te ondergaan. In *ârya* ontbreekt wederom de overgeschreven *r*; zie *dheyya*, reg. 4, in stede van *dhairya.* Het ligchaam der *t* in *pratâpa* is in beide kopijen boven onverbonden, echter is genoeg overig van de letter, om haar met zekerheid te kunnen lezen. Bij de *t* merkt men ook een klein verschil in den vorm op in het benedengedeelte; vgl. ons *t*, en dezelfde letter in *çrîmat* kort te voren, *kritvam*, reg. 2, en anderen, met *satvôpakâra*, reg. 2, *tulyâ*, reg. 3, *kritavat*, ibid. en *tishṭhati.* In *parâkrama* is *k*, zoo als dikwijls, zonder het onderscheidend teeken. In *râdjendraḥ* is de visarga uitgedrukt even als in *Âdityadharmaḥ*, reg. 5; inderdaad is dit ook de ware vorm, maar zij geeft dikwijls tot verwisselingen met het eerste gedeelte der *m* aanleiding; zie *mama*, reg. 2, en de vorige inscriptie, pag. 26, s. v. *âditya.* Voor de combinatie *ndr* zie hetzelfde woord, reg. 1 der vorige inscr.

Mali-maṇi-dharmadja iva; gelijk als een zoon van Malimaṇidharma, of *als een zoon der geregtigheid van Malimaṇi*, of eindelijk *als een zoon der edelgesteenten-geregtigheid van Mali. Mali* of *Malimaṇidharma* vindt zich nergens in de mij toegankelijke werken. Maar in de berigten over de *Djainas*, vol. IX van de Asiatic Researches vindt zich de naam van *Malli* als de 19de *Tîrthakara*, of hoogepriester dier sekte, of, volgens Colebrooke en Wilson, de 19de Jina van de tegenwoordige kalpa (aera), pag. 245 en 308 (in de opstellen van Col. Mackenzie en van Colebrooke). Ook Wilson noemt hem in zijn woordenboek. Dat wij hier met een persoon te doen hebben is wel zeker, wijl de vorst vergeleken wordt met een zoon van *Malimaṇidharma*, even als boven van *Amarârja*, reg. 1. Dat *Mali* in stede van *Malli* geschreven is, is in onze inscr. niet te verwonderen, daar de ondergeschreven letters dikwijls ontbreken,

mogelijk door den steenhouwer zelf weggelaten zijn. *Mali*, vgl. *malina*, zou alleen van *mala*, *vuiligheid*, kunnen afgeleid worden; *Mâli* beteekent *een tuinman*. Beide woorden kunnen wij dus hier niet zoeken; in onze kopij staat *mâli*, mogelijk om door de lengte des klinkers den uitgevallen medeklinker te compenseren. Ik geef als eene conjectuur, waaraan ik echter eenige waarde hecht, dat hier van *Malli* de spraak is. Dat wederom juist hij, de 19de der *Tîrthakaras* of *Djinas*, hier genoemd is, leidt verder tot het vermoeden, *dat hij niet ver van den tijd onzer inscriptie te plaatsen is*, wijl men zich zoo bijzonder zijner herinnerde, en dat de volgende Djinas in nog lateren tijd geleefd hebben. De Djainas van den tegenwoordigen tijd geven wel is waar een' ouderdom van millioenen en billioenen van jaren aan hunne heiligen, maar wat daarvan aantenemen is, heeft men al lang begrepen. Zij zijn nog buitensporiger in hunne getallen dan de Bauddhas (Buddhisten), en deze wederom dan de Brâhmanen; om reden dat zij, (de Djainas), de jongste groote sekte zijn. In onze Inscr. nu wordt op twee plaatsen (reg. 9 en reg. 17) gewag gemaakt van de Djinas; Djina is niets anders dan Buddha; eerst de latere sekte der Djainas, heeft den naam van Djina als den eenigen in de plaats van Buddha gesteld, gedeeltelijk om hunne ware afkomst te verloochenen en om zich minder gehaat te maken door de Brâhmanen, die hen, hoewel als ketters, toch voor minder gevaarlijk dan de Buddhisten beschouwden, en aan wie zich de Djainas door het bewaren der kasten en andere Brâhmanische instellingen nader aansloten (8). De Djinas behoorden in den tijd van onze inscr. (Çaka 578 = A. D. 656) nog niet uitsluitend tot de sekte, die zich naar hen noemt, en *Malli* was een vereerde Buddhistische leeraar, diens aandenken naast dat van den grooten Buddha nog versch in het geheugen der toenmalige Buddhisten schijnt geweest te zijn. De bijvoeging van *maṇidharma*, *edel-gesteenten-wet*, komt mijne conjectuur te gemoet; terwijl de latere Djainas hem eenvoudig Malli noemen, wijl hunne nieuwere heiligen de ouderen iets op den achtergrond verdrongen hebben, heeft hij hier bij zijne vrienden nog het zeer vereerende bijvoegsel van *maṇi-dharma* bij zijnen naam.

Nu zou men wel zeggen, dat die man niet *Malli-maṇi-dharma*, maar *Maṇi-dharma-malli* moest heeten (9); ook *Âdityadharma*, zonnegeregtigheid, en *Bhûdharma*, aarde-geregtigheid, voorkomende in den naam des schrijvers onzer inscriptie, *Bhûdharmadhvadja*, reg. 21, pleiten niet voor mijne verklaring. Ik wil dan ook niet tegenspreken, dat er een tweede tusschenpersoon bestaan heeft, die naar *Malli* genoemd werd *Mallimaṇidharma*, die de edelgesteentengeregtigheid van *Malli* bezit. Ik geloof zelfs dat deze opvatting juister is; in ieder geval was de *Djina*, of wel maar buddhistische leeraar *Malli* een zeer vereerd persoon, en een

(8) De kasten zijn door Buddha niet opgeheven, maar in hun wezen vernietigd, wijl Buddha aan menschen uit alle kasten, die zijne leer volgden, de hoogste zaligheid beloofde. Zie Burnouf. l. l. p. 211. De kasten bestaan dan ook nog op Ceylon te zamen met het Buddhisme; ibid. p. 213.

(9) Deze opmerking is bestemd voor Prof. A. Weber, die mij al verscheidene keeren verweten heeft, dat ik niet sterk ben in het vormen van Sanskrit-composita. Ongelukkig, dat die heer geen idee van de Polyneesche talen heeft, waar de compositie tegenovergesteld is, volgende de casus obliquus op den nominatief.

anderen van hem onderscheiden persoon *Malli-maṇi-dharma*, die ook eene bijzondere vereering moest genoten hebben, te veronderstellen, daarvoor pleit ten minst geen een ons toegekomen narigt. Ook weten wij niet wat *Malli* beteekent; Wilson geeft nog op *Arabische jasmin.* Hoe wij nu ook over den naam *Mallimaṇidharma* denken, onze vorst wordt gezegd te zijn *gelijk een zoon van dezen heiligen*, die niet Buddha is. Over de letters is alleen optemerken, dat *dh* gelijk dikwijls niet te onderscheiden is van *v*; *ṇ* heeft den juisten vorm; zie *supûrṇa*, reg. 5. In stede van *djeva* moest volgens de euphonische wetten *dja iva* staan.

Mahârâdjâdhirâdjaḥ sakala-snâta-djana-priyo. Met het tweede *râdjâ* begint reg. 7. *Âditya-dharma* is dus met de voornaamste titels genoemd, niet alleen *groote koning*, maar ook *opperkoning*. *Mahârâdja* wordt, volgens de munten, verklaard gelijk te staan met het Grieksche *βασιλευς*, en is dus alleen staande geene groote onderscheiding; maar de naam *adhirâdja*, *opperkoning*, wordt alleen aan een zelfstandigen vorst met een groot gebied, en die door veroveringen en magt aanzienlijk is, toegekend. Hoe groot het gebied van onzen vorst was, zal wel vooreerst nog onzeker blijven; echter de eerbied, dien alle Maleijers tot in den nieuwsten tijd aan de familie van Mĕnangkärbau toedroegen, maakt het niet onwaarschijnlijk, dat hij door alle Maleisch sprekende stammen in (en buiten?) Sumatra als opperheer herkend was. Het zoude bij onze geringe bekendheid met de vroegere geschiedenis der Maleijers gewaagd zijn, over hunne verspreiding in het begin van de 7de eeuw eenige vermoedens te opperen. Zeker waren zij altijd het meest beschaafde volk van Sumatra; of zij zelven echter niet hunne beschaving aan de Javanen te danken hadden, is eene andere onbesliste vraag. Uit de taal der inscriptien laat zich niets opmaken; het Maleisch zoowel als het Javaansch vertoonen den grooten invloed van het Sanskrit op hunne vorming. De invloed nu der Javanen in Palembang is genoeg bekend, maar ook daar blijven wij nog in het onzekere, wanneer die invloed begonnen is. Sommige van mijne conjecturen, geuit in het stukje Over het schrift der Maleijers, Tijdsch. voor T. L. V. D. II. p. 471—79, zijn door deze inscriptien nog niet wederlegd. Het gebrek of het geringe getal en de onbeduidendheid der overblijfselen uit den Hindutijd in het binnenland van Sumatra (met uitzondering van Palembang) is een sterk blijk, dat de Maleijers niet uit zichzelven tot een' hoogen trap van beschaving wisten te komen, of liever dat de Hindus zich maar in kleinere getallen of niet op den duur in het grootste gedeelte van Sumatra gevestigd hebben. Maar als de Sumatraansche beschaving van Java kwam, hetgeen ik tot nu toe geloof, was dit vijf of zes eeuwen vroeger, dan ik in genoemd stuk genegen was aantenemen.

Sakala-snâta-djana-priyo De woorden *sakala*, *djana* en *priya* staan vast, hoewel bij *priya* het teeken der *i* (ulu) ontbreekt; *prâya*, *menigte*, *overvloed*, is echter zeker veel minder gepast dan *priya*, ook hebben wij geene streep, die de *â* aanduiden zou. Alleen het woord *snâta* is aangaande de eerste lettergreep onzeker; ik wil hier graag eenige andere verklaring aannemen. Om het eerst over de beteekenis van *snâta* te spreken, dan is die hier zeer gepast. *Snâta* is een *huishouder*, iemand die een eigene haardstede bezit. De stand der huishouders is een geëerde, door de wet gebodene: wie nog geen

eigen' haard bezit, is ook geen lid van de gemeente; de aanbeveling, om een eigen haard te stichten is gegrond op de overoude wet, dat ieder man een' zoon moet achterlaten, om den cultus der familie waartenemen, om de Pitaras door offeranden genegen te maken, en volgens het oorspronkelijkste, ruwste denkbeeld, om hen te voeden. Als wij dus *snâta* mogen lezen, dan is de zin volkmaakt: Âdityadharma was bemind door de geheele klasse der huishouders, dus door de burgers (of wij kasten in dien tijd te zoeken hebben, is niet zeker, zelfs niet waarschijnlijk, hoewel Brâhmanen genoemd worden); waren er kasten, dan zijn voornamelijk de vlijtige Vaiçyas te verstaan, die den grondslag der bevolking in den ouden Hindustaat vormden; de Çûdras waren slaven of onderworpen volkeren van andere afkomst en op een lagen trap van civilisatie staande. Dat deze klasse, de Vaiçyas, altijd en overal een geregten vorst vereerd heeft, behoeft niet verder aangetoond te worden. *Djana*, *menschen*, vertaal ik door klasse: de huishouder-menschen zijn de klasse, de stand der gezetene burgers. Aangaande nu den vorm der lettergreep die ik *snâ* lezen wilde, en die onze verklaring nog onzeker maakt, is de *s* niet moeijelijk te reconstrueren, de bovenste uitbuiging is niet voorhanden, dit vinden wij ook in *sa Svayambhû* reg. 1. In stede daarvan is eene inbuiging; ook die vinden wij in dezen regel in *santjetâ*; in plaats van den gewonen vorm beneden hebben wij hier een circeltje, zoo als wij bij de *t* gevonden hebben, en dat voor de *n* karakteristiek is; er blijft dus nog de keuze tusschen *s* en *n*; de tweede aangevoegde letter is naauwelijks anders dan *ṇ* (cerebraal) te lezen, vgl. *svakîrṇa*, reg. 4, *maṇi*, reg. 6, *brâmhaṇa* reg. 11; soms vinden wij nog een ophaal meer, zie *supûrṇa* r. 5, *uddharaṇa*, reg. 8; echter is deze overbodig en dikwijls bijgevoegd, om het ligchaam der letter met het teeken der *â* te verbinden. Alleen kunnen wij deze aangevoegde letter nog vergelijken met de *ya* in *tulyâ*, reg. 3. Nemen wij dan de eerste letter als *n*, de tweede als *ya*, dan is het woord *nyata*, dit is nu wel Polyneesch, en beteekent in het Maleisch en Sundaasch, *duidelijk*, *klaarblijkelijk*, in het Javaansch *werkelijk*, *wezenlijk*. Dat het woord oorspronkelijk *nyata* ꦤꦾꦠ, niet, zoo als thans de Javanen en Maleijers schrijven, *ñyata*, ꦚꦠ ڽات is, blijkt uit het Kavi. De verwisseling van *ny* en *ñy*, ꦤꦾ en ꦚ is in beide talen algemeen; vgl. het aangevoegde pronomen *nia* of *nya*, *zijn*, Kavi, met, Maleisch *ñya*, ꦚ (Jav. ꦤꦺ *né*; waar alleen contractie, niet echter eene andere letter verschijnt). Gericke geeft als Kavi *niyata*, waaruit men ziet, dat in het latere Javaansche Kavi, de oorspronkelijke vorm door invoeging van een' klinker gered is. Hoewel wij nu het bestaan van Polyneesche woorden in deze inscr. niet a priori loochenen willen—(er vinden zich inderdaad drie Maleische woorden, waarover wij op hunne plaats zullen spreken)—geeft toch *nyata djana*, *duidelijke of werkelijke menschen*, wel maar een' zeer gedwongen en weinig gepasten zin. Nog kon men willen lezen *niyata*, Skr., cohibitus, refraenatus, wat van bedwinging der zinnen, zelfkastijding gebruikt wordt; vooral in *niyatendriya*, *met bedwongen zinnen en lusten*. *Niyatadjana*, hoewel *niyata* alleen naauwelijks zoo gebruikt wordt, zou dus beteekenen: menschen die zich aan zelfkastijding overgegeven hebben, *boetelingen*, en dit kon in den zamenhang gebragt worden: boetelingen echter bekreunen zich noch om de wereld noch om hare vorsten. Tegen deze verklaring strijdt nu ook geheel de

duidelijke verbinding der twee letters, en ik blijf bij de verklaring *snita*, waar dan de *n* in stede van de gewone *n* verschijnt, (mogelijk wijl het woord vreemd was); de aanduiding der lengte van de *a* kan ik niet vinden. *Priyô* heeft de *i* niet, zoo als reeds gezegd; ook het teeken van den nominatief ontbreekt hier, even als dikwijls; de interpunctie achter *adhirâdja* kan als de visarga, *ḥ*, die daar behoort te staan, die achter *priya* als een overblijfsel der *ô* des nominatiefs beschouwd worden.

Dharma-râdja-kula-tilaka-santjetâ; de vergaarder der kenmerken van het geslacht der Dharma-râdja's, d. i. der koningen, die volgens de wettige en geestelijke instellingen heerschen (10). *Kula-tilaka* of *vança-tilaka*, het hoofdmerk van een geslacht, is eene bekende uitdrukking; zoo heet Râma *Raghu-vançatilaka*, *het merk, de uitmuntendste van het geslacht des Raghu. Dharma-râdja-kula-tilaka* zou dus beteekenen *de uitmuntendste van de geregte koningen.* Onder de *dharma-râdja's* zijn wel zijne voorvaders, de oude dynastie van Mĕnang-kârbau te verstaan. Zie de vorige noot, waaruit blijkt, dat geheele geslachten dien titel voeren. Ter loops zij gezegd, dat tegen de gewoonte van Indische inscriptien, niet een van die voorvaders of voorgangers op den troon, niet eens de vader in onze twee inscriptien genoemd is. Staat dit in verband met de Sumatraansche erfopvolging? was niet de vader van Âdityadharma, maar mogelijk zijn oom de voorganger? Zeker was zijn opvolger niet de zoon (11).—Maar zoo als in menig opzigt deze inscr. den vorst met loftuitingen als het ware overlaadt, is men ook hier met *tilaka* alleen niet tevreden geweest, maar noemt hem *tilaka-santjetâ*, *den vergaarder der kenmerken, der uitstekendheden*; wij moeten dus veronderstellen, dât er vele *tilaka's* in dat geslacht waren. Echter moet ik vooral nog mijne lezing trachten te regtvaardigen; als iemand het woord *santjetâ* anders lezen wil, vervalt natuurlijk het laatste gedeelte mijner verklaring. Dat dit woord tot het voorafgaande epitheton behoort, schijnt door het volgende op zich zelf staande compositum zeker; het woord is ook wel geen epitheton op zichzelven, daar wij rondom echt Indische langgerekte composita zien, die door hunne lengte tot den roem en de verheerlijking des persoons moeten dienen. De *sa* nu is zeker. De *e* kon men ook als *r* lezen, (ook in K. N.), zie *uddharaṇa* reg. 8; echter wijkt zij af van den gewonen vorm der *r*, die op vele plaatsen duidelijk verschijnt (zie *pandjara* reg. 7; *bihâra*, *ratna* r. 9; *punyakâra*, reg. 12; het veelvuldig verschijnende *râdjâ* enz.) Wij wagen dus wel niet te veel, als wij die letter als eene *e* beschouwen, welker benedenste buiging naar buiten,

---

(10) *Dharmarâdja* worden tot nu toe de Buddhistische vorsten van Butan—(Scr. *Bhota*, dat Tibeter in het algemeen beteekent; *Bhotângga*, volgens Wilson waarschijnlijk Butan)—genoemd. Lassen I. A. II. 240. Noot. 2.

(11) Ook in de inscriptien van Girnar, Dhauli, Kapur- di- Giri, en op de pilaren van Delhi, Allahabad enz., dus in de oudste Indische inscriptien zijn geene voorouders van Açoka, immers niet eens zijn eigen naam, maar alleen de epitheta *Piyadasi* en *Devânâm-piya* opgenoemd. Zie daarover Wilson Journ. Roy. Asiat. Soc. XII 243—51. en Lassen Ind. Alt. II. Bijlage II. p. XXXVI Ik haal dit aan, zonder echter de minste aanspraak te maken, door het verschijnsel in onze inscriptien de eene opinie te schragen of de andere te bestrijden.

in stede van naar binnen, gekromd is; hetzelfde geval hebben wij reeds bij *t* met zekerheid en bij *s* in *snâta* in dezen regel met waarschijnlijkheid opgemerkt. De volgende twee letters staan naast elkander en zijn zeer duidelijk verbonden. De eerste houd ik voor de palatale *ñ* (zie het volgende *pandjara*, en *randjyatu* reg. 20); in deze beide woorden is het eerste gedeelte der letter gelijk aan de *b*, hetgeen ook door het nieuw Javaansch schrift gewaarborgd wordt, daar zich in dit de *ñ* (*ñy*), van de *b* alleen door een aanvoegsel aan het einde onderscheidt. In ons geval is die *ñ* nog met een neêrhaal en ophaal in het midden van het eerste gedeelte vermeerderd. Mogelijk zou dus een ander hierin eene combinatie van twee letters (zie *âditya* reg. 2, *tulya* reg. 3), willen herkennen; met *ly* heeft onze letter inderdaad eenige overeenkomst. Daartegen strijdt echter de vrij duidelijke verbinding met nog eene letter, en er vindt zich wel geene combinatie, of liever er bestaat de onmogelijkheid der combinatie van *ly* met nog eenen medeklinker. Nog kon men de laatste letter willen afscheiden. Ik sta toe dat ik bij al die mogelijkheden geene mogelijkheid der verklaring van het woord zie. Videant alii.

De volgende, met *ñ* verbondene letter, maakt evenveel moeijelijkheid; in K. N. is zij niet verbonden en gelijkt op *g*; maar ik maak geen staat hierop. Ter vergelijking hebben wij alleen *tjakra* reg. 5; bij deze laatste *tja* is nog een neêrhaal meer dan hier, die ons echter niet hinderen zou, wegens analoge gevallen bij andere duidelijke letters, bijaldien de lezing *tjakra* geheel vaststond. Nog is de nevenplaatsing der *tj* ongewoon; in *pantja* is zij ondergeschreven. Daar mij geene andere lezing tot nu toe aannemelijk schijnt, geef ik de mijne als eene conjectuur, en laat hare beoordeeling aan deskundigen over. *T* schijnt zeker; de ophaal treedt hier welligt in de plaats der lange *â* (12).

Badjra-pandjara. *Badjra* in stede van *vadjra*, *bliksem*, *diamant*, hebben wij reeds reg. 4 gehad. *Pandjara* heeft verscheidene beteekenissen, volgens Wilsons lexicon: *a cage*, *an aviary*, *a dove cot*; *the ribs*; als masculinum: *the body*; *a skeleton*. Wij kunnen maar weifelen of wij te verklaren hebben *kooi* of *ligchaam*, (want het genus is in onze inscriptie niet te herkennen, ook moest het in ieder geval masculinum zijn, daar het woord als epitheton van Adityadharma optevatten is). De verklaring *kooi*, *houder van diamanten*, zelfs die *houder des bliksems* schijnt ongepast; hij is immers geen Indra. Nemen wij de meer zeldzame beteekenis van *pandjara*, *ligchaam*, dan is toch daartoe *bliksem* nog minder gepast, dan *diamant*; *diamanten-ligchaam* klinkt wel zonderling, echter moeten wij hier op het schitteren des diamants

(12) Om nog eene mogelijke lezing te geven, voor welker juistheid ik niet verantwoordelijk wil zijn, trekke men het kwestieuse *santjetâ* tot het volgende en leze: *çarana-tjakra-badjra-pandjara* als een compositum. Dit zoude alleen kunnen beduiden: *bewaarder* (*houder*) *der bescherming*, *des tjakra* (*der magt*) *en des vadjra* (*des bliksems*; gelijk Indra ?); *s* en *ç* verwisseld; de boven als *ñ* gelezen letter is, zonder den laatsten neêrhaal, die haar met *tja* verbindt, volkomen gelijk aan *ṇ*; *t* en *k* zijn dikwijls niet te onderkennen; over het verloren raken van ondergeschreven *ra*, zie *pradjâ*, reg. 8, pag. 52. Deze lezing is zoover niet onmogelijk; maar kan de beteekenis *houder van den bliksem en van den tjakra* geduld worden? De beteekenis *ligchaam* van *pandjara* kan, wegens *çarana*, niet toegelaten worden.

letten, en wij zullen voor een Oosterling dien titel niet al te onbegrijpelijk vinden. *Des vorsten ligchaam schittert als diamanten* (13). Van zijnen glans is reeds reg. 4 gesproken; *glansrijk door reinheid en onbevlektheid*, en diergelijke benoemingen vinden zich in Sanskritische geschriften veel. Na *badjrapandjara* is eene interpunctie. Over de aanduiding van het genus zal ik wegens de voorafgaande opmerkingen niets zeggen. Hier zou zij juist zijn, als men op het volgende woord let.

Ekângga-dhîro; sterk door zijne lijfwacht. Hier komt de despoot voor den dag; Âdityadharma was, niettegenstaande al zijne deugden, niet beter dan eenig ander Indisch vorst; zijne magt berustte in zijne lijfwacht, zijn leger, niet in de liefde zijner onderdanen, (gelijk als die van den „Graf im Bart"). *Ekângga* vindt zich in de opgegevene beteekenis bij Böhtlingk-Roth (als plurale); in een compositum valt natuurlijk het verschil van singularis en pluralis weg. Wilson heeft het woord niet in die beteekenis. De *ê* initialis vindt zich alleen op deze plaats, echter is zij volkomen zeker door andere schriftsoorten, tot het nieuw Javaansch toe; de *k* heeft, in stede van het middelste streepje, een anders niet verschijnend versiersel, dat mogelijk maar schijnbaar op den steen en in K. N. niet aangeduid is; *â* is uitgedrukt; voor *ng* vgl. *vangça* reg. 1; voor *g* hetzelfde woord en *çriyâ* reg. 1 (want *g* verschilt van *ç* alleen door het ontbreken der waterpasse streep in het midden); *dh* verschilt wederom niet van *v*; (ook *vîra*, *held*, zou eenen, hoewel minder gepasten, zin geven). Het teeken van den nominatief ontbreekt.

Dushṭadjit; een overwinnaar, of *bedwinger der booswichten.* Mogelijk had hij tot die bedwinging zijne lijfwacht noodig. Wij zullen het te zijner eere gelooven. De letters zijn duidelijk; alleen is de *t* met de tweede volgende letter verkeerdelijk verbonden, hetgeen reeds daaruit blijkt, dat zij ook een ondergeschreven *r* heeft. Met *shṭa* van *dushṭa* begint regel 8.

Raṇa-krishṭa-paḥ; *de heer van den veldslag en van het veld* (het geploegde veld, d. i. des akkerbouws of des vredes). Als mijne lezing juist is, waaraan ik, met uitzondering van hetgeen de volgende interpunctie (?) aangaat, weinig twijfel, is dit een der fraaiste volzinnen van onze inscriptie. Krachtig in den oorlog, heer van den veldslag, is hij tegelijkertijd heer, beschermer des landbouws. Zie echter beneden. De *ṇ* heeft eenen ongewonen vorm, als wij haar met *supûrṇa*, reg. 5, en *kîrṇa*, reg. 4, vergelijken; zie daartegen *djiṇa*, reg. 9 en reg. 17, ook *puṇja*, r. 14, 15, *pûrṇa*, reg. 16, enz. Wij kunnen hier wel aannemen dat de teekenaar niet altijd de juiste distantie tusschen twee neêr- en ophalen bewaard heeft. De overbodige laatste ophaal vindt zich bij vele letters in onze inscriptie, en doet niet af tot de beteekenis. In *krishṭa* is de *k*, gelijk dikwijls, zonder haar onderscheidend teeken; (wij kunnen dus ook *brishṭa*, *trishṭa* lezen, beiden zonder zin). In stede van *ṛi* hebben wij *ri*, eene verwisseling, die overal voorkomt; zie *kritvâ* r. 3. Achter *pa* volgt een streep, die

(13) In Benfey's Indien, pag. 126, vind ik den titel *Vadjrapandjara* weder, bij eenen vorst uit de dynastie der Çilâhâras (in Bombay.)

mogelijk de gewone kleine interpunctie daarstelt. In onze kopij schijnt die streep verbonden te zijn met de volgende letter, die daardoor onduidelijk wordt. In K. N. is geene verbinding en die streep gelijkt op de *r* in *uddharaṇa.* (Zie over die *r* ook het pas over *santjetâ* gezegde). Eene andere, en waarschijnlijk betere verklaring zouden wij verkrijgen, als wij het kwestieuse teeken van interpunctie als *r* lezen, en het volgende woord *pâlaka* tot het compositum trekken. Wij hebben dan *raṇakrishṭaparapâlaka*, *een beschermer door wien de vijanden als het ware geploegd* (*vernield*) *zijn. Krishṭa* heet niet alleen *geploegd*, maar metaphorice *overwonnen*, zoo als de aarde door den ploeg. *Para* is vijand; *pâlaka*, beschermer, protector. *Pâlaka* als naam van een land is niet bekend, en *Palâça* te lezen is eene gewaagde conjectuur. Zie het vervolg.

Pâlaka-(*Palâça?*) *saptângga râdjâ.* Ik was eerst genegen *Palâça* in plaats van *Pâlaka* te lezen. *Palâça* is een naam van *Magadha*, het heilige land der Buddhisten. Wij hebben echter eerstelijk *k* duidelijk, maar de onderscheidende streep in het midden kon wel op den steen of in de kopij vertikaal geplaatst zijn in plaats van horizontaal; ten tweede zou de *â*, als wij *Palâça* lazen achter *p* overbodig zijn, achter *l* echter vereischt worden. Eindelijk volgt achter *k* (of *ç*) een teeken, dat of lang *â* of de interpunctie daarstelt. Lang *â* op die plaats is geheel misplaatst, (eene interpunctie natuurlijk nog meer), als het woord met het volgende te verbinden is. Verbinden wij het echter met het voorafgaande, dan is de interpunctie op hare plaats, en zelfs *â* zoude men kunnen aanzien als plaatsvervanger van het teeken voor den nominatief (visarga). Ik zie dus van mijne vroegere lezing af en hecht mij aan de hiervoren gegevene. Wij houden dus alleen over *saptângga-râdjâ*, *de heer der zeven deelen*; dit is dan ook beter, dan *de heer der zeven deelen van Magadha.* Want in hoe groot aanzien ook dit land bij alle Buddhisten staan moge (b. v. in Tibet, waarheen men zelfs Magadha getransloceerd heeft), het zal toch wel nergens *zevendeelig* genoemd zijn, en daardoor gelijk staan met de geheele wereld, die volgens Brâhmanisch-Buddhistische denkbeelden, in zeven deelen, gewoonlijk *dvîpa*'s genoemd, verdeeld wordt. De titel *heer der zeven deelen der wereld* is eene buitensporigheid, die wij wel kunnen ontmoeten, hoewel meer gewoonlijk een magtige vorst *heer der vier deelen* — noordelijk, oostelijk, zuidelijk, westelijk, waarbij ook soms een middenrijk komt—*van Djambudvîpa* genoemd wordt. Echter is het ook mogelijk, dat de uitdrukking *de zeven deelen* eene andere, minder hoovaardige beteekenis heeft. Zeker is ook hier wel niet aan de *Anggâs* (plurale), het eigenlijke Bengalen benevens Bhagalpore, te denken, die wel nergens *de zeven* genoemd worden (14). Of deze zeven deelen eene verdeeling van Sumatra kunnen aanduiden, is mij niet duidelijk; dit zoude natuurlijk de eenvoudigste verklaring zijn, en dus de beste. Maar vinden er zich eenige sporen van eene diergelijke verdeeling? Bij den tegenwoor-

---

(14) Vgl. pag. 36. De deelen van Bengalen, in ouden tijd, zijn *Vangga*, waarvan de tegenwoordige naam afgeleid is, en *Anggâs* (volgens Wilson, bij Lassen *Angga* geschreven), of *Tjampa.* Dit laatste is eigenlijk de naam der hoofdstad. *Vangga* is het oostelijke Bengalen. Zie Lassen I. A. I. 143. N. 1.

digen halfrepublikeinschen toestand van het grootste westelijke gedeelte des eilands is daarvan niets te herkennen. Wij zullen wel met der tijd hierover toegelicht worden (15). Zoo veel is wel zeker, dat wij hier geenen naam van het rijk van Âdityadharma moeten zoeken. De lange *â* achter *râdja* ontbreekt.

Sampadâ mad-uddharaṇaḥ. Het is meer waarschijnlijk dat *sampadâ*, *door geluk*, *door voorspoed*, tot het voorafgaande moet getrokken worden. Mijne vertaling is dus te veranderen: *koning der zeven deelen door (zijnen) voorspoed*, *mijne redding* (16). Op het woord *sampadâ* is niets aantemerken; de *p* is achter de *m*, niet onder dezelve gevoegd, op de wijze van alle Kavi- en Javaansche schriftsoorten, waarvan het voorbeeld reeds in het Devanâgarî gevonden wordt. *Mad-uddharaṇaḥ*; *mijne redding*, vgl. reg. 2, *mama kritvâ karuṇâm upekshâm âditya-satvopakâratulyâm*. Ook hier drukt zich de erkentelijkheid van den aangenomen zoon jegens zijnen adoptiefvader en erflater uit. Over de *r* van *uddharaṇaḥ* is reeds s. v. *para* in dezen regel, en r. 7 onder *santjetâ* gehandeld; de vorm verschilt van den gewonen der *r* door eene uitbuiging beneden naar voren. Over de laatste ophaal der *ṇ* is het niet noodig verder te spreken. De *ḥ*, het teeken des nominatiefs, ontbreekt. Men kan ook *uddharaṇam* lezen; het woord is neutrum, maar hier op een persoon betrokken.

Pradjâ-pushṭaka-pratimâlayaḥ; *wiens verblijf gelijkt op een onderhoud* (onderhouder of onderhouding) *der onderdanen*. *Âlaya*, *woon*, *verblijf*, is masculinum en kan derhalve met het masculinum *pushṭaka*, *voeder*, tezamengesteld worden. Uit de inscriptien van Açoka is het bekend hoe vele aalmoezen bij Buddhistische vorsten dagelijksch uit de keuken des konings kwamen. Ook die vorsten, die het Brâhmanisme toegedaan waren, voedden ten minst eene legio van bedelende Brâhmanen. Onze vorst voedt, als het ware, geheel zijn volk. Bij *pradjâ* ontbreekt de ondergeschreven *r* en, wat van minder aanbelang is, de *â*. Ik geloof echter dat die *r* volstrekt moet gesuppleerd worden; *padja* is niets (17); de zamenhang eischt een woord gelijk *onderdanen*, *volk*, *menschen*, of ten minst *Çramaṇa's* (Buddhistische asceten) of *Brâhmaṇa's*. Het ontbreken van overgeschreven *r* hebben wij reeds opgemerkt in *adhimûrtti* en *dhairyya*, r. 4, *âryâditya*, r. 6; waarschijnlijk is die *r* ook te suppleren in *dhâ(r)ya*, r. 20. De ondergeschreven *r* wensch ik ook te suppleren in *prathama*, r. 19. De *sh* van *pushṭaka* heeft maar een begin der karakteristieke middelste streep, echter is zij ge-

---

(15) Vgl. beneden r. 9, *sapta-pûrṇa-bhûmi*, *de zevenvuldige volle* (geheele) *aarde*. In deze laatste plaats kan geen twijfel zijn, of de geheele aarde, niet Sumatra alleen, is te verstaan.

(16) Hieruit zoude men kunnen opmaken, dat hij niet door het regt der geboorte, maar door fortuna in het bezit van zijn rijk gekomen was.

(17) *Padjdja*, met dubbele *dj*, beteekent een Çûdra; woordelijk *uit de voeten* (van Brahmâ) *geboren*. Dit is echter wel even als *padya* (van dezelfde beteekenis, ook *slecht*), eene benaming van verachting; ik geloof niet dat deze beteekenis op onze plaats toetelaten is. Van ondergeschreven *dj*, die wij op verschillende plaatsen in onze inscr. hebben, is dan ook in beide kopijen geen de minste aanduiding.

noeg van de *p* te onderkennen. *K* is duidelijk; wegens de laatste ophaal zie eenige vroegere opmerkingen; deze ophaal vindt zich ook bij *t* in *pratima*. Het teeken des nominatiefs ontbreekt wederom.

Hierop volgen, ieder met *yatas* beginnend, twee volzinnen, die tot staving van de voorafgaande loftuigingen moeten dienen en den eigenlijken inhoud der inscriptie vormen. Deze keer zijn deze tot bewijs strekkende plaatsen echter niet in eenige maat, maar in proza. *Want hij heeft het geheele gebied van den Buddha* (of *der Buddha's*), *de zevendeelige aarde*, *tot een wel uitgerusten vihâra gemaakt*, *want hij heeft* enz.

Yataḥ hebben wij reeds reg. 3 gehad. De twee eerste letters zijn duidelijk; boven de *ya* is een klein teeken, kennelijk overbodig, dat men zoude kunnen verklaren voor anusvara (*ṁ*): het herinnert aan het overbodige anusvara in *yatvam*, reg. 3, en is hier boven de eerste in stede van boven de tweede lettergreep geplaatst, waarschijnlijk wijl de visarga ook nog achter gevoegd is. De *ḥ* (visarga) is even als in *dharmaḥ*, reg. 5. Zie het gezegde s. v. *mama*, reg. 2, pag. 37. Na die visarga komen nog twee boven elkander geplaatste circeltjes, die in inscr. 2 (*suklaḥ* r. 1, *çambhuḥ* r. 2, *ksetradjaḥ* r. 3), eveneens de visarga aanduiden, hier echter niets anders dan eene kleine interpunctie kunnen daarstellen (18).

Met de visarga begint reg. 9. Als *Yataḥ* niet moet beschouwd worden buiten den zamenhang te zijn, zou het euphonisch *yato* worden.

Djina-pada sapta-pûrṇa-bhûmi(r) di parbuatkan bihâra nânâ-vidha-prakâra; *de zevendeelige geheele aarde*, *het verblijf der Djina's* (*of van den Djina*), *is gemaakt tot een Vihâra*, *die van alle soorten van toebehooren voorzien is.* Merkwaardig is hier vooral het verschijnen van een echt Maleisch woord, *di parbuatkan*, *gemaakt worden.* Het denkbeeld dat een geheel land als het ware tot een Buddhistish klooster, *vihâra*, gemaakt is, vinden wij weder in het stamland van het Buddhisme, *Magadha*, welks naam nog tegenwoordig *Behar* (spreek uit *Bihâr*) is. *Djina* is hier niets anders dan *Buddha*; of wij het als eenvoud of als meervoud te beschouwen hebben, blijkt uit het compositum niet; ik ben genegen het als meervoud te nemen. *Djinapada*; *het verblijf*, *de plaats van den Djina* (of *der Djina's*). Het is wel niet een compositum met het volgende *sapta-pûrṇa-bhûmi*; wij hebben dus een anusvara boven *d* te suppleren (*-padaṁ*). Na *bhûmi* is een teeken, dat eene interpunctie aanteduiden schijnt; vatten wij het zoo, dan is de beteekenis: *een verblijf van den Djina* is *de geheele zevendeelige aarde*; het volgende is in dat geval een zelfstandige volzin: *er is gemaakt een Vihâra*, *die van alle toebehooren voorzien is.* Onze eerste verklaring is echter meer bevallig. *Djina* is hier en reg. 16 (einde), met *ṇ* in stede van *n* geschreven, waarvoor ik geene reden weet optegeven. *Da* van *pada* is bij ons met het volgende *s* verbonden; in K. N. is geene verbinding, echter is daar *dja* in stede van *da*, en de voorafgaande *dji* van *djina* is geheel onduidelijk. De ondergeschreven *ta* van *sapta* is misvormd; vgl. *sapta*, reg. 8, *bhakti*,

---

(18) K. N. Komt hier geheel met onze kopij overeen; wij citeren haar niet, waar zij niet tot bewijs strekken kan.

reg. 15, 16. De *û* van *pûrṇa* is op de nieuwere Indische wijze gevormd; vgl. pag. 27 over de verschillende schrijvingen van *u* en *û*. *Bh* van *bhûmi* vertoont het meest duidelijk de figuur dier letter in tegenoverstelliug van *g*; de laatste overbodige ophaal is reeds herhaaldelijk behandeld. Over het teeken achter *mi* hebben wij pas gesproken.

Di parbuatkan, echt Maleisch. De laatste *a* is thans gewoonlijk *ĕ* geworden; op de officieel zoogenoemde westkust van Sumatra en in Mĕnang-Kărbau echter niet; daartegen toch in Benkulen (Bangka-ulu). Ik heb boven, pag. 4, gezegd, dat die *ĕ* (*Pĕpĕt*) in oude inscriptien niet gevonden wordt; zij verschijnt echter reeds op den Batu-tulis van Buitenzorg en in de inscr. van Kavali, en was dus reeds voor het jaar 1000 van Çaka in gebruik. Dat wij hier een Maleisch woord midden tusschen het Sanskrit vinden, bewijst 1) dat de schrijver geen Hindu, maar een inboorling was, 2) dat des schrijvers kunde van het Skt. hier te kort schoot, en hij dus, in stede van het moeijelijk te vormen Skt. werkwoord, het bekende Maleische woord invoegde. Hetzelfde geval verschijnt in *barbuat*, reg. 10, en *maraksha*, reg. 16. Over de enkele letters valt niets optemerken; de ondergeschreven *va* is duidelijk; zij is in stede van *ua*, om den hiatus te vermijden; zoo thans op Bali. In het Javaansch wordt de hiatus dikwijls vermeden door eene niet hoorbare *h* tusschen de twee klinkers te plaatsen; dit is weder eene afwijking der Javanen van het oorspronkelijke.

Bihâra = *vihâra*; *een buddhistisch klooster*. In den eersten tijd waren de *Vihâra's*, verzamelplaatsen der Buddhistische asceten, waar zij met elkander de pligten van hunne godsdienst betrachtten en daarover discuteerden. Bij het begin van de *Varsha*, den regentijd, verspreidden zij zich bij hunne vrienden, al proselyten makende, wel voornamelijk, om eene betere schuilplaats in den ongunstigen tijd van het jaar te hebben. Ook waren zij niet aan eenigen *Vihâra* voor altijd verbonden, maar verhuisden van den eenen naar den anderen volgens goeddunken. Zie hierover Burnouf Intr. à l'histoire du Buddhisme Indien, p. 285—87. Geheel anders werd het in lateren tijd; toen waren de *Vihâra's* stevige gebouwen geworden, van al het noodige voorzien (*nânâvidhaprakâra*), en hielden de monniken hun vast verblijf daarin, menigvuldige ceremonien uitoefenende. Van de instellingen in deze periode geeft de Chineesche reiziger Fa Hian, omtrent 400 p. Chr., eene naauwkeurige beschrijving.—In *vidha* is de *dh* volkomen gelijk met de *v*, zie pag. 26. Van *prakâra* is de ophaal, die de letter *k* met de *â* verbindt, bij ons wat gekromd, in K. N. niet. De kleine afwijking des ligchaams der *k* van den gewonen vorm kan ons niet meer hinderen.

Nânâ, is *menigvuldig*; *vidha*, *aard*, *soort*; *prakâra*, eigenlijk ook *wijze*, *soort*, maar zeker ook *zaak*, zoo als het thans in het Maleisch en Javaansch gebruikt wordt (*perkâra*); in deze talen is het zeer dikwijls *regtszaak*. *Bihâra nânâvidhaprakâra*, is dus een klooster, voorzien van alle soorten van dingen, van al hetgeen tot onderhoud der monniken en der reizigers, en tot het uitoefenen der Buddhistische godsdienst behoorde. Nemen wij het nu met *Djina-bhûmi* te zamen of niet, zeker toch wordt hier de godsdienstige handeling van den vorst geprezen, die of zijn geheel land tot eene Buddhistische verblijfplaats maakte, of, nadat hij het land voor de Buddhistische leer opengesteld had, ter verheerlijking derzelve een rijk klooster stichtte.

Yato Bhûratnâsuratalam pattanam pantjamahâ-Buddha(-ratna?) djâpanam barbuat; wijl de stad Bhûratnâsuratala eene vervaardiging (voleindiging) *gemaakt heeft der vijf groote Buddha's* (of: *edelgesteenten?*). Dit gedeelte der inscriptie en ook de volgende vijf akshara's, die ik onverklaard laat, moet ik openhartig voor zeer onzeker verklaren, wegens de onduidelijkheid van vier lettergrepen, die ons juist den hoofdzakelijken inhoud van dit gedeelte zouden moeten onthullen. Het daarop volgend gedeelte is weder verzekerd, en daar in dat gedeelte de verrigtingen en handelwijze van den vorst verder beschreven worden, doet de duisterheid van het thans te behandelen gedeelte niets af tot het verstand van den hoofdinhoud der inscriptie.

Yato (*yatas*) is ons uit reg. 3 en reg. 8 bekend. Door het vorafgaande *yatas*, reg. 8, was de beschrijving van een der verdiensten van den vorst ingeleid; met het tegenwoordige begint de opnoeming van een ander verdienstelijk werk. Het woord is geschreven *yatam* of eigenlijk *yatâm*. Ik geloof, dat dit op dezelfde wijze ontstaan is, als *yatvam*, reg. 3, en *yantâh*, reg. 8. Het teeken beneden *m* is hetzelfde als in *Svayambhû*, reg. 1; men mag het dus *bha* lezen. Het is niet van den klinker *â* voorzien en kon dus ook de virâma daarstellen (vgl. inscr. II reg. 3, *dharaṇînâm*); daar echter anders het teeken der virâma op gewone, thans nog gebruikelijke wijze, daargesteld wordt, (vgl. *kṛitavat*, reg. 3, *çrîmat*, reg. 6, *parbuatkan*, reg. 9, *barbuat*, reg. 10), is het ook hier wel niet onwaarschijnlijk, dat dit andere teeken eene eigene beteekenis heeft. Ik zou uit *Svayambhû* lange *û* willen suppleren, en *bhû*, *aarde*, *land*, lezen. Dit zou dan, met het volgende verbonden, den naam der stad (waarschijnlijk der hoofdstad des vorsten) geven; *Bhûratnâsuratalam*, d. i. *des lands juweel*, *het verblijf der Asura's* (waarschijnlijk in *Sura's* te verbeteren, *der goden*). *Ratna* heeft de ondergeschreven *n* maar zwak aangeduid; in K. N. is die duidelijker (vergl. *sampûrṇna*, reg. 12, *djinner*, reg. 17). De laatste *â* is lang, zoodat het volgende woord *Asura* zou zijn; echter is het zeer onwaarschijnlijk dat eene hoofdstad *asuratala*, *het verblijf der vijandige geesten*, zou genoemd zijn, en wij kunnen wel hier, even als in het voorafgaande *yatam*, het teeken der lange *â* achter *t* als overbodig beschouwen.

Talam. T gelijkt wederom op *k;* in K. N. is de *t* duidelijker, echter zijn verscheidene letters van die kopij hier ter plaatse zeer misvormd, en ik kan ook hier niet implicite aan hare juistheid geloven. Onze kopij leidt ons echter ook, de voorste neêrhaal voor verbonden te houden met het binnenste streepje, waardoor duidelijk *t* gevormd wordt.

Patanam, in stede van *paṭṭanam* of *pattanam*. Beide de laatste schrijfwijzen zijn juist; het woord beteekent *stad*, gewoonlijk eene voorname stad, (vgl. *Patna* in Bihâr, *Musalapattanam*, *Masulipatnam*, in Kalinga enz.) De *t* heeft denzelfden vorm als in *çrîmat*, reg. 6, (vgl. *Kârtika* en *tithi* inscr. II reg. 1). In stede van *nam* hebben wij *nan*, waarschijnlijk door misverstand der euphonische wetten. Met dit *nan* begint reg. 10.

De volgende twee woorden *pantja mahâ*, *de vijf groote*, zijn volkomen duidelijk; ongelukkigerwijze is dit niet het geval met het volgende substantief. Ik zou willen lezen *Buddha;* de eerste lettergreep is intusschen geheel onduidelijk; in K. N. is die *dja*; dit duidt reeds eene bederving van het oorspronkelijke aan. Om uit deze figuur *r* te willen lezen, zou eene

gedwongene conjectuur zijn; (wij konden dan *ratna* verkrijgen, met zinspeling op den naam der stad *bhâratna*, echter hiertegen pleit de ondergeschreven letter der tweede lettergreep, die duidelijk in beide kopijen *dh* is). Eene mogelijke restitutie, die echter ook moeijelijkheden oplevert, is *çuddha*, (over de *dh* zie hier beneden); *çuddha*, *rein*, *zuiver*. Wat is nu echter *het vijfvuldige hoogzuivere?* Ik geef de lezing *Buddha* voor niets meer dan eene conjectuur, die wel in den zamenhang past. Vijf groote Buddhas zijn bekend, zoo wel de vijf aardsche als de vijf Dhyâni-Buddhas, zie pag. 8. Vijf groote *ratna's*, *edelgesteenten*, zijn mij niet bekend; *Buddha*, *Dharma* en *Sangha* worden *de drie ratna's* genoemd. Mogelijk bestaat echter ook eene vereering van vijf heilige juweelen. Een verder onderzoek hiernaar schijnt op onze plaats overbodig te zijn, daar de lezing van het hier voorhandene woord nog minder *Ratna*, dan *Buddha* schijnt te kunnen zijn. Tegen de lezing *Buddha* is nog de figuur der veronderstelde *d*, die ik alleen niet *t* lezen mag wegens de ondergeschrevene *dh*. Moge een ander gelukkiger zijn in de verklaring van dit voor onze inscriptie zeer gewigtige woord.

Na het pas behandelde woord is in beide kopijen eene interpunctie, die ik vroeger over het hoofd gezien had. Zij maakt echter de verklaring van den zamenhang nog moeijelijker, want wij moeten thans het tot nu toe behandelde als eenen volzin beschouwen: *Bhâratna-suratala* is *de stad der vijf groote Buddha's* (?), waarbij echter het casusteeken geheel ontbreekt, dat hier toch twee aksharas had moeten beslaan. Er blijft niets over, dan woord voor woord het volgende nategaan, om daarmede den weg te banen tot eene latere verklaring dezer moeijelijke plaats.

Het volgende woord schijnt *djâpana* te zijn (Wilson: *dismissing*, *finishing*, *completing*; *declining*, *rejection*, *dissent*). K. N. heeft de *dja* onduidelijk, de *pa* van voren van eenen haak voorzien, nagenoeg als bij ons; deze haak wilde ik als een overblijfsel der *â* beschouwen, die met *dja* te verbinden ware. Ik had dit met het vooraf-gaande willen verbinden, en het volgende *barbuat* als werkwoord daartoe, hoewel de plaatsing van het werkwoord, dat toch Maleisch is, geheel aan het einde van den volzin bevreemden moet. Over *barbuat* (zonder Pĕpĕt in de eerste lettergreep) zie *parbuatkan* reg. 9; *buat* heet, zoo als iedereen weet, *maken*. Het volgt de lettergreep *dja* en daarop een uitgewischt teeken, dat in K. N. door *p* daargesteld en met het volgende verbonden is; deze verbinding is ook bij ons nog te herkennen. Het woord zou dan *djapyâ* zijn (vgl. *tulyâ*, reg. 3, en *Âditya*, reg. 2). Wat daarop met het volgende *man* of *mana* te beginnen zij, weet ik niet. *Djapya*, is *het te mompelen*, *het voorgeschreven stil gebed*; waarschijnlijk hebben wij dit woord nog op Java in den vorm *djampé*, verschillende gebeden, die bij alle gewigtige handelingen des levens gepreveld worden, en die door hunnen inhoud den Hindu oorsprong verraden. Zie Tijdsch. T. L. V. V. 473.

In welken zamenhang nu echter het geheel te brengen zij, blijft mij nog duisterder dan de verklaring der enkele woorden. De vertaling van het geheel, op bladz. 33, is dus maar als eene naderende te beschouwen. Als wij *Pattane*, *in de stad*, konden lezen, zou eer een zamenhang te vinden zijn; daartegen pleit echter vooral het duidelijke voorafgaande *Suratalam*.

Met het op *djapyâ* volgende *man* weet ik niets te beginnen. *Barbuat* kan moeijelijk tot *pattanam* getrokken worden, daar de vorst hier altijd als handelende persoon verschijnt. Mogelijk is alleen *barbuat djapya* te zamen te nemen: *om de (voorgeschrevene) gebeden te prevelen.*

In het volgende is duidelijk de vorst weder het subject. Ik sluit af met *man* en lees het volgende: *ashtama* (lees: -*mî*) *kriyâdaḥ*: *die de ceremonie van den achtsten dag ingesteld heeft* (of *toestaat*). Welke (buddhistische) ceremonie op den achtsten dag (naar het schijnt van iedere maand) plaats grijpt, is mij niet bekend. Bij de Brâhmanen is de achtste dag van de maand Bhâdrapada (Augustus—September) het geboortefeest van *Krishṇa*, en in het grootste aanzien: ook *Mahâdeva* of *Bhairava* wordt gezegd op een achtsten dag geboren te zijn (in de zwarte helft der maand *Agrahâyaṇa*, of *Mârgaçîrsha*; zie Garçin de Tassy in Nouv. Journal Asiatique, Tome XIII, pag. 110, 224). Wij hebben hier wel aan een Buddhistisch feest te denken; of zou in het *daḥ*, *gevende*, *toestaande*, opgesloten zijn, dat de vorst, hoewel Buddhist, aan de anders denkenden — er worden in onze inscr. *Brâhmanen* genoemd, en in inscr. II. is over de vereering van *Rishabhadhvadja*, *Indra* en *Çambhu* naast Buddha gehandeld—de vrije uitoefening hunner feesten en ceremonien als bijzondere gunst toegestaan had? De achtste dag eener maan- maand is eene phase der maan, en kan ook daarom gevierd geworden zijn (19).

---

(19) Foë Kouë Ki p. 254, en p. 260, N. 11, geeft den *achtsten dag* der maand *Mao* (volgens Sykes in Mei) als geboortedag van Buddha op. Op dien dag werden in Midden-Indie wagens vertoond met vier raderen, en van vijf pyramidaal oprijzende verdiepingen, boven voorzien van 4 kapellen, waarin een Buddha zittende en links en regts van hem Bodhisattvas staande aangebragt waren. Deze wagens waren rijk versierd met tapijten, verguldsel, zilverwerk en bont glas; en men kon wel twintig zulke wagens te gelijk zien. Col. Sykes, Notes on the Religious etc. State of ancient India, in Journal Roy. Asiat. Society VI, p. 305 vlgg., vergelijkt deze ceremonie met de thans nog bestaande van Djagannâth, die mogelijk, hoewel thans Vishnuïtisch, toch een Buddhistischen oorsprong heeft: zulke pyramidale gebouwen ziet men op Bali bij de verbrandingen, de *Badé's*. Klaproth, tot Foë Kouë Ki, p. 260, zegt, dat de geboortedag van Buddha nog thans door alle (?) Buddhisten met groote plegtigheid gevierd wordt. In den Almanak van Peking is die dag aangeteekend als *feestdag der geboorte van Chy kia wen foë*. De Mongolen noemen hem *Urus sarâ*, *maand der genade*. De Kalmuken vieren dit feest van den 8sten tot den 15den dag der eerste zomermaand (der vierde maand van het jaar), of in de eerste helft van Mei.

De 8ste, 14de en 15de dag van iedere maand waren in Fa Hians tijd in Ceylon bijzonder voor de godsdienst en predicatien bestemd; F. K. K. p. 334 en Sykes, p. 318. Deze feestdagen zijn ook op de pilaren van Delhi. Allahabad enz., in de Açoka-inschriften opgegeven, Journal of Bengal VI, p. 592—594. Zij waren vastendagen. In de Buddhistische geschriften komt daarbij nog de vijfde dag van iedere maand. Volgens Sykes, p. 318, gelden deze bepalingen niet voor de tegenwoordige Buddhisten. Daar zij echter in het jaar 410 op Ceylon in kracht waren, zullen zij ook wel in den tijd van Adityadharma, 200 jaren later, op Sumatra geintroduceerd zijn.

De aanneming van het toestaan van Brâhmanische feesten door den vorst, die in den tekst voorkomt, is dus wel niet noodig.

Ashṭama heb ik veranderd in *ashṭamî*, de achtste (dag of nacht: *tithî*): *a* is in de voorafgaande *n* inhaererend; *shṭ* is zoo uitgedrukt als in *sushṭhatodi* (inscr. II. reg. 4), door achtervoeging der tweede letter; daarentegen is die letter (*ṭ* en *ṭh* verschillen zeer weinig in vorm, ook in compositie met andere letters) ondergeschreven in *tishṭhati* reg. 3, *pushṭaka* reg. 8; wij hebben dus van de genoemde voorbeelden van verschillende vormen van dezelfde letter in onze inscriptien (*u* en *û*; achtergevoegd *y*, en misschien *tj*) nog een meer. In *kriyâ*, is de *ri*-vocalis in stede van *ri* uitgedrukt. Na *da* ontbreekt de *ḥ* van den nominatief.

Paurṇimâ-vâsyâdi; *hij geeft huisvesting enz. aan de asceten.* Ik heb in de vertaling, pag. 33, verkeerdelijk *san* (*zijnde*) tot deze woorden getrokken, meenende, dat het volgende woord *mukha* in *mûrkha*, *idioot*, te veranderen ware; de idioten zijn inderdaad bij alle Oostersche volkeren een voorwerp van deernis en als door eenen geest bezeten beschouwd. Echter moet *san*, wegens het voorafgaande *âdi*, tot het volgende getrokken en daarmede gelezen worden *sammukhândhabhikshubrâhmana*, *de* (*hem*) *ontmoetende blinden*, *Buddhistische monniken en Brâhmanen. Paurṇima*, bij ons naar gewoonte *porṇima* geschreven, is, volgens Wilson, *een asceet*; het woord hangt te zamen met den naam der volle maan, *pûrnimâ.* De klinker *ó* is wegens zijn eerste gedeelte met *dhota* en *dheryya*, reg. 4, te vergelijken. De regelmatige figuur zie in *upeksham*, *satvopakâra*, reg. 2, *loke*, reg. 3, *bhâsheta*, reg. 4, enz. De *ṇ* mist den laatsten neêrhaal, maar wordt echter door de ondergeschreven *ṇ* volkomen verzekerd. Wegens de daarboven staande *r* met *i* vgl. *Kârtika* inscr. II. reg. 1. *Âvâsya*, gerundium van het causativum van *vas* met de praepositie *â*, *wonen*; dus *doen wonen*, *woning verleenen. Âdi* duidt aan dat hij niet alleen woning aan de asceten verleende, maar hen ook spijsde, kleedde enz. (In stede van *Paurṇimâ-vâsyâdi* verwachten wij *paurṇimân âvâsyâdi*; vgl. de volgende bladz. *brâhmaṇâ-vatarpya* in stede van *brâhmaṇân avatarpya*).

Sammukhândhabhikshubrâhmaṇân avâtarpyâ-pâdyâ-yâya; *door te verzadigen* (in plaats van *verzadigende*), *tot zich te roepen en te gaan zien de hem ontmoetende* (hem in den weg komende) *blinden*, *Buddhistische bedelmonniken en Brâhmanen.* Over *san* en *mukha* hebben wij reeds voren gehandeld; *sanmukha* kan euphonisch even goed geduld worden als *sammukha.* Een bijzonder teeken voor *kh* kan ik niet herkennen; het onderscheid van de gewone *k* zou misschien moeten worden gezocht in den ophaal achter de eigenlijke figuur; echter heb ik reeds opgemerkt, dat die ophaal dikwijls geheel overbodig is.

Andha, *de blinden*; niemand zal dit wel tot de volgende woorden *bhikshu* en *brâhmaṇa* willen trekken; want de buddhistische vorst verzadigde wel zeker niet alleen de blinde bedelaars. *Bhikshu*: in onze kopij ontbreekt én het teeken der *i*, én dat der *ŭ*; in K. N. is de *i* geschreven; dat wij niet *bhaksha* lezen moeten, zien wij dus, echter ook *bhikshâ*, *het bedelen*, komt hier niet te pas, en er is in beide kopijen geene aanduiding der *â*; wij restitueren dus *bhikshu*, een Buddhistische monnik, die van almoezen leeft. Wegens de *ksh* zie *upeksha* reg. 2. Met *ksha* (*kshu*) begint regel 11.

Brâmhaṇa, eene schrijfwijs, die hoewel niet juist, toch in menig geschrift gevonden wordt. De *h* is achter de *m* aangevoegd op dezelfde wijze, als wij de *y* in *âditya*, reg. 2, en *tulyâ*. reg. 3, gezien hebben. Deze wijze van aanvoegen is ook in het tegenwoordige Javaansche

schrift gebruikelijk, terwijl de Balinezen de *h* onder de voorafgaande letter schrijven. Dit woord zou den accusativus pluralis moeten vertoonen, de volgende gerundia eischen dien; ik heb dan ook gerestitueerd *brâhmaṇân-avâtarpya*. Beide kopijen geven echter *Brâmhaṇâ-vâ*—als of dit een compositum konde zijn. Het noemen der Buddhistische monniken te zamen met de Brâhmanen verschijnt ook in de inscriptien van Açoka; *Brâhmaṇa* en *Çramaṇa*. Het laatste woord is van dezelfde beteekenis als *bhikshu*, en is nagenoeg door alle Europeesche geleerden als buddhistisch beschouwd geworden; alleen Prof. Wilson in het boven aangehaalde stuk (Journal Royal Asiat. Soc., Vol. XII, pag. 241) beweert, dat het woord *Çramaṇa* evenzeer toepasselijk is op Brâhmanische als op Buddhistische asceten, en maakt dit tot een der grondslagen zijner bestrijding der gevolgtrekkingen, die men vooral ten opzigte van het Buddhisme uit de Açoka-inscriptien afgeleid heeft. Volgens Burnouf en Lassen geeft die verbinding der twee godsdienstige partijen een zeer treffend beeld van de omstandigheden des tijds: vrede en verdraagzaamheid. Wij hebben hier het ondubbelzinnig Buddhistische woord *bhikshu*, en wat men voor Indië betreffende den tijd van Açoka uit zijne inscriptien afgeleid heeft, geldt voor Sumatra (in de zesde eeuw na Çâka) bepaaldelijk. Men vergelijke ook de geheele vorige inscriptie.

Avâtarpya; wortel *tṛip*; *tarpya* is gerundium van het causativum, *door het verzadigen* (verzadigende); de twee praepositien *ava*, en *â*, waarmede het verbonden is, vinden zich bij Westergaard niet bij dit werkwoord, echter bestaat het afgeleide substantief *âtarpana* (*satisfying*, *satisfaction*, Wilson). Hieruit blijkt reeds, dat de praepositie *â* de beteekenis van het werkwoord niet verandert. *Ava* is nagenoeg het Latijnsche *de*, en is dus hier ook wel in versterkende beduiding. De waterpasse streep der *t* is in het midden gebroken; nog onduidelijker is K. N. *Âpâdya*; wederom gerundium van het causatief van *pad* met *â*; *âpad: komen tot*; *âpâd*: *doen komen tot. Hij doet ze tot zich komen* (*in zijne woning*). Onder de *d* is nog eene overbodige *dh* gevoegd (ook in K. N). *Âydya*; in beide kopijen *âyâtya*; de ingevoegde *t* komt alleen bij wortels te pas, die op een' korten klinker eindigen; hier is het overbodig, maar duidt eene herinnering aan die euphonische wet aan. *Yâ*, *gaan*; *hij gaat tot hen* (die hem wegens ellende of gebreken niet kunnen naderen) of *hij nadert hen het eerst op den weg*, daar *sammukha*, *ontmoetend*, tot het geheele compositum te trekken is. Aan de laatste *y* is nog eene *â* gevoegd; de steenhouwer was nu eens hier aan den gang, om deze streep achter iedere *akshara* te voegen.

Daçopadravâ-tyâdama. Daça upadrava; *de tien tegenspoeden* (Böhtlingk-Roth: *widerwärtiger Zufall*, *Unfall*, *Widerwärtigkeit*, *Unheil*). Ik geloof dat hieronder te verstaan zijn de tien hinderpalen, die de uitoefening der tien Buddhistische pligten beletten. Zie boven pag. 41. *Atyâdama*, *geheel overweldigend*; *dam*, *domare*, *temmen*, *overweldigen*; *â* schijnt de beteekenis niet te veranderen; *ati* is *overtreffend*, *geheel en al*. Het woord is als adjectief in den eersten naamval te beschouwen en tot Âdityadharma te trekken, even als boven *ashṭamîkriyâdaḥ*. De *ç* van *daça* heeft de middelste streep, gelijk als *çrî*, reg. 4, op de wijze der *k* gevormd. Over den vorm van het eerste gedeelte der *ô* zie *pornṇima* in den vorigen reg, *dhota*, reg. 4: zij wijkt nog meer van den oorspronkelijken vorm af, dan de twee genoemde.

Âli sammutjyô-dara (*bat rentak*): de *â*, die door een bijzonder teeken diende uitgedrukt te worden, wegens het wegvallen van het teeken van den nominatief bij het vorige woord, is desniettemin met de overblijvende *ă* van *dama* gecontraheerd. Een voorbeeld van deze gebrekkige schrijfwijze hebben wij boven, reg. 6, gezien: *dharmadjeva* in plaats van *dharmadja iva*. In stede van *sammutjya* hebben wij *sâmuntya*: dit woord was wel zeer moeijelijk. Het wegvallen der eerste *m* is (als het kon) vergoed door verlenging des klinkers; de *n*, die in de speciaal-vormen van dit werkwoord verschijnt, echter in het gerundium geene plaats heeft, is behouden; uit *tjy* eindelijk is *ty* geworden. (Die twee dubbele klanken zijn voor de Maleijers moeijelijk te onderscheiden, van daar, dat wij in minder goede Kavi-Mss, nog meer echter in het Javaansch zoo dikwijls *tj* in stede van *ty*, even als *dj* in stede van *dy* vinden; hier is eene nabijkomende verwisseling). *Sammutjya*; *verspreidende*, (*door het verspreiden*), gerundium. *Âli* vindt zich bij Wilson in de beteekenis, die ik daaraan geef, (substantive, mfn. *purity of intention*, *honesty*, *sincerity*); Böhtlingk-Roth geven het alleen als adjectief op, *van zuivere gezindheid.* De andere beteekenissen van het woord, die in die twee woordenboeken voorkomen, kunnen hier niet in aanmerking komen. *De vorst*, *die de hinderpalen der uitoefening der tien Buddhistische godsdienst-pligten uit den weg ruimt*, *door zuiverheid alom te verspreiden.* Hieraan is gevoegd *udara*; met de volgende vijf akshara's weet ik niets te beginnen. *Udara* kan ook niet gebruikt worden, maar wel *udâra*, *de verhevene*, *edele*, *nobilis. Udara* is *buik*, als iemand het volgende *bat* door *wat* wil verklaren, zoude hij een fraai epitheton voor den vorst verkrijgen: *dikbuik.* Van de *â* is in beide kopijen geene aanduiding.

Voor het volgende *bat rentak* kan ik niet eens eene conjectuur opperen. *B*, *t*, *k* zijn in deze inscr. zoo weinig te onderscheiden, zoo als wij reeds dikwijls aangetoond hebben, dat de eerste twee akshara's hier zeer verschillend kunnen gelezen worden; echter is de lezing *bat* de waarschijnlijkste volgens onze kopij en K. N. Wij kunnen het wel niet door *wat* verklaren, om reden de beteekenis daardoor ongepast zou zijn, en ook wijl *b* eigenlijk maar aan het begin van een woord in plaats van *v* verschijnt. Men kan ook *tat* lezen, vgl. reg. 13; echter weet ik noch *tat*, noch *tatra* (*intak*) hier te huis te brengen. *Rentak* staat geheel duidelijk daar; in het Maleisch beteekent dit woord *naar zich toetrekken.* Uit het vervolg der inscriptie blijkt, dat nog in voortloopende reeks de goede eigenschappen en werken des vorsten geprezen worden. Door het niet verklaren van onze vijf aksharas missen wij eene van dezelve, echter de zamenhang der inscr. wordt niet geschonden.

Reg. 12. *Sakala-kâmja-sampûrṇaḥ*; *van alle beminnelijkheid vervuld.* De *s* heeft de verbindende lijn beneden niet; in onze kopij is ook de eerste neêrhaal in het midden gekromd, in K. N. niet. *Kâmya* zoude men kunnen lezen *çamya* of *çâmya*; de figuur bij ons pleit daarvoor; in K. N. is zij geheel misvormd. De *â* geloof ik te zien in de kromming, die half boven ter regterzijde is. *Çamya* en *çâmya* vindt men niet in Wilson, hoewel ze van *çam* kunnen worden afgeleid; of zij echter hetzelfde als *çama* en *çânti* kunnen beteekenen, *quietisme*, *algeheele gerustheid der ziel*, *die zich aan devotie overgeeft*, durf ik niet beweren; verder is het mij onduidelijk hoe men van *alle* (pluralis) *çâmya's* spreken kan;

het quietisme is immers een enkele bijzondere toestand der ziel. Ik geloof dus, dat wij het streepje binnen de figuur der eerste letter voor misgeplaatst houden, en *kâmya* lezen mogen. De *û* van *sampûrṇa* is een bijzonder duidelijk voorbeeld der meer oorspronkelijke figuur van *û*; beneden de *ṇ* vindt men wederom den dentalen neusklank. Het teeken van den nominatief ontbreekt.

Sakhînâm mahima-pratâpâ-ndhadivasâ-ditya-bhûḥ (of-*bhûr*); *die voor zijne vrienden door den glans zijner grootheid des donkeren dags zon* (?) *is.* In stede van het eerste woord hebben wij *sakhyanyam. Sakhi*, *vriend*, wordt geheel onregelmatig verbogen; daarvan wel, dat de schrijver in de war kwam. K. N. is hier gelijk aan onze kopij. *Sakhînâm* is genitivus commodi. *Mahima-pratâpa*; *de majesteit zijner grootheid.* Dit is een compositum met het volgende en moet als instrumentalis opgevat worden. De *h* heeft een overbodigen ophaal, vgl. *bihâra*, reg. 9. *Andha-divasâ-ditya-bhûḥ*; *die eene zon is des donkeren dags* (door zijner majesteit glans). Het geheel geeft ons zeker een fraai beeld: voor zijne vrienden is de vorst in hunnen duisteren (ongeluks-) tijd als het ware eene zon. Ook is de zinspeling op den naam *Âditya-dharma* zeer gepast. Wij laten het echter aan anderen over te beoordeelen, of onze lezing mogelijk is. *Andhadivasa* is geheel duidelijk; de verlenging der *d* toont ons aan, dat het volgende woord met *a* of *â* begint. Daarop volgt *d* met een ondergeschreven teeken, bij ons vrij duidelijk *dh;* in K. N. eene ronding, die zich strekt maar het volgende teeken. In K. N. is boven de *d* eene ronding, die bij de schrijfwijze van die kopij welligt *i* verbeelden kan; bij ons is daarvan niets, en men zou kunnen veronderstellen, dat die ronding in K. N. alleen de bovenste lijn der *d* is. Hierna volgt *ta* of *dâ.* Het laatste teeken is bij ons *bhu* (of *gu*); in K. N. *ta.* Ik heb nu gedacht het ondergeschreven teeken der *d* met de volgende letter te mogen verbinden, en de *i* boven *d* uit K. N. te suppleren; daardoor zouden wij *ditya* verkrijgen. *Âdityabhu* (lees:*bhûḥ*), *eene zon zijnde*; vgl. *svajambhû*, *de zelf zijnde*; de opvatting van *Âditya* als nominatief wil mij echter niet bevallen, want daardoor zou *bhûḥ* overbodig worden. Bij *u* is geene aanduiding der lengte; de visarga ontbreekt als gewoonlijk. Mogelijk duidt ook dit aan, dat anders te lezen is. De zin zal desniettemin wel blijven: hij is een scherm en schild voor zijne vrienden in den tijd des noods.

Yad-atra puṇyâkâram sahyâdyan. Ik geloof thans beter *sahârddhan* te moeten lezen; men gelieve dus de vertaling op bladz. 25 naar het volgende te verbeteren. Ook *puṇyâkâram* maakt moeijelijkheden; *âkâra* (en ook *âkara*) zijn masculina. De betrekking van *puṇyâkâram* als adjectief tot *sahârddhan* schijnt eveneens weinig gepast. Mogelijk helpt de figuur der *s* uit den nood; deze (als wij *s* kunnen lezen, want de figuur gelijkt meer op *y*) staat gelijk met die in *wangçasri*, reg. 1, en *sabhâ*, inscr. II, reg. 4, en is eigenlijk *ss*; veronderstellen wij nu dat de anusvara uit misverstand boven *r* geplaatst is (vgl. *kritvam*, reg. 2, *yatvam*, reg. 3, *yantaḥ*, reg. 8, *abyanyam*, reg. 14), dan blijft over *puṇyâkâras sahârddham. Puṇyâkâra*, *een zuiver voorkomen*, is wel minder gepast dan *puṇyâkara*, *de opstapeling der deugd* (der deugdzame werken).

De eerste twee woorden, *yad atra*, zijn in beide kopijen duidelijk: *wijl hier* (d. i. in deze wereld; tegenovergesteld is *tatra*, *ginds*). Ook *puṇya* is geheel zeker. De laatste *a* is door

versmelting met de *â* van het volgende woord lang geworden. *Kâra* kon ook *bâra* gelezen worden (echter niet *bhâra*); *bâra* of *âbâra* zijn echter geene bestaande woorden. Ook *târa*, of *âtâra*, is voor den zin niet bruikbaar, en de comparatief-vorm *tara* is verboden door de voorafgaande *â*. *K* blijft dus de waarschijnlijkste lezing (vgl. *sapâpaka*, reg. 13, drie keeren, ook *kritvam*, reg. 2, en andere voorbeelden) en ik ben genegen de lengte der *â* achter *k* als overbodig te beschouwen; vgl. *manggala*, inscr. II, reg. 2, pag. 25, waar ook eene overbodige lengte verschijnt. Hierdoor geraken wij eindelijk tot de boven gegeven verklaring *âkara*, *opeenstapeling*. Over de eerste letter van het volgende woord hebben wij gesproken; de tweede is *h*; boven dezelve is het verlengde teeken der virâma van *rentak*, reg. 11; dit teeken heeft eene kromming, die nog duidelijker in K. N. verschijnt, en waarin wij misschien de bovengeschreven *r* van onzen regel te zoeken hebben. Ik geloofde in den beginne dat de *h* met *y* verbonden was (vgl. *âditya*, reg. 2, *tulyâ*, reg. 3, enz.), echter is bij ons en in K. N. alleen de gewone (overbodige) ophaal bijgevoegd, die hier wel wederom veroorzaakt is, wijl het teeken van lange *â* zou moeten geschreven worden; vgl. *drohî*, reg. 13, waar de ophaal ook is, zonder echter *â* aanteduiden. In den volgenden reg. 13 hebben wij *ddhan*; dit in *dyan* te veranderen, hoewel het niet onmogelijk zou zijn, hebben wij echter vooral niet noodig, als eene *r* boven *h* zich vindt. *Sahârddham* (euphonisch:—*ddhan*), *de helft der kracht*, *der magt*. *Sah*, beteekent eig. *dulden*, *verdragen*, *gelijkmoedig dragen*, maar ook *tegenstand bieden aan den vijand*, *overwinnen*. Als mijne lezing juist is, zou in *saha* hier ook wel het grondbegrip van het werkwoord te urgeren zijn: *de overwinning* (der hinderpalen tot bereiking van het hoogste doel) (20).

Als men mij de voorgestelde lezingen toestaat, hebben wij den volgenden volzin: *wijl hier* op deze aarde) *de ophooping der deugd de helft der overwinning is*, *daarom* enz.

Met *ddhan* begint reg. 13.

Tadvinâça-çâsanena sapâpakâ gohatyâ, *sapâpako mâtâ-pitâ-drohî*, *sapâpakaḥ svâmi-drohî guru-drohî*; *daarom door een edict der vernieling* (d. i. dat de doodstraf ten gevolge heeft) wordt *zondig* verklaard *de koedooding*, *zondig die moeder en vader verongelijkt*, *zondig die den echtgenoot en den guru verongelijkt*. *Tat*, *daarom*, beantwoordt aan het voorafgaande *yad*. Euphonisch moet *tat* voor eene media in *tad* veranderd worden, hetgeen in onze kopij en ook in K. N. niet geschied is. De twee *t's* gelijken bij ons meer op *b*; in K. N. is de vorm der *t* beter uitgedrukt.

Vinâça, *vernieling*, is duidelijk. *Çâsanena*; in stede van *ç* staat *s;* aan het woord is nog eene overbodige *n* gevoegd; hetzelfde heeft plaats in *dharmena*, reg. 14. De instrumentalis was aan den schrijver niet goed bekend; in de aanvoeging der *n* herkent men den Maleijer of Javaan. Vgl. wegens verkeerde vorming van den instrumentalis *hâçâdhanâ* in stede van *âçâdhena*, inscr. II, reg. 3 —4.

---

(20) Er bestaat een woord *sahârdda* (Wilson: *tender*, *affectionate*), dat echter wegens zijne schrijving (*d* in stede van de hier vrij duidelijke *dh*) en zijne beteekenis niet in aanmerking komt.

Sapâpaka, dat in dezen regel drie keeren verschijnt, heeft altijd in de derde lettergreep (de *penultima*, die in het Javaansch enz. den accent heeft) lange *â*; ook heeft de *k* steeds de figuur der *b*, waarover wij s. v. *punyâkara* gehandeld hebben. *Gohatyâ*; *de koedooding*; de *g* heeft aan den eersten neêrhaal eene overbodige inbuiging naar binnen; in K. N. is de figuur *t*; *tyâ* heeft dubbeld *t* (dat voor *y* geoorloofd is), maar geene aanduiding der *â*. In stede van *gôhatyâ* zouden wij eer *goghna*, *de koedooder*, verwacht hebben wegens het volgende *drohî;* echter mag hier niets veranderd worden, daar *hattya* geheel duidelijk uitgedrukt is, ook in K. N.; *sapâpakâ* heeft hier het teeken van het femininum, en schijnt dus voor *gohatyâ* te pleiten; echter vindt zich die *â* ook de volgende twee keeren, waar zij eens in *o*, eens in *aḥ* te veranderen is.

Sapâpako mâtâ-pitâ-drohî; *zondig (en den dood schuldig) is die moeder en vader verongelijkt.* Over *sapâpaka* is reeds gesproken; *pitâ* heeft in stede van *â* alleen eenen ophaal achter de figuur der *t*; *pâpaka* beduidt hetzelfde als *pâpa*, *zonde*. De lange *î* van *drohî* is niet verschillend van de korte *i* in *pitâ*; dit geldt over het algemeen in onze inscr. De ongelijkheid van schrijfwijze bij dezelfde letter vertoont zich ook hier bij de *t* van *mâtâ*, (die men met *bh* of *g* verwisselen kan) en *pitâ*. *Droha*, is, volgens Wilson, *mischief*, *malice*, *trespass*, *injury*; *drohin*, nominat. *drohî*: *die deze eigenschappen bezit*, of *uitoefent*, *een boosdoener*. *Mâtâ*, *moeder*, is hier en in den volgenden regel voor *pita*, *vader*, geplaatst; bewijst dit, dat de moeder meer geëerd was, en duidt het op de Sumatraansche huishouding, waarvan wij pag. 34, 35, noot 2, gesproken hebben?

Sapâpakaḥ svâmi-drohî guru-drohî; *zondig (den dood verdienend) is, die den echtgenoot verongelijkt* of *kwaad doet*, *die den guru kwaad doet.* Over *sapâpaka* zie boven; hier is de eerste *p* met de voorgaande *s* onjuist verbonden; de tweede *p* heeft eene inbuiging in de grondlijn, onjuistheden, die op rekening van den steenhouwer schijnen te komen, naardien ze zich in beide onze kopijen vinden. In stede van het laatste *drohî* heeft onze kopij *djrohî*, door invoeging eener kleine evenwijdige streep in het midden; K. N. onnaauwkeurig *trehî*. Met *svâmi* begint reg. 14. De inhoud van het voorafgaande is duidelijk; de grootste schuld is de verongelijking van moeder, vader, echtgenoot en van den guru (den geestelijken leeraar); deze laatste was dus ook bij de Buddhisten in even groot aanzien als bij de Brâhmanen.

Tulyata yasmâd (?)- *anumodana dharmena.* De eerste twee woorden rusten op conjectuur, en de lezing bevredigt mij niet. K. N. verlaat ons hier; in die kopij zijn de woorden of lettergrepen *nan sapunyâbyayam dûram mama*, van het einde van dezen regel, ingevoegd na de eerste lettergreep van het bovenstaande, *tu*; daarop volgt dan *lutyam madanu-* (?) *modana dharme.* In onze kopij schijnt duidelijk te staan *tuluta ja mad-anumodana.* Met de eerste 4 lettergrepen is niets te beginnen; ook uit het Maleisch kunnen zij niet verklaard worden. *Mad* kan tot *anumodana* getrokken worden, bijaldien wij hier den vorst als zelfsprekend geintroduceerd denken. Mijne conjectuur *yasmâd* rust op weinig grond, daar *s* en lange *â* ontbreken, en zelfs het relativum, *van waar*, minder gepast schijnt. Als wij *mad* tot het volgende trekken, en *y* als misgeplaatst beschouwen, verkrijgen wij *tulyato* (waarbij noch de aangevoegde *u* bij *l* geelimineerd en de *o* gesuppleerd moet worden) *Tulyatas*

(resp.—*to*), *gelijker wijze.* Eene aanvoeging van dezen aard aan het voorgaande moeten wij verwachten; dat ik de juiste getroffen heb, durf ik niet beweren (21).

Mad-anumodana-dharmena; *door eene wet* (instelling) *van mij, die vreugde veroorzaakt. Mud* met *anu* beteekent *zich verheugen*, het causativum *vreugde veroorzaken*; daartoe behoort het substantivum *anumodana*, dat zich, wel is waar, noch in Wilson noch in Böhtlingk-Roth vindt, doch van zelf verstaanbaar is. *Dharma*, is eigenlijk *gebruik*, *adat*; echter ook *institutie*, *wet*. Wegens de schrijving *dharmenan* zie *çâsanenan*, reg. 13.

Sapuṇyâvyayan dûram mama lâbham (?) *nânâ*. Het laatste woord is wegens zijne plaatsing wel tot het volgende *annadâna* te trekken. *Sapuṇyâvyayam*, *vol verdiensten en onvergankelijk*, (*puṇya*, *virtue*, *moral or religious merit*; adject. *virtuous*, *pure*, *righteous*, Wilson; *avyaya*, *aan geene wisselvalligheden onderworpen*, *onveranderlijk*, *onvergankelijk*). In stede van *v* hebben wij altijd *b* (ook hier oorspronkelijk initiaal); *a* is alpha privativum; *b* en *y* zijn verbonden op de wijze, waarover wij s. v. *âditya*, reg. 2, *tulya*, reg. 3, en elders gesproken hebben. Anusvara staat boven dit woord en boven *dûra*. *Dûram* is eigenlijk *ver*, *verwijderd* (*distant*, *remote*): hier kan het wel niet die beteekenis hebben. Wij hebben dit woord vier malen altijd achter *sapuṇyâvyayam*; het beteekent wel *tot in een zeer verwijderden tijd*, hoewel die bepaling wegens *avyaya*, *onvergankelijk*, niet meer noodig schijnt te zijn. *Mama*; onder de tweede *m* is een teeken geschreven (*m* ?), ook in K. N. Het volgende woord *lâbha* (of *labha*) is weinig bevestigd; ik geloof dat het tweede teeken *bh* is; het eerste is echter veeleer *t*, dan *l*. In K. N. is het eerste teeken in tweeën gesplitst; de streep, die bij ons voor boven aan het tweede woord gevoegd is, verbindt in K. N. het tweede deel der eerste met de tweede lettergreep, en is in het midden der hoogte van die twee lettergrepen. Mijne lezing *mama labha*(*m*), *van mij* (loon) *verkrijgend*, zal ik terugtrekken, want buiten de moeijelijkheden die de geschreven karakters opleveren, verwachten wij *mat* (ablatief en thema in compositis) in stede van *mama*, en een woord, waardoor *labha* nader zou bepaald worden, daar men wel niet, zonder iets bijtevoegen kan zeggen: *van mij verkrijgend.* Als het teeken beneden de tweede *m* niet eene overbodige verdubbeling is, dan houden wij als begin *mam* (lees: *mâm*) over, den accusatief, die van het volgende woord, een participium of daarmede gelijkstaand adjectivum moet afhankelijk zijn. Welk dit woord is, dat uit de ondergeschreven letter en de twee eersten in reg. 15 bestaat, kan ik ook bij conjectuur niet opgeven. De beteekenis schijnt echter geene andere te kunnen zijn dan: *mij genoegen doende*, *mijne gunst verwervende.* Met *labha* (?) begint reg. 15.

Nânâ annadânam; *het geven van menigvuldig voedsel. Nânâ* behoorde euphonisch met *anna*

---

21). De transpositie der *y*, als wij die veronderstellen mogen, vindt zich in beide kopijen, en is dus wel ook op den steen voorhanden; de anusvara boven *y* in K. N. duidt welligt op het uitvallen van *h* (in stede van *o*) aan het einde van het woord. Ook het op *u* gelijkende teeken onder *l*, is misschien het begin eener te schrijven *y*, die dan door misverstand nog voluit geschreven achter *ta* (of in K. N. achter *t*) verdwaald is.

verbonden te zijn; ik vind ten minste noch in Bopp's noch in Benfey's spraakkunst eenige uitzondering opgegeven ten opzigte van *nâmâ* (dat indeclinabile is, echter wel niet in de kategorie der interjectien en vocatieven valt). *Annadâna*; *het geven van voedsel*, eene der eerste pligten der Buddhistische huishouders, waardoor alleen het bestaan der zoo talrijke geestelijke lediglopers mogelijk gemaakt is. Het teeken der *m*, anusvara, is niet uitgedrukt; ik geloof het nog weder te vinden in de verdubbling der volgende *s*. Deze heeft wel is waar nagenoeg duidelijk de figuur der *y*; men vergelijke echter *ssaha*, reg. 12 (einde), waar ik de *ss* om gelijke reden, als hier, geloof ontstaan te zijn, en met die beide gevallen *dassamo* inscr. II. reg. 1, *ssabhâ*, ibid. reg. IV. (waar eene reden voor de verdubbeling schijnt te bestaan, zie pag. 29), en eindelijk *vangçassrî* in onze inscr. reg. 1.

Sapuṇyâvyayan dûram mâtâ-pitâ-bhaktiḥ, svâmibhaktiḥ; *vol verdienste, onvergankelijk is de vereering (eerbewijzing) van moeder en vader, de vereering van den echtgenoot.* Over *s* hebben wij pas gehandeld; dat *s* hier staan moet, blijkt uit de drie andere voorbeelden, waar wij altijd *sapuṇyâvyayan dûram* lezen. Over de eerste woorden zie het voorgaande; over *mâtâ-pitâ* pag. 63. *Bhakti*, *dienst, vereering*, (verder *geloof*). Het woord is hier in algemeene beteekenis; streng godsdienstig genomen beteekent het: *onvoorwaardelijk vertrouwen op de gunst der vereerde godheid. Bhakti* is volgens Wilson Asiat. Researches 17, 312 eene uitvinding der sektenstichters, ten doel hebbende, even als de mystische vereering van den Guru, om hunnen invloed te vermeerderen. Zij heeft zeker een' zeer nadeeligen invloed uitgeoefend op de morele principiën der Hindu's. Vgl. A. Weber, Ind. Studien I. 421—23. De heer Weber wil de vereering van een' persoonlijken god, bij de Indische sekten, om wiens genade zij smeeken, en aan wien zij geloven door den invloed van het Christendom verklaren, waaruit ook de dienst van *Kṛishna* als hoogste godheid, die wel eens geidentificeerd is met Christus, zou afteleiden zijn. Het woord staat over het algemeen tegenover *pûdjâ*, (onbloedige) vereering zonder erkenning van een opperwezen (zoo bij de Buddhisten). In het tweede *bhakti* verschilt de ondergeschreven *t* van den gewonen vorm, die zich in het eerste vertoont; in K. N. echter niet. Bij deze veelvuldig voorkomende ongelijkaardige schrijfwijze derzelfde letter is het vooral moeijelijk de ondergeschreven letters en teekens (*t*; *n*; *u*; *v*; *m*) met zekerheid te bepalen. *Pitâ* heeft even als boven eigenlijk geene aanduiding der *â*. De *m* van *svâmi*, is in onze kopij niet compleet, daartegen heeft K. N. de hier ontbrekende ronding links boven. Van de ondergeschreven *v* geldt het pas gezegde. De visarga van *bhaktiḥ* ontbreekt beide keeren en ook reg. 16.

Sapuṇyâvyayan dûram guru-bhaktir deva-bhaktiḥ; *vol verdienste en onvergankelijk is de vereering van den Guru, de vereering der Deva's.* Wij hebben te zamen vijf *bhakti*'s (aan moeder, vader, echtgenoot, guru en de devas). Vijf andere *bhakti* verschijnen gedurende het opzeggen van den Sâmaveda bij het offeren, Weber Ind. St. I. 56. Dat ook vereering (of achting) der Deva's genoemd wordt, bevreemdt niet in eene Buddhistische inscriptie, daar reeds in de oudste Buddhistische sûtra's de Deva's met Indra aan het hoofd dikwijls verschijnen, en Buddha kennelijk het geheele Hindu-Pantheon van zijnen tijd niet verwierp maar in zijn systeem opnam, en aan zijne hoogere wijsheid en magt ondergeschikt voorstelde.

Het eerste gedeelte des woords, waarmede reg. 16 begint, *dûram*, is naar het begin van reg. 19 verdwaald, de *û* is voor reg. 18. Deze verplaatsing (ook in K. N.) blijkt uit het woord *Âdityadharmah*, waarvan de twee eerste lettergrepen aan het einde van reg. 18 staan, de derde echter eerst na *da* in reg. 19 volgt. De *g* van *guru* is hier van de volgende *k* (*bhakti*) nagenoeg niet te onderscheiden. *T* van *bhakti* is maar half voorhanden, in K. N. vollediger.

Sapunyâvyayan dûram maraksha çîlam pûrnamâvâsasya; beide kopijen hebben *pûrnamâvâsya*, ik geloof dat dit woord van *çîla* afhankelijk is, en heb in dier wijze veranderd, hoewel mij de beteekenis van *pûrnamâ* + *âvâsa* niet klaar is. Reg. 10 hadden wij *pornimâvâsya*; als *âvâsya* in stede van *âvâsasya* staat, is het wel uit de herinnering aan dat woord boven te verklaren. *Pûrnamâ*, *de volle maan*; *âvâsa* beteekent *woning*, *woonplaats*, *oponthoud*. (*Avasa*, *laving*, *neering*. *Avas*, *bevrediging*, *genot*; *verlangen*, *wensch*; *gunst*, *bijstand*; kan echter wegens den grammatischen vorm niet in aanmerking komen). Veronderstellen wij *avasa* het juiste woord te zijn, dan zou het geheel beteekenen *vol verdienste en onvergankelijk*, *eeuwig durend is het bewaren van het gebruik der laving* (van behoeftigen?) *bij volle maan. Pûrnamâvâsya* geeft geenen zin, en kan hier ook gerundium zijnde, volgens de constructie van den volzin niet te pas komen. Eene verbetering is dus wel zeker noodig, of ik de juiste gevonden heb, zullen anderen beoordeelen. Eene bijzondere Buddhistische instelling, waardoor op volle maan zekere goede werken (of ceremonien) voorgeschreven zijn, zal wel bestaan hebben, echter kan ik die niet aanwijzen. Als iemand wegens de gedaante der bovengeschreven *r*, vgl. *pornima* reg. 10, *pûrnima* te lezen wenschte verandert zulks de zin niet; *pûrnimâ* = *pûrnamâ*. Als wij eindelijk *pûrnamâvâsya* mogen veranderen in *pûrnamâsasya* (echter tegen beide kopijen), verkrijgen wij (met *çîla*), *de gewoonte des maandelijkschen offers op volle maan*: (Wilson: *purnamâsa*, *a monthly sacrifice*, *performed on the day of full moon*). Deze oplossing schijnt de beste te zijn. Of dit offer ook Buddhistisch, of alleen Brâhmanisch is, kan ik niet bepalen; echter scheen ook in *ashtamîkriyâ-da*, reg. 10, op eene Brâhmanische instelling gewezen te worden, en wij kunnen ons over zulke voorschriften voor de andere godsdienst niet verwonderen. (Men denke ook aan de *Brâhmana's*, reg. 11. Vgl. echter Noot 19). *Maraksha çîlam*: het eerste woord is op polyneesche wijze gevormd van Skt. *rax*, *bewaren*; *beschermen*: *raxa*, *m. raxâ*, f. *bewaring*, *bescherming*. Zie *di parbuatkan* reg. 9, *barbuat*, reg. 10. *Çîla*: *de gestadige opvolging van wet en moraliteit*; te zamen dus: *het bewaren der opvolging* (*het gestadige inachtnemen*) *der wet*, *die het maandelijksche offer op volle maan voorschrijft*. Hiernaar is de vertaling op pag. 34. te veranderen.

Anyakâmânubhavah; bij ons geschreven *anyâkâma' nubhava(h)*, zoodat het twee pligten schijnt aanteduiden. *Anyakâma* (niet *anyâ-* want *âkâma* wordt in Wilson en Böhtlingk-Roth niet gevonden; de wortel *kam* vindt men noch bij Westergaard, noch bij Böhtl. R. met *â* verbonden) is *de liefde tot den naasten*. *Anubhava* of liever *Anubhâva*, alleen staande, schijnt in geene van zijne beteekenissen hier te passen. *Waardigheid*, *aanzien*, *magt* dienen ons hier even weinig als *teeken*, *kenteeken*; het meest zou *gezindheid* passen, maar ook alleen in verbinding met *anyakâma*, *de gezindheid der liefde der buren* (d. i. de gestadige,

ingewortelde burenliefde). *Bhû*, met *anu* beteekent *opvatten*, *genieten*, *opletten*, (animadvertere); *ondervinden*, *beproeven*. Mijne vertaling p. 34 steunt op de beteekenis *opletten*.

Met *'nubhâva* begint reg. 17. De lange *â* van *anubhâva* hebben wij misschien in den ophaal, die aan *bh* gevoegd is (in beide kopijen). Het teeken van den apostrooph, als het inderdaad op den steen is, duidt ons aan dat de schrijver twee van elkander gescheiden woorden bedoelde, of hij daarmede gelijk had, blijkt wegens de beteekenis van *anubhâva* (of- *bhava*, *waarneming*, *opvatting*) niet. Visarga aan het einde niet uitgedrukt.

Hoe wij ook *anubhava* opvatten, zelfstandig, of met het vorige verbonden, hier verschijnt toch weder eene der eerste Christelijke pligten, de liefde des naasten, als eene grondstelling van het Buddhisme.

Samyak samûdha mârga-havaḥ; *het offer des wegs* (of der maand Mârgaçîrsha?) *dat geheel volledig is*. *Samûdha*, *accumulated*, *heaped*, *assembled*, *collected*; Wilson. In beide kopijen staat *samaddha*, waarbij de *û* beneden weggevallen, en in stede van *dh*, *ddh* geplaatst is. Onze restitutie is wel de natuurlijkste; *samaddha* is geen woord. *Mârgahava;* hierbij heb ik aan de offeranden gedacht, die de reizigers op de wegen (ook op Bali) bij de kleine tempels van *Çrî* daarbrengen (bestaande in eenige rijstkorels, of andere kleine voorwerpen, die de voorbijgaande juist met zich voert). *Mârga*, in stede van het meer gewone *Mârgaçira* of *Mârgaçîrsha*, is echter ook de naam eener Indische maand (November—December), en *mârgahava* kan dus ook het offer in de maand *Mârgaçira* beteekenen. Eenigzins vreemd is in het laatste geval de plaatsing van onze woorden, die wij onmiddellijk na *purnamâsasya* verwachten zouden. De woorden *anyakâma—mârgahavaḥ* zijn nog afhankelijk van het laatste *sapunyâvyayan dûram*.

Hier is eene grootere interpunctie; vgl. reg. 5 einde. Hier is dan ook de hoofdinhoud der inscriptie, de twee edikten van den vorst, geëindigd. Die twee edikten verschillen daarin, dat in het eerste alleen, onbepaald door wien, straf verkondigd is aan de boosdoeners, in het tweede wordt de vorst, vreugde verspreidende en vriendelijke gezindheid verkondigende, zelf sprekend voorgesteld. In dien zin zijn ook de volgende beschouwingen ter neêrgesteld.

Satvopakârah kritaḥ punya-sudânadharmo Djinnair; *door de Djina's is de wet van het rijkelijk almoezen geven en der deugd gemaakt tot* (verklaard te zijn) *eene uitoefening van Satva*. In de vertaling, pag. 34, had ik *punya* tot het eerste compositum getrokken, dit is echter wel niet juist, daar de instrumentalis *Djinair* alleen van *krita* afhankelijk zijn kan. *Punya* is dus met *sudâna* als dvandva te beschouwen of als adjectief tot *sudâna*: *het zuivere*, *deugdzame geven van milde giften*. Als adjectief schijnt het echter overbodig te zijn. *Dharma*, *de wet* of *de gewoonte*, (*the custom*, *the practice*).

Satvopakâra hadden wij reeds reg. 2. *Kri* met *upa* beteekent *benefacere alicui*; *largiri*; *upakâra*, *dienstbewijzing*, *weldaad*. In ons tegenwoordig geval is de praepositie *upa* minder te urgeren, het woord *upakâra* heeft hier kennelijk de beteekenis van het eenvoudige woord *kâra*, *het doen*, *de uitoefening*; of wij kunnen ook aannemen: *de dharma* (*de gewoonte*) *van het aalmoezengeven en van de deugd is door de Djina's voor eene liefdedienst verklaard*, *die uit de hoedanigheid van Satva voortvloeit*. *Satva*, de eerste der drie kwaliteiten, die alleen aan

goden en heiligen toegekend wordt. Het aalmoezengeven verheft dus tot deze hoogste kwaliteit. Het teeken van den nominatief ontbreekt; eveneens bij *krita*. *Dharma* heeft anusvara, maar ook eene streep, die gewoonlijk interpunctie is, en soms, naar wij gezien hebben in de plaats treedt van visarga; in K. N. is het cirkeltje (de anusvara) met de streep verbonden; daar *dharma* masculinum en neutrum is, blijft het twijfelachtig of die streep, of wel de anusvara overbodig is. Eene interpunctie kan hier niet staan, wijl het volgende *djinair* noodzakelijk tot dezen volzin te nemen, en ook zelf van eene interpunctie voorzien is.

Alle letters zijn duidelijk. Over de *ṇ* van *Djina* hebben wij reg. 9 bij hetzelfde woord gesproken. De overbodige ondergeschreven *n* is door verkeerd verstaan van de bovengeschreven *r* ontstaan, de steenhouwer dacht wel *djirṇṇe* te moeten lezen; vgl. inscr. 2, s. v. *tayyor*, pag. 24. Dat de ondergeschreven *n* niet de cerebrale, maar de dentale is, en om welke reden, is s. v. *sampûrṇna*, reg. 12, reeds gezegd. De bovengeschreven *r* is in beide kopijen met de interpuntie verbonden.

Reg. 18. (*Sa*)*kala-sudjanâ-çraya-puṇya-vriddhaḥ mama nityaḥ pratâpa-kiraṇaḥ*, *sadà lokas sâçriḥ*; *eeuwig verblijft de straal* (de glans) *mijner majesteit*, *die vermeerdert door de verdienste der ondersteuning van alle goede menschen*, *altijd is de wereld gelukkig*. Naardien de *Djina's* voorgeschreven hebben, dat aalmoezen geven en deugd moeten uitgeoefend worden, om de kwaliteit *satva* te bereiken, ben ik, die voorschriften opvolgende, en aan alle goede menschen hulp en ondersteuning verleenende, steeds gelukkig en mijne magt vermeerdert, terwijl de geheele wereld in welzijn en geluk verkeert.

Wij hebben in het begin van reg. 16 gezien, dat de eerste lettergreep (*dà*), die daar behoorde te staan, naar reg. 19 verdwaald is, en dat de daartoe behoorende *ú* voor reg. 18 gevonden wordt. Op deze plaats (d. i. in het begin der regels 16—20) is de steen kennelijk menigvuldig geschonden en slecht uitgehouwen; K. N. heeft in reg. 18 twee letters in het begin niet; in reg. 19 zijn de eerste 4 letters geheel onkenbaar, eveneens de eerste 7 letters van reg. 20. Door het klinkerteeken in het begin van reg. 18 (in onze kopij) wordt aangeduid, dat hier nog eene letter gestaan heeft, of dat er ruimte was, om haar te plaatsen: ik suppleer *sa*; (de *û* behoort hier niet, maar tot de *d* in reg. 19). Van de twee voorhanden letters houd ik de eerste voor de *k*, die zoo dikwijls niet van *t* te onderkennen is; de volgende *l* is duidelijk; tusschen beiden vindt zich nog een onverklaarbaar teekentje, dat ons eveneens een' misslag des vervaardigers aanteduiden schijnt. *Sakala*, *alle*, is, wegens het volgende *djana*, eene zoo natuurlijke lezing, dat ik weinig aan hare juistheid twijfel. Het volgende woord wensch ik *sudjana* te lezen; *djana* is volkomen zeker. In stede van *su* hebben wij echter *y* of *ss* (vgl. *ssri* in *rangçasri* reg. 1., en *dassamo* inscr. II. reg. 1, *ssabha* ibid. reg, 4; eindelijk in onze inscr. nog het onzekere *ssaha*, reg. 12). Nemen wij het laatste (*ss*) aan—hoewel ik op deze plaats geene reden der verdubbling zie—dan hebben wij om tot de lezing *su* te geraken alleen het teekentje der *û* te suppleren, en dit is wel niet te veel gewaagd, als wij in aanmerking nemen, dat de inscriptie, volgens beide kopijen, te dezer plaatse, sterk gecorrumpeerd is.

Djana en alle volgende, geheel duidelijke woorden, pleiten voor deze verbetering. De lezing van alle overige woorden behoeft geene verklaring. *Vriddha* is geschreven *vrida*, even als wij *suda* hebben in stede van *çuddha*, reg. 4. *Kiranah* heeft tusschen *r* en *n* het teeken, dat wij in inscr. II, s. v. *manggala*, reg. 2, *guner*, reg. 3 en *laba*, reg. 1, hebben leeren kennen, en dat zoo veelvuldig in deze inscriptien in verschillende beteekenissen, of zonder beteekenis verschijnt. In ons geval, evenals bij *manggala*, is het wel daardoor te verklaren, dat men reeds toen, zoo als tegenwoordig, *manggála*, *kirána*, in stede van *mánggala*, *kirana* uitspraak, zie pag. 25. Ook K. N. heeft een teeken tusschen *r* en *n*; volgens gewoonte is dit echter tot twee cirkeltjes geworden, die in die kopij overal verschijnen, ook als eerste gedeelte der *m*. Onze teekening laat moeijelijk toe *m* te lezen; vgl. onze figuur met *mama*, reg. 2. Ook zoude ik niet weten, hoe *kiramâna* kon verklaard worden, vooral daar *kri* activum, niet deponens, is. *Kiryamâna* kon eer een zin hebben, echter geloof ik, dat de verklaring *kirána* de eenvoudigste is. Aan het slotwoord is de visarga; dezelve ontbreekt bij *vriddha* en *nitya*. *Nityah* is wel juister dan *nityam*. Bij *sadâ* ontbreekt de aanduiding der *â*; ook hebben noch *loka*, noch *saçri* eene aanduiding van den nominatief. Na *saçrî* kleine interpunctie.

Âdityadharmo nripah prathama-Yava-bhûdevah; *de vorst Âdityadharma is de godheid (de koning) des eersten Yava.* De eerste westersche schrijver die den naam *Yava* opgeeft, Ptolemaeus, spreekt duidelijk van Sumatra. Hij zegt dat *Jabadiu*, het eiland der tarwe (eigenlijk der gerst) beteekent, *en dat het rijk aan goud is.* Ons *Yava* heeft geene edele metallen, terwijl Sumatra er rijk aan is. Marco Polo spreekt van *Giava minore*, waaronder ook alleen Sumatra verstaan kan worden. Over de waarschijnlijke reden, waarom hij het *minore* noemt, en over andere toepassingen van het woord *Yava*, zal ik in de aanmerkingen handelen. Uit deze inscriptie blijkt dan voor de eerste keer met zekerheid, dat Sumatra *Yavabhû* (het land der gerst) door de inboorlingen genoemd was. Den naam *Yavadvîpa* voor het tegenwoordige *Yava* heb ik in de inscr. bij Raffles, plaat 85, het eerst gevonden. Wij hebben dan hier weder een bewijs der geloofwaardigheid van den vermaarden Alexandrinischen geleerden en den grootsten Christelijken reiziger der middeleeuwen. Met *tya* van *Âdityadharma* begint reg. 19; daarvoor is onjuist nog geplaatst *da*, dat uit reg. 16 hierheen verdwaald is.

De woorden *Âdityadharma* en *nripa* zijn volkomen juist geschreven; bij beiden en ook bij *deva* ontbreekt het teeken van den nominatief; onder de *tya* van het eerste woord is een klein teeken, dat of het begin is eener ondergeschreven letter (*t*, vgl. inscr. II reg. 3 en 5), of door de corruptie der naast boven en beneden staande regels onzer inscriptie te verklaren is: het kon zelfs de ŭ van *sudjana* reg. 18 zijn. *Prathama*; wij hebben *patama*; de *p* is dunner van ligchaam, dan gewoonlijk, echter is in beide kopijen geene aanduiding, dat dit teeken met het voorafgaande of volgende te verbinden zij. Van ondergeschreven *ra* is hier even weinig als bij *pradjâ*, reg. 8, eenige aanduiding. Men kan dus in de drie lettergrepen *pa-ta-ma* een ander woord wenschen te vinden. *Ta* schijnt zeker, van *ba* is zij onderscheiden daardoor, dat de bovenste, verbindende streep geene inbuiging heeft. Wij

hebben nu wel een' eigenen vorm voor *th* te verwachten, die in inscr. II. reg. 1, en gemutileerd ook in reg. 2 verschijnt; echter in onze inscr. bevindt zich de *th* verder nergens zelfstandig, alleen ondergeschreven in *sthûlam* reg. 19, en het kan ons niet verwonderen, als hier de *t* plaatsvervanger van *th* is. *M* is duidelijk; daarachter is eene (overbodige ?) aanduiding der *â*. Het woord *Yava* staat vast. Als mijne verklaring juist is, wordt Sumatra hier *het eerste* of *voorste Yava* genoemd, hetgeen volgens zijne grootte, en zijne westelijke ligging (naast Indie) zeer natuurlijk is. Achter het woord *Yava* volgt eene letter, die gedeeltelijk volgens onze kopij uitgewischt is, waarvan het overgeblevene echter zeer op *b* of nog meer op *bh* schijnt te duiden, terwijl ik in de inbuiging beneden een gedeelte der *â* geloof te zien; vgl. *svayambhû*, reg. 1. Het eiland Sumatra is hier dan *land* genoemd, even als thans ons eiland *tanah Djava*. Wegens zijne uitgestrektheid heeft het dan ook eenige aanspraak als een klein continent beschouwd te worden. Ons *Yava* is in de boven aangehaalde inscriptie *Yavadvîpa* genoemd, en ook Sumatra was reeds vroeger als eiland bekend: *Jabadiu* bij Ptolemaeus is *Yavadvîpa*. Over de voorstellingen der tegenwoordige bewoners is hier niet de plaats uittewijden. (De verklaring: *eerste vorst van Yava*, is minder gepast).

Deva; in K. N. geschreven *djeva*; deze kopij heeft juist hier, in het begin van de laatste regels der inscriptie nagenoeg geene autoriteit. Zoo is het geschonden zijn der voorafgaande letter niet aangeduid, maar eene vrij duidelijke *b* geteekend, waarover zich ook nog een *i* bevindt; ook over *y* van *Yava* is dit overbodige teeken. Het is duidelijk dat al deze afwijkingen met de reeds aangeduide mutilatie des steens te dezer plaatse te zamen hangen. *Deva*, *god*, zeer dikwijls in vorstennamen verschijnende; op Bali titel van alle Xatriyas. Hier is het echter, na *Yavabhâ* geplaatst, in meer eigenlijke beteekenis optevatten: *de god*, *de beschermende* (*genius*) *van het land Yava*. Deze uitdrukking is te minder vreemd, daar bij de Buddhisten aan de *deva's* maar eene zeer ondergeschikte rol toegekend is: men kon dus zonder tegen het geweten te handelen een' milden, het Buddhisme bevorderenden vorst een' *deva* noemen, vooral als die vorst, (bijaldien kasten bestonden), gelijk als op Bali de Xatriyas, op dien titel geloofde aanspraak te hebben.

Hierop volgt eene grootere interpunctie; en daarna de opgaaf van jaar, maand en dag. Dit gedeelte vormt een' volledigen çloka waarvan de maat echter in het tweede vierde deel niet bewaard is.

Sthûlam astu, likhe çâke, wasur munir bhûtam, sthûlam,

Vaiçâkhe pantjadaçake site Buddhaçtja randjatu(-tâm).

Het moge groot zijn; de schrijving (hiervan geschiedde) *in het jaar van Çâka, Wasu Muni Bhûta* (578), *groot* (zij het),

In de maand Vaiçâkha op den vijftienden dag der witte helft, en Buddha worde vereerd.

De onregelmatigheid van den çloka bestaat daarin, dat wij in stede van twee Iamben aan het einde der eerste helft twee Spondeen hebben. Zelfs als wij *muni* en *bhûta* verplaatsen wilden, verkrijgen wij niet de vereischte maat; het tweede *sthûlam* kan wel nergens anders staan, dan waar wij het hebben, en wij zouden door te lezen *wasur bhûtam munis sthûlam*, nog altijd één' Spondeus in stede van den vereischten Iambus overhouden. Ook

zou het zeer willekeurig zijn, de woorden *muni* en *bhûta* te verplaatsen, daar zij getallen uitdrukken, en wij weleer eene fout in de versmaat, dan in de plaatsing dezer beteekenisvolle woorden mogen veronderstellen. *Sthûlam astu*, en het volgende *sthûlam*, eveneens als *Buddha*, *tja randjatu(-tâm)*, aan het einde van den Çloka, hebben geene betrekking op de woorden, die de getallen uitdrukken, maar moeten tot het voorgaande, d. i. tot den inhoud der geheele inscriptie getrokken worden. *Groot moge* (dit werk) *zijn - groot - en Buddha worde vereerd.* (De halve çloka in reg. 3 heeft ook eene onregelmatigheid).

Bij het eerste *sthûla* ontbreekt de lange *û*, die wij hier uit de tweede plaats, waar dit woord verschijnt, ligtelijk suppleren kunnen. *Sthalam*, *plaats*, *grond*, komt niet te pas; *sthûlam* is *dik* (crassus) en *groot*. De ondergeschreven *th* verschilt weinig van de ondergeschreven *ṭ* in *dushṭa*, *krishṭa*, *pushṭaka*, reg. 8, en *ṭh* in *tishṭhati*, reg. 3, *djyesthṭhe* en *shashṭhî* reg. 2 van inscr. II. Eene andere wijze der aanvoeging van *ṭ* en *ṭh* aan *sh* hebben wij in *ashṭama(-mî)* reg. 10, *sushṭhatodi*, inscr. II. reg. 4. Ook bij deze letter is dus op de dubbele wijze van schrijving te letten, die wij in het voorgaande bij verscheidene andere letters kenbaar gemaakt hebben.

Likhe: de *i* ontbreekt in beide kopijen, echter zal deze restitutie zeker juist zijn, daar dit woord hier vereischt wordt. Volgens de spraakkunst moesten wij *likhaç-çâke* hebben, *de schrijving* (was) *in* (het jaar van) *Çâka*. *Likhe* is uit het algemeen gebruik in den Archipel te verklaren, waar men *i Çâka* zegt; deze *i* is hier met het einde van het voorafgaande woord *likha*, (mogelijk als femininum beschouwd), tot *likhe* tezamengesmolten. De *k* (eigenlijk *kh*, waarvoor wij echter in onze inscriptien geen afzonderlijk teeken vinden), kan met *t* verwisseld worden. *Çâke* is in onze kopij volkomen duidelijk; in K. N. de *ç* onjuist.

Vasu zijn halfgoden ten getalle van acht; en in de Tjandra-Sangkala beteekent dan ook *vasu*, acht. *Muni* = *ṛishi*; er bestaan zeven; in Raffles is het woord *muni* niet onder degene opgegeven, die *zeven* beteekenen, echter wel *ṛishi*, *paṇḍita* en *guru*. *Muni* is in het bijzonder een titel der *ṛishis*; ook bevindt zich het woord bij Gericke, Verh. Bat. Gen. D. XIV. pag. 78, onder degenen, die *zeven* beteekenen, hoewel daar eene verkeerde beteekenis opgegeven is: *moenni*, *geluid geven*, waaruit men ziet dat de Javanen het Skt. *muni* met het Javaansche *munni*, ꦩꦸꦤ꧀ꦤꦶ van *unni*, ꦲꦸꦤ꧀ꦤꦶ *klank*, *geluid* (Mal. بوني of بوڽ *buñyi*) verwisseld hebben, terwijl echter het woord *muni* op Java ook nog verschijnt in *Mahâmunni*, *Munnindra* etc.

Bhûta; ik geloof ten minste niet anders te kunnen lezen: K. N. heeft de *bhû* (of *bû*) nog duidelijker, maar bij de vele gebreken van die kopij, vooral in de laatste regels, heeft die overeenstemming geen zeer groot gewigt. *Bhûta* zijn de elementen, *vijf*, (te weten de vier bekende en *âkâça*, de hoogere lucht). *Bhûta* beteekent ook daemon, ik heb het zoo vertaald in het jaargetal voorkomende in den eersten regel van den Batu-tulis van Buitenzorg, echter geloof ik ook thans nog, dat die vertaling juist is, want er is op die plaats van vereering gesproken, en die wordt wel aan de daemonen, maar niet aan de 5 elementen toegekend (22).

---

(22) *Bhûta* had eens de beteekenis van *vijf*, hoewel oorspronkelijk maar volgens het getal der elementen; in den Archipel heeft men naderhand de beteekenis elementen meer vergeten, alleen die

Vasu heeft het teeken van den nominatief; bij *muni* en *bhûta*, ontbreekt dit. Wegens de overgeschreven *r* (van *vasur*) is *m* verdubbeld; de ondergeschreven *m* is niet zoo regelmatig, als b. v. in het dikwijls voorkomende woord *dharma* (reg. 1, 3, 5, 6, 7, 14, 17, 19, 21), echter zonder twijfel; zij is met *u* verbonden. Voor den vorm van *bhû* vgl. reg. 12, *âditya-bhûḥ*; in de andere gevallen, waar *bh* in onze inscr. verschijnt, is zij duidelijker van *t* en *g* te scheiden; de lange *û* is niet kennelijk van de *ŭ* te onderscheiden. Na het woord *bhûta* zijn twee onregelmatig geplaatste puntjes; in K. N. zijn twee haakjes boven en beneden aan de *t* gevoegd: hierin is mogelijk eene verkeerde aanduiding van den casus (*ḥ* in stede van *m*), of ook eene interpunctie te zoeken. De interpunctie voor *vasu* duidt het einde van een vierde deel des çloka aan, eveneens die voor *site*; na het tweede *sthûlam* ontbreekt de interpunctie en de *m* (als wij die niet in den volgenden regel in het eerste uitgewischte teeken moeten zoeken). *Het jaargetal* 578 *staat nu wel vast;* dat *bhûta* wegens de versmaat moest verplaatst worden, heb ik boven betwist: de versmaat zou toch altijd verbroken blijven door *sthûlam*.

Met *Vaiçâkhe* begint reg. 20. In het begin van dezen reg. zijn twee teekens onduidelijk geworden: K. N. is hier van dien aard, dat wij tot aan het woord *site* geene partij er van kunnen trekken. Het eerste teeken, dat volgens onze kopij zoo ver voor den regel staat, dat het van het evenmatige beginnen der overige regels afwijkt, kan wel even als de *d* in reg. 19 uit eenen vroegeren regel hierheen verdwaald zijn; inderdaad missen wij de *sa* van *sakala* in reg. 18. Het volgende teeken wensch ik *e* te lezen, want het woord, waartoe het behoort is zeker *Veçâkha* (*Vaiçâkha*). *V* is gewoon; van *ç* is de tweede neêrhaal iets afgescheiden van den rest der letter, *â* is daarmede verbonden; *k*, in stede van *kh*, duidelijk; *e* is zoo nabij dit laatste teeken geplaatst, dat men het als daartoe behoorend beschouwen mogt, ook is de figuur afwijkend van den gewonen vorm; de kromming beneden ontbreekt. Men houde echter in het oog, dat de steen in dit gedeelte kennelijk slechter bewerkt is, of ook meer geleden heeft, dan in het overige der inscriptie; daarvan ook wel de geheele onbruikbaarheid van K. N. De maand *Vaiçâkha* beantwoordt aan *April—Mei*.

Pantjadaçake site: *op den vijftienden dag in de witte helft*, dus *op volle maan*. De *ñ* van *pantja* heeft een neêrhaal minder dan in reg. 5 en 10; de ondergeschreven *tj* hier en in *Buddhaçtja* komt met den gewonen vorm overeen. *Ç* kan als *t* en *k* gelezen worden; de volgende *e* en *k* zijn echter geheel zeker. *Site* als adjectief genomen, evenals *çukle*, inscr. II reg. 2, en *çuklah*, ibid. reg. 1. *Sita* beteekent hetzelfde als *çukla*, *wit*; de witte helft van de maand duurt van nieuwe maan tot volle maan. Weken zijn in onze inscr. niet opgegeven. Er wordt ook getwijfeld

---

van daemonen gehouden: en daarvan is het, dat Raffles en Gericke, (Raffles 2[d] ed. vol. 2. CX, Gericke l. l.) *bhûta*, vijf beteekenende, alleen door *daemon* of *reus* vertalen. Vgl. over deze wijze van aanduiding van getallen door woorden, bij Inders, Javanen en Tibeters, vooral Jacquet in Nouv. Journal Asiatique, XVI. 5—42, 97—130; zie daar ook het woord bhouta, p. 107. Raffles heeft zich hier niet vergist, maar wel hebben de Javanen van hunne onkunde doen blijken.

aan het oude bestaan der weken van zeven dagen bij de Hindu's en de volken, die van hen beschaving ontvingen. Echter heb ik de week *Madangkungan* in eene inscriptie van *Yedong* van het jaar 562 na Çâka gevonden. In K. N. ontbreekt de *i* boven *s* van *site*; op andere plaatsen hebben wij gevonden, dat in die kopij dit teeken overbodig bijgevoegd is. In sommige gevallen heeft hiertoe het voorkomen van den steen aanleiding gegeven; in inscr. II. reg. 2, in het woord *çukle* staat waarschijnlijk op den steen eene onjuiste *i*.

Buddhaçtja randjyatu(-tâm). Het slot van onze inscr. is de aanbeveling der vereering van Buddha. *B* is zeker; de *u* ontbreekt; *ddha* zeker; van *çtja* is de *tja* zeker, de *ç* kan met *t* en *k* verwisseld worden. *Randjyatu* is zeker, de laatste op- en neêrhaal van *ñ* zijn in onze kopij niet verbonden met het eerste gedeelte der letter, moeten echter daartoe getrokken worden, wegens het aangevoegde *y*; K. N. heeft ze verbonden. Dit is passivum van het causativum der wortel *randj*, deditum esse; causat. deditum, addictum sibi facere, conciliare. *Buddha zal* (moge) *genegen gemaakt worden*. Gewoonlijk heeft het passivum, even als in het Grieksch, de vormen van het medium; men zou dus eer *randjyatâm* verwachten. Maar Bopp pag. 253, paragr. 446 (der eerste uitgaaf der krit. Grammatik in kürzerer Fassung) geeft ook menige voorbeelden op, waar de ligtere eindigingen van het activum bij het passivum gevonden worden. Nog stoten de wortels, die een voorlaatsten neusklank hebben, dien grootendeels uit, maar niet altijd; (ibid. paragr. 455). Hier is die neusklank bewaard gebleven.

Er volgt eindelijk nog het onderschrift van den vervaardiger der inscriptie, *Ampu* (*Hĕmpu*) *Bhûdharmadhvadja*. *Kṛitir iyam sukhadhâryâ Ampubhûdharmmadhvadja-nâmadheyasya, abhilekhitâ taruṇa-râdjñâ*: *dit werk in vreugde te houden* (of: *te kiezen*, als wij *vârya* lezen) *is van Ampu Bhûdharmadhvadja, geschreven voor den jongen râdja. Kṛitir iyam*; *dit werk, deze verrigting*. Boven *t* en *r* ontbreekt bij ons het teeken der *i*; K. N. heeft het. De *m* is in beide kopijen juist door anusvara uitgedrukt. Eenige moeijelijkheid maken de vier volgende lettergrepen. *Su*, zeker; het volgende teeken kan *ta*, *ka*, zelfs *bha* gelezen worden; *vâ* schijnt zeker, kan echter toch in plaats van *dhâ* staan; *yya*, waarboven, en volgens de uitspraak voor, *r* te suppleren is, (vgl. *dhai(r)yya*, reg. 4) is ook zeker; in K. N. is zelfs aanduiding der *r*, terwijl mogelijk iemand in onze kopij dit teeken zou willen zien in het onder *sthûla*, reg. 19, geschrevene, dat ik echter bepaald voor *û* houd. *Sukha* is *vreugde*, *welbehagen*; *suta*, *zoon*. Aan het wenschen van eenen zoon is wegens den inhoud der inscriptie wel niet te denken. In dezelve maakt de jonge vorst in den naam van zijn adoptiefvader verordeningen bekend; de vader wordt er zelfs sprekende in aangehaald: het is dus zeer onwaarschijnlijk en ongepast, als met het oprigten dier steeninscriptie de verwerving van nakomelingschap door den opvolger bedoeld werd. Wij houden dus wel alleen *sukha* (met *k* in stede van *kh*) als mogelijke lezing over. *Vâryya*, is *hetgeen te kiezen is*; ik zie noch in *dhârya*, *te houden*, noch in *vârya* een regt passenden zin. Zoude het kunnen gelijk staan met: *dit werk*, *dat vreugde inhoudt* (*vreugde verkondigt*)? Als substantiva verschijnen noch *vârya* noch *dhârya* bij Wilson; hoewel door het formatief *ya* niet alleen participia futuri passivi maar ook substantiva en adjectiva gevormd worden, b. v. *kârya*. Naar het schijnt, moet *sukhadhâryya* of- *vâryya* adjective gevat en tot *kṛitir* getrokken worden; in dit geval

ontbreekt de *â* aan het einde (23). Ook zijn de euphonische wetten niet in acht genomen ten opzigte van het volgende *Ampu*. Van het woord *Ampu*, (uit het Javaansch wel bekend als *Hĕmpu*, rigtiger *M'pu* in het Kavi), is hier wel het oudste voorbeeld. Wat het woord eigenlijk beteekent, is mij niet duidelijk; over het algemeen staat het gelijk met *paṇḍita*, ook wel met *pande*, [illegible] *een kunstenaar*, vooral *een smid*. *M'pu* of *Ampu* is niet Skt.

Bhûdharmmadhvadja-nâmadheyasya. *Nâmadheya*, *naam*; met *bhûdharmadhvadja* vgl. *advayadhvadja*, reg. 1, *ṛishabhadhvadja*, reg. 1, van inscr. II. De letter *bh* heeft eene overbodige verticale streep in het midden, die waarschijnlijk met den eersten neêrhaal te verbinden is, dit schijnt dan ook in K. N. het geval te zijn. Nog zijn er twee haakjes boven de letter, die ik niet te verklaren weet; heeft de schrijver ook zijnen naam nog bijzonder willen versieren? *Ku* te lezen is wel minder gepast, hoewel *ku* ook *de aarde* beteekent, dus de zin van het compositum niet verandert. *Dharma* kan ook *varma* gelezen worden; *dhvadja* heeft even als boven in *advayadhvdja*, *d* in stede van *dh*. Mogelijk is de onnaauwkeurigheid daardoor veroorzaakt, dat *dh* zoo zeer op *v* gelijkt, en men de ondergeschreven letter kennelijk onderscheiden wilde van de boven staande. (De naam beteekent: *die de geregtigheid der aarde in zijn vaandel voert*; de vorst is *Âdityadharma*, *de geregtigheid der zon*). In *nâmadheyasya*, genitief, hebben wij nog eens de overbodige verdubbeling der *s*; vgl. *dassamo* inscr. II. reg. 1, *ssabha*, reg. 5; *vangçassrî* reg. 1, *ssaha*, reg. 12 van onze inscr. Na *nâmadheyasya* is nog eene kleine interpunctie, derhalve behoeft het niet met het volgende *abhi* zamengetrokken te worden. Met *mpu* van het woord *ampu* begint reg. 21.

Abhilekhitâ taruṇa-râdjnâ. Eene van de twee op elkander volgende *t*'s is in beide kopijen weggelaten, dus ook wel op den steen; ook heeft *kh* (niet verschillende van *k*) geene *i*, en gelijkt volkomen op de voorgaande en volgende letter. Mijne lezing is, geloof ik natuurlijk. De wortel *likh*, *schrijven*, vindt zich bij Westergaard niet met *abhi* verbonden, ook vind ik geene afgeleidde vormen van *abhi* + *likh* bij Böhtlingk-Roth. *Abhilikh*, moet hetzelfde beteekenen als het grieksche *epigrapho*. Daar *abhilekhitâ* tot *kṛitir* te trekken is, moest het van het teeken des femininum, *â*, voorzien zijn, dat de kopijen echter niet geven. *Taruṇa*, *jong*. *Râdjnâ*, dativus, *voor den koning*; in stede van *râdjnâ* hebben wij verkeerdelijk *râdjrâ*. De *r* met *â* gelijkt veel op *dâ*; vgl. het tweede *râdja* in reg. 3, waar echter beneden de figuur beter bewaard is. Mijne lezing heeft, geloof ik, alle waarschijnlijkheid voor zich, vooral als men op reg. 2 en 3 let, waar wel zeker van den troonvolger gesproken is. De fout *djra*, in stede van *djnâ*, maakt het ook minder onwaarschijnlijk, dat de schrijver de voorafgaande akshara niet geheel juist uitgedrukt heeft. *Dit werk*, *deze inscriptie*, *van Bhûdharmadhvadja*, *is opgeschreven voor den jongen Râdja*. Waarschijnlijk was deze *Ampu* in dienst van den troonopvolger, (*râdjâ mûdah*, bij de Maleijers)

Aan het einde is eene interpunctie even als reg. 3, en einde van inscr. II, (een gewoon

---

(23) Nog kan men aan *çubha-vâryâ* denken: *dit werk van gelukkige voorbeduiding* (*opus auspicatum*) *en dat te kiezen is!*

pådå); voor het onderschrift is de grootste interpunctie, bijna gelijk aan die inscr. II reg. 4. Zij schijnt eene lotusbloem met vier bladeren, de vier *dvipa's*, daartestellen; bij ons ontbreekt het blad links, in K. N. is het geteekend. De overige symbolische teekens, vooral de punten, die wij in inscr. II. zagen, vinden zich hier niet. Het symbool daar is Buddhistisch-Çivaitisch, dat hier echter zuiver Buddhistisch.

AANMERKINGEN BETREFFENDE DE VOORGAANDE INSCRIPTIEN.

Tijd der inscriptien. De twee inscriptien, die wij thans verklaard hebben, zijn de oudste, die wij tot nu toe in den Archipel hebben leeren kennen. Ik betwijfel het echter niet dat nog inscriptien zullen gevonden worden, die ten minste twee honderd jaren ouder zijn. Op een beeld in de collectie van den heer Engelhard geloof ik nog het jaargetal 562 = (640 p. Chr.) te lezen; echter is dat getal niet geheel zeker, wijl mogelijk de woorden volgens de Tjandrasangkala, dus van achteren af, moeten gelezen worden. In dat geval moet het woord *çaçi* (*maan* = 1) er bij getrokken worden, en wij hebben dan 1265 (24). Zekerder is het getal 562 = 640 op eene koperen plaat van *Yedoong* (Soerabaja) uitgedrukt.

---

(24) Het beeld waarop dit jaargetal staat, is volgens de teekening een der fraaiste van Yava. Zittende houding; een magtig zwaard in de opgeheven regter hand, de linkerhand voor de borst, een bandvormig voorwerp houdende. Hoofdtooisel en overige versierselen gelijk aan de rijkste op de steenen (Çiva-) beelden in de collectie van het Batav. Genootschap. Links twee, regts drie lokken, die gevlochten, en door banden te zamen gehouden zijn. Hoofd en glorie daarachter, met puntige uittakkingen, schuins naar de linker zijde. Uiteinde des hoofdtooisels schijnt de Lingga te zijn. Viervoudige band over den linker schouder onder den regter arm doorloopende (*Upavita*). Bovenlijf naar gewoonte naakt; het kleed in bloemen gewerkt. Zetel een rijk versierd kussen. Naast deze figuur rijzen regts en links lotusbloemen op, met twee groote bladeren boven elkander en een bloemenknop. Beneden regts en links, en boven eveneens, op de twee uiterste lotusbladeren rustende, zitten vier kleine figuren, die geheel met de hoofdfiguur overeenkomen, zwaarden houdende enz. Het beeld is wegens het zwaard zeker Brâhmanisch; of het eene vorm van Çiva is, of mogelijk Indra wil ik niet bepalen. Het kan ook wel den vorst voorstellen, wiens naam, hoewel onduidelijk, in de inscr. boven het beeld gevonden wordt. Nog waarschijnlijker wordt dit laatste, als wij aannemen kunnen, dat de later te noemen inscriptie, uit de collectie van den heer Engelhard, op het ruggestuk van dit beeld staat, daar ook daarin van een vorst (*Suddhavi*) gewaagd wordt. De vier bijgevoegde kleinere figuren, waarvan twee als het ware zwevende zijn, kunnen aan buddhistischen invloed herinneren. De inscriptie is op het boven afgerond ruggestuk, in twee boogvormige regels, hooger dan de glorie geplaatst. Ik lees daarvan:

Narârya-vangçâ-dhirâdja; *de opperkoning van het geslacht der Narârya's* (der *Arya's der mannen*). De volgende letters van den eersten regel zijn: *pa na pra* (of *pu*) *brâ* (?) *gi ya pu* (*pra* ?) *dipiḥ*; ik weet die voorecrst niet tot een volzin te reconstrueren. Zij houden waarschijnlijk den naam van

Ik heb pag. 70 en 72 daarop opmerkzaam gemaakt dat het woord *bhûtam*, (hetgeen in het jaargetal der inscr. III het cijfer *vijf* daarstelt), de maat der çloka verbreekt. Ik verklaar mij echter bepaald tegen verplaatsing van dat woord, voornamelijk wijl het volgende *sthûlam* wel zeker niet van zijne plaats verdrongen kan worden, en toch ook de maat verbreekt, en zie ook geene andere mogelijke lezing van de twee voorhanden akshara's. Wij weten dus dat 578 na Çàka (= 656 na Chr.) een magtig en gecivilisecrd rijk op Sumatra bestond.

Inscr. II heeft geen jaargetal. Wij vinden daar den vorst ook *Âdityadharma* genoemd en in dezelfde betrekking tot zijnen opvolger staande, als in inscr. III. Wij hebben reeds in den commentarius gezegd dat een en dezelfde persoon bedoeld is. Voor denzelfden tijd der twee inscriptien pleit de volkomene overeenkomst der karakters, die zich uitstrekt tot de eigenaardige schrijving van enkele letters, die in beide inscriptien op dubbele wijze geschreven, of meer naar de latere Javaansche soorten van schrift, of naar de vormen van den Indischen continent heênwijzen.

Door de gelijktijdigheid der twee inscriptien verkrijgen wij een overzigt van het verloopen der veranderingen van godsdienst.

In inscr. II is vooral aanbevolen de vereering van *Sugata en Çambhu*, *Buddha en Çiva vereenigd.* Echter wordt van hun feest, (of van de vertooning hunner beelden op den feestelijken dag, *darçana*), gesproken als van een nieuw ingesteld feest (*navadarçana*). Wij moeten besluiten, dat vroeger een andere cultus bestond. Welke, is ook wel niet onzeker. In den eersten regel van inscr. II worden *Ṛishabhavadja* (Çiva) en *Indra* genoemd. Zeker waren zij de oorspronkelijke goden. Hiervoor pleit dan ook de getuigenis van Fa Hian,

---

den vorst in; in de laatste vier lettergrepen is misschien *Yavadvîpa* te herkennen? *Yavadvîpî*, *de heer van Yava*, niet de tijger van Yava, (*dvîpin.*) Een' çloka moet het geheel daarstellen. De tweede regel heeft: *pantja shad dvi çaçivargâbder dharmasya nîrâlayah. In* (eigenlijk *door*, in welke betrekking? waarschijnlijk is de instrumentalis *abdair* van de voorgaande onduidelijke woorden afhankelijk) *de jaren van de maan-klasse* (?) 562; *het verblijf* (*de houder*) *des mergs* (*succus*) *van Dharma.* Als dit laatste juist is, dan is het nog epitheton tot den in reg. 1 genoemden vorst. *Nî* is geheel onzeker. Ook kan ik op eenige andere lezingen niet veel staat maken; echter zal het origineel wel leesbaar zijn. Specialiteiten hier optenoemen is zonder lithographie overbodig. Alleen vraag ik, of *çaçivargâbdair* door *in de jaren van de maan-klasse* kan vertaald worden; dewijl daardoor het jaargetal bepaald wordt. Met maan-jaren rekent men; maar waartoe die aanduiding? (Of heeft men te gelijkertijd toen ook met zonnejaren gerekend, en zijn die niet tot eikander herleid geworden?) De letters tot *abder* toe zijn vrij duidelijk, alleen de *g* van *varga* is onder den regel en onder *var* geplaatst. Als wij de benedenstaande *ga* beschouwen voor *va* hare plaats te hebben, verkrijgen wij *garvâbder*, *jaren van trotschheid*? ? Wij hebben zoo uitvoerig hierover gesproken, om op het beeld opmerkzaam te maken, dat zich zeker thans in eene collectie (van Raffles ?) in Europa bevindt, en dat als het jaargetal 562 te lezen is, inderdaad een historisch bewijs voor de civilisatie van Java in dien vroegen tijd moet opleveren.

die op Yava (25) ketter's (*nâstika* of *pâshanda*) en Brâhmanen vond, maar geene Buddhisten. Eerst kort voor of mogelijk zelfs in den tijd van Adityadharma vonden dus de Buddhisten ingang op Sumatra, of werd hunne godsdienst vermengd met de oudere Brâhmanische. Voor Yava-Yava is onze inscriptie niet bewijzende.

In den tijd van Adityadharma bestond de vereeniging van Buddhisme en Çivaisme, die in den Archipel voorheerschend schijnt te zijn tot in de twaalfde of dertiende eeuw. (26).

In inscr. III. nu verschijnt Adityadharma geheel als Buddhist. Ten minste doet die inscriptie bijna uit niets blijken, dat hij nog de Brâhmanische goden vereerde. Ter loops wordt de vereering der deva's (*devabhakti*) aanbevolen; deze heeft ook altijd bij de Buddhisten bestaan, en beteekent bij hen niet veel meer, dan de vereering der genii bij de Romeinen. Verder worden de Brâhmanen te zamen met de Bhikshu's door den vorst geeerd. Maar Kâmarâdja wordt in reg. 4 openlijk bespot.

Wij moeten dus veronderstellen, dat de vorst in lateren leeftijd zijne gezindheid veranderd had. Na begunstiging der oorspronkelijke Brâhmanische godsdienst was hij overgehaald tot de leerstellingen van de later aangekomen Buddhistische priesters. Hierop had

---

(25) Is zijn *Ye-pho-ti*, *Yavadvipa*, het tegenwoordige *Yava* of *Sumatra*? De naam *Pou kia loung*, *Pekalongan*, bij latere Chineesche schrijvers verschijnende, bewijst niets voor den tijd van Fa Hian.

(26) Gedurende die zes eeuwen was echter het Buddhisme dikwijls voorheerschend en golden, zonder de andere godsdienst geheel te verdringen, hare grondstellingen boven die der andere godsdienst. Aan zijnen invloed is dan ook voornamelijk het ontstaan der Kavi-taal toeteschrijven, die, in de negende eeuw vooral, in inscriptien bijna bij uitsluiting verschijnt, terwijl het Sanskrit tot de heilige en geheime geschriften beperkt bleef. Het begin hiervan zien wij in onze inscriptien, waar zich reeds Polynesische woorden tusschen de nog bewaarde Sanskritsche bevinden. Over de wisselvalligheden der twee godsdiensten, die vooral van de genegenheid of den wederstand der magtige vorsten afhing, moeten ons de inscriptien nadere opheldering geven. Het einde dezer oudere geschiedenis is in de 13de (of 12de) eeuw te plaatsen, toen eene reactie, duidelijk door nieuwe aankomelingen uit Indie, plaats greep, die het Buddhisme zeer in den achtergrond bragt. Ook uit die eeuwen hebben wij nog inscriptien in Skt., die op het Buddhisme betrekking hebben. Vgl. de inscriptie op een Buddha beeld, het Buddhistische geloofsbeleidenis inhoudende, Verh. Bat. Genootschap. XXIII en de hiervoren verklaarde inscriptien van Malang. Beiden kunnen wel niet ouder dan 800, de laatsten mogelijk maar 600 jaren oud zijn.

Bij de gewoonlijk heerschende verdeeling van Yava (en Sumatra) tusschen vele kleine vorsten, was het zeer natuurlijk, dat in zekeren tijd op de eene plaats het Buddhisme, op de andere het Çivaisme zegevierde: iets hetgeen reeds te verklaren is uit den naijver en de vijandschap, die natuurlijk tusschen verschillende vorsten bestonden. De vereeniging van Buddhisme en Çivaisme werd wel voornamelijk in staat gehouden door magtige vorsten, die in hun gebied beleiders van beide godsdiensten beheerschten, en wier staatkunde medebragt om zoo veel mogelijk de botsingen tusschen de verschillende geloofsgenoten, en vooral tusschen hunne priesters te voorkomen. Zulk een vorst was Adityadharma. Ook Açoka handelde in dier voege, hoewel hij Buddhist geworden was. Nog niet genoeg vaste data bezittende, wil ik deze leidende denkbeelden hier maar opgeven, zonder in eenige bijzonderheden te treden.

wel de troonopvolger invloed, die ook deze inscriptie vervaardigen deed; en wij kunnen aannemen, dat in den vervolge het Buddhisme de bovenhand had, hoewel er nog eene zekere vereeniging met het Çivaisme bestaan bleef.

De inscr. II. is dus iets ouder, dan inscr. III.; ik geloof echter niet, dat zij onder een anderen Adityadharma vervaardigd is.

Ten aanzien van de in den Archipel bestaande Indische *tijdrekening* is het noodig, hier optemerken, dat men tot nu toe nog geene andere gevonden heeft, dan die na Çâka (78 p. Chr.) Het is mij voor het oogenblik niet bekend, welke zekere getuigenissen wij hebben voor het verschijnen der aera van Vikramâditya (56 voor Chr.) in Indië (27). Zeker is het, dat die aera verscheidene eeuwen na Christus nog niet in gebruik was, en onze Javaansche en Sumatraansche inscriptien mogen wel er toe kunnen strekken, om de prioriteit der aera van Çâka nog meer te staven. Zoude *Çâka*, over wien wij nagenoeg niets weten, ook in zamenhang kunnen gebragt worden met de *Çâkya's*, het geslacht waaruit Buddha ontsproten is? De vijandschap der Brâhmanen kon dan ligt in lateren tijd de herinnering aan hem uitgewischt, hem zelfs tot een Barbaar, Çaka, gemaakt, en Vikramâditya daartegen verheerlijkt hebben.

Het schrift en de taal. Het schrift der Sumatraansche inscriptien wordt in zijn geheel in Indië niet gevonden. Van de karakters, die Prinsep tezamengesteld heeft, komen die, die hij 1400 jaren oud schat, het naast bij de onze; de opmerkelijke afwijkingen van dezen vorm zijn wel voornamelijk daaraan toeteschrijven, dat de tijpe gedeeltelijk in Dekhan te zoeken is. Men vergelijke bij voorbeeld het oude Hala Canara alphabet in de inscriptie van Mr. Wathen, Journ. R. Asiat. Society vol. V. p. 349, van het jaar van Çâka 411 (A. D. 489). Hierin zijn initiaal *a* en *â*, *i* (dat in onze inscr. wel niet, maar in oude inscr. van Yava verschijnt), *th*, *d*, *dh*, *s* bijna gelijk met de onze. *K*, *g*, *ng*, *dj*, ook *th*, *d*, *dh*, verder *n*, *p*, *bh*, *y*, *r*, *l*, *v*, *ç*, *sh* zijn met den bovengenoemden vorm van letters bij Prinsep te vergelijken. Enkele letters schijnen aan eene nog oudere periode van Indisch schrift te behooren; b. v. *m* en *h*; daartegen *ñ* en *ṇ* aan eene nieuwere. Eene naauwkeurige behandeling van het schrift zal eerst dan mogelijk zijn en vooral eerst dan nut kunnen hebben, als wij de verschillende soorten van Indisch schrift, en de elkander opvolgende en uit elkander afteleiden vormen van karakters in den Archipel, voornamelijk van Yava, op eene plaat mogen vereenigen.

Het schijnt, dat zich de alphabeten in den Archipel gevormd hebben naar verscheidene (meestal gelijktijdige) Indische schriftsoorten, hetgeen daaruit te verklaren is, dat hier landverhuizers van de mondingen des Ganges tot van uit het land der Tamulen toe gekomen zijn.

Van bekende Indische schriftsoorten hebben wij vooral die der oudere Gupta's (zie Jour-

---

(27) De oudste datum der *Samvatsara* (d. i. der aera van Vikramâditya) is uit de 6de eeuw bij Varâha Mihira, volgens Colebrooke. Lassen neemt ook hier de aera van Çâka aan. Zie A. Weber. Ind. Literaturgesch. p. 189. en vgl. A. Weber Ind. St. II. 415—17.

nal of Bengal VI. 978 pl. 55. 1837), en die van den Nerbudda en Kistna, namelijk de laatste, ter vergelijking met de onze nategaan. Zie Journal of the Asiat. Soc. of Bengal VI. pl. 13. pag. 222). Ook de inscriptien der rotsentempels komen in aanmerking. (Zie b. v. Inscription of the Nagârjunî Cave, Journal of Bengal, vol. XVI. pl. X. naast p. 411, en de vertaling p. 594—96; reeds vroeger vertaald door Wilkins Asiatic Researches II. p. 168. 169). Bijzondere oplettendheid verdienen nog de karakters der inscriptie van Keddah (Malacca). Zij komen met de onze nagenoeg geheel overeen; alleen de aanvoeging van *e* en *o*, die bij ons op zich zelf staan, aan den medeklinker is anders. Deze inscr. houdt het Buddhistische geloofsbeleidenis in. (Journal of Bengal 1849. pl. X. pag. 247). Andere inscriptien van Malacca (Province Wellesley) in Journal of Bengal, July 1848. 72. pl. IV. hebben eenige andere vormen b. v. van *k* en *r*. De 8—11 genummerden komen meer nog met de Kistna-inscriptien en met de Yavaansche van Djambu overeen. Het overgeblevene der inscriptie van Singhapura vertoont eèn Kavi-karakter van wat later datum.

Om kortelijk eenige wenken te geven over de verschillende soorten van schrift op Java en Sumatra, zoo hebben wij eerstelijk drie soorten van Skt. schrift, die op de vorming der Kavi-letters geen of weinig invloed uitgeoefend hebben: 1) het oudste in de inscr. van Djambu, overeenkomende met de oudere karakters van Mahâbalipura, zie de platen behoorende tot het tweede deel der Transactions of the Royal Asiatic Society, en van midden Dekhan (Amaravati; zie J. B. VI. pl. 13). 2) Het *kuṭila*-schrift in de inscriptien op Buddha-beelden, (zie Crawfurd Indian Archipelago, II. pl. 31. Verhandelingen Batav. Gen. D. XXIII, Javaansche oudheden, pl. 2. en vergl. Journ. of Bengal. pl. I. p. 78, pl. V. p. 272, 1847; verder de inscriptien van Gumsar, ibid. 1837. pl. 33, pag. 666 en Multaye, pl. 44, pag. 868). 3) Een nog meer modern, zes à achthonderd jaren geleden in Bengalen en omliggende landen gebruikt alphabet, op Yava voorkomende in de inscriptien van Malang, (zie boven), en bij Raffles, pl. 22. Nog moet ik hier bijvoegen als een bijzonder soort van Indisch schrift, de karakters voorkomende op eene munt van Madjapahit: *Lavana-vahana dharmatulya*, *de op Dharma gelijkende Lavaṇavahana* (vgl. *Çâlivahana*; het woord mag beteekenen *de boot* of *de vloot der zee*, mogelijk met zinspeling op overzeesche veroveringen). Deze karakters vertoonen hetzelfde ineengedrongen schrift als de inscriptie van Kalindjer, Journal of Bengal 1837, pl. 32, en pl. 48, p. 881. Dit karakter was in gebruik in Bandelkhand in het midden der 14de eeuw, (zoo Prinsep), behoort dus tot de modernsten, en het is natuurlijk dat wij het eens in Madjapahit ontmoeten.

Deze vier soorten van schrift zijn duidelijk op verschillende tijden door nieuwe en weder nieuwe landverhuizers naar Yava overgebragt. Zij konden geenen vasten voet verkrijgen, wijl zich hier reeds een uit oudere tijden stammend alphabet gefixeerd had.

Over de eigenlijk Yavaansch- Sumatraansche karakters kan ik eerst later handelen. Den oudsten, of nagenoeg oudsten vorm hebben wij in onze inscr. en in die van Keddah en Province Wellesley. Ik zal trachten alle latere vormen, die op Yava verschijnen, uit deze karakters duidelijk afteleiden, waartoe echter vooreerst eene verzinnelijkende lithographie vereischt wordt.

De taal van onze inscriptien is zuiver Sanskrit te noemen, hoewel in No. III. vier (en mogelijk in de onzekere plaatsen nog een of twee) Maleische woorden ingeslopen zijn. (*Parbuatkan*, *barbuat*, *maraksha*, *Ampu*). Op de afwijkingen van of liever fouten tegen de Sanskrit spraakkunst heb ik in den commentarius overal opmerkzaam gemaakt. Wij zien uit die inscriptien, dat het Sanskrit in het begin nog in zijn geheel gebruikt werd, dat het zich nog niet veramalgameerd had met de talen van het land. Wij mogen wel zeggen, dat de Kavi-taal zich toen eerst langzamerhand vormde, wijl men de moeijelijke taal van Indië niet altijd en voor alle behoeften gebruiken kon. Als wij nu ook uit lateren tijd nog Sanskrit-inscriptien vinden, dan is dit te verklaren door de aankomst van nieuwe landverhuizers, en in den allerlaatsten Hindu-tijd door eene Sivaitische reactie tegen het Buddhisme.

Wij hebben hier niet het eenige voorbeeld, dat Sanskrit in den Archipel met niet eigenlijke Devanâgarî-letters geschreven werd. In de bovenaangehaalde korte inscriptie op het beeld van den heer Engelhard hebben wij ook Sanskrit in een vorm van Kavi-schrift. Hetzelfde geldt van eene inscr., van welke men, volgens de teekening, zoude geloven dat zij op het ruggestuk van hetzelfde beeld gestaan heeft, wier karakters echter nieuwer schijnen, (als niet de teekening hier minder juist gemaakt is). Deze inscr. heeft in cijfers uitgedrukt het jaargetal 1265, hetgeen men ook voren op het beeld lezen mag; of zoude de inscriptie zeven honderd jaren na vervaardiging van het beeld, en na het schrijven der op de voorzijde staande inscriptie bijgevoegd zijn!

De niet Sanskritische woorden *parbuatkan*, *barbuat* zijn Maleisch, niet Javaansch.

De naam Yava. Wij hebben in Inscr. III. het eerste zekere getuigenis, dat de naam *Yava* vroeger ook het tegenwoordige Sumatra beteekende. Er is veel over geschreven, hoe Marco Polo en eenige andere van twee Yava's spreken konden. Men heeft het eene Yava nu eens voor Bali, ook wel voor Borneo gehouden, en men heeft wel dat geheele berigt in twijfel getrokken. Van de latere, vooral de Portugeesche berigten, is het niet noodig hier te gewagen.

Wij houden vooral het narigt bij Ptolemaeus, dat van Marco Polo en eenige Arabieren in het oog. Reeds W. v. Humboldt, Ueber die Kavi-Sprache, I. p. 63 meent, dat door Iabadiu niet het tegenwoordige Yava kan verstaan worden; dit is dan ook wel zeker, dewijl Ptolemaeus bijvoegt, dat dit eiland rijk aan goud is, Yava echter geen goud bezit. Volgens Humboldt kon nu Ptolemaeus den naam Yava uit Indische bronnen geput, echter op een westelijker eiland toegepast hebben. Die duiding wordt daardoor overbodig, dat Sumatra inderdaad ook *Yava*, en wel *prathama Yava, het eerste*, *voorste Yava* genoemd wordt; en dat Sumatra geheel aan Ptolemaeus beschrijving beantwoordt, hoewel het op de kaart die volgens zijne opgaven vervaardigd is, moeijelijk te herkennen is. Dat Sumatra en Yava oorspronkelijk rijk aan gerst waren, is wel minder zeker. Het ook van Raffles genoemde *Djawawut* groeit wild op deze eilanden, dient echter alleen tot voedsel van vogels. *Yava*, *gerst*, is wel, zoo als ik reeds boven aanduidde, repraesentant der Cerealia, die of wild voorhanden waren, of na aanplanting door Hindu colonisten een' onverwacht rijken oogst op die vruchtbare eilanden opleverden. Vgl. Lassen, I. A. II. 1042. Het *Yabadiu* van Ptolemaeus beantwoordt aan den ouderen vorm

des naams, *Yava*, niet *Djava*, zoo als het thans uitgesproken wordt; eveneens *Ye pho thi* bij Fa Hian. De vorm *Djava* wordt, naar het schijnt, het eerst bij Arabieren gevonden; ik weet niet of Edrisi (1155 p. Chr.) de oudste schrijver is, die dien naam opgeeft; ik kan hiervoor maar de opgaven van Sal. Müller, Bijdragen tot de kennis van Sumatra p. 9 vlgg., vergelijken. Uit eene inscriptie van Yava blijkt het, dat de oorspronkelijke naam op het eiland zelf nog op het einde der dertiende eeuw (1216 na Çâka) in gebruik was. Het schijnt dus dat de verbastering tot *Djava* door de Arabieren ontstaan, en wel het eerst op Sumatra toegepast is, waar zij ten minste 200 jaren vroeger, dan op Yava vasten voet hadden. De eigenlijke Yavanen hebben denkelijk dien naam eerst sedert hunne conversie tot den Islam aangenomen. Het oude Yavaansche opschrift, waarvan Lassen, I. A. II. p. 1042 gewaagt en waarin het eiland *Djava* zoude genoemd zijn, schijnt mij zeer problematisch: als men in de achtste eeuw reeds Djava geschreven had, zoude het wonderbaar zijn, dat men de oorspronkelijke naam Yava in de dertiende eeuw wedervindt! Die inscriptie is ook nog niet bekend gemaakt, en behoort wel tot de Raffles'sche collectie met verklaringen van den Sulthan van Sumĕnap. Omtrent de Chineesche en Japansche namen, b. v. *Tjepho* en *Koua wa*, durf ik niets te beslissen, daar het moeijelijk is vooral *Koua* tot een' vorm te leiden, die met *Ya* of *Dja* eenige overeenstemming heeft (28).

---

(28) Bij Ptolemaeus (VII. 2. § 28. ed. Nobbe) zijn onmiddellijk voor Iabadiu, hoewel op eene distantie van zes graden westelijk, opgenoemd de *Sabadeibai nesoi*, drie in getal en bewoond door menseheneters. De lezing *Sabadibae insulae* heeft men ook op Tabula XI. der Ptolemeesche kaarten, (uitgaaf van 1695, Trajecti ad Rhenum, apud Fr. Halmam, Franequerae, apud L. Strik). Welke andere lezingen de Mss. opleveren, kan ik niet nagaan. Prof. Lassen leest *Saladibae.* Zie I. A. III. p. 251, welke aflevering mij ter hand gekomen is, toen de eerste tien vellen van dezen arbeid reeds gedrukt waren. Prof. Lassen plaatst deze drie eilanden in de straat Sunda en verstaat daaronder Panaitan of het Prinsen eiland, Pulo Rakata (Krakatau, Skr. *Karkata*, *kreeft*) en Kebishi. Ik zoude wenschen met Nobbe en de oude kaart *Sabadeibai* of *Sabadibae* te lezen. In geval deze lezing de juiste is, houd ik *Sabadeibae* voor hetzelfde woord als *Iabadiu*: *Diu*, *diva*, *diba* zijn allen gewone verbasteringen van het Skt. *dvîpa*, eiland. Voorbeelden van die verschillende verbasteringen zijn genoeg bekend, b. v. het Portugeesche eiland *Diu*, *Diu Sokotora* (Dioskorides van Ptolemaeus, verklaard door P. von Bohlen uit *dvîpa sukhatara*, het gelukkige eiland) verder de *Lakkediven*, (*Lakshadvîpa*, de honderd duizend eilanden), de *Malediven* (*Malayadvîpa*, de eilanden van Malabar, *Malaya-vara*). In *Iaba* en *Saba* zoude ik de twee vormen *Yava* en *Djava* willen herkennen. De twee letters *Y* en *Dj* konden door den invloed van Prakrit sprekende Hindoe's, vooral van zeevaarders reeds in den tijd van Ptolemaeus verwisseld zijn. De naam *Yava* werd wel door de inboorlingen der eilanden opgegeven, de andere vorm waarschijnlijk door Hindoe's en andere zeevaarders. *S* en *Z* zijn in het Grieksch de representanten der Indische palatale letters. *Sabadiba* beantwoordt dus naauwkeurig genoeg aan *Djavadvîpa* (of *Djavadipa*). Als deze gevolgtrekking goedgekeurd wordt, kunnen wij wel gerust stellen, dat Ptolemaeus én van Sumatra én van Yava gehoord had; het schijnt, dat zelfs eenige kleinere eilanden, waarschijnlijk in de straat Sunda, en wel de meest in den weg der zeevaarders liggende (het Prinsen eiland en Krakatau), onder den algemeenen naam *Yava* of *Djava* begrepen

Er blijft nog over het berigt van Marco Polo eenigzins nategaan.

Daar mij geene uitgaaf van Marco Polo toegankelijk is, moet ik mij tot afgeleide bronnen beperken. Marco Polo, omstreeks het jaar 1290 uit China terugkeerende (Sal. Müller, pag. 21), deed de oostkust van Sumatra aan, en spreekt van acht koningrijken aldaar; hij noemt het eiland *Giava minore*, en kent den naam Sumatra in 't geheel niet.

Waardoor W. v. Humboldt nu zoo verzekerd is, dat Yava major, groot Yava, Borneo is, blijkt mij niet. In den tijd van Marco Polo kende waarschijnlijk nog niemand de grootte van Borneo; zelfs de ware uitgestrektheid en mitsdien de vlakte-inhoud van Sumatra was wel zeker bij de gebrekkige middelen van berekening en de ellendige wijze van scheepvaart nog in het minst niet vastgesteld. Dat eiland echter, dat door zijne civilisatie, door het groote daar bestaande koninkrijk (vgl. *samasta-Yava-dvîpeçvara* in de inscr. bij Raffles, pl. 85), door zijne overzeesche veroveringen, door de toegankelijkheid zijner langgestrekte noordkust het meest de aandacht aller vreemdelingen tot zich trekken moest, ons tegenwoordig *Yava*, kon zeer natuurlijk in den tijd van Marco Polo *groot Yava* genoemd worden. Aan Sumatra kwam volgens onze inscr. ook de naam Yava toe; maar de kleine vorsten op de oostkust waren destijds allen of grootendeels van Yava afkomstig en stonden ook wel meer of min onder de heerschappij van het groote rijk op Yava, (volgens de inscriptie van 1216, *Narasinghanagara*). Tot in veel nieuwere tijden waren Palembang, Djambi, Siak nog van Yava afhankelijk. Van daar dat natuurlijkerwijze het door hen beheerde land *klein Yava* genoemd was. Hierop duidt ook het berigt van Ibn Batûta. Deze kwam het eerst naar Yava, waar de stad Sumatra was (zeer waarschijnlijk *Samudra*, oceaan, vgl. de *Zamorin*, die ei-

---

werden, of dat deze naam een generische geworden was, tenzij, en dit is wel waarschijnlijk, de inboorlingen noemden ze zoo, tenzij de zeevaarders wisten geene bijzondere namen voor deze kleinere eilanden.

De berigtgevers van Ptolemaeus verraden in hunne beschrijving van alle landen ten Oosten van Kaap Komorin of van Ceylon groote onkunde; de bepalingen volgens graden bij Ptolemaeus, die reeds voor het eigenlijke Indië eene aanzienlijke reductie noodig maken, zijn voor de eilanden van den Archipel nog minder te vertrouwen; wij kunnen dus wel van zijne lengtebestemmingen afzien en aannemen, dat Iabadiu met de hoofdplaats *Argyre* (de zilveren stad) Sumatra was, dat aan zeevaarders, die regtstreeks van Ceylan kwamen, het eerst moest bekend worden, dat Yava onder de Sabadibae begrepen is, en dat de kleinere genoemde eilanden het getal van drie Sabadibae aanvullen. Het menscheneten was in dien tijd zeker veel algemeener in den Archipel, dan thans, en de kleine eilanden waren misschien door kannibalen bezet, zoo als wij die thans nog midden tusschen de vrij geciviliseerde bewoners van Sumatra vinden. Mogelijk waren zelfs de Sundanezen op Yava toen nog kannibalen; zeker is het, dat zij altijd zeer achter gestaan hebben bij de bewoners van het oostelijke Yava. Aan Ptolemaeus waren dan de namen Yabadiu en Sabadiba en ook het bestaan van verschillende eilanden in deze streken bekend geworden; hij moest die namen als verschillend beschouwen, en hij plaatste ten gevolge van verwarde berigten het groote eiland achter de drie kleinere. Deze noot maakt natuurlijk op niets meer aanspraak, dan een nieuw denkbeeld te opperen over de ligging dezer Ptolemeesche eilanden, dat steunt op de oorspronkelijke gelijkheid van naam onzer twee voornaamste eilanden.

genlijk *Samudrarâdja* was). Na een en twintig dagen reis eerst kwam hij naar *Mûla Djava*, „het oorspronkelijke Djava". De heer Lee, de uitgever van Ibn Batuta, heeft het eerst genoemde Yava voor Sumatra verklaard. *Samudra* schijnt de naam der hoofdstad van een der rijken op de oostkust te zijn, en daaruit is wel *Samathra*, *Sumantra*, *Sumatra* enz. ontstaan; zeker was dit een zeer bezochte zeehaven, die gedurende verscheidene eeuwen door Arabische, Indische en Chineesche zeevaarders bezocht werd. *Mûla Djava*, het oorspronkelijke Yava, duidt wederom aan, dat de vorsten van Yava-Sumatra hunne afkomst van daar zich bewust waren, en dat ons Yava als het stamland gold. Ten overvloede wordt nog gezegd, dat de vorst van Mûla Djava een ongeloovige was; de vorsten van Sumatra waren toen reeds Mohammedanen.

Vergelijke voor het voorafgaande Humboldt, I. 64. Sal. Müller p. 22—27. Verdere uitwijding over de overige namen van Sumatra schijnt hier niet noodig te zijn. Men vergelijke vooral Salomon Müller's voorwoord. De *Bahâsa* (*bhâshâ*) *Djavi* is nu natuurlijk niets anders, dan de *taal van Yava* (d. i. Sumatra en Yava), in ouderen tijd tegenovergesteld aan het Sanskrit, in lateren aan het Arabisch. De afleiding *Yavî*, en *Djavî* zijn én in het Sanskrit én in het Arabisch mogelijk; *Yavî* is femininum van *Yava*, dat hier wel als adjectief te vatten is: *bhâshâ* is ook femininum. Zie nog Humboldt I. pag. 66.

Vorstennaam, en rijk van dien vorst. In beide inscriptien van Sumatra is maar een vorst genoemd *Âdityadharma.* In den commentarius heb ik herhaaldelijk aangeduid, dat er wel geene twee Adityadharma in de twee inscriptien te zoeken zijn. In de eerste inscr. (No. II.) wordt de vorst genoemd te zamen met zijn geadopteerden zoon (*kshetradja*, reg. 3); in de tweede verschijnt een *taruṇa râdjâ*, een râdjâ mûdah, die volgens de twee plaatsen: *mama kṛitvâ karuṇâm upekshâm âditya-satvopâkâra-tulyâm*, reg. 2. en *maduddharaṇa*, reg. 8, in eene betrekking van afhankelijkheid tot den vorst stond, die voorzeker niet had kunnen plaats vinden, als hij niet een geadopteerd, door den vorst uit het stof verheven nabestaande, maar wel zijn echte zoon geweest ware.

Het rijk van onzen vorst schijnt geheel Sumatra bevat te hebben, ten minste schijnt daarvoor het epitheton *supûrṇatjakrapa*, reg. 5 te pleiten, verder *adhirâdjyam*, r. 5 en *adhirâdja* reg. 7; de vorst is ook genoemd heer der *zeven afdeelingen* (*angga*), waarover men den commentarius nazie. Zijne hoofdstad hiet *Bhûratnâsuratala pattana*; ik heb boven opgegeven, dat wel eerder *Bhûratnasuratala* te lezen, en dat *bhû* onzeker is. Men zoude ook kunnen lezen *ambaratna*, echter zou de verklaring daarvan wel niet mogelijk zijn.

De ligging dier stad is niet te bepalen, waarschijnlijk was zij in het binnenland.

Godsdienst. Hierover is boven in den commentarius en in het begin der aanteekeningen gehandeld. In inscr. II. verschijnen reeds de *Dharanî's*, tooverformulieren, die wij voornamelijk bij den Çakti-dienst en bij de latere vermenging van Çivaisme met Buddhisme wedervinden. Ik durf niet bepalen, of de bij ons bedoelde *Dharaṇis* reeds zulk een nonsens bevatteden, als men uit Wilson's Three Tracts received from Nepal, As. Researches XVI, mag leeren kennen. Buitendien zijn in beide inscriptien naast het Buddhisme vele Brahmanische instellingen opgenoemd; de vereering van Ṛishabhahvadja, van Indra, van de

Deva's, het vieren der maand Âçâdha (29) door het vertoonen der *zetels der goden, die gekleed en in eene sabhâ* (pandoppo) *te exponeren waren.* Dit alles geeft veel aanleiding tot vergelijking met de tegenwoordige toestanden op Bali, die waarschijnlijk volgens de hoofdzaak vele eeuwen door eveneens op Sumatra en Yava bestaan hebben.

Over de merkwaardige vroege vereeniging van Buddhisme en Çivaisme hebben wij gehandeld. De *bhikshu's* en *Brâhmanen*, naast elkander genoemd, herinneren ons aan zeer oude tijden des Buddhisme in Indië, die waarschijnlijk ook in dat land in den tijd onzer inscr. nog niet wezenlijk veranderd waren.

Het stichten van een *Vihâra* verschijnt hier ook voor de eerste keer, wat den Archipel aangaat.

Localiteiten. De inscriptien van Malang, pl. I, bevinden zich bij den tempel van Tumpang; zie Biang-Lala, Jaarg. IV. Aflev. IV. p. 65—70. De tempel heeft „een terrasvormig „voetstuk of eene grondlaag van drie verhoogingen. Drie trappen moet men van den beganen „grond opklimmen, voor men, van terras tot terras gestegen, den ingang heeft bereikt".

De afmetingen van dit terras en van den tempel heeft de heer Brumund in het aangehaald stuk gegeven. „Dak en muren zijn geheel ingestort. De tempel had ook gelijk zoo „vele andere tempels op Java, binnen een put met vierkanten mond, die nog zigtbaar is. „Het gansche gebouw hetgeen nog eene hoogte van ruim dertig voet heeft, is geheel op„getrokken uit kubieke trachietsteenen, zonder kalkverbinding op elkander gestapeld, slechts „hier en daar in elkander sluitende. De gansche ruïne is met basreliefs bedekt, die tus„schen breed en schoon beitelwerk van lijsten zijn gevat".

Men vergelijke de beschrijving dier basreliefs door den heer Brumund. Over de beelden zegt de heer Br.: „Vier van hen, omtrent drie voet hoog, staan nevens elkander op de eer„ste verhooging. Hun voetstuk is een *padmâsana.* Zij zijn geene standbeelden, maar heb„ben een achterstuk. Op hetzelve is aan weerszijde eene inscriptie gebeiteld. Het boven„lijf naakt, dragen zij kroonen en zijn met armbanden en borstsieraden opgetooid. De „steensoort is fijn en van blaauwachtige kleur. De beelden zijn keurig en in losse, onge„dwongen houding gebeiteld. Hun gelaat is niet Javaansch, maar vertoont Caucasische „trekken. Drie hebben inscriptien, het vierde mist die".

„No. 1. is eene vrouw, die beide handen op de borst heeft gelegd".

„No. 2. stelt een man voor, die in de linkerhand een staf houdt gevat; de regter ligt tegen een uit den grond opschietenden lotusstengel met bloemen en bladeren".

„No. 3. is weder eene vrouw, maar met vier armen, eene hand rust op de borst, in „de andere heeft zij een rozenkrans, een kruik en een stafje, boven met twee padma„bloemen".

„No. 4. is ook eene vrouw, die voor de borst een vinger der regterhand op vinger en „duim der linker legt".

---

(29) De maand *Âçâdha* is een maand der boete in het Buddhistische Siam. Hardy Spence, Eastern Monachism, p. 56.

„De beelden zijn allen meer of minder beschadigd, zoo ook de vier nog volgenden, die „zittende beeldjes zijn. Een is boven de poort geplaatst, de drie anderen zitten op het „pleintje voor dezelve. Zij zijn bijzonder keurig gehouwen, uit den fijnsten steen van „blaauwachtige kleur, zoo als ik dit nog nimmer van een ander beeld op Yava zag. „Twee zijn geheel in den zuiveren Buddhavorm voorgesteld. Zij missen alle versierselen, „hebben kroes hair, en dragen het kleed over den linkerschouder en borst. Het eene „heeft de palm der regterhand op de knie gelegd naar boven, het andere die naar beneden „gekeerd. Beider linkerhand rust in den schoot, op de, onder het ligchaam, zamen geslagen „voeten. De beide anderen zijn met sieraden aangedaan, houden padma's in de hand en „dragen een kroon. De vier beeldjes zijn zeer klein, iets hooger dan een span; ook zij „hebben achterstukken, waarop hunne inscriptien zijn gebeiteld".

„Achter de ruïne staat een beeld meer dan levensgroot, dat twee bovenarmen met vier „onderarmen en handen heeft. Tegen deszelfs achterstuk worden *drie inscriptien* gevonden. „Nog staat ter zijde der ruine een padmâsana, versierd met acht doodshoofden, welke tot „voetstuk van een levensgroot beeld, dat echter is verdwenen, moet gediend hebben".

„Naar den tempel gaande kwam ik nog voorbij een liggend beeld, waarop een ander stand „als om het te dooden. Beiden waren veel beschadigd".

„Nevens den tempel van Tumpang ligt nog een andere, maar kleiner, zonder beelden en „basreliefs. Het geheel moet omgeven zijn geweest door een ringmuur van gebakken steenen".

Over de localiteit der inscriptien van Sumatra heb ik maar weinig bijtevoegen. *Batu Berăgong* (de steen, die als eene Gong klinkt), ligt aan het meer van Sinkara (Çangkara?), 10 palen van Pagĕr Ruyung. In Suruasso vond Raffles twee inscriptien; eene is medegedeeld door S. Müller; zie pag. 18. Van dezelfde heb ik ook eene kopij, vervaardigd door den Resident Netscher. Eene andere inscriptie leerde Raffles in Simawang kennen. Van Pagĕr Ruyung deelt de heer S. Müller nog eene inscriptie behalve de boven verklaarde mede; van twee andere minder volkomen bewaarde, (de eene maar een' regel bevattende), heeft de heer Netscher kopijen gezonden. Nog bevindt zich eene steeninscriptie van Sumatra, in Kavi-karakters, in het bezit van den Ass. Resident Diepenhorst te Priaman, van welke wij hopen spoedig eene leesbare kopij te zullen verkrijgen. Deze steen is afkomstig van den top des Merapi in Mandailing. Om de overige genoemde inscriptien van Sumatra te kunnen ontcijferen, moeten wij betere kopijen, dan de voorhandene, afwachten.

Bemerking. Tot juister verstand der boven gegeven vertalingen van de twee laatste inscriptien verzoek ik overal den commentarius te vergelijken. In denzelven worden ook verscheidene verklaringen gevonden, waardoor de vertaling gedeeltelijk veranderd wordt. Bij eene zoo hoogst moeijelijke onderneming als de verklaring van inscriptien, heb ik mij, waar verschillende interpretatien mogelijk zijn, niet altijd stricte aan de eerste gehouden. Daardoor verliest het geheel van den arbeid wel iets aan vastheid en bepaaldheid; daardoor wordt echter ook de gelegenheid gegeven bij vergelijking der verschillende interpretatien de waarde derzelve te beoordeelen. Als de commentarius over het algemeen iets prolix mogt schijnen, dan heb ik slechts te herinneren, dat het er op aankwam, alle specialiteiten nauw-

keurig onder het oog te brengen, en ook hen, die met de taal niet bekend zijn, door den loop der onderzoeking in staat te stellen dezelve nategaan en te waarderen.

Ik geef hier nog het schema op, waarnaar ik de letters der inscriptie overgeschreven heb, volgende ik hierbij de verdeeling van het Skt. alphabet; de letters tusschen twee haakjes verschijnen in onze inscriptien niet:

Vocales:	a, â; i, î; u, û; ṛi, (ṛî); (ḷi, ḷî); e, (ai): o, (au).
Gutturales:	k, (kh), g, (gh), n, (aan het einde, voor h en ç ook ng).
Palatales:	tj, (tj'h), dj, (dj'h), .n, (na palatalen en voor ç, ñ).
Cerebrales (Linguales):	ṭ, ṭh, ḍ, dh, ṇ.
Dentales:	t, th, d, dh, n.
Labiales:	p, (ph), b, bh, m. Anusvara: m of n.
Semivocales:	y, r, l, v.
Sibilantes:	ç, sh, s; h. Visarga: ḥ.

Ik heb deze schrijfwijze over het algemeen ook op de Polynesische woorden toegepast. Enkele afwijkingen van dit systeem zal men willen verontschuldigen, daar het eerst gedurende den druk ontworpen werd. De wijze van overschrijving van Prof. A. Weber is hier voornamelijk ten opzigte van de Palatalen en *ng* veranderd. Het onderscheid daargesteld door gewone en cursieve letters kon hier niet gebruikt worden, daar de cursieve letters tot andere doeleinden moesten dienen.

MEDEDEELINGEN UIT EENIGE ANDERE INSCRIPTIEN VAN JAVA.

Inscriptien op koperplaten. Van eene inscriptie van *Jedoong* (in de residentie Surabaya) op eene koperen plaat, waarvan de Sultan van Sumĕnap een afschrift in gewone Yavaansche letters, staande beneden de oorspronkelijke Kavi-letters, gegeven heeft, benevens eene vertaling in nieuw Yavaansch, bezit het Bataviaasch Genootschap eenige lithographien. De juistheid dier lithographien is zeer te betwijfelen. Vooral bevreemdt het, dat de karakters zoo vele overbodige versierselen vertoonen, die ons in lateren tijd schijnen te verplaatsen, terwijl de inscriptie dagteekent van het jaar 562 na Çâka (= 640 na Chr.).

Deze inscriptie begint even als twee andere die ook op koperen platen gegraveerd zijn; waarvan de eene dagteekent van het jaar 853 (= 931 na Chr.) en de andere van het jaar 1216 (= 1294 na Chr.). Het schijnt, dat voor deze soort van gedenkteekens een vaste regel en stijl aangenomen was, die gedurende zeven eeuwen geene noemenswaardige verandering ondergaan heeft. Deze beginnen verschillen alleen door het grootere of kleinere getal van tijdsbepagen, die in sommige uiterst minutieus zijn.

Ik geef het begin van alle drie, om door de bekendstelling van de daarin voorkomende vaste uitdrukkingen bij het lezen van diergelijke inscriptien aan anderen behulpzaam te zijn.

In de oudste van deze inscriptien, die van Jedoong, luidt het begin: Svasti Çaka-var-

shâtîta 562 bhadrapâda mâsa (l. bhâdrapada) tithî pantjamî çukla paksha, vu(rukung), u(manis?), vṛihaspati (?), çâra (l. vâra) madangkungan, Indra devatâ, Hârmiṇa yoga, irika divaçânya. . .

De inscriptie van 853 (ook afkomstig uit de residentie Surabaya, district Lamongan) begint: Svasti Çakavarshâtîta, 853, çravaṇa mâsa tîthi (l. tithî) daçamî kṛishṇapaksha, pâ(niron), ka(livon), bu(ddha), vâra sinta, aiçanyastha grahatjâra, adra (l. ârdrâ) naxatra, Çûlabhṛid devatâ, Bârunya maṇḍala, vyatipâta yoga, vava karaṇa, Yama parveça, çveta muhûrtta, singha râçi, irika divaçanya. . .

De inscriptie van 1216 eindelijk begint: Svasti Çakavarshâtîta, 1216, Bhadrapâda (l. Bhâdrapada) mâsa, tîthi (l. tithî) pantjamî, kṛishṇapaksha, ha(ryang), u(manis), ça(neçtjara), vâra madangkungan, bâyabyastha grahatjâra, Rohiṇî naxatra, Pradjâpati devatâ, Mahendra maṇḍala, siddhi(r) yoga, veradjya (vairâṭyâ? de heer A. Weber geeft een' *vairotjana muhûrtta* op) muhûrtta, Yama parveça, tetila (taitila) karaṇa, kaṇyâ râçi, irika divasanya. . .

Alle beginnen met *svasti*, *wel is het*; gewoonlijk is dit een teeken van Buddhisme, echter blijkt uit onze drie inscriptien niet zeker, welke godsdienst voorheerschende was en de tweede is eerder Çivaitisch. *Çâkavarshâtîta*, *na verloop van jaren van Çâka.* Hierna volgt de Indische naam der maand, de lunaire dag (tithî) van de witte of zwarte helft; daarop de meer Polynesische aanduiding des dags volgens de week van zes, van vijf en van zeven dagen. Zie hierover Voorloopig Verslag van Bali, Verhandelingen van het Bataviaasch Gen. D. XXIII. p. 56 en p. 51. Daarna volgt de naam der week (volgens de Yavaansch-Balinesische rekening naar dertig weken, zie l. l. p. 52, Raffles I. 532. 2d. ed.) en van de godheid, die daarover regeert. In de eerste inscriptie is *Indra* als godheid van de week Madangkungan opgegeven, in de derde daarentegen Pradjâpati; bij Raffles I. 533 is Basuki (*Vasuki*) die godheid. In de tweede inscr. is aan de week *Sinta*, *Çûlabhṛit* (de drager van den Triçûla, Civa), als godheid gegeven, bij Raffles Yama. Men ziet dus, dat de bepalingen over de aan iedere week toekomende godheden niet zeer vast waren. Ook is in de twee laatste inscriptien de ṇaam van de godheid niet onmiddellijk achter dien van de week gevoegd, en wij mogen dus betwijfelen, of die godheid betrekking heeft op de week of wel op den dag, dien de inscriptie opgeeft.

In de eerste inscriptie is alleen nog ééne astronomische (of astrologische) bepaling bijgevoegd, die van den *Yoga*. In de andare inscriptien komt daarbij nog de *naxatra*, (het maanhuis), verder de *grahatjâra*, de *maṇḍala*, de *muhûrtta* (het uur; dertig *muhûrtta's*, ieder van acht en veertig minuten, gaan op een' dag en nacht), de *karaṇa*, de *parveça* en eindelijk het teeken des dierenriens (*râçi*). Alle deze laatste tijdbepalingen zijn nader omschreven in H. T. Colebrooke's Miscellaneous essays, Vol. II. (Zie A. Weber in Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, X. p. 607). Dit werk heb ik niet ter hand; ik deel deshalve van de verschillende namen de verklaringen mede, die zich in den Amara Kosha (ed. Colebrooke) en in Wilson's woordenboek vinden.

Yoga, in astronomie, is het zeven en twintigste gedeelte van de 360 graden van een grooten cirkel, die op de vlakte der ekliptik gemeten is, en wordt gebruikt om de lengte van zon en maan te berekenen; ieder Yoga heeft een' bijzonderen naam. Wij hebben *Hâr-*

mina (30)? *Vyatipâta* en *Siddhi*. De Astrologen tellen acht en twintig Yoga's op, wier namen van die der voorgaande verschillen, en die overeenstemmen met de acht en twintig Naxatras, of verdeelingen van de baan der maan, die echter varieren naar den dag der week. Wilson. Het woord beteekent ook gelukkige conjunctuur, en volgens Colebrooke, Notes on Amara Cosha, is het eene wijze van berekening der lengte van de maan bij de astrologen.

Grahatjâra. Dit woord moet wegens de bijgevoegde adjectieven *aiçanyastha* en *bâyabya-stha* (*vâyavyastha*) de rigting naar een' der acht hemelstreken aanduiden, die op den bedoelden dag in acht te nemen is. *Graha* is 1) het nemen, het grijpen, het vatten; 2) eene eklips van de son of van de maan, veroorzaakt door den daemon *Râhu*; 3) een planeet; 4) een naam van *Râhu*. De overige beteekenissen van het woord komen minder in aanmerking. *Tjâra* is van zoo algemeene beteekenis, dat ik zonder Colebrooke te kunnen raadplegen, niets verder over de beteekenis van grahatjâra mededeelen kan. De rigting naar een' zekeren hemelstreek is in de Brâhmanische ceremonien voorgeschreven. Wij hebben die naar *Îçânî*, (Aiçanya is adjectief daarvan), de godheid die in het Noordoosten regeert, en naar *Vâju* (Vâyavya), Noordwesten. Ook de beteekenis van *mandala* in astronomie is mij niet bekend. Mandala is cirkel, kreits; ook de gezigteinder; verder een district, een uitgestrekt gebied; eindelijk ook een mystisch diagram. De *mandala's* zijn ook door eene godheid gerepresenteerd. In de tweede inscriptie hebben wij den cirkel van Baruna (Varuna), in de derde dien van Mahendra. *Karana* is, volgens Wilson s. v. *taitila*, een naam van astronomische perioden. Wij hebben twee, *Taitila* en *Vava* (bij Colebrooke volgens A. Weber *Bava*). Nog eene astronomische verdeeling is die in *parva's*, over die, zoo als wij zien, eene godheid praesideert. (*Parveça*, de heer van een *parva*). Bij ons is in beide inscriptien *Yama* (de god der benedenwereld, en van het zuiden) de *parveça*, de heer der afdeeling. Waar deze *parva's* te zoeken zijn en hoeveel er van bestaan, is mij niet bekend. *Naxatra* en *Muhûrta* zijn boven verklaard. Van de teekens van den dierenriem hebben wij den *leeuw* en de *jonkvrouw*.

Na alle deze astronomische opgaven volgt in de drie inscriptien dezelfde wijze van overgang tot den eigenlijken inhoud: *Irika divasanya*, *dit was de dag van*, waarop in de twee laatste inscriptien *âdjñâ* komt, *het bevel*. *Irika* is een veel gebruikt pronomen demonstrativum in het Kavi. Het is in alle drie inscriptien duidelijk uitgedrukt; wij behoeven er dus niet over uit te wijden; de *i* in de inscr. van het jaar 1216 kan ieder een herkennen, die ook slechts het nieuw Yavaansch schrift kent. (Zie Ztschft D. M. G. X. 600.) *Nya* is pronomen possessivum; ook dit heeft de heer A. Weber niet gekend, anders zoude mijn vroeger medegedeeld overschrift wel aangenomen geworden zijn.

---

(30) *Hârmina* is waarschijnlijk foutief afgeteekend. Of zoude het met Hermes, Mercurius, te zamen kunnen hangen. Deze komt inderdaad in de Hora-Çâstra voor, onder den naam Heman, echter is de autoriteit van dit werk niet groot. Waarschijnlijk zal zich wel de juiste lezing in stede van *Hârmina* in Colebrooke's Essays vinden, waar, naar ik zie, *vyatipâta* voorkomt.

De teekening van de inscriptie van Jedoong is zoo onduidelijk of onnaauwkeurig, dat ik, zonder gewaagde conjectures te maken, het grootste gedeelte van het overige niet lezen kan. Na *divaçânya* volgt een woord, dat onleesbaar is; daarop *manamuh i çrî mahârâdja Kegaluh* (of *Kebaluh*); *den Mahârâdja Kegaluh te ontmoeten* (*tĕmu*, ontmoeten; *tamu*, *tatamu*, *gast*; *namu*, *onthalen*). Men zoude in den naam *Kegaluh* het district *Galuh* in Cheribon wenschen te vinden, van waar de vroegere vorsten in westelijk Yava hun geslacht afleiden. Echter is de syllabe *ke* niet gepast, als men die moet gelijkstellen aan *kyahi*, een titel van personen van minderen rang; de *k* kan dan ook als *ç* gelezen worden, dan echter verkrijgen wij geenen zin. Ik moet van de verdere lezing dezer slecht gekopieerde inscriptie afzien, en heb haar alleen aangehaald, dewijl zij van zoo oude dagteekening is. De inscriptie is ook niet compleet, er behoorden nog meer koperplaten tot dezelve. De originelen, als wij die mogten verkrijgen, zullen ons nadere uitkomst geven. Wij vinden nog daarin den titel *dharmodaya*: *oorsprong des dharma*, naar het schijnt als epitheton van den vorst; en den in het Kavi gebruikelijken naam der godheid *rakryan*.

Inscriptie op koperplaten in het museum van het Bataviaasch Genootschap. Van de inscriptie van het jaar 843 luidt het vervolg: irika divaçanyâ-djñâ çrî Mahârâdja Rakehino, M'pu Seṇḍokra, M'pu Dakshottama bahubadjrapatipakshakshaya, tinadah de Rake sirikan M'pu Sahasrakiraṇa momah-umah kalih madaṇḍĕr, M'pu Padma, anggĕhan, M'pu Kuṇḍala umingsori para taṇḍa rakryan ring pakira-kirân makabehan, i pingsornyâ-djñâ çrî Mahârâdja, kumonakĕn irikanang varga hadji Ivarahu, pada mak'na sang hyang âdjnâ hadji praçâsti, k'mitana varga hadji sapasukthâni kabeh, makâdi buyut manggali, sambandha, gati varga-hadji, an nitya sasushṭha bhakti mamrihakĕn ri çrî Mahârâdja, ri samara-kârya, makatjihna sandjata varga hadji, sâra-dhirotsahâ-(l. dhîrotsahâ-) sanguk asuranya, makarahinang v'ngi, saha dodja tabĕ-tabĕhan, umiring bala pâduka çrî Mahârâdja, angrarah umilangakĕn sakahananing çatru kângkĕn andhakârâ-vaçarîra, an mangkana gĕngnika sushṭha-bhaktinikang varga hadji katinghalan de pâduka çrî Mahârâdja, kramaning kadi sira prabhûttama paramanivarya-çakti divâkârâ-(l. divâkarâ-) vangtara; sâkshât paçarîran bhaṭâra Çivaditya (l. Çivâditya) siran humilangakĕn ikang çatru masasarana-layu ri daça deça, makahetu tan v'nangnya dumĕlĕ virya (l. vîrya) pratapa-(l. pratâpa-) nikâ-ngkĕn tedja prasarita prakâça ring-pradjâmaṇḍala, tan hana çatru mangavara kaiçvaryan çrî Mahârâdja, mapagĕh palungguh çrî Mahârâdja ring ratnasinghâsana.

Dit was de dag, waarop een bevel uitging van den Mahârâdja Rakehino, den Paṇḍita Sendhokra, den Paṇḍita Dakshottama (31), er werd bevolen door Rake (den vorst)

---

(31) De naam beteekent *de voortreffelijkste Daksha*. Daksha is een bekend mythologisch persoon; zijn epitheton is *bahubadjrapatipakshakshaya*, die het leger verslaat van den heer der vele vadjra's (bliksem's) d. i. van Indra. Deze beide Paṇḍitas waren duidelijk de hoofdpriesters van het rijk. de Guru loka's, (die nog thans op Bali bestaan); zij als raadgevers van den vorst doen met hem te zamen andere (mindere) priesters ontbieden, die den wil der godheid moeten raadplegen. De naam *Seṇḍokra* of *Sendhokra* is onduidelijk.

(32) aan hen (si irika) den Paṇḍita Sahasra-kiraṇa (van duizend stralen) om een godenhuis op te rigten en te versieren (?), aan den Paṇḍita Padma en (anggĕhan = Yav. ĕnggih, Madh. inggih Kr.) Paṇḍita Kuṇḍala om ootmoedig te letten op alle de kenteekens der godheid (33). Begrepen (*i pingsor?*) in het bevel van den Mahârâdja, deed hij gelasten (op te zeggen) de (34) klasse van gebeden (*hadji*, *adji* = mantra) van Ivarahu, alle deze zouden tot de godheid gerigt worden, (of aan *sang hjang Âdjñâ*, misschien een naam der godheid! (35); (verder) niet te vergeten de klasse van gebeden, die *sûkta's* inhouden (36), gelijk als (die, die begint met de woorden) *buyut manggali* (geluk brengende aan de voorvaders), *sambandha* (verbinding; goede uitslag), *gati* (de gang), deze (?) klasse van gebeden (37). Als de vereering gestadig en gelukkig (bene auspicata) is, trachte men in het volbrengen des oorlogs (in de zaak van den oorlog) voor den Mahârâdja naar het heiligen der wapens (38) door (?)

---

(32) *Tinadah* = *tinĕdah* Kr. *tinuduh* Ng. passivum; aanwijzen, gelasten. *Rake* verkorting van *Rakehino;* de beteekenis van dien naam is onzeker. *Raka*, Jav. Bal. oudere broeder of zuster; Skt. het edelgesteente der zon, dus de Balinesche *Sûryakânta*. *Hino* weet ik niet te verklaren; *Hîna*, *verlaten*: maar ook *laag*, *gemeen*.

(33) *Taṇḍa*, kenteekens, die geluk of ongeluk voorspellen. *Umingsori—ring pakira-kirân makabehan*, is moeijelijk te verklaren: het schijnt, dat men *umingsori* met *ring pakira-kirân* moet te zamen vatten, zoo als in de vertaling is geschied. *Umingsor* en het spoedig daarop volgende *pingsor* is van *sor*, *beneden*, af te leiden; *sor* is een gewoon woord in Balin. geschriften. *Nor*, Gericke, zich vernederen. De vorm *umingsori* heb ik vroeger niet ontmoet. *Rakryan* een gewone naam der godheid of godheden in het Kavi.

(34) *Irikanang* verlengde vorm van *irika*, *deze*, *de bekende*. *Varga*, *klasse*, duidt hier een stel van gebeden aan, dat bij zekere ceremonie gebruikt werd. Deze gebeden zijn de in *Ivarahu* gebezigde of gewone. Ik neem *Ivarahu* als den naam eener plaats, daar het woord in eene andere inscriptie duidelijk eene stad aanduidt (Ivaharu); of wil men vooronderstellen, dat de bedoelde gebeden begonnen: *Iva Râhu*, *gelijk als Râhu*, waarbij nog de plaatsing van *iva* en de schrijving *rahu* in stede van *râhu* bevreemdt.

(35) *Sang hyang* schijnt met de volgende woorden *âdjñâ hadji praçâsti* verbonden te zijn, welke echter de zamenhang dezer woorden is, durf ik niet te bepalen. *Praçâsti*, *bevel*, *beleering;* zoude *hadji praçâsti* den *leeraar der gebeden* aanduiden!

(36) *Sukthâni* in stede van *sûktâni*, pluralis van *sûkta*, een hymnus der Veda's, die weder in onderscheidene *ritj*, strophen, verdeeld is. Zie R. Roth, Zur Litteratur und Geschichte des Weda, p. 6. Wij hebben dus in deze inscriptie een zeker bewijs, dat de Veda's, of gedeelten derzelve op Yava bekend waren. *Sapasûktâni* is wel op Polynesische wijze door voorzetting van *pa* en *sa* gevormd. Ik geloof niet, dat aan *çâpasûktâni*, hymnen, die vervloekingen (tegen den vijand) inhouden, te denken is. In den Atharvaveda komen diergelijke voor.

(37) Men ziet dus, dat ook in de gedeelten der Veda's, die men op Yava gebruikte, Polynesische woorden ingedrongen waren. (*Buyut* in stede van *pitaraḥ*). Vgl. Verslag van Bali, Verhandel. Batav. Genootschap, D. XXII. p. 10, 11.

(38) *Makatjihna*, van teekens, symbolen of spreuken voorzien; hetgeen nog thans de bezigheid der priesters op Bali is, die op het onbewerkte metaal eenige woorden, b. v. het bekende *ôm*, plaatsen, waardoor het te maken wapen eerst kracht in den oorlog verkrijgt.

de klassen-gebeden, bijzonder aanhoudend zij de poging (39) de Asura's (vijanden) te vernielen (40) bij dag en bij nacht, en de vaandels (41) (te heiligen), benevens de oorlogsmuzijk (42), die het leger van den Mahârâdja vergezelt, om te trachten de geheele magt des vijands te doen verdwijnen . . . . (43). Als het zoo gebeurt, zal door den vorst gezien (begrepen) worden de grootheid (de magt) der gelukkige (van voorspoed vergezelde) vereering door middel (?) van de klassen-gebeden (44), in dier voege, dat de hoogste heer, van groote en af te smeken magt, *Divâkara*, (*de zon*), zich moge verligchamelijken (45). Dade-

---

(39) *Sâra dhîrotsaha*; *sâra*, essentia, kracht, magt; *dhîra*, sterk, vast, gestadig; *utsaha*, poging. Men zoude bijna geloven, dat dit tot de voorafgaande woorden *varga hadji* te trekken zij, naardien deze woorden maar gedwongen met *makatjihna sandjata* in verbinding kunnen gebragt worden. Echter is na *hadji* eene interpunctie.

(40) Het woord *sañguk* is mij niet bekend; uit den zamenhang blijkt, dat het de beteekenis van *afweren* of *vernielen* moet hebben.

(41) *Dodja* beschouw ik als verbastering van *dhvadja*. Boven in Inscr. II. hebben wij *sushthatodi* in stede van *sushthatvâdi*.

(42) *Taběh-taběhan* = *tabuh-tabuhan*; ook Yavaansch; *nabuh*, de Gamělan bespelen.

(43) Ik laat hier drie woorden onvertaald. *Angkěn* meent *ten tijde*. *Andhakâra*, volgens het Skt. *donkerheid*, door de Balinezen echter verklaard als *tijd! Ava-çarîra* is ook onduidelijk; *çarîra*, ligchaam; kan dit *het ligchaam verlaten*, *sterven* beteekenen? In dit geval zoude ik ook *andhakâra* in zijne Skt. beteekenis nemen, en het geheel met het verslagen des vijands in verbinding brengen: ten tijde wanneer donkerheid over hen komt, en zij den dood zullen vinden.

(44) Hieruit zou men kunnen opmaken, dat de in de inscr. genoemde vorst nog niet lang de leeren der Indische priesters aangenomen had, en, om aan hunne magt te geloven, een wonder eischte.

(45) *Prabhûttama* en *paramanivarya-çakti* beschouw ik als adjectieven, behoorende tot *divâkara*, de zon. *Avângtara* is zeker hetzelfde woord als *Avântara*, waarvan P. v. Bohlen, das Alte Indien, I. p. 214 spreekt. Bohlen zegt: de Hindus gebruiken voor de verschijning (manifestatie) eener godheid de uitdrukking *Avântara*, bijaldien de godheid in lagere ligchamen of wezens verkeert over te gaan. *Avatâra* echter of *Avatârana*, als het ware *overgang*, als zij zich verligchamelijkt in menschelijke gedaante. Volgens Böhlingk-Roth's woordenboek bestaat inderdaad het woord *avântara* en beteekent *tusschenliggend*, *zich tusschen bevindende*, *ingesloten*. Uit onze inscr. blijkt duidelijk, dat eene verschijning der godheid, (hier der zon), op aarde gewenscht wordt; het vervolg stelt dit buiten twijfel. Wij mogen dus nagenoeg op dezelfde wijze als v. Bohlen verklaren: eene *tusschen liggende*, geene voorname *neêrkomst der godheid*, die maar voor een korten tijd tot een bepaald doel neêrdaalt, gehoor gevende aan de gebeden der regtgeloovige menschen. Vgl. Usana Bali, Tijdsch. Neêrl. Indie IX. 3. 274, waar Mahâdeva en Devî Danuh in de gedaante van een jongeling en meisje in den tempel van sang Kulputih verschijnen. Ook de overgang der godheid in het ligchaam van den aanbiddenden Pandita is als een *Avântara* te beschouwen. Verslag van Bali, D. XXII p. 31. Aan *avâng-tara*, in stede van *avâktara*, van *avâtj*, *naar beneden*, is wel niet te denken, daar dit woord in de woordenboeken niet gevonden wordt: het zoude nagenoeg hetzelfde als *avatâra* kunnen beteekenen.

lijk (nadat de boven aanbevolen gebeden daargebragt waren) verligchamelijkte zich *bhaṭâra Çivâditya* (46), en hij deed verdwijnen den vijand, die in verwarring vlugtte naar de tien wereldsteken (47) (of: naar alle kanten), om reden dat hij niet durfde aanschouwen de sterke (buitengewone) schitttering der godheid, toen de weêrkaatsing van haren glans zich over het verblijf der menschen verspreidde (48); er was geen vijand meer om tegenstand te bieden aan het oppergezag van den Mahârâdja, vast gezeteld verbleef de vorst op den van edelgesteenten voorzienen leeuwenzetel (49)".

Verder berigt over deze inscriptie, die 6 koperplaten beslaat, zal ik later mededeelen. Ik heb dit begin hier bekend gemaakt, om over de godsdienst, die in der tijd bestond, eenige wenken te geven. Het vervolg handelt over de pligten en regten van den vorst, die hem door de priesters voorgeschreven worden, en die tot zijne dagelijksche levenswijze en diëet uitgestrekt zijn. Tot de aan hem toegestane spijzen behooren ook honden! Zijne verhouding tegenover de lagere bevolking, (*Kahula*, even als op Bali, gelijkstaande aan *Çûdra*), is dezelfde, als die der latere Yavaansche en Balinesche vorsten. Het gemeene volk is zeer aan zijne willekeur blootgesteld, echter mag hij het slechts straffen, indien het werkelijk zich aan een misdrijf schuldig heeft gemaakt. Hier hebben wij ten minste *één* teeken van den goeden invloed der meer beschaafde priesters op de weinig geciviliseerde inboorlingen.

Wij leeren uit het medegedeelde de wijze kennen, hoe zich de Çivaitische priesters invloed en gezag bij de vorsten van Yava wisten te verschaffen. De Usana Bali levert vele trekken op, die met de boven verschijnende groote overeenkomst hebben. Maar het is niet zeker, of wij hier aan eenen vroeger geheel ongeciviliseerden toestand van (een gedeelte van) Yava te denken hebben, die uit de Usana Bali ten opzigte van dat eiland blijkt bestaan te hebben. Men kan ook zeer goed vooronderstellen, dat slimme Brâhmanen zich wisten ingang te verschaffen bij een vroeger aan de leerstellingen der Buddhisten hangenden vorst, door van hunne bovennatuurlijke krachten te doen blijken.

Wij hebben wel is waar gezien, dat het bevel, om de kenteekenen der godheid gade te slaan ten aanzien van een' ophanden zijnden oorlog, uitging niet alleen van den vorst, maar ook (volgens de plaatsing der woorden) van twee Paṇḍita's, die zijne raadgevers schenen te zijn schenen. Waren deze mogelijk Buddhisten? De eene was volgens zijnen naam magtiger dan Indra;

---

(46) *Çivâditya*, *Çiva*, *de zon*. In het verslag van Bali heb ik van de *sûryasevana*, vereering der zon, gewag gemaakt. Ook wordt Çiva gelijkgesteld aan Sûrya. Uit onze inscr. hier blijkt dan, dat deze vereeniging reeds in de negende eeuw bestond.

(47) *Daça deça*, de tien wereldstreken, de acht van het kompas, benevens zenith en nadir! Het is hier wel eene minder bepalende uitdrukking. Deça = Diç.

(48) *Dumĕlĕ* van *dĕlĕ*, zien. Yavaansch Kavi *dulu*, zien; Gericke. De krachtuiting der neêrgedaalde godheid bestond in het verspreiden van een buitengewonen glans, welke de vijanden verblindde.

(49) *Singhâsana*, *leeuwenzetel*, naam van den troon van een' magtigen vorst. De vorst is als het ware de *singha*, de leeuw.

hij kan dus wel als een tegenstander van de Brâhmanische leer beschouwd worden. Eene verandering van godsdienst schijnt daaruit te blijken, dat de vorst in het vervolg der inscriptie aanwijzingen verkrijgt, hoe hij zijn leven te regelen heeft. Dit onderwijs zoude overbodig zijn, als hij reeds lang die godsdienst omhelsd en natuurlijk de daarmede verbonden instellingen aangenomen had.

Belangrijk is de naam *sukthâni* (l. *sûktâni*), *hymnen van de Veda's.* Dit woord komt in de oudere verdeeling des Ṛigveda voor, welke bestaat uit *Maṇḍala's* (afdeelingen), *Anuvâka's*, (kapitels), *Sûkta's* (hymnen) en *Ṛitj*, (strophen of disticha).

De nieuwere, thans gebruikelijke verdeeling des Ṛigveda is in acht bijna gelijke deelen (*àshṭaka*), ieder bestaande uit acht onderdeelen, *adhyâya* (lessen), en eindelijk in sectien (*varga*), ieder van vijf verzen. Uit de inscriptie blijkt dan ook, dat *varga* daar niet in deze laatste beteekenis kan gebruikt zijn, naardien er van *varga's* gewaagd wordt, die *sûkta's* (geheele hymnen) inhouden. Zie Roth, Ueber den Weda, p. 5, 6.

Inscriptie bij Raffles, pl. 85. Het vervolg der inscriptie van het jaar 1216 (bij Raffles pl. 85) luidt: irika divasanyâ-djnâ çrî vîratameçvarâ-nandita-parakramo-(l. parâkramo-)ttanga-deva (l.—ttungadeva) mahàbala sapatnâdhipavinâçakaraṇa, çila-sâra-guṇa-rûpa-vinayottamâ-nuyukta, *samasta-Yava-dvîpeçvara*, sakala-sudjana-dharma-sangrakshaṇa, narasinghanagara-dharmmaviçesha-santana (l. santâna), narasingha-mûrkti-(l. mûrtti-)sutâtmadja, kṛitanaga....

Dit was de dag, waarop het bevel uitging van den grootmagtigen *Uttungga-deva*, diens (gemoed) verheugd gemaakt wordt door de heldhaftigste gebieders (die onder zijn bevel staan), die een groot heirleger bezit, die de vijandelijke vorsten (eigenlijk de vorsten der vijanden) vernielt, die begaafd is met een' goeden inborst, met kracht, goede eigenschappen, schoonheid en bescheidenheid, den *heer van geheel Yava-dvîpa*, den beschermer der regten van alle goede onderdanen, den voortreffelijksten spruit der institutien (?) van Narasinghanagara, (of: den uitvoerder der voortreffelijke wet in Narasinghanagara), den kleinzoon van Narasinghamûrtti . . . .

Het laatste woord is *kṛitanaga*; waarschijnlijk moeten wij suppleren *kṛitanagara*, maar daar de inscriptie hier afbreekt, blijft de eigenlijke beteekenis van dit woord onzeker.

In deze inscriptie nu hebben wij den juisten naam van ons eiland, *Yavadvîpa*, het eiland Yava. Ik heb dit reeds boven opgegeven. De vorst *Uttunggadeva* (*de hooge Deva*, welke naam aan dien van Deva Agung op Bali schijnt te herinneren), was gebieder over *geheel* (*samasta*) *Yava*. Mogelijk is *parâkrama*, (in de inscr. *parăkrama*), nog een gedeelte van zijnen naam, die dan beteekent: *de door zijne magt verhevene Deva.* In de inscr. staat *uttanga* in stede van *uttunga*; het eerste woord komt echter niet in woordenboeken voor, terwijl *uttunga* zeer dikwijls in namen van vorsten gebruikt wordt. De van mij (Ztschft. der Deutschen Morgenl. Gesellschaft, X. p. 591.) gegeven lezing *nanditapâçramo-ttunga* had ik kort nadat ik die mededeeling gedaan, reeds verbeterd in *nanditaparâkramottunga.* De heer A. Weber heeft het compositum, waartoe ook de voorafgaande woorden *vîratameçvarâ*-behooren, verklaard (l. l. p. 601). In het voorgaande ben ik maar gedeeltelijk zijne vertaling gevolgd, („Uttangadeva, dessen Gewalt von den heldenkräftigsten Herren gepriesen (?) wird").

Voor dat ik *parâkrama* als juiste lezing herkend had, was mij ook *nandita* (*ânandita*) onduidelijk gebleven.

Sapatnâdhipavinâçakarana is de juiste lezing, medegedeeld door A. Weber, in stede van *sapantjâdhipa*—.

Çilâsâra is te verbeteren in *çilasâra*; de beteekenissen van *âsâra* passen niet in dezen zamenhang.

Narasinghanagara was de hoofdstad des rijks van Uttungadeva. De ligging van deze plaats even als die van *Ivarahu*, voorkomende op de koperplaten van het jaar 843, zal wel vooreerst niet met zekerheid kunnen bepaald worden. De Yavaansche traditie kent geene van die twee steden, even weinig de vorsten *Rakehino* en *Uttungadeva*. *Uttungadeva* was de kleinzoon van *Narasinghamûrtti*, wiens naam schijnt aan te duiden, dat hij grondlegger van de stad *Narasinghanagara* was. Ook is in de opnoeming juist van den grootvader van den regerenden vorst welligt de aanduiding onthouden, dat deze de stichter was van eene nieuwe dynastie, die als wij de opgaaf der inscriptie vertrouwen mogen, over geheel Yava heerschte.

De woorden *narasinghanagaradharmaviçeshasantana*, (misschien te verbeteren tot *santâna*), zijn niet volkomen duidelijk. Als wij *santana* voor een bestaand woord mogen houden, kan het niets anders zijn dan *de vervaardiger*, *de insteller*, (*tam* + *sam*, facere; congredi; Westergaard). Als *santâna* verbeterd moet worden, zouden wij in het voorgaande den naam des vaders van *Uttungadeva* verwachten, maar kon die wel *Narasinghanagaradharmaviçesha* luiden? Het minst bevalt mij de verklaring „de spruit der institutien van Narasinghanagara", waarbij men vooronderstellen moest dat de eigenschappen van Uttungadeva hare bron hadden in de wijze (godsdienstige en burgerlijke) inrigtingen van het rijk!?

Inscriptien van Djala Tunda. Op bladzijde 5 en in noot 3 heb ik gezegd, dat bij de fontein van *Djala Tunda* (50) het jaargetal 855 (= 933 na Chr.) gevonden wordt. De heer v. Hoëvell in zijne Reis over Java, Madura en Bali, D. II. p. 110—112, heeft over die plaats gehandeld; ook de heer J. F. G. Brumund in de Indiana, 2de stuk, pag. 219—225. Bij den heer van Hoëvell is het jaargetal gelithographeerd boven op de plaat naast bladz. 110.

Ik heb nog twee andere kopijen van dit jaargetal, dat op zijde van den watermond (djalatunda) gevonden wordt, die de lezing geheel bevestigen. Bij den heer van Hoëvell vinden wij ook afbeeldingen van zes gouden plaatjes met inscriptien die in eene urne, op dezelfde plaat voorgesteld, te Djala Tunda gevonden zijn. Ik merk vooreerst op, dat dit thans niet meer het eenige voorbeeld van diergelijke urnen op Yava is; ook in de residentie Pasoeroean is eene zoodanige gevonden, en volgens de mij geworden mondelinge beschrijving moet zij zeer op de hier te behandelen gelijken. De heer v. Hoëvell heeft de urne van Djala Tunda, die op een lotusbed rust, (het geheel uit één stuk trachiet gehouwen), benevens het steenen spits toeloopend deksel, op de plaat daargesteld. „Zij is voor een dertigtal (thans veertigtal) jaren door den heer Wardenaar, bij het graven in het vier-

(50) Bij de boven pag. 5 opgenoemde twee plaatsen, die *Djala Tunda* heeten, kunnen wij nog eene voegen, die zich in Banyoemaas bevindt.

kant, waarop de waterstraal nederstort, diep in den grond gevonden". „De urne is verdeeld in negen vierkante vakken, waarvan het middenvak zoo veel hooger is dan de overige, als het deksel oploopt. Toen de heer Wardenaar dezen bak (urne) voor het eerst opende, vond hij in al de vakken asch en overblijfselen van verbrande beenderen. In het middenvak was bovendien een ronde gouden doos, met een los dekseltje gesloten. In twee andere vakken waren zilveren, half verteerde, dunne plaatjes, en in de zes overige dunne gouden plaatjes, waarvan één een schildpad, één een' draak en één een' leeuw voorstelde. *Op al die gouden plaatjes en figuren waren letters gegrift.*

„Op de plaat hebben wij ze weêrgegeven, de schildpad (baroena) onder „figuur 2", den draak (antawoga) onder „figuur 4", den leeuw (singga) onder „figuur 5", en de andere gouden plaatjes onder „figuur 3, 6 en 7". „Bovendien waren in alle vakken eenige zilveren muntspeciën gelegd".

Hierbij voegt de heer van Hoëvell het berigt, dat een beeld, dat zich thans te Trawas bevindt, daarheen overgevoerd is van Djala Tuṇḍa. Dit beeld, op de plaat naast p. 113, is eene zeer duidelijke daarstelling van Vishṇu met Tjakra en Çangkha, rustende met het ondergeslagen regterbeen op eene gedrogtelijke figuur van Garuḍa. De vleugels van Garuḍa schijnen de glorie te steunen, die Vishṇu omgeeft. Deze vleugels zijn beneden door slangen, of slangenachtige banden verbonden.

Het is geenszins mijne bedoeling, in eene uitvoerige verklaring van deze merkwaardige plaats te treden. Ik zal mij voornamelijk tot den inhoud der daar gevonden urne bepalen.

De afbeeldingen der inscriptien op de gouden plaatjes zijn in het werk van den heer v. Hoëvell niet naauwkeurig genoeg. Door den heer Wardenaar zijn zoowel de zes voorwerpen, in hunne natuurlijke grootte wedergegeven, als de inscriptien getrouwer medegedeeld aan den heer E. Netscher. Zelfs heeft die heer eene tweede kopij van de inscriptien gezonden, toen, naar het scheen, het eerste exemplaar, dat thans wedergevonden is, verloren gegaan was. Ook de heer Brumund heeft de vriendelijkheid gehad, mij afteekeningen van die voorwerpen en inscriptien mede te deelen. Uit die vier kopijen, die alle bij sommige letters van elkander verschillen, blijkt, dat de originelen geen zeer naauwkeurig schrift hebben, echter zullen wij van vier inscriptien lezingen mededeelen en daarachter de verklaringen en vertalingen van den heer Wardenaar voegen, die echter van de onze zeer verschillen.

De vier plaatjes, die volgens de bovenstaande mededeeling een *schildpad*, een *leeuw* (?), een *draak* (*bhûta*) en eindelijk, naar het schijnt, eene *boot* daarstellen, zijn (door de Yavanen) verklaard als *Varuṇa*, de god der zee, *Singha*, een leeuw, *Antabhoga*, de slang Ananta, die in verbinding staat met den cultus van Vishnu. De boot is niet verklaard.

Tegen de twee laatste verklaringen bestaan eenige bedenkingen. De *Antabhoga* is duidelijk daargesteld als *Bhûta*- (of Râksasa-) hoofd en daarmede is de inscriptie op dit voorwerp in overeenstemming. Het *singha* genoemde voorwerp heeft een meer vriendelijk voorkomen, (overeenkomstig den inhoud der inscriptie), gelijkt echter volstrekt niet op een' leeuw, maar wel op een' rhinoceros.

Op de schildpad vindt men de lettergreep *rang*; op de boot *yang*. De beteekenis van deze lettergrepen laat ik onbeslist; zij zijn waarschijnlijk bij de priesters van Bali nog bekend. *Yang* herinnert aan *Hyang*, god; wegens *rang* vergelijke men Usana Bali, pag. 315, waar, in een' overigens sanskritischen *mantra*, achter het woord *om* de lettergrepen *rĕng*, *rĕ*, *lĕ* verschijnen, die mijne toenmalige raadgevers niet verklaren konden of wilden. Zij herinneren eveneens aan de door Prof. Wilson als nonsens beschouwde woorden, die zich in de *Ashṭamî vrata vidhâna* van Nepâl vinden (51).

Eene verklaring der beide symbolen, de schildpad en de boot, zoude die kunnen zijn, dat de afgestorvene in eene boot, (gelijk die van Charon), over zee moet steken, om de andere wereld te bereiken, en dat bij zijne asch daarom een teeken der zee, de schildpad, die diep in zee rustende op haren rug de geheele wereld draagt, en eene boot, beiden voorzien van geheimzinnige en heiligende teekens, medegegeven worden.

De inscriptie op de *Antabhoga*, (resp. het *bhûtahoofd*), luidt: *Om! Râh! Svâhâ;* die op den *leeuw* (of het *rhinoceros-hoofd*): *Om! Dharma! Svâhâ.*

Het woord *Om* bevindt zich eveneens in het begin, en *Svâhâ* aan het einde der overige twee inscriptien, die aan Ganeça gewijd zijn.

Ten tijde van mijn verblijf op Bali had eene verbranding plaats van lijken eener Xatriya-familie te Kutta in Badong. Reeds eenige dagen voor de verbranding was de Paṇḍita Made Alĕng Katjĕng in het sterfhuis. Bij een bezoek, dat ik hem bragt, vond ik hem bezig *gouden plaatjes met eenige karakters te beschrijven.* Ik kon van hem destijds, vooral wegens de tegenwoordigheid van vele vreemden, geene voldoende uitkomst omtrent de beteekenis dier letters verkrijgen, en vernam alleen hetgeen ik ook door andere getuigen bewaarheid vond, dat deze platen, benevens edelgesteenten, (geheel en klein gestoten, voornamelijk robijnen) en eenige andere voorwerpen in een vaatje met water gedaan worden, en dat dit water door deze ingrediënten, vooral door de geheimzinnige woorden, op de platen geschreven, geheiligd zijnde, naderhand kort voor de verbranding op het lijk uitgestort werd. De platen schijnen echter bij die uitstorting te worden bewaard, en ook nog gevoegd bij de, tegen den avond verzameld wordende, overgeblevene beenderen.

De asch en beenderen, in de urne te Djala Tuṇḍa bewaard, geven ons dan voor Yava het bewijs, dat dit overschot niet in eenige rivier of in de zee, (zoo als op Bali geschiedt), gestrooid werd (52), maar zorgvuldig bewaard bleef. Dat echter de urne onder den grond in het

---

(51) Asiatic Researches, XVI. pag. 477: *Om, Am, Hrit, Hum. Phat, Swâhâ*; pag. 478: *Hrum, Hrum, Hrum, Phat, Phat, Phat*; *Swâhâ*. Dit werk wordt gebruikt bij de ceremonien der Tântrika-godsdienst. — Onze twee lettergrepen geven ons echter geene zekerheid, dat wij hier aan dien vorm van godsdienst moeten denken.

(52) Deze uitstorting geschiedt den dag na de verbranding. In den tusschentijd worden nog offeranden aan de vergaderde en met kleederen en tooisel bedekte beenderen gebragt. Zie Verslag van Bali, D. XXIII. p. 9.

vierkant, waarop de waterstraal neêrstort, geplaatst was, bewijst, dat ook op Yava de *zuivering des overschots door water* voor noodig of nuttig gehouden werd. Men vergelijke Voorloopig Verslag van Bali, D. XXIII pag. 1—4.

De verklaring der twee boven opgegeven inscriptien is zeer goed in zamenhang te brengen met de figuren, waarop zich dezelve bevinden. Zij schijnen mij eene aanroeping der (hoogste?) godheid en eene verzoening der Bhûta's in te houden.

Om! geregtigheid (*dharma*); *svâhâ*, (*heil*). Het laatste woord is eene gewone uitroeping aan het einde van de woorden, die bij het brengen van offers gebruikt worden.

Om! bloed; *svâhâ*, (*heil*); dit kan wel niet anders geduid worden, dan door daarmede verbonden bloedige offers, en deze worden voornamelijk den Daemonen, maar ook Çiva in zijnen daemonischen vorm aangeboden. Wegens het woord *dharma* zoude men aan het Buddhisme kunnen denken, wederom geplaatst naast de bloedige (voornamelijk Çivaitische) dienst der vijandige magten. Echter is *Dharma* ook een naam van *Yama*, den heer des doods, (*dharmarâdja*, de vorst der geregtigheid). Dat de rhinoceros als symbool van Dharma gekozen is, laat zich uit de vreedzame, stille levenswijze van deze meer en meer verdwijnende beesten eenigzins verklaren. Echter herinneren wij ons hier ook onwillekeurig aan de heiligheid, die dit dier op Bali (en Lombok) bezit; bij de grootste offeranden moet een rhinoceros zijn. Uit Indie is niets van dien aard bekend. Het Nederlandsche Gouvernement is dan ook door de vorsten van Klongkong en Karang-Asĕm-Lombok verscheidene keeren om rhinocerossen gevraagd, over dier gebruik ik op eene andere plaats gesproken heb.

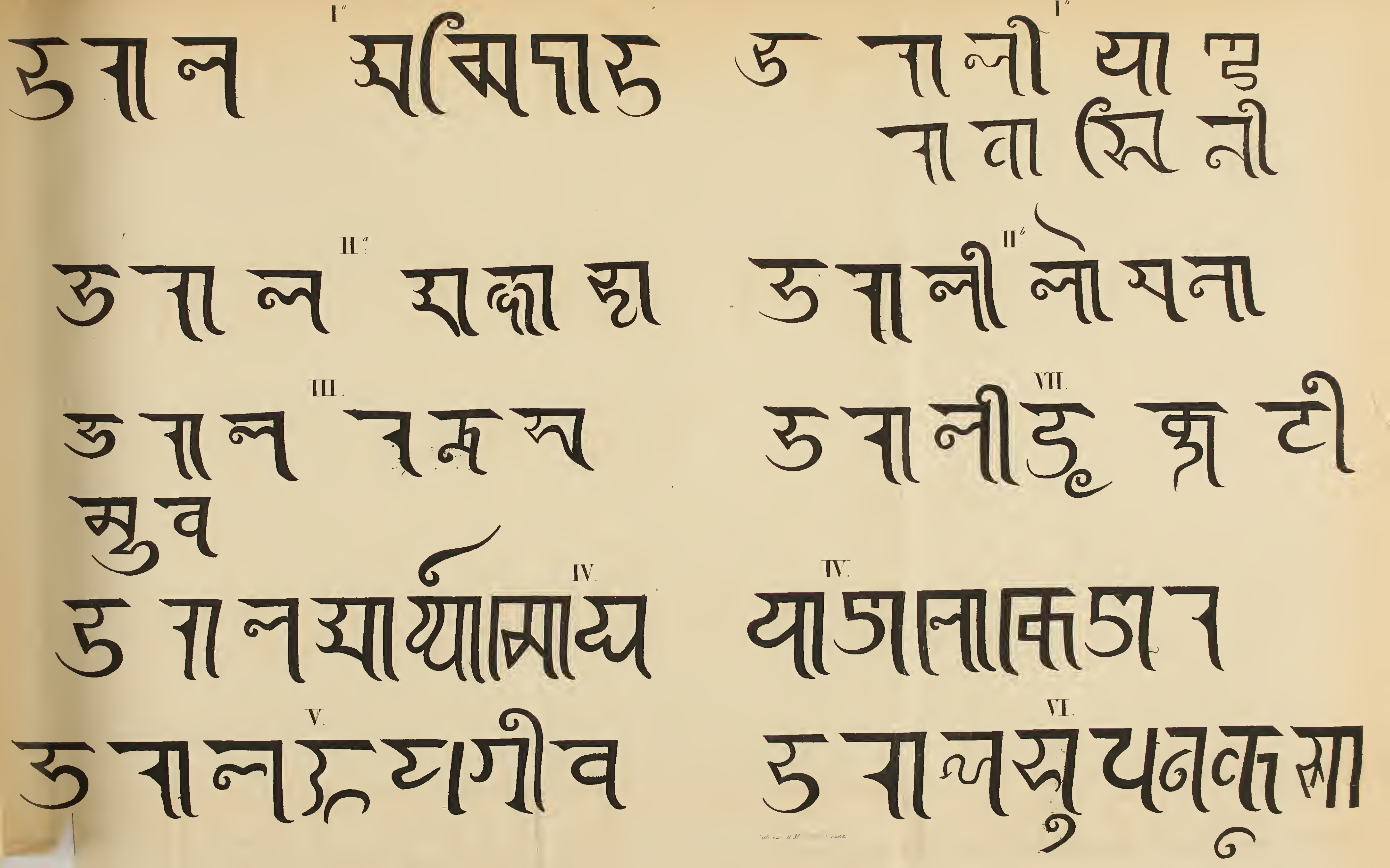
Een syncretisme van verschillende vormen van godsdienst, *Buddhisme*, *Çivaisme* en mogelijk zelfs *Vishnuisme*, (vooral wegens het beeld van Vishṇu, dat vroeger te Djala Tuṇḍa gevonden werd, dat echter ook uit eene andere periode kan zijn), is hier met eenige waarschijnlijkheid aan te nemen.

De overige twee inscriptien, die, zoo als wij zeiden, aan Ganeça gewijd zijn, luiden volgens mijne lezing: *Om! Gaṇâya svibhâdhipakâya*, *svâhâ*; *Om! aan Ganeça, den voortreffelijken olifanten-heer*, *heil!*

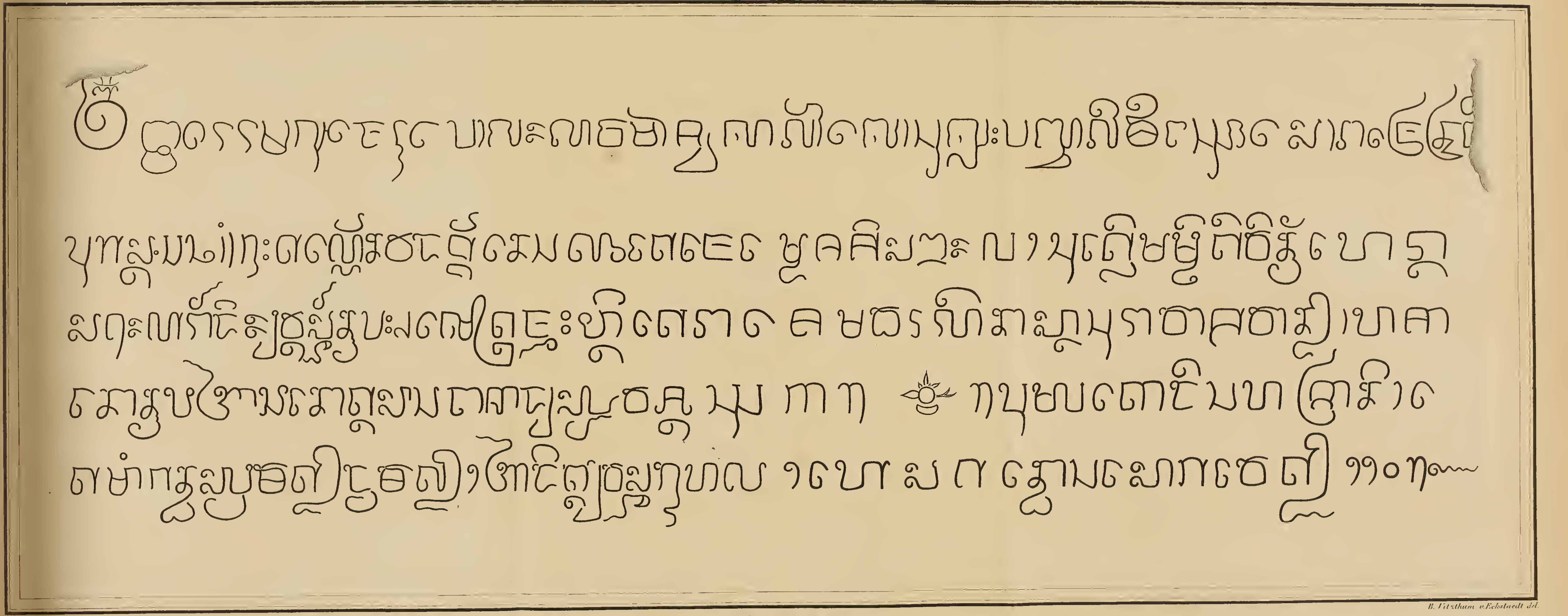
Om! Bra Kabayanâ-khvadhipakâja, *svâhâ*; *Om! aan Bra* (*god*; zie Usana Bali, l. l. p. 316 en 369) *Kabayan* (?) *den heer der muis*, *heil!*

De epitheta *heer des olifanten*, *su + ibha + adhipaka*, (het laatste in stede van *adhipa*; de kopij van den heer Brumund schijnt *adhipataya* te geven, en in de tweede inscriptie is de lezing *adhipataye* volgens de tweede kopij van den heer Wardenaar mogelijk), en *âkhvadhipakâya* (of - *taye*), *heer der muis*, van *âkhu*, *rat*, *muis*, geven ons de zekerheid, dat beide plaatjes voor Ganeça bestemd waren. Ganeça is dan hier de helper, die de moeijelijkheden, die den afgestorvene mogten overkomen, overwinnen (*Vighnakartâ*) en hem als het ware geleiden moet.

De woorden *Gaṇâya* en *Kabayana* moeten aan elkander gelijk staan; als *Kabajana* de rigtige lezing is, zoude ik dit woord, of liever *Kabajan*, (de *a* behoort tot het volgende woord), als ontstaan beschouwen uit *bhaya*, *vrees*, met de Polynesische formatieven *ka—an*,

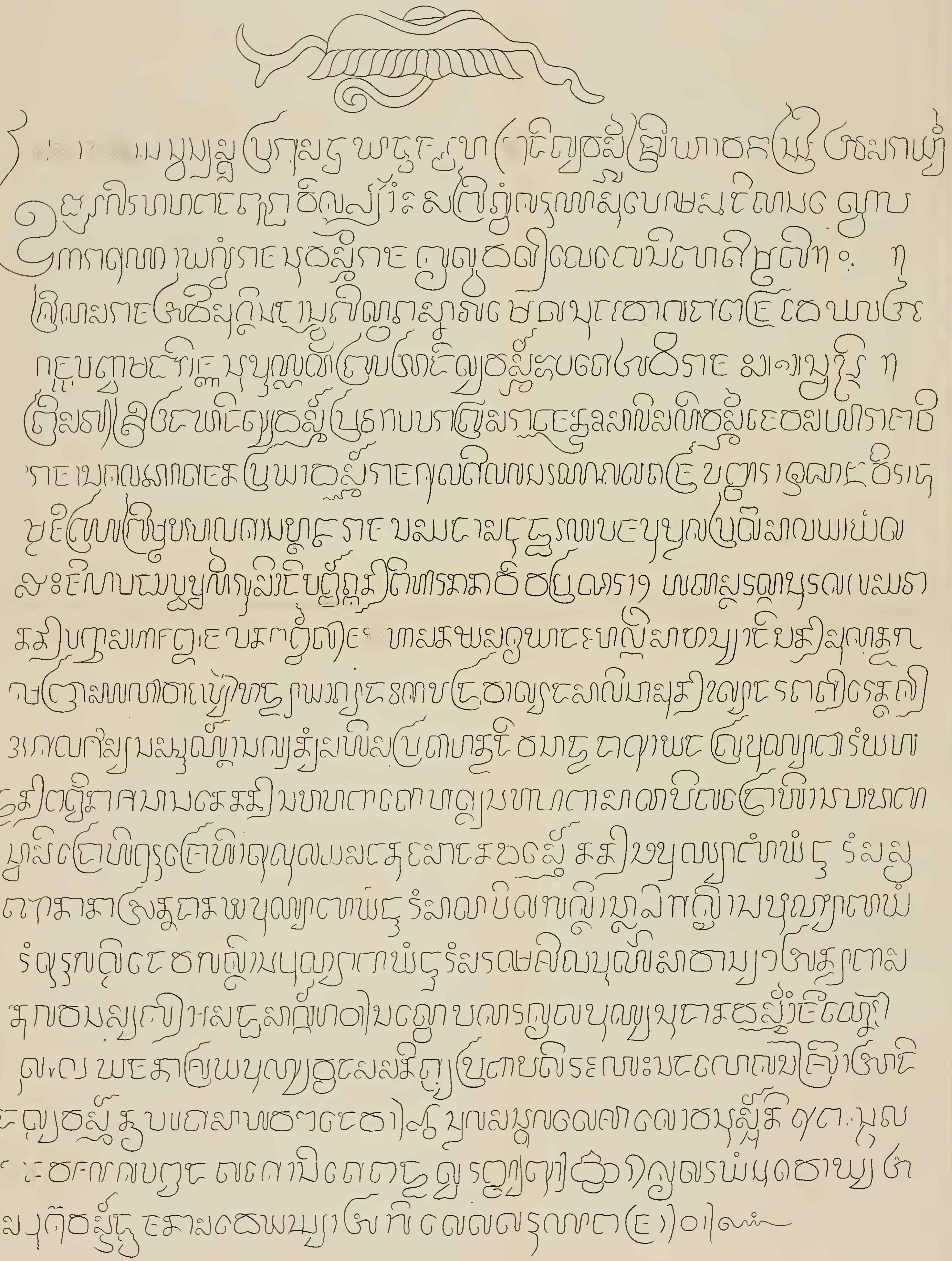
I^a
I^b
II^a
II^b
III.
VII.
IV.
IV.
V.
VI.

B. Vitzthum v. Eckstaedt del.

Inscriptie te Batoe beragoong.
(Sumatra's Westkust.)

Groote Steen-inscriptie te Pagger Roejong. (*Menang Karbouw.*)

PROEVE

TOT

OPHELDERING VAN DE GRONDEN

DER

MALEISCHE SPELLING.

DOOR

W. ROBINSON.

UIT HET ENGELSCH VERTAALD

DOOR

E. NETSCHER,

LID DER DIREKTIE VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, LID KORRESPONDENT VAN HET DUITSCH MORGENLANDSCH GENOOTSCHAP, ENZ.

VOORWOORD VAN DEN VERTALER.

Het werk, waarvan ik deze vertaling aanbied, is zoo zeldzaam, dat ik, van al de schrijvers over het Maleisch, alleen Schleiermacher *weet te noemen, die het heeft gekend.* Elout, Roorda van Eijsinga, *noch* de Hollander *maken er melding van of doen blijken er kennis van te hebben gehad. Zelfs in de laatste werken van* Crawfurd *vond ik geene aanleiding om te gelooven, dat het hem bekend was.*

En toch zal ieder kenner van het Maleisch het met mij eens zijn, dat dit werk zeer opmerkenswaardig en nuttig is, en allezins verdient bestudeerd te worden.

De daarin aangegeven en verdedigde gronden der Maleische spelling wijken zeer veel af van het meestal niet te verdedigen gebruik der bovengenoemde schrijvers, terwijl zij meer overeenkomen met die van onzen grooten Maleischen taalkenner G. H. Werndly, *namelijk zoo als die de Maleische spelling en spraakkunst heeft verklaard in zijn oorspronkelijk, in* 1736 *uitgegeven werk, maar niet zoo als die in* 1823 *door* C. van Angelbeek *zijn omgewerkt. Bij de vergelijking van dit werk en de spraakkunst van* Werndly *ontwaart men, dat* Werndly *de ware Maleische spelling wel gevoeld, maar niet genoeg doorgrond heeft om het wedertegeven.*

Ik leid hieruit af, dat onze kennis van de Maleische taal aanmerkelijk is achteruit gegaan, en meen dit te kunnen bewijzen uit de meeste werken, die daarover, in den laatsten tijd, zijn uitgegeven en een droevig toonbeeld van verwarring en stelselloosheid aanbieden. Ik laat dit echter hier na, omdat het voor den waren Maleischen taalbeoefenaar wel geen nieuw betoog zal behoeven, en bepaal mij tot de eenvoudige aanbieding van dit werk, hetwelk ik hoop dat in eene wezenlijke behoefte zal voorzien. Het is niet te ontkennen, dat ook dit werk zijne gebreken heeft; in de eerste plaats daarvan wil ik stellen de al te groote minachting van algemeen aangenomen gebruiken; maar, boven alle andere werken over hetzelfde onderwerp, beveelt het zich aan door een zuiver systema, het gevolg van grondig onderzoek.

Moge het overigens strekken tot verlevendiging der door ons zoo verwaarloosde studie van de in Indië, meer dan eenige andere, onmisbare Maleische taal.

BATAVIA, 1855 E. NETSCHER.

Aan

den edelen Sir Thomas Stamford Raffles, *Luitenant-Gouverneur van Fort Marlborough en onderhoorigheden.*

E d e l e H e e r!

Hoewel geheel en al ongewoon aan den vleijenden stijl die aan opdragten zoo gemeen is, gevoel ik, dat het onnoodig is, mij bij u over ronde taal te verschoonen. Ik heb u de vleitaal zoo dikwerf zien afkeuren, dat zelfs een verre schijn daarvan, mij zou doen vreezen u te beleedigen. Het kan noodig zijn tot walgende vleijerij toevlugt te nemen, daar waar niets beter kan gezegd worden, doch gelukkig ben ik niet tot dat uiterste gebragt. De eenvoudige waarheid zal voor mijn doel voldoende wezen.

Verscheidene jaren onder uw zacht bestuur, zoo hier als op Java, geleefd en met mijne broederen zendelingen die vrijheid en aanmoediging ondervonden hebbende, die uw vrijzinnig beheer steeds tot alle zendelingen uitstrekte, en mij onder groote verpligting gevoelende, wegens de goedheid, die gij mij persoonlijk hebt betoond, koesterde ik sedert lang den wensch, u een bewijs van mijne dankbaarheid te geven; want het is niet meer dan billijk, dat hij, wiens bestuur zoo bijzonder de pogingen der zendelingen gemakkelijk maakte, ook die geringe schatting van lof ontvange, die een zendeling in staat is te geven. Dit, Edele Heer, is eene reden, die mij noopte de vergunning te vragen, dit kleine werk, aan u optedragen. Maar ik moet bekennen, dat ik, bij mijn verzoek om aanneming van deze opdragt, niet enkel door zulk eene zuivere beweegreden als dankbaarheid werd

gedreven. Al de voorregten, die een werk als dit moeten te beurt vallen, wanneer het onder uwe bescherming het licht ziet, konden mij niet onverschillig zijn. Uwe bekende gemeenzaamheid met de Maleische letterkunde, gevoegd bij de belangstelling, die gij zoo lang betoond hebt in de zedelijke verbetering der Maleijers, zal door velen als een waarborg worden beschouwd, dat hetgeen hier het publiek wordt aangeboden niet geheel en al der aandacht onwaardig is.

Ik mag daarom hopen, dat de bekrachtiging door uwen naam, deze Proeve eene gunstige ontvangst en eene gemoedelijke lezing zal verzekeren. Meer dan dit mag ik niet van de gunst van uwe bescherming verwachten, want ik zou het door de aanneming van deze opdragt in mij gestelde vertrouwen slecht beantwoorden, indien ik uwe bescherming wenschte uittestrekken tot alles, zelfs tot dat wat later mogt blijken zonder waarde te zijn of afkeuring te verdienen.

Mogt deze Proeve blijken nuttig te zijn, om licht te verspreiden over een onderwerp, dat tot heden als duister en moeijelijk is beschouwd, dan zal het mij geen gering genoegen doen, te gedenken, dat het mij is vergund geweest het optedragen aan iemand, wiens bescherming zich in een oogenblik van bijzonderen nood over mij uitstrekte en mij daardoor in staat stelde de studie van de Maleische taal te vervolgen, die ik anders zou hebben moeten laten varen.

Ik heb de eer met den meesten eerbied te zijn,

EDELE HEER,

Uw zeer verpligte en gehoorzame dienaar,

W. ROBINSON.

Fort Marlborough,

27 October 1823.

INHOUD.

BLADZ.

INLEIDING.

Hoewel er veel geschreven is over de afkomst der Maleijers, is er nog niets verschenen, dat den stempel van zekerheid draagt; eene waarschijnlijke vooronderstelling is het uiterste waartoe men ten opzigte van dit duistere onderwerp is gekomen. Daar de oorsprong der volken in een naauw verband staat tot die der talen, welke zij spreken, zoo kan het geene verwondering baren, dat de oorsprong van de Maleische taal in dezelfde ondoordringbare duisternis is gehuld, als die van het volk waardoor die taal wordt gesproken. Beide onderwerpen zijn meesterlijk behandeld door verscheidene latere schrijvers, welker werken nog aan het publiek bekend zijn, en daar het niet in mijne magt is, die door eenige nieuwe mededeeling te verrijken, zoo zullen zij in deze inleiding stilzwijgend worden voorbijgegaan.

De Maleische taal wordt dikwerf door de inboorlingen, in hunne geschriften, genoemd بهاس جاوي *bahāsa djāwī*, de Djāwī taal. Het schijnt uitgemaakt, dat de uitdrukking جاوي *djāwī* op geen andere taal dan de Maleische wordt toegepast, en dat بهاس جاوي *bahāsa djāwī* even bepaald eene benaming is voor de Maleische taal, als بهاس ملاي *bahāsa malājoe* zou kunnen wezen, maar de afleiding en juiste waarde van de uitdrukking جاوي *djāwī* zijn onder de Europeanen punten van verschil. Ik ben niet zeker dat iets van hetgeen ik ter zake kan aanvoeren, zal kunnen worden beschouwd als eenig nieuw licht over een dezer punten te verspreiden, maar evenwel zal ik de vrijheid nemen eenige opmerkingen betrekkelijk dezelve aan te bieden.

Dr. Marsden merkt aan, dat جاوي *djāwī* volgens geen' enkelen taalregel kan worden afgeleid van جاو *djāwa* of Djava (Java). Zoo veel het Maleisch aangaat is dit waar, doch zou het Arabisch niet eene zoodanige afleiding veroorloven? De Maleijers zeggen, dat جاوي *djāwī* eene uitdrukking van Arabischen oorsprong is, en zij gelooven haar door de Arabieren zelven te zijn gevormd van het naamwoord جاو *djāwa*. Zij wordt beschouwd als eene oneerbiedige uitdrukking, in beteekenis

zeer gelijk aan het Arabische عَجَم *adjam*, een barbaar, hoewel minder algemeen in de toepassing; want terwijl de Arabieren, zeer beleefd, alle natien, uitgenomen zich zelven, عجم *adjam*, barbaren, noemen, wordt de benaming جاوي *djāwī* alleen toegepast op de bewoners der Oostersche eilanden. Deze benaming wordt aan geene andere taal gegeven dan aan die der Maleijers, en toch worden al de verschillende natien of stammen van den Maleischen archipel, door de Arabieren, zonder onderscheid, genoemd أورغ جاوي *ōrang djāwī*, het Djāwī volk. Aangenomen dat جاوي *djāwī* is afgeleid van جاو *djāwa*, dan schijnt er reden te bestaan om te gelooven, dat de vroegere Arabische zeevarenden al de bewoners van den archipel ééne benaming gaven, afgeleid van een voornaam eiland geheeten جاو *djāwa*, hetzij dat was het tegenwoordige Sumatra of dat, hetwelk de Europeanen nu Java noemen. Daar de benzoin, die de Arabieren noemen لُبَان جاوي *lŭbān djāwī*, djāwī wierook, een voortbrengsel is van Sumatra en zelfs op het thans Java genaamde eiland niet gevonden wordt, zal het misschien waarschijnlijk worden beschouwd, dat Sumatra het eiland is, dat vroeger werd geheeten جاو *djāwa* en waarvan de benaming جاوي *djāwī* oorspronkelijk is afgeleid.

Maar waarom zou het Maleisch alleen بهاس جاوي *bahāsa djāwī* genoemd worden, terwijl die naam aan geene taal van andere volken van den Archipel wordt gegeven, hoewel die, even als de Maleijers, أورغ جاوي *ōrang djāwī* worden genaamd? Het juiste antwoord daarop schijnt dat te zijn, hetwelk de Maleijers zelven geven. Zij zeggen, dat al de bedevaartgangers van deze eilanden, die مَكَّة *Mŭkkah* bezoeken, gedurende hunne pelgrimsreis het Maleisch spreken, dat beter dan eenige andere taal der eilanden door de Arabieren wordt verstaan. Indien dit waar is, en er schijnt geene gegronde reden te zijn om het te betwijfelen, is het dan niet natuurlijk, dat de Arabieren deze taal en geene andere بهاس جاوي *bahāsa djāwī* of de Djāwī-taal noemen, die zij hooren spreken door al degeen, die zij أورغ جاوي *ōrang djāwī*, het Djāwī-volk, noemen? Het Maleisch langs de geheele kust van deze eilanden gangbaar en tevens de eenige taal zijnde, die zeevarenden gewoon zijn te hooren spreken en de eenige waarvan zij gebruik maken, mag, in zekeren zin, als de taal van den Archipel beschouwd worden, en zoodanig wordt het ook, zelfs door de Europeanen, aangemerkt. En zullen wij ons dan verwonderen, dat de Arabieren, wier omgang met de bewoners van deze eilanden, even als van ons, hoofdzakelijk plaats vond met hen, die de kus-

ten bewoonden en Maleisch spraken, aan deze taal eene benaming zouden hebben gegeven, afgeleid van den naam van dat gedeelte der wereld, waar dezelve zoo algemeen gesproken wordt?

Maar de Maleijers zelven noemen hunne taal بهاس جاوي *bahāsa djāwī*, de Djāwī-taal, en waarom zouden zij dit doen, indien zij de benaming جاوي *djāwī* als van Arabischen oorsprong en tevens als eene uitdrukking van minachting beschouwden? In antwoord op deze tegenwerping, schijnt het voldoende aan te voeren, dat de Maleijers dien naam aan hunne taal geven in navolging van de Arabieren. De Arabieren zijn hunne orakels en al wat zij zeggen wordt door de Maleijers met den grootsten eerbied aangenomen. Zij zijn er zelfs trotsch op Arabische denkbeelden en wijzen van uitdrukking aan te nemen, zelfs al vernederen zij hunne eigene natie daardoor. Zij weten wel dat جاوي *djāwī* eene uitdrukking van minachting is, maar een volk dat zich niet ontziet zijne voorouders apen te noemen, omdat de Arabieren zeggen dat zij apen waren, zal niet worden verondersteld eene vernederende benaming van Arabischen oorsprong van zich te werpen; integendeel, zij beschouwen het als een teeken van verstandelijke meerderheid, als zij van hunne eigene natie en taal in diezelfde minachtende bewoordingen spreken, die de Arabieren op hen hebben toegepast.

Het schijnt eene vrij algemeene meening te zijn geweest, dat de Maleijers, na hunne bekeering tot het Mohammedaansche geloof, hun eigen alphabet verwierpen en, ten believe van hunne godsdienstige onderwijzers, dat van de Arabieren aannamen. In eene critiek op Crawfurds Geschiedenis van den Indischen Archipel, die onlangs is verschenen in de Quarterly Review No. LV, is deze meening in twijfel getrokken, en, zoo ik vermeen, zeer te regt, daar zij door geen enkel bewijs wordt geschraagd. Er bestaat geen enkel boek in dat veronderstelde oude schrift en nimmer spreken de Maleijers van eenig daarin bestaan hebbend werk. De sterkste bewijsreden, die welligt ten voordeele van een oud Maleisch alphabet kan worden aangevoerd, zal misschien kunnen worden getrokken uit het bestaan van opschriften in de binnenlanden van Sumatra, die het voorkomen hebben van zeer oud te zijn en die welligt vóór de bekeering der Maleijers tot het Islamisme gemaakt zijn. Zij werden, voor eenige jaren, door Sir Thomas Stamford Raffles, op eene reis door Mänangkabau, ontdekt, doch zijn, meen ik, niet ontcijferd. Maar aangenomen dat deze opschriften in het Maleisch zijn gesteld, iets dat misschien nimmer bewezen zal worden, dan zal

daaruit nog niet volgen, dat het schrift daarvan bij de Maleijers in algemeen gebruik was. Eenige weinige hoofden kunnen met het alphabet van eene andere taal bekend geweest zijn en deze opschriften met die teekens hebben doen schrijven, alleen omdat hunne eigene taal geen schrift bezat. Een feit zeer overeenkomende met deze vooronderstelling bestaat heden nog. De Soendanezen, die het bergachtige gedeelte van Java bewonen, hebben geen eigen alphabet, maar eenige hoofden zijn bekend met het Javaansche en andere met het Arabische. Indien zij de gedachtenis aan hunne heldendaden zouden wenschen te vereeuwigen door opschriften op steen of op metaal, dan zouden zij zeker het een of het ander van deze alphabets daartoe bezigen, maar uit de omstandigheid dat eenige weinige hoofden van een vreemd schrift gebruik maken, zou men nog niet kunnen besluiten dat het Soendavolk een eigen schrift bezit.

Het kan niet met zekerheid gezegd worden, dat de Maleijers geen alphabet bezaten vóór dat zij het Arabische aannamen, evenmin als dat zij het wel hadden; voor beide gevallen ontbreken ommiddelijke bewijzen, doch evenwel is de minste waarschijnlijkheid voor hen, die de vraag bevestigend beschouwen, want als zij geen bewijs voor het bestaan van zulk een alphabet kunnen aanvoeren, zoo mogen wij daaromtrent twijfel koesteren. Doch niet alleen is er geen bepaald bewijs voor het bestaan van een oud Maleisch schrift, maar er schijnt zelf geen sterk vermoeden van te bestaan, terwijl er daarentegen verscheidene overwegingen zijn, die het waarschijnlijk maken, dat het nimmer bestaan heeft.

Er zijn in den Archipel verscheiden volken, die ieder eene eigene taal maar geen alphabet bezitten, zoo als, onder anderen, de Niassers en Soendanezen; en waarom zou dit ook niet het geval geweest zijn met de Maleijers? Indien de Niassers het Islamisme mogten omhelzen, daartoe overgehaald door Arabische priesters, zoo als men veronderstelt dat met de Maleijers is geschied, zouden dan die priesters niet hun eigen alphabet invoeren met de boeken die zij, zonder twijfel, tot het onderwijs van hunne bekeerlingen zouden schrijven? En dit alphabet aldus te gelijk met de kunst van schrijven ingevoerd wordende, zouden dan niet allen, die den wensch hadden zich die kunst eigen te maken, tevens worden onderrigt in het Arabische schrift? En zouden niet boeken en schrift spoedig even zoo algemeen onder hen worden als onder de Maleijers? Indien deze gebeurtenis eenige eeuwen geleden had plaats gegrepen, zou het dan thans niet even juist schijnen te onderstellen, dat de Niassers hun eigen schrift met dat

der Arabieren verwisseld hebben, als dat de Maleijers zoo iets gedaan hebben?

Ook andere volken van den Archipel hebben, even als de Maleijers, het Islamisme aangenomen, maar geen hunner heeft zijn oud schrift verwisseld met dat der Arabieren. Indien de Maleijers, die voorondersteld worden de eerste natie van deze eilanders te zijn geweest die tot de godsdienst van den profeet overgingen, van hun alphabet voor het Arabische hebben afstand gedaan, ligt het dan niet in de rede te veronderstellen, dat minstens een van de naburige volken dat voorbeeld zou hebben gevolgd. Doch niets van dien aard heeft plaats gehad; elke andere natie heeft haar alphabet behouden, hoewel zij den Islam aannam. Indien dus de Maleijers het hunne voor het Arabische verworpen hebben, dan maken zij eene opmerkenswaardige uitzondering ten opzigte van al hunne naburen uit, en, tenzij eenige gegronde reden voor deze bijzondere handelwijs kan worden aangegeven of eenige waarschijnlijkheid bijgebragt ten bewijze van het bestaan van een oud Maleisch alphabet, is het zeker twijfelachtig dat de Maleijers werkelijk hebben gedaan hetgeen men hun toeschrijft.

Het is eene juiste opmerking, dat de Maleijers kinderen zijn in beschaving. Zij zijn werkelijk hetgeen sommigen zouden noemen halve barbaren; zij zijn slechts gedeeltelijk bekend met de beschaafde kunsten, terwijl zij geheel en al vreemd zijn aan de wetenschap, met uitzondering van enkelen die eenige weinige flaauwe stralen van dezelve van de Arabieren hebben opgevangen. Zij hebben geene oorspronkelijke letterkunde, noch oude geschiedenissen of echte oorkonden. De weinige verhalen die zij kennen, zijn zoodanig doormengd met fabelen en zoo vervuld met wonderbaarlijkheden, dat zij slechts zeer weinig geloof verdienen. De Maleijers zijn zoo zeer ontbloot van letterkunde, dat het grootste gedeelte hunner werken bekend is als overzettingen uit andere talen, en er is geen bewijs voor, dat deze werken, meer dan eenige weinige eeuwen, aan hen bekend zijn. Hunne eigene opstellen zijn klaarblijkelijk hedendaagsch; zij hebben niets ouderwetsch in zich; geen enkel blijk van oudheid doet hen in eere houden. Waar zijn dan de werken, die in het oude schrift bestaan hebben? Zijn zij te gelijk verworpen met het schrift waarin zij geschreven waren? Indien zulke werken bestaan hebben is het te verwonderen, dat zij niet ten minste in een Arabisch kleed zijn bewaard gebleven. Maar geen spoor van oude Maleische litteratuur is ontdekt, eene daadzaak die te regt mag doen betwijfelen dat zij immer bestaan hebbe. Het bewijst niets te zeggen, dat hunne Mohamedaansche Godsdienstijver

de Maleijers noopte hunne oude geschriften te vernietigen, uithoofde van het daarin begrepen polytheisme; want hoe zij ook voor het Islamisme mogen ijveren verwerpen zij echter zulke werken niet. Er zijn vele overzettingen uit het Javaansch onder hen verspreid, die de Hindoesche fabelleer bevatten met goden, godinnen en den ganschen nasleep van het veelgodendom. De weinige eeuwen sedert welke de Maleijers met de Arabieren bekend zijn, waren voorzeker lang genoeg om hen die vooruitgang in beschaving en letterkunde te doen maken, die zij gemaakt heeft. Men behoeft zijne toevlugt niet te nemen tot een verondersteld oud schrift, om deze verwonderlijke vooruitgang te verklaren.

Indien de Maleijers schriftteekens bezaten vóór dat zij de Arabieren hadden leeren kennen, dan is het bijzonder vreemd, dat hunne taal geen enkel woord heeft voor een boek. De eenige uitdrukkingen die zij hebben, om de beteekenis daarvan wedergeven, zijn سورة *sōērat* en كتاب *kitāb*, die zij beide van de Arabieren hebben overgenomen. Is het mogelijk een volk te vinden dat eene geschrevene taal bezit en echter geene uitdrukking heeft voor iets dat geschreven is? Indien de Maleijers een oud alphabet bezaten, dan is het te veronderstellen, dat zij ook boeken hadden, hoe gering die dan ook in getal mogten zijn, en deze boeken moeten eene benaming gehad hebben; maar daar zij geene benaming voor een boek hebben, is het eene natuurlijke gevolgtrekking, dat zij geene boeken en bij gevolg geen letterschrift bezaten. Deze gevolgtrekking wordt zeer versterkt door de daadzaak, dat de Maleijers geene benaming hebben voor letter of letterteeken; het is bekend dat حُرُوف *hoeroef*, de eenige uitdrukking die zij daarvoor bezigen, Arabisch is. En kunnen wij ons een volk voorstellen, dat eene geschrevene taal bezit en echter geen woord heeft voor een boek, noch eene enkele uitdrukking voor eene letter? Hoe kon, in dat geval, eene goede moeder haren zoon roepen om zijne letters te leeren?

Het schijnt hoogst waarschijnlijk, dat de Maleijers, vóór dat zij den Islam omhelsden, ten naasten bij in denzelfden toestand waren als de inwoners van Nias, die wel eene bijzondere taal maar geen schrift noch boeken bezitten. Indien dezen van zulk een uitheemsch voorwerp als een boek willen spreken, dan gebruiken zij het door hunne Maleische naburen gebezigde Arabische woord سورة *sōērat* of كتاب *kitāb*. De Maleijers hebben, wel is waar, woorden die de beteekenis hebben van schrijven, lezen en opstellen of woorden tot eenen volzin te schikken, en daaruit zou misschien kunnen worden beweerd, dat schrijven, lezen en opstellen be-

kende bezigheden voor hen waren. Maar het is bekend dat elk dezer woorden verscheidene andere beteekenissen heeft. Het mag met regt worden betwijfeld of تولس *tōēlis*, باچ *bātja* en كارڠ *kārang* oorspronkelijk de beteekenis hadden van schrijven, lezen en opstellen. Het is voorzeker even waarschijnlijk, dat deze uitdrukkingen op de denkbeelden van schrijven, lezen en opstellen werden toegepast, nadat de Maleijers met de kunst daarvan bekend werden, als dat zij oorspronkelijk die beteekenissen hadden. باچ *bātja*, lezen, heeft misschien eene minder uitgebreide beteekenis dan كارڠ *kārang*, opstellen, of تولس *tōēlis*, schrijven, maar باچ *bātja* beteekent opzeggen, voordragen en prediken zoo wel als lezen. كارڠ *kārang* beteekent zetten, rangschikken, in gekunstelde orde plaatsen, zoowel als eene zinsnede of een boek te zamenstellen; en تولس *tōēlis* beteekent niet alleen schrijven, maar ook teekenen, werken en figuren maken van elke gedaante en op elke wijs. Doch eene natie, die ten eenemale onbekend is met de kunst van schrijven, kan strepen en teekens en allerhande figuren maken, en dit alles zou door de Maleijers genoemd worden تولس *tōēlis*. Zoo spreken zij van eene schilderij schrijven en van de تليسن *toelīsan* of het schrift op gedrukt katoen. Men zegt, dat de bewoners der Poggi-eilanden, door middel van tatoeëring hunne bijzondere daden en gebeurtenissen huns levens vermelden, en deze ruwe figuren worden door de Maleijers genaamd تليسن *toelīsan*. Ook is het der vermelding niet onwaardig, dat de Niassers, hoewel geheel en al met de schrijfkunst onbekend, echter een werkwoord hebben, dat de verschillende handelingen uitdrukt, die het Maleische werkwoord تولس *tōēlis* aangeeft.

De vorenstaande beschouwingen hebben mij de gegrondheid doen betwijfelen van de algemeen aangenomene meening, dat de Maleijers hun oud alphabet hebben verworpen voor dat der Arabieren. Welke latere bewijzen voor het bestaan van zulk een alphabet mogen worden aangevoerd is onmogelijk te zeggen, doch althans nu schijnt er reden te zijn om te gelooven, dat het vooronderstelde oude Maleische alphabet nimmer heeft bestaan.

Sommigen hebben gemeend, dat het Maleisch een aantal verschillende dialecten bevat, die aan zekere gedeelten van den Archipel eigen zijn, en hieruit wordt opgemaakt, dat boeken, die gemakkelijk in het eene gedeelte van den eilandengroep verstaan worden, bijna onverstaanbaar zijn in het andere. De juistheid van deze meening en van de daaruit gemaakte gevolgtrekking is zeer betwijfelbaar en het

is welligt niet onmogelijk de ongegrondheid daarvan aantetoonen.

Het Maleisch van Manangkabau mag misschien eenige aanspraak hebben, om als een bijzonder dialekt te worden aangemerkt, maar, behoudens deze uitzondering, houd ik vol, dat eigenlijk dialektverschil in het Maleisch onbekend is. Er is, wel is waar, eene kleine afwijking in de spelling en uitspraak van eenige zeer weinige woorden; soms wordt eene letter ingelascht, die elders wordt weggelaten, en eenige weinige voorbeelden kunnen worden aangehaald, dat de eene letter voor de andere wordt gebezigd; maar deze geringe veranderingen, die slechts in zeer weinige woorden voorkomen en geen van allen aan eenig bijzonder gewest eigen zijn, maar op verschillende plaatsen en soms op eene en dezelfde plaats worden aangetroffen, kunnen niet worden beschouwd als een eigenlijk dialektverschil, of, indien dit zoo wordt aangemerkt, dan zou daaruit volgen dat er in ééne plaats twee verschillende dialekten bestaan. (1) Zulke geringe wijzigingen in spelling en uitspraak zijn in Oostersche talen niet ongemeen. Het is bekend dat de Bengalezen de gestadige gewoonte hebben om de *l* en de *n*, de *dj* en de *z*, de zachte *tsch* en de *s* te verwarren, en dit zelfs in Calcutta; en echter heeft men nimmer beweerd, dat in die stad bijzondere dialecten van het Bengali in gebruik zijn. Daar het Maleisch eene onbewerkte taal is, zoo is het niet dan billijk iets te stellen op rekening van provincialisme, vulgarisme en andere oorzaken van verbastering; en indien de werking van deze oorzaken behoorlijk kon worden nagegaan, dan zou er weinig overblijven dat aan dialectverschil zou zijn toe te schrijven. Indien dialectverschil bestaat in het verschil van vorm van sommige grondwoorden, die, hoewel aan elken tongval van eene taal gemeen, echter verkort, veranderd of vermeerderd zijn, overeenkomstig het bijzondere dialect waarin zij gebezigd worden, dan moet men toestemmen dat in het Maleisch geen dialektverschil bestaat. Indien men de weinige en geringe hiervoren bedoelde veranderingen uitzondert, dan

---

(1) Deze opmerkingen zijn niet gemaakt om te doelen op Dr. Marsden, noch wensch ik te wederleggen wat hij aangaande dit punt heeft gezegd, daar zijne denkbeelden, in de hoofdzaak, niet van de mijne verschillen. Ik erken de weinige door hem aangehaalde verschillen in uitspraak en spelling, doch het doet mij eenigzins leed, dat zulke geringe en zoo weinige afwijkingen, die niet aan de eene of andere plaats eigen zijn, zouden zijn beschouwd als een verschil in dialekt daar te stellen. Uit een taalkundig oogpunt beschouw ik het onderwerp als geheel en al zonder belang, doch dit is het geval niet, wanneer men daarbij het oog heeft op de pogingen der zendelingen en van de Bijbel- en traktaatgenootschappen. Het zou een werkelijk kwaad stichten, indien de meening algemeen werd, dat boeken in het eene Maleische land geschreven, uithoofde van het verschil in dialect, noodwendig onverstaanbaar zouden zijn in het andere.

bevatten al de woorden van deze taal, wanneer zij zuiver geschreven zijn, dezelfde medeklinkers en klinkers, hetzelfde getal lettergrepen en dezelfde uitgangen in het eene Maleische land zoo wel als in het andere.

Een zeer duidelijk bewijs, dat in het Maleisch geene afzonderlijke dialekten bestaan, ligt in de algemeene verspreiding van dezelfde boeken in alle Maleische landen. Ik bedoel de gezaghebbende werken, die men de Maleische klassieken kan noemen. Deze werken zijn door den ganschen Archipel verspreid, niet in verschillende tongvallen naar gelang van de verschillende eilanden, maar in blijkbaar woordelijke afschriften. Zij worden in het eene Maleische land even goed als in het andere verstaan, en zij bevatten den grondslag van de taal evenzeer in het eene als in het andere land. Onder zulke omstandigheden kan een eigenlijk gezegd dialektverschil niet bestaan, en er kan geen twijfel wezen, of elk opstel, dat in woorden en taal werkelijk Maleisch is, wordt door alle Maleijers in alle gedeelten van den Archipel begrepen.

Maar welligt wordt deze bewering beschouwd als niet overeenstemmende met hetgeen werkelijk plaats heeft. Misschien zal worden tegengeworpen, dat goede kenners van het Maleisch en zelfs de Maleijers zelven, soms boeken ontmoeten, die gezegd worden in het Maleisch te zijn geschreven, doch die zij niet dan met de meeste moeite kunnen verstaan, dat voorzeker niet het geval zou wezen, indien er geen dialektverschil bestond. De daadzaak neemt men aan, maar niet de gevolgtrekking die men daaruit zoekt te maken. Vooronderstel dat een vreemdeling, slechts gedeeltelijk met onze taal bekend, ondernam een werk uit zijne moedertaal in het Engelsch over te zetten; zouden wij dan niet verwachten, dat dusdanig werk vele vreemde taaleigenaardigheden en welligt eenige vreemde woorden zal bevatten, en zou het ons kunnen verwonderen, dat een Engelschman, geheel onbekend met de taal waaruit het is overgezet, hetzelve in handen krijgende, moeijelijkheid zou ondervinden om het te verstaan? Maar omdat dusdanig werk, dat bedoeld werd te zijn overgezet in het Engelsch, voor een Engelschman onverstaanbaar is, zou het daarom juist zijn er uit op te maken, dat de Engelsche taal verschillende dialekten heeft? Zouden wij niet veeleer zeggen: vertaal het boek in goed Engelsch en dan zal een geboren Engelschman het kunnen verstaan. Hetzelfde is het geval met die boeken, die bedoeld worden in het Maleisch te zijn overgezet, maar die, zoowel voor Europeanen als voor inboorlingen, onverstaanbaar zijn. Het zijn vertalingen gemaakt door vreemdelingen en zij zijn niet

alleen vol vreemde taaleigenaardigheden, maar zelfs vol vreemde woorden. Daarom kan een Maleijer, die onbekend is met de taal waaruit zij zijn overgebragt, die niet gemakkelijk verstaan. Er is reden om te gelooven, dat dit de ware toedragt der zaak is, en op deze wijs kan de moeijelijkheid in het begrijpen van werken van dezen aard worden uitgelegd, zonder toevlugt te nemen tot verschil in tongval.

Voor een zeer groot gedeelte worden de Maleische boeken verondersteld te zijn vertalingen, en van deze zijn de meeste, met uitzondering van die uit het Arabisch, het werk van vreemdelingen, die, min of meer met het Maleisch bekend geworden zijnde, het doeltreffend hebben geacht sommige voortbrengselen van hunne moedertaal daarin over te zetten. Sommige dezer vertalingen kunnen welligt gemaakt zijn door Arabieren, sommige door Boeginezen en sommige weder door andere volken van den Archipel; maar het is bekend, dat vele het werk zijn van Javanen, die voorzeker niet geschroomd hebben daarin een belangrijk aantal woorden en zinsneden uit hunne eigene taal te behouden. Ik bezit verscheidene dusdanige werken, die vele woorden en zinnen bevatten, die de Maleijers, zelfs van Batavia, niet verstonden, en hoe zou men dan kunnen verwachten dat zij in ver van Java verwijderde landen verstaanbaar zouden zijn? Men vermeent dat de Maleijers zelden de binnenlandsche talen beoefenen, zoodat zeer weinige der vertalingen, waarvan wij thans spreken, door hen vervaardigd zijn; maar velen beoefenen het Arabisch, en, daar zij zeer aan de Arabische letterkunde gehecht zijn, zoo hebben zij vele werken uit die taal in het Maleisch overgezet. Indien nu de vertalingen uit het Arabisch zijn vervaardigd door Maleijers en die uit andere talen door vreemdelingen, dan kan men voorzeker verwachten, dat de eerste de beste voorbeelden van de Maleische taal opleveren en ook overal verstaan zullen worden. Daarom ondervinden wij, dat die werken, welke de zuivere taal bevatten en, zoo als is aangemerkt, in alle Maleische landen verstaan worden, hetzij oorspronkelijke opstellen of door Maleijers vervaardigde vertalingen uit het Arabisch zijn.

Maar aangenomen dat de taal der Maleijers, zoo als die in hunne zuiver geschrevene werken voorkomt, op alle plaatsen dezelfde is, kan het dan worden ontkend dat er een dialektverschil bestaat in de gesprokene taal? Indien deze verschillende tongvallen bevatte, dan zouden voorzeker de zeevarenden, die bijkans alle havens van den Archipel bezoeken en over het algemeen niet zeer

met de taal bekend zijn, ten minste op enkele plaatsen, groote moeite ondervinden om zich verstaanbaar te maken en wederkeerig om de inboorlingen te begrijpen; maar daar over zoodanige moeijelijkheid niet geklaagd wordt, zoo mag men vooronderstellen, dat die niet bestaat en dat het ondersteldo verschil in dialekt zoo gering is, dat het niet waardig is opgemerkt te worden. Het Maleisch bevat wel is waar eenige dubbelzinnige woorden, waarvan sommige in het eene, sommige in het andere land meer gebruikelijk zijn. Bij voorbeeld: te Batavia bezigt men het meest het woord كوڤڠ *kŏĕping* voor een oor, te Benkoelen is daarvoor تليڠ *tălīnga* het meest in gebruik; te Batavia hoort men meest كمبڠ *kămbang* voor eene bloem, te Benkoelen بوڠ *bŏĕnga*; te Batavia zegt men meest كريڠت *kărīngat* voor zweet, te Benkoelen ڤلوه *păloeh*: maar تليڠ *tălīnga*, بوڠ *bŏĕnga* en ڤلوه *păloeh* worden ook te Batavia en كوڤڠ, *kŏĕping* كمبڠ *kămbang* en كريڠت *kărīngat* even zoo te Benkoelen verstaan.

Maar welligt zal worden aangevoerd, dat er, op sommige plaatsen, in de gesprokene taal een aantal woorden bestaan, die in andere Maleische landen ten eenemale onbekend zijn, en dat dit feit een onomstootelijk bewijs oplevert voor een verschil in dialekt. Het feit wordt aangenomen, maar, voor dat er eenige gevolgtrekking uit gemaakt wordt, moeten wij onderzoeken of de woorden in kwestie werkelijk Maleisch zijn. Indien iemand de tegenwerping maakte, dat تبرق *toebăroeq*, ergens tegen aan stooten, te Batavia algemeen in gebruik, maar te Benkoelen ten eenemale onbekend is, en dat رڠݢڠ *rănggang*, niet digt naast elkander, algemeen te Benkoelen, maar geheel onbekend te Batavia is, dan zou ik de waarheid van zijne bewering erkennen; maar indien die persoon daaruit zou willen afleiden, dat er in de gesprokene taal tusschen de beide genoemde plaatsen verschil in dialekt bestaat, dan zou ik de vrijheid nemen hem op te merken, dat تبرق *toebăroeq* een Soendaasch en رڠݢڠ *rănggang* een Moesi-woord is, en dat het Maleische van het een لڠݢر *langgar* en van het ander جارڠ *djărang* is, welke woorden, zoowel te Batavia als te Benkoelen, in gemeen gebruik zijn.

Op vele plaatsen zijn de Maleijers slechts kolonisten langs de kusten en, met uitzondering van een gedeelte van Sumatra, is hunne taal op geen der groote eilanden in het binnenland in gebruik. In de binnenlanden van sommige eilanden worden verscheidene talen gesproken, en op die eilanden, waar de inboor-

lingen slechts eene taal spreken, is die meestens eene hun geheel eigene taal, die niet op de naburige eilanden in zwang is. Maar daar de Maleijers gewoon zijn aan dagelijkschen omgang met de bewoners van het binnenland en verschillende betrekkingen met hen aanknoopen, zoo is het onvermijdelijk gevolg daarvan, dat een aantal woorden van de binnenlandsche taal of talen in de langs de kust algemeen gesproken wordende taal gangbaar worden. Daar nu elk eiland minstens eene aan hetzelve eigene taal bezit en de Maleijers de kusten van een aantal dier eilanden bewonen, zoo moet men verwachten, dat de woorden, die in het eene land met het Maleisch worden vermengd, zeer zullen verschillen van die, welke in een ander land er in worden opgenomen, en bij gevolg, dat vele woorden op eene plaats in de gesprokene taal zijn opgenomen, die elders geheel onbekend zijn. Te Benkoelen zijn een aantal Moesi-woorden, te Atjeh vele Atjehsche, te Samarang en Soerabaja vele Javaansche en te Batavia vele Soendasche, Javaansche en Boeginesche woorden in gebruik, maar, niettegenstaande al deze vermengingen, spreken de Maleijers zelven echter hunne eigene taal met eene minstens vrij groote zuiverheid. Zij die onder het Maleisch de meeste woorden van de binnenlandsche talen mengen, zijn de inboorlingen der binnenlanden, die, hetzij uit onbekendheid met het Maleisch, hetzij uit voorliefde voor hunne moedertaal, hunne gesprekken steeds met vreemde woorden doorspekken.

Maar indien dit een en ander juist is, dan kan iemand, die zuiver Maleisch spreekt, in elk Maleisch land zich doen verstaan. — Juist; en is dit ook niet zoo het geval? Verstaan niet alle Maleijers van elk land elkander met het grootste gemak? Ondervinden vreemdelingen niet, dat de moeijelijkheid, om zich verstaanbaar te maken in de verschillende havens die zij bezoeken, vermindert juist in evenredigheid dat hunne kennis van het Maleisch toeneemt.

Hetzij de Maleische taal van ouderen of lateren tijd is, voorzeker is zij zeer ongekunsteld. Eenvoudigheid is hare hoofdtrek. De naamwoorden hebben in deze eenvoudige taal getal, geslacht noch naamval. De bijvoegelijke naamwoorden behouden denzelfden vorm, hetzij in den stellenden, den vergelijkenden of den overtreffenden trap. De voornaamwoorden, hoewel verdeeld in die van den eersten, tweeden en derden persoon, hebben noch naamval noch geslacht, en ten opzigte van hun getal zijn zij onbepaald. De werkwoorden missen niet alleen getal en persoon, maar ook wijs en tijd. Kan zulk eene taal voldoende bepaald we-

zen, om eenig denkbeeld met juistheid uittedrukken? Het kan niet worden ontkend, dat zij in dit opzigt schijnt te kort te schieten, maar indien zij door en door gekend werd, dan zou men waarschijnlijk daarin even juist elk denkbeeld kunnen uitdrukken als in de meeste andere talen.

Het schijnt nimmer bij de Maleijers te zijn opgekomen, dat onbezielde voorwerpen een geslacht kunnen hebben. Hunne denkbeelden dienaangaande bepalen zich tot mannelijke en vrouwelijke wezens; zij spreken zelfs nimmer van onbezielde dingen als onzijdig zijnde, noch bezitten zij eenige uitdrukking om dien toestand aan te duiden. Indien wij de woorden voor man, vrouw, echtgenoot, echtgenoote, vader, moeder, en eenige andere aanduidingen van bloedverwantschap daarvan uitzonderen, bevatten de Maleische naamwoorden geen denkbeeld van geslacht, tenzij vergezeld van een ander, het mannelijk of vrouwelijk geslacht aanduidend woord. Het Maleisch heeft maar één woord om uit te drukken broeder en zuster, zoon en dochter, jongen en meisje, en evenmin bezit deze taal bijzondere uitdrukkingen voor jongen en zoon, meisje en dochter. In het Maleisch kan men niet bepaald zeggen: hij is de *zoon*, of zij is de *dochter* van die of die, maar alleen: hij is het mannelijk, of zij is het vrouwelijk kind van die of die.

De Maleische naamwoorden zijn even onbepaald ten aanzien van het getal als van het geslacht. Het eenvoudige naamwoord drukt alleen uit den naam van een dier of voorwerp, zonder eenig denkbeeld van getal te bevatten. Zoo kan أورغ *ōrang* beteekenen één persoon of meer, en كود *kōēda* één paard of meer. Indien iemand zegt أدّ أورغ دلوّر *adda ōrang di lōēwar*, of كود داتغ *kōēda dātang*, dan blijkt daaruit niet, of er één of meer personen buiten staan, of er één of meer paarden komen. Het bepaalde enkelvoud wordt uitgedrukt door voor het naamwoord te voegen het telwoord س *sa*, سات *sātoe* of سوات *sawātoe*, een, als سٶرغ *sa' ōrang*, een persoon, سات كود *sātoe kōēda*, of liever, volgens het taalgebuik, سئيكر كود *sa' ēkor kōēda*, een paard. Het meervoud wordt somtijds gevormd door het naamwoord te herhalen, als أورغ٢ *ōrang ōrang*, menschen, كود٢ *kōēda kōēda*, paarden; maar meer sierlijk door de voorvoeging van het bijvoegelijk naamwoord سڬال *săgāla*, alle, dat, daartoe gebezigd wordende, niet moet worden opgevat in zijnen letterlijken zin, maar alleen als het meervoud aanduidende; zoo als in de volgende zinnen: جكّ تياد دٶبات أوله سڬال طبيب, in-

dien er geene medicijnen door de geneesheeren worden toegediend. سوات كبن در قد سڠال كبن سرڬ, een van de tuinen des hemels. سوات ڬوه در قد سڠال ڬوه نارك, eene der spelonken van de hel. Een nadrukkelijk meervoud wordt soms gevormd door de toepassing van beide deze wijzen, als: اورڠ ايت دڠن سڠال هرت هرتان, die man met alles wat hij bezit.

Daar er geen naamvallen in het Maleisch bestaan, zoo wordt de betrekking van de eene zaak tot de andere aangeduid door voorzetsels of door de plaatsing der woorden in eenen volzin.

In geen der rededeelen wordt de onbepaaldheid van het Maleisch zoo sterk gevoeld als in de voornaamwoorden. Een op zichzelf staand voornaamwoord kan niet worden herkend als enkel- of meervoudig, mannelijk of vrouwelijk. Er zijn twee wijzen van het meervoud der voornaamwoorden aan te duiden. Ten eerste, door de bijvoeging van اورڠ *ōrang*, als ساي اورڠ *sāja ōrang* of كام اورڠ *kāmi ōrang*, wij; كامو اورڠ *kāmoe ōrang*, gij; دي اورڠ *dīja ōrang*, zij. Ten tweede, door de voorvoeging van het bijvoegelijk naamwoord سڠال *săgāla*, als: سڠال كام *săgāla kāmi*, wij; سڠال كامو *săgāla kāmoe*, gij; doch deze wijze wordt zelden op den derden persoon toegepast. De sierlijkste wijze van vorming van het meervoud in den derden persoon is door het verwerpen van het voornaamwoord en daarvoor te bezigen اورڠ ايت *ōrang ītoe* of مريك ايت *marīka ītoe*, en soms, maar niet altijd, door de voorhechting daarbij van سڠال *săgāla*, als سڠال اورڠ ايت *săgāla ōrang ītoe*, of سڠال مريك ايت *săgāla marīka ītoe*, zij, letterlijk die lieden. Er is echter geen middel om het getal te onderscheiden van de voornaamwoordelijke aanhechtsels ك *koe*, م *moe*, ڽ *nja*, die verkortingen zijn van آكو *ākoe*, ik, wij, كامو *kāmoe*, gij, en ديان *dijānja*, hij, zij. ك *koe* en م *moe* worden niet zeer dikwijls gebezigd; doch ڽ *nja* komt meer voor, maar, zeer onbepaald van aard zijnde, moet men voorzigtig wezen in het gebruik van dat aanhechtsel.

Bij de voornaamwoorden van den eersten en tweeden persoon kan men het geslacht ontberen, als wordende weinig of niet vereischt, maar bij een voornaamwoord van den derden persoon is het gemis daarvan een werkelijk ongerief. Het voornaamwoord اي *īja* of دي *dīja* beteekent evenzeer hij, zij, als het. Indien er in het voorafgaande gedeelte van eene rede over een man en eene vrouw beiden gesproken is, dan moet de schrijver op zijne hoede zijn hoedanig

hij dat voornaamwoord aanbrengt, of anders zal de lezer niet ligt ontdekken waarop dat betrekking heeft. Hij zal welligt denken, dat het voornaamwoord betrekking heeft op den man, wanneer de bedoeling was zulks op de vrouw te doen hebben, en omgekeerd, of, wat even waarschijnlijk is, hij kan daaromtrent in groote onzekerheid verkeeren. Wij hebben daarvan een zeer toepasselijk voorbeeld in de Bataviasche overzetting in het Maleisch van den Bijbel, in Markus VII vers 30:

دَن ستله ايّ داتڠ ماسق رومهن مَكّ د داڤتن جِن ايت سُدّه كلوّر دَن آنقن ڤرمڤوّن ايت
بارِڠ٢ د اتس كاسُرن۞

Er is geen twijfel of al de voornaamwoorden in dit vers hebben betrekking op de vrouw, maar een Maleijer zou dit zoodanig niet kunnen begrijpen, want daar zij zoo wel mannelijk als vrouwelijk zijn, zal hij hen even waarschijnlijk beschouwen als betrekking hebbende op Jezus als op de Syrophenicische vrouw, zelfs al leest hij de aanhaling in haar verband, daar het voorafgaande niet duidelijk is. Hoe vreemd het moge klinken is het evenwel zeer waarschijnlijk, dat dit vers zou worden verstaan als volgt: en als hij in zijn huis kwam, vond hij dat de duivel uitgevaren was, en zijne dochter liggende op het bed. Indien het voornaamwoord ايّ *īja* verstaan wordt als betrekking hebbende op Jezus, dat gemakkelijk kan plaats hebben, dan zal dit de zin zijn van de aanhaling, want het voornaamwoordelijk aanhechtsel ڽ *nja*, dat drie malen voorkomt, zal door een ieder worden beschouwd als betrekking hebbende op hetzelfde voorafgaande voorwerp als ايّ *īja*.

Maar zal de aaneenschakeling niet leiden tot de ontdekking van het ware voorafgaande voorwerp? Welligt zou dit het geval zijn met iemand die met de schrift bekend is, maar een Maleijer zeide, dat voorwerp was جن *djin,* de duivel, en een ander inboorling, dat het was آنق ڤرمڤوّن *ānaq părampōĕwán*, dochter. De waarheid is, dat geen Maleijer kan zeggen wat het voorafgaande voorwerp is, en daarom kunnen zij slechts gissen welk der voorgaande naamwoorden het zijn moet. In vers 30 behoorde ڤرمڤوّن *părampōĕwan*, de vrouw, te zijn herhaald instede van het voornaamwoord ايّ *īja*, in welk geval men zou lezen: en als de vrouw in haar huis kwam enz., en alsdan zou de zin geheel duidelijk geweest zijn. Op dezelfde wijs behoorde in vers 31 de eigennaam عيسى *Isa*, Jezus, te zijn gebruikt

in plaats van اڽ *ija*, als wanneer er geene mogelijkheid van verwarring zou kunnen plaats hebben. Zoo als de aanhaling nu geschreven staat, kan geen Maleijer, volgens eenigen taalkundigen regel, ontdekken wie het was, die vertrok van de landpalen van Tyrus en Sidon. Er staat, dat اڽ *īja* vertrok, maar wie is اڽ *īja*, een man of eene vrouw? Indien men een inboorling zegt, dat اڽ *īja* in vers 50 betrekking heeft op eene vrouw, dan zal hij allernatuurlijkst de gevolgtrekking maken, dat اڽ *īja* in vers 51 op denzelfden persoon betrekking heeft, en daaruit zal hij besluiten, dat het de vrouw was, die van de kusten van Tyrus en Sidon vertrok; en evenmin is er iets in de overzetting van het daarop volgende vers, dat hem zou verhinderen te besluiten, dat het ook de vrouw was, welke den man genas die eene belemmering in de spraak had.

Maar hoe onbepaald het voornaamwoord اڽ *īja* ook zij, is evenwel het voornaamwoordelijk aanhechtsel ڽ *nja*, zoo mogelijk, nog meer onbepaald. Het ondoordacht gebruik van dit aanhechtsel kan tot belangrijke vergissingen leiden. Het is te bejammeren, dat de Bataviasche Bijbelvertaling ons zulk een toepasselijk bewijs van deze opmerking verschaft. In Mattheus XXVIII vers 8 en 9 lezen wij:

مکّ لکس٢ کلورله ڤرمڤوان ايت درّ سيس کرامت ايت دڠن کتکوتن دن کسکائن بسر دن لريله آکن ممبريت ايت ڤد مريد٢ن۞

اددن اڤّ بيل ڤرمڤوان ايت ڤرڬ آکن ممبريت ڤدّ مريد٢ن۞

In het Nederduitsch is deze aanhaling zeer duidelijk, daar het enkelvoudig mannelijk bezittelijk voornaamwoord *zijne* den lezer onmiddelijk in staat stelt gewaar te worden, dat de discipelen waarvan gesproken wordt, die van Jezus zijn, maar de Maleische overzetting bevat dit denkbeeld niet. Het voornaamwoordelijk aanhechtsel ڽ *nja* kan beteekenen zijn, haar, of hunne, zoodat مريد٢ن *moerīd-moerīdnja* kan worden begrepen als zijne, hare of hunne discipelen. Een Maleijer, wiens gevoelen omtrent de beteekenis van deze aanhaling gevraagd werd, begreep, dat مريد٢ن *moerīd' moerīdnja* moest beteekenen hare discipelen, d. i. die van de vrouwen. Er kan geen twijfel bestaan, of aan velen zal de zin dusdanig voorkomen, daar het ook zoo in de vertaling staat; want ڤرمڤوان *părampōĕwan*, de vrouwen, is schijnbaar het betrekkelijke antecedent, en daarom zal een Maleijer zeer natuurlijk er uit opmaken, dat مريد٢ن *moerīd moerīdnja* beteekent de discipelen van de vrouwen. De verwarring door de voornaamwoorden in vers

7 veroorzaakt, zal waarschijnlijk elken gewonen lezer verhinderen het ware betrekkelijke antecedent te ontdekken, dat in het 5e vers moet worden gezocht.

De weglating van het voornaamwoord كامُ *kāmoe*, gijlieden, tusschen قرڬيله *părgīlah* en مڠتاكن *măngatākăn*, in het eerste gedeelte van het 7e vers, maakt het twijfelachtig, of de engel de vrouwen beveelt heen te gaan en den discipelen te verkondigen dat Jezus was opgestaan, dan wel of hij hen mededeelde dat Jezus zelf gegaan was om zijnen discipelen dit te berigten. Deze weglating vermeerdert de moeijelijkheid, want, indien de lezer de meening van dat gezegde verkeerd opvat, en men moet vreezen dat zulks het geval zal zijn, dan is het bijkans ommogelijk, dat hij مريد٢ن *moerīd moerīdnja* opvatte in eenen anderen zin dan de discipelen van de vrouwen. Deze zinsnede behoorde te zijn overgezet دن لكس٢ قرڬيله كامُ مڠتاكن, gaat gij haastelijk henen en zegt, enz., en مريد٢ن *moerīd moerīdnja* behoorde te zijn مريد٢ عيسي *moerīd moerīd Isa*, de discipelen van Jezus; dan zou in elk geval de zin geheel duidelijk geweest zijn, en zoo is ook de overzetting die de Maleische woordschikking vordert.

Zoodanige onzekerheid is verbonden aan het gebruik van Maleische voornaamwoorden; en daar zij in deze overzetting bijkans zoo dikwijls voorkomen als in den oorspronkelijken tekst, maken zij onvermijdelijk den zin duister. Het eene voornaamwoord volgt op het andere, zoodat de lezer geheel het spoor bijster wordt en het geheel onmogelijk is, met behulp van eenigen taalregel, het betrekkelijke antecedent te ontdekken. Door deze onberedeneerde wijze van overzetten worden de eenvoudigste verhalen der Evangelisten, in vele plaatsen, ten eenemale onverstaanbaar. Daar de voornaamwoorden zoo bijzonder onbepaald zijn, ligt het eenige middel, om een denkbeeld in deze taal duidelijk uit te drukken, daarin, dat men zeer spaarzaam zij in het gebruik dier woorden, ja die nimmer bezige, tenzij het betrekkelijk antecedent gemakkelijk te ontwaren zij. Telkens wanneer dienaangaande twijfel zou kunnen bestaan behoort de schrijver het antecedent te herhalen, instede van een voornaamwoord te bezigen. Zoodanig is de wijze aangenomen door de inboorlingen, die, van de onbepaaldheid hunner voornaamwoorden bewust, zorg dragen het naamwoord te herhalen, wanneer door zulks niet te doen de zin twijfelachtig zou wezen (1).

(1) De Bataviasche Bijbelvertaling is zeer hoog opgevijzeld en sommigen zijn van meening, dat die niet bedui-

Taalkundigen zeggen, dat tot werkwoorden behooren getallen, personen, wijzen en tijden; maar de Maleische werkwoorden maken geene aanspraak op die eigenschappen. Het zal door een iegelijk, die met deze taal bekend is, dadelijk worden erkend, dat de werkwoorden geene onderscheiding in getallen en personen hebben; maar dat zij noch wijzen noch tijden hebben zal door sommigen welligt worden in twijfel getrokken. Indien men door wijs verstaat eenen bijzonderen vorm van het werkwoord, uitdrukkende een bevel, eene verklaring, eene wensch, eene mogelijkheid of eene vooronderstelling, dan hebben de Maleische werkwoorden geene wijzen, daar er geen bijzondere vorm bestaat om een dezer denkbeelden uit te drukken. Dezelfde vorm kan zijn de aantoonende, de gebiedende, de onbepaalde, de aanvoegende, de vermogende (potentiale) of de wenschende (optative) wijs. De onbepaalde wijs heeft zeer dikwijls een onafscheidbaar voorhechtsel, terwijl de gebiedende vaak zonder dat voorkomt; maar aan den anderen kant neemt de gebiedende wijs soms een voorhechtsel aan, terwijl de aantoonende daarvan ontbloot is. Men kan de wijs van een werkwoord niet anders bepalen dan door het verband. Indien dat klaarblijkelijk de aantoonende, gebiedende of eenige andere wijs vereischt, dan wordt het werkwoord aangenomen als in die wijs te zijn; maar de vorm van het werkwoord duidt dienaangaande niets met zekerheid aan.

---

dend kan worden verbeterd. Het verslag door WERNDLY er van gegeven boezemt voorzeker eerbied voor dat werk in, maar, met het boek voor ons, kunnen wij zelf oordeelen. Het verdient opmerking, dat bijkans een ieder, die deze vertaling luide heeft geprezen, tevens toegestemd heeft, dat er iets aan ontbrak om gemakkelijk te kunnen worden begrepen. Te Batavia wordt zij gehouden voor hoog-Maleisch en uit dien hoofde slechts verstaanbaar voor hen die goed met die taal bekend zijn. Sommigen hebben geklaagd over het groote aantal Arabische woorden en anderen over de vele verouderde en niet algemeen bekende uitdrukkingen. Verscheidene personen, handelende onder den verschillenden indruk die het werk op hen maakte, hebben beproefd het kwaad, waarover zij zoo sterk klaagden, uit den weg te ruimen. Te Batavia heeft men beproefd eene nieuwe vertaling te maken in hetgeen men gewoon is te noemen laag-Maleisch. Te Poelau-pinang heeft men getracht de Arabische woorden door zuiver Maleische, en de weinig in gebruik zijnde Maleische door dagelijksche te vervangen. Te Malaka heeft men ook beproefd de verouderde en niet gebruikelijke woorden te verwerpen en aan de taal iets meer van de inlandsche eigendommelijkheid te geven. Doch geene van deze pogingen (en deze afkeuring, zoo die er in gelegen is, geldt ook mij zelven) is met eenen geheel goeden uitslag bekroond. Het is blijkbaar, dat er nog iets ontbreekt om den Bijbel voor de Maleijers geheel en al begrijpelijk te maken. Er is geen twijfel aan, dat de overzetting waarvan sprake is, al de boven gemelde gebreken bevat, indien wij aannemen, dat door hoog-Maleisch niets anders bedoeld wordt dan een stijl, die voor het volk uit de geringe klasse onverstaanbaar is; maar zijn deze gebreken niet veeleer de kenteekenen van het kwaad dan wel het kwaad zelf? Men kan een kenteeken wegnemen terwijl de kwaal blijft bestaan. De grondfout van deze vertaling is, zoo ik mij niet bedrieg, gelegen in hare te naauwkeurige woordelijkheid, iets dat slechts zelden is opgemerkt. Ik zeg te naauwkeurige woordelijkheid, omdat, hoe-

De Maleische werkwoorden missen evenzeer tijden als wijzen; er is geen vorm van het werkwoord, die aan eenigen tijd eigen is. De eenige manier om tijden aan te duiden is door middel van hulpwoorden, en daar waar die ontbreken, zoo als dikwerf voorkomt, moet de tijd van een werkwoord, even als de wijs, door het verband worden bepaald. Het schijnt dat de Maleijers hunne denkbeelden van tijd niet verder uitstrekken dan tot de eenvoudige verdeeling in het tegenwoordige, het verledene en het toekomende. Zij weten niets van de fijne onderscheidingen, aangeduid door de onvolmaakte, volmaakte en meer dan volmaakte tijden; doch zij kunnen, door middel van hulpwoorden, het verledene en het toekomende aanduiden, zoomede eenen bepaald tegenwoordigen tijd, overeenkomende met den vorm: ik ben schrijvende, ik ben etende. Het meest gebruikelijke hulpwoord, om den bepaald tegenwoordigen tijd uit te drukken, is لاڬي *lāgi*, zoo als ايّ لاڬي تولس, hij is schrijvende.

De verleden tijd wordt aangeduid door de hulpwoorden تله *tălah* en سدّه *soeddah*, als تله دجديکن, het was geschapen of het is geschapen, en سدّه ماکن, hij heeft gegeten of hij at.

De hulpwoorden, die den toekomenden tijd aanduiden, zijn آکن *ākăn* of لاڬي آکن *lāgi ākăn*, als ايّ آکن داتڠ, hij zal komen, en بلا ايت لاڬي آکن داتڠ, die

---

wel toegegeven wordt, dat eene overzetting van de H. Schrift eer te woordelijk dan te vrij behoort te wezen, er echter eene grens is, die de vertaler niet mag overschrijden, zonder bepaald nadeel aan den zin toe te brengen. Het kan zeer doeltreffend zijn, om, bij het wedergeven van twijfelachtige of betwiste zinnen, letterlijk te zijn ten koste van het taaleigen, en sommigen zullen welligt daarbij voegen, ten koste zelfs van duidelijkheid; maar weinigen zullen pleiten voor eene geheel en al woordelijke overzetting van een eenvoudigen zin, wanneer daardoor duisterheid ontstaat. In het Maleisch is het, minstens in vele gevallen, onmogelijk zeer woordelijk en toch duidelijk over te zetten, maar de vertaler van den Bijbel, besloten hebbende altijd woordelijk te blijven, heeft niet alleen taaleigen en duidelijkheid aan het hem beheerschend beginsel opgeofferd, maar zelfs aanleiding gegeven om hem op schijnbare ongerijmdheid te betrappen.

De moeijelijkheid, die uit deze ver getrokken woordelijkheid voortspruit, wordt zeer sterk gevoeld door het al te dikwerf gebruik maken van voornaamwoorden. Zelfs de inboorlingen klagen over de menigte voornaamwoorden en zeggen dat hunne taal zulk een ongebonden gebruik van die soort van woorden niet veroorlooft. Maar de voornaamste oorzaak der klagten over zulk eene menigte voornaamwoorden is niet, dat zij den stijl onbehouwen en oneigenaardig maken, want deze bedenking, hoewel maar al te zeer gegrond, is van ondergeschikt belang, doch dat zij den zin verduisteren en het, in vele gevallen, onmogelijk maken de bedoeling van den schrijver te vatten. Deze beschouwing zou niet spoedig bij een Europeaan opkomen, maar zij heeft zich bij de inboorlingen ingedrongen. Wanneer wij den Maleischen Bijbel lezen, dan vergezellen ons bijkans onwillekeurig onze Bijbelsche denkbeelden, en zeer natuurlijk vertalen wij de voornaamwoorden door hij, zij, het, zijlieden, zijn, haar, hunner, juist zoo als de zin dat vereischt, welligt zonder eens te bedenken, dat deze verschillen-

moeijelijkheid is toekomend of nog te komen. Het onderscheid tusschen het verledene en het toekomende is duidelijk uitgedrukt in den volgenden zin: يڠ تله لال دن يڠ آكن داتڠ, hetgeen voorbij is en hetgeen zal komen. Een gering onderscheid in den tijd van eene handeling kan nog door andere hulpwoorden worden aangeduid, als اي سده هابس ماكن, hij heeft reeds gedaan met eten; اي بهار هابس ماكن, hij heeft pas even gedaan met eten; اي ننت داتڠ, hij zal komen; كلق اي داتڠ of اي كلق داتڠ, hij zal aanstonds komen. Te verklaren dat de aantoonende wijs vijf tijden heeft, zoo als Werndly heeft gedaan, is den lezer misleiden. De tijden van Werndly zijn klaarblijkelijk getrokken uit de Maleische Bijbelvertaling, die eenige jaren voor zijne komst in Indie vervaardigd was. De Bijbelvertaler had denkbeeldige tijden gevormd, om zich in staat te stellen tijd voor tijd weder te geven, en Werndly heeft die tijden, die hij gevormd vond, in zijne spraakkunst opgenomen; waarvan het gevolg is, dat zijne onvolmaakte en meer dan volmaakte tijden alleen bestaan in de Bijbelvertaling en eenige weinige andere Godsdienstige werken, waarvan de stijl is gevolgd naar dien van den Bijbel. Het aanhechtsel له *lah*, dat, volgens Werndly en den vertaler, den onvolmaakten tijd aantoont, is evenmin een teeken van onvolmaakten als van tegenwoordigen tijd; aan beiden is het gemeen en soms zelfs komt het voor in den toekomenden.

---

de toestanden van geslacht en getal in het geheel niet bepaald zijn uitgedrukt; maar een inboorling, die verstoken is van den sleutel, dien een andere tekst ons verschaft, vindt zich spoedig van het spoor gebragt te midden van een aantal voornaamwoorden, waarvan hij de betrekkelijke antecedenten onmogelijk kan bepalen. Indien een Europeesch deskundige zich kon ontdoen van alle aan den Bijbel ontleende denkbeelden, voor dat hij de vertaling in handen nam, en hij die alsdan alleen kon lezen om met den inhoud bekend te worden, even als hij met elk ander Maleisch boek zou doen, dan zou hij spoedig bemerken, dat zulk eene menigte voornaamwoorden eene ondoordringbare duisterheid veroorzaken.

Doch terwijl wordt beweerd, dat zulk een vrij gebruik van voornaamwoorden, zonder geslacht noch getal, dikwijls den zin duister maken, is het even waar, dat in sommige plaatsen de zin onduidelijk wordt door gebrek aan voornaamwoorden.

Daar in deze taal de werkwoorden wijze, tijd, getal noch persoon hebben, zoo is het duidelijk voor een ieder, die eenig begrip van taalkennis heeft en over het onderwerp nadenkt, dat er noodzakelijkheid bestaat om de voornaamwoorden dikwerf te herhalen. In de geleerde talen, waarin wijs, tijd, getal en persoon door bijzondere vormen van het werkwoord worden aangeduid, kan de eerste naamval (nominativus) dikwerf, als overbodig, worden ter zijde gelaten; maar in onze eigene taal, waarin wij niet het voorregt hebben van zulk eene verscheidenheid van vormen in de werkwoorden, zijn wij genoodzaakt dikwerf gebruik van de voornaamwoorden te maken; en in het Maleisch, waarin getal, persoon, wijze of tijd nimmer door eenigen bijzonderen vorm van het werkwoord worden aangeduid, is het noodzakelijk de voornaamwoorden nog veelvuldiger te bezigen, daar anders de wijze van het werkwoord en de nominativus daarvan niet gemakkelijk te ontdekken zouden zijn. Het reeds aangehaalde 6e vers van Mattheus XXVIII verschaft een zeer juist voorbeeld daarvan, daar de wijs van het werk-

De volgende voorbeelden, getrokken uit inlandsche werken, zullen deze opmerking staven. In den eersten volzin komt اداله voor in den verledenen tijd.

مك عبدالله انق سلام ڤن اداله حاضر دهداڤن رسول ڤد هار احد۞

»Abd'oellah, de zoon van Salām, *was* tegenwoordig voor den apostel, op den eersten dag der week". In den volgenden zin komt له *lah* twee malen voor in den tegenwoordigen tijd:

ڤد هار اين ماسقله اي در ڤد سوات ڤنت ايت مك ايسق كلورله اي در ڤد ڤنت يڠ لاين۞

Hij *gaat* heden de eene deur in, en *gaat* morgen de andere deur uit.

In den volgenden zin is له *lah* in den toekomenden tijd: كال بكيت متيله همب

»Indien het zoo is *zal* ik sterven."

De meer dan volmaakt verleden tijd van Werndly en den Bijbeloverzetter, is gevormd door het hulpwoord سدهله *soeddahlah.* Maar سدهله *soeddahlah* verschilt, wat tijd aangaat, in geenen deele van سده, en het door Werndly aangegeven voorbeeld سدهله ڤوكل *soeddahlah pōēkol* beteekent juist evenzeer heeft geslagen als had geslagen. Het is niet gemakkelijk een voorbeeld te stellen waarin سدهله *soeddahlah* als een hulpwerkwoord voorkomt, daar ik mij niet

---

woord ڤرڬيله *pargilah*, gaan, geheel en al afhangt van het voornaamwoord dat daarop behoorde te volgen; doch daar er geen voornaamwoord op volgt zoo is de wijs onbepaald; zij kan gebiedend of aantoonend zijn; slechts een voornaamwoord en niets anders kan dit beslisse. Den zin van deze aanhaling berust ten eenemale op de wijs van het werkwoord; indien deze de aantoonende (indicativus) is, dan zegt de engel tot de vrouwen, dat Jezus zelf zijnen discipelen de mededeeling is gaan doen dat hij is opgestaan; maar is de wijs gebiedend (imperativus), dan gelast de engel de vrouwen, om te gaan en deze tijding aan de discipelen over te brengen.

Het is zeer mogelijk en welligt waarschijnlijk, dat de algemeene zin van het verhaal den aandachtigen lezer, in dit geval, de ware wijs van het werkwoord zal doen gevoelen; maar de aaneenschakeling verschaft niet altijd een middel tegen de fouten van taalkundige konstruktie. Het Onze Vader is, zoo als het in deze vertaling voorkomt, zeer onverstaanbaar, en eene oorzaak daarvan is het gebrek aan voornaamwoorden. Hier, even als in de bovenbedoelde aanhaling, is het de vraag of de werkwoorden in de aantoonende of in de gebiedende wijs zijn; en dit is eene gewigtige vraag, want, indien zij in de aantoonende wijs opgevat worden (en het is mij bekend, dat inderdaad zulks door eenen Maleijer gedaan is), dan wordt dit belangrijk gedeelte van de H. Schrift bepaalde onzin. Het zou mij grieven al de kwaadaardige geestigheid aan te hooren, die een Mohammedaan zou kunnen uitkramen, door dit gedeelte van Gods woord bespottelijk te maken. Hij zou kunnen staande houden, dat de nominativus van het werkwoord بريله *barilah*, geef, is brood, en daaruit afleiden, dat ons dagelijksch brood ons heden iets geeft, en dat het ons onze zonden vergeeft. De woorden gedoogen zulk eene schikking en in de aaneenschakeling is niets, dat zulk eene uitlegging daarvan verhindert. Dit gebed wordt door de Maleijers niet als een gebed beschouwd, maar als een verhaal, welke

herinner het als zoodanig nimmer in eenig oorspronkelijk inlandsch geschrift te hebben ontmoet. سُدّهله *soeddahlah* is niet ongemeen als een op zich zelf staand werkwoord, in den zin van het is gedaan, het is genoeg, maar als een hulpwerkwoord komt het zelden, zoo al immer, voor. En evenwel heeft de vertaler aan dezen denkbeeldigen tijd, waarvan zelfs de vorm zelden of nimmer voorkomt, groote waarde gehecht; en indien de lezer met deze vooringenomenheid niet bekend is, dan zal hij waarschijnlijk daar door den zin, waarin die tijd voorkomt, verkeerd begrijpen. Dr. MARSDEN maakt geen melding van een onvolmaakten of meer dan volmaakten tijd, maar heeft eenen onbepaald verleden tijd aangegeven, gevormd door het voorhechtsel د *di* en het voornaamwoordelijk aanhechtsel ڽ *nja*, als دجالنڽ *di djālannja*, hij wandelde. Het werkwoord komt voorzeker dikwijls in dezen vorm als in den verleden tijd voor, maar men treft het ook zoodanig aan in den tegenwoordigen tijd en zelfs somwijlen in de onbepaalde wijs. In de twee volgende zinnen komt het voor in den tegenwoordigen tijd:

مَكّ مڠلوّركن ديّ دَرّ ڤَدّ كَرجائنن ڤَدّ بارَڠ سياڤ يَڠ دكهندَكين دَن دملياكنن آكن بارَڠ سياڤ يَڠ دكهَندَكين دَن دبنَساكنن بَكّ بارَڠ سياڤ يَڠ دكهندَكين دَڠن تاڠن ڤُدرتن۞

» Hij (het Opperwezen) verwijdert uit zijn koningrijk een iegelijk, dien Hij

---

dwaling gedeeltelijk wordt veroorzaakt door het gemis van een aanroepingswoord aan het begin.

Deze geneigdheid tot algeheele woordelijkheid heeft den vertaler eenmaal zelfs zoo zeer verleid, dat men uit de vertaling kan opmaken, dat hij ons heeft voorgesteld een personaadje van geen geringere oudheid dan de vader des duivels. Dit is op te maken uit Johannes VIII vers 44: كام اين اَدّ درّ ڤدّ باڤ ابليس Indien de lezer verstaat باڤ en ابليس als twee zamengevoegde naamwoorden, die denzelfden persoon aanduiden, dan zal hij den waren zin vatten; maar het is minstens even waarschijnlijk, dat hij ze zal opvatten als twee een verschillend voorwerp aanduidende naamwoorden, waarvan het tweede staat in den tweeden naamval (genitivus), zoodat de zin alsdan zal wezen: 'gij zijt van den vader des duivels. Er is in het Maleisch geen verschil tusschen twee zamengevoegde naamwoorden, die denzelfden persoon of hetzelfde voorwerp beteekenen, en twee naamwoorden, die verschillende personen of voorwerpen aanduiden, waarvan het laatste in den genitivus is; het verband moet aantoonen in welken zin zij moeten worden opgenomen. Ongelukkig is er in deze aanhaling niets dat den regten zin doet uitkomen, en daar de Maleijers weinige of geene tegenwerpingen zouden maken om den duivel eenen vader toe te kennen, zoo bestaat er reden om te vreezen, dat zij den Heer zullen vooronderstellen als sprekende van des duivels vader. Twee Maleijers heb ik omtrent de beteekenis van dezen zin geraadpleegd en beiden gaven toe, dat die mogelijk in de ware beteekenis zou kunnen worden opgevat, maar zij oordeelden het waarschijnlijk, dat باڤ ابليس *bapa Iblis*, meer algemeen zou worden verstaan, als stond er باڤ ڤون ابليس de vader van den duivel.

wil, en Hij vereert een iegelijk, dien Hij wil, en Hij vernietigt een iegelijk, dien Hij wil, door de hand van Zijne magt." اَدّ جوكْ يغ د هارڤن »Er is iemand op wien hij *bouwt.*"

In de twee volgende zinnen komt deze vorm voor in de onbepaalde wijs: مَكّ هندق د بوان ستي ديو ايت ڤولغ كنكرين »Hij wenschte Sāti Dēwi naar zijn land terug te brengen." سكليئن كتاب داڤت د تفسيركن »Hij is in staat elk boek uit te leggen."

Wanneer Maleische werkwoorden geen hulpwoorden hebben, dan moeten zij beschouwd worden in den tegenwoordigen, verledenen of toekomenden tijd, al naar gelang de zin zulks vereischt. In de drie volgende zinsneden hebben de werkwoorden geen hulpwoord om het verleden aan te duiden, zelfs is het aanhechtsel له *lah* niet daarbij gevoegd, dat, volgens Werndly, den onvolmaakten tijd vormt, en evenwel moeten deze zinnen, als in den onvolmaakten tijd staande, worden beschouwd:

مَكّ عَبْدُ اَللّٰهْ ابن سَلَامْ ڤن داتغ دَغن سكال ڤنديت يغ توجه راتس اورغ ايت ۞

»En Abd'oellah, de zoon van Salām, *kwam* met al de geleerden, zeven honderd in getal."

مَكّ عَبْدُ اَللّٰهْ ابن سَلَامْ ڤن منچيم تاڤق كاك رسول اَللّٰهْ ۞

»En Abd'oellah, de zoon van Salām, *kuste* de voetzolen van den apostel des Heeren."

مَكّ جبرائيل ڤن داتغ دَغن فرمان اَللّٰهْ تعالي برديرِ د هداڤن رسول اَللّٰهْ لال ايّ دودق دكانن رسول اَللّٰهْ دَن ميكائيل دودق د كيرِ رسول اَللّٰهْ ۞

Het kan de aandacht niet ontgaan van iemand, die in het Maleisch gevorderd is, dat indien de vertaler bedoeld had te zeggen, dat de Joden van des duivels vader waren, hij alsdan dezelfde woorden als de aangehaalde daartoe had moeten bezigen. Zoo als het nu is, kan een Maleijer beweren en bewijzen uit de taalkundige konstruktie van den zin, dat de Joden zijn broeders van den duivel, en van dezen wordt niets kwaads gezegd, dan dat zijn vader wordt genoemd een leugenaar en een moordenaar.

Wie kan zonder smart er aan denken, dat zulk een denkbeeld, als schijnbaar hier wordt voorgesteld, onder de Mohammedanen kan worden verspreid? Welke bespottelijkheden zullen zij niet den Christenen aanwrijven. Zelfs Maleijers kunnen vernuftig zijn in het maken van gevolgtrekkingen in eene slechte zaak. Lieden van wien bekend is de tegenwerping, dat indien wij gelooven, dat God een zoon had, wij alsdan ook moeten gelooven, dat Hij eene vrouw had, zullen niet nalaten op te merken, dat, indien wij gelooven, dat de duivel een vader had, wij ook moeten aannemen, dat hij eene moeder had, en dat gevallen engelen huwen en uitgehuwd worden. Deze grove dwaling, die zoo wezenlijk nadeelig kan werken, is uit geene andere oorzaak ontstaan dan uit eene al te letterlijke overzetting van den tekst. Door eene geringe wijziging zou de zin, zonder het taaleigen te benadeelen, duidelijk kunnen wedergegeven zijn.

»En Djibrāīl (Gabriel) kwam met eenen last van God den allerhoogste, en stond voor den apostel des Heeren; daarop zat hij neder aan de regterzijde van den apostel des Heeren, en Mikāīl (Michael) zat neder aan de linkerzijde van den apostel des Heeren."

In de twee volgende zinsneden vereischt de zin, dat sommige der werkwoorden worden beschouwd in den toekomenden tijd, hoewel er geen hulpwoord is bijgevoegd om zulks aan te duiden:

جكلو داقت توّن هَمب ممبري جوابن سريب مسئلة اين بهوّ سسڠڬهن توّن هَمب نبي آخر الزمان دَن هَمت دَڠن توجه راتس أورڠ دَرّ ڤدّ سڠال ڤوم هَمب اين سموان ممباو ايمان كَڤدّ توّن هَمب۞

»Indien gij deze duizend vragen kunt beantwoorden, dan zijt gij voorzeker de profeet van de laatste tijden, en ik, met zeven honderd menschen van mijn volk, *zal* in u gelooven."

بارڠ سياڤ باڽق ممبتكن موت دَن مڠيئڠتكن قبور مكّ تتكال اي ددالم قبور مكّ الله منجديكن قبور ايت ڤدان سوات كبن دَرّ ڤدّ سڠال كبن سرڬ دَن بارڠ سياڤ يڠ الڤ دَرّ ڤدّ موت دَن تياد مڠيئڠتكن قبور مكّ تتكال اي ماتِ دجديكن الله تعالي قبور ايت سوات ڬوه دَرّ ڤدّ سڠال ڬوه نارك۞

In sommige gevallen evenwel is de vertaler niet woordelijk gebleven. Men zal dit niet van hem kunnen zeggen in de overzetting van Genesis III vers 21 مكّ دسوره دوّ الله آكن آدم دَن بنين ايت كَرجاكن بجباج دَرّ ڤدّ كولت دَن دسبدڤاله مريكڬ ايت برڤاكي ايت

»De Heer God gebood Adam en zijne vrouw kleeden van vellen te maken en zeide hen die te dragen."

In Mattheus XXV vers 1 is een overtollig voornaamwoord, zijnde ممڤلين *mampalcinja* gebezigd in stede van ممڤلي *mampalei*, terwijl de zin is *den* en niet *haren* bruidegom. Indien de vertaler zich kon bevoegd achten om zulke vrijheden als deze, ten opzigte van den tekst, te gebruiken, dan is het vreemd, dat hij, in de meeste gevallen, het noodig heeft geoordeeld zoo geheel en al letterlijk te blijven. Kan hieruit niet worden opgemaakt, dat het hem gemakkelijker was woordelijk over te zetten dan het taaleigen te volgen? Maar, om niet geheel en al af te keuren, moet worden erkend, dat, in sommige gevallen, de voorspronkelijke zin wedergegeven en tevens het Maleische taalgebruik behoorlijk in acht genomen is. Doch deze vertaling, in haar geheel genomen, is evenwel zoo duister, dat zij, over het algemeen, niet kan worden verstaan zonder eenig ander middel om zich van den zin te overtuigen, dan de vertaling zelve aangeeft; om welke reden zij zeer ongeschikt is om zonder nadenken te worden verspreid.

»Dengeen, die veel over den dood spreekt en veel aan het graf denkt, wanneer hij in het graf is, dien zal God het graf een der lusthoven des Hemels maken; en dengeen, die zich om den dood niet bekreunt en niet aan het graf denkt, wanneer hij sterft, dien zal God de Allerhoogste het graf maken eene der spelonken van de hel."

De profeterende stijl is dikwerf geheel en al verhalend. Het kan gebeuren, dat er geen teeken is van den toekomenden tijd, hoewel de zin geheel en al toekomstig is; zoodat iemand, die met het onderwerp onbekend is en een profeterend gezegde los van alle verband ontmoet, zeer gemakkelijk eene voorspelling als een verhaal kan opvatten. De volgende uittreksels zullen dit ophelderen. Het eerste is eene voorspelling betreffende Dadjāl, den Mohamedaanschen Antichrist en Isa (Jezus):

مک دجال ڤن لار مک برکات عيسى هي بوم تڠکڤ اولهم آکن کاک دجال ايت مک
بوم ايت منڠکڤ کاک دجال سهڠک لوتتن ترتانم کبوم ستله ايت مک دڤوکل اوله نبي
الله عيسى کڤال دجال ايت دڠن تڠکتن کلوره اوتقن برڤنچارن در هيدڠن مک لال متيله
دجال ايت۞

»En Dadjāl zal wegloopen en Jezus zal zeggen: O aarde, grijp de voeten van Dadjāl. En de aarde zal de voeten van Dadjāl grijpen tot aan de knieën. Dan zal Jezus, de profeet Gods, Dadjāl met zijn stok op het hoofd slaan; de hersenen van Dadjāl zullen uit zijn neus vloeijen en hij zal onmiddelijk sterven."

Het volgende uittreksel is de voorspelling van een vreeselijken hongersnood en droogte, die door Gog en Magog, door de Mohamedanen genoemd Jādjōēdj en Mādjōēdj, zullen worden veroorzaakt.

مک هابسله سکال آير تلاک دن آير سوڠي يڠ تاور دمينمن اوله ياجوج و ماجوج ايت تيداله
تڠڠل لاک درڤد آير تاور بارڠ سديکت جوڤن سکليئن هابس دمينمن کرڠ آير لاوت
ستيتک ڤن تياد لاک تڠڠل دن سکال ايس لاوت سموان هابس دماکنن دن سکال بوه
بواهن ڤن هابس دماکنن درڤد سکال جنس يڠ مانس دن يڠ ماسم يڠ لمق دن يڠ ڤاهت
دن جنس ايس بوم دن ايس لاوت تياد تڠڠل لاک هابس سموان دماکنن۞

»Al het water van de meren en al het versche water van de

rivieren zal zijn opgedroogd, gedronken zijnde door Jādjōēdj en Mādjōēdj. Er zal niet de geringste hoeveelheid versch water overblijven; zij zullen alles opdrinken. Het water van de zee zal worden opgedroogd; er zal geen druppel overblijven. Zij zullen alles opeten wat de zee bevat. Zij zullen alle soorten van vruchten opeten, de zoete en de zure, de aangename en de bittere; niets zal overschieten, noch op de aarde, noch in de zee; zij zullen alles verslinden."

Uit deze weinige opmerkingen betrekkelijk de voornaamste rededeelen in het Maleisch, kan men gemakkelijk bespeuren hoe weinig bepaald de beteekenis der woorden in die taal is. Het getal en geslacht der naamwoorden en voornaamwoorden; het getal, de persoon, de wijs en de tijd van een werkwoord, moeten, minstens in vele gevallen, geheel en al uit het verband worden opgemaakt; zoodat men als een goeden algemeenen regel kan aannemen, dat aan elk woord die bijzondere zin moet worden gegeven, die door de zinsnede waarin het voorkomt, klaarblijkelijk wordt vereischt.

Welligt zal niemand veronderstellen, dat er immer eenige aanraking bestaan heeft tusschen de Hebreërs en de Maleijers, en evenwel bestaat in de talen dier volken, in sommige punten, eene groote overeenkomst. Het is niet mijne bedoeling op deze overeenkomst eenige stelling te bouwen, maar ik zal slechts eenige feiten aanhalen, en aan den lezer overlaten zijne eigene meening daaromtrent te vormen.

Wanneer men in aanmerking neemt het naauwe verband tusschen de Hebreeuwsche en Arabische talen, dan zal men niet verwonderd zijn dat de Hebreeuwsche spelling en de Maleische, welke laatste inderdaad Arabisch is, essentieel dezelfde zijn. Maar het is niet in de Maleische spelling, die van vreemden oorsprong is, maar in de taal zelve, dat wij de overeenkomst tusschen het Maleisch en het Hebreeuwsch moeten nagaan. In de volgende bijzonderheden schijnt er eene opmerkelijke gelijkvormigheid tusschen deze twee talen te bestaan.

Ten eerste. In beide talen wordt de tweede naamval (genitivus) aangeduid door de plaatsing der woorden. Het laatste van twee naamwoorden van verschillende beteekenis staat in den tweeden naamval, zonder tusschenstelling van een voorzetsel of eenige verandering in den uitgang van het tweede woord. In het Hebreeuwsch hebben wij *penai ha-adamah*, in het Maleisch موک بوم *mōēka bōēmi*,

het aangezigt der aarde; in het Hebreeuwsch *penai hammajim*, in het Maleisch موک سڬال آير *mōĕka săgāla ājăr*, het aangezigt der wateren; in het Hebreeuwsch *ēseth Avraham*, in het Maleisch بيني ابراهيم *bīni Ibrāhīm*, de vrouw van Abraham.

Ten tweede. Voornaamwoordelijke aanhechtsels zijn aan beide talen gemeen, doch met dit verschil, dat zij in het Hebreeuwsch getal en geslacht hebben en in het Maleisch niet. In de eerste taal heeft men *shimo*, en in de tweede نمان *namānja*, zijn naam, en *zeh ēli* en اينله الهکو *inīlah ilahkoe*, deze is mijn God. In beide talen worden de voornaamwoordelijke aanhechtsels gevoegd bij voorzetsels en werkwoorden zoowel als bij naamwoorden; zoo als in het Hebreeuwsch *immi*, *immischa*, *immo*; in het Maleisch سرتاکو *sărtākoe*, سرتامو *sărtāmoe*, سرتان *sărtānja*, met mij, met u, met hem. In het Hebreeuwsch kan het voornaamwoordelijk aanhechtsel van een werkwoord in de onbepaalde wijs, evenzeer de handelaar als het voorwerp van een werkwoord zijn; evenzoo is in het Maleisch het voornaamwoordelijk aanhechtsel ن *nja* soms de eerste naamval van het werkwoord waaraan het gehecht is, en soms ook het voorwerp, dat de werking van het werkwoord ondergaat. Zoo beteekent دليهتن *di līhatnja*, hij ziet of hij zag, en ايا ملّيهتن *ija măllīhatnja*, hij ziet of zag hem, haar, het, of hen.

Ten derde. De plaatsing der bijvoegelijke naamwoorden en der aanwijzende voornaamwoorden is in beide talen dezelfde; zij volgen het naamwoord waartoe zij behooren, als, in het Hebreeuwsch *bajith gadol*, Maleisch روما ڬدڠ *rōĕmah gădang*, een groot huis; Hebr. *shaim tov*, Mal. نام بايک *nāma bājik*, een goede naam; Hebr. *davar zeh*, Mal. کات اين *kāta īni*, dit woord; Hebr. *makom hahoe*, Mal. تمڤت ايت *tampat ītoe*, die plaats. Yeates zegt in zijne Hebreeuwsche spraakkunst: wanneer het bijvoeglijke naamwoord het zelfstandige voorafgaat, dan heeft er eene weglating plaats van het werkwoord *zijn*." Deze opmerking is even juist in het Maleisch als in het Hebreeuwsch, en de voorbeelden, die Yeates gegeven heeft, kunnen door hunne overeenkomstige woorden in het Maleisch vergezeld worden, zoo als: Hebr. *tovah khoschmah*, Mal. بايکله حکمت *bājiklah hikmat*, goed (is) wijsheid; Hebr. *zoth minoekhah*, Mal. اينله ڤرهنتين *inīlah părhantīan*, dit (is) rust.

Ten vierde. Drie trappen van vergelijking der bijvoeglijke naamwoorden zijn in beide talen gelijk. Bij den vergelijkenden trap komen *min* in het Hebreeuwsch en دَرِّ ڤدّ *dărri padda* in het Maleisch geheel en al, zoo wel in beteekenis als in plaatsing, met elkander overeen; zoo als in het Hebr. *tovim hashshenajim min haekhad*, in het Mal. بايكله دوّ دَرِّ ڤدّ سوات *bājiklah dōĕwa dărri padda sawātoe*, twee zijn beter dan een. Eene wijze om in het Hebreeuwsch den overtreffenden trap aan te duiden is door een bijwoord achter het bijvoeglijk naamwoord te plaatsen, welke wijze ook door de Maleijers is aangenomen; zoo als: Hebr. *tov meod*, Mal. بايك سكالي *bājik săkāli*, goed uitstekend. Eene andere wijze van vorming van den overtreffenden trap, die mede aan beide talen gemeen is, bestaat in de herhaling van het bijvoeglijk naamwoord, zoo als in het Hebr. *tov tov*, Mal. بايك٢ *bājik bājik*, zeer of bijzonder goed, doch letterlijk, goed goed. De Maleijers zeggen dikwijls van iemand dat hij is بايك٢ كاي *bājik bājik kāja*, zeer rijk of بايك٢ جاهت *bājik bājik djāhat*, zeer slecht.

Ten vijfde. In beide talen is het getal tijden hetzelfde. Het Hebreeuwsch heeft slechts de tegenwoordige, de verledene en de toekomende tijd, en wanneer men in het Maleisch de tijden vormt door middel van hulpwoorden, dan heeft men in die taal geene meerdere. Tevens moet worden opgemerkt, dat, even als in het Hebreeuwsch, de verledene soms voor den toekomenden tijd wordt gebezigd en omgekeerd, even zoo als hetgeen men in het Maleisch gewoonlijk den tegenwoordigen tijd noemt, soms tegenwoordig, soms verleden en soms toekomstig is.

Ten zesde. In beiden talen is veel onbepaalds. Het is reeds aangetoond, dat in het Maleisch de beteekenis van een woord veel afhangt van het verband, en deze opmerking is ook op het Hebreeuwsch van toepassing. Indien de beoefenaar van het Maleisch wel met het Hebreeuwsch bekend is, dan kan hij niet nalaten bij het lezen van den Bijbel op te merken, hoe veel overeenkomst de algemeene konstruktie van beide talen heeft. Hij zal in het Hebreeuwsch niet alleen ontdekken eenige eigenaardigheden en vormen van uitdrukking die overeenkomst hebben met het Maleisch, maar hij zal er opmerken die geheel en al dezelfde zijn. In een woord, hij kan niet nalaten te bemerken, dat de ongekunstelde taal der

Maleijers iets bezit van de schoone eenvoudigheid, die zoo algemeen in de geschriften van Mozes wordt gevonden.

Men zal natuurlijk verwachten, dat deze inleiding eenige opheldering zal bevatten betrekkelijk het werkje dat zij voorafgaat. Het heeft zijn oorsprong te danken aan de aansporingen van een vriend, die van gedachte was, dat ik, meer dan eenig ander beoefenaar van het Maleisch, werk maakte van de Maleische spelling, en mij aanzette daarover een stukje te schrijven. Ik gaf daaraan gehoor en begon te schrijven, doch was niet ver gevorderd toen ik duidelijk het gemis van meerdere kennis van het onderwerp bespeurde; maar ik vond het bijkans onmogelijk die kennis te verkrijgen. Ik gaf daarom mijn oorspronkelijk voornemen, om een los stukje te schrijven, op en besloot het onderwerp meer van nabij te bestuderen, alvorens iets daaromtrent in het licht te geven.

Sedert ik deze proeve begon zijn drie jaren verloopen. Gedurende dien tijd is zij geschreven en weder geschreven, verbeterd en weder verbeterd. Zij heeft vele bijvoegselen en veranderingen ondergaan, en sommige zaken, die het oorspronkelijk bevatte, zijn verkeerd bevonden en weggelaten. Het zou welligt beter geweest zijn het stuk nog onder mij te houden, om het nog meer te verbeteren, want ik was er niet verlangend na het aan het publiek voor te stellen, ware het mij en mijner vrienden niet voorgekomen, dat eenige omstandigheden de dadelijke uitgave wenschelijk maakten.

Ieder beoefenaar van het Maleisch zal het gemis gevoelen aan een werkje van dezen aard. In hoever de inhoud der volgende bladzijden daarin zal voorzien, staat niet aan mij te beoordeelen. Ik heb alles in het werk gesteld om achter de waarheid te komen en de zaken juist voor te stellen, maar ik durf mij niet vleijen, dat ik geheel en al vrij van dwaling ben geweest, noch dat ik het onderwerp der Maleische spelling heb uitgeput; maar hetgeen ik heb geschreven kan nuttig zijn, hoewel onvolledig, en in deze hoop bied ik hetzelve het publiek aan.

Ik zou welligt evenzeer het publiek te kort doen als onregtvaardig zijn ten opzigte van de schrijvers wier werken ik gelezen heb, indien ik dit werkje uitgaf zonder op te geven uit welke bronnen ik mijne bouwstoffen heb geput. De eenige werken van Europesche schrijvers, waaruit ik eenige beduidende kennis heb opgedaan, zijn de vertaler van den Bijbel in het Maleisch, GEORGE WERNDLY, de schrijver van eene Maleische spraakkunst in het Hollandsch, en Dr. MARSDEN,

de welbekende schrijver van de eenige, waarde bezittende Maleische spraakkunst en woordenboek, die immer in het Engelsch zijn uitgegeven. Het is bijkans overbodig te zeggen, dat de werken van deze schrijvers met oplettendheid zijn gelezén en zoodanige bouwstoffen daaruit zijn getrokken als mijn plan het meest schenen te kunnen bevorderen. In het bijzonder betuig ik groote verpligting te hebben aan Dr. Marsden, daar zijne spraakkunst en woordenboek mij niet alleen zeer bij de studie van de taal te stade kwamen, maar mij ook vele nuttige wenken omtrent de spelling verschaften. Het is met veel genoegen, dat ik deze hulde bewijs aan iemand, wiens arbeid in de Maleische taal zoo bijzonder nuttig is geweest aan zijne landgenooten in het Oosten.

De Maleische uittreksels die in de drie eerste hoofdstukken van deze proeve voorkomen zijn getrokken uit een inlandsch werk getiteld تَجْوِيْد *Tadjōĕwīd.* Het doel van dat werk is, de Maleijers bij te staan in het uitspreken van den Koran, dat, volgens hun oordeel, van vrij wat meer belang is dan de spelling van hunne eigene taal. Maar daar uitspraak en spelling naauw aan elkander verbonden zijn, zoo zijn eenige bijzonderheden omtrent het eene niet ontoepasselijk bevonden op het andere. De bouwstoffen, die de bovengenoemde werken niet verschaffen, zijn gevonden door opmerking, studie en omgang met inboorlingen.

Sommigen zullen welligt vragen, of hetgeen hierbij het publiek wordt aangeboden, iets zal bijdragen tot vermeerdering der kennis, medegedeeld in de verdienstelijke werken van Dr. Marsden. Dat men Dr. Marsden alle mogelijke achting toedrage; dit is hem verschuldigd; maar hij zal niet willen beweren, daar ben ik zeker van, dat zijne werken volmaakt zijn; evenmin zal hij zich beleedigd achten door een verschil van gevoelen, mits dat uitgedrukt worde met de hem verschuldigde gevoelens van opregtheid en achting. Uit den aard der zaak zijn in deze proeve de gronden der Maleische spelling meer in de bijzonderheden onderzocht, dan in de spraakkunst van den Heer Marsden. Zijn doel was meer algemeen; het mijne meer bijzonder. Het kan daarom geene verwondering baren, dat ik aanleiding zal vinden omtrent eenige punten met hem te verschillen, wanneer ik het onderwerp meer in zijn geheel onderzoek dan de werken van Dr. Marsden hem toelieten te doen. Ik aarzelde eenigen tijd, of ik eenige aanmerkingen zou maken op de werken van anderen, daar ik niet wenschte een pennestrijd aan te vangen, noch in het minst den gevestigden naam van anderen te bekorten; maar aangenomen hebbende over de Maleische spel-

ling te schrijven, zoo was het buiten kijf mijn pligt ter neder te stellen, dat wat ik meende de waarheid te zijn, en het was gemakkelijk te bevroeden, dat eene eenvoudige mededeeling van hetgeen ik voor het ware hield, niet genoegzaam zou worden geoordeeld bij tegenoverstelling met zulke autoriteiten als de Bijbelvertaler, Werndly en Marsden. Een onbekend persoon, zoo als ik, kan redelijker wijs niet verwachten, dat zijne bloote verzekeringen door het publiek zullen worden aangenomen, wanneer zij aandruischen tegen de gevoelens van mannen van gevestigden naam, tenzij hij aantoone waarin zij gedwaald hebben en zijn eigen gevoelen ter zake, door het aanvoeren van behoorlijke gronden schrage. Ik gevoelde dus, dat, zoo ik het waagde gevoelens uit te brengen die verschilden met die, welke het publiek reeds waren voorgelegd, ik gedrongen was eenige aanmerkingen te maken op vroegere schrijvers en gronden aan te voeren voor mijne eigene zienswijze. Indien deze aanmerkingen gegrond en met gemoedelijkheid gemaakt zijn, dan zal het, zoo ik hoop, niet afgekeurd worden dat ik zulks gedaan heb. Indien eenige verdere verschooning voor het afkeuren van hetgeen anderen geschreven hebben, noodig is, dan zal het waarschijnlijk genoeg zijn te zeggen, dat zoo ik al aantoon, wat ik als fouten van anderen beschouw, ik mijne eigene fouten niet heb verschoond. Eenige kleine werkjes van mijzelven, en voornamelijk die van vroegeren tijd, bevatten vele dwalingen, die ik heb afgekeurd en aangehaald als proeven van verkeerde spelling.

Hoewel dit kleine werk, zoo ik hoop, zal bevonden worden een vrij juist systema van Maleische spelling te bevatten, zoo beschouw ik mijzelven echter geenzins als de uitdenker daarvan. Ik ging uit van de bewering, dat er reeds een systema bestond, hoe zeer dan ook weinig, zelfs aan inboorlingen, bekend, en mijn streven was het te ontdekken en op te helderen. Ik gevoel zeer wel, dat hetgeen ik geschreven heb zeer veel verkort zou kunnen zijn, maar het scheen mij wenschelijk toe, bij eene eerste proeve alles in zijn geheel aan te toonen en door talrijke voorbeelden op te helderen.

Indien men aanneemt, dat het ware getal Maleische zelfklanken juist is bepaald, dan mag ik de hoop voeden, dat de volgende bladzijden zullen worden bevonden een meer juist systema van romeinsche spelling te bevatten, dan tot heden is verschenen. In dit stelsel heeft elke zelfklank zijn eigen letterteeken, waardoor het onveranderlijk wordt wedergegeven. Twee verschillende zelfklinkers zijn nimmer door hetzelfde teeken uitgedrukt en twee verschillende teekens druk-

ken nimmer denzelfden zelfklinker uit; zoodat de lezer, door naauwkeurig er op te letten door welk bijzonder teeken ieder zelfklank is wedergegeven, bijkans niet kan falen in eene juiste uitspraak.

Terwijl ik mijzelven zoo voor de regtbank van het publiek stel, ben ik niet overdreven in mijne verwachting van eene gunstige uitspraak. Tegenwerpingen zullen gemaakt, oude zienswijzen zullen stijf volgehouden worden, en sommigen, die zich onmagtig gevoelen eene meening van henzelven uit te brengen, zullen waarschijnlijk afgaan op de uitspraak van zeer onbevoegde regters. Dat de waarheid zich in stilte en trapsgewijze openbaart, is alles wat men kan verwachten, en indien ik de hoop mag koesteren, dat, in het algemeen, de waarheid aan mijne zijde zal bevonden worden, dan zal ik het geheel voldoende beschouwen indien, hetgeen ik hier voorsta, eenmaal als juist zal worden erkend.

Ten slotte hoop ik, dat een onderscheidend publiek naar waarde zal in aanmerking nemen het nieuwe en moeijelijke van deze onderneming en niet te scherp in zijn oordeel zal wezen. Het is slechts eene proeve en »hij, die slechts »iets beproeft, hoe ongelukkig dat ook moge uitvallen, heeft aanspraak op ge- »moedelijkheid en toegevendheid. Het falen houdt op belagchelijk te zijn, wanneer »verwaandheid geene aanspraken heeft gemaakt, noch zelfvertrouwen een goeden »uitslag is vooruitgeloopen."

MALEISCHE SPELLING.

Hoofdstuk I.

Over de letters.

Het Maleische alphabet bestaat uit 31 letters, die zeer oordeelkundig op de volgende wijs in Dr. Marsdens Maleische Spraakkunst zijn gerangschikt, als:

Vorm.	*Kracht.*	*Naam.*	*Vorm.*	*Kracht.*	*Naam.*
ا	*a*	آلِفْ *ālif*	ط	*t*	طَا *tā*
ب	*b*	بَا *bā*	ظ	*tl*	ظَا *tlā*
ت	*t*	تَا *tā*	ع	*a, i, oe.*	عَيْن *ain* (4)
ث	*s*	ثَا *sā*	غ	*gh*	غَيْن *ghain*
ج	*dj*	جِيم *djīm*	ڠ	*ng*	ڠَا *ngā*
چ	*tj*	چَا *tjā*	ف	*f*	فَا *fā*
ح	*h*	حَا *hā* (1)	ڤ	*p*	ڤَا *pā*
خ	*kh*	خَا *khā*	ق	*q*	قَافْ *qāf* (5)
د	*d*	دَالْ *dāl*	ک	*k*	کَافْ *kāf*
ذ	*z*	ذَالْ *zāl* (2)	ڬ	*g*	ڬَا *gā*
ڎ	*d*	ڎَا *dā* (3)	ل	*l*	لَامْ *lām*
ر	*r*	رَا *rā*	م	*m*	مِيم *mīm*
ز	*z*	زَيِ *zaī*	ن	*n*	نُون *nōēn*
س	*s*	سِين *sīn*	و	*w, ōē, ō.*	وَاو *wāwoe*
ش	*sj*	شِين *sjīn*	ه	*h*	هَا *hā*
ص	*s*	صَاتْ *sāt*	ي	*j, ī, ē.*	يَا *jā*
ض	*dl*	ضَاتْ *dlāt*	ڽ	*nj*	ڽَا *njā*

(1) Hard, met eene sterke uitademing uit te spreken.

(2) Harder van klank dan de ز *zai.*

(3) Deze letter komt nimmer voor.

(4) Eene diepe keelletter. Even als bij de *alif barbaris* hangt de klank af van den bijgevoegden klinker.

(5) Harder en meer uit de keel dan de کـ *kaf.*

De Maleijers hebben de gewoonte hierbij te voegen لا *lām ālif* en ء *hamzah*; het eerste, zijnde eene verbinding van twee letters, schijnt daarbij te worden genoemd, om dezelfde reden als die, waarom onze oude spelboeken de *fi*, *fl* en andere dubbele letters op het Romeinsche alphabet volgden.

De *hamzah*, die inderdaad hetzelfde is als de *ālif*, schijnt eenig regt te hebben om als eene letter van het alphabet te worden beschouwd.

Met betrekking tot de plaats die de letters in een woord innemen, worden zij genoemd initialen (beginletters), medialen (middenletters) en finalen (eindletters), en hebben zij de volgende vormen:

Initialen.	*Medialen.*	*Finalen.*	*Initialen.*	*Medialen.*	*Finalen.*
ا *ālif*	—	ـا	ﻃ *ta*	ﻄ	ﻂ
ﺑ *ba*	ﺒ	ﺐ	ﻇ *tla*	ﻈ	ﻆ
ﺗ *ta*	ﺘ	ﺖ	ﻋ *ain*	ﻌ	ﻊ
ﺛ *sa*	ﺜ	ﺚ	ﻏ *ghain*	ﻐ	ﻎ
ﺟ *djim*	ﺠ	ﺞ	ڠـ *nga*	ـڠـ	ـڠ
ﭼ *tja*	ﭽ	ﭻ	ﻓ *fa*	ﻔ	ﻒ
ﺣ *ha*	ﺤ	ﺢ	ڤـ *pa*	ـڤـ	ـڤ
ﺧ *kha*	ﺨ	ﺦ	ﻗ *qaf*	ﻘ	ﻖ
د *dal*	—	ﺪ	ﻛ *kaf*	ﻜ	ﻚ
ذ *zal*	—	ﺬ	ڬـ *ga*	ـڬـ	ـڬ
ر *ra*	—	ﺮ	ﻟ *lam*	ﻠ	ﻞ
ز *zai*	—	ﺰ	ﻣ *mim*	ﻤ	ﻢ
ﺳ *sin*	ﺴ	ﺲ	ﻧ *noen*	ﻨ	ﻦ
ﺷ *sjin*	ﺸ	ﺶ	و *wawoe*	—	ﻮ
ﺻ *sat*	ﺼ	ﺺ	ﻫ *ha*	ﻬ	ﻪ
ﺿ *dlat*	ﻀ	ﺾ	ﻳ *ja*	ﻴ	ﻲ
			ڽـ *nja*	ـڽـ	ـڽ

Alle deze letters kunnen aan hare voorgaanden worden verbonden, en alle, behalve de ا د ذ ر ز و kunnen zich verbinden aan de volgende letters.

Ten opzigte van de spraakorganen zijn de letters van dit alphabet verdeeld in vijf klassen, namelijk keelletters (gutturales), lipletters (labiales), gehemelteletters (palatinae), tandletters (dentales) en tongletters (linguales);

de keelletters zijn	ا of ء ﮦ ح خ ع غ
de lipletters	ب ف ڤ م و
de gehemelteletters	ج ش ق ك ݢ ي
de tandletters	ت ث د ذ ط ظ ل ن
de tongletters	چ ر ز س ص ض ڠ ڽ

De Maleijers geven de volgende voorschriften aan voor de uitspraak der letters van het Arabische alphabet.

ا of ء en ﮦ

هَمزه دَن هَا ايت ڤَدّ ڤوهن حَلْقوم*

De *hamzah* en *hā* uit het diepste van de keel.

ع en ح

عَينْ دَن حَا ايت ڤَدّ ڤرتڠاهن حَلْقوم*

Ain en *hā* uit het midden van de keel.

غ en خ

غَينْ دَن خَا ايت ڤَدّ كسدّهسدّاهن حلقوم*

Ghain en *khā* uit het bovengedeelte van de keel.

ق

قَافْ بَسر ايت ڤَدّ ڤوهن ليده يڠ دأتس*

De groote *qāf* van het bovengedeelte van den wortel van de tong.

ك

كَافْ كَچل ايت ڤَدّ ڤوهن ليده يڠ دباوه*

De kleine *kāf* van het ondergedeelte van den wortel van de tong.

ش ج en ي

شِينْ دَڠن جِيمْ دَن يَا ايت كتڠان ايت ڤَدّ تڠه ليده*

Sjīn, *djīm* en *jā* worden uitgesproken met het midden van de tong.

ض

ضَادْ ايت آتو دَرّ ڤَدّ كانن آتو دَرّ ڤَدّ كِير*

Dlād wordt uitgesproken met het plaatsen van de tong aan de regter of linkerzijde van den mond.

ل

لام ايت همڤر ڤد کسداهن ليده*

Lām wordt uitgesproken nabij de punt van de tong.

ن en ر

را دن نون ايت در ڤد هوجڠ ليده دباوه تتاڤ را ايت همڤر دبلاکڠ ليده برهمڤيرن دڠن نون*

Rā en *nōēn* door de punt van de tong nederwaarts te plaatsen; doch *rā* komt voort bijkans van het achtergedeelte der tong, hoewel niet ver van *nōēn.*

ت en د ط

طا دن دال دن تا ايت در ڤد هوجڠ ليده ڤد ݢيݢي يڠ داتس*

Tā, *dāl* en *tā* worden uitgesproken door de punt van de tong tegen de boventanden aan te plaatsen.

ث en ذ ظ

ظا ايت دن ذال دن ثا ايت ڤد هوجڠ ليده ڤد ݢيݢي دو داتس ڤد هوجڠ ليده*

Tlā, *zāl* en *sā* worden uitgesproken door de punt van de tong te plaatsen tegen de beide voorste boventanden.

ز en س ص

صات دن سين دن زي ايت حرف صغير تتاڤ اد اي دهوجڠ ليده داتس*

Sāt, *sīn* en *zaī* hebben slechts eenen zwakken klank en worden uitgesproken door de punt van de tong een weinig op te heffen.

ف

فا ايت ڤد ڤرت بيبير يڠ دباوه*

Fā wordt uitgesproken door de boventanden te plaatsen op het dikke van de benedenlip.

ب

بَا ايت أنتار دُوّ بيبر*	*Bā* komt van tusschen de lippen voort.

و en م

مِيم دَن وَاو ايت مُخرجن قَدّ هيدڠ جوّ ڤتاڤ فَا دَن بَا دَن مِيم دَن وَاو برهمڤيرن جوّ*	*Mīm* en *wāwoe* hebben soms eenen neusklank, doch *fā* en *bā* en *mīm* en *wāwoe* worden bijkans op dezelfde wijze uitgesproken.

Omtrent چ ڠ ڤ ڬ en ڽ wordt niets gezegd, omdat deze letters niet tot het Arabische alphabet behooren, maar uit aan dezelve verwandte letters zijn gevormd, om eenige klanken uit te drukken, die, hoewel dikwerf in het Maleisch voorkomende, echter in het Arabisch niet bestaan.

Al de letters van het Maleische alphabet zijn medeklinkers (1) en worden, door de Maleijers en Arabieren, genoemd حُرُوف *hoeroef.* Met betrekking tot hare kracht zijn zij verdeeld in twee soorten, namelijk حُرُوف كَرَس, *hoeroef kăras* of sterke letters, en حُرُوف لَمَه, *hoeroef lămah* of zwakke letters. De ا و en ي zijn de zwakke en al de overige de sterke letters. (2)

---

(1) Het zal welligt oneigenaardig geacht worden *al* de letters van dit alphabet medeklinkers te noemen, daar de ا, om niet te spreken van de و en ي, bepaald een zelfklank is; doch dit is algemeen aangenomen door de taalkundigen die over het Arabische alphabet hebben geschreven. Richardson zegt: »ik zal dan aanvangen met de medeklinkers, waartoe inderdaad al de letters van het alphabet behooren; daar geene andere door taalkundigen als klinkers worden beschouwd, dan zekere punten, waarvan later melding zal worden gemaakt.'' Richardsons Arab. spraakkunst, pag. 7. — »De Arabieren noemen de letters van het alphabet حروف *hoeroef* en beschouwen ze als medeklinkers, zeggende dat zij een klank verkrijgen door middel der klinkers, maar dat zij op zich zelve dat vermogen niet bezitten, noch lettergrepen kunnen uitmaken.'' Marsdens Mal. spraakkunst, pag. 15. (pag. 28 der vert. van Elout)—» Alle deze letters zijn in haar zelve niet anders dan medeklinkers, dewelke niet magtig zijn een lettergreep, veel min een woordt uit te maken, ten zij ze door een klinker worden voortgebraght''. Werndly, Mal. spraakkunst, pag 27. — Het moet echter worden erkend, dat hoewel het algemeen gebruikelijk is al de letters van het alphabet medeklinkers te noemen, het Arabische woord حرف *hoeroef* meer de beteekenis heeft van eene letter of een teeken dan van een medeklinker, in den zin dien wij daaraan hechten. In zoover deze letters geene lettergrepen kunnen vormen zonder behulp van klinkers, komen zij met onze medeklinkers overeen, maar het zou zeer verkeerd zijn te beweren, dat, omdat zij medeklinkers worden genoemd, zij in elk opzigt zouden overeenkomen met de beteekenis die wij aan een medeklinker hechten. Kunnen wij niet aannemen, dat de Europeanen dezelve medeklinkers hebben genoemd bij gebrek aan eene meer juiste uitdrukking?

(2) De lezer zal welligt denken, dat deze verdeeling van het alphabet in sterke en zwakke letters overeenkomt

De zwakke letters hebben drie verschillende benamingen, naar gelang van de plaats waar zij voorkomen. Aan het begin van eene lettergreep heeten zij حرف برباريس *hoeroef bărbāris*, omdat zij alsdan altijd een *bāris* of klinker aannemen; doch wanneer zij geen klinker kunnen aannemen, dat altijd het geval is wanneer zij in dezelfde lettergreep door een anderen medeklinker worden voorafgegaan, dan worden zij genoemd hetzij حرف مد *hoeroef mad*, hetzij حرف برجزم *hoeroef bărdjazam*. Zoo zijn in اڠكت *angkat*, opheffen, وقت *waktoe*, tijd, en يڠ *jang*, die, dat, enz., de ا و en ي *hoeroef bărbāris*, omdat zij een *bāris* of klinker vereischen; in مات *māta*, oog, كود *kōēda*, paard, en اين *īni*, dit, zijn zij *hoeroef mad*; en in اڠكو *angkaoe*, gij, en ڤنتي *pantaj*, zeestrand, zijn de و en ي *hoeroef bărdjazam*.

Men moet wel verstaan, dat eene *hoeroef mad* niet den klank geeft aan de syllabe waarbij zij behoort, zoo als sommigen welligt ten onregte vooronderstellen, maar dat die alleen dient om den klank van de voorafgaande lettergreep te verlengen. Zoo zou, zonder de ا, de م *mīm fat-hah* in مات *māta* zijn *ma*; zonder de و zou de ك *kaf dlammah* in كود *kōēda*, zijn *koe*, en zonder de ي zou de ا *ālif kasrah* in اين *īni*, zijn *i*; geene dezer lettergrepen zou lang zijn zonder de *hoeroef mad*. *Mad* beteekent uitbreiding, en eene zwakke letter, in dezelfde lettergreep door een anderen medeklinker voorafgegaan, wordt genoemd *hoeroef mad*, omdat zij de syllabe, waarin zij voorkomt, uitbreidt of verlengt.

Telkens wanneer eene zwakke letter voorkomt, is het van belang te bepalen, of zij is *hoeroef mad* of *hoeroef bărdjazam*, omdat de zuivere spelling, voornamelijk in afgeleide woorden, veel van deze onderscheiding afhangt.

---

met de verdeeling van het onze in medeklinkers en klinkers. De sterke, zal men zeggen, zijn onze medeklinkers en de zwakke onze klinkers. Wij geven toe, dat er eene groote dusdanige overeenkomst bestaat, doch bijaldien iemand, die onbekend is met het Arabische spellingsystema, de zwakke letters klinkers wilde noemen, dan zou hij zich in geene geringe verlegenheid brengen.

HOOFDSTUK II.

Over de klinkers.

De teekens, die eigenaardig klinkers (1) genoemd worden, zijn slechts drie in getal en bekend onder den algemeenen naam van حَرَكَتْ *harkat* of حَرَكَاتْ *harkāt*, zijnde het eerste het Arabische enkelvoud, en het tweede het meervoud. De beteekenis van حَرَكَتْ *harkat* is beweging (2), en de klinkers dragen dien naam, omdat zij worden verondersteld de medeklinkers in beweging te brengen of in staat te stellen lettergrepen uit te maken.

De Arabische benamingen dezer klinkers zijn فَتْحَة *fat-hah*, ضَمَّة *dlammah* en كَسْرَة *kăsrah*.

De *fat-hah* is een dwarsstreepje boven de letter, als بَ *ba*; de *dlammah* heeft den vorm van eene kleine و en is eveneens boven de letter geplaatst, als بُ *boe*; en de *kăsrah* is een dwarsstreepje onder de letter, als بِ *bi*. De Maleijers noemen de *fat-hah* بارِس دأتس *bāris di ātas* of bovenstreep, de *dlammah* بارِس دهداڤن *bāris di hadāpan* of voorstreep, en de *kăsrah* بارِس د باوه *bāris di bāwah* of onderstreep.

Deze drie klinkers hebben elk twee, dus te zamen zes verschillende klanken.

De eerste klank van de *fat-hah* is die van de zachtkorte *e* in begin, geluk, zoo als in de eerste lettergreep van كَنَڤ *gănap*, geheel, vol; كَكَل *kăkal*, eeuwig; en in de meeste voorhechtsels, als ڤَڠ *păng*, مَڠ *măng*, بَر *băr*, تَر *tăr*, enz. Deze klank van de *fat-hah* is aangeduid door *ă*.

---

(1) Dr. MARSDEN noemt de zwakke letters dikwerf lange klinkers, wanneer zij zijn hetgeen de Maleijers noemen *hoeroef mad*; doch volgens mijn gevoelen valt daartegen veel te zeggen, daar het eene groote verwarring van denkbeelden doet ontstaan, die den taalbeoefenaar er toe brengen om die letters met onze klinkers te verwarren, terwijl zij immer als medeklinkers behooren te worden beschouwd. Uit eene naauwkeurige nalezing van Dr. MARSDENS Spraakkunst moet ik opmaken, dat hij zelf niet geheel van die verwarring van denkbeelden is vrij gebleven, die zulk een grooten invloed op zijn Woordenboek moest uitoefenen.

In de volgende bladen heb ik de inlandsche benamingen gebezigd, en de zwakke letters zonder klinker, *hoeroef mad* of *hoeroef bardjazam*, en met een klinker *hoeroef barbaris* genoemd, terwijl *klinker* moet worden beschouwd als geheel synoniem met het Maleische *baris*.

(2) De Hebreërs beschouwen even als de Arabieren al hunne letters als medeklinkers, en duiden de klinkers of klankpunten, zoo als zij gewoonlijk genoemd worden, aan door eene benaming van geheel en al dezelfde beteekenis als het Arabische حركت *harkat*.

De tweede klank der *fat-hah* is gelijk aan dien van de *a* in pan, man, kan, als in ڤنتس *pantas*, vlug, knap; سمڤن *sampan*, eene kleine boot, en ڤڠڬڠ *panggang*, roosten. De beide klanken van *fat-hah* komen voor in سبب *săbab*, omdat, سمڤت *sămpat*, in staat zijn, بسر *băsar*, groot en بنر *bănar*, waar. (1)

De eerste klank van de *dlammah* is die van *oe* in goed, moed, als in أنتڠ *oentoeng*, voordeel, en أندر *oendoer*, teruggaan of terugtrekken.

De tweede klank van *dlammah* is die van *o* in pot, stok, dok, als in ڤندق *pondok*, een afdak of hut, رنته *rontoh*, afbreken. Deze tweede klank komt meer menigvuldig voor dan de eerste.

De eerste klank van *kăsrah* is die van *i* in tin, kin, min, als in دندڠ *dinding*, een schutsel of muur, چنچن *tjintjin*, een ring.

De tweede klank is die van de scherp korte *e* in ben, men, pen, als in ڤندق *pendek*, kort, en بنتڠ *benteng*, eene versterking. Deze tweede klank van *kăsrah* komt niet zoo dikwerf voor als de eerste.

Van deze drie klinkers wordt de *fat-hah* het meest aangetroffen. In tweelettergrepige grondwoorden komen de *dlammah* en *kăsrah* nimmer voor in de eerste syllabe, wanneer die kort zuiver is, maar wel in de tweede.

Wanneer de medeklinker, die in eene lettergreep de ا *mad* vooraf gaat, eene *fat-hah* aanneemt, zoo als de م in مات *māta*, oog, de ت in تاڠن *tāngan*, hand, en de ب in بات *bātoe*, steen, dan smelten de ا en *fat-hah* in een en maken een langen klank uit, gelijk van de *a* in vader. Deze klank is eene verlenging van den tweeden klank der *fat-hah* en wordt in het Romeinsch karakter uitgedrukt door *ā*. Wanneer de medeklinker, die و *mad* voorafgaat, eene *dlammah* aanneemt, die den eersten klank van dien klinker heeft, zoo als de ه in هوتن *hōētan*, een bosch, en de ب in بوت *bōēta*, blind, dan smelten de و en *dlammah* in een en maken een langen klank uit. Deze klank is eene verlenging van den eersten klank der *dlammah* en uitgedrukt door *ōē*. Indien de medeklinker, die de و *mad* voorafgaat, eene *dlammah* aanneemt die

---

(1) Zie noot B van de Aanteekeningen.

den tweeden klank heeft, zoo als de ا in أورغ *ōrang*, mensch, en de ب in بوهغ *bōhong*, valsch, onwaar, dan smelten de و en de *dlammah* in een en vormen een langen klank gelijk aan de scherplange *o* in boom, stroom. Deze klank is eene verlenging van den tweeden klank der *dlammah* en wordt aangeduid door *ō*.

Wanneer de medeklinker, die in dezelfde lettergreep ي *mad* voorafgaat, eene *kăsrah* met den eersten klank aanneemt, zoo als de ك in كير *kīra*, denken, en de ا in ايت *ītoe*, dat, dan smelten de ي en de *kăsrah* in een en maken een langen klank uit, zoo als de *ie* in zien (in tegenoverstelling van de *i* in zin). Deze klank is de verlenging van den eersten klank van de *kăsrah* en wordt uitgedrukt door *ī*.

Indien de medeklinker die ي *mad* voorafgaat eene *kăsrah* aanneemt, die den tweeden klank van dezen klinker heeft, zoo als de د in ديس *dēsa*, een land, en ديو *dēwa*, een god, dan smelten de ي en *kăsrah* in een en vormen een langen klank, gelijk aan dien van de scherplange *e* in been, week. Deze klank is eene verlenging van den tweeden klank der *kăsrah* en wordt aangeduid door *ē*.

Hieruit blijkt, dat het Maleisch elf alleenklanken bezit, waarvan zes door de klinkers alleen en vijf door de verbinding van klinkers met de *hoeroef mad* worden voortgebragt, hetgeen, zoo als in andere Oostersche talen, op de volgende wijs kan worden aangetoond:

أ	*ă*	أ	*a*	آ	*ā*
		ا	*oe*	أو	*ōē*
		ا	*o*	أو	*ō* (1)
		ا	*i*	اي	*ī*
		ا	*e*	اي	*ē*

Wanneer een dezer klinkers wordt verdubbeld, dan wordt de klank *n* achter den oorspronkelijken klinker gevoegd. Zoo wordt de verdubbelde *fat-hah*, *an*, de *dlammah*, *oen*, de *kăsrah*, *in*; zoo als in den eigennaam محمدً *Mochammadan*, محمدٌ *Mochammadoen*, en محمدٍ *Mochammadin*. Deze vorm, die alleen in Arabische woorden voorkomt, wordt door de Arabieren en Maleijers genoemd تنوين *tanōēwīn*, en aldus omschreven:

(1) Het gebruik van dit teeken ؍ zal in het volgende hoofdstuk worden verklaard.

تنوين ايت بارس يڠ دوّ دأتس اتو دباوه اتو دهداڤن اتوله نماڽ ۞

»Hetgeen men *tanōēwīn* noemt, is twee klinkers, hetzij boven, onder of voor.”

Daar de Maleijers in hunne geschriften zelden de klinkers gebruiken, zoo kan niemand, tenzij hij daarmede vooraf bekend is, zeggen welke klinker door eene lettergreep vereischt wordt. Elke medeklinker kan elken der drie klinkers aannemen, en alle vereenigde twee medeklinkers kunnen negen verschillende verbindingen uitmaken, die ieder uit twee lettergrepen bestaan; en door de bijvoeging van het spellingsteeken *djazam*, dat later zal beschreven worden, kunnen die verbindingen nog met drie vermeerderd worden, zoo als uit het volgende voorbeeld blijkt:

tabi	تَبِ	taboe	تَبُ	taba	تَبَ
toebi	تُبِ	toeboe	تُبُ	toeba	تُبَ
tibi	تِبِ	tiboe	تِبُ	tiba	تِبَ
tib	تِبْ	toeb	تُبْ	tab	تَبْ

Geen woord, dat slechts uit twee medeklinkers bestaat, kan meer dan twee lettergrepen bevatten; maar daar elke twee vereenigde medeklinkers twaalf verschillende verbindingen kunnen voortbrengen, zoo heeft de lezer daaruit eene keus te doen, en daarin ligt de groote moeijelijkheid van het lezen van Maleisch zonder de klinkers.

Een dezer klinkers moet bij de eerste letter van elke lettergreep geplaatst worden, daar zij zonder klinker niet zou kunnen worden uitgesproken.

HOOFDSTUK III.

Over de spellingsteekens.

Er zijn zeven spellingsteekens, als: جزم *djazam*, مد *mad*, تشديد *tăsjdīd*, همزة *hamzah*, وصلة *waslah*, ميم عمال *mīm imāla* en اڠك *angka*.

جزم *djazam* (°). De *djazam* is een kleine cirkel of halve cirkel, geplaatst boven de letter waartoe dat teeken behoort; de cirkelvorm is echter welligt de meest algemeene.

De Maleijers noemen den *djazam* تندا ماتي *tanda māti*, het doode teeken, en hij toont aan, dat de letter, waarboven hij staat, geen klinker heeft maar zich in één lettergreep vereenigt met de voorgaande letter en die lettergreep sluit; zoo als de ڠ en ل in ڤڠڬل *panggil*, roepen, en de ن en ت in لنجت *landjoet*, lang.

Het is een algemeene regel, waarop echter twee uitzonderingen zijn, dat elke letter een klinker of *djazam* vereischt. Die uitzonderingen zijn 1°. de *ālif*, als die *hoeroef mad* is, gelijk in مات *māta*, oog; 2°. de middelste letter van eene uit drie letters bestaande syllabe, als in لام *lām*, نون *nōēn*, ميم *mīm*, en شرط *sjart*, eene wet; doch zulke lettergrepen komen nimmer in zuiver Maleische woorden voor. Wanneer ا *hoeroef bărbāris* is, vereischt zij een klinker even als elke andere letter, zoo als blijkt uit امڤت *ampat*, vier, امڤت *oempat*, lasteren, en انجق *indjak*, treden. Doch wanneer die letter *hoeroef mad* is, vereischt zij geen *djazam*, zoo als de و en ي.

In كات *kāta*, een gezegde, بوت *bōēta*, blind, en سيڠ *sīnga*, een leeuw, zijn de ا, و en ي *hoeroef mad*, en de beide laatsten vereischen een *djazam*, want anders zouden zij kunnen worden verondersteld een *tăsjdīd* aan te nemen, zoo als in بوّت *bōēwat*, doen, en سيّڠ *sījang*, daglicht; doch de ا kan nimmer een *tăsjdīd* aannemen en vereischt dus ook nimmer een *djazam*. (1)

مد *mad* (˜). Het Arabische woord *mad* beteekent uitbreiding, en wanneer dat spellingsteeken over eene der zwakke letters, dat is te zeggen de ا, و of ي is geplaatst, dan toont het aan, dat die letter is *hoeroef mad*, of, in andere woor-

(1) Zie noot C van de Aanteekeningen.

den, dat de klank van de lettergreep waarin het voorkomt, moet worden verlengd. Wanneer de *mad* is geplaatst boven eene ا aan het begin van een woord, zoo als in آڤ *āpi*, vuur, en آجر *ādjar*, leeren, dan kan dat teeken even gevoeglijk worden beschouwd als een teeken van verkorting; want, terwijl het den klank van de *ālif*, waarboven het staat, verlengt, duidt het tevens aan, dat de voorgaande *ālif* is weggelaten.

Het volgende is de Maleische omschrijving van *hoeroef mad*:

حُرف مَدْ اَرتين حُرف يڠ لَنجت ايّ ايت آلف دَن وَاُو يڠ مات دَن يا يڠ مات يڠ سجنس بَكّين بارس بارڠ يڠ د هلون اتوله حُرف مَدّ نمان۞

»De beteekenis van *hoeroef mad* is, de lange letters, die zijn de *ālif*, de *wāwoe* met een *djazam*, en de *jā* met een *djazam*; deze letters, wanneer zij worden voorafgegaan door eenen gelijkluidenden klinker, worden genoemd *hoeroef mad*."

De *hoeroef mad* worden gezegd door eenen gelijkluidenden klinker te worden voorafgegaan, wanneer de *ālif mad* wordt voorafgegaan door eene letter met *fat-hah*, als de م in مات *māta*; de و *mad* door eene letter met *dlammah*, als de ك in كود *kōēda*, en de ي *mad* door eene letter met *kăsrah*, als de ا in اين *īni*.

Wanneer eene *hoeroef mad* voorkomt in het midden van eene lettergreep, als de ا in لام *lām*, de و in نون *nōēn* en de ي in ميم *mīm*, dan wordt de *mad* genoemd مَدْ ضَرُورِي *mad dlarōērī* of مَدْ لاَزِمْ *mad lāzim*. De Maleijers drukken dit aldus uit:

اَڤ بيل برتمو حُرف مَدْ يڠ برِدْعَامْ سَڤرت اَلْحَاقَّةُ مَكّ د نماءِ مَدْ ضَرُورِيْ دَن لاَزِمْله ملَنّجتكن ديّ دَن تركادڠ د نماءِ مَدْ لاَزِمْ كارن لاَزِمْ ملَنّجتكن ديّ اتوله مَدْ ضَرُورِيْ كارن كَسكيتن يعني كسكارن ممباوَ ديّ سَڤرت حَاجَّةُ دَن اَتُحَاجُّوْنِيْ دَن مِنْ دَابَّةٍ اِنيله مَدْ ضَرُورِيْ نَمان مَكّ لاَزِمْله ملَنّجتكن ديّ۞

»Wanneer men eene *hoeroef mad* ontmoet, gevoegd tusschen twee letters in dezelfde syllabe, als de ا in اَلْحَاقَّةُ *alhāqqatoe*, dan wordt die genoemd *mad dlarōērī*, dat is, de gedwongen *mad*, en de klank van de lettergreep, waarin die voorkomt, moet worden verlengd. Soms wordt zoodanige tusschengevoegde letter genoemd *mad lāzim*, dat is,

de vereischte *mad*, omdat zij gevorderd wordt, om de syllabe, waarin zij voorkomt, te verlengen. Zij heet *mad dlarōērī*, omdat zij moeijelijk is uit te spreken, als حاجّه *hādjdjahoe* en اتحاجونّي *atoehādjdjōēnī* en من دابّة *min dābbatin*. Dit is wat men noemt *mad dlarōērī* en hij verlengt den klank van de lettergreep waarin hij voorkomt."

Een *mad* kan worden geplaatst boven elke zwakke letter, wanneer die is *hoeroef mad*, zoo als in de Arabische woorden خالق *khāliqoen*, een schepper, موءمنون *mōēminōēna*, de geloovige, en خليفة *khalīfat*, een vertegenwoordiger of kalif.

Door de Maleijers wordt *mad* zelden gebezigd, behalve over de *ālif mad* aan het begin van een woord, als: آجر *ādjar*, leeren, آڤ *āpi*, vuur, آنق *ānaq*, kind. Zij vergenoegen zich gewoonlijk met het plaatsen van een *djazam* over de و en ي *mad*, doch deze onderscheiding is niet voldoende, want deze letters nemen de *djazam* aan, zoo wel als zij *hoeroef mad* zijn, als wanneer zij eene gemengde lettergreep sluiten, zoo als in اڠكو *angkaoe*, gij, سمڤي *sampaj*, aankomen. Indien de *mad* zelf altijd bij de و en ي moest gevoegd worden, wanneer deze *hoeroef mad* zijn, dan behoorde hij, strikt genomen, door een *djazam* vergezeld te worden; want een *mad* alleen is geene genoegzame aanduiding, dat de letter, waarover die geplaatst is, de lettergreep sluit, zoo als duidelijk is uit den *mad dlarōērī* of *mad lāzim*, waarin de *mad* in het midden van de lettergreep voorkomt.

Eene *hoeroef mad* wordt in eene lettergreep altijd voorafgegaan door eenen medeklinker of *hoeroef bărbāris*; als de ا in نام *nāma*, een naam, de و in ڤوهن *pōhon*, een boom, en de ي in كيت *kīta*, wij.

Mogt de tegenwerping worden gemaakt, dat in آجر *ādjar*, آڤ *āpi*, آنق *ānaq*, enz. geen medeklinker of *hoeroef bărbāris* de *ālif mad* voorafgaat, dan kan die gemakkelijk worden beantwoord. De woorden die schijnen aan te vangen met *ālif mad*, beginnen in wezenlijkheid met twee *ālifs*, wordende de eerste lettergreep altijd verkort. Indien zulke woorden voluit geschreven werden, dan zou er staan أاجر *ādjar*, أاڤ *āpi*, en أانق *ānaq*; doch daar het niet is aangenomen twee *ālifs* in dezelfde syllabe te schrijven, zoo wordt de *ālif bărbāris* weggelaten, daar

door het plaatsen van een *mad* over de *ālif mad* genoegzaam wordt aangeduid, dat het woord wordt verstaan te beginnen met twee *ālifs*.

Het is omdat de *ālif mad*, aan het begin van een woord, wordt begrepen te zijn voorafgegaan door *ālif bărbāris*, dat de *ālif mad* wordt gezegd in kracht gelijk te zijn aan twee *ālifs*. (1)

Wanneer eene andere letter dan *ālif bărbāris* de *ālif mad* voorafgaat, zoo als de م in مَاتَ *māta*, oog, dan wordt de *ālif mad* niet gezegd in kracht gelijk te zijn aan twee *ālifs*, maar vormt slechts eene lange lettergreep in verbinding met den voorgaanden medeklinker en den klinker *fat-hah*.

Er is een andere vorm van *mad*, gewoonlijk geheeten مَدْ آلِفْ *mad ālif*, dat slechts een loodregt streepje is in den vorm van eene *ālif*. *Mad ālif* schijnt niets anders te zijn dan een vervanger van *ālif mad*. Zoo schrijft men beide رَحْمَانْ en رَحْمٰنْ *rahmān*, goedertieren. In het eerste geval is de *ālif mad* tusschengevoegd, en in het tweede is haar vervanger, de *mad ālif*, er boven geplaatst.

Wanneer deze loodregte streep boven of ter zijde van de *ālif mad* geplaatst is, zoo als in sommige handschriften voorkomt, dan is zij een vervanger van het spellingsteeken *mad* (˜) en duidt aan, dat de *ālif*, waarboven zij staat, is *ālif mad*.

Er is echter nog een andere vorm van *mad*, die bestaat in eene *ālif mad* boven eene ي waarmede een woord gesloten wordt, en die den naam draagt van مَدْ أَصَلْ *mad āsal*. Deze vorm komt alleen voor in Arabische woorden. Voorbeelden daarvan zijn مُوسَىٰ *Moesa*, Mozes, عِيسَىٰ *Isa*, Jezus, en تَعَالَىٰ *Taāla*, de Allerhoogste. *Mad āsal* kan worden overgebragt door *oorspronkelijke mad*, en wordt zoo genoemd, omdat hij betrekking heeft op den oorspronkelijken vorm van het woord. Zoo ziet men in de bovenstaande voorbeelden de uitgang ي *mad* veranderd in *ālif mad*, door de plaatsing van de *mad āsal* over

---

(1) De Maleijers meenen, dat het spellingsteeken *mad* (˜) een verbasterde vorm is van het Arabische getalteeken ٢ (2). Dit kan misschien waar zijn, maar de overeenkomst, zoo in vorm als in gebruik, van den *mad* met de Grieksche circumflex, zou bijna leiden tot de vooronderstelling, zoo die door niets wordt tegengesproken, dat de Arabieren dit teeken aan de Grieken hebben ontleend, zoo als zij met zoo vele takken van wetenschap deden.

de ي, en dien ten gevolge wordt de uitspraak dier woorden, als of zij werkelijk op *ālif mad* uitgingen, en dus موسا *Moesā*, عيسا *Isā*, تعالا *Taāla*.

Eindelijk wordt de *mad* soms geplaatst over verkortingen, als سسن voor سسڠݢوهڽ *sasoenggoehnja*, voorzeker.

تشديد *tăsjdīd* (ّ). De *tăsjdīd* verdubbelt de letter waarboven hij geplaatst is, als in تمّت *tammat*, geeindigd, en ليّر *lijar*, wild. De *tăsjdīd* kan boven elke letter geplaatst worden, uitgenomen de ا, چ, ع en ن, en het is een algemeene regel, dat, wanneer eene letter wordt uitgelaten, zoo als dikwerf geschiedt met het gebruik van voorhechtsels, de volgende letter een *tăsjdīd* vereischt, zoo als in منّنتي *mănnanti*, wachten (1). Hier is het oorspronkelijke woord ننتي *nanti*, en het voorhechtsel is من *măn*; het grondwoord heeft twee *noen's* en het voorhechtsel eene; doch in het afgeleide woord komen ook slechts twee *noen's* voor, omdat de ن van het voorhechtsel wordt weggelaten; maar een *tăsjdīd* wordt boven de eerste ن van het grondwoord geplaatst, als zijnde de eerste op het voorhechtsel volgende letter, na dat de ن daar van is afgenomen.

Wanneer de و of ي een *tăsjdīd* aannemen, dan zijn die letters *hoeroef mad* van de voorafgaande syllabe en tevens *hoeroef bărbāris* of medeklinker, waarmede de volgende begint; zoo als in بوّت *bōē-wat*, doen, بوّڠ *bōē-wang*, wegwerpen, توّن *tōē-wan*, heer, تيّڠ *tī-jang*, pilaar, سيّڠ *sī-jang*, daglicht. Zonder *tăsjdīd* zouden deze woorden geschreven worden: سييڠ - تييڠ توون - بووڠ - بووت. Het is hier duidelijk, dat de eerste و en ي in deze voorbeelden *hoeroef mad* zijn, die de lettergrepen بو *bōē*, بو *bōē*, تو *tōē*, تي *tī*, en سي *sī* sluiten, terwijl de tweede و en ي zijn *hoeroef bărbāris*, waarmede de lettergrepen وت *wat*, وڠ *wang*, ون *wan*, يڠ *jang* en يڠ *jang* aanvangen.

Eene letter, waarover een *tăsjdīd* is geplaatst, kan geen *djazam* aannemen; doch daar een *tăsjdīd* twee letters doet vooronderstellen, zoo wordt altijd boven de eerste een *djazam* verstaan, zoo als de و in بوّت *bōē-wat*, die aangemerkt wordt als een *djazam* te hebben en de eerste syllabe بو te sluiten.

---

(1) Deze regel is aan het Arabisch en Hebreeuwsch beiden eigen. De Hebreeuwsche *dagesch* is, in der daad, hetzelfde als de Arabische *tasjdid*.

De klinker, die behoort tot de letter die den *tăsjdīd* ontvangt, moet, zoo die eene *fat-hah* of *dlammah* is, boven de *tăsjdīd* geplaatst worden. Zoo behoort in بوّت *bŏĕwat*, de *fat-hah* tot den tweede و of de و waarmede de tweede lettergreep aanvangt, en daar deze و een *tăsjdīd* vereischt, zoo wordt de *fat-hah* daar boven geplaatst. Indien de letter, die een *tăsjdīd* aanneemt, de *kăsrah* vereischt, dan moet die natuurlijk daaronder worden gesteld.

Bij het vormen van afgeleide woorden wordt de *hoeroef mad* van het grondwoord dikwerf in eene volgende lettergreep overgebragt, als in كتاڽ *ka-tā-nja*, van كات *kā-ta*, waarin de ا van كا *kā*, de eerste syllabe van het grondwoord, wordt overgebragt in تا *tā*, de tweede lettergreep van het afgeleide woord; zoo mede in كتڽاله *ka-ta-njā-lah*, waarin de ا weder van تا *tā*, de tweede syllabe van كتاڽ *ka-tā-nja*, verspringt tot ڽا *njā*, de derde of voorlaatste van كتڽاله *ka-ta-njā-lah*.

Wanneer de و en ي eenvoudig *hoeroef mad* zijn, dan verspringen zij bij het vormen van afgeleide woorden even als de ا *mad*, doch dit verandert geheel wanneer zij een *tăsjdīd* aannemen, want alsdan wordt die weggelaten in stede van verplaatst en de letters worden gewone medeklinkers. De verwerping van den *tăsjdīd* is gelijk aan het weglaten van de *hoeroef mad*, want daar de و en ي met een *tăsjdīd* worden verondersteld eerst و of ي *mad* en daarna و of ي *bărbāris* te zijn, zoo vervalt, door het wegnemen van den *tăsjdīd*, de *hoeroef mad*, en de overblijvende و of ي zijn eenvoudige medeklinkers of *hoeroef bărbāris*.

Wij hebben een voorbeeld bij de hand in het afgeleide woord ڤربواتن *păr-boewā-tan*, eene daad, dat is afgeleid van بوّت *bŏĕwat*, doen. In het oorspronkelijke woord neemt de و een *tăsjdīd*, maar in het afgeleide verliest het dien, of, in andere woorden, wordt de و *mad* weggenomen, en de و die overblijft is een eenvoudige medeklinker of *hoeroef bărbāris*, terwijl de *hoeroef mad*, die van بو *bŏĕ*, de eerste syllabe van het grondwoord, is weggenomen, wordt teruggevonden in وا *wā*, de voorlaatste lettergreep van het afgeleide woord.

Dezelfde opmerking ten aanzien van de و in het grondwoord بوّت *bŏĕ-wat* en het daarvan afgeleide ڤربواتن *păr-boe-wā-tan*, geldt evenzeer de ي in het grondwoord سيّڠ *sī-jang*, daglicht, en zijne afleiding كسياڠن *ka-si-jā-ngan*.

Hieruit blijkt, dat het noodzakelijk is met juistheid te bepalen, of de و en ي, wanneer zij in een grondwoord voorkomen, al dan niet een *tăsjdīd* aannemen,

opdat men weten kunne hoe daarmede te handelen bij het vormen van afleidingen.

Aanmerking. Wanneer de و een *tăsjdīd* aanneemt, dan is de lange klank, die ontstaat uit de vereeniging van de و *mad* en de voorafgaande *dlammah*, altijd die van *ōē*, doch nimmer van *ōō*, zooals in بوّت *bōēwat*, بوّڠ *bōēwang*, enz. Evenzoo is de klank van ي *mad* en de voorafgaande *kăsrah*, wanneer de ي een *tăsjdīd* heeft, gelijk aan *ī* en nimmer aan *ie*, zoo als in بيّر *bījar*, هيّس *hījas*, enz.

Daar in het Maleisch de woorden zelden met de bijbehoorende klinkers en spellingsteekens worden geschreven, zoo kan het in sommige woorden moeijelijk schijnen te bepalen, of de و en ي al dan niet een *tăsjdīd* vereischen. De volgende regel, waarop slechts weinige of geene uitzonderingen zijn, zal ten minste eenigzins in deze moeijelijkheid voorzien.

Regel. Wanneer in een grondwoord de و en ي door eene *hoeroef mad* gevolgd worden, dan kunnen zij geen *tăsjdīd* aannemen, zoo als blijkt uit تيَاد *tī-jā-da*, neen, niet, بيَاس *bi-jā-sa*, gewoon, ڤيَال *pi-jā-la*, beker, بوَاي *boe-wā-ja*, kaaiman, كوَاس *ka-wā-sa*, magt, كوَال *koe-wā-la*, monding van eene rivier.

هَمزَة *hamzah* ([5]). Om het gebruik van den *hamzah* duidelijk te begrijpen moet men zich herinneren, dat de *ālif* soms is *hoeroef bărbāris* en soms *hoeroef mad*. De *ālif bărbāris* heet *hamzah* en de *ālif* zonder *bāris* of *ālif mad* is de eigenlijke *ālif*. Het verschil tusschen *ālif mad* en *ālif bărbāris* wordt door de Maleijers aldus uitgedrukt:

أَڤـ بيل بربارس هَمزه نَمان جكّلو تياد بربارس آلِفـ نَمان*

»Wanneer zij (de *ālif*) een klinker heeft dan heet zij *hamzah*, en wanneer zij geen klinker heeft *ālif*."

De *hamzah* kan zoowel boven als onder de *ālif bărbāris* geplaatst worden, als in أَمڤون *ampoen*, vergiffenis schenken, en إيدر *īdar*, onwentelen, of wel kan hij de *ālif* vervangen, als in مڠمڤوءن *măngampōēni*. Telkens wanneer de *hamzah* boven of onder de *ālif* is gesteld, dient zulks om aanteduiden dat die is *ālif bărbāris* of *hamzah*.

Soms wordt de *hamzah* is dezelfde syllabe vóór de *ālif mad* gesteld, als in

مڠأكو *măng-ākoe*, bekennen, doch alsdan blijft hij toch de plaats vervangen van *ālif bărbāris.*

Wanneer de *hamzah* bij de *ālif bărbāris* gevoegd wordt, is zijne plaats tusschen de *ālif* en den *bāris* of klinker, zoodat wanneer de *ālif* de *fat-hah* of *dlammah* aanneemt, de *hamzah* onder den klinker komt, zoo als in أمڤت *ampat*, vier, en أمڤت *oempat*, belasteren; doch wanneer de *ālif* de *kăsrah* aanneemt, als in إنجق *indjaq*, treden, dan wordt de *hamzah* boven den klinker geplaatst.

Wanneer de *hamzah* de *ālif bărbāris* vervangt, dan behoort die niet boven de andere letters gesteld te worden, zoo als veelal doch verkeerdelijk gedaan wordt, maar op eene lijn, zoo als de *ālif* zou geplaatst zijn, indien die bijgevoegd ware, als in ڤركتأن *părkatā-an*, een gezegde, مڠأجر *măngādjar*, onderwijzen, دأتس *di-ātas*, boven.

Tenzij men ver in de Maleische spelling gevorderd is, wordt eenige oplettendheid vereischt, om de *ālif bărbāris* van de *ālif mad* (1) te onderscheiden; zonder duidelijk dit onderscheid te kennen en er op te letten is het onmogelijk de afgeleide woorden juist te schrijven. De volgende opmerkingen zullen waarschijnlijk het vinden van dit onderscheid eenigzins gemakkelijk maken.

Ten eerste. De *ālif mad* heeft altijd in dezelfde lettergreep een medeklinker voor zich, even als de و en ي wanneer zij *hoeroef mad* zijn, terwijl de *ālif bărbāris* integendeel nimmer een medeklinker in dezelfde lettergreep voor zich kan hebben (2). Wanneer woorden, die met *ālif mad* aanvangen, een voorhechtsel aannemen, dan wordt, door hen die zuiver wenschen te spellen, de *hamzah* tusschen het voorhechtsel en de *ālif mad* geplaatst, als in مڠأجر *măng-ādjar*, برأنق *băr-ānaq*, مڠأكو *măng-ākoe*, دأتس *di-ātas*, enz. De *ālif mad*, die in elk dezer voorbeelden den *hamzah* volgt, is dezelfde *ālif mad* waarmede het grondwoord aanvangt, en door de invoeging van de *hamzah* tusschen de *ālif mad* en het voorhechtsel, bespeurt men duidelijk, dat de eerste lettergreep van het grondwoord wordt verondersteld aan te vangen met *ālif bărbāris*

---

(1) Zie noot C van de Aanteekeningen.

(2) De lezer zal zich herinneren, dat deze woorden, die schijnbaar aanvangen met *alif mad*, in wezenlijkheid beginnen met twee *alifs*, wordende de *alif barbaris* voorondersteld de *alif mad* vooraf te gaan.

of *hamzah*. Hoewel het gebruik niet toelaat den *hamzah* te plaatsen vóór de *ālif mad* waarmede het grondwoord aanvangt, tenzij de *hamzah* worde voorafgegaan door een voorhechtsel, zoo zou het echter veel de duidelijkheid bevorderen, indien de *hamzah* vóór de *ālif mad* geplaatst werd, ook wanneer er geen voorhechtsel voorafgaat, want dan zou men, bij het schrijven van woorden als ءاجر *ādjar*, ءانق *ānaq*, ءاكو *ākoe*, ءاتس *ātas* enz., in een oogopslag zien, dat de *ālif mad*, zelfs in die stelling, werkelijk een medeklinker of *hoeroef bărbāris* voor zich vereischt.

Ten tweede. Wanneer de *ālif*, waarmede een woord aanvangt, in dezelfde lettergreep gevolgd wordt door eene andere letter, zoo als in اڠکت *angkat*, opligten, اورڠ *ōrang*, mensch, en ايکت *īkat*, binden, dan is die *ālif* altijd *ālif bărbāris*. Doch hoewel de *ālif*, waarmede een woord aanvangt, altijd *ālif bărbāris* is wanneer zij, in hetzelfde woord, door eene andere letter wordt gevolgd, zoo is zij echter niet altijd *ālif mad*, wanneer er *geen* andere letter in dezelfde lettergreep op volgt, zoo als blijkt uit اجاري *adjāri*, leeren, en أوڤاي *oepāja*, plan. In اجاري is de eerste *ālif* een medeklinker of *hoeroef bărbāris*, omdat de *ālif mad*, die in het grondwoord آجر *ādjar* in de eerste lettergreep voorkomt, in dit afgeleide woord in de voorlaatste staat, doordien het woord het aanhechtsel ي *i* heeft aangenomen (1); en eene der redenen waarom de eerste *ālif* in أوڤاي een medeklinker of *hoeroef bărbāris* is, is dat dit woord, even als de meeste drielettergrepige grondwoorden, eene *hoeroef mad* in de voorlaatste lettergreep heeft.

Ten derde. De *ālif bărbāris* neemt, gelijk alle andere letters, elken der drie klinkers aan, zoo als wordt aangetoond door امڤون *ampoen*, waarin de *fat-hah*, اومڤت *oempat*, waarin de *dlammah*, en اينجق *indjaq*, waarin de *kăsrah* is bijgevoegd. Daarentegen kan de *ālif mad* nimmer een klinker aannemen.

---

(1) Wanneer de laatste letter van een grondwoord een *djazam* aanneemt, zoo als de ر *ra* in آجر *adjar*, en de ڠ *nja* in تولوڠ *toeloeng*, dan is de verwerping van den *djazam* en de bijvoeging van den klinker *kasrah* aan de sluitletter, van gelijke kracht als het aanhechtsel ي *i*, zoo als اجاري *adjari*, تولوڠي *toeloengi*.

Ten vierde. Een ander middel om na te gaan, of de *ālif* in eenig woord is *ālif mad* of *ālif bărbāris*, bestaat in het vergelijken derzelve, ten opzigte der lengte van den klank, met de *ālif* voorkomende in eenig ander woord, waarin men weet dat zij *ālif mad* is. Indien b. v. de vraag rijst, of de *ālif* in آجر *ādjar*, is *ālif bărbāris* of *ālif mad*, dan kan de lengte van den klank vergeleken worden met de *ālif* in آکن *ākan*, آکو *ākoe*, en آڤي *āpi*, en, bevonden wordende van dezelfde lengte te zijn, dan kan zij voor *ālif mad* worden gehouden. Indien daarentegen de *ālif* in امس *ămas* wordt vergeleken met die in آکن *ākan* en آکو *ākoe*, dan zal zij worden bevonden veel korter en bij gevolg *ālif bărbāris* te zijn.

Welken klinker de *ālif bărbāris* ook in een woord moge aannemen, die wordt ook aangenomen door den *hamzah*, wanneer deze de plaats vervangt van *ālif bărbāris*, zoo als men ontwaart in انجوق *oendjoeq* en مڠؤنجوق *măngoendjoeq*, waar de *ālif* in het grondwoord, en de *hamzah*, hare plaatsvervanger, in de afleiding, beiden de *dlammah* aannemen.

Wanneer de *ālif bărbāris* in het grondwoord door eene *hoeroef mad* gevolgd wordt, zoo als ا door de و *mad* in اوسير *oesir*, jagen, dan moet die *hoeroef mad* in de afleiding ook den *hamzah* volgen, als in مڠؤوسير *măngoesir*.

Hoewel de *ālif bărbāris* en de *hamzah*, in alle opzigten, behalve den vorm, geheel en al gelijk zijn, kunnen zij echter niet willekeurig gebezigd worden. Beiden hebben hunne eigenaardige plaats.

De *ālif bărbāris* kan alleen aan het begin van een woord voorkomen; van daar, dat wanneer een grondwoord, dat met *ālif bărbāris* begint, een voorhechtsel aanneemt, de *ālif* weggenomen en de *hamzah* daarvoor in de plaats gesteld wordt, zoo als in de volgende voorbeelden: کأمڤت *ka-ampat*, van امڤت *ampat*, مڠؤمڤت *măng-oempat*, van اومڤت *oempat*, in مڠئنجق *măng-indjaq*, van انجق *indjaq*.

Deze opmerking verklaart het gebruik van den *hamzah* in woorden als سأورڠ *sa-ōrang*, سأيکور *sa-ēkor*, سأوله *sa-ōleh*, enz., want daar de *ālif* in den oorspronkelijken vorm van deze woorden, namelijk اورڠ *ōrang*, mensch, ايکور *ēkor*, staart, en اوله *ōleh*, door of van wege, eene *ālif bărbāris* is, zoo moet

deze, door een voorhechtsel voorafgegaan wordende, plaats maken voor den vervangenden *hamzah*. Het gebruik van den *hamzah* in de Arabische woorden أنبياء *anbijā-i*, het meervoud van نبي *nabi*, profeet, en جزء *djoez-a*, eene afdeeling van een boek, wordt op dezelfde wijs opgehelderd. Beide deze woorden zouden behooren te eindigen in *ālif bărbāris*, doch daar die op zoodanige plaats niet kan worden geschreven, zoo wordt zij vervangen door den *hamzah*.

De *hamzah* die eene *ālif mad* voorafgaat, is, in elk opzigt, gelijk aan elken anderen medeklinker of *hoeroef bărbāris*. Zoo neemt in مڠأجر *măngādjar*, leeren, de *hamzah* even goed den klinker aan als de ب in باليق *bālīq*, keeren, en indien dit woord een aanhechtsel aanneemt, dat de verplaatsing van de *hoeroef mad* naar eene volgende lettergreep veroorzaakt, dan blijft de *hamzah*, even als elke andere medeklinker; zoo als men ziet uit de vergelijking van de plaatsing van den *hamzah* in مڠأجاري *măngadjār-i*, met die van de ب in ممباليقي *mămbalīqi*.

Wanneer grondwoorden, die met eene ك beginnen, het voorhechtsel مڠ *măng* of ڤڠ *pang*, aannemen, dan wordt de ك welluidendheidshalve verworpen en eene *ālif bărbāris* verondersteld in de plaats daarvan te treden; doch daar in dit geval de *ālif bărbāris* door een voorhechtsel zou worden voorafgegaan, zoo moet zij plaats maken voor haren vervanger den *hamzah*. Zoo wordt van كرج *kărdja*, werk, gevormd مڠءرج *măngărdja*, werken, van كرلڠ *karling*, مڠءرلڠ *măngarling*, ter zijde zien, en van كليليڠ *koelīling*, rondom, مڠءليليڠي *măngoelilīng-i*, omringen (1).

(1) Afgeleide woorden van oorspronkelijken die met ك aanvangen, kunnen eene zonderlinge dubbelzinnigheid in uitdrukking veroorzaken, daar zij soms denzelfden vorm aannemen als afleidingen waarvan de oorspronkelijke woorden met *alif* beginnen. Zoo wordt van كارڠ *karang*, te zamenstellen (als een boek), en آرڠ *arang*, houtskool, evenzeer gevormd مڠارڠكن *mangarangkan*, dat beteekenen kan, een boek te zamen stellen, of houtskool maken. En ڤڠارڠ *pangarang*, kan evenzeer beteekenen iemand die een boek vervaardigt als een houtskoolmaker. Zoo ook اوروڠ *oeroeng*, losmaken, en كوروڠ *koeroeng*, opsluiten, maken beiden مڠوروڠ *mangoeroeng*, dat zoo wel het een als het ander beteekenen kan.

Er zijn nog eenige afgeleide woorden die eenen *hamzah* aannemen achter مڠ *măng* en ڤڠ *păng*, hoewel de grondwoorden niet met ک of ا aanvangen; als مڠءتهوءي *măngatahōē-i*, weten, en ڤڠءتهوءن *păngatahōē-an*, wetenschap, van تاهو *tāhoe*, weten, en مڠءديامي *măngadijām-i*, bewonen, van ديم *dījam*, stil zijn, wonen, enz. Er kan welligt geene andere oorzaak voor het gebruik van den *hamzah* in de bovenstaande voorbeelden en dergelijke gevallen aangegeven worden, dan dat daardoor de hiatus tusschen het voorhechtsel en den eersten lettergreep van het grondwoord wordt voorgekomen. Indien een bevoegd oordeelaar deze woorden uitspreekt zonder *hamzah* en dus مڠتهوءي *măng-ta-hōē-i*, ڤڠتهوءن *păng-ta-hōē-an*, en مڠديامي *măng-di-jā-m-i*, dan zal hij dadelijk ontwaren, dat de tusschenvoeging van den *hamzah* eene groote verbetering in den klank daarstelt.

De *hamzah* is soms een teeken van vereeniging. Zoo is het gebruikelijk te schrijven تاء داڤت تياد *ta' dāpat tijāda*, voor تياد داڤت تياد *tijāda dāpat tijāda*, het moet zijn, het is onvermijdelijk, تاء سودي *ta' sōēdi*, voor تياد سودي *tijāda sōēdi*, niet aannemelijk, en تاء اوسه *ta' ōēsah*, voor تياد اوسه *tijāda ōēsah*, niet noodig.

Soms wordt de *hamzah* geplaatst aan het eind van een woord, met het doel om aan de laatste lettergreep een zeer kort afgebroken klank te geven, als in ماء *ma*, moeder, بيبيء *bībi*, tante, مام of ماماء *māma*, oom, باڤ of باڤاء *bāpa*, vader, كاكيء *kāki*, grootvader, كاكاء *kāka*, ouder broeder, باوء *bāwa*, brengen, en مينتاء *minta*, vragen. In dat geval wordt de *hamzah* door de Maleijers genoemd *hamzah māti* en kan eenen *djazam* of *tanda māti* aannemen, als باڤ, بيبي, enz. De meesten dier woorden kunnen worden geschreven zonder *hamzah*, en sommigen hunner met eene ق als sluitletter, als كاكق *kākaq*, voor كاكاء, en مامق, *māmaq*, voor ماماء *māma*, want daar de Maleijers dusdanige woorden op tweederlei wijzen uitspreken, zoo hebben zij ook twee manieren van die te spellen. De ا en ي in de laatste lettergreep van sommige dier woorden, moeten niet worden verward met ا en ي *mad*, want zij dienen in het geheel niet om de syllabe te verlengen. De *hamzah* be-

heerscht hier alles en schijnt alleen te moeten dienen om den boven vermelden kort afgebroken klank aan te duiden. In sommige gevallen, waarin de sluitende ق en ک niet weggenomen zijn, worden zij evenwel stom gemaakt door den *hamzah*, als نايق *nājiq*, klimmen, بايک *bājik*, goed, en ڤاتک *pātik*, ik, die met den *hamzah* geschreven zijnde, als نايق بايک en ڤاتک worden uitgesproken als *nāji*, *bāji* en *pāti*.

Het is gebruikelijk het Arabische woord مؤمن *mōēmin*, geloovig, te schrijven met een *hamzah* over de و waardoor deze een zeer kort afgebroken klank verkrijgt, niet ongelijk aan dien van den *hamzah* in de bovenaangehaalde Maleische woorden. Het gebruik van den *hamzah* in مؤمن *mōēmin*, wordt verklaard door een regel die uitsluitend tot het Arabisch behoort en zij moet aanduiden, dat de و wordt beschouwd als de plaatsvervanger van *ālif bărbāris.*

De *hamzah* wordt soms gesteld in de plaats van de ه na een voorhechtsel, als in مڠؤنس *măngōēnoes*, uittrekken, van هونس *hōēnoes*; doch het is twijfelachtig of dit gebruik van den *hamzah* kan worden goedgekeurd.

وصلة *waslah* (˜). Dit teeken, dat verbinding beteekent, komt alleen voor in Arabische woorden. Het wordt gebruikt wanneer twee of meer woorden verbonden zijn door het bepalend lidwoord أل *al*, de, om aan te duiden dat de *ālif* niet moet worden gehoord, daar de laatste letter van het voorafgaande woord met de ل van het lidwoord in een smelt, zoo als in:

تمت الكلام *tammatoe' lkalām*, het einde van het boek,
روح القدس *rōhoe' lqoedoes*, de Heilige Geest (1),
ابراهيم الامين *Ibrāhīmoe' lamīnoe*, Abraham de geloovige.

Wanneer twee naamwoorden door den *waslah* verbonden worden, dan neemt het lidwoord elk der drie klinkers aan, naar gelang van den naamval van het voorafgaand naamwoord. Indien dit in den 1ⁿ naamval (nominativus) staat, dàn neemt het lidwoord de *dlammah* en wordt ال *oel*; in den 2ⁿ naamval (genitivus) de *kasrah* en wordt ال *il*; en in den 4ⁿ naamval (accusativus) de *fathah* en wordt أل *al*, als:

(1) Letterlijk geest de heilige.

Nomin. أَمِيرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ *amīroe' lmōēminīna*, de leidsman der geloovigen,

Genit. أَمِيرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ *amīri' lmōēminīna*, van den leidsman der geloovigen,

Acc. أَمِيرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ *amīra' lmōēminīna*, den leidsman der geloovigen.

Het gebeurt dikwerf dat de ل van het lidwoord zoowel als de ا stom is. Wanneer dit geval zich voordoet, dan neemt de letter, die op de ل volgt, een *tăsjdīd* aan, als:

Nomin. كِتَابُ ٱلنَّبِيِّ *kitāboe' nnabī*, het boek van den profeet,

Genit. كِتَابِ ٱلنَّبِيِّ *kitābi' nnabī*, van het boek van den profeet,

Acc. كِتَابَ ٱلنَّبِيِّ *kitāba' nnabī*, het boek van den profeet;

Nomin. رَسُولُ ٱللّٰهِ *rasōēloe' llah*, de apostel van God,

Genit. رَسُولِ ٱللّٰهِ *rasōēli' llah*, van den apostel van God,

Accus. رَسُولَ ٱللّٰهِ *rasōēla' llah*, den apostel van God;

عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ *alajhi' ssalām*, vrede zij over hem;

عَلَيْهِ ٱللَّعْنَةُ *alajhi' llanat*, vloek zij over hem.

De eerste lettergreep van het woord أَللّٰهُ *Allah*, God, is het lidwoord أَلْ *al*, zijnde dit woord te zamengesteld uit أَلْ *al*, de, en إِلٰهُ *ilah*, een god, beteekende dus de God of de ware God. Daarom wordt أَللّٰهُ *Allah*, wanneer dit woord wordt gevolgd door een naamwoord of voornaamwoord, veranderd in إِلٰهُ *Ilah*, als إِلٰهُ إِبْرَاهِيمَ *Ilah Ibrāhīm*, de God van Abraham, إِلٰهُ كَامِ *Ilah kāmi*, onze God, إِلٰهُكَ *Ilahkoe*, mijn God, enz.

Alvorens van den *waslah* aftestappen komt het doelmatig voor op te merken, dat hoewel de voorbeelden gegeven tot opheldering van het gebruik van dit spellingsteeken allen uit Arabische woorden bestaan, zij echter niet goed Arabisch, maar volgens de gewone Maleische wijze geschreven zijn. Gezwegen van de andere voorbeelden, zij het genoeg, dat geen Arabier zou schrijven كِتَابُ ٱلنَّبِيِّ *kitāboe'*

nnabi, maar كِتَابُ ٱلنَّبِيِّ *kitāboe' nnabīji*, noch رَسُوْلُ ٱللّٰهْ *rasōēloe' llah*, maar رَسُوْلُ ٱللّٰهِ *rasōēloe' llahi*, met eene *kasrah* bij de laatste lettergreep, om den genitivus aanteduiden. Daar echter in het Maleisch de genitivus wordt aangeduid door de onderlinge plaatsing der woorden, zoo is het weglaten van de *kasrah* goed Maleisch, hoewel slecht Arabisch.

ميم عمال *mīm-imāla* is eene kleine *mīm*, die soms bij de *dlammah* of *kăsrah* wordt gevoegd, als in ڤندق *pondoq*, eene hut, en بنتڠ *benteng*, eene batterij. Het is reeds opgemerkt (1), dat de *dlammah* en *kasrah* ieder twee verschillende klanken hebben, als de *dlammah* die van *oe* en *o*, en de *kăsrah* die van *i* en *e* (scherplang). Daar echter één klinker niet gevoeglijk twee verschillende klanken kan aanduiden, zoo was het noodig de *dlammah* zoo wel als de *kăsrah* door een ander teeken te doen vergezellen, om bijzonder een der twee verschillende klanken van deze klinkers uittedrukken, en daartoe is de *mīm-imāla* gekozen.

Dit teeken duidt aan, dat de klinker, waaraan het is toegevoegd, zijnen tweeden klank heeft; zoo heeft de *dlammah* met *mīm-imāla* den klank van *o* in pot, pond, en de *kăsrah* met hetzelfde teeken dien van *e* in pen, den; terwijl het niet aanwenden van hetzelve aantoont, dat deze klinkers hunnen eersten klank hebben, namelijk de *dlammah* dien van *oe* in goed, en de *kăsrah* dien van *i* in tin, kin, enz.

Voorbeelden van *mīm-imāla* met *dlammah*.

ڤوهن *pōhon*, boom.

بودوه *bōdoeh*, onwetend.

دوس *dōsa*, zonde.

اورڠ *ōrang*, mensch.

بوهڠ *bōhong*, onwaar.

اوبت *ōbat*, geneesmiddel.

---

(1) Zie bladz. 40.

تمڤت *tōmpat*, stremmen.

چوب *tjōba*, beproeven.

روتن *rōtan*, rotting.

باسه *bāsoh*, wasschen.

ڤاتق *pātoq*, bijten, als eene slang.

ڤاره *pāroh*, snavel van een vogel.

كمڤڠ *kampong*, eene omheinde plaats.

كوت *kōta*, eene versterking.

Voorbeelden van *mīm-imāla* met *kăsrah:*

بليرڠ *balērang*, zwavel.

تمبق *tembaq*, schieten.

تيڠق *tēngoq*, kijken.

دندڠ *dendeng*, gedroogd vleesch.

ديس *dēsa*, een land.

ديو *dēwa*, een god.

ديو *dēwi*, eene godin.

دوات *dewāta*, eene godheid.

دواس *dewāsa*, tijdstip.

سلندڠ *salendang*, eene sjerp.

سيڤق *sēpaq*, achteruit schoppen.

ڤندق *pendeq*, kort.

قسيبن *pasēban*, eene gehoorzaal.

کلم *kălem*, eene kueh.

De *mīm-imāla* is niet in alle Maleische landen algemeen in gebruik, maar wordt veelvuldig aangetroffen in inlandsche schrifturen te Fort Marlborough. Zij is echter niet aldaar uitgevonden, hoewel de eerste inlandsche overheidspersoon aldaar waarschijnlijk het gebruik daarvan veel heeft in zwang gebragt, omdat dat teeken voorkomt in zijn eigen naam دايڠ مبيله *dājing Măbēlah*, en ook in den eigennaam *Marlbro'*, dien de Maleijers schrijven ملبرو *Malbărō*. De overlevering schrijft de uitvinding van dit teeken toe aan eene overeenkomst van eenige Arabische priesters, die het oorspronkelijk invoerden om vreemden het lezen van den *korān* gemakkelijk te maken. Dit gevoelen schijnt gegrond, daar de *mīm-imāla* voorkomt in eenige bij de Maleijers in gebruik zijnde afschriften van den *korān*.

Sommige Maleische betweters doen het voorkomen, alsof zij het gebruik van dit teeken, even als dat van de klinkers, minachten, zonder in aanmerking te nemen, dat eene bloote verzameling van medeklinkers nimmer kan gebezigd worden om een bepaalden zin uittedrukken, en alleen verstaanbaar is voor iemand, die vooraf bekend is met de klinkers en spellingsteekens, die verondersteld worden die medeklinkers te vergezellen.

Het groote nut van de *mīm-imāla* schijnt sterk te pleiten voor het algemeen in gebruik brengen daarvan, want zonder haar is het onmogelijk te bepalen, of de *dlammah* en *kăsrah* haren eersten of tweeden klank hebben. Zoo kan دندڠ *dinding*, eene muur of afschutsel, al wordt dat woord geschreven met klinkers, zonder behulp van de *mīm-imāla*, met geene mogelijkheid worden onderscheiden van دندڠ *dendeng*, in de zon gedroogd vleesch; evenmin als بورڠ *bōeroeng*, een vogel, van بورڠ *bōrong*, in het groot, in ééne koop. Ziet men echter die woorden geschreven دندڠ *dinding*, دندڠ *dendeng*, بورڠ *bōeroeng*, en بورڠ *bōrong*, dan kan men onmiddelijk de ware uitspraak bepalen.

Volgens mijn beste weten is er nog geen teeken uitgevonden om de twee klanken van de *fat-hah* van elkander te onderscheiden. Indien in dit gemis

kon worden voorzien, dan zou de Europesche beoefenaar in staat zijn het Maleisch, indien het geschreven was met al de klinkers en spellingsteekens, zuiver uit te spreken, zonder behulp van Romeinsche karakters (1).

انڠک *angka* (٢) of het eijferteeken 2, duidt aan, dat het voorafgaande woord moet worden herhaald, als ڤوهن٢ *pōhon-pōhon*, boomen, en تاڠن٢ *tāngan-tāngan*, handen. Het grondwoord alleen wordt herhaald; de voor- en aanhechtsels worden slechts eens uitgesproken, als in برتورت٢ *bărtōĕroet-tōĕroet*, achtereenvolgend.

Er zijn echter eenige gevallen, waarin de ڠ van de voorhechtsels مڠ *măng* en ڤڠ *păng*, bij de herhaling wordt gehecht aan de eerste syllabe van het grondwoord, doch in zulk een geval is het juister het woord voluit te schrijven, als مڠالرڠالر *măng-ālir-ngā-lir*, voortdurend vloeijen, van آلر *ālir*, en ڤڠڤڤڠڤڤ *păng-ap-pa-ngap-pa*, een aanhoudende vrager, van اڤ *appa*, wat?

Indien de eerste letter van het grondwoord ten behoeve van het voorhechtsel wordt veranderd, dan is het gebruikelijk die verandering in de herhaling te blijven behouden, als in ممودج٢ of meer juist ممودجمودج *mămmoedjimōĕdji*, van ڤوج *pōĕdji*, loven; hier wordt de ڤ van het grondwoord veranderd in م.

NB. Voor meer opmerkingen ten aanzien van den *angka*, zie men het zesde hoofdstuk.

Hoofdstuk IV.

Over de lettergrepen.

Eene lettergreep wordt door de Maleijers genoemd ايج *ēdja*, en spellen of van lettergrepen woorden maken مڠيج *măngēdja*.

Elke lettergreep, hetzij aan het begin, in het midden of aan het einde van een woord, begint met eenen medeklinker (2) of *hoeroef bărbāris*. Om deze reden

(1) Zie noot D van de Aanteekeningen.

(2) Zie Richardsons Arabische spraakkunst, Hoofdstuk V, 1e boek.

zijn de ا , و en ي aan het begin van eene lettergreep altijd medeklinkers of *hoeroef bărbāris* en vereischen eenen klinker. Dit is een algemeene regel, waarop geene enkele uitzondering bestaat, en elke Maleische spelling, die hiervan afwijkt, kan, zonder tegenspraak, worden verklaard verkeerd te zijn (1). Door de toepassing van dezen regel op woorden als آجر *ādjar*, آنق *ānaq* en آكُ *ākoe*, bespeurt men, dat zij inderdaad niet met *hoeroef mad* kunnen aanvangen, en van daar de juistheid van het plaatsen van het spellingsteeken *mad* over de *ālif*, om aanteduiden dat die letter door eene vooronderstelde *ālif bărbāris* wordt voorafgegaan.

Deze regel verklaart ook de reden, waarom woorden als اورڠ *ōrang*, mensch, اوبت *ōbat*, geneesmiddel, ايكت *īkoet*, volgen, en اين *īni*, dit, met eene *ālif* beginnen. Indien de *ālif* weggelaten werd, dan zouden de و en ي niet *hoeroef mad*, met den klank van *ō* en *ī*, doch medeklinkers of *hoeroef bărbāris* zijn, met den klank van onze *w* en *j*, en het zou onmogelijk zijn haar de lange klinkerklanken van *ō* en *ī* te geven. Door de voorvoeging van de *ālif bărbāris* worden de و in ي *hoeroef mad* en verkrijgen den vereischten klank.

Door eene gewone doch verkeerde wijze van spellen van sommige woorden, zou men sommige syllaben beschouwen als met eene *hoeroef mad* te beginnen, zoo als de tweede in داود *Dāoed*, David, en de derde of laatste van كتاي *katā-i*. Doch wanneer men begrijpt, dat de و in داود door eenen *hamzah* met eenen *bāris* moet worden voorafgegaan, en dat, volgens de zuivere regels, de ي in كتاي ook moet worden vervangen door eenen *hamzah* met eenen *bāris*, dus داؤد *Dāōēd* en كتاء *katā-i*, dan bespeurt men dadelijk, dat deze lettergrepen, zoo wel als elke andere, inderdaad met eenen medeklinker of eene *hoeroef bărbāris* aanvangen.

Alle lettergrepen zijn of zuiver of gemengd. Er zijn twee soorten van zuivere lettergrepen, namelijk korte en lange. Eene korte zuivere lettergreep wordt gevormd uit eenen medeklinker of *hoeroef bărbāris* en eenen klinker of *bāris*, als اَ *a*, بَ *ba*, تُ *toe*, وِ *wi*, يَ *ja*, enz. Eene lange zuivere lettergreep be-

(1) Zie noot E der Aanteekeningen.

staat uit eenen medeklinker of *hoeroef bărbāris*, eenen klinker en eene *hoeroef mad*, als de eerste lettergrepen van de woorden ماتا *māta*, oog, بوتا *bōēta*, blind, سيني *sīni*, hier.

Gemengde lettergrepen bestaan uit twee medeklinkers, waarvan de eerste eenen klinker bij zich heeft en de tweede eenen *djazam:* als de laatste lettergreep in تاڠن *tāngan*, hand, en de beide lettergrepen in ڤڠݢل *panggil*, roepen, en سمڤاي *sampai*, aankomen.

In Arabische woorden vindt men soms twee letters in dezelfde lettergreep zonder tusschengeplaatsten klinker: als in شهيد *sjahīd*, een martelaar, شرت *sjart*, eene voorwaarde, wet, en بخت نصر *Bakhtnasr*, dat men vermeent te beteekenen Nebuchadnezar; doch de Maleijers, die niet zonder moeite eene lettergreep bestaande uit drie harde letters met slechts eenen klinker kunnen uitspreken, maken dikwerf gebruik van eenen tusschengeplaatsten klinker en schrijven شرت *sjarat* voor سرت *sjart*, en بخت نصر *Bakhat-nasar*, voor بخت نصر *Bakhtnasr.*

HOOFDSTUK V.

Van de afgeleide woorden.

Na de voorgaande opmerkingen ten aanzien van de letters, klinkers, spellingsteekens en lettergrepen, zal ik voortgaan met de toepassing daarvan bij de vorming van afgeleide woorden, want daarin treft men de meeste moeijelijkheden van de Maleische spelling aan.

Het is bekend, dat afgeleide woorden worden gevormd van grondwoorden, door voorvoegsels of aanhechtsels of wel door beiden te gelijk. Sommige afgeleide woorden hebben slechts een voorvoegsel, als بربوت *bărbōēwat*; andere hebben er twee, als دڤربوت *di părbōēwat*; terwijl de aanhechtsels tot vier in getal kunnen zijn, zoo dat een oorspronkelijk tweelettergrepig woord, in eenen afgeleiden vorm, tot acht lettergrepen kan bevatten, als دڤربوتيڽالهکه *di-păr-boewa-ti-njā-lah-kah*, van بوت *bōēwat*, iets doen.

Er zijn zeventien voorvoegsels. Vijf daarvan, namelijk ڤن *păn*, ڤڠ *păng*, ڤم *păm*, ڤ *pă* en ک *ka* worden gebezigd tot het vormen van afgeleide naamwoorden; vijf andere, te weten من *măn*, مڠ *măng*, مم *măm*, م *mă* en بل *băl*, behooren in het bijzonder tot werkwoorden; drie, zijnde ڤر *păr*, ڤل *păl* en د *di*, behooren zoowel tot naam- als tot werkwoorden; twee, zijnde بر *băr* en تر *tăr*, kunnen gevoegd worden voor verschillende rededeelen; en de twee overige, ب *bă* en ت *tă*, zijn slecht verkortingen van بر *băr* en تر *tăr*.

Gewoonlijk worden ڤن *păn*, ڤڠ *păng* en ڤم *păm* beschouwd als een en hetzelfde voorvoegsel, dat alleen in vorm verschilt, naar gelang van de letter waarmede het grondwoord aanvangt, en dezelfde opmerking is toepasselijk op de aan werkwoorden eigene voorvoegsels من *măn*, مڠ *măng*, مم *măm* en م *mă*; de drie laatste van deze worden slechts beschouwd als wijzigingen van من *măn*; en ڤ *pă* is soms een gewijzigde vorm van ڤن *păn* en soms van ڤر *păr*.

Het komt gepast voor, hier, eens voor al, optemerken, dat wanneer er eene verkorting van een voorvoegsel plaats vindt, zoo als wanneer ڤ *pă* wordt gebruikt voor ڤن *păn* of ڤر *păr*, م *mă* voor من *măn*, ب *bă* en ت *tă* voor بر *băr* en تر *tăr*, alsdan de eerste letter van het grondwoord een *tăsjdīd* aanneemt, om de weggelatene letter van het voorvoegsel te vervangen. In eigennamen van plaatsen wordt de ڤ *pă* beschouwd als eene verkorting van ڤر *păr*, en vereischt daarom een *tăsjdīd* over de volgende letter.

Sommige voorvoegsels kunnen elke letter van het alphabet voorafgaan, terwijl ten opzigte van andere steeds de volgende letter moet worden in aanmerking genomen. Bij de voorvoeging van بر *băr*, ڤر *păr*, تر *tăr*, ک *ka* en د *di* is het onnoodig op de volgende letter te letten, daar zij elke letter kunnen voorafgaan; hierbij moet echter worden inachtgenomen, dat ب *bă*, ت *tă* en ڤ *pă* soms worden gebezigd in stede van بر *băr*, تر *tăr* en ڤر *păr*, wanneer in de volgende syllabe de letter ر voorkomt, als in بڤرسالهکن *băppărsālahkăn*, aanklagen of schuld bewijzen, voor برڤرسالهکن *bărpărsālahkăn*, تڤربايقکن *tăpărbānjaqkăn*, vermeerderd, voor ترڤربايقکن *tărpărbānjaqkăn*, en ڤکرجاان *păkkărdjā-an*, werk, voor ڤرکرجاان *părkărdjā-an*.

Daar de aanhechting van de andere voorvoegsels afhangt van de letter die daarop onmiddelijk volgt, zoo komt het dienstig voor, op te geven welk voorhechtsel elke letter vereischt.

ا of ء neemt ڤڠ *pǎng*, ڤل *pǎl*, بل *bǎl* en مڠ *mǎng;* zoo als in ڤڠاجارن *pǎngadjāran*, onderrigt, ڤلاجركن *pǎlādjarkǎn*, en بلاجركن *bǎlādjarkān*, onderwijzen, van آجر en مڠمڤوني *mǎngampōëni*, van امڤون *ampoen*.

ب neemt ڤم *pǎm* en مم *mǎm*, als in ڤمبوجك *pambōëdjoek*, een vleijer, van بوجك *bōëdjoek*, vleijen, en ممباسه *mǎmbāsah*, nat maken, van باسه *bāsah*, nat.

ت neemt ڤ *pǎ* en م *mǎ*, en wordt zelf veranderd in ن, als ڤنّاكت *pǎnnākoet*, een vreesaard, van تاكت *tākoet*, vreezen, en مننتت *mǎnnoentoet*, eischen, van تنتت *toentoet*. In منتوبتكن *mǎntōbatkǎn*, bekeeren, van توبة *tōbat*, wordt de ت niet veranderd in ن, daar توبة een Arabisch woord is en eene uitzondering maakt op den algemeenen regel.

ث neemt من *mǎn*, als in منثابتكن *mǎnsābitkǎn*, bevestigen, van ثابت *sābit*, bevestigd. Dit woord wordt soms geschreven مڽابتكن *mǎnjābitkan*, doch dit is onjuist, daar alsdan de ث wordt verward met de س. De ث kan welligt nog andere voorvoegsels behalve من *mǎn* aannemen, doch daar al de woorden, die met die letter aanvangen, Arabisch en zeer weinig in getal zijn, zoo is het moeijelijk daarvan vele voorbeelden op te geven.

ج neemt ڤن *pǎn* en من *mǎn*, als in ڤنجابت *pǎndjābat*, die iets aanvat, van جابت *djābat*, aanvatten, en منجديكن *mǎndjadīkǎn*, doen zijn, van جادي *djādi*, zijn of worden.

چ neemt ڤن *pǎn* en من *mǎn*, als in ڤنچور *pǎntjōëri*, een dief, van چور *tjōëri*, stelen, en منچابت *mǎntjāboet*, uittrekken, van چابت *tjāboet*. De چ wordt soms veranderd in ن, als in مڽوكر *mǎnjōëkoer*, scheren, van چوكر *tjōëkoer*, doch waarschijnlijk is deze wijze niet geheel en al overeenkomstig den regel.

ح neemt مڠ *mǎng* en م *mǎ*, als in مڠحكمكن *mǎnghoekoemkǎn*, regten of straffen, en محكمة *mǎhkoemat*, eene regtbank, van حكم *hoekoem*; doch dit laatste voorbeeld is volgens de Arabische wijze gevormd.

خ neemt ڤن *păn*, من *măn* en مڠ *măng*, als in ڤنخلاص *pănkhalās*, een redder, en منخلاصكن *mănkhalāskăn*, redden, van خلاص *khalās*, redding, heil, en مڠخبركن *măngkhabarkăn*, bekend maken, van خبر *khabar*, nieuws.

د neemt ڤن *păn* en من *măn*, als in ڤندڠر *păndăngar*, een toehoorder, en مندڠر *măndăngar*, hooren, van دڠر *dăngar*. In deze voorbeelden wordt soms de ن van het voorvoegsel weggelaten en de د veranderd in ن met eenen *tăsjdīd*, als ڤنّڠر *pănnăngar* en منّڠر *mănnăngar*. Doch in een geval wordt de د voorafgegaan door *hamzah* en neemt مڠ *măng*, namelijk in مڠئديامي *măngadijāmi*, bewonen, van دييم *dījam*, stil zijn, wonen.

ذ neemt من *măn*, als منذليلكن *mănzalīlkăn*, vernederen, van ذليل *zalīl*, gering.

ر neemt ڤڠ *păng*, ڤ *pă* en م *mă*, als ڤڠراتوس *păngrātoes*, hoofdman over honderd, van راتوس *rātoes*, honderd, ڤرّاساءن *părrasā-an*, gevoel, van راس *rāsa*, gevoelen, en مرّاتاكن *mărratākăn*, gelijk maken, van رات *rāta*, gelijk.

ز neemt من *măn*, als منزاهدكن *mănzāhidkăn*, een dweeper maken, van زاهد *zāhid*, dweeper.

س neemt ڤ *pă* en م *mă* en wordt veranderd in ڽ *nja*, als in ڤڽاڤو *pănjāpoe*, een veger, van ساڤو *sāpoe*, vegen, en مڽوسوءي *mănjoesōē-i*, zogen, van سوسو *sōēsoe*, borst. Hoewel de ڤ *pă* en م *mă*, hier en elders, verkortingen zijn van ڤن *păn* en من *măn*, zoo kunnen zij evenwel, in dit geval, niet worden gevolgd door eenen *tăsjdīd*, daar de ڽ eene der letters is, die dit teeken niet kunnen aannemen. Wanneer ڤ *pă* eene verkorting is van ڤر *păr*, dan wordt de س niet veranderd in ڽ; als in ڤسّوروه *pässōēroeh*, voor ڤرسوروه *pärsōēroeh*, een zendeling, van سوروه *sōēroeh*, zenden.

ش neemt م *mă* en wordt veranderd in ڽ *nja*, als in مڽيكساكن *mănjiksākăn*, straffen, van شيكس *sjiksa*, straf.

ص neemt مَن *măn*, als مَنْصَاليبكَن *mănsālībkăn*, kruisigen, van صَاليب *sālīb*, een kruis.

ض neemt مَن *măn*, als مَنْضعيفكَن *măndlaīfkăn*, verzwakken, van ضَعيف *dlaīf*, zwak.

ط neemt مَن *măn*, als مَنْطَاهِركَن *măntāhirkăn*, zuiveren, van طَاهِر *tāhir*, zuiver.

ظ neemt مَن *măn*, als مَنْظَاهِركَن *mănttāhirkăn*, openbaren, van ظَاهِر *tlāhir*, openbaar.

ع neemt مَغ *măng*, als مَغعَادِلكَن *măngādilkăn*, regtvaardigen, van عَادِل *ādil*, regtvaardig.

غ neemt مَغ *măng*, als مَغغَايِبكَن *măngghāibkăn*, onzigtbaar maken, van van غَايِب *ghāib*, onzigtbaar.

ڠ neemt ڤَ *pă* en مَ *mă*, als in ڤَڠَاڠَ *păngānga*, een gaper, en مَڠَاڠَ *măngānga*, gapen, van ڠَاڠَ *ngānga*.

ف neemt مَم *măm*, als مَمفِتنَهكَن *mămfitnahkăn*, lasteren, van فِتنَه *fitnah*, laster.

ڤ neemt ڤَ *pă* en مَ *mă*, maar de ڤ van het grondwoord wordt veranderd in م als in ڤَمَادَم *pămmādam*, een blusscher, van ڤَادَم *pādam*, blusschen, en مَموُوَسكَن *mămmōēwaskăn*, verzadigen, van ڤوُوَس *pōēwas*, verzadigd. Het eene bezitting aanduidende voegwoordje ڤوُنيَ *pōēnja*, behoudt de ڤ en neemt het voorvoegsel مَم *măm* aan, als in مَمڤُونيَاءِ *mămpoenjā-i*, bezitten.

ق neemt مَغ *măng*, als مَغقُدُوسكَن *măngqoedoeskăn*, heiligen, van قُدُوس *qoedoes*, heilig.

ک neemt ڤَغ *păng* en مَغ *măng*, maar wordt zelve veranderd in *hamzah*, als ڤَڠَارَڠ *păngārang*, een opsteller (van een boek), van كَارَڠ *kārang*, opstellen; zoo ook مَڠُوسُت *măngōēsoet*, verwarren, van كُوسُت *kōēsoet*, verward.

ݢ neemt ڤَغ *păng* en مَغ *măng*, als in ڤَڠݢَاݢَه *pănggāgah*, iemand die kracht aanwendt, van ݢَاݢَه *gāgah*, kracht, en مَڠݢَرَام *mănggarāmi*, zouten, van ݢَارَم *gāram*, zout.

ل neemt ڤڠ *păng*, ڤ *pă* en *mă*, als ڤڠليهاتن *pănglihātan*, gezigt, van ليهت *līhat*, zien, ڤڠليده *pănglīdah*, de smaak, van ليده *līdah*, tong, ڤلاري *păllāri*, hardlooper, van لاري *lāri*, hard loopen, en ملاليکن *măllālajkăn*, iets doen vergeten, van لالي *lālaj*, vergeten.

م neemt ڤ *pă* en م *mă*, als in ڤمابق *pămmāboek*, een dronkaard, van مابق *māboek*, dronken, en مملياکن *mămmoelijākăn*, verheerlijken, van مليا *moelīja*, heerlijk.

ن neemt ڤ *pă* en م *mă*, als in ڤننتين *pănnantī-an*, verwachting, van ننتي *nanti*, wachten of verwachten, en منماءي *mănnamā-i*, een naam geven, van نام *nāma*, naam.

و neemt م *mă*, als in مورتاکن *măwartākăn*, bekend maken, van ورت *warta*, eene tijding. De analogie vordert, dat dit voorvoegsel beschouwdt worde als eene verkorting van من *măn*, doch het is niet gemakkelijk na te gaan hoe de و in dit geval den *tăsjdīd* kan aannemen. Welligt is het beter te stellen, dat de weinige woorden, die met deze letter aanvangen, eene uitzondering op den algemeenen regel maken.

ه neemt ڤڠ *păng* en مڠ *măng*, als in ڤڠهمبس *pănghamboes*, een blaasbalg, van همبس *hamboes*, blazen, en مڠهابسکن *mănghābiskăn*, beeindigen, van هابس *hābis*, geeindigd, verrigt.

ي neemt م *mă*, als in ميقينکن *măjaqīnkăn*, verzekeren, van يقين *jaqīn*, zeker. Woorden die met ي beginnen en het voorvoegsel م *mă* vereischen, komen slechts zelden voor en zijn, ten opzigte van den *tăsjdīd*, aan dezelfde uitzondering onderhevig als die welke met و aanvangen.

ڽ neemt ڤ *pă* en م *mă*, als in ڤڽاڽي *pănjānji*, een zanger, van ڽاڽي *njānji*, zingen, en مڽتاکن *mănjatākăn*, verduidelijken, van ڽات *njāta*, duidelijk.

Bij het vormen van namen van plaatsen, als ڤبجاڠن *păbboedjāngan*, woning

voor bedienden, van بوجڠ *bōēdjang*, een bediende, en ڤكڤورن *păkka-pōēran*, kalkoven, van كاڤور *kāpoer*, kalk, kan de ڤ *pă* voor elke letter van het alphabet worden gevoegd, behalve de ا ع en ه. De ا neemt ڤل *păl*, بل *băl* en ڤڠ *păng*, als in ڤلاجارن *păl-adjāran*, eene school, van آجر *ādjar*, leeren, بلانتارا *băl-antāra*, eene onbebouwde strook land, van انتارا *an-tāra*, tusschen, en ڤڠارڠن *păng-arāngan*, eene houtskool branderij, van آرڠ *ārang*, houtskool. ع neemt ڤڠ *păng*, als in ڤڠعراكن *păng-arākan*, een arakstokerij, van عرق *āraq*. ه neemt ڤڠ *păng*, als in ڤڠهاداڤن *păngha-dāpan*, eene plaats waar men zich voorstelt, van هاداڤ *hādap*, voor iets zijn (1).

De achtervoegsels zijn zeven in getal: te weten ك *koe*, م *moe*, ڽ *nja*, له *lah*, ته *tah*, كه *kah*, ن *an*, كن *kăn*, en ي *i*.

ك *koe*, م *moe* en ڽ *nja* zijn voornaamwoordelijke achtervoegsels, die eene bezitting uitdrukken, als سورتك *sōēratkoe*, mijn geschrift, سورتم *sōē-ratmoe*, uw geschrift, سورتڽ *sōēratnja*, zijn of haar geschrift.

له *lah* is een woordendeeltje, dat soms gebruikt wordt om meer nadruk aan te duiden, als:

اياله يڠ دتربڠكن اوله مرق امس ايت دن اياله يڠ برجالن ددالم هوتن بلنتار سؤاڠ دريڽ۞

Hij was het, die door den gouden paauw vliegende werd weg-gevoerd, en hij was het, die alleen door de eenzame wouden trok.

Soms schijnt het niet meer dan een stopwoord te zijn, als مك بركاتاله اي nu zeide hij, مك داتڠله اي nu kwam hij (2). Dikwijls wordt het gehecht aan werkwoorden in den gebiedenden tijd, als داتڠله *dātanglah*, kom, ڤرڬيله *părgī-lah*, ga, باڠونله *bāngoenlah*, rijs op.

ته *tah* en كه *kah* zijn vragende woordendeeltjes: als اڤاته *appātah*, wat? سدهكه ايت *soeddahkah ītoe*, is het gedaan?

---

(1) Verdere opmerkingen aangaande namen van plaatsen leze men in de noot F van de Aanteekeningen.

(2) Misschien is مك beter overtezetten door het Bijbelsche ende. *Vert.*

ٴن *an* wordt gebruikt bij het vormen van afgeleide naamwoorden: als ڤركتاٴن *pärkatā-an*, een gezegde, van كات *kāta*, spreken, كتنتوٴن *katäntōē-an*, zekerheid, van تنتو *tantoe*, zeker, en ڤرجنجيٴن *pärdjandjī-an*, overeenkomst, van جنجي *djandji*, beloven of overeenkomen.

Wanneer كن *kän* gehecht wordt aan zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden, dan worden die overgaande (transitieve) werkwoorden: als رجاكن *radjākän* of مرّجاكن *märradjākän*, tot koning maken, van راج *rādja*, koning, گوروكن دي *goerōēkän dīja*, hem een leeraar maken, van گورو *gōēroe*, een leeraar, ڤنجڠكن *pandjangkän*, verlengen, van ڤنجڠ *pandjang*, lang, ڤوتيهكن *pōētih-kän*, wit maken, van ڤوتيه *pōētih*, wit. Wanneer كن *kän* gehecht wordt aan een bedrijvend of transitief werkwoord, dat geen ander voorhechtsel heeft dan د *di* of من *män* en hunne afleidingen, dan schijnt het te moeten dienen om het woord eenen bepaald overgaanden zin te geven: als دڠركن دن ايڠتكن كتان hoor en gedenk zijne woorden, دن بارڠ يڠ ماو دايڠتكن ايت لوڤ جوك datgene wat hij wenscht te gedenken, vergeet hij. In sommige gevallen geeft het woordendeeltje كن *kän* aan het werkwoord een veroorzakenden (causatieven) zin, dat zeer dikwerf het geval is, wanneer het gehecht wordt aan onzijdige of niet-overgaande (intransitieve) werkwoorden: als داتڠكن *dātangkän*, doen komen, van داتڠ *dātang*, komen, لاريكن *larīkän*, doen loopen, van لاري *lāri*, loopen, منجالنكن *mändjālankän*, doen gaan, van جالن *djālan*, gaan, مڠادّاكن *mängaddākän*, doen zijn, van ادّا *adda*, zijn, منجاديكن *mändjadīkän*, doen worden, van جادي *djādi*, worden.

Het woordendeeltje ء *i*, verbonden aan zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden, maakt daarvan transitieve werkwoorden: als ناماٴي *namā-i*, noemen, van نام *nāma*, naam, لوكاٴي *loekā-i*, wonden, van لوك *lōēka*, wond, ممبوتاٴي *mämboetā-i*, blind maken, van بوت *bōēta*, blind, en ممنوهي *mämmänōēhi*, vullen, van

ڤنوه *pănoch*, vol. Wanneer ى *i* aan bedrijvende of transitieve werkwoorden wordt gehecht, dan schijnt dat woordendeeltje tot weinig meer te dienen dan om den zin te versterken, door meer nadruk te leggen op het woord waaraan het gehecht is. Als zoodanig schijnt het gebruikt te worden in de volgende volzinnen: اي مڠتهوئ سکال حال همبان hij is bekend met al de omstandigheden van zijne dienaren, اڤ بيل اي مڠهنداکي کنپڠ درڤد مکانن wanneer hij wenscht van voedsel verzadigd te zijn, مرساءى ساکت ziekte of pijn gevoelen, مک حاکم دان سکال اورڠ يڠ باپق ايت ڤون حيرانله ملّهاتي کلکوان باڤ سچردق ايت de regter en al het volk zagen met verwondering de handelingen van *si Tjărdiq's* vader, ڤرݢيله دير ليهاتي کلکال اد مرکستو همڤر ga zien of er wilde beesten in de nabijheid zijn, ڤاتيک دتيتهکن راج درمب ملّهاتي مرکستو يڠ اد همڤر ik ben door den koning van het woud gezonden om naar wilde beesten in de nabijheid om te zien. Aan onzijdige werkwoorden gehecht heeft dit woordendeeltje soms een veroorzakenden (causatieven) zin: als هدوڤي اکو *hidōpi ākoe*, mij doen leven, van هيدوڤ *hīdop*, leven, en منّهاني *mănnahāni*, doen tegenhouden, van تاهن *tāhan*, tegenhouden.

Ten aanzien van de aanhechtsels ن *an* en ى *i* moet worden opgemerkt, dat, wanneer het grondwoord in eene sterke letter met eenen *djazam* uitgaat, zij geenen *hamzah* vereischen. Wanneer ن *an* aan dusdanig woord gehecht wordt, dan wordt de laatste letter van dat woord afgescheiden, krijgt eene *fat-hah* en vormt met de ن van het aanhechtsel eene afzonderlijke lettergreep: als in ڤرتلوڠن *părtoelōē-ngan*, hulp, van تولڠ *tōēloeng*, helpen, ڤڠهراڤن *pănghara-pan*, hoop, van هارڤ *hārap*, hopen, ڤرتورن *păratōē-ran*, schikking, van آتر *ātoer*, schikken.

Wanneer ى *i* het aanhechtsel is, dan neemt de laatste letter van het grondwoord, na daarvan afgescheiden te zijn, eene *kăsrah* aan en maakt eene afzonderlijke lettergreep uit: als تنجوکي *toendjōē-ki*, aanwijzen, van تنجق *toendjoeq*, مڠهنداکي *mănghăndā-ki*, willen, van هندق *hăndaq*, en ملّهاتي *măllihā-ti*,

هِدُوڤِ *hidō-pi*, مَنَّهانِ *mănnahā-ni*, in de voren gegeven voorbeelden. Het eenige doel van het gebruik van *hamzah* in de woordendeeltjes ءَنْ *an* en ءِ *i* is, om den klinker daar bij te voegen, zoodat dit geheel onnoodig is wanneer het grondwoord eindigt met eene sterke letter met *djazam*, daar die sterke letter zelve het klinkerteeken aanneemt.

Wanneer de aanhechtsels ءَنْ *an* en ءِ *i* door eene و of ي worden voorafgegaan, dan is het niet ongebruikelijk den *hamzah* te verwerpen en eenen *tăsjdīd* over de و of ي te plaatsen: als كَلَكُوَّن *kalakōē-wan*, voor كَلَكُوءَن *kalakōē-an*, en كَڤُوجِيَّن *kapoedjī-jan*, voor كَڤُوجِيءَن *kapoedjī-an*. Ik zelf had die schrijfwijze eenmaal aangenomen, doch, na rijpe overdenking, scheen mij het gebruik van den *hamzah* beter toe, daar dit evenzeer door inlandsch gezag gewettigd wordt en bovendien het voorregt heeft van overeenstemming met op andere letters uitgaande woorden (1).

Het is een algemeene regel, dat elk voorhechtsel eene afzonderlijke lettergreep

---

(1) Indien men de bedenking mogt in het midden brengen, dat het woordendeeltje ءِ *i* immer behoorde te worden gevolgd door de letter ي en dus مَغْهَنْدَاكِ *manghandaki*, هِدُوڤِ *hidopi*, كَتَاءِ *kata-i*, moeten worden geschreven مَغْهَنْدَاكِي - هِدُوڤِي - كَتَاءِي zoo diene hierop, dat de eind ي niet alleen overbodig, maar zelfs in strijd is met den regel.

De eind ءِ *i* is in de uitspraak altijd kort, maar de bijvoeging van ي zou haar tot eene lange lettergreep maken, want de ي zou dan eene *hoeroef mad* wezen, en elke lettergreep, waarin eene *hoeroef mad* voorkomt, moet lang zijn. De bijvoeging van de ي zou dus eene tegenstrijdigheid in de spelling en de uitspraak doen ontstaan.

Welligt zou men nog willen aanvoeren, dat het gebruik der inlanders pleit voor de bijvoeging van de ي. Het is waar, dat zeer vele inlanders zulks doen, doch de waarheid is niet altijd aan de zijde van de meerderheid. Zoo als het inlandsch gebruik is, kan het ten voordeele van bijna elke verkeerde wijze van spelling worden aangevoerd, en het overtollig en tegen allen regel bijvoegen van *hoeroef mad*, is eene dwaling, die elken onwetenden inlandschen schrijver eigen is. De gewoonte der inlanders om de ي te hechten van het woordendeeltje ءِ *i* is niet meer te verdedigen dan die van het voegen der ا, و en ي *mad* bij woorden als كاتا - كامو - كايو - كاكي - كامي - لاكي enz.

Beide deze gebruiken steunen op hetzelfde beginsel, dat zijn oorsprong vindt in het niet duidelijk begrijpen van het verschil tusschen *hoeroef mad* en *baris*. Door deze verwarring ziet men dikwijls de *alif* gevoegd aan den sluitenden medeklinker instede van de *fat-hah*, even als de *wawoe* in stede van de *dlammah* en de

uitmaakt, en dat geene letter van een voorhechtsel met eene letter van het grondwoord eene lettergreep kan vormen.

Hoewel deze opmerking overbodig moge schijnen, is zij niettemin zeer noodig om eene dwaling te voorkomen, waarin de Maleijers dikwerf vervallen.

Bij voorbeeld: iemand die مڠرتي op deze wijs geschreven ziet, die de gewone is welke onachtzame of onwetende schrijvers volgen, en wien gezegd wordt dat dit moet worden uitgesproken *măngarti*, zou natuurlijker wijs de syllaben aldus verdeelen: مڠرتي *mă-ngar-ti*, de *fat-hah* plaatsende boven de ڠ en die letter dus met de ر tot eene lettergreep verbindende; want wie kan weten, ten ware zulks vooraf gezegd zij, dat hier een *hamzah* is weggelaten, waarboven de *fat-hah* had behooren te worden geplaatst, en dat dit woord moet worden geschreven مڠأرتي *măng-ar-ti*?

Niettegenstaande dit een vaste regel is, wordt de ڠ van de voorhechtsels ڤڠ *păng* en مڠ *măng* soms verbonden tot eene lettergreep met de eerste letter van het grondwoord, wanneer eene herhaling van hetzelve plaats heeft; zoo als blijkt uit de voorbeelden gegeven bij de paragraaph handelende over ٢ *angka*.

Daar de *hoeroef mad* dikwijls van plaats (1) verandert, wanneer het grondwoord een, twee of meer aanhechtsels aanneemt, zoo is het van het uiterste belang voor de juiste spelling, om de ware plaats van de *hoeroef mad* in afgeleide woorden te bepalen.

De twee volgende regels, hoop ik, zullen bij de toepassing bevonden worden elk geval in te sluiten, dat zich met mogelijkheid kan voordoen bij het vormen van afgeleide woorden, en de aangegeven voorbeelden, die talrijk en gedeel-

---

ja in de plaats van de *kasrah*, waardoor natuurlijker wijs de lettergrepen verlengd worden, tegen de bedoeling van den schrijver, die alleen derzelver eigene klinkers wenschte aan t duiden.

Het gebruik der inlanders moet immer voor ons van gewigt zijn; doch, even als in ons land, moet het gebruik door de beste schrijvers gevolgd en niet dat van ongeletterde afschrijvers, de maatstaf zijn, waarvolgens wij te werk gaan; en daar in de bij de Maleijers meest geachte werken de sluitende *hoeroef mad* algemeen weggelaten wordt, wanneer de voorlaatste lettergreep lang is, zoo is dat gebruik gevolgd als het meest overeenstemmende met den algemeenen regel en als door de kundigste inlandsche schrijvers voorgestaan wordende.

(1) Ik gebruik hier het enkelvoud, omdat zeer weinig echt Maleische woorden meer dan eene *hoeroef mad* bevatten, wanneer zij behoorlijk geschreven worden.

telijk van de moeijelijkste soort zijn, zullen voldoende wezen om den regel op te helderen.

Eerste regel. Wanneer de voorlaatste lettergreep van een afgeleid woord zuiver is, dan vereischt die eene *hoeroef mad* en dan zijn al de voorafgaande zuivere lettergrepen kort; — doch wanneer er eene gemengde lettergreep is in het voorafgaande gedeelte van het woord, voorafgegaan door eene lange zuivere lettergreep, dan blijft die zuivere lettergreep lang, of, in andere woorden, blijft de *hoeroef mad* behouden.

Het eerste gedeelte van dezen regel is door een voorbeeld opgehelderd in بَكَاكَنْ *boekākăn* en بُكَاءِ *boekā-i*, van بُوكَ *bōēka*, openen. Hierin wordt de و die de *hoeroef mad* is van het grondwoord, weggelaten en de voorlaatste lettergreep van het afgeleide woord zuiver zijnde neemt de *ālif mad* aan (1).

Eene verdere opheldering van dit eerste lid van dezen regel vindt men in دِبُكَئِيلَهْ *di boeka-īlah* en دِبُكَئِينْ *di boeka-īnja*, waarin de *hoeroef mad* van بُكَاءِ vervalt en de ي de *hoeroef mad* wordt van de voorlaatste lettergreep.

Het tweede gedeelte van dezen regel is opgehelderd door دِبُكَاكَنْيَالَهْ *di boekākănnjālah.* Hier is de gemengde lettergreep in het voorafgaande gedeelte van het woord كَنْ *kăn*, en de lange zuivere lettergreep, die haar voorafgaat, is كَا *kā*, zoodat, hoewel de voorlaatste lettergreep zuiver is en dus eene *hoeroef mad* vereischt, de lange zuivere lettergreep in het voorafgaande gedeelte van het woord niettemin lang blijft.

Bij de toepassing van dezen regel is het onnoodig acht te slaan op eenige gemengde lettergreep, die de voorlaatste lettergreep voorafgaat, ten zij die zelve door eene lange zuivere lettergreep wordt voorafgegaan. Men behoeft alleen nategaan of de voorlaatste lettergreep zuiver is, en zoo ja, er eene *hoeroef mad* in te voegen.

---

(1) De *hoeroef mad* en de klinker van de voorlaatste lettergreep moeten altijd gelijkklinkend zijn. Indien dus de klinker van de voorlaatste lettergreep is *fat-hah*, zoo als in بكاكن *boekakan*, dan moet de *hoeroef mad* van dezelve *alif* zijn. Wanneer de klinker van de voorlaatste lettergreep is *dlammah*, dan moet de *hoeroef mad* zijn و. Is die klinker *kasrah* dan wordt de *hoeroef mad* ي.

Zoo bevatten ڤكرجاءن *pĕkkĕrdjā-an*, werk, كڤنجاڠن *kapandjāngan*, lengte, en كڤڠݢيلن *kapanggīlan*, geroep, elk eene gemengde syllabe; doch daar er geene lange zuivere lettergreep in het voorafgaande gedeelte van het woord voorkomt, zoo heeft die gemengde lettergreep geen invloed op den onderwerpelijken regel.

Voor wij er toe overgaan meer voorbeelden aantevoeren, moet worden opgemerkt, dat de woorden van Sanskritschen oorsprong, die twee lange zuivere lettergreepen in het grondwoord hebben, eene uitzondering maken op dezen eersten regel. Zoodanige woorden behouden de *hoeroef mad* van de eerste lettergreep van het grondwoord in al de afgeleide vormen. Zoo wordt سودار *sōēdāra*, broeder, سودارن *sōēdarānja*, zijn broeder. Hierin blijft de و van de eerste lettergreep op hare plaats, terwijl de ا van de tweede, volgens den aangegeven regel, verspringt tot de derde of voorlaatste lettergreep.

Voorbeelden van naamwoorden met toepassing van den eersten regel.
Naamwoorden eindigende in ا *mad* of *fat-hah*.

كود *kōē da*, paard.
كدالة *koe dā lah*, paard, nadrukkelijk.
كداك *koe dā koe*, mijn paard.
كدام *koe dā moe*, uw paard.
كدان *koe dā nja*, zijn paard.
كدياة *koe da njā lah*, zijn paard, nadrukkelijk.

تند *tan da*, teeken.
تندالة *tan dā lah*, teeken, nadrukkelijk.
تنداك *tan dā koe*, mijn teeken.
تندام *tan dā moe*, uw teeken.
تندان *tan dā nja*, zijn teeken.
تندياة *tan da njā lah*, zijn teeken, nadrukkelijk.

Naamwoorden eindigende in و *mad* of *dlammah.*

لاكُ *lā koe*, gedrag.
لكوله *la kōē lah*, gedrag, nadrukkelijk.
لكوكُ *la kōē koe*, mijn gedrag.
لكوم *la kōē moe*, uw gedrag.
لكوڽ *la kōē nja*, zijn gedrag.
لكڽاله *la koe njā lah*, zijn gedrag, nadrukkelijk.

چوچ *tjōē tjoe*, kleinkind.
چچوله *tjoe tjōē lah*, kleinkind, nadrukkelijk.
چچوكُ *tjoe tjōē koe*, mijn kleinkind.
چچوم *tjoe tjōē moe*, uw kleinkind.
چچوڽ *tjoe tjōē nja*, zijn kleinkind.
چچڽاله *tjoe tjoe njā lah*, zijn kleinkind, nadrukkelijk.

Naamwoorden eindigende in ي *mad* of *kăsrah.*

داه *dā hi*, voorhoofd.
دهيله *da hī lah*, voorhoofd, nadrukkelijk.
دهيكُ *da hī koe*, mijn voorhoofd.
دهيم *da hī moe*, uw voorhoofd.
دهيڽ *da hī nja*, zijn voorhoofd.
دهڽاله *da hi njā lah*, zijn voorhoofd, nadrukkelijk.

بين *bī ni*, vrouw.
بنيله *bi nī lah*, vrouw, nadrukkelijk.
بنيكُ *bi nī koe*, mijne vrouw.

بنيم *bi nī moe*, uwe vrouw.
بنين *bi nī nja*, zijne vrouw.
بنيڽاله *bi ni njā lah*, zijne vrouw, nadrukkelijk.

De volgende vier voorbeelden worden alleen gegeven omdat zij eenigzins moeijelijker zijn dan andere.

چهاي *tja hā ja*, glans.
چهياله *tja ha jā lah*, glans, nadrukkelijk.
چهياك *tja ha jā koe*, mijne glans.
چهيام *tja ha jā moe*, uwe glans.
چهيان *tja ha jā nja*, zijne glans.
چهيڽاله *tja ha ja njā lah*, zijne glans, nadrukkelijk.

اڤاي *oe pā ja*, plan.
اڤياله *oe pa jā lah*, plan, nadrukkelijk.
اڤياك *oe pa jā koe*, mijn plan.
اڤيام *oe pa jā moe*, uw plan.
اڤيان *oe pa jā nja*, zijn plan.
اڤيڽاله *oe pa ja njā lah*, zijn plan, nadrukkelijk.

سودار *sōē dā ra*, broeder.
سودراله *sōē da rā lah*, broeder, nadrukkelijk.
سودراك *sōē da rā koe*, mijn broeder.
سودرام *sōē da rā moe*, uw broeder.
سودران *sōē da rā nja*, zijn broeder.
سودرڽاله *sōē da ra njā lah*, zijn broeder, nadrukkelijk.

رهسي *rah sī ja*, geheim.

رهسياله *ra si jā lah*, geheim, nadrukkelijk.

رهسياك *ra si jā koe*, mijn geheim.

رهسيام *ra si jā moe*, uw geheim.

رهسياڽ *ra si jā nja*, zijn geheim.

رهسياڽاله *ra si ja njā lah*, zijn geheim, nadrukkelijk.

Het nadruk te kennen gevende woordendeeltje له *lah* kan bij elk voornaamwoordelijk aanhechtsel gevoegd worden, met behoud van de *hoeroef mad* in de voorlaatste lettergreep: als كدكوله *koe da kōe lah*, mijn paard, كدموله *koe da mōe lah*, uw paard.

Voorbeelden van werkwoorden met toepassing van den eersten regel.

Werkwoorden uitgaande in ا *mad* of *fat-hah.*

كندار *kan dā ra*, rijden.

كندراله *kan da rā lah.*

دكندراله *di kan da rā lah.*

كندراكن *kan da rā kăn.*

دكندراكنڽاله *di kan da rā kăn njā lah.*

كندراء *kan da rā i.*

كندرءيله *kan da ra ī lah.*

دكندراء *di kan da rā i.*

دكندرءيله *di kan da ra ī lah.*

دكندرءيڽ *di kan da ra ī nja.*

دكندرءيڽاله *di kan da ra i njā lah.*

دِكَنْدَرِڽَاله *di kan da ra njā lah.*

Werkwoorden uitgaande in و *mad* of *dlammah.*

ڤَالُو *pā loe,* slaan.

ڤَلُوله *pa lōē lah.*

دِڤَلُوله *di pa lōē lah.*

ڤَلُوكَن *pa lōē kăn.*

دِڤَلُوكَنڽَاله *di pa lōē kăn njā lah.*

ڤَلُوءِ *pa lōē i.*

ڤَلُئِيله *pa loe ī lah.*

دِڤَلُوءِ *di pa lōē i.*

دِڤَلُئِيله *di pa loe ī lah.*

دِڤَلُئِيڽَ *di pa loe ī nja.*

دِڤَلُئِڽَاله *di pa loe i njā lah.*

دِڤَلُڽَاله *di pa loe njā lah.*

Werkwoorden uitgaande in ي *mad* of *kăsrah.*

لَارِ *lā ri,* hardloopen.

لَرِيله *la rī lah.*

دِلَرِيله *di la rī lah.*

لَرِيكَن *la rī kăn.*

دِلَرِيكَنڽَاله *di la rī kăn njā lah.*

لَرِيءِ *la rī i.*

لرئيله *la ri ī lah.*

دلريئ *di la rī i.*

دلرئيله *di la ri ī lah.*

دلرئين *di la ri ī nja.*

دلرئپاله *di la ri i njā lah.*

دلرپاله *di la ri njā lah.*

Werkwoorden afgeleid van zelfstandige en van bijvoeglijke naamwoorden worden op dezelfde wijze gevormd als andere werkwoorden, zoo als door de volgende voorbeelden wordt aangetoond.

بوت *bōē ta*, blind.

بتاكن *boe tā kăn*, blind maken.

دبتاكنپاله *di boe tā kăn njā lah.*

دبتائ *di boe tā i.*

دبتئيله *di boe ta ī lah.*

دبتئين *di boe ta ī nja.*

دبتئپاله *di boe ta i njā lah.*

سمو *să mōē*, bedrog.

سموكن *să mōē kăn*, bedriegen.

دسموكنپاله *di să mōē kăn njā lah.*

دسموئ *di să mōē i.*

دسمئيله *di să moe ī lah.*

دسمئين *di să moe ī nja.*

دسمٴپاله *di să moe i njā lah.*

تولي *tōē li,* doof.

تليكن *toe lī kăn,* doof maken.

دتليكنپاله *di toe lī kăn njā lah.*

دتلي٢ *di toe lī i.*

دتليٴيله *di toe li ī lah.*

دتليٴين *di toe li ī nja.*

دتليٴپاله *di toe li i njā lah.*

Voorbeelden van zelfstandige naamwoorden afgeleid van werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

بوت *bōēta,* blind,	كبوتاٴن *ka boe tā an,* blindheid.
تولي *tōē li,* doof,	كتليٴن *ka toe lī an,* doofheid.
باير *bā jar,* betalen,	ڤمبيارن *pŭm ba jā ran,* betaling.
لڤس *lă pas,* bevrijden,	كلڤاسن *ka lă pā san,* bevrijding.
پات *njā ta,* klaar,	كپتاٴن *ka nja tā an,* verklaring.
سوچي *sōē tji,* zuiver,	كسوچيٴن *ka soe tjī an,* zuiverheid.
هارڤ *hā rap,* hopen,	ڤڠهارڤن *păng ha rā pan,* hoop.
تاهو *tā hoe,* kennen,	ڤڠتاهوٴن *păng a ta hōē an,* kennis.
ڤرچاي *păr tjā ja,* gelooven,	كڤرچياٴن *ka păr tja jā an,* geloof.
سوره *sōē roeh,* gelasten,	ڤپروهن *pă njoe rōē han,* last.
بنر *bă nar,* waar,	كبنارن *ka bă nā ran,* waarheid.
جاهت *djā hat,* slecht,	كجهاتن *ka dja hā tan,* slechtheid.

تڠڬي *ting gi*, hoog,	كتڠڬيئن *ka ting gī an*, hoogte.
سوكر *sōē kar*, moeijelijk,	كسوكارن *ka soe kā ran*, moeijelijkheid.
بسر *bă sar*, groot,	كبسارن *ka bă sā ran*, grootheid.

De volgende voorbeelden toonen aan hoe afgeleide werkwoorden worden gevormd van woorden die in ي *tăsjdīd* uitgaan.

كارنيّ *kā roe nī ja*, gunst (1).

كارنياله *kā roe ni jā lah*.

كارنياكن *kā roe ni jā kăn*, begunstigen.

كارنياء *kā roe ni jā i*.

دكارنيئيله *di kā roe ni ja ī lah*.

دكارنيئين *di kā roe ni ja ī nja*.

دكارنيئينياله *di kā roe ni ja i njā lah*.

مڠارنيّ *măng ā roe nī ja*.

مڠارنياكن *măng ā roe ni jā kăn*.

مڠارنياء *măng ā roe ni jā i*.

مڠارنيئيله *măng ā roe ni ja ī lah*.

Tweede regel. Wanneer de voorlaatste lettergreep van een afgeleid woord gemengd is, dan vereischt die geene *hoeroef mad*, doch wanneer er eene lange zuivere lettergreep in het vooraafgaande gedeelte van het woord voorkomt, dan blijft die lang, of, in andere woorden, behoudt de *hoeroef mad*.

Deze regel, die weinig meer is dan het tegenovergestelde van den eersten

---

(1) Dit woord van sanskrit oorsprong zijnde, behoudt de *hoeroef mad* is de eerste lettergreep.

regel, is gemakkelijk toe te passen en vereischt slechts weinige voorbeelden ter opheldering.

Voorbeelden van zelfstandige naamwoorden.

جالن *djā lan*, een weg.
جالنله *djā lan lah*, een weg, nadrukkelijk.
جالنك *djā lan koe*, mijn weg.
جالنم *djā lan moe*, uw weg.
جالنڽ *djā lan nja*, zijn weg.

رومه *rōē mah*, een huis.
رومهله *rōē mah lah*, een huis, nadrukkelijk.
رومهك *rōē mah koe*, mijn huis.
رومهم *rōē mah moe*, uw huis.
رومهڽ *rōē mah nja*, zijn huis.

كيڤس *kī pas*, een waaijer.
كيڤسله *kī pas lah*, een waaijer, nadrukkelijk.
كيڤسك *kī pas koe*, mijn waaijer.
كيڤسم *kī pas moe*, uw waaijer.
كيڤسڽ *kī pas nja*, zijn waaijer.

Al die woorden in de vorenstaande voorbeelden, die niet op eenen *djazam* uitgaan, komen, bij het aannemen van een aanheehtsel, onder den eersten regel: als جالنكوله *djālan kōē lah*, mijn weg nadrukkelijk, رومهموله *rōē mah mōē lah*, uw huis nadrukkelijk, كيڤسڽاله *kī pas njā lah*, zijn waaijer nadrukkelijk.

Afgeleide naamwoorden, die volgens den eersten regel gevormd zijn, komen onder den tweeden, bij het aannemen van een aanhechtsel: als ڤڠهراڤنكو *păng ha rā pan koe*, mijne hoop, van ڤڠهراڤن *păng ha rā pan*, hoop, ڤڠتهوانمو *păng a ta hōē an moe*, uwe kennis, van ڤڠتهوان *păng a ta hōē an*, kennis. Wanneer het aanhechtsel له *lah* nog bij zoodanige woorden gevoegd wordt, dan komen zij weder onder den eersten regel, als ڤڠهراڤنكوله *păng ha rā pan kōē lah*, mijne hoop nadrukkelijk, en ڤڠتهوانموله *păng a ta hōē an mōē lah*, uwe kennis nadrukkelijk.

Voorbeelden van werkwoorden.

داتڠ *dā tang*, komen
داتڠله *dā tang lah.*
داتڠكن *dā tang kăn.*
داتڠكنله *dā tang kăn lah.*
دداتڠكنڽ *di dā tang kăn nja.*

تولڠ *tōē loeng*, helpen.
تولڠله *tōē loeng lah.*
تولڠكن *tōē loeng kăn.*
تولڠكنله *tōē loeng kăn lah.*
دتولڠكنڽ *di tōē loeng kăn nja.*

ايرڠ *ī ring*, vergezellen.
ايرڠله *ī ring lah.*
ايرڠكن *ī ring kăn.*
ايرڠكنله *ī ring kăn lah.*
دايرڠكنڽ *di ī ring kăn nja.*

دڠر *dă ngar*, hooren.
دڠرله *dă ngar lah.*
دڠرکن *dă ngar kăn.*
دڠرکنله *dă ngar kăn lah.*
دِدڠرکنڽَ *di dă ngar kăn nja.*

Werkwoorden afgeleid van bijvoeglijke naamwoorden.

بنر *bă nar*, waar.
بنرکن *bă nar kăn*, waar maken.
بنرکنله *bă nar kăn lah.*
دِبنرکنڽَ *di bă nar kăn nja.*

بتل *bă toel*, juist.
بتلکن *bă toel kăn*, rigten, juist maken.
بتلکنله *bă toel kăn lah.*
دِبتلکنڽَ *di bă toel kăn nja.*

بسر *bă sar*, groot.
بسرکن *bă sar kăn*, vergrooten.
بسرکنله *bă sar kăn lah.*
دِبسرکنڽَ *di bă sar kăn nja.*

ڤنجڠ *pan djang*, lang.
ڤنجڠکن *pan djang kăn*, verlengen.
ڤنجڠکنله *pan djang kăn lah.*
دِڤنجڠکنڽَ *di pan djang kăn nja.*

Het moet wel begrepen worden, dat, hoezeer de bovenstaande voorbeelden alleen gegeven zijn van naam-en werkwoorden, de beide gestelde regels op alle woorden zonder uitzondering toepasselijk zijn. Dit zal eenigzins blijken uit de volgende voorbeelden.

ساي *sā ja*, ik,	سايله *sa jā lah*, ik, nadrukkelijk.
اي *ī ja*, hij,	اياله *i jā lah*, hij, »
كام *kā mi*, wij,	كميله *ka mī lah*, wij, »
كيت *kī ta*, wij,	كيتاله *ki tā lah*, wij, »
كامو *kā moe*, gij,	كموله *ka mōē lah*, gij, »
بݢ *bag gi*, voor,	بݢين *bag gī nja*, voor hem.
ڤد *pad da*, aan,	ڤداڽ *pad dā nja*, aan hem.
سرت *săr ta*, met,	سرتاڽ *săr tā nja*, met hem.
مار *mā ri*, hier,	مريله *ma rī lah*, hier, nadrukkelijk.
ستڠه *sa tă ngah*, half,	ستڠهڽ *sa tă ngah nja*, de helft.
ببل *bă bal*, dom,	ببلله *bă bal lah*, dom, nadrukkelijk.
اوله *ō leh*, door,	اولهڽ *o leh nja*, door het.
ساكيت *sā kit*, ziek,	ساكيتله *sā kit lah*, ziek, nadrukkelijk.
ڽامن *njā man*, gezond,	ڽامنله *njā man lah*, gezond, »

Het is niet doenlijk een geheel overzigt te geven van de menigvuldige afleidingen van een Maleisch werkwoord, met toepassing van een der bovenbedoelde regels afzonderlijk, daar sommige afleidingen van hetzelfde werkwoord behooren tot den eenen en sommige tot den anderen regel.

Men heeft het daarom dienstig geoordeeld de volgende voorbeelden hier nog bij te voegen, die, hoewel zij niet al de mogelijke vormen van een werkwoord bevatten, echter menigvuldig genoeg zijn voor het beoogde doel.

De bijvoeging van de voorhechtsels in de volgende voorbeelden zal ten eenemale de gemaakte aanmerkingen ten aanzien van den *tăsjdīd* en den *hamzah* ophelderen.

De cijfers ter linkerzijde toonen aan tot welken der twee aangegeven regels het nevenstaande woord behoort. Wanneer geen cijfer is bijgevoegd dan beteekent dit, dat het woord onder geen der regels staat, maar zijnen oorspronkelijken uitgang behoudt.

Voorbeeld van een werkwoord uitgaande in ا *mad* of *fat-hah.*

کات *kā ta*, spreken of zeggen.

1 کَتاله *ka tā lah*

برکات *băr kā ta.*

1 برکَتاله *băr ka tā lah.*

مڠئات *măng ā ta.*

1 مڠئَتاله *măng a tā lah.*

ترکات *tăr kā ta.*

1 ترکَتاله *tăr ka tā lah.*

د کات *di kā ta.*

1 د کَتاله *di ka tā lah.*

1 کَتاکن *ka tā kăn.*

2 کَتاکنله *ka tā kăn lah.*

1 برکَتاکن *băr ka tā kăn.*

2 برکَتاکنله *băr ka tā kăn lah.*

1 مڠئَتاکن *măng a tā kăn.*

2 مڠئَتاکنله *măng a tā kăn lah.*

1 کَتاءِ *ka tā i.*

1 کَتَئيله *ka ta ī lah.*

1 مڠئَتاءِ *măng a tā i.*

1 مڠئَتَئيله *măng a ta ī lah.*

1 برکتاءِ *băr ka tā i.*

1 برکتئيله *băr ka ta ī lah.*

1 دکتاکن *di ka tā kăn.*

2 دکتاکنله *di ka tā kăn lah.*

2 دکتاکنڽ *di ka tā kăn nja.*

1 دکتاکنڽاله *di ka tā kăn njā lah.*

2 دکتاکنڽالهکه *di ka tā kan njā lah kah.*

1 ترکتاکن *tăr ka tā kăn.*

2 ترکتاکنله *tăr ka tā kăn lah.*

1 دکتاءِ *di ka tā i.*

1 دکتئيله *di ka ta ī lah.*

1 دکتئينڽ *di ka ta ī nja.*

1 دکتئڽاله *di ka ta i njā lah.*

2 دکتئڽالهکه *di ka ta i njā lah kah.*

1 ترکتاءِ *tăr ka tā i.*

1 ترکتئيله *tăr ka ta ī lah.*

1 ڤرکتاکن *păr ka tā kăn.*

2 ڤرکتاکنله *păr ka tā kăn lah.*

1 برڤرکتاکن *băr păr ka tā kăn.*

2 برڤرکتاکنله *băr păr ka tā kăn lah.*

1 بڤّرکتاکن *băp păr ka tā kăn.*

2 بڤّرکتاکنله *băp păr ka tā kăn lah.*

1 ڤرکتاءِ *păr ka tā i.*

1 ڤرکتئيله *păr ka ta ī lah.*

1 برڤركتاءي *băr păr ka tā i.*

1 برڤركتئيله *băr păr ka ta ī lah.*

1 بڤّركتاءي *băp păr ka tā i.*

1 بڤّركتئيله *băp păr ka ta ī lah.*

1 دڤركتاكن *di păr ka tā kăn.*

2 دڤركتاكنله *di păr ka tā kăn lah.*

2 دڤركتاكنڽ *di păr ka tā kăn nja.*

1 دڤركتاكنڽاله *di păr ka tā kăn njā lah.*

2 دڤركتاكنڽالهكه *di păr ka tā kăn njā lah kah.*

1 ترڤركتاكن *tăr păr ka tā kăn.*

2 ترڤركتاكنله *tăr păr ka tā kăn lah.*

1 تڤّركتاكن *tăp păr ka tā kăn lah.*

1 تڤّركتاكنله *tăp păr ka tā kăn lah.*

1 دڤركتاءي *di păr ka tā i.*

1 دڤركتئيله *di păr ka ta ī lah.*

1 دڤركتئين *di păr ka ta ī nja.*

1 دڤركتئيڽاله *di păr ka ta i njā lah.*

2 دڤركتئيڽالهكه *di păr ka ta i njā lah kah.*

1 ترڤركتاءي *tăr păr ka tā i.*

1 ترڤركتئيله *tăr păr ka tá ī lah.*

1 تڤّركتاءي *tăp păr ka tā i.*

1 تڤّركتئيله *tăp păr ka ta ī lah.*

ڤڠئات *păng ā ta.*

1 ڤڠءتاله *păng a tā lah.*

ﺑﺮڤڠءات *băr păng ā ta.*

1 ﺑﺮڤڠءتاله *băr păng a tā lah.*

1 ڤرکتاءن *păr ka tā an.*

2 ڤرکتاءنله *păr ka tā an lah.*

1 ﺑﺮڤرکتاءن *băr păr ka tā an.*

2 ﺑﺮڤرکتاءنله *băr păr ka tā an lah.*

1 بڤّرکتاءن *băp păr ka tā an.*

2 بڤّرکتاءنله *băp păr ka tā an lah.*

2 ڤرکتاءنک *păr ka tā an koe.*

1 ڤرکتاءنکوله *păr ka tā an kōē lah.*

2 ڤرکتاءنم *păr ka tā an moe.*

1 ڤرکتاءنموله *păr ka tā an mōē lah.*

2 ڤرکتاءنڽ *păr ka tā an nja.*

1 ڤرکتاءنڽاله *păr ka tā an njā lah.*

2 ڤرکتاءنڽالهکه *păr ka tā an njā lah kah.*

1 ﺑﺮڤڠءتاکن *băr păng a tā kăn.*

1 بڤّڠءتاکن *băp păng a tā kăn.*

2 ڤرکتاءنکن *păr ka tā an kăn.*

2 ﺑﺮڤرکتاءنکن *băr păr ka tā an kăn.*

2 بڤّرکتاءنکن *băp păr ka tā an kăn.*

Voorbeeld van een werkwoord uitgaande in و *mad* of *dlammah.*

لاکُ *lā koe,* handelen.

1 لکوله *la kōē lah.*

ﺑﺮلاکُ *băr lā koe.*

1 برلَكوله *băr la kōē lah.*

ملاكو *măl lā koe.*

1 ملَّكوله *măl la kōē lah.*

ترلاكو *tăr lā koe.*

1 ترلَكوله *tăr la kōē lah.*

دلاكو *di lā koe.*

1 دلَكوله *di la kōē lah.*

1 لَكوكن *la kōē kăn.*

2 لَكوكنله *la kōē kăn lah.*

1 برلَكوكن *băr la kōē kăn.*

2 برلَكوكنله *băr la kōē kăn lah.*

1 ملَّكوكن *măl la kōē kăn.*

2 ملَّكوكنله *măl la kōē kăn lah.*

1 لَكوئ *la kōē i.*

1 لَكوئيله *la koe ī lah.*

1 برلَكوئ *băr la koe ī.*

1 برلَكوئيله *băr la koe ī lah.*

1 دلَكوكن *di la kōē kăn.*

2 دلَكوكنله *di la kōē kăn lah.*

2 دلَكوكنڽ *di la kōē kăn nja.*

1 دلَكوكنڽاله *di la kōē kăn njā lah.*

2 دلَكوكنڽالهكه *di la kōē kăn njā lah kah.*

1 ترلَكوكن *tăr̄ la kōē kăn.*

2 ترلَكوكنله *tăr la kōē kăn lah.*

1 دلكوء *di la kōē i.*

1 دلكئيله *di la koe ī lah.*

1 دلكئين *di la koe ī nja.*

1 دلكئڽاله *di la koe i njā lah.*

2 دلكئڽالهكه *di la koe i njā lah kah.*

1 ترلكوء *tăr la kōē i.*

1 ترلكئيله *tăr la koe ī lah.*

1 ڤرلكوكن *păr la kōē kăn.*

2 ڤرلكوكنله *păr la kōē kăn lah.*

1 برڤرلكوكن *băr păr la kōē kăn.*

1 برڤرلكوكنله *băr păr la kōē kăn lah.*

1 بڤّرلكوكن *băp păr la kōē kăn.*

2 بڤّرلكوكنله *băp păr la kōē kăn lah.*

1 ڤرلكوء *păr la kōē i.*

1 ڤرلكئيله *păr la koe ī lah.*

1 برڤرلكوء *băr păr la kōē i.*

1 برڤرلكئيله *băr păr la kōē ī lah.*

1 بڤّرلكوء *băp păr la kōē i.*

1 بڤّرلكئيله *băp păr la koe ī lah.*

1 دڤرلكوكن *di păr la kōē kăn.*

2 دڤرلكوكنله *di păr la kōē kăn lah.*

2 دڤرلكوكنڽ *di păr la kōē kăn nja.*

1 دڤرلكوكنڽاله *di păr la kōē kăn njā lah.*

2 دڤرلکوکنڽالهکه *di păr la kōē kăn njā lah kah.*
1 ترڤرلکوکن *tăr păr la kōē kăn.*
2 ترڤرلکوکنله *tăr păr la kōē kăn lah.*
1 تڤّرلکوکن *tăp păr la kōē kăn.*
2 تڤّرلکوکنله *tăp păr la kōē kăn lah.*
1 دڤرلکوء *di păr la kōē i.*
1 دڤرلکئيله *di păr la koe ī lah.*
1 دڤرلکئين *di păr la koe ī nja.*
1 دڤرلکئيڽاله *di păr la koe i njā lah.*
2 دڤرلکئيڽالهکه *di păr la koe i njā lah kah.*
1 ترڤرلکوء *tăr păr la kōē i.*
1 ترڤرلکئيله *tăr păr la koe ī lah.*
1 تڤّرلکوء *tăp păr la kōē i.*
1 تڤّرلکئيله *tăp păr la koe ī lah.*
1 ڤلاکئ *păl lā koe.*
1 ڤلّکوه *păl la kōē lah.*
برڤلّاکئ *băr păl lā koe.*
1 برڤلّکوه *băr păl la kōē lah.*
1 کلکوءن *ka la kōē an.*
2 کلکوءنله *ka la kōē an lah.*
1 برکلکوءن *băr ka la kōē an.*
2 برکلکوءنله *băr ka la kōē an lah.*
2 کلکوءنکئ *ka la kōē an koe.*
1 کلکوءنکوه *ka la kōē an kōē lah.*

2 كَلكوءنم *ka la kōē an moe.*

-1 كَلكوءنمولە *ka la kōē an mōē lah.*

2 كَلكوءنڽ *ka la kōē an nja.*

.1 كَلكوءنڽاله *ka la kōē an njā lah.*

2 كَلكوءنڽالهكه *ka la kōe an njā lah kah.*

1 برڤلّكوكن *băr păl la kōē kon.*

1 بڤّلّكوكن *băp păl la kōē kăn.*

2 كَلكوءنكن *ka la kōē an kăn.*

2 ڤركَلكوءنكن *păr ka la kōē an kăn.*

2 بڤّركَلكوءنكن *băp păr ka la kōē an kăn.*

Voorbeeld van een werkwoorden uitgaande op ي *mad of kăsrah.*

ڤوج *pōē dji,* loven.

1 ڤجيله *poe djī lah.*

برڤوج *băr pōē dji.*

1 برڤجيله *băr poe djī lah.*

ممّوج *măm mōē dji.*

1 ممجيله *măm moe djī lah.*

د ڤوج *di pōē dji.*

1 د ڤجيله *di poe djī lah.*

ترڤوج *tăr pōē dji.*

1 ترڤجيله *tăr poe djī lah.*

1 ڤُجيکن *poe djī kăn.*

2 ڤُجيکنله *poe djī kăn lah.*

1 برڤُجيکن *băr poe djī kăn.*

2 برڤُجيکنله *băr poe djī kăn lah.*

1 ممُّجيکن *măm moe djī kăn.*

2 ممُّجيکنله *măm moe djī kăn lah.*

1 ڤُجيءِ *poe djī i.*

1 ڤُجيئيله *poe dji ī lah.*

1 ممُّجيءِ *măm moe djī i.*

1 ممُّجيئيله *măm moe dji ī lah.*

1 برڤُجيءِ *băr poe djī i.*

1 برڤُجيئيله *băr poe dji ī lah.*

1 دڤُجيکن *dĭ poe djī kăn.*

2 دڤُجيکنله *di poe djī kăn lah.*

2 دڤُجيکنڽ *di poe djī kăn nja.*

1 دڤُجيکنڽاله *di poe djī kăn njā lah.*

2 دڤُجيکنڽالهکه *di poe djī kăn njā lah kah.*

1 ترڤُجيکن *tăr poe djī kăn.*

2 ترڤُجيکنله *tăr poe djī kăn lah.*

1 دڤُجيءِ *di poe djī i.*

1 دڤُجيئيله *di poe dji ī lah.*

1 د ڤجئين *di poe dji ī nja.*

1 د ڤجئڽاله *di poe dji i njā lah.*

2 د ڤجئڽالهكه *di poe dji i njā lah kah.*

1 ترڤجيء *tăr poe djī i.*

1 ترڤجئيله *tăr poe dji ī lah.*

1 ترڤجيكن *tăr poe djī kăn.*

2 ترڤجيكنله *tăr poe djī kăn lah.*

1 برڤرڤجيكن *băr păr poe djī kăn.*

2 برڤرڤجيكنله *băr păr poe djī kăn lah.*

1 بڤّرڤجيكن *băp păr poe djī kăn.*

2 بڤّرڤجيكنله *băp păr poe djī kăn lah.*

1 ڤرڤجيء *păr poe djī i.*

1 ڤرڤجئيله *păr poe dji ī lah.*

1 برڤرڤجيء *băr păr poe djī i.*

1 برڤرڤجئيله *băr păr poe dji ī lah.*

1 بڤّرڤجيء *băp păr poe djī i.*

1 بڤّرڤجئيله *băp păr poe dji ī lah.*

1 د ڤرڤجيكن *di păr poe djī kăn.*

2 د ڤرڤجيكنله *di păr poe djī kăn lah.*

2 د ڤرڤجيكنڽ *di păr poe djī kăn nja.*

1 د ڤرڤجيكنڽاله *di păr poe djī kăn njā lah.*

2 دڤرڤُجيکنڽالهکه *di pĕr poe djī kăn njā lah kah.*

1 ترڤرڤُجيکن *tăr păr poe djī kăn.*

2 ترڤرڤُجيکنله *tăr păr poe djī kăn lah.*

1 تڤّرڤُجيکن *tăp păr poe djī kăn.*

2 تڤّرڤُجيکنله *tăp păr poe djī kăn lah.*

1 دڤرڤُجيء *di păr poe djī i.*

1 دڤرڤُجيئيله *di păr poe dji ī lah.*

1 دڤرڤُجيئين *di păr poe dji ī nja.*

1 دڤرڤُجيئڽاله *di păr poe dji i njā lah.*

2 دڤرڤُجيئڽالهکه *di păr poe dji i njā lah kah.*

1 ترڤرڤُجيء *tăr păr poe djī i.*

1 ترڤرڤُجيئيله *tăr păr poe dji ī lah.*

1 تڤّرڤُجيء *tăp păr poe djī i.*

1 تڤّرڤُجيئيله *tăp păr poe dji ī lah.*

ڤّموج *păm mōē dji.*

1 ڤّمجيله *păm moe djī lah.*

برڤّموج *băr păm mōē dji.*

1 برڤّمجيله *băr păm moe djī lah.*

2 کڤُجيئن *ka poe djī an.*

2 کڤُجيئنله *ka pce djī an lah.*

1 برکڤُجيئن *băr ka poe djī an.*

2 بركڤُجيئنله *băr ka poe djī an lah.*

2 كڤُجيئنكو *ka poe djī an koe.*

1 كڤُجيئنكوله *ka poe djī an kōē lah.*

2 كڤُجيئنم *ka poe djī an moe.*

1 كڤُجيئنموله *ka poe djī an mōē lah.*

2 كڤُجيئنڽ *ka poe djī an nja.*

1 كڤُجيئنڽاله *ka poe djī an njā lah.*

2 كڤُجيئنڽالهكه *ka poe djī an njā lah kah.*

1 ڤمّجيكن *păm mōē djī kăn.*

2 ڤمّجيكنله *păm moe djī kăn lah.*

1 برڤمّجيكن *băr păm moe djī kăn.*

1 بڤمّجيكن *băp păm moe djī kăn.*

2 بركڤُجيئنكن *băr ka poe djī an kăn.*

Voorbeelden van een werkwoord uitgaande in *djazam*, tevens aantoonende hoe de voorhechtsels worden gevoegd aan woorden die met آ *mad* beginnen.

آجَرْ *ā djar,* leeren.

2 آجرله *ā djar lah.*

برءاجر *băr ā djar.*

2 برءاجرله *băr ā djar lah.*

بلءاجر *băl ā djar.*

2 بلءاجرله *băl ā djar lah.*

مڠءاجر *măng ā djar.*

2 مڠءاجرله *măng ā djar lah.*

ترءاجر *tăr ā djar.*

2 ترءاجرله *tăr ā djar lah.*

ڤرءاجر *păr ā djar.*

2 ڤرءاجرله *păr ā djar lah.*

ڤلءاجر *păl ā djar.*

2 ڤلءاجرله *păl ā djar lah.*

د ءاجر *di ā djar.*

2 د ءاجرله *di ā djar lah.*

2 آجرکن *ā djar kăn.*

2 آجرکنله *ā djar kăn lah.*

2 برءاجرکن *băr ā djar kăn.*

2 برءاجرکنله *băr ā djar kăn lah.*

2 مڠءاجرکن *măng ā djar kăn.*

2 مڠءاجرکنله *măng ā djar kăn lah.*

1 أَجارِ *a djā ri.* .

1 اَجَريله *a dja rī lah.*

1 برءَجارِ *băr a djā ri.*

1 برءَجَريله *băr a dja rī lah.*

1 مڠءَجارِ *măng a djā ri.*

1 مڠأجريله *mĕng a dja rī lah.*

2 دأجركن *di ā djar kăn.*

2 دأجركنله *di ā djar kăn lah.*

2 دأجركنڽ *di ā djar kăn nja.*

1 دأجركنڽاله *di ā djar kăn njā lah.*

2 دأجركنڽالهکه *di ā djar kăn njā lah kah.*

2 ترأجركن *tĕr ā djar kăn.*

2 ترأجركنله *tĕr ā djar kăn lah.*

1 دأجاري *di a djā ri.*

1 دأجريله *di a dja rī lah.*

1 دأجريڽ *di a dja rī nja.*

1 دأجريڽاله *di a dja ri njā lah.*

2 دأجريڽالهکه *di a dja ri njā lah kah.*

1 ترأجاري *tĕr a djā ri.*

1 ترأجريله *tĕr a dja rī lah.*

2 ڤرأجركن *pĕr ā djar kăn.*

2 ڤرأجركنله *pĕr ā djar kăn lah.*

2 برڤرأجركن *bĕr pĕr ā djar kăn.*

2 برڤرأجركنله *bĕr pĕr ā djar kăn lah.*

2 بڤّرأجركن *bĕp pĕr ā djar kăn.*

2 بڤّرأجركنله *bĕp pĕr ā djar kăn lah.*

1	ڤرءَجارِ	*păr a djā ri.*
1	ڤرءَجريله	*păr a dja rī lah.*
1	برڤرءَجارِ	*băr păr a djā ri.*
1	برڤرءَجريله	*băr păr a dja rī lah.*
1	بڤّرءَجارِ	*băp păr a djā ri.*
1	بڤّرءَجريله	*băp păr a dja rī lah.*
2	دڤرءاجركن	*di păr ā djar kăn.*
2	دڤرءاجركنله	*di păr ā djar kăn lah.*
2	دڤرءاجركنڽ	*di păr ā djar kăn nja.*
1	دڤرءاجركنڽاله	*di păr ā djar kăn njā lah.*
2	دڤرءاجركنڽالهکه	*di păr ā djar kăn njā lah kah.*
1	ترڤرءاجركن	*tăr păr ā djar kăn.*
2	ترڤرءاجركنله	*tăr păr ā djar kăn lah.*
2	تڤّرءاجركن	*tăp păr ā djar kăn.*
2	تڤّرءاجركنله	*tăp păr ā djar kăn lah.*
2	ترڤلءاجركن	*tăr păl ā djar kăn.*
2	ترڤلءاجركنله	*tăr păl ā djar kăn lah.*
2	تڤّلءاجركن	*tăp păl ā djar kăn.*
2	تڤّلءاجركنله	*tăp păl ā djar kăn lah.*
1	دڤرءَجارِ	*di păr a djā ri.*
1	دڤرءَجريله	*di păr a dja rī lah.*

1	دڤرئجرين	*di păr a dja rī nja.*
1	دڤرئجرڽاله	*di păr a dja ri njā lah.*
2	دڤرئجرڽالهکه	*di păr a dja ri njā lah kah.*
1	دڤلئجار	*di păl a djā ri.*
1	دڤلئجريله	*di păl a dja rī lah.*
1	دڤلئجرين	*di păl a dja rī nja.*
1	دڤلئجرڽاله	*di păl a dja ri njā lah.*
2	دڤلئجرڽالهکه	*di păl a dja ri njā lah kah.*
1	ترڤرئجار	*tăr păr a djā ri.*
1	ترڤرئجريله	*tăr păr a dja rī lah.*
1	تڤّرئجار	*tăp păr a djā ri.*
1	تڤّرئجريله	*tăp păr a dja rī lah.*
1	ترڤلئجار	*tăr păl a djā ri.*
1	ترڤلئجريله	*tăr păl a dja rī lah.*
1	تڤّلئجار	*tăp păl a djā ri.*
1	تڤّلئجريله	*tăp păl a dja rī lah.*
	ڤرءاجر	*păr ā djar.*
	برڤرءاجر	*băr păr ā djar.*
	بڤّرءاجر	*băp păr ā djar.*
	ڤڠءاجر	*păng ā djar.*
	ڤڠءاجرله	*păng ā djar lah.*

برڤڠئاجر *băr păng ā djar.*

برڤڠئاجرله *băr păng ā djar lah.*

بڤّڠئاجر *băp păng ā djar.*

كئَجارن *ka a djā ran.*

بركئَجارن *băr ka a djā ran.*

كئَجارنك *ka a djā ran koe.*

كئَجارنكوله *ka a djā ran kōē lah.*

كئَجارنم *ka a djā ran moe.*

كئَجارنموله *ka a djā ran mōē lah.*

كئَجارنڽ *ka a djā ran nja.*

كئَجارنڽاله *ka a djā ran njā lah.*

كئَجارنڽالهكه *ka a djā ran njā lah kah.*

ڤڠئَجارن *păng a djā ran.*

ڤڠئَجارنله *păng a djā ran lah.*

برڤڠئَجارن *băr păng a djā ran.*

بڤّڠئَجارن *băp păng a djā ran.*

ڤڠئَجارنك *păng a djā ran koe.*

1 ڤڠئَجارنكوله *păng a djā ran kōē lah.*

2 ڤڠئَجارنكولهكه *păng a djā ran kōē lah kah.*

2 ڤڠئَجارنم *păng a djā ran moe.*

1 ڤڠئَجارنموله *păng a djā ran mōē lah.*

2 ڤڠءَجارنمولهكه *păng a djā ran mōē lah kah.*

2 ڤڠءَجارنڽ *păng a djā ran nja.*

1 ڤڠءَجارنڽاله *păng a djā ran njā lah.*

2 ڤڠءَجارنڽالهكه *păng a djā ran njā lah kah.*

1 ڤرءَجارن *păr a djā ran.*

2 ڤرءَجارنله *păr a djā ran lah.*

1 برڤرءَجارن *băr păr a djā ran.*

1 بڤّرءَجارن *băp păr a djā ran.*

2 ڤرءَجارنكو *păr a djā ran koe.*

2 ڤرءَجارنمو *păr a djā ran moe.*

1 ڤرءَجارنموكه *păr a djā ran mōē kah.*

2 ڤرءَجارنڽ *păr a djā ran nja.*

1 ڤرءَجارنڽاله *păr a djā ran njā lah.*

1 ڤرءَجارنڽاكه *păr a djā ran njā kah.*

2 ڤرءَجارنڽالهكه *păr a djā ran njā lah kah.*

1 ڤلءَجارن *păl a djā ran.*

2 ڤلءَجارنله *păl a djā ran lah.*

1 برڤلءَجارن *băr păl a djā ran.*

2 برڤلءَجارنكه *băr păl a djā ran kah.*

2 ڤلءَجارنكو *păl a djā ran koe.*

1 ڤلءَجارنكوكه *păl a djā ran kōē kah.*

2	ڤلئجارنم	*păl a djā ran moe.*
1	ڤلئجارنموكه	*păl a djā ran mōē kah.*
2	ڤلئجارنڽ	*păl a djā ran nja.*
1	ڤلئجارنڽاكه	*păl a djā ran njā kah.*
2	ڤلئجارنڽالهكه	*păl a djā ran njā lah kah.*
2	ڤڠئاجركن	*păng ā djar kăn.*
2	ڤڠئاجركنله	*păng ā djar kăn lah.*
2	برڤڠئاجركن	*băr păng ā djar kăn.*
2	بڤڠئاجركن	*băp păng ā djar kăn.*

De volgende korte voorbeelden dienen tot opheldering van het gebruik van voorhechtsels in sommige moeijelijke gevallen.

Voorbeeld van een werkwoord beginnende met كو (1).

	كورڠ	*kōē rong,* op-of insluiten.
	مڠئورڠ	*măng ōē rong.*
2	مڠئورڠله	*măng ōē rong lah.*
2	مڠئورڠكن	*măng ōē rong kăn.*
2	مڠئورڠكنله	*măng ōē rong kăn lah.*
1	مڠئوروڠ	*măng ōē ro ngi.*
1	مڠئرڠيله	*măng oe ro ngī lah.*

(1) Het boven behandelde werkwoord كات dient tot voorbeeld van werkwoorden aanvangende met كا.

ڤڠُورڠ *păng ōē rong.*

Voorbeeld van een werkwoord beginnende met کي.

کير *ki ra,* denken.

مڠير *măng ī ra.*

1 مڠيرله *măng i rā lah.*

1 مڠيراکن *măng i rā kăn.*

2 مڠيراکنله *măng i rā kăn lah.*

1 مڠيراءِ *măng i rā i.*

1 مڠيريله *măng i ra ī lah.*

ڤڠير *păng ī ra.*

1 ڤڠيرله *păng i rā lah.*

Voorbeeld van een werkwoord beginnende met أو (1).

أوچڤ *ōē tjap.*

برُوچڤ *băr ōē tjap.*

مڠُوچڤ *măng ōē tjap.*

ترُوچڤ *tăr ōē tjap.*

دُوچڤ *di ōē tjap.*

2 مڠُوچڤکن *măng ōē tjap kăn.*

---

(1) Het hiervoren behandelde werkwoord آجر kan dienen als een voorbeeld van werkwoorden die beginnen met twee *alifs* ا ا of, hetgeen hetzelfde is, met *alif mad* آ.

1 اُچاڤِ *oe tjā pi.*

1 اُچَڤيله *oe tja pī lah.*

1 مڠءُچاڤِ *măng oe tjā pi.*

1 مڠءُچَڤيله *măng oe tja pī lah.*

2 ترءوچڤكن *tăr ōē tjap kăn.*

2 دءوچڤكن *di ōē tjap kăn.*

2 دءوچڤكنن *di ōē tjap kăn nja.*

1 دءوچڤكنپاله *di ōē tjap kăn njā lah.*

1 دءوچڤكنپاكه *di ōē tjap kăn njā kah.*

1 ترءُچاڤِ *tăr oe tjā pi.*

1 دءُچاڤِ *di oe tjā pi.*

1 دءُچڤيله *di oe tja pī lah.*

1 دءُچَڤين *di oe tja pī nja.*

2 دءُچَڤِپاله *di oe tja pi njā lah.*

1 دءُچَڤِپاكه *di oe tja pi njā kah.*

2 ڤرءوچڤكن *păr ōē tjap kăn.*

1 ڤرءُچاڤِ *păr oe tjā pi.*

2 ترڤرءوچڤكن *tăr păr ōē tjap kăn.*

2 تڤّرءوچڤكن *tăp păr ōē tjap kăn.*

2 دڤرءوچڤكن *di păr ōē tjap kăn.*

1 دڤرءُچاڤِ *di păr oe tjā pi.*

ڤڠـُوچڤ *păng ōē tjap.*

1 ڤرچاڤن *păr oe tjā pan.*

1 كچاڤن *ka oe tjā pan.*

Voorbeeld van werkwoorden beginnende met اي.

ايرڠ *ī ring,* volgen.

بر يرڠ *băr ī ring.*

مڠـيرڠ *măng ī ring.*

تر يرڠ *tăr ī ring.*

د يرڠ *di ī ring.*

2 مڠـيرڠكن *măng ī ring kăn.*

1 اريڠ *i rī ngi.*

1 مڠريڠ *măng i rī ngi.*

1 مڠـرڠيله *măng i ri ngī lah.*

2 تر يرڠكن *tăr ī ring kăn.*

1 تر ريڠ *tăr i rī ngi.*

2 د يرڠكن *di ī ring kăn.*

2 د يرڠكنله *di ī ring kăn lah.*

2 د يرڠكنڽ *di ī ring kăn nja.*

1 د يرڠكنڽاله *di ī ring kăn njā lah.*

1 د يرڠكنڽاكه *di ī ring kăn njā kah.*

1 دءريڠ *di i rī ngi.*

1 دءريڠيله *di i ri ngī lah.*

1 دءريڠين *di i ri ngī nja.*

1 دءريڠيڽاله *di i ri ngi njā lah.*

2 دءريڠيڽالهكه *di i ri ngi njā lah kah.*

2 ڤرءيريڠكن *păr ī ring kăn.*

1 ڤرءريڠ *păr i rī ngi.*

2 ترڤرءيريڠكن *tăr păr ī ring kăn.*

2 تڤّرءيريڠكن *tăp păr ī ring kăn.*

1 تڤّرءريڠ *tăp păr i rī ngi.*

2 دڤرءيريڠكن *di păr ī ring kăn.*

1 دڤرءريڠ *di păr i rī ngi.*

ڤڠءيريڠ *păng ī ring.*

1 ڤرءريڠن *păr i rī ngan.*

1 كءريڠن *ka i rī ngan.*

Voorbeeld van werkwoorden beginnende met ا *ālif fat-hah*, zonder *hoeroef mad* in de eerste lettergreep.

أڠكت *ang kat*, opnemen, opheffen.

برءڠكت *băr ang kat.*

مڠءڠكت *măng ang kat.*

ترءڠكت *tăr ang kat.*

دڠکت *di ang kat.*

2 اڠکتکن *ang kat kăn.*

2 مڠڠکتکن *măng ang kat kăn.*

1 اڠکات *ang kā ti.*

1 مڠڠکات *măng ang kā ti.*

1 اڠکتيله *ang ka tī lah.*

1 مڠڠکتيله *măng ang ka tī lah.*

1 ترڠکتکن *tăr ang kat kăn.*

1 ترڠکات *tăr ang kā ti.*

2 دڠکتکن *di ang kat kăn.*

2 دڠکتکنڽ *di ang kat kăn nja.*

1 دڠکتکنڽاله *di ang kat kăn njā lah.*

1 دڠکتکنڽاکه *di ang kat kăn njā kah.*

1 دڠکات *di ang kā ti.*

1 دڠکتيله *di ang ka tī lah.*

1 دڠکتيڽ *di ang ka tī nja.*

1 دڠکتيڽاله *di ang ka ti njā lah.*

2 دڠکتيڽالهکه *di ang ka ti njā lah kah.*

2 ڤرڠکتکن *păr ang kat kăn.*

1 ڤرڠکات *păr ang kā ti.*

2 تڤرڠکتکن *tăp păr ang kat kăn.*

1 تڤرڠكاتِ *tăp păr ang kā ti.*

2 دڤرڠكتكن *di păr ang kat kăn.*

1 دڤرڠكاتِ *di păr ang kā ti.*

ڤڠڠكت *păng ang kat.*

1 ڤرڠكاتن *păr ang kā tan.*

1 كڠكاتن *ka ang kā tan.*

Voorbeeld van werkwoorden beginnende met اُ *ālif dlammah*, zonder *hoeroef mad* in de eerste lettergreep.

اُمڤت *oem pat*, smaden, schimpen.

برُمڤت *băr oem pat.*

مڠُمڤت *măng oem pat.*

ترُمڤت *tăr oem pat.*

دُمڤت *di oem pat.*

2 اُمڤتكن *oem pat kăn.*

2 مڠُمڤتكن *măng oem pat kăn.*

1 اُمڤاتِ *oem pā ti.*

1 مڠُمڤاتِ *măng oem pā ti.*

1 مڠُمڤتيله *măng oem pa tī lah.*

2 ترُمڤتكن *tăr oem pat kăn.*

1 ترُمڤاتِ *tăr oem pā ti.*

2 دُمڤتكن *di oem pat kăn.*

2 دءُمڤتکنله *di oem pat kăn lah.*

2 دءُمڤتکنڽ *di oem pat kăn nja.*

1 دءُمڤتکنڽاله *di oem pat kăn njā lah.*

2 دءُمڤتکنڽالهکه *di oem pat kăn njā lah kah.*

1 دءُمڤاتِ *di oem pā ti.*

1 دءُمڤَتيله *di oēm pa tī lah.*

1 دءُمڤَتيڽ *di oem pa tī nja.*

1 دءُمڤَتِڽاله *di oem pa ti njā lah.*

2 دءُمڤَتِڽالهکه *di oem pa ti njā lah kah.*

2 ڤرءُمڤتکن *păr oem pat kăn.*

1 ڤرءُمڤاتِ *păr oem pā ti.*

2 تڤّرءُمڤتکن *tăp păr oem pat kăn.*

1 تڤّرءُمڤاتِ *tăp păr oem pā ti.*

2 دڤرءُمڤتکن *di păr oem pat kăn.*

1 دڤرءُمڤاتِ *di păr oem pā ti.*

ڤڠءُمڤت *păng oem. pat.*

1 ڤرءُمڤاتن *păr oem pā tan.*

1 کءُمڤاتن *ka oem pā tan.*

Voorbeeld van werkwoorden beginnende met إ *ālif kăsrah*, zonder *hoeroef mad* in de eerste lettergreep.

إنجق *in djaq*, treden.

برءنجق *băr in djaq.*

مڠءنجق *măng in djaq.*

ترءنجق *tăr in djaq.*

دءنجق *di in djaq.*

2 انجقكن *in djaq kăn.*

1 انجاكي *in djā ki.*

2 مڠءنجقكن *măng in djaq kăn.*

1 مڠءنجاكي *măng in djā ki.*

1 مڠءنجكيله *măng in dja kī lah.*

2 ترءنجقكن *tăr in djaq kăn.*

2 دءنجقكن *di in djaq kăn.*

2 دءنجقكنله *di in djaq kăn lah.*

2 دءنجقكنڽ *di in djaq kăn nja.*

1 دءنجقكنڽاله *di in djaq kăn njā lah.*

2 دءنجقكنڽالهكه *di in djaq kăn njā lah kah.*

1 دءنجاكي *di in djā ki.*

1 دءنجكيله *di in dja kī lah.*

1 دءنجكيڽ *di in dja kī nja.*

1 دءنجكيڽاله *di in dja ki njā lah.*

2 دءنجكيڽالهكه *di in dja ki njā lah kah.*

2 ڤرءنجقكن *păr in djaq kăn.*

1 ڤرِءنجاكِ *păr in djā ki.*

2 تڤّرِءنجقكن *tăp păr in djaq kăn.*

1 تڤّرِءنجاكِ *tăp păr in djā ki.*

2 د ڤرِءنجقكن *di păr in djaq kăn.*

1 د ڤرِءنجاكِ *di păr in djā ki.*

ڤڠِءنجق *păng in djaq.*

1 ڤرِءنجاكن *păr in djā kăn.*

1 كِءنجاكن *ka in djā kăn.*

Voorbeeld van een werkwoord eindigende in و met eene *fat-hah* over de vooraf-gaande letter.

كيلَو *kī law*, glinsteren.

كيلَوله *kī law lah.*

مڠءيلَو *măng ī law.*

مڠءيلَوله *măng ī law lah.*

كيلَوكن *kī law kăn.*

مڠءيلَوكن *măng ī law kăn.*

كِلاو *ki lā wi.*

مڠءِلاو *măng i lā wi.*

كِلَويله *ki la wī lah.*

مڠءِلَويله *măng i la wī lah.*

د كيلَوكنڽ *di kī law kăn nja.*

دكيلَوكنڽاله *di kī law kăn njā lah.*

دكِلاوِ *di ki lā wi.*

دكِلَويله *di ki la wī lah.*

ترِكلاوِ *tăr ki lā wi.*

ترِكلَويله *tăr ki lá wī lah.*

كِلاون *ki lā wan.*

ڤرِكلاون *păr ki lā wan.*

Voorbeeld van een werkwóord uitgaande in ي met eene *fat-hah* over de voorafgaande letter.

ڤاكَي *pā kaj*, (1) dragen, aandoen, gebruiken.

ڤاكَيله *pā kaj lah.*

مّماكَي *măm mā kaj.*

مّماكَيله *măm mā kaj lah.*

ڤاكَيكن *pā kaj kăn.*

مّماكيكن *măm mā kaj kăn.*

---

(1) Het is moeijelijk de juiste uitspraak van *ay* in schrift weder te geven, daar er in het Engelsch (en Nederduitsch) geen klank is die daarmede overeenkomt. De *a* moet hebben den klank dien zij heeft in *pan* en *man* en de *y* dien van *i* in *sin* en *in*, maar zij moeten in éene lettergreep worden uitgesproken, zoodat zij vormen hetgeen de Europeanen een tweeklank (diphthongal sound) noemen. Welligt is de klank van *y* in *fly*, *ply*, *cry* het naast aan die van *ay* dan eenige andere in de Engelsche taal.

[Ik heb de Engelsche denkbeelden van den schrijver bij de overzetting van deze aanmerking behouden, om des te beter de waarde daarvan te doen uitkomen. De كَي geeft hij weder door de Engelsche *y*, maar ik heb daarvoor de Nederduitsche *j* gebezigd, daar die geheel met de كَي overeenkomt. Zoo wordt *kaj* uitgesproken langer dan *kei* maar korter dan *kaai*. Vert.].

ڤَكايِ *pa kā ji.*

مّمكايِ *mŭm mak kā ji.*

ڤَكَييله *pa ka jī lah.*

مّمكَييله *mŭm ma ka jī lah.*

د ڤاكَيكنڽ *di pā kaj kăn nja.*

د ڤاكَيكنڽاله *di pā kaj kăn njā lah.*

د ڤَكايِ *di pa kā ji.*

د ڤَكَييله *di pa ka jī lah.*

ترڤَكايِ *tăr pa kā ji.*

ترڤَكَييله *tăr pa ka jī lah.*

ڤَكاين *pa kā jan.*

Hoofdstuk VI.

Angka dōē wa, ٢.

De *angka* wordt dikwijls zeer ten onregte gebruikt, zoo als in دوس٢ن كود٢ن بركات٢كن سوك٢ن, enz. In al deze woorden behoort de *hoeroef mad* zich te bevinden in de voorlaatste lettergreep, alwaar zij, volgens de uitspraak, vereischt wordt, doch door deze wijze van spelling komt zij in de lettergreep die de voorlaatste vooraf gaat, zoodat de spelling en de uitspraak geheel strijdig met elkander zijn. En dit is niet alles, want indien iemand, volgens die spelling, de woorden wilde uitspreken, dan zou hij zeggen b. v. *dōsadōsanja*, en dus twee korte lettergrepen uitspreken alsof zij lang waren, en hetgeen lang moet zijn als kort, daar de ware spelling en uitspraak is deze دُسَدُساڽ *do-sa-do-sā-nja.*

Tweelettergrepige woorden, die herhaald worden, kan men eenigzins beschouwen als afgeleide woorden en als aan dezelfde regels onderworpen (1). Zij

(1) Woorden van drie en meer syllaben, waarin verdubbeling plaats vindt, schijnen ook aan dezelfde regels onderworpen te moeten zijn, doch daar ik daartoe geen genoegzaam gezag van inlanders vind, zoo zal ik slechts mijne opmerkingen tot de tweelettergrepige woorden bepalen.

kunnen in twee klassen worden verdeeld, als: die waarvan de laatste lettergreep in het grondwoord zuiver is, als دوس *dōsa*, zonde, en die waarvan de laatste lettergreep in het grondwoord gemengd is, als ڤوهن *pōhon*, een boom. Deze eerste kunnen eigenlijk, bij verdubbeling, geen *angka* aannemen, maar behooren voluit te worden geschreven, overeenkomstig den hiervoren omschreven regel I, zoo als bij de volgende voorbeelden is aangegeven.

دسدوس *do sa dō sa.*

دسدسان *do sa do sā nja.*

كدكود *koe da kōē da.*

كدكدان *koe da koe dā nja.*

كتكات *ka ta kā ta.*

بركتكات *bĕr ka ta kā ta.*

بركتكتاكن *bĕr ka ta ka tā kĕn*

كتكتان *ka ta ka tā nja.*

سكسكاكن *soe ka soe kā kĕn.*

كسكسكائن *ka soe ka soe kā an.*

لكلاكي *la ki lā ki.*

رڤروڤ *roe pa rōē pa.*

بڽبڽيئن *boe nji boe njī an.*

لملام *la ma lā ma.*

سلملمان *sa la ma la mā nja.*

رجراج *ra dja rā dja.*

Het eenvoudige grondwoord kan door eenen *angka* verdubbeld worden, als

روقت٢ دوس٢ enz.; en dit is zeer gebruikelijk, daar het gemakkelijker is dan het woord geheel verdubbeld te schrijven. Deze wijze is echter niet geheel overeenkomstig de regels betreffende het overspringen van de *hoeroef mad*, noch die betreffende de uitspraak, hetgeen wel het geval is in de boven aangegeven voorbeelden.

Verdubbelde afgeleide woorden, die gevormd zijn van grondwoorden welke in eene gemengde lettergreep uitgaan, nemen zeer ten regte den *angka* aan (uitgenomen wanneer ن of ي daaraan wordt gehecht), en wel omdat in zulke woorden de *hoeroef mad* niet van plaats verandert, zooals blijkt uit de volgende voorbeelden.

جالن٢ *djā lan djā lan.*

جالن٢ن *djā lan djā lan nja.*

برجالن٢ *băr djā lan djā lan.*

ڤوهن٢ *pō hon pō hon.*

ڤوهن٢ن *pō hon pō hon nja.*

تَمن٢ *tă măn tă măn.*

تَمن٢ن *tă măn tă măn nja.*

د ڤڠَكل٢ *di pang gil pang gil.*

د ڤڠَكل٢ن *di pang gil pang gil nja.*

برباَكي٢ *băr bā gai bā gai*

آنق٢ *ā naq ā naq.*

آنق٢ن *ā naq ā naq nja.*

أورڠ٢ *ō rang ō rang.*

أورڠ٢ن *ō rang ō rang nja.*

Wanneer ن of ي bijgevoegd wordt dan vormt men dusdanige afgeleide

woorden overeenkomstig den Eersten regel.

جالنجلان *djā lan dja lā ni.*

دڤڠݢلڤڠݢيل *di pang gil pang gī li.*

كانقناكن *ka ā naq a nā kan.*

اوراڠاوراڠن *ō rang o rā ngan.*

ڤربوتبواتن *păr bōē wat boe wā tan.*

Er zijn enkele verdubbelde afgeleide woorden, die, hoewel gevormd van grondwoorden waarin de laatste lettergreep zuiver is, ook zonder aanhechtsel gevoeglijk den *angka* kunnen aannemen, omdat zij geene *hoeroef mad* hebben, zoo als ڤقس٢ *păq sa păq sa* en همب٢ *hamba hamba.* Wanneer echter een aanhechtsel op de verdubbeling volgt, dan moeten zulke woorden, even als alle andere waarvan de grondwoorden in eene zuivere lettergreep uitgaan, voluit geschreven worden, als دڤقسڤقساكن *di păq sa păq sā kăn* en همبهمباڽ *ham ba ham bā nja.*

Hoofdstuk VII.

Over den klemtoon en de klankmaat (accent en kwantiteit).

Hoewel gewoonlijk bij de behandeling van de spelling eener taal de klemtoon en de klankmaat niet daaronder begrepen worden, zou echter dit kleine werk zeer onvolledig zijn, indien daarvan gezwegen werd, daar in het Maleisch klemtoon en maatklank in een zeer naauw verband staan tot de spelling.

Het is dienstig op den voorgrond te stellen, dat de volgende opmerkingen alle doelen op zuiver Maleische woorden, hoewel sommige ook toepasselijk zullen worden bevonden op vreemde woorden, en voornamelijk op die, welke in het Maleisch het burgerregt hebben verkregen.

Schrijvers over de spraakkunst onderscheiden gewoonlijk den klemtoon van de klankmaat, door den eersten te beschouwen als de nadruk, die in het spreken gelegd wordt op eene lettergreep, en de tweede als betrekking hebbende op de

lengte van eene lettergreep. Dit onderscheid bestaat ook in het Maleisch, doch bepaalt zich tot de gemengde lettergrepen. In zuivere lettergrepen kunnen lange syllaben en die waarop de klemtoon valt, en korte en die waarop geen klemtoon valt, als eene en dezelfde zaak aangemerkt worden. Wanneer een woord bestaat uit twee of meer gemengde lettergrepen, dan valt op de eene de nadruk of klemtoon en op de andere niet, hoezeer zij van gelijke lengte zijn; doch, hoezeer de lettergreep waarop de klemtoon valt daardoor niet verlengd wordt, is er, in deze soort van lettergrepen, een duidelijk en tastbaar onderscheid tusschen klankmaat en klemtoon.

Even als in andere talen bestaan er ook in het Maleisch eenige grondregels ten aanzien van klemtoon en klankmaat.

Het komt dienstig voor, sommige daarvan medetedeelen, die men hoopt dat, bij onpartijdige beoordeeling, juist zullen bevonden worden.

Zij zijn de volgende:

1. In elk woord, hetzij oorspronkelijk of afgeleid, is ten minste eene lettergreep waarop de klemtoon valt.
2. In elk woord, hetzij oorspronkelijk of afgeleid, dat geene aanhechtsels heeft, is slechts eene lettergreep waarop de klemtoon valt.
3. In elk woord zonder aanhechtsels, hetzij oorspronkelijk of afgeleid, valt de klemtoon altijd op de laatste of op de voorlaatste lettergreep.
4. De Maleijers hebben eene neiging om den klemtoon te doen vallen op de voorlaatste lettergreep.
5. De voorlaatste lettergreep van elk woord zonder aanhechtsels, ontvangt altijd den klemtoon, tenzij dezelve kort zuiver is.
6. In alle woorden zonder aanhechtsels valt de klemtoon op elke lange zuivere lettergreep.
7. Geene lettergreep, hetzij zuiver of gemengd, bevat meer dan twee letters.
8. Elke korte zuivere lettergreep is zonder klemtoon.
9. Elke zuivere lettergreep waarop de klemtoon valt, bevat eene *hoeroef mad*; eene zuivere lettergreep zonder klemtoon heeft die niet.
10. Gemengde lettergrepen krijgen den klemtoon al dan niet, naar gelang van hare plaatsing.

Men kan van deze grondregels afleiden, dat er geen woord in het Maleisch voorkomt, dat niet hetzij eene lange zuivere of eene gemengde lettergreep bevat; want daar er in elk woord eene lettergreep is, waarop de klemtoon valt, en die

niet kan vallen op eene korte zuivere lettergreep, zoo moet die klemtoon wel gelegd worden hetzij op eene lange zuivere of op eene gemengde lettergreep.

Er volgt ook uit, dat geen enkél woord uitsluitend uit korte zuivere lettergrepen bestaat, en dat er geen tweelettergrepig woord kan zijn, dat slechts uit twee letters bestaat; want, als eene korte zuivere lettergreep den klemtoon niet kan aannemen en elk woord eene lettergreep met den klemtoon moet bevatten, dan is het duidelijk, dat geen woord alleen uit korte zuivere lettergrepen kan bestaan. En daar twee letters vereischt worden om de lettergreep met den klemtoon te vormen, zoo is er minstens eene derde noodig voor de lettergreep zonder klemtoon.

Het zal welligt noodig voorkomen, dat sommige der hierboven aangegeven grondregels door bewijzen gestaafd of minstens eenigzins opgehelderd worden. Men zal misschien in het midden willen brengen, dat woorden als اَد دَرِ اَڤ مَلَك ڤَد en eenige andere, de achtste en negende dier regels tegenspreken, waarbij gezegd is, dat elke korte zuivere lettergreep zonder klemtoon is en dat elke zuivere lettergreep, waarop de klemtoon valt, eene *hoeroef mad* bevat. Ook zal welligt beweerd worden dat zij strijden tegen de bewering, dat er geen woord in de taal is dat uitsluitend uit korte zuivere lettergrepen bestaat. Welligt zal men nog willen beweren, dat de voorlaatste lettergreep van elk dezer woorden een voorbeeld levert van eene korte zuivere lettergreep waarop de klemtoon valt, en tevens van eene zuivere lettergreep met klemtoon die geene *hoeroef mad* bevat, en dat, in strijd met den aangegeven regel »dat er geen woord is dat alleen bestaat uit korte zuivere lettergrepen'', deze en dergelijke woorden uitsluitend bestaan uit korte zuivere lettergrepen.

Zoodanig zal voorzeker een ieder redeneren, die slechts ten deele met de Maleische spelling bekend is. Zoo iemand *ziet* in zulke woorden slechts twee letters, en daaruit maakt hij zeer natuurlijk op, dat er ook maar twee *zijn*. Daaruit leidt hij af, dat, aangezien zij tweelettergrepige woorden zijn, zij alleen uit korte zuivere lettergrepen bestaan, en bij gevolg, dat, daar de klemtoon valt op de voorlaatste lettergreep, eene korte zuivere lettergreep ook den klemtoon kan aannemen, en dus niet elke zuivere lettergreep waarop de klemtoon valt eene *hoeroef mad* heeft. Doch deze tegenwerpingen worden ten eenemale te niet gedaan door de opmerking, dat elk dezer woorden en al de overige van die soort eenen *tăsjdīd* vereischen boven de laatste letter. Hierdoor verdubbelt die letter en

wordt de voorlaatste lettergreep gemengd. Deze woorden behooren dus alzoo te worden geschreven: ادّ *ad-da*, ڤدّ *pad-da*, مكّ *mak-ka*, اڤّ *ap-pa*, درّ *dăr-ri*. Daaruit blijkt dat de voorlaatste lettergreep niet kort zuiver is en dus, zonder tegen de achtste en negende der vorenstaande grondregels te zondigen, den klemtoon kan aannemen. Deze voorbeelden strekken dus tot bevestiging en geenzins tot ontzenuwing van de bewering, dat er geen woord in de taal voorkomt dat alleen uit korte zuivere lettergrepen bestaat.

Deze spelling wordt ondersteund zoowel door de Bataviasche Bijbelvertaling in latijnsche karakters, waarin immer de *tăsjdīd* wordt uitgedrukt door eene dwarsstreep boven de letter, als door vergelijking met andere woorden en door de vast aangenomene uitspraak.

Dergelijke bedenkingen zal men welligt vooronderstellen te bestaan tegen de schrijfwijze der volgende woorden, als: اكم سڠل اتم سك دك. Drie dezer woorden zal men misschien beschouwen als voorbeelden van drielettergrepige, en de twee andere als van tweelettergrepige woorden, die alleen uit zuivere lettergrepen bestaan. Deze moeijelijkheid laat zich op twee wijzen verklaren.

De vertaler van den Bijbel heeft het gedaan door de plaatsing van eenen *tăsjdīd* boven de laatste letter en dus te schrijven اكّم *a-gam-ma*, سڠّل *să-gal-la*, اتّم *oe-tam-ma*, سكّ *soek-ka*, دكّ *doek-ka*.

Indien de voorlaatste lettergreep van elk dezer woorden gemengd is, dan druischen zij in geen enkel opzigt aan tegen de hierboven gestelde regels, maar het is twijfelachtig, of, bij eene aandachtige beschouwing, deze schrijfwijze wel de beste is. Hoewel de gestelde woorden van het Sanskrit zijn afgeleid, schijnt het ten eenemale onnoodig de toevlugt te nemen tot die taal, om hunne spelling nategaan, want, uitgezonderd اتم zijn zij zoo algemeen in gebruik en zoo bekend aan een ieder die kennis heeft van het Maleisch, dat zij kunnen worden beschouwd als het burgerregt te hebben verkregen en dus, overeenkomstig den geest van de taal waartoe zij nu behooren, te moeten worden gevormd. De uitspraak der inlanders regtvaardigt dit gevoelen; want zeer gewoonlijk, zoo niet immer, worden zij uitgesproken als ware de voorlaatste lettergreep lang zuiver, en volgens die uitspraak worden zij ook zeer dikwijls, zelfs door goede schrijvers, geschreven. Ik stel daarom voor, overeenkomstig de uitspraak en de spelling der inboorlingen, die woorden te schrijven als volgt: اكام *agāma*, سڠال *săgāla*, أتام *oetāma*, سوك *sōēka*, دوك *dōēka*. Hetzij men echter deze spelling aanneme

of die van den Bijbel blijve volgen, geene derzelve zal in strijd bevonden worden met eenen der aangegeven grondregels.

De tegenwerpingen die ten aanzien van die grondregels het meest te voorzien schenen, hierdoor, zoo men hoopt, voldoende wederlegd zijnde, komt het nuttig voor, eenige algemeene regels ten opzigte van den klemtoon en de klankmaat aan te geven en door voorbeelden op te helderen.

Eerste Regel. Wanneer de voorlaatste lettergreep van een woord zuiver is en den klemtoon heeft, dan vereischt die eene *hoeroef mad.*

Deze regel is niets dan een uitvloeisel van den negenden grondregel, op een bijzonder geval toegepast. Wanneer elke zuivere lettergreep, die den klemtoon heeft, eene *hoeroef mad* bevat, dan moet natuurlijk de voorlaatste lettergreep die ook bevatten, wanneer zij zuiver is en den klemtoon heeft.

Wanneer men behoorlijk dezen regel in het oog houdt, dan wordt daardoor het spellen van Maleische woorden volgens het gehoor zeer gemakkelijk gemaakt. Indien men een Maleijer hoort uitspreken de woorden *ānak*, *boewāja*, *bōēta*, *tampōēroeng*, *īkan*, *palīta*, enz., dan bespeurt men gemakkelijk dat de voorlaatste lettergreep zuiver is, en men kan dus, zonder vrees voor vergissing, die met eene *hoeroef mad* schrijven, op de volgende wijze آنق بواي ڤليت ايکن تمڤورغ بوت.

Het is onnoodig zulk eenen eenvoudigen regel door meer voorbeelden te willen ophelderen, te meer daar al de voorbeelden die men zou kunnen stellen, ook bij den volgenden regel zouden kunnen worden aangevoerd. Het hoofddoel van het stellen van dezen regel is, eene dwaling op te helderen, die bij de volgende regels niet uitkomt. Hieronder volgen eenige voorbeelden van verkeerde spelling, die volgens den bovenstaanden regel kunnen verbeterd worden, als:

ڤرنما *pŭrnamā*,	moet zijn	ڤرنام *pŭrnāma*, vol, van de maan sprekende.
کڤلا *kapalā*,	——	کڤال *kapāla*, hoofd.
ڤلا *palā*,	——	ڤال *pāla*, muskaatnoot.
متا *matā*,	——	مات *māta*, oog.
سما *samā*,	——	سام *sāma*, gelijk.
کمبري *kambirī*,	——	کمبير *kambīri*, gesneden.

ݢلا *gilā*, moet zijn ݢيلَ *gīla*, gek.

ڤلهرا *paliharā*, —— ڤلهارَ *palihāra*, onderhouden.

دتڠ *datang*, —— داتڠ *dātang*, komen.

Het is klaarblijkelijk dat de voorlaatste lettergreep van deze woorden zuiver is en den klemtoon heeft, en bijgevolg eene *hoeroef mad* moet aannemen. De *hoeroef mad* op het einde der zeven eerste woorden is niet alleen strijdig met alle beginselen van zuivere spelling, maar ook met de waarneming van onze zintuigen, want een ieder, die slechts eene oppervlakkige kennis van het Maleisch heeft, moet hebben opgemerkt, dat de inboorlingen nimmer de laatste lettergreep van die woorden lang uitspreken. Men kan zich een vrij duidelijk begrip vormen van iemands kennis van de Maleische spelling, door het aantal *hoeroefs mad* dat hij bezigt: is hij er kwistig mede, dan kan men aannemen dat zij verkeerdelijk als klinkers worden beschouwd en te pas gebragt. Maar onder de menigvuldige gevallen, waarin de *hoeroef mad* ten onregte wordt gebezigd, is welligt het toepassen van eene *ālif* bij de laatste lettergreep, wanneer die kort zuiver moet zijn, het meest aftekeuren, want, hoezeer het dikwerf gebeurt, dat zelfs tamelijk goede inlandsche schrijvers ten onregte bij eene sluitende lettergreep de *wāwoe* of *ja* voegen, zal eene *ālif* in de laatste lettergreep van een woord, die geen klemtoon vereischt, zelden of nooit gevonden worden, tenzij in geschriften van de laagste volksklasse.

Tweede Regel. Wanneer de voorlaatste lettergreep van een woord zonder aanhechtsel uit twee letters bestaat, dan neemt zij, hetzij zuiver of gemengd, den klemtoon aan.

Deze regel is gegrond op den vijfden grondregel: »dat de voorlaatste lettergreep altijd den klemtoon aanneemt, tenzij dezelve kort zuiver is". Daar echter eene lettergreep, die uit twee letters bestaat, hetzij zuiver of gemengd, nimmer kort zuiver is, zoo moet de voorlaatste lettergreep, wanneer die twee letters bevat, immer den klemtoon aannemen.

Deze regel is op verre weg de meeste woorden van de taal van toepassing, daar de woorden, die den klemtoon op de laatste lettergreep hebben, zeer weinig zijn, in vergelijk van die, waarbij de klemtoon op de voorlaatste lettergreep valt. De vele woorden waarop deze regel toepasselijk is, kunnen in twee klassen ver-

deeld worden, namelijk, die welker voorlaatste lettergreep lang zuiver is, en die waarin dezelve gemengd is. Het kan niet ondienstig zijn van beiden eenige voorbeelden aantegeven. Wij beginnen met die woorden waarin de voorlaatste lettergreep lang zuiver is.

آفي *āpi*, vuur.

ساي *sāja*, ik.

توّن *tōēwan*, heer.

بوّت *bōēwat*, doen.

بيّر *bājar*, betalen.

تيّڠ *tījang*, een stijl of pilaar.

جاد *djādi*, worden.

جال *djāla*, net.

باتڠ *bātang*, stengel van een plant.

بونه *bōēnoeh*, dooden.

أورڠ *ōrang*, mensch.

دوّ *dōēwa*, twee.

جوّ *djōēwa*, alzoo.

بلاكڠ *bălākang*, achter.

ڤواس *poewāsa*, vasten.

سوات *sawātoe*, een.

سموّ *samōēwa*, alle.

سلوره *salōēroeh*, geheel, overal.

سديّ *sadīja*, gereed.

مليّ *moelīja*, roemrijk, groot.

كروّن *karōëwan*, bepaald, uitgemaakt.

ڤرمڤوّن *părampōëan*, vrouw.

مڠئاجر *măng ā djar*, leeren, onderwijzen.

د ڤلئاجر *di păl ā djar*, onderwezen.

مڠئيڠت *măng ī ngat*, onthouden.

برجالن *bărdjālan*, gaan.

برئوله *bărōleh*, verkrijgen.

بربهڬيّ *bărbahagīja*, gezegend.

In de volgende voorbeelden is de voorlaatste lettergreep gemengd.

همب *hamba*, ik, een dienaar.

جنج *djandji*, belooven.

مند *mandi*, baden.

تند *tanda*, teeken.

دست *doesta*, onwaar.

چنت *tjinta*, angstvalligheid.

سلقس *salaqsa*, tien duizend.

برڤقس *bărpaqsa*, dwingen.

ڤنجڠ *pandjang*, lang.

بنتڠ *bintang*, star.

سمبت *samboet*, ontvangen.

ڤندي *pandaj*, knap.

كرنجڠ *kărandjang*, mand.

ترمڤن *tărampoen*, vergeving gesehonken.

مڠڠكت *măngangkat*, opligten.

بربڠكت *bărbangkit*, oprijzen.

ممنجم *mămmindjam*, leenen.

بربنته *bărbantah*, twisten.

ڤرنته *parentah*, bevel.

كهندق *kahăndaq*, wil.

مڠڬنتڠ *manggantoeng*, hangen.

كمنچق *kamoentjaq*, top.

برهمڤن *bărhimpoen*, verzamelen.

ترهمڤر *tărhampar*, uitgespreid.

هللنتر *hallilintar*, dondersteen.

برلندڠ *bărlindoeng*, beschermen.

سڬڠڬم *saganggam*, een handvol.

بتربڠ *băttărbang*, vliegen.

منڠڬل *mănninggal*, verlaten.

DERDE REGEL. Wanneer de voorlaatste lettergreep van een woord kort zuiver is, dan valt de klemtoon op de laatste.

Deze regel is gegrond op de derde en de achtste grondregels, luidende: »in alle woorden zonder aanhechtsels is de klemtoon altijd op de laatste of op de voorlaatste lettergreep", en »elke korte, zuivere lettergreep is zonder klemtoon". Indien dus de klemtoon hetzij op de laatste of op de voorlaatste lettergreep moet vallen, en de voorlaatste den klemtoon niet kan aannemen, als zijnde kort zuiver, zoo moet die klemtoon wel op de laatste komen.

In vergelijk met de andere, is het aantal van zoodanige woorden gering, daar, volgens den vierden stelregel, de Maleijers eene neiging hebben, om den klemtoon op de voorlaatste lettergreep te doen vallen, en dus verre weg de meeste woorden in dat geval zijn. Die woorden, waarin de klemtoon op de laatste lettergreep valt, kunnen in twee klassen worde verdeeld; namelijk die, welke eindigen in eene lange zuivere, en die welke eindigen in eene gemengde lettergreep. Wij zullen eerst eenige voorbeelden geven van woorden, die op eene lange zuivere lettergreep uitgaan.

بري *bărī*, geven.

ڤري *părī*, voorkomen, manier.

سري *sărī*, titel van eerbied.

إستري *istărī*, echtgenoote.

بسي *băsī*, ijzer.

بلي *bălī*, koopen.

سني *sănī*, dun, fijn.

بكو *băkōē*, gestolten.

جمو *djămōē*, zat

سرو *sărōē*, schreeuwen.

سمو *sămōē*, bedriegen.

ڤترا *poetărā*, prins.

ڤتري *poetărī*, prinses.

نڬري *nagărī*, een rijk.

ترا *tărā*, stempel, afdruksel.

تنترا *tantărā*, leger.

سڬرا *sigărā*, snel, spoedig.

چدرا *tjidărā*, tweespalt.

جنترا *djantărā*, rad.

سترا *soetărā*, zijde (stof).

In het Maleisch gaan slechts weinig woorden op *ălif* uit, en die weinige zijn nog meerendeels van sanskritschen oorsprong.

Hieronder volgen eenige voorbeelden van woorden, die uitgaan in eene gemengde lettergreep, die den klemtoon heeft.

بله *bălah*, splijten.

بلم *bălom*, nog niet.

بسر *băsar*, groot.

بنر *bănar*, waar.

بتل *bătoel*, regt, juist.

ترغ *tărang*, licht, helder.

ترغ *tăroeng*, eijerplant.

تڬه *tăgah*, verhinderen.

تڬه *tăgoeh*, sterk, stevig.

تلر *tăloer*, ei.

تَلن *tălan*, inslikken.

سَدڠ *sădang*, terwijl.

سَرَي *săraj*, eene soort van gras.

بَنڠ *bănang*, garen.

ڤَچه *pătjah*, breken.

ڤَڬڠ *păgang*, vasthouden.

كَچل *kătjil*, klein.

ڬَنڤ *gănap*, genoeg, voltallig.

سَبب *săbab*, omdat.

سَبت *săboet*, vermelden.

سَنڠ *sănang*, kalm, rustig.

كَرَه *kărah*, verzamelen.

كَرُه *kăroeh*, modderachtig.

ڤَرت *păroet*, buik.

سَره *sărah*, overgeven.

ڤَره *părah*, uitwringen, uitknijpen.

ڤَلق *păloq*, omhelzen.

ڤَله *păloch*, zweet.

كَرس *kăras*, hard.

كَرڠ *kăring*, droog.

بَرت *bărat*, zwaar.

برس *bŭras*, rijst.

ݢندرڠ *gandŭrang*, eene soort van trom.

ݢمتر *gŭmŭtar*, beven, sidderen.

برݢلر *bŭrgŭlar*, getiteld.

كلم *kŭlem*, kuch.

ݢلڤ *gŭlap*, donker.

كلدي *kŭlŭdaj*, ezel.

ممڤلي *mampŭlaj*, bruid, of bruidegom.

Wanneer de voorlaatste lettergreep kort zuiver is, dan is de klinker altijd de *fat-hah* met haren eersten klank, namelijk die van de zacht korte *e* in *begin* enz. Deze opmerking, die genoeg is opgehelderd door de bovenstaande voorbeelden, heeft dat gewigt, dat zij strekt tot verbetering van eene vrij algemeene fout in de uitspraak. Velen zeggen *kitjil* voor كچل *kŭtjil*, *pitjah* voor ڤچه *pŭtjah*, en *pegang* voor ڤڠڠ *pŭgang*. Van verscheidene andere woorden van deze soort wordt de klinker van de voorlaatste lettergreep niet behoorlijk uitgesproken (1).

Vierde Regel. Geene lettergreep dan eene zuivere die den klemtoon heeft, bevat eene *hoeroef mad*, en geen woord, zonder aanhechtsels, heeft meer dan eene *hoeroef mad* (2).

Het eerste gedeelte van dezen regel is gegrond op den zevenden en het laatste op den negenden grondregel, die luiden: »geene lettergreep, hetzij zuiver of gemengd, »bevat meer dan twee letters", en: »eene zuivere lettergreep zonder klemtoon heeft geene *hoeroef mad*".

Indien eene lettergreep uit niet meer dan twee letters kan bestaan, dan kunnen gemengde lettergrepen geene *hoeroef mad* bevatten, want dan zouden zij drie letters hebben. Daar dus gemengde lettergrepen geene *hoeroef mad* hebben, en

(1) Zie noot G van de Aanteekeningen.

(2) Zie noot H van de Aanteekeningen.

eene zuivere lettergreep zonder klemtoon ook geene *hoeroef mad* kan hebben, kan, bij gevolg, in een woord de *hoeroef mad* alleen voorkomen in de lettergreep die den klemtoon heeft. Het tweede gedeelte van den regel laat zich aldus bewijzen. Indien, overeenkomstig den tweeden grondregel, in elk oorspronkelijk en in elk afgeleid woord zonder aanhechtsels, slecht eene lettergreep is, die den klemtoon aanneemt, en indien, zoo als zoo even bewezen is, slechts in de lettergreep, die den klemtoon heeft, eene *hoeroef mad* kan voorkomen, dan volgt daaruit, dat elk woord slecht eene *hoeroef mad* kan bevatten.

Deze regel heeft de strekking, om alle overbodige *hoeroef mad* te doen achterwege laten en die letters alleen daar te doen bezigen, waar zij behooren, dat is, in zuivere lettergrepen, die den klemtoon hebben. Daar dit een negatieve regel is, zoo zal het niet onvoegzaam zijn, dien door voorbeelden van denzelfden aard op te helderen, en, in stede van den lezer aan te toonen hoe hij *behoort* te spellen, zullen wij hem toonen hoe hij zulks *niet* behoort te doen.

Even als de twee voorgaande kan ook deze regel in twee klassen van woorden worden verdeeld, namelijk, die waarin eene overtollige *hoeroef mad* voorkomt in eene zuivere lettergreep zonder klemtoon, en die waarin eene *hoeroef mad* gevonden wordt in eene gemengde lettergreep. Wij zullen aanvangen met de eerste.

Voorbeelden van woorden, waarin eene overtollige *hoeroef mad* voorkomt, in eene zuivere lettergreep zonder klemtoon.

بومي *bōēmī*,	ten regte	بوم *bōēmi*, de aarde.
باوا *bāwā*,	—	باو *bāwa*, brengen.
بوڠا *bōēngā*,	—	بوڠ *bōēnga*, bloem.
كودا *kōēdā*,	—	كود *kōēda*, paard.
اوتار *ōētāra*,	—	اتار *oetāra*, het noorden.
ديسا *dēsā*,	—	ديس *dēsa*, een land.
سوسو *sōēsōē*,	—	سوس *sōēsoe*, borst.

كاكي *kākī*,	ten regte	كاك *kāki*, voet.
هاتي *hātī*,	—	هات *hāti*, hart.
بچارا *bitjārā*,	—	بچار *bitjāra*, gevoelen; gesprek.
سوكا *sōēkā*,	—	سوك *sōēka*, vergenoegd.
روڤا *rōēpā*,	—	روڤ *rōēpa*, voorkomen; vorm.
ݢيݢي *gīgī*,	—	ݢيݢ *gīgi*, tand.
لاكي *lākī*,	—	لاك *lāki*, echtgenoot; man.
بيني *bīnī*,	—	بين *bīni*, vrouw.
ايبو *ībōē*,	—	ايب *īboe*, moeder.
لاكو *lākōē*,	—	لاك *lākoe*, gedrag.
كامو *kāmōē*,	—	كام *kāmoe*, gijlieden.
كامي *kāmī*,	—	كام *kāmi*, ik, wij.
كايو *kājōē*,	—	كاي *kājoe*, hout.
ايسي *īsī*,	—	ايس *īsi*, inhoud.
موكا *mōēkā*,	—	موك *mōēka*, aangezigt.
دوا *dōēwā*,	—	دوّ *dōēwa*, twee.
توها *tōēhā*,	—	توّه *tōēwah*, oud.
بوكو *bōēkōē*,	—	بوك *bōēkoe*, gewricht.
نَنتي *nantī*,	—	نَنت *nanti*, wachten.
اَڠسا *angsā*,	—	اَڠس *angsa*, gans.
ڤينتا *pintā*,	—	ڤنت *pinta*, verzoeken.

ڤينتو *pintōē*,	ten regte	ڤنت *pintoe*, deur.
سَندو *săndōē*,	—	سَند *săndoe*, peinzend.
چنتا *tjintā*,	—	چنت *tjinta*, angstvalligheid.
سرمبي *soerambī*,	—	سرمب *soerambi*, afdak.
كَندي *kăndī*,	—	كَند *kăndi*, waterkruik.
سمبو *soembōē*,	—	سمب *soemboe*, pit.
مڠڬا *mānggā*,	—	مڠڬ *mangga*, mangga (vrucht).
تَنتو *tăntōē*,	—	تَنت *tăntoe*, zeker.
بڠسو *bongsōē*,	—	بڠس *bongsoe*, jongste kind.
كُنچي *koentjī*,	—	كُنچ *koentji*, slot.
كَلمبو *kălambōē*,	—	كَلمب *kălamboe*, gordijnen.
هَنتو *hantōē*,	—	هَنت *hantoe*, spooksel.
نَمبي *nambī*,	—	نَمب *nambi*, eene huidziekte.
مَندي *mandī*,	—	مَند *mandi*, baden.
بَنچي *bantjī*,	—	بَنچ *bantji*, dissel.
جَڠكا *djangkā*,	—	جَڠك *djangka*, stap.
لَمبو *lămbōē*,	—	لَمب *lămboe*, os of koe.

Voorbeelden van woorden, waarin eene overtollige *hoerocf mad* voorkomt in eene gemengde lettergreep.

امڤون *ampōēn*,	—	امڤن *ampoen*, vergiffenis.
تاكوت *tākōēt*,	—	تاكت *tākoet*, bang.

كاوان *kāwān*,	ten regte	كاون *kāwan*, vlugt, troep.
برواغ *bărōēwāng*,	—	بروّغ *bărōēwang*, beer.
تيكوس *tīkōēs*,	—	تيكس *tīkoes*, muis.
چاچيغ *tjātjīng*,	—	چاچغ *tjātjing*, worm.
اَنجيغ *andjīng*,	—	اَنجغ *andjing*, hond.
كمبيغ *kambīng*,	—	كَمبغ *kambing*, geit.
كوچيغ *kōētjīng*,	—	كوچغ *kōētjing*, kat.
رمبوت *rambōēt*,	—	رَمبت *ramboet*, haar.
ليچين *lītjīn*,	—	ليچن *lītjin*, glad.
مڠڬيس *manggīs*,	—	مَڠڬس *manggis*, manggistan.
سايور *sājōēr*,	—	ساير *sājoer*, keukengroente.
چنداوان *tjandāwān*,	—	چَنداون *tjandāwan*, paddestoel.
ڬوريغ *gōrīng*,	—	ڬورغ *gōring*, braden.
موسيم *mōēsīm*,	—	موسم *mōēsim*, saizoen.
عاديل *ādīl*,	—	عادل *ādil*, regtvaardig.
جاروم *djārōēm*,	—	جارم *djāroem*, naald.
ڬُنتيغ *goentīng*,	—	ڬُنتغ *goenting*, schaar.
سديكيت *sădīkīt*,	—	سديكت *sădīkit*, weinig.
هاروم *hārōēm*,	—	هارم *hāroem*, welriekend.
ڤاتوت *pātōēt*,	—	ڤاتت *pātoet*, behoorlijk.
ڤينجم *pīndjam*,	—	ڤِنجم *pindjam*, leenen.

مغيكوت *măngīkōēt*,	ten regte	مغئيكت *măngīkoet*,	volgen.
لينته *līntah*,	—	لنته *lintah*,	bloedzuiger.
موپيت *mōnjēt*,	—	موپت *mōnjet*,	aap.
ݢاديغ *gādīng*,	—	ݢادغ *gāding*,	ivoor.
ڤاسير *pāsīr*,	—	ڤاسر *pāsir*,	zand.
كنيغ *koenīng*,	—	كونغ *kōēning*,	geel.
ليلين *līlīn*,	—	ليلن *līlin*,	was.
كاڤور *kāpōēr*,	—	كاڤر *kāpoer*,	kalk.
كوليت *kōēlīt*,	—	كولت *kōēlit*,	leder; vel.
بنيه *bănīh*,	—	بنه *bănih*,	zaad.
ݢارام *gārām*,	—	ݢارم *gāram*,	zout.
ربوس *răbōēs*,	—	ربس *răboes*,	kooken.
داݢيغ *dāgīng*,	—	داݢغ *dāging*,	vleesch.
ايتيق *ītīk*,	—	ايتق *ītik*,	eend.
تلور *tălōēr*,	—	تلر *tăloer*,	ei.
كلمارين *kălamārīn*,	—	كلمارن *kălamārin*,	gisteren.
ليهير *lēhēr*,	—	ليهر *lēher*,	nek.
ساروغ *sārōng*,	—	سارغ *sārong*,	overstreksel.
تيدور *tīdōr*,	—	تيدر *tīdor*,	slapen.
توميت *tōēmīt*,	—	تومت *tōēmit*,	hiel.

Een uitvloeisel van dezen laatsten regel is, dat wanneer geene *hoeroef mad*

voorkomt in eene lettergreep waarop de klemtoon valt, er ook geene in het geheele woord kan zijn. Voorbeelden hiervan vindt men in اڠسا *angsa*, مندي *mandi*, تند *tanda*, تنتو *tăntoe*, enz.

Meer opmerkingen betreffende den klemtoon en de klankmaat zouden voorzeker wenschelijk zijn, daar de vele afgeleide woorden met een, twee of meer aanhechtsels, hier voren niet behandeld zijn. Daar dienaangaande echter niets met voldoende juistheid en zekerheid is kunnen worden nagegaan, heeft men het beter geoordeeld dezelve onaangeroerd te laten.

HOOFDSTUK VIII.

Opmerkingen betreffende het gebruik van sommige letters en spellingsteekens, en van de klinkers.

I. *Over de* ڽ (*njā*). — Daar men er acht op moet geven de ڽ niet met de ث te verwarren, zoo kunnen de onderscheidingspunten van ڽ niet, naar willekeur van den schrijver, boven of onder de letter geplaatst worden. Wanneer de ڽ een woord aanvangt, zoo als in ڽات *njāta*, of in het midden komt, zoo als in مڽوسوءي *mănjoesŏĕi*, dan komen de punten onder de letter, daar dezelve anders niet zou te onderscheiden zijn van de ث die, aan het begin of in het midden van een woord, denzelfden vorm heeft als de alzoo geplaatste ڽ met de stippen er boven. Wanneer echter de ڽ een woord sluit, zoo als in كداڽ *koedānja*, dan komen de punten er gevoeglijk boven, want alsdan kan dezelve zelden of nooit met de ث verward worden.

De ڽ is, even als de Romeinsche *x*, eene zamengestelde letter, die de klanken van ن en ي in zich vereenigt. Daarvan zou men, zoo het schijnt, kunnen afleiden, dat de zuivere vorm van ڽ niet is die van de ث met drie punten er onder, zoo als die letter soms geschreven wordt, maar wel die van ن met drie punten er boven. Op zich zelve staande of aan het eind van een woord behoort dezelve aldus te worden geschreven.

II. *Over de* ق (*qaf*). — Wanneer een grondwoord, dat in ق uitgaat, een aanhechtsel aanneemt, dan wordt de ق somwijlen verwisseld met ك. Deze verwisseling

hangt af van het aanhechtsel. Wanneer dit de laatste letter van het grondwoord eenen klinker doet aannemen, dan wordt de ق verwisseld met ك; doch wanneer het aanhechtsel aan het grondwoord den *djazam* van de laatste letter laat behouden, dan heeft er geene verwisseling plaats.

Zoo wordt in د كهنداكي *di kahăndāki*, en د كهندكينڽ *di kahăndakīnja*, van هندق *hăndaq*, en د نيكينڽ *di najikīnja*, en كنيكن *kanajīkan*, van نايق *nājiq*, de ق in ك veranderd, omdat ق als de laatste letter van het grondwoord, eenen klinker zou moeten aannemen. In de afgeleide woorden هندقله *hăndaqlah*, en د نايقكنڽ *di nājiqkănja*, wordt de ق echter niet verwisseld, omdat dezelve den *djazam* van het grondwoord behoudt.

Indien het noodig mogt zijn voor deze verwisseling van letters eene reden aantegeven, dan schijnt de volgende de ware.

De ق op het einde van een woord, is eene letter van eenen zeer twijfelachtigen klank. In sommige woorden wordt zij vol en sterk uitgesproken, even als de ك; in andere is de klank kort en afgebroken, en soms zelfs geheel zacht. Deze twijfelachtige aard maakt de ق ongeschikt tot het aannemen van eenen klinker, en daarom wordt, zoodra dit een vereischte is, de ك daarvoor in de plaats gesteld, welke letter immer eenen vollen, duidelijken klank heeft. Wanneer echter de ق den *djazam* behoudt, dan kan dezelve als in het grondwoord worden uitgesproken en behoeft dus niet met ك te worden verwisseld.

III. *Over de* ة (*tā boendăr*). — Sommige schrijvers hebben eene sterke voorliefde voor de ة *boendăr*, en bezigen die zeer dikwijls, aan het eind van woorden, in stede van de ت *pandjang*. In sommige gevallen kan deze gewoonte worden toegeschreven aan onkunde, daar velen niet weten, dat er een onderscheid tusschen deze beide letters bestaat. Anderen bezigen, naar alle waarschijnlijkheid, de ة *boendăr* uit naäperij van het Arabisch, en om te toonen dat zij eenige kennis van die taal hebben.

Er kan weinig twijfel omtrent bestaan, dat de ة *boendăr* zich behoort te bepalen tot Arabische woorden; doch ook daarin kan zij niet willekeurig gebruikt worden, daar sommige woorden de ة *boendăr* en andere de ت *pandjang* vereischen. De beste regel voor den beoefenaar van het Maleisch is welligt, om die

letter nimmer in een zuiver Maleisch woord te bezigen, maar het gebruik daarvan te bepalen tot zulke Arabische woorden, waarin de Arabieren zelven die aanwenden.

De volgende woorden zijn eenige weinige, waarin de ة *boendăr* gevoegelijk kan gebruikt worden, op grond van de Arabische schrijfwijze.

سورة *sŏĕrat*, geschrift.

شريعة *sjarīat*, wet.

شهادة *sjahādat*, geloofsbelijdenis.

صدقة *sŭdŭkat*, aalmoes.

صحبة *sahbat*, vriend.

صفة *sifat*, eigenschap.

ملائكة *mŭlaīkat*, engel.

آية *ājat*, vers.

عادة *ādat*, gewoonte, gebruik.

عبادة *ibādat*, godsvereering.

عبارة *ibārat*, spreekwijze.

قوة *kŏĕwat*, kracht.

قيامة *kijāmat*, opstanding.

Wanneer de ة *boendăr* wordt gevolgd door een aanhechtsel, dan moet zij worden verwisseld met ت *pandjang*, als:

سورتڽ *sŏĕratnja*, zijn geschrift.

سورتکن *sŏĕratkăn*, schrijven.

شريعتن *sjarīatnja*, zijne wet.

شهادتن *sjahādatnja*, zijne belijdenis.

قوتن *kōēwatnja*, zijne kracht.

عادتن *ādatnja*, zijne gewoonte.

In de volgende woorden wordt de ة *boendăr* ten onregte gebruikt.

اية	ten regte	ايت *ītoe*, dat.
تاكة	—	تاكت *tākoet*, bevreesd.
لاوة	—	لاوت *lāwoet*, zee.
لمبة	—	لمبت *lămboet*, zacht.
ماة	—	مات *māta*, oog.
ڤرة	—	ڤرت *păroet*, buik.
ايكة	—	ايكت *īkoet*, volgen.
بربوة	—	بربوت *bărbōēwat*, verrigten.
ڤاتة	—	ڤاتت *pātoet*, behoorlijk.
سواة	—	سوات *sawātoe*, een.
مڽاهة	—	مڽاهت *mănjāhoet*, antwoorden.
موة	—	موت *mōēwat*, laden.
سرة	—	سرت *sărta*, met.
سڤرة	—	سڤرت *săpărti*, zoo als.

IV. *Over den* ء (*hamzah*). — Daar waar de *hamzah* vereischt wordt, kan die niet worden weggelaten, want daardoor zou de spelling der woorden ten eenemale onbegrij-

pelijk worden. Indien مڠرج en مڠاجر zonder *hamzah* geschreven worden, zoo als dikwijls geschiedt, dan zal niemand, die niet weet dat er مڠأرج *măngăr-dja* en مڠأجر *măngādjar* staan moet, de lettergrepen behoorlijk kunnen scheiden.

Het zou de duidelijkheid ook zeer bevorderen indien de *hamzah* immer bij de *ālif bărbāris* gevoegd werd, wanneer deze geen klinker aanneemt, om daardoor aanteduiden dat zij is *ālif bărbāris* en niet *ālif mad.* Wanneer de *ālif* eene *fat-hah* of *dlammah* zou moeten aannemen, dan behoort de *hamzah* boven de *ālif* te komen, als أمارة *amārah*, toorn, en أورڠ *ōrang*, mensch, en voor de *kăsrah* onder de *ālif* als إيت *ītoe*, dat. Wanneer de *bāris* (klinker) bij de *ālif* gevoegd is, als in أڠکت *angkat*, opligten, en إنجق *indjaq*, treden, dan is de *hamzah* niet noodig, want de *bāris* is voldoende om aan te toonen dat de *ālif* is *bărbāris*.

V. *Over den* ˜ (*tăsjdīd*). — De *tăsjdīd* behoort, even als de *hamzah* en om dezelfde reden, nimmer te worden achterwege gelaten. Hoe zou men het aanwezen van vier lettergrepen in مانسي en van drie in سدي en ستي kunnen verklaren, zonder te weten, dat die woorden eenen *tăsjdīd* vereischen en aldus behooren te worden geschreven: مانسّي *mā-noe-sī-ja*, سدّي *să-dī-ja*, en ستّي *să-tī-ja*? (1).

De volgende opmerkingen betreffen het gebruik van de klinkers.

Wanneer eene *hoeroef mad* van eene lettergreep wordt weggenomen, omdat het woord een aanhechtsel krijgt, dan moet die lettergreep eenen *bāris* of klinker aannemen, als in کَتاڽ *katānja*, van کات waarin de ک eene *fat-hah* aanneemt omdat de *ālif* van de eerste lettergreep van het grondwoord, کا *kā*, overspringt op de tweede, تا *tā*, van het afgeleide woord. Even zoo krijgt de ک eene *dlammah* in کُدَڽاله *koedanjālah*, daar de و van de ک in de eerste lettergreep van het grondwoord wegvalt; en daar de ا van de tweede lettergreep van کُداڽ *koedānja*, overspringt op de derde van کُدَڽاله *koedanjālah*, zoo neemt de د eene *fat-hah* aan.

(1) Indien men de tegenwerping mogt maken, dat het aanhoudend gebruik van *hamzah* en *tasjdid* onnoodig is, omdat de Maleijers zeer goed bekend zijn met de omstandigheden waarin die teekens behooren voor te komen, dan moet ik antwoorden dit te betwijfelen, daar het mij door eigen opmerkingen gebleken is, dat vele Maleische schrijvers, welligt omdat de *tasjdid* zelden voorkomt, niet weten wanneer dat teeken gebruikt moet worden en wanneer niet; en het is ook algemeen bekend, dat zij zeer onkundig zijn in al wat betrekking heeft tot de plaatsing en het gebruik van de *hamzah*.

Volgens dien regel vereischen sommige afgeleide worden eenen, andere twee en sommige drie *bāris*, doch nimmer meer, zoo als blijkt uit de volgende voorbeelden.

دکتائ *di ka-tā-i.*

دکتئين *di ka ta-ī nja.*

دکتئيڽله *di ka-ta-i-njā-lah.*

دتلوڠ *di toe-lōē-ngi.*

دتلڠين *di toe-loe-ngī-nja.*

دتلڠيڽله *di toe-loe-ngi-njā-lah.*

Wanneer eene lettergreep, die met *hamzah* begint, hare *hoeroef mad* verliest, dan behoort de *hamzah* den *bāris* aantenemen; zoo begint in مڠؤروڠ *măngōē-roeng*, insluiten, de tweede lettergreep met *hamzah*, waarop de و *mad* volgt; maar in مڠؤروڠ *măngoerōēngi*, verspringt de و naar de volgende lettergreep en de *hamzah* neemt dientengevolge eene *dlammah* aan.

Wanneer een grondwoord geene *hoeroef mad* heeft, dan moet de eerste lettergreep eenen klinker of *bāris*, aannemen, als in تمن *tăman*, een makker, تمڤه *toempah*, storten, تڠڬل *tinggal*, blijven; en deze klinker behoudt zijne plaats in elken vorm, dien een daarvan afgeleid woord ook moge aannemen, zoo als blijkt uit de in het vijfde Hoofdstuk gegeven voorbeelden أڠكت *angkat*, أمڤت *oempat* en انجق *indjaq.*

Sommige grondwoorden zonder *hoeroef mad* vereischen twee klinkers, om dezelve te onderscheiden van andere woorden, die met dezelfde medeklinkers worden geschreven. Zoo kan بنتڠ *bintang*, ster, wel onderscheiden worden van بنتڠ *boenting*, zwanger, door de *kăsrah* onder de eerste lettergreep, maar niet van بنتڠ *benteng*, eene versterking, zonder eene *fat-hah* boven de laatste lettergreep, zoodat het woord geschreven wordt بنتڠ. Evenmin is بنتڠ *benteng* te onderscheiden van بنتڠ *bintang*, zonder *kăsrah* onder de tweede lettergreep, dus: بنتڠ.

Sommige grondwoorden, die eene *hoeroef mad* in de eerste lettergreep hebben, vereischen niettemin eenen *bāris* in de tweede of laatste om ze te kunnen onderscheiden van andere grondwoorden, die, met uitzondering van den *bāris*, even eens geschreven worden. De volgende woorden dienen daarvan tot voorbeelden:

مات *māta*, oog, — مات *māti*, dood.

لاكي *lāki*, echtgenoot, — لاكو *lākoe*, gedrag.

كاي *kāja*, rijk, — كاي *kājoe*, hout.

ايكت *īkat*, binden, — ايكت *ikoet*, volgen.

ڤاسر *pāsar*, markt, — ڤاسر *pāsir*, zand.

كورڠ *kōēroeng*, opsluiten. — كورڠ *kōērang*, ontbreken.

جاهت *djāhat*, slecht, — جاهت *djāhit*, naaijen.

باو *bāwa*, brengen, — باو *bāwoe*, reuk.

ماسق *māsoek*, ingaan. — ماسق *māsak*, rijp.

Sommige woorden, die, met uitzondering van de klinkers, gelijk geschreven schijnen, kunnen gevoeglijk door eenen *tăsjdīd* onderscheiden worden. Zoo wordt تّون *tōēwan*, heer, door den *tăsjdīd*, ten eenemale onderscheiden van تون *tōēnoe*, aansteken (vuur, licht); evenzoo بوّت *bōēwat*, verrigten, van بوت *bōēta*, blind; بوّڠ *bōēwang*, wegwerpen, van بوڠ *bōēnga*, bloem; سيّڠ *sījang*, daglicht, van سيڠ *singa*, leeuw.

Wanneer eene lettergreep uitgaat in و of ي met eene *fat-hah* over de voorafgaande letter, dan moet die *fat-hah* altijd bijgevoegd worden, als اڠكَو *angkau*, gij, en سمڤَي *sampaj*, aankomen. Hierdoor voorkomt men, dat de و en ي worden verward met و en ي *mad*.

Eigennamen behooren steeds met al hunne klinkers en spellingsteekens geschreven te worden. Dit heeft zoo veel voor, en het niet opvolgen van dat gebruik heeft zoo veel tegen, dat het bijkans onnoodig schijnt het aan te bevelen.

Daar er nog eindelijk veel gevallen zijn, waarin het gebruik van klinkers of spellingsteekens als nuttig is te beschouwen, doch die zich niet gemakkelijk tot

vaste regels laten herleiden, zoo komt het voor aanbeveling te verdienen, een klinker of een spellingsteeken te gebruiken overal, waar gevaar bestaat voor eene tweeledige opvatting of voor twijfel.

Het zal een ieder, die nadenkt over de mogelijke dubbelzinnigheid van vele Maleische woorden die geheel zonder klinkers geschreven worden, opvallen, hoeveel gemak het gebruik derzelve te weeg brengt (1). Om bij elk woord al de klinkers te voegen zou ten lastig zijn en geen daaraan geevenredigd gemak aanbieden, daar de minstgeoefende lezer vele woorden zonder een enkelen klinker kan herkennen; maar de gewoonte om dezelve geheel en al achterwege te laten verhindert niet alleen het vlot lezen, maar maakt ook vele zinnen voor tweeledige opvatting vatbaar. Zoo zullen Maleijers den waren zin niet kunnen bepalen van deze weinige woorden اد كمبغ ددالم كبن zonder de bijvoeging van eenen klinker bij het woord كمبغ of zonder het een of ander in den zin, dat de bedoeling duidelijk maakt. De een zal lezen اَدّ كَمبِغ ددالم كَبن *adda kambing di dālam kābon*, er is eene geit in den tuin, terwijl de andere er van zal maken اَدّ كَمبَغ ددالم كَبن *adda kāmbang di dālam kābon*, er is eene bloem in den tuin. Beiden kunnen gelijk hebben, want zonder klinker bij de laatste lettergreep van كمبغ kan men niet bepalen, of de bedoeling was, dat dit woord zou beduiden *eene geit* of *eene bloem*. Meer zoodanige voorbeelden zouden kunnen worden aangegeven, doch dit enkele is voldoende om te bewijzen hoe onbestemd een geschrift moet wezen, waarin geen enkele klinker voorkomt.

Ik zal deze opmerkingen besluiten met een uittreksel uit een Maleisch handschrift, als een voorbeeld van spelling volgens de in de voorgaande bladzijden ter nedergestelde regels, in tegenoverstelling van de gebruikelijke verkeerde schrijfwijze. De linker bladzijde bevat de onjuiste spelling van het Handschrift, dat getrouw gevolgd is. Door dit te vergelijken met de spelling op de regter bladzijde zal de lezer beider waarde kunnen beoordeelen.

---

(1) Elke twee letters, met uitzondering van die welke geenen *tasjdid* kunnen aannemen, kunnen, door de verschillende wijzen van het aanbrengen der klinkers en spellingsteekens, niet minder dan vier en tachtig verbindingen daarstellen, waarvan het meerendeel bestaat uit twee lettergrepen.

VERHAAL

hoe de maan zich in tweeën verdeelde (1).

EERSTE UITTREKSEL.

مک هلبلڠ ايتڤون برجالنله ڤرڬ ککمڤوڠ حتجه دڠن کبسارنن دان لکون تياد ممبيلڠکن
اورڠ سکليين دان تياد سوڠڠن کڤد منشي ستله هلبلڠ ايت همڤرله کڤد کمڤوڠ حتجه دان
تتکال ايت حتجه اد لاڬ برماين دهلامنن سرت دليهت اوله حتجه سورڠ لاڬ مڠندري
کود هندق ماسق دکمڤوڠن دان لکون ترلال ڤرکاس تياد سکال ممبيلڠکن اورڠ مک حتيجه
ڤون سيڬره نايق کرومهن سراي برداتڠ سمبه کڤد محمد دمکينله کات حتجه ياجنجوڠنکو اد
سورڠ لاڬ ترلال بسر تياد ممبيلڠکن اورڠ لاکون دان يامڠندري کود ماسق کمڤوڠ کيت اين
دڠن کبسارنن همبه ملهت دي ستله ايت مک محمد ڤون سيڬر تورن ڤرڬ کڤد ڤنته رومه
هندقله ملهت کلکون هلبلڠ ايت حتي مک هلبلڠ ايتڤون سمڤيله کڤد ڤاڬر ايت دان تتکال
ايتڤون محمد اد بردر دڤنتون ملک ترلهت کڤد هلبلڠ ايت دان هلبلڠ ڤن ملهت کڤد
بڠندا محمد دان هلبلڠ ايت ڤون سيڬر تورن دري ياتس کودن لال برلاري داتڠ سجود ڤد
کاکي بڠندا محمد مک برسبد نبي کڤد هلبلڠ ايت هي هلبلڠ اڤ کهندقم ڤداڬ ارکين
مک اوجر هلبلڠ ايت ياجنجوڠنکو ڤاتيک دسوره اوله راج جنومالک ڤرسيلاکن جنجوڠنکو کڤد
ڤادڠ ابوطالب مک برسبد بڠندا محمد کڤدَ هلبلڠ ايت هي اتوسن ڤرڬيله اڠکو دهلو کڤد
راج کام سکارڠ جوڬ اک داتڠ ستله ايت مک اتوسن ڤون برموهنله لال کمبال مک دڠن
سکتيک ايت جبرائيل ڤون داتڠ ممباو فرمان کڤد محمد دمکين کتاله کتان يامحمد ڤرڬيله
اڠکو کڤد راج جنومالک بارڠ کهندقن اڠکو تورت سڤاي ماسق اکم اسلام ستله سده جبرائيل
برسبد کڤد محمد مک بفرمان الله کڤد جبرائيل دان مکايل ڤرڬيله اڠکو کدو ممباو سکال
ملايکة تورن کدنيا کڤد ککاسهکو ايت هندق اي ڤرڬ کڤادڠ ابوطالب تياد سياڤ مڠيرڠکن

(1) De vertaling van dit stuk door den Heer Robinson is achterwege gelaten, omdat die ter beoordeeling van de spelling niets afdoet. Vert.

VERHAAL
hoe de maan zich in tweeën verdeelde.

EERSTE UITTREKSEL VERBETERD.

مک هلبالڠ ايتڤون برجالنله ڤرڬي ککمڤڠ حاتجه دڠن کبسارنن دان لکون تياد ممبيلڠکن اورڠ
سکليڽ دان تياد سوڤنن کڤد مانسي ستله هلبالڠ ايت همڤيرله کڤد کمڤڠ حاتجه دان تتکال
ايت حاتجه اد لاکي برماين٢ دهلامنن سرت دليهت اوله حاتجه سؤورڠ لاکي مڠندراءي
کود هندق ماسق دکمڤڠن دان لکون ترلال ڤرکاس تياد سکالکال ممبيلڠکن اورڠ مک حاتجه
ڤون سڬرا نايق کرومهن سراي برداتڠ سمبه کڤد محمد دمکينله کات حاتجه ياجنجوڠنک اد
سؤورڠ لاکي ترلال بسر تياد ممبيلڠکن اورڠ لکون دان اي مڠندراءي کود ماسق کمڤڠ کيت
اين دڠن کبسارنن همب مليهت دي ستله ايت مک محمد ڤون سڬرا تورن ڤرڬي کڤد
ڤنتو رومه هندقله مليهت کلکوان هلبالڠ ايت حتي مک هلبالڠ ايت ڤون سمڤيله کڤد
ڤاڬر ايت دان تتکال ايت ڤون محمد اد بردير دڤنتون مک ترليهت کڤد هلبالڠ ايت دان
هلبالڠ ڤون مليهت کڤد بݢيند محمد دان هلبالڠ ايت ڤون سڬرا تورن دري اتس کودان لال
برلاري داتڠ سجود ڤد کاکي بݢيند محمد مک برسبد نبي کڤد هلبالڠ ايت هي هلبالڠ اڤ
کهندقم ڤداک اورکين ملک اوجر هلبالڠ ايت ياجنجوڠنک ڤاتيک دسوره اوله راج جنومالک
ڤرسلاکن جنجوڠنک کڤد ڤادڠ ابوطالب مک برسبد بݢيند محمد کڤد هلبالڠ ايت هي اتوسن
ڤرݢيله اڠکو دهول کڤد راج کام سکارڠ جوڬ اک داتڠ ستله ايت مک اتوسن ڤون برموهنله
لال کمبال مک دڠن سکتيک ايت جبرائيل ڤون داتڠ ممباو فرمان کڤد محمد دمکين
کتاڽ کتان يامحمد ڤرݢيله اڠکو کڤد راج جنومالک بارڠ کهندقن اڠکو تورت سڤاي ماسق
اکام اسلام ستله سده جبرائيل برسبد کڤد محمد مک بفرمان الله کڤد جبرائيل دان ميکائيل
ڤرݢيله اڠکو کدو ممباو سکال ملائکة تورن کدنيا کڤد ککاسهک ايت هندق اي ڤرڬي کڤادڠ
ابوطالب تياد سياڤ مڠيرڠکن ککاسهک ايت کارن اتوله کسوره اڠکو سکلين ڤرڬي کدنيا دان

ككاسهكو ايت كارن ايتله ك سوره اڠكو سكلين ڤرڠ كدنيا دان مڠيرڠكن ككاسهكو مك
جبرائيل دان مكايل كدون ڤون تورنله ممباو توجه ڤوله ريب ملايكة سرت ڤدان دان سرت
ڤكاينن دان ماسيڠ٢ دڠن صفتن دان ايلق رڤان ملك جبرائيل ڤون داتڠله سرت مكايل
كدون ڤون ممبري سلام كڤد محمد سراي دسهوتن اوله سلامن جبرائيل دان مكايل مك
اجر جبرايل دان مكايل ياجنجوڠنكو همب داتڠ اين دتيتهكن الله دڠن سڬال ملايكة داتڠ
مڠيرڠكن جنجوڠنكو ايتله يڤدنڬرهكن توهن يڠ مها بسر كڤد جنجوڠنكو دبري كبسارن دان
كمليان تونكو ياجنجوڠنكو اڠكتله كڤل تونكو لهتله نڬر توهن كڤد جنجوڠنكو*

شهدان مك محمد ڤون مڠڠكتكنله كڤلان لال ممندڠ كاتس ملك ترلهت اوله محمد كڤد
سڬال ملايكة ايت دڠن سڬال ڤكاينن ماسيڠ دڠن صفتن دان ماسيڠ٢ دڠن رڤان ايت مك
اجر جبرايل يا محمد بايكله جنجوڠنكو سمبهيڠ دهلو مك محمد ايتڤون سمبهيڠله ستله سدة
سمبهيڠ مك نبي ايتڤون تورنله برجالن دايرڠكن اوله مريكيت برجالن كڤادڠ ابوطالب كلكين
كدڠرنله سواره سڬال ملايكة دڠن تمڤك سورقن ترلال ڬمره ڬڬق ڬمڤيت ببين دان ورت
ايتڤون سمڤيله كڤد راج جنومالك دان سڬال اورڠيڠ اد دڤادڠ ايت دان بوم ڤون برڬرقله
مك راج جنومالك ڤون برتان كڤد منترين سراي كتان هي منتريكو سوره اڤاكه اين سڤرت
اكن قيامة مك سمبه منتري ايت ياتونكو شاه عالم ايتله محمد يتيم داتڠ دڠن سڬال
ملايكة سرتان مڠيرڠكن دي دان سڬال اورڠيڠ اد دڤادڠ ايت سموان ممندڠ كڤد جالن بسر اداڤون
تڠكال ايت متهاري ڤون سڤرت دسڤوت اون درڤد كبڤاكن ملايكة مڠيرڠكن محمد مك
سكتيك لاڬ ڤون ترڠله سڤرت متهاري بهارو تربت مك ترلهت ڤد اورڠ باڽق نبي ايت
داتڠ دان سڬال اورڠ ايتڤون حيرانله ترچڠڠ ملهت كڤد نبي داتڠ همڤر ڤادڠ مك سڬال
بڠسا هاشم سڤرت عباس دان ابوطالب ايتڤون ڤرڬيله منداڤتكن محمد ايت*

ستله دلهت اوله راج جنومالك محمد داتڠ ملك دسورهن ممباو كرسي ستله محمد

مڠئيرڠکن ککاسهڽ مک جبرائيل دن ميکائيل کدوان ڤون تورنله ممباو توجه ڤوله ريب ملائکة سرت ڤدان دن سرت ڤکاينن دن ماسيڠ٢ دڠن صفتن دن ايلق روڤان مک جبرائيل ڤون داتڠله سرت ميکائيل کدوان ڤون ممبري سلام کڤد محمد سراي دساهتن اوله سلامن جبرائيل دن ميکائيل مک اوجر جبرائيل دن ميکائيل ياجنجوڠنکو همب داتڠ اين دتيتهکن الله دڠن سکالين ملائکة داتڠ مڠئيرڠکن جنجوڠنکو انيله يڠ دأنڤرهکن توهن يڠ مهابسر کڤد جنجوڠنکو دبري کبسارن دن کملياءن توانکو ياجنجوڠنکو اڠکتله کڤال توانکو ليهتله انڤره توهن کڤد جنجوڠنکو*

شهدان مک محمد ڤون مڠڠکتکنله کڤلان لال ممندڠ کأتس مک ترليهت اوله محمد کڤد سکالين ملائکة ايت دڠن سکالين ڤکاينن ماسيڠ٢ دڠن صفتن دن ماسيڠ٢ دڠن روڤان ايت مک اوجر جبرائيل يامحمد بايکله جنجوڠنکو سمبهيڠ دهول مک محمد ايت ڤون سمبهيڠله ستله سده سمبهيڠ مک نبي ايت ڤون تورنله برجالن دأيرڠکن اوله مريکئ ايت برجالن کڤادڠ ابوطالب کلکين کدڠارنله سوار سکالين ملائکة دڠن تمڤيکڽ سورقن ترلال گمورو ݢاݢڤ گمڤيت ببين دن ورت ايت ڤون سمڤيله کڤد راج جنومالک دن سکالين اورڠ يڠ اد دڤادڠ ايت دن بوم ڤون برݢرقله مک راج جنومالک ڤون برتان کڤد منترين سراي کتان هي منتريکو سوار اڤاکه اين سڤرت آکن قيامة مک سمبه منتري ايت ياتوانکو شاه عالم اتوله محمد يتيم داتڠ دڠن سکالين ملائکة سرتان مڠئيرڠکن دي دن سکالين اورڠ يڠ اد دڤادڠ ايت سوان ممندڠ کڤد جالن بسر اداڤون تڠکال ايت منتهار ڤون سڤرت دسڤت آون درڤد کبڽقکن ملائکة مڠئيرڠکن محمد مک سکتيک لاݢي ڤون ترڠله سڤرت منتهار بهار تربت مک ترليهت ڤد اورڠ باڽق نبي ايت داتڠ دن سکالين اورڠ ايت ڤون حيرانله ترچڠڠ٢ مليهت کڤد نبي داتڠ همڤر ڤادڠ مک سکالين بڠس هاشم سڤرت عباس دن ابوطالب ايت ڤون ڤرݢيله منداڤتکن محمد ايت*

ستله سده دليهت اوله راج جنومالک محمد داتڠ مک دسورهن ممباو کرسي ستله

سمڤيله لال دودقله دياتس کرسي مکڽ برسبد راج کڤد محمد سراي کتان هي محمد بهو
همبه منداڠر ورت در ڤد سڬال اورڠ بسر دان کاي يڠ ددالم نڬري مکه اين بهو تونکو کونن
مڠتاکن ديري تونکو نبي اخرزمان دان مکت سڬال نبي دان جنجوڠن سڬال نبي دان اڤاکڽ
معجزة تونکو دان اڤاکڽ اد تندن تونهمب مڠتاکن ديري تونکو نبي اخر زمان اداڤون نبي نوح
بهترن دتربڠکن ملايکة کادره ايتله تندن دان سباڬي نبي ابراهيم ايت تتکال دبوڠکن نمرد
کدالم اڤ تياد هاڠس ايتله تندان دان نبي داود تتکال اي سمبهيڠ سڬال ڤوهن کايو کيون
سموان سجود سرتان ايتله اکن تندان سباڬي نبي سليمان چنچنن اکن تندان سباڬي نبي
عيسي ميت برکات٢ دڠن دي ايتله تندان اداڤون نبي يڠ دهلو٢ ايت سکلينن اد ماسيڠ
دڠن تندن سرت معجزتن يامنجاد نبي سبرمول سکارڠ تونکو مڠتاکن ديريم منجاد نبي اخر
زمان اڤ معجزة تون همبه اداڤون سڬال اورڠ بسر٢ دالم نڬري مکه اين برکات سکلين کڤد
همبه بهو محمد يتيم ايت مڠتاکن ديرين ڤڠهول سڬال نبي سکلين مان تندن تونکو تنجقکنله
کڤد همبه سکلين اين جکلو تياد سڤرت کتا تونکو ايت همبه سديا ممبري عايب ستله دمکين
مکڽ محمد ڤون برسبد کڤد بڠنده ايت دان ڤد سڬال مريکيت هي توان٢ سکلين تيادکڽ
تونهمبه منڠر بهو سسڠڬهن اکڽ دلبهکن درڤد سکلين نبي دان کسدهن سکلينن نبي دان
ڤڠهول سموان دان منڠهکن اڬم اسلام دان مڤتاکن معجزة يڠ اندە دان اک دکسهي توهن
يڠ سبنر٢ن ستله ايت مکڽ اجر راج جنومالکڽ هي محمد اکن سکارڠ اين ڤمنت سڬال
اورڠ بسر٢ يڠ ددالم نڬري مکه هندقله دسورهن ممڠڬل بولن کڤد تونکو ارکين جکلو داڤت
بولن ايت دڤڠڬل اوله تونکو سرت مڠوچڤ شهادة اکن تونکو دڠن ڤارڠ سورهن سڤاي ددڠر
اوله منشي يڠ باڽق ايت دان سڬال کلورڬا همبه کچيل بسر هين دين سکلينن منڠر سورە
بولن ايت ستله سده اي مڠوچڤ شهادة دان تونکو سورە ماسقکن بولن ايت کتاڠن باجو
تونکو يڠ کيري دان کلورکن ڤد تاڠن باجو يڠ کانن دان لال بولن ايت بله دو سبله کمشرق

مُحَمَّدْ سَمْفَيله لال دودقله دائتس كرسي مَكّ برسَبد رَاج كفَدّ مُحَمَّدْ سراي كَتان هَي مُحَمَّدْ
بهوّ هَمب منَدغر وَرت دَرّ قَدّ سكَال أُورغ بَسر دَن كَيَكَايَ يَغ ددالم نكَري مَكَّهْ اين بهوّ توّنك
كونن مغئَتاكن دير توّنكت نبي آخر زمان دَن مكوت سكَال نبي دَن جُنجوغن سكَال نبي دَن
اَقّاكه مُعجزة توّنك دَن اَقّاكه تَندان توّن هَمب مغئَتاكن دير توّنك نبي آخر زمان اَدّقُن
نبي نُوحْ بَهتران د تَربغكن ملائكة كَئدار اِتوله تَندان دَن سباكَي نبي اِبرَاهِيمْ ايت تتكال
د بوّغكن نَمْرُودْ كدالم آفِ تياد هاغس اِتوله تَندان دَن نبي دَاءُودْ تتكال ايّ سمبهيغ سكَال
ڤوهن كَيَكَيوءن سمُوان سجود سَرتان اِتوله آكن تَندان سباكَي نبي سُلَيْمان چِنچِنن آكن تَندان
سباكَي نبي عِيْسَي مَيت بركَتَكات دَغن ديّ اِتوله تَندان اَدّقُن نبي يغ دهُلُدهول ايت سكليّئن
اَدّ ماسِغ٢ دَغن تَندان سَرت مُعجزتن ايّ منجاد نبي سبرمول سكارغ توّنك مغئَتاكن دِريم
منجاد نبي آخر زمان اَقّ مُعجزة توّن هَمب اَدّقُن سكَال أُورغ بسَر٢ دالم نكَري مَكَّهْ اين
بركات سكليّن كفَدّ هَمب بهوّ مُحَمَّدْ يتيم ايت مغئَتاكن دِرين ڤغهول سكَال نبي سكليئن مان
تَندان. توّنك تُنجفكنله كفَدّ هَمب سكليئن اين جِكَلَو تياد سَقرت كات توّنك ايت هَمب
سديّ ممبري عَايبْ سَتله دمكيّن مَلّك مُحَمَّدْ ڤن برسَبد كفَدّ بَكندَ ايت دَن قَدّ سكَال
مريكَ ايت هَي توّن سكليئن تيدَاكه توّن هَمب منَّقر بهوّ سسُغكهن آكُ دلَبهكن دَرّقَدّ
سكليئن نبي دَن كسُدّاهن سكليئن نبي دَن ڤغهول سمُوان دَن منّكَهكن أكَام اسلام دَن مپتاكن
مُعجزة يَغ اِنده دَن آكُ دكَسيهِ توهَنْ يغ سبَنر٢ن سَتله ايت مَلّك أُوجر راج جَنُومَاكْ هَي
مُحَمَّدْ آكن سكارغله اين ڤِمّنت سكَال أُورغ بسر٢ يغ ددالم نكَري مَكَّهْ هندقله دسورهن ممّقِل
بولن كفَدّ توّنك أُركيّن جكَلَو داقت بولن ايت دقَغكِل أُوله توّنك سَقرت مغئُوچڤ شهادة
آكن توّنك دَغن ڤارغ سوَران سڤاي ددَغر اوله مانسيّ يغ باپق ايت دَن سكَال كلُورك
هَمب كَچِل بَسر هين دين سكليئن منّغر سوار بولن ايت سَتله سُدّه ايّ مغئوچڤ شهادة
دَن توّنك سوره ماسُقكن بولن ايت كتاغن باجُ توّنك يَغ كيرِ دَن كلُوّركن قَدّ تاغن باجُ يَغ

20

دانِ سبله كمغرب شهدان برتمو ڤول دلاڠت سڤرت دهلو كال جوا سواتڤون جاڠن برچلا بولن
ايت سڤرت ڤرمنتائنكو سكليئن كڤد تونكو جكلو داڤت سڤرت ڤرمنتائنكو سكليئن اكن توان
دان سموانِ اورڠ بسر٢ يڠ دهادڠ ماوله منورت اڠم تونكو دان مڠاكٓ بهو سسڠڬهڤاله تونكو اين
نبي اخر زمان*

Het vorenstaande uittreksel is voldoende om het verschil van spelling der tegenover elkander gestelde bladzijden te doen uitkomen. Een verder uittreksel kan strekken om de nieuwsgierigheid te bevredigen van hen, die het vertelsel niet kennen, en tevens tot onderrigt van den leerling in het Maleisch.

كانن دن لال بولن ايت بله دوّ سبله كمشرق دن سبله كمغرب شهدان برتمو ڤول دلاڠت
سڤرت دهول كال جوّ سواتڤن جاڠن برچله بولن ايت سڤرت ڤرمنتائنك سكليئنن كڤدّ توّنك
جكلو داڤت سڤرت ڤرمنتائنك سكليئنن آكن توّن دن سموان اورڠ بسر٢ يڠ دڤادڠ مووله منوّرت
اكام توّنك دن مڠئاك بهوّ سسڠڬهڽاله توّنك اين نبي آخر زمان*

Tweede Uittreksel.

ستله سدّه بكند برسبد دمكيّن ايت مكّ سڤرا برديري ابوجهل سرت دڠڬڤن تاڠن راج
جنومالك سرت دجڠجڠن كئاتس كڤلان لال بركات وه مكوت سكال عرب ترلال سڬچتّ
همب منڠر برسبد بكند دمكيّن كڤدّ هات ڤاتك دمان داڤت بولن ايت دڠڬڤلن اوله
محمّد ايت مكّ سبد محمّد كڤدّ بكند ايت اديڤن همب تياد كواس ممڠڬڤل بولن ايت
يڠ كواس هان الله جوڬ تياد لاين دن ايّ كواس ملكوكن قدرتن آتس سكال همبان حتّي
هار ڤن ڤتڠله مكّ نبي ايتڤن ڤرڬيله مڠمبل اير سمبهيڠ مغرب ستله سدّ هابس سمبهيڠ
سراي منت دعا كڤدّ الله لال برسبد ڤدّ راج جنومالك دن اورڠ بسر٢ دن اورڠ كيكاي
دن تتكال ايت ڤن برهمڤنله سكال بڠس هاشم نايق كئاتس بوكت قبالس مكّ نبي ڤن
سمبهيڠ ڤول دوّ ركعة ستله دمكيّن مكّ نبي برسبداله ڤدّ جنومالك دن سكال ايس نڬري
عرب سراي بركات ليهتله توّن سكليئنن كبنارن توهن ملكوكن قدرتن آتس سكال همبان مكّ
محمّد ڤن ممندڠ كڤدّ بولن سراي سرسرو دمكيّن سوران هي قمر داتڠله اڠكو دڠن كواس توهن
ڤدّ بارڠ كهندق همبان دڠن انڬره توهنك يڠ مهابسر دن كواس ستله ايتڤن مكّ بولن داتڠله
بركليليڠ كعبة توجه كال جتّي كلكيّن مكّ بولن ايتڤن داتڠ بربتوان ڤدّ سيس نبي دن بولن
ايتڤن برهنت سراي مڠوچڤ شهادة دڠن ڤارڠ سوران مان يڠ تياد ڤرچاي آكن نبي ايت
سموان تركجت ربه ڤڠسن منڠر سوار بولن مڠوچڤ شهادة ستله ايت مكّ بولن ايتڤن ماسقله

کتاڤن باج محمد يڠ کير لال کلور درڤد تاڤن باج يڠ کانن مک بولن ايت ممبلهکن درين
سبله کمشرق دن سبله کمغرب دن بولن ايتڤون نايقله کلاڠت برتمو ڤول دلاڠت سڤرت دهول
جوک سواتڤون تياد چلهن مک محمد ڤون تورنله در آتس بوکت قبايس ايت دئيرڠکن اوله
راج جنوماليک دن عباس دن ابوطالب دن علي دن زوبير دن سکال اورڠ بسر٢ دن اورڠ
کيکاي سکليئن مڠئيرڠکن نبي تورن کڤادڠ ابوطالب شهدان مک برسبد بݢند کڤد مريک
ايت هي تون٢ سکليئن اڤاکه بيچار تون٢ سکارڠ آکن محمد ايت دن سکارڠ همب باڤق
ڤرچاي ڤدان نبي آخر زمان دن کسداهن نبي سکليئن دن مکوت سکال نبي دن جنجوڠن
سکال نبي ستله ابوجهل مڠڤر کات بݢند مک برکتاله ابوجهل سکارڠ تونک ڤرچاي آکن
اورڠ همباتن ايت مک داڤت بولن ايت دڤڠݢلن دن برسبد بݢند هي ابوجهل جاڠنله اڠکو
تياد ڤرچاي دن محمد ايت بوکن بارڠ٢ لکون جکلو اڠکو تياد ڤرچاي ڤربوتله اڠکو دمکين ايت
سڤرت محمد ستله ابوجهل مڠڤر سبد بݢند ايت مک ابوجهل ڤون لريله درڤد ڤادڠ ايت دڠن
سکال کلورݢان درڤد تاکتن آکن بݢند ستله دمکين مک راج جنوماليک سجود ڤد کاک محمد
دن سکال اورڠ بسر٢ دن اورڠ کيکاي سموان داتڠ مملق کاک نبي دڠن حرمتن سراي ماسق
اسلام دڠن اخلاص هتين سرت دڠن سکچتن سکليئن مريک ايت سراي دأجرکن مڠوچڤ
شهادة

ستله سده مک نبي محمد ڤون کمبليله کروماهن سرت دأيرڠکن اوله سکال کلورݢان دن
سکال صحبتن دن راج جنوماليک دڠن سکال منتري هلبالڠ دن سموان رعيتن ايت مڠئيرڠکن
نبي برجالن کمبال ککمڤڠ حاجتن ستله سده مک محمد ڤون برسبد کڤد راج جنوماليک دن
سکال اورڠ بسر٢ سکليئنن ايتڤون دودقله ستله سده دودق مک اوجر راج جنوماليک ياجنجوڠنک
اد سوات لاڠ مقصود ڤاتک کڤد جنجوڠنک مک برکات محمد اڤاکه مقصود تونک کڤداک
ارکين برکتاله بݢند اداڤون استري همب برانق سأورڠ تياد بروڤ دن تياد برکڤال دن تياد

كاكڽ تاڠن چڠكلو توڠكت نبي آخر زمان لڠكڤكنله كڤدان مك سبد محمد كڤد بڬند ايت
تتاڤ همب تياد كواس دان يڠ كواس ايت الله ملڠكڤكن بارڠ يڠ كورڠ دان سكتيك لاڬ
جبرائيل ڤون داتڠ ممباو فرمان كڤد نبي محمد دمكينله فرمانڽ هي ككاسهك ڤرڬيله اڠكو
كروم راج جنومالك دان اڠكو توتڤ آنق ايت دڠن شال كمدين اڠكو سمبهيڠكن دو ركعة
ستله سده مڽبت نام محمد نبي آخر زمان هندقله اڠكو ممبري آنق ايت كڤد بڤان دان
محمد ڤون منداڤت حيدية سراي بركات كڤد راج جنومالك بايكله كيت سكليٴن برڠكت
كروم راج جنومالك دان نبي ڤون بربڠكت سراي برجالن دڠن سكال صحبة مڠيرڠكن نبي
كروم بڬند ستله سمڤي مك بڬند برسبداله كڤد نبي محمد دودقله توانك مك محمد دڠن
سكال صحبة ڤون دودقله دكرسي دان سكتيك ايت جو بڬند ڤون ممباو آنقن كڤد نبي دان
نبي ايتڤون مڠمبل آنق ايت سراي دتوتڤن ستله سده دتوتڤن مك محمد ايتڤون سمبهيڠكن
آنق ايت سراي منت دعا كڤد الله شهدان سراي دبوك دڠن تولڠ الله كڤد همبان ايتڤون
لڠكڤله آنق ايت دڠن ايلق ڤارسن دان برچهاي مكان سڤرت بولن ڤرنام امڤت بلس هاري
مك برسبداله نبي كڤد راج جنومالك هي راج امبلله تون همب آنق اين ڤلهاراكن بايك٢
مك بڬند ڤون سكرا سجود كباوه حضرة نبي سراي بركات سڠڬهڤاله توانك نبي آخر زمان
مكوت سكال نبي دان جنجوڠن سكال نبي دان كسدهسداهن سكال نبي مك بربڠكتله بڬند
درڤد سجودن لال مڽورو ممڠڤل سورڠ بندهار مڠلواركن امس دان ڤيرق دان ڤكاين انده٢ دان
سهاي لكلاك سڤوله اورڠ دان سهاي ڤرمڤون سڤوله اورڠ سكليٴنڽ دڤرسمبهكن كڤد نبي ايت
دان ستله ايت مك دڤرجموڽ ماكن مينم دان سكال صحبة دان كلورڬان دان اورڠ بسر٢ دان
سكال اورڠ كچيكاي سكليٴنڽ ماكن مينم برسوكسوكاٴن ستله دمكين مك نبي ڤون موهنله كڤد
بڬند لال كمبال كروم حاتجه دمكينله*

Aanteekeningen.

A (bl. 40).

Te oordeelen naar de verschillende en uiteenloopende wijzen waarop de *fat-hah* in Romeinsche karakters wordt uitgedrukt, komt het hoogst waarschijnlijk voor, dat men zich nimmer een duidelijk en helder denkbeeld heeft gevormd van de juiste hoeveelheid klanken welke die klinker bezit. Bij eene aandachtige beschouwing zal het echter blijken, dat de *fat-hah* niet meer dan twee klanken heeft, namelijk die van de zacht korte *e* in *begin*, *geluk*, en die van de *a* in *pan*, *man*, enz.

De meeste schrijvers stemmen met elkander overeen in het uitdrukken van den tweeden klank van *fat-hah*, door *a*, doch verschillen onderling zeer in de wijze van uitdrukking van den eersten klank. De Heer Crawfurd, in zijne Geschiedenis van den Indischen Archipel, is welligt de eenige schrijver die dien klank door eene en dezelfde letter heeft wedergegeven. Overal, waar hij vermeende dat die klank voorkwam, heeft hij daarvoor gebezigd de *a* aldus gemerkt *ă*, en de openhartigheid noopt mij, te erkennen, dat zijn werk mij het eerst het denkbeeld gaf om ook die letter zoodanig daarvoor te gebruiken.

Het is te bejammeren dat de Heer Marsden in zijne spraakkunst en in zijn woordenboek niet met meer juistheid de verschillende klanken van de klinkers wedergeeft. Zijne lezers ondervinden het lastige van het gebruik van drie verschillende karakters om den eersten klank van *fat-hah* uittedrukken. De *a* in de eerste lettergreep van *dă-ngar*, de *e* in *be-nar*, en de eerste *oe* in *djoe-moe*, behoorden allen denzelfden klank te hebben, namelijk dien van *e* in *begin*, enz. Doch hoezeer Dr. Marsden niet den hoogsten trap van volmaaktheid bereikt heeft, kan men hem echter daarmede gelukwenschen, dat hij dien meer nabij is gekomen dan sommigen, die zich als Maleische taalkenners den grootsten naam hebben verworven en niet met de moeijelijkheden hadden te kampen die hij ondervond.

Werndlij, die eene Maleische spraakkunst vervaardigde en de psalmen in versmaat overbragt, en Leijdekker die het grootste gedeelte der thans bestaande Bijbelvertaling (1) overzette, bewerkten een en ander op de plaats zelve en onder

(1) Het is misschien niet algemeen bekend, dat deze overzetting tot het VI kapittel van den Brief aan de Ephezen het werk is was Melchior Leijdekker en dat dezelve, na diens ziekte, is beeindigd door Petrus Van der Vorm.

de gunstigste omstandigheden, en evenwel hebben zij niet minder dan vier verschillende letters gebruikt, om den eersten klank van *fat-hah* uittedrukken. De *a* in de eerste lettergreep van *sam-pat*, de *e* in *benar*, de *o* in *som-bah*, en de *i* in *pi-tjah*, toonen de vier wijzen aan, waaròp zij dien eenvoudigen klank hebben wedergegeven. Daargelaten dat geene dezer letters, op de Nederduitsche wijze uitgesproken, den waren klank wedergeeft, is buitendien het gevolg van deze verscheidenheid eene zeer verkeerde uitspraak. De inlandsehe Christenen in de Nederlandsche bezittingen, die, zoo men weet, den Maleischen Bijbel in Romeinsch karakter lezen, volgen de uitspraak van die overzetting, en, zoo als men natuurlijk kan verwachten, verschilt hunne uitspraak van sommige woorden zeer veel van die hunner Mohamedaansche buren, want daar de laatsten den eersten klank van *fat-hah* steeds uitspreken als wij de zacht korte *e*, hebben de eersten daarvoor, naar omstandigheden, den klank van *a*, *e*, *o*, of *i*.

Op de Maleische eilanden, waar de Christen bevolking verre de Mohamedaansche overtreft, is de uitspraak der Christenen meer verbasterd dan te Batavia en elders waar de Mohamedanen het talrijkst zijn. Dit zal te minder verwondering baren, wanneer men weet, dat op die eilanden de Bijbel in Romeinseh karakter zoo wel de grondslag is van spraakkunst, spelling en uitspraak als van de Godsdienst.

B (bl. 45).

Werndly heeft beweerd, dat de zwakke letters nimmer eenen *djazam* kunnen aannemen, waarin hij door Dr. Marsden, blijkens diens spraakkunst (bl. 56 der Ned. vertaling), is gevolgd. Ik moet echter, om de volgende redenen, in gevoelen van beide schrijvers verschillen. Ik ondervroeg dienaangaande verscheidene Maleijers, die als goed onderrigte lieden bekend stonden, en allen verklaarden, dat, wanneer de و en ي *hoeroef mad* zijn, zij, even als elke andere letter, eenen *djazam* vereisehen.

Wijders heb ik eigenhandig een Maleisch Handschrift overgeschreven, waarbij al de klinkers en klankteekens waren in acht genomen en waarin geene enkele و of ي als *hoeroef mad* voorkwam, zonder *djazam*, ten zij in' het midden van eene lettergreep. Eindelijk beschouw ik de Maleische omschrijving van *hoeroef mad*, zoo als die voorkomt op bl. 44 van dit werkje, als beslissend; want wat zijn و *māti* en ي *māti* anders dan و en ي met eenen *djazam*?

C (bl. 50).

Dr. Marsden zegt in zijne spraakkunst (bl. 10 van de Ned. vertaling), dat de *ālif* aan het begin van een woord kort is »tenzij boven dezelve het teeken *meddah* gesteld is, dat uitbreiding beteekent en de lengte der klinkers verdubbelt."

Deze opmerking is niet zoo duidelijk als men zou kunnen verlangen en het is eenigzins moeijelijk hare juiste strekking te bepalen. Indien het de bedoeling van Dr. Marsden is, te beweren dat de *ālif* aan het begin van een woord kort is, uitgenomen dan, wanneer zij de toepassing van de *meddah toelaat*, dan valt de juistheid van zijne opmerking niet te betwijfelen, want dat is eigenlijk hetzelfde gezegd, als dat de *ālif bărbāris* aan het begin van een woord korter is dan de *ālif mad*.

Doch is dit wel de bedoeling van Dr. Marsden? Wil hij niet liever zeggen, dat de *ālif* aan het begin van een woord kort is, tenzij zij *werkelijk* van eenen *meddah* voorzien is? Ik hoop dat ik Dr. Marsden geen onregt aandoe, maar zoodanig komt mij voor de strekking van zijn gezegde te zijn, en dit meen ik te mogen afleiden van de daadzaak, dat hij de *ālif* aan het begin van sommige woorden met eenen *mad* geteekend heeft en andere niet.

Schijnt dus niet deze onderscheiding, in verband gebragt met het voorafgaande gezegde, duidelijk te moeten uitdrukken, dat de *ālif*, aan het begin van een woord, als lang moet worden beschouwd, wanneer zij eenen *mad* heeft, en als kort wanneer dat teeken haar niet vergezelt?

Indien zoodanig de bedoeling is van Dr. Marsden, dan is er reden om te vreezen dat zijne zienswijze niet geheel juist is, want zij zou doen veronderstellen, dat de Maleijers nimmer nalaten eenen *mad* te plaaten over de *ālif* aan het begin van een woord, wanneer die *ālif mad* is, en, bij gevolg, dat, wanneer er geen *mad* is, de *ālif* kort moet zijn.

Maar het is te algemeen bekend om er bij stil te staan, dat de Maleijers zelden den *mad* over eene *ālif mad* stellen aan het begin van een woord, zoodat men niet kan zeggen, dat eene *ālif ālif bărbāris* of, zoo als Dr. Marsden zou uitdrukken, eene *korte ālif* is, alleen omdat er geen *mad* boven staat.

Wanneer wij Dr. Marsdens woordenboek opslaan, dan vinden wij, dat van al de woorden die met *ālif* beginnen, slechts twaalf den *mad* hebben, namelijk آخر *ākhir*, آخرت *ākhirat*, آدم *ādam*, آرا *āra*, آرڠ *ārang*, آڠس *angsa*, آڤ *āpi*, آلت *ālat*,

آير *ajer*, آيم *ajam*, آيه *ajah*, en آية *ājat*; آغس had echter behooren te worden geschreven أَغَس. Wij moeten daaruit evenwel niet opmaken dat, deze twaalf woorden de eenige in de taal zijn, die met eene lange *ālif* beginnen, want Dr. Marsden heeft zelfs امق *āmoeq* en اج *ādji*, geschreven met eene lange *ā*, hetgeen doet veronderstellen, dat hij in beide woorden de *ālif* lang dacht, hoewel hij in geen van beiden dit door eenen *mad* heeft uitgedrukt.

De wijze van spelling van deze woorden schijnt niet te zijn overeen te brengen met de bewering, dat de *ālif* aan het begin van een woord kort is, tenzij dezelve eenen *meddah* voere; want terwijl het niet bezigen van eenen *meddah* aanduidt dat de *ālif* kort is, geeft de lange Romeinsche *ā* te kennen dat zij lang is. Dezelfde tegenstrijdigheid schijnt te bestaan in de spelling van Werndlij en van de Bijbelvertalers, want somtijds merken zij de *ālif* van het begin van een woord met eenen *mad*, als in *āpi* en *ājer*, terwijl in vele andere gevallen, als in *ākoe*, *ādjar* en *ānaq*, de *ālif*, hoewel zonder *mad*, wordt uitgedrukt door de lange *ā* en dus als lang beschouwd. Doch welk onderscheid is er tusschen eene lange *ālif* en eene *ālif mad*, of, volgens de uitdrukking van Dr. Marsden, eene *ālif* met het spellingsteeken *meddah*? Zijn zij niet geheel en al hetzelfde, en heeft niet de *ālif* in *ākoe*, *ādjar*, *ānaq*, en veel andere woorden, evenzeer het regt om eenen *mad* aan te nemen als de *ālif* in *āpi*, en *ājer*? De zaak schijnt te zijn, dat de achtelooze Maleijers soms eenen *mad* boven de *ālif mad* hebben gesteld aan het begin van enkele woorden, terwijl zij het hebben nagelaten in verreweg de meeste gevallen waarin het te pas kwam, en dat oude taalbeoefenaars zich niet geregtigd achtten eenen *mad* te gebruiken, daar waar de inboorlingen dit niet deden, hoewel zij door hunne Romeinsche spelling deden blijken, dat zij de *ālif* als lang beschouwden.

D (bl. 60).

Indien het aan eenen vreemdeling vergund kon zijn het denkbeeld van eene verbetering in eene taal aan te geven, dan zou het niet moeijelijk zijn het bezwaar uit den weg te ruimen, dat ondervonden wordt door het gemis aan spellingsteekens, waardoor de beide klanken van de *fat-hah* van elkander kunnen worden onderscheiden. Men zou de *fat-hah* of *bāris di ātas* uitsluitend kunnen bezigen om den breeden klank van dien klinker uit te drukken, zoo als die is in ڤَنْتَس *pantas*

terwijl de eerste klank zou kunnen worden te kennen gegeven door het klinkerteeken geheel weg te laten, zoo als in بسر *bŭsar*, بنر *bŭnar*.

Daar de eerste klank van de *fat-hah* zonder twijfel die klinkerklank is, welke in vele Oostersche talen beschouwd wordt als onafscheidelijk van den medeklinker, zoo is de boven aangegevene wijze eenvoudig die, welke in het Sanskrit en de daaraan verwante talen aangenomen is.

In die talen wordt geen teeken gebezigd om den onafscheidbaren klinker aan te duiden, uitgenomen aan het begin van eene lettergreep, welke uitzondering niet van toepassing is op het Maleisch. Daardoor bestaan vele lettergrepen uit eenen eenvoudigen medeklinker, waarbij de onafscheidbare klinker verondersteld wordt. Aldus vormen in het Bengaleesch de twee medeklinkers *kau* en *tau*, zonder eenig teeken dat een klinker aanduidt, het tweelettergrepige woord *kautau*, hoeveel.

Wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat verscheidene aan het Maleisch verwandte talen van den oosterschen Archipel, alphabets en spellingstelsels hebben, die op het Sanskrit gegrond zijn, dan schijnt er geen overwegend bezwaar tegen te bestaan, om het Maleisch, hoewel zich in een vreemd kleed gehuld hebbende, in dit opzigt te doen overeenstemmen met deszelfs naauwe verwanten.

Een voorbeeld van hetgeen hier voorgesteld wordt is gegeven in de volgende *panton*, die de lezer, hoewel hij dezelve welligt nooit te voren heeft gezien, waarschijnlijk gemakkelijk zal onteijferen zonder behulp van Romeinsche karakters.

كال ڤوهن كاي ددالم سجاجر ۞ تيدق بربوغ مان بربوه

كال اورغ مود تياد بلئاجر ۞ مان بدين تتكال توه*

De meeste Europeanen, die over de Maleische taal hebben geschreven, schijnen te hebben gemeend, dat het gebruik van Romeinsche karakters onmisbaar was, als het eenige mogelijke middel, om hunnen lezers een duidelijk denkbeeld te geven van de ware uitspraak van het Maleisch. Doch wanneer het stelsel van klinkers en spellingsteekens, waarover dit werkje handelt, juist mogt zijn, en de voorgestelde wijze van aanduiding van den onafscheidbaren klinker mogt worden aangenomen, dan zou men de Romeinsche karakters geheel ter zijde kunnen laten, want men zou van dezelve, voor de studie van het Maleisch, niet meer nut kunnen trekken, dan voor de studie van het Sanskrit of Bengaleesch, en Dr. Marsden zou

alsdan het publiek eene nieuwe uitgave van zijn woordenboek kunnen aanbieden, zonder de moeite te behoeven te nemen van elk woord met twee verschillende karakters te schrijven.

E (bl. 61).

Hoe algemeen deze regel ook zij, schijnt hij, evenwel niet algemeen genoeg begrepen of ten minste niet behoorlijk opgevolgd te worden. In de meeste geschriften van Europeanen wordt hij eenige malen geschonden; doch het is niet noodig na te gaan, of dit aan gebrek aan kennis of aan gebrek aan oplettendheid is toe te schrijven. Tot opheldering zal het niet ongepast wezen, eenige voorbeelden van zoodanige afwijking aantegeven. In elk der volgende woorden wordt eene lettergreep verondersteld te beginnen met eene *hoeroef mad*; de spelling is daarom onjuist.

مڠاجر	ten regte	مڠئاجر *mǎng ādjar.*
مڠيڠت	—	مڠئيڠت *mǎng īngat.*
بروله	—	برئوله *bǎrōleh.*
مڠوڤه	—	مڠئوڤه *mǎngōēpah.*
ملاي	—	ملاء *moelāi.*
براجر	—	برئاجر *bǎrādjar.*
داتس	—	داتس *di ātas.*
تروبه	—	ترئوبه *tǎrōbah.*
مڠايل	—	مڠئايل *mǎngājil.*
وتارا	—	أتار *oetāra.*
بويه	—	بوّه *bōēwih.*

Men zal opmerken, dat de onnaauwkeurigheid in al de bovenstaande woorden, uitgenomen de twee laatste, is gelegen in de weglating van eenen *hamzah*, met welken medeklinker elke lettergreep, die nu schijnt aan te vangen met eene *hoeroef mad*, behoort te beginnen. De twee laatste voorbeelden zijn getrokken uit Dr. Leydens vergelijkende woordenlijst en zijn veel meer te veroordeelen dan een der voorgaande. De schrijver merkte klaarblijkelijk de و in وتارا en de ي in بويه

verkeerdelijk aan als *hoeroef mad*, en, indien hij Romeinsche karakters had gebezigd, dan zou hij dezelve door twee klinkers, misschien wel door *oe* en *i*, hebben aangeduid, hoewel het niet kan worden tegengesproken, dat elke dezer letters eene syllabe aanvangt, niettegenstaande zij als *hoeroef mad* voorkomen. Men kan niet aannemen, dat deze dwaling is veroorzaakt door de weglating van eenen *hamzah* en dus alleen aan onoplettendheid zou zijn toe te schrijven, want geene dezer letters zou door eenen *hamzah* kunnen worden voorafgegaan.

De aanvallen van Dr. MARSDEN tegen de spelling van deze woordenlijst zijn maar al te gegrond. Indien de fouten van dezelve minder groot en minder talrijk waren, dan zou er minder aanleiding bestaan, om de Maleische taalkennis van den schrijver te betwijfelen. Het schijnt, dat hij, uit vrees dat de meest gewone inlandsche spelling tot vergissingen zou aanleiding geven, opzettelijk eene minder gebruikelijke spelling heeft gebezigd, die hij meende meer *volgens het gehoor* te zijn. Maar waarin verschilt zijne spelling van die der inlanders? In niets dan in het gebruik van een grooter aantal overtollige *hoeroef mad*, waardoor de woorden zoo misvormd worden, dat zij niet dan met moeite kunnen worden herkend.

De onderwerpelijke regel, namelijk, dat elke lettergreep moet beginnen met eenen medeklinker of *hoeroef bărbăris*, is van veel gewigt bij het vormen van een stelsel van Maleische spelling in Romeinsch karakter, daar vele van de fouten en ongerijmdheden, die men in de spelling van hen, die dat karakter gebruiken, aantreft, kunnen worden bewezen hunnen oorsprong te hebben in het niet nakomen van dezen regel. In zeer vele gevallen schijnen de ا و en ي verkeerdelijk als klinkers te zijn beschouwd, zelfs aan het begin van woorden, en dierhalve worden zij in het Romeinsche karakter door klinkers wedergegeven. Men wil geredelijk toegeven, dat eene dusdanige dwaling van klein gewigt kan zijn voor de uitspraak en zeer wel te vergeven is aan hen die met het Arabische schrift onbekend zijn, doch ik onderwerp aan allen die dat schrift kennen, of zulk eene dwaling geen wantrouwen ten aanzien van iemands bedrevenheid in de Maleische spelling moet inboezemen. Het valt weinig te betwijfelen, dat iemands wijze van spellen in Romeinsch karakter eene veel meer zekere proef is van zijne kennis der spelling dan alles wat hij met Arabische letters, zonder klinkers, zou mogen schrijven, want het kan mogelijk wezen, dat hij, alleen van medeklinkers gebruik makende, vele woorden naauwkeurig zal schrijven, en niettemin niet in staat zal wezen om de klinkers be-

hoorlijk aan te brengen. Degeen die in Romeinsch karakter schrijft is genoodzaakt klinkers te gebruiken, en van daar is het gemakkelijk zijne zienswijze te leeren kennen, ten opzigte van de zwakke letters, en te weten, of hij ze als klinkers of als medeklinkers beschouwt, zoomede om zijn begrip na te gaan van hetgeen men kan noemen het klinkerstelsel. Ook kan iemand, die met Romeinsche karakters schrijft, niet zoo geheel en al zijne verdeeling van lettergrepen bemantelen dat men niet, immers in zeer vele gevallen, zal kunnen nagaan met welke letter in het Arabische schrift hij de lettergrepen veronderstelt te beginnen. Uit dit oogpunt beschouwd is de zuiverheid van iemands Romeinsche spelling van eenig belang, want wie zou zich gaarne onderwerpen aan de verdenking, dat hij de spelling niet verstaat van de taal waarin hij schrijft? Wanneer de Romeinsche spelling is gevoegd bij de Arabische, dan wordt de eerste verondersteld de laatste te moeten ophelderen, doch daartoe zou zij niet alleen in zoo verre met de Arabische behooren overeentekomen, dat door elke letter afzonderlijk en zoo naauwkeurig mogelijk elke klinker wordt wedergegeven, maar ook de verdeeling der lettergrepen behoorde zou juist mogelijk uittekomen. Zonder deze vereischten zal de Romeinsche spelling den lezer eer in de war brengen dan hem voorlichten.

Ten aanzien van de verdeeling der lettergrepen in het Romeinsche schrift bestaat er een regel, die ik zoo vrij zal wezen aantegeven en met eenige voorbeelden te verduidelijken. Die regel is: dat geene lettergreep behoort te beginnen met eenen klinker in het Romeinsche schrift, ten zij dezelve begint met *ālif* of *hamzah* in het Arabische schrift.

De reden van dezen regel kan aldus worden opgegeven. Hoewel ook de ا aan het begin van eene lettergreep een medeklinker of *hoeroef bărbāris* wordt genoemd, moet zij evenwel, ook in die positie, door eenen Romeinschen klinker worden uitgedrukt, doch de و en ي zijn, aan het begin van eene lettergreep, immer medeklinkers, zelfs in de Europesche beteekenis van dat woord, en moeten dus worden wedergegeven door *w* en *j*.

In de volgende voorbeelden is die regel uit het oog verloren en beginnen de lettergrepen met klinkers in stede van medeklinkers.

boe at,	ten regte	بُوَتْ *bōē wat.*
toe an,	——	تُوَنْ *tōē wan.*

bo ah,	ten regte	بوه *bōē wah.*
si ang,	—	سيڠ *sī jang.*
bi ar,	—	بير *bī jar.*
pi a la,	—	ڤيال *pi jā la.*
ti a da,	—	تياد *ti jā da.*
poe a sa,	—	ڤواس *poe wā sa.*
da oen,	—	داون *dā woen.*
ba oe,	—	باو *bā woe.*
ma oe,	—	ماو *mā woe.*
na ik,	—	نايق *nā jik.*
ma in,	—	ماين *mā jin.*
la in,	—	لاين *lā jin.*
la oet,	—	لاوت *lā woet.*
dja oeh,	—	جاوه *djā woeh.*
ba ik,	—	بايك *bā jik.*
me noe ei,	—	منوي *mŭn nōē waj.*
ber si ol,	—	برسيل *bŭr sī joel.*
so a toe,	—	سوات *sa wā toe.*
pa kei an,	—	ڤكاين *pa kā jan.*
moe li a,	—	مليّ *moe lī ja.*
ta nam an,	—	تنامن *ta nā man.*

ha dap an,	ten regte	هداڤن *ha dā pan.*
sam boet i,	—	سمبوت *sam bōē ti.*
ajam,	—	هايم *hā jam.*
ajer,	—	آير *ā jăr.*

Men zou wel meer regels voor de spelling van Maleisch in Romeinsch karakter kunnen aangeven, doch het schijnt voldoende in het algemeen op te merken, dat degeen, die in dit karakter schrijft, naauwkeurig elke harde letter van het Arabische schrift behoort weder te geven. Evenzeer moet men nimmer een overtolligen medeklinker bezigen, nimmer de woorden verkorten door weglating noch ze verlengen door bijvoeging van eene lettergreep, nimmer de lettergrepen als tweeklanken doen voorkomen, zoo zij zulks niet zijn, en men behoort zich zelven gelijk te blijven door steeds de woorden op dezelfde wijs te spellen. De volgende woorden zijn, in verschillende opzigten, verkeerdelijk geschreven.

pangil,	ten regte	ڤڠڬل *pang gil.*
pengali,	—	ڤڠڬال *păng gā li.*
pangang,	—	ڤڠڬڠ *pang gang.*
tingalam,	—	تڠڬلم *tăng gă lam.*
gergatji,	—	ڬرڬاج *gar gā dji.*
issi,	—	ايس *ī si.*
bahgi,	—	بهاڬ *bahā gi.*
bhaja,	—	بهاي *ba hā ja.*
doehlo,	—	دهول *da hōē loe.*
bahroe,	—	بهار *ba hā roe.*

moelja,	ten regte	ملي *moe lī ja.*
broeang,	—	بروڠ *bă rōē waug.*
bahwa,	—	بهو *ba hōē wa.*
anaqnja,	—	آنقن *ā naq nja.*
mahakota,	—	مكوت *ma kō ta.*
berkeleihi,	—	بركلاه *băr ka lā hi.*
membeiki,	—	ممبييك *mŭm ba jī ki.*
djaihit,	—	جاهت *djā hit.*
kein,	—	كاين *kā jin.*
ajaqkan,	—	ايقكن *ā jaq kan.*
beiki / *baiki,*	—	بييك *ba jī ki.*
sediakala / *sedekala,*	—	سدكال *să dă kā la.*
pakejen / *pakien* / *pakeian,*	—	ڤكاين *pa kā jan.*

De zeven laatste woorden zijn van denzelfden schrijver en komen in hetzelfden werk voor. *Zij* toonen eene onregelmatigheid aan, die het beter ware geweest te vermijden.

F (bl. 68).

De Heer Werndlij zegt, dat het voorhechtsel ڤ *pă*, gebruikt wordende om naamwoorden van plaats te vormen, eene verkorting is van ڤر *păr*, en leidt daaruit af, dat de verworpen wordende ر immer behoort te worden vervangen door eenen *tăsjdīd*, wiens eigenaardige plaats is boven de eerste letter van het grond-

woord. Dr. Marsden, sprekende van naamwoorden van plaats, zegt (bl. 60 der Nederduitsche vertaling van zijne spraakkunst) »dat de afgeleide naamwoorden, door bijvoeging van ڤر *per*, ڤل *pel* en ڤ *pe*, van werkwoorden gevormd, meestal de plaats der door het grondwoord uitgedrukte handeling, of de handeling zelve te kennen geven." Deze aanmerking schijnt aan te duiden, dat Dr. Marsden de ڤ *pă* als een afzonderlijk aanhechtsel en niet als eene verkorting van ڤر *păr* beschouw, zoo als de Heer Werndly doet. Daar de twee voornaamste Europesche schrijvers in dit opzigt onderling schijnen te verschillen, zoo is het doelmatig voorgekomen de toevlugt te nemen tot het gezag der inboorlingen. De persoon, wiens gevoelen ter zake is gevraagd, is bekend als de kundigste Maleische taalkenner van Batavia en wordt gezegd tevens in het Arabisch wel bedreven te zijn. Hij verklaarde dat ڤر *păr* het eigenlijke voorhechtsel is van naamwoorden van plaats, en dat, wanneer hetzelve tot ڤ *pă* wordt verkort, de eerste letter van het grondwoord eigenlijk eenen *tăsjdīd* behoort te krijgen, daar het, volgens hem, een regel van de Arabische spelling is, dat, wanneer eene letter kortheidshalve wordt verworpen, de volgende eenen *tăsjdīd* aanneemt. Het is evenwel waar, dat die *tăsjdīd* bij de uitspraak niet altijd zeer hoorbaar is, voornamelijk niet wanneer door het uitspreken daarvan eenige hardheid zou ontstaan. Zoo wordt van جودي *djōĕdi*, dobbelen, gemaakt ڤجّوديان *păd djoe dī jan*, eene dobbelplaats, door de voorhechting van ڤ *pă*, het plaatsen van eenen *tăsjdīd* over de ج en de aanhechting van ن, en niettemin zal geen enkel inboorling, zoo ik vermeen, dat woord uitspreken als ware het geschreven met eene dubbele ج, want twee ج (*djims*), zonder tusschen gevoegden klinker, zouden niet alleen zeer hard en onaangenaam luiden in het oor van den inboorling, maar ook zeer moeijelijk zijn uit te spreken. Men moet ook in acht nemen, dat in vele andere gevallen, waarin hardheid te duchten is, de *tăsjdīd* slechts zeer weinig bij de uitspraak in aanmerking komt.

Deze tegenstrijdigheid in de spelling en de uitspraak kan gedeeltelijk daaraan worden toegeschreven, dat het spellingstelsel vreemd zijnde welligt niet in alle opzigten geheel en al met de uitspraak overeenkomt, doch wanneer wij de aangeborene vadzigheid der Maleijers in aanmerking nemen, die zich nimmer schuldig maken aan het nemen van onnoodige moeite, dan moet het ons niet verwonderen, dat de *tăsjdīd* soms niet hoorbaar is, want wie weet niet, dat het minder inspanning kost om éene letter uittespreken dan twee?

Naamwoorden van plaats kunnen naar goedvinden gevormd worden door de voorhechting van ڤ *pă* met eenen *tăsjdīd* over de volgende letter en de aanhechting van ن, zoo als blijkt uit de volgende voorbeelden.

ڤبنتاڠن *păbbintāngan*, de sterrehemel, van بنتڠ *bintang*, eene ster.

ڤتڤاءن *păttopā-an*, eene dobbelplaats, van تڤ *top*, dobbelen.

ڤسايورن *păssajōēran*, naam van een dorp, van ساير *sājoer*, keukengroenten.

ڤڬنوڠن *păggoenōēngan*, een bergland, van ڬونڠ *gōēnoeng*, eene berg.

ڤبچاراءن *păbbitjarā-an*, eene raadzaal, van بچار *bitjāra*, eene raadvergadering.

ڤقبورن *păqqoebōēran*, eene begraafplaats, van قبور *qoebōēr*, een graf.

ڤمنوکن *pămmanōēkan*, een landstadje op Java, van مانق *mānoeq*, een vogel.

ڤسنجاتاءن *pässindjatā-an*, eene wapenplaats, van سنجات *sindjāta*, wapen.

ڤکداءن *păkkoedā-an*, eene stalling voor paarden, van کود *kōēda*, een paard.

ڤسڤيءن *păssapī-an*, eene stalling voor koeijen, van ساڤ *sāpi*, eene koe.

ڤسمبهياڠن *pässămbahjāngan*, eene bedeplaats, van سمبهيڠ *sămbahjang*, gebed.

ڤبمبوءن *păbbambōē-an*, eene bamboemarkt, van بمب *bamboe*.

ڤکليتن *păkkoelītan*, eene ledermarkt, van کولت *kōēlit*, leder of huid.

G (bl. 150).

Men zou welligt, zonder veel kans van tegenspraak, kunnen beweren, dat de *fat-hah* in elke korte, zuivere lettergreep, altijd den klank heeft van de zacht korte *e*, behalve in eene lettergreep waarvan de *ālif mad* is weggenomen. Deze klank van de *fat-hah* is klaarblijkelijk de onafscheidbare klinker van het Sanskrit en de daarmede verwante talen, en ware het Maleisch geschreven met het alphabet van eene dier talen, dan zou hetgeen nu eene korte zuivere lettergreep is, gevormd door eenen medeklinker en eene *fat-hah* met den klank van de zacht korte *e*, worden uitgedrukt door eenen eenvoudigen medeklinker.

Men heeft gezegd, dat de Maleijers van de westkust van Sumatra den uitgang *a* in *o* veranderen, als *māto* voor *māta*. Doch zou dit wel geheel juist zijn? Is de klank die door de Maleijers van andere landen gegeven wordt aan de *fat-hah* aan het einde van een woord die van de *a* in *pan*, *man*, *kan*, of die van de korte zachte *e* in *begin*, enz.? Indien het de laatste is dan is het verschil tusschen de uitspraak van de Maleijers der westkust en die van andere landen niet zoo groot als sommigen hebben gemeend. Het is in het geheel geene uitsluitende eigenschap van het Maleisch, om aan den onafscheidbaren klinker twee verschillende klanken te geven. In het Bengaleesch heeft zij er drie, namelijk dien van *au*, die van *e* in *begin*, en dien van *o* in *boot* De twee eerste klanken komen voor in het twee lettergrepige woord *saukel*, alle, en de laatste komt altijd voor in de laatste lettergreep van werkwoorden in den gebiedenden en in den toekomenden tijd van de aantoonende wijs, als *karo*, doen, *ano*, brengen, *karibo*, ik zal doen, *ani bo*, ik zal brengen.

Het moet echter erkend worden, dat, zelfs op de westkust, de Maleijers het geven van den klank van *o* aan den onafscheidbaren klinker als eene platheid beschouwen, en dat een welopgevoed inboorling, wanneer hij zuiver wil spreken, daaraan denzelfden klank geeft als in andere Maleische landen.

Daar ik eer heb willen aangeven dan wel bevestigen, dat de *fat-hah* in eene korte, zuivere lettergreep altijd den klank van de zacht korte *e* heeft, tenzij in eene lettergreep waarvan de *ālif mad* is weggenomen, zoo heb ik de *a* niet aldus *ă* geteekend, uitgezonderd in gevallen waarin de *fat-hah* ontegenzeggelijk dien klank heeft.

H (bl. 150).

De meeste Europeanen, die eene studie maken van het Maleisch, schijnen eene sterke voorliefde te hebben voor de overtollige *hoeroef mad.* Het is dus waarschijnlijk, dat elke regel, die het gebruik van die letters doet verminderen, met eenige aarzeling zal worden aangenomen. Voor dat wij echter de verdediging van dien regel ondernemen, schijnt het niet overbodig de oorzaken van die voorliefde na te gaan, die, hoewel om verschillende redenen wel te vergeven zijnde, niettemin moet worden nagelaten.

Wanneer een Europeaan de studie van het Maleisch aanvangt, dan ziet hij zeer gewoonlijk, en welligt zeer natuurlijk, de *hoeroef mad* voor klinkers aan. Hij is gewoon aan eene taal waarin de medeklinkers en klinkers beiden geschreven worden, en wanneer hij dan ontwaart, dat de *hoeroef mad* den klank van klinkers hebben, dan maakt hij daaruit op, dat zij klinkers moeten zijn, en het zwijgen van zijnen inlandschen leermeester ten aanzien van de ware klinkers, versterkt hem in dat denkbeeld. Hij ziet ook, dat de woorden die een zeker aantal *hoeroef mad* bevatten, zeer gemakkelijk gelezen worden, terwijl het hem, zonder de hulp van den leermeester, onmogelijk is de woorden te ontcijferen waarin zelfs niet eene enkele *hoeroef mad* hem te hulp komt.

Een inlandsche leermeester ziet zeer spoedig welke voorliefde zijn leerling heeft voor de *hoeroef mad* en laat niet na, om telkens, wanneer hij iets ter zijner lezing schrijft, bijna in elke lettergreep eene *hoeroef mad* te plaatsen. Op die wijze zoeken vele inlandsche onderwijzers hunnen leerlingen eenen goeden dunk van zich te geven, door hem schijnbaar het lezen gemakkelijk te maken, doch in wezenlijkheid misleiden zij dengeen dien zij voorgeven te onderrigten, en verbergen zij tevens hunne eigene onwetendheid.

Zoodra een Europeaan meester is van het alphabet, behoort hij onderrigt te krijgen in het gebruik van de klinkers of *bāris* en van de *hoeroef mad.* Het moet hem duidelijk voorgehouden worden, dat alleen de *bāris* de ware klinkers zijn, en dat het eenige gebruik van de *hoeroef mad* daarin bestaat dat, het den klank van de lettergreep verlengt. Indien de inlandsche onderwijzers deze wijze van onderrigt geven aannamen, dan zouden hunne Europesche leerlingen niet langer de *hoeroef mad* als lange klinkers beschouwen, en dezelve niet zoo menigvuldig wenschen te gebruiken; integendeel zouden zij elke overtollige *hoeroef mad* als eene

dwaling beschouwen, die hen van het regte spoor afwijken en eene slechte uitspraak aannemen doet.

Doch indien zulks de ware wijze van handelen is, waarom nemen de inlandsche onderwijzers die niet aan? De reden is duidelijk. Zij zijn zelf niet genoeg onderrigt, om eene behoorlijke wijze van mededeeling van kennis aan anderen te kunnen aannemen. De inlanders, die tegen loon onderwijs geven, zijn zelden de kundigsten; Zij hebben lezen en schrijven geleerd en trachten daarmede hun voordeel te doen, doch hunne kennis van hunne eigene taal is in het algemeen meer beperkt dan die van lieden van hoogeren rang, die het beneden zich zouden achten zich naast eenen Europeaan te zetten en hem zijn *ālif ba ta* te leeren.

Slechts weinige inlandsche onderwijzers van de gewone klasse zijn in staat, om behoorlijk den klinker bij een zeker aantal woorden te voegen, en onbekend zijnde met het juiste verschil tusschen de klinkers en de *hoeroef mad*, zoo bezigen zij de laatste ter vervanging van de eersten. Sommigen zelfs willen den schijn aannemen van het gebruik der klinkers te verachten als een teeken van kleingeestigheid. en geven voor geleerd genoeg te zijn, om zonder dezelve te kunnen lezen; doch met al hunne kunde schroomen zij niet, gebruik te maken van eenige overtollige *hoeroef mad*, ten einde daaruit hetzelfde gemak als uit de klinkers te ontleenen.

Met die gewoonte en met die weinige kunde van de inboorlingen, die de Europeanen gewoonlijk als onderwijzers bezigen, kan het geene verwondering baren, dat lieden, die op zoodanige wijs onderrigt ontvangen, eenige dwaalbegrippen aannemen, en evenmin laat het zich verwachten, dat zij gemakkelijk hunne dwalingen zullen inzien en vaarwel zeggen, ten ware zij betere onderwijzers krijgen of de taal zeer grondig bestudeerden.

Er schijnt eenige reden te bestaan, om te veronderstellen dat, eene poging om alle overtallige *hoeroef mad* te verbannen, welligt onwelkom zal wezen, als niet alleen strijdende tegen veronderstelde goed gegronde denkbeelden, maar ook als de moeijelijkheid van het lezen vermeerderende. Doch geen Europeaan zou eene onjuiste spelling van zijne moedertaal voorstaan, al zou daardoor voor eenen onverschilligen lezer de uitspraak gemakkelijker gemaakt worden. Hoeveel te minder voorspraak verdient dan zulk een gebruik, wanneer daardoor de uitspraak bedorven wordt en wanneer de gemakken, die men meent daardoor te ondervinden, kunnen worden verkregen door een zuiver systema van spelling aan te kleven.

Een ieder die nadenkt over de benaming van *hoeroef landjoet*, d i. lange

letter, die de inboorlingen aan de *hoeroef mad* geven, zal gemakkelijk inzien, dat de dadelijke strekking van elke overtollige letter van dien aard moet zijn, om de uitspraak te bederven, door den klank van de lettergreep, waarin zij voorkomt, bovenmatig te verlengen. In zuivere lettergrepen is het eenige verschil tusschen eene lange of den klemtoon hebbende lettergreep en eene korte of den klemtoon niet hebbende lettergreep, dat de eerste eene *hoeroef mad* heeft en de laatste niet. De bijvoeging van eene overtollige *hoeroef mad* in eene korte of geen klemtoon hebbende lettergreep maakt haar dus lang of geeft er klemtoon aan, en de tusschenvoeging van eene *hoeroef mad* in eene gemengde lettergreep maakt haar voor de helft langer dan behoort.

Men zal welligt aanvoeren, dat het gevaar van het aannemen van eene verkeerde uitspraak, door het gebruik van eenige overtollige *hoeroef mad*, geheel en al denkbeeldig is, omdat de meeste Europeanen, die eenige bedrevenheid in de taal bezitten, hunne uitspraak evenzeer naar het gehoor als naar het gezigt vormen.

Dat de uitspraak dikwijls wordt gevormd waar het gehoor geef ik toe, doch ik neem de vrijheid vol te houden, dat vele gevallen van verkeerde uitspraak, door het gebruik van overtollige *hoeroef mad*, mij zijn voorgekomen. En is het niet zeer natuurlijk, dat dit het gevolg is van eene gebrekkige spelling, want bijkans een ieder, die in staat is te lezen, zal meer geneigd zijn om uittespreken volgens het oog dan volgens het oor.

Doch toegegeven al eens, dat de overtollige *hoeroef mad* de uitspraak niet bederven, dan blijft toch nog immer de vraag, welke gegronde reden men kan aanvoeren om ze te behouden? Zal men willen beweren, dat zij nuttig zijn om den klinkerklank van de lettergreep waarin zij voorkomen, aanteduiden? Dat zij dit in zekere mate doen wordt toegegeven, doch desniettemin blijf ik beweren, dat zij ten eenemale onnoodig zijn en dat haar gebruik altijd als eene dwaling is aan te merken. Het is zeker waar, dat er in vele gevallen iets noodig is om den klinkerklank van eene lettergreep aan te duiden, doch wat zou men daar geschikter voor kunnen bezigen dan de klinker zelf? De bijvoeging van den klinker verzekert elk voordeel, dat men van de *hoeroef mad* veronderstelt, terwijl er geene enkele bedenking tegen is aan te voeren. Aldus, wanneer er vrees bestaat, dat de lezer *kāmi*, wij, met *kāmoe*, gij, zal verwarren, dan zal zulks even goed worden voorgekomen door de bijvoeging van eenen klinker bij de laatste lettergreep en te schrijven كامِ en كامُ als door te schrijven كامي en كامو met eene *hoeroef mad* in

de laatste lettergreep. Even zoo, wanneer wij het verschil willen aanduiden tusschen de spelling van *īkat*, binden, en van *īkoet*, volgen, dan behoort dit gedaan te worden door het eerste te schrijven met eenen *fat-hah* en het tweede met eenen *dlammah* bij de laatste lettergreep, dus اكَت en اكُت. Deze wijze is juister en tevens bepaalder dan wanneer men schreef ايكت en ايكوت, want hoezeer het laatste woord dadelijk zou kunnen worden herkend, zou echter het eerste door sommigen worden uitgesproken *īkat* en door anderen *īkoet*.

Een gebruik, dat niet alleen onnaauwkeurig is maar ook ten opzigte van het nut te wenschen overlaat, behoort dus voorzeker verworpen te worden voor een ander, dat naauwkeurigheid aan een veel groote nut paart.

Misschien zal men nog aanvoeren dat sommige van de beste Europesche taalkenners en vele verdienstelijke inlanders dikwijls de *hoeroef mad* bezigen, op de wijze die hier als onjuist wordt aangegeven, en dat voorzeker degeen die zulke voorbeelden navolgt, niet zeer erg kan dwalen. In antwoord hierop behoort te worden nagegaan, of, zoowel de inboorlingen als Europeanen, dit gebruik door eenige onomstootbare bewijsgronden kunnen verdedigen of wel eenige erkende grondstelling kunnen aanvoeren, waaruit de juistheid daarvan zou kunnen worden afgeleid. Indien de grondstellingen, die in het VII Hoofdstuk zijn aangegeven, juist zijn, dan mag men veronderstellen, dat het gebruik, waartegen wij te velde trekken, niet alleen van grondslagen ontbloot maar zelfs ten eenemale te verwerpen is en, in dat geval, niet verdedigd kan worden, al is het door Europeanen én inboorlingen aangenomen. En is er iets ongerijmds of zelfs onwaarschijnlijks in de veronderstelling, dat Maleijers, die nimmer van de kennis van hunne taal eene studie maken, met de grondregels van de spelling onbekend zouden zijn? En zou het eene onvergeeflijke beleediging zijn, te veronderstellen, dat Europeanen, die vreemdelingen zijn en wier kennis van de taal slechts onvolledig kan wezen, in eene dwaling zouden vervallen zijn? Doch hoewel wij tot dus ver, om den wil van de redenering, hebben toegegeven, dat het gebruik dat wij bestrijden door de beste Europesche taalkenners en vele verdienstelijke inboorlingen wordt aangekleefd, is dit echter een punt, dat wij in het minste niet geneigd zijn te erkennen, want wij meenen, dat het reeds bewezen is, dat dit gebruik door de beste Europesche noch door de beste inlandsche taalkenners ondersteund wordt. Wanneer wij de geschriften van inboorlingen inzien, dan is het gemakkelijk

op te merken, dat de overvloed van overtollige *hoeroef mad* in eene juiste verhouding staat tot de onkunde van den schrijver. In de beste inlandsche geschriften worden de overtollige *hoeroef mad* zeer spaarzaam gebruik, maar in die van onwetende schrijvers worden zij in overvloed aangetroffen. Het wordt echter toegegeven, dat eene *hoeroef mad* aan het einde van eene lettergreep, die kort zuiver behoorde te zijn, door allen meer algemeen wordt gebruikt dan eene *mad lāzim* of *hoeroef mad* in eene gemengde lettergreep, doch men meent, dat geen enkele goede inlandsche taalkenner het eene of het andere gebruik juist zal willen heeten. De eenige reden die zij daarvoor zullen aangeven is, dat daardoor de gemakkelijkheid bevorderd wordt, doch wij hebben reeds aangetoond dat, dit doel daardoor niet bereikt wordt. Het gebruik van de *mad lāzim* wordt door goede schrijvers zoo weinig ondersteund, dat zij zelden anders dan in enkele eenlettergrepige woorden voorkomt, waarvan de voornaamste zijn دان en ڤون en zelfs wordt zij dikwijls uit het eerste dezer woorden weggelaten.

Sprekende van de beste Europesche Maleische taalkenners is het noodig te vermelden, dat wij tot nog toe geene voor goed erkende werken hebben, waarnaar wij kunnen overwijzen, behalve die van den vertaler van den Maleischen Bijbel, die van Werndlij en die van Dr. Marsden. De spelling van den vertaler en die van Werndlij zijn in elk opzigt gelijk; Dr. Marsden verschilt hiervan in de spelling van enkele woorden, doch in de meeste gevallen komt zijne spelling met de hunne geheel overeen. De vertaler en Werndlij hebben, in sommige gevallen, de و en ي aan het einde van eene lettergreep, die kort zuiver moest wezen, aangenomen, doch nimmer, zoo mij geloven, de ا ten ware de lettergreep werkelijk lang is. Dr. Marsdens methode is, over het geheel, dezelfde, doch terwijl de vertaler en Werndlij altijd schrijven *kāmi* met eene ي aan het einde als, کامي, heeft Dr. Marsden, op bl. 415 van zijn woordenboek, beide *kāmi* en *kāmoe*, op de hiervoren aangegevene wijze met eenen klinker bij de laatste lettergreep, instede van eene *hoeroef mad*; doch welligt veronderstellende, dat de *hoeroef mad* ook aanneembaar was, heeft hij die woorden ook geschreven کامي en کامو.

Ten opzigte van de *mad lāzim* meenen wij, dat, met uitzondering van دان en ڤون in den geheelen Maleischen Bijbel geen enkel voorbeeld van deszelfs gebruik in zuiver Maleische woorden voorkomt. Doch wanneer wij Dr. Marsdens spraakkunst en woordenboek opslaan, dan vinden wij verscheidene woorden met *mad lāzim* geschreven, maar, in de meeste gevallen, worden er alsdan twee wijzen van

spellen aangegeven, de eene met *mad lazim* en de andere zonder; en indien wij niet ons niet vergissen, dan heeft de achtenswaardige schrijver, door die wijze, welke de *mad lazim*, verwerpt, voor de andere te plaatsen, willen aantoonen, dat hij haar de voorkeur gaf.

Op deze wijze getracht hebbende de redeneringen te voorkomen, die meest waarschijnlijk schenen te kunnen worden aangevoerd ten voordeele van hetgeen wij als overtollige *hoeroefs mad* beschouwen, hopen wij, dat de onpartijdige lezer geheel geneigd zal zijn toetegeven, dat die letters niet kunnen worden gebruikt dan in dadelijken strijd met de bekende grondbeginselen der spelling; dat zij eene verderfelijke strekking hebben; dat zij geheel en al nutteloos zijn; dat zij de ondersteuning missen van alle goede taalkenners, zoo Europeanen als inboorlingen; en eindelijk, dat de regel, die hen verwerpt, wordt geschraagd door overeenstemming in vormen en regels, door zuiverheid van uitspraak en door de beste autoriteiten. Er blijft alleen nog op te merken, dat, daar de eenlettergrepige woorden دان en ڤون geene gegronde aanspraak schijnen te hebben om te worden beschouwd als uitzonderingen, het overweging verdient hen te spellen دَن en ڤُن; welke spelling, zoo als bijna een ieder weet, met de uitspraak overeenstemt.

VOORNAAMSTE DRUKFOUTEN.

Bladz.	24	reg.	9	v. b.	هَمت	lees:	هَمب
»	34	»	5	» »	*achter* waarom . .	»	in
»	35	»	2	v. o.	آتَو	»	آتَو
»	36	»	6	v. b.	ڬيڠِك	»	ڬيڠك
»	39	»	10	v. o.	brengen	»	brengt.
»	40	»	1	» »	noot B	»	noot A.
»	43	»	1	» »	noot C	»	noot B.
»	45	»	12	» »	waarin de *mad*. .	»	waarin de *hoeroef mad.*
»	63	»	2	» »	*tăpărbanjaqkăn* . .	»	*tăppărbanjaqkăn.*
»	67	»	5 en 6	v. b.	*māboek*	»	*māboeq.*
»	77	overal.			*ra-si-jā-lah* . . .	»	*rah si jā lah.*
»	85	»	6	v. o.	toepassing van een	»	toepassing van elken.
»	»	»	1	» »	menigvuldig . . .	»	uitvoerig.
»	86	»	5	v. b.	geen der . . .	»	geen der beide.
»	104	overal.			*kōĕrong*	»	*kōĕroeng.*
»	127	»	8	v. b.	stelregel	»	grondregel.
»	128	»	10	» »	bijvoegen: Het verdient opmerking, dat in de meeste, zoo niet in alle woorden van deze soort, de eerste *alif* wordt voorafgegaan door *ra*; de reden hiervan is, dat zij in het Sanskrit uitgaan in eene *kără phōla*, dat is de letter *raw*, verbonden aan den voorgaanden medeklinker.		
»	160	»	4	» »	voorkomen	lees:	worden aangemerkt.

De lezer gelieve de overige drukfouten, die gemakkelijk in het oog vallen, te verschoonen.

BIJDRAGE

TOT DE KENNIS DER

SPHYRAENOÏDEN

VAN DEN

INDISCHEN ARCHIPEL.

BIJDRAGE

TOT DE KENNIS DER

SPHYRAENOÏDEN

VAN DEN

INDISCHEN ARCHIPEL.

DOOR

Dr. P. BLEEKER.

Van de Sphyraenoïden der tegenwoordige schepping, welke door de geslachten Sphyraena, Paralepis en Percophis vertegenwoordigd worden, kende men tot op den tegenwoordigen tijd ongveer 22 soorten, t. w. 18 van Sphyraena, 3 van Paralepis en 1 van Percophis. In de vroegere scheppingsperioden schijnen talrijker vormen dezer familie te hebben geleefd; althans waren tot op 1850 reeds 18 dier vormen bekend, waaronder slechts 4 van Sphyraena (Sphyraena bolcensis Ag., Sphyraena gracilis Ag., Sphyraena maxima Ag., en Sphyraena Amici Ag.) en de overige van de uitgestorvene geslachten Sphyraenodus, Saurocephalus, Saurodon, Cladocyclus, Ramphognathus en Mesogaster.

Het geslacht Sphyraena is thans nog bijkans over de geheele aarde verbreid, doch Paralepis schijnt beperkt te zijn tot de Middellandsche zee en Percophis tot de oostkust van Zuid Amerika.

De Indische Archipel voedt meerdere soorten van Sphyraena. Vijf daarvan waren reeds meer of min in de wetenschap bekend, terwijl ik bovendien twee nieuwe vormen heb ontdekt, welke ik genoemd

heb Sphyraena brachygnathos en Sphyraena langsar. Het geheel der mij thans van deze gewesten bekend gewordene soorten bestaat uit de volgende 7.

1. Sphyraena brachygnathos Blkr.
2. 〃 Commersonii. CV.
3. 〃 Dussumieri CV.
4. 〃 Forsteri CV.
5. Sphyraena jello CV.
6. 〃 langsar Blkr.
7. 〃 obtusata CV.

Van deze soorten komen op.

Java.

1. Sphyraena brachygnathos Blkr.
2. 〃 Commersonii CV.
3. 〃 Forsteri CV.
4. Sphyraena jello CV.
5. 〃 langsar Blkr.
6. 〃 obtusata CV.

Madura.

1. Sphyraena Commersonii CV.
2. 〃 jello CV.
3. Sphyraena obtusata CV.

Sumatra.

1. Sphyraena Dussumieri CV.
2. 〃 jello CV.
3. Sphyraena obtusata CV.

Pinang, Singapore, Celebes.

1. Sphyraena jello CV.
2. Sphyraena obtusata CV.

Bintang, Banka, Timor.

1. Sphyraena jello CV.

Ternate, Halmaheira.

1. Sphyraena Commersonii CV.
2. Sphyraena obtusata CV.

Batjan.

1. Sphyraena brachygnathos Blkr.
2. 〃 jello CV.
3. Sphyraena langsar Blkr.
4. 〃 obtusata CV.

Amboina.

1. Sphyraena Commersonii CV.
2. Sphyraena obtusata CV.

Ceram.

1. Sphyraena obtusata CV.

Nieuw Guinea.

1. Sphyraena Forsteri CV.

Volgende tafel geeft een overzigt van de geografische verbreiding van alle bekende Sphyraenoïden der tegenwoordige schepping.

Specierum Sphyraenoïdeorum Distributio Geographica.

SPECIES.	Habitatio																										
	In Archipelago indico															extra Archipelagum indicum											
	Java.	Madura.	Sumatra.	Pinang.	Singapore.	Bintang.	Banka.	Celebes.	Ternate.	Halmaheira.	Batjan.	Amboina.	Ceram.	Timor.	Nova Guinea.	Sina.	Japonia.	Otaiti.	Nov. Holland.	Hindost.	Mauritius.	Borbonia.	Mare rubrum.	Prom. Bonae spei.	Oc. Atlant. African.	Oc. Atlant. Americ.	Mare Mediterran.
1. Sphyraena affinis Rüpp.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
2. 〃 afra Peters.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
3. 〃 agam Rüpp.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
4. 〃 barracuda CV.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.
5. 〃 becuna Lacép.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.
6. 〃 borealis Richds.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.
7. 〃 brachygnathos Blkr.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
8. 〃 chinensis Lac.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
9. 〃 Commersonii CV.	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.
10. 〃 Dussumieri CV.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	?	.	.	.	.
11. 〃 flavicauda Rüpp.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
12. 〃 Forsteri CV.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
13. 〃 guachancho CV	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.
14. 〃 japonica CV.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
15. 〃 jello CV.	1	1	1	1	1	1	1	1	.	.	1	.	.	1	.	.	1	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.
16. 〃 langsar Blkr.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
17. 〃 nigripinnis T. Schl.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
18. 〃 obtusata CV.	1	1	1	1	1	.	.	1	1	1	1	1	1	.	.	.	1	.	1	1	1	1	.	.	.	.	.
19. 〃 viridensis CV.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
20. 〃 vulgaris CV.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
21. Paralepis coregonoïdes Riss.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
22. 〃 sphyraenoïdes Riss.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
23. 〃 hyalinus CV.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
24. Percophis brasilianus CV.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.
Tot. 1	6	3	3	2	2	1	1	2	2	2	4	2	1	1	1	1	4	1	1	3	2	1	5	1	2	5	4
Tot. 2	7															22											
Tot. 3	24																										

De kennis der soorten van Sphyraena laat in het algemeen nog veel te wenschen over en de bestaande beschrijvingen en afbeeldingen zijn gedeeltelijk zoo kort of onvolledig of onnaauwkeurig, dat het moeijelijk valt, daarnaar alleen de soorten te bepalen. Hoezeer echter de soorten ook op elkander gelijken en eene naauwkeurige studie noodig is om ze goed van elkander te onderscheiden, heb ik echter bij de soorten mijner verzameling zeer goede kenmerken gevonden, om ze met juistheid van elkander te onderscheiden en ik twijfel er niet aan of deze kenmerken zijn ook geldig ter bepaling van de overige soorten van het geslacht.

Bij de Sphyraenen bestaat eene opmerkelijkheid in de organisatie der schubben, welke, in verband met nog andere kenmerken, de plaatsing der soorten in twee natuurlijke groepen toelaat. Zoo hebben eenige soorten gladrandige en andere gekamde schubben, eene bijzonderheid, welke, onder meerdere andere, bevestigt, op hoe losse gronden dit kenmerk gebezigd is tot de vorming, ik zal niet zeggen van geslachten of familiën, maar van twee groote orden in het rijk der visschen, de Cycloïdei en Ctenoïdei.

Alle mijne soorten van Sphyraena met *gladrandige* schubben hebben het preoperkel stomp en afgerond, de bovenkaak tot onder of bijkans onder het oog reikende en tot formule der aarsvinstralen 3/7 of 3/8. Tot deze groep, waaronder behooren *Sphyraena jello* CV., *Sphyraena Forsteri* CV. en *Sphyraena Commersonii* CV. van den Indischen Archipel en *Sphyraena japonica* CV. van Japan, staat over eene groep, bij welke de schubben kamvormig zijn. Tot deze groep behooren *Sphyraena obtusata* CV., *Sphyraena langsar* Blkr en *Sphyraena brachygnathos* Blkr. Deze kamschubbige Sphyraenen hebben voorts met elkander gemeen een schuins uitgerand spitshoekig preoperkel, een doornloos operkel, eene min of meer ver vóór het oog eindigende bovenkaak, vertikaal ingeplante onderkaakstanden, 80—85 schubben op eene overlangsche rei en als aarsvinformule 3/8 of 3/9.

Deze beide hoofdgroepen van Sphyraena laten zich door andere goede kenmerken onderverdeelen.

Zoo kan men de gladschubbige Sphyraenen scheiden in die, bij welke de buikvinnen achter de borstvinnen zijn geplaatst, zooals bij *Sphyraena japonica* CV., en in die, bij welke de buikvinnen onder de borstvinnen zijn ingeplant. Tot deze laatste groep behooren *Sphyraena jello* CV., *Sphyraena Forsteri* CV. en *Sphyraena Commersonii* CV. Deze hebben alle het operkel met een of een paar platte doornen gewapend en de 2e rugvin met meer dan hare dubbele lengte van den achtersten rugdoorn verwijderd. Zij bezitten echter weder andere kenmerken, welke geene verwisseling onderling toelaten. Zoo onderscheidt zich *Sphyraena Commersonii* CV. al dadelijk van de beide andere door hare vertikaal in de onderkaak ingeplante van een staande tanden, door afgeknotte onderkaak en door hare groote schubben, waarvan er slechts ongeveer 80 gaan in eene overlangsche rei der zijden, terwijl hare herkenning verder gemakkelijk gemaakt wordt, doordien er de snuit meer dan dubbel zoo lang is als het oog, doordien het oog er ongeveer 5 of meer dan 5 maal gaat in de lengte van den kop en de vertikale vinnen er violetkleurig zijn en witte toppen hebben. *Sphyraena jello* CV. daarentegen en de soort, welke ik voor *Sphyraena Forsteri* CV. houd, zijn na aan elkander verwant. Bij beide zijn de onderkaakstanden schuins ingeplant en naar achteren gerigt, terwijl er de onderkaak in eene scherpe kegelvormige punt eindigt. Maar zij laten zich toch door goede kenmerken onderscheiden, want terwijl bij *Sphyraena jello* CV. 125 schubben op eene overlangsche rei gaan, het oog 5 tot meer in de lengte van den kop en meer dan 2 in lengte van den snuit, de hoogte van den kop 3 maal in zijne lengte en de rug met dwarsche banden geteekend is, ontbreekt deze bandteekening bij *Sphyraena Forsteri* CV. en gaan hier slechts 110 schubben op eene overlangsche rei, het oog slechts $4^1/_2$ maal in de lengte van den kop en niet meer dan 2 maal in den snuit, en de hoogte van den kop slechts $2^2/_3$ in zijne lengte.

Van de gladschubbige Sphyraenen bezit ik slechts eene enkele soort met achter de borstvintoppen ingeplante buikvinnen, t. w. *Sphyraena japonica* CV., welke ik in mijne Nieuwe Nalezingen op de ichthyolo-

gie van Japan, geplaatst in het 26e deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, naauwkeurig heb beschreven. Tot deze ondergroep behooren ook *Sphyraena vulgaris* CV., *Sphyraena viridensis* CV., *Sphyraena borealis* Richds., *Sphyraena becuna* Lacép. Zij schijnen met elkander gemeen te hebben een ongedoornd operkel en dat de 2e rugvin er met hare dubbele lengte achter den laatsten rugvindoorn geplaatst is, doch er is eene nadere studie naar de natuur noodig, om de soortelijke kenmerken dezer species beter te bepalen dan tot nog toe is geschied.

Van de kamschubbige Sphyraenen was tot nog toe slechts eene enkele soort bekend, t. w. *Sphyraena obtusata* CV. Ik ontdekte nog twee andere soorten, mijne *Sphyraena langsar* en *Sphyraena brachygnathos*. De drie soorten zijn reeds daaraan van elkander te onderkennen, dat de eerste rugvin bij *Sphyraena obtusata* CV. begint *vòòr* den top der borstvin, bij *Sphyraena langsar* Blkr *boven* den top der borstvin en bij *Sphyraena brachygnathos* Blkr *achter* den top der borstvin. Maar *Sphyraena brachygnathos* onderscheidt zich bovendien van de beide andere doordien er de 2e rugvin met meer dan hare dubbele lengte van den laatsten rugdoorn verwijderd is, de hoogte des ligchaams er 9½ tot 10 maal gaat in zijne lengte en de snuit juist de dubbele lengte heeft van het groote oog, dat ongeveer 4½ maal gaat in de lengte van den kop. Bij *Sphyraena obtusata* CV. en *Sphyraena langsar* Blkr is de 2e rugvin met juist hare dubbele lengte van den laatsten rugdoorn verwijderd, doch beide soorten verschillen nog aanmerkelijk van elkander, behalve door de bovenvermelde plaatsing der doornachtige rugvin, doordien bij *Sphyraena obtusata* CV. de hoogte des ligchaams 7 tot 8 maal gaat in zijne lengte, het oog nog geene 4½ maal of niet meer dan 4½ maal in de lengte van den kop en de snuit *minder* dan dubbel zoo lang is als het oog, terwijl bij *Sphyraena langsar* de snuit meer dan de dubbele lengte van het oog heeft, de hoogte des ligchaams ongeveer 9 maal gaat in zijne lengte en het oog 5 maal en meer in de lengte van den kop.

Alle soorten mijner verzameling bezitten alzoo zeer goede kenmer-

ken, welke eene oplettende studie zonder moeite bij ze doet vinden, en ik twijfel er niet aan of ook de overige soorten van het geslacht zullen op dezelfde grondslagen goed te kenmerken zijn. Eerst na eene nadere studie naar de voorwerpen zelve, zal men dan ook kunnen oordeelen, welke soorten uit het systeem zullen moeten wegvallen.

De Sphyraenen komen in grooten overvloed in den Indischen Archipel voor, voornamelijk echter Sphyraena jello CV. en Sphyraena obtusata CV., welke ik van de meeste eilanden, van welke mij visschen toegezonden zijn, ontvangen heb en ook te Batavia het talrijkste voorkomen. Alle soorten worden gegeten. Zij leveren een' smakelijken visch, welke door de gegoede Europeanen niet wordt versmaad. Van vergiftige eigenschappen, welke sommige andere soorten van het geslacht op sommige tijden schijnen te bezitten, heb ik hier nooit iets vernomen.

CONSPECTUS SPECIERUM ANALYTICUS.

I. Pinnae ventrales sub pectoralibus insertae. Caudalis semilunariter emarginata.

1. Praeoperculum obtusum rotundatum. Operculum aculeatum. Squamae cycloïdeae. Maxilla superior sub oculi margine anteriore vel vix ante oculum desinens. A. 3/7 vel 3/8. Pinna dorsalis 2ª plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota.

A. Dentes inframaxillares postrorsum spectantes. Maxilla inferior apice conica acuta.

a. Squamae lateribus 125 p. m. in serie longitudinali. Oculus diametro 5 ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo plus duplo longius. Dorsum fasciis transversis. Altitudo capitis 3 circiter in ejus longitudine.

1. *Sphyraena jello* CV.

b. Squamae lateribus 110 p. m. in serie longitudinali. Oculus diametro $4\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo non plus duplo longius. Dorsum fasciis nullis. Altitudo capitis $2\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitudine.

2. *Sphyraena Forsteri* CV.?

B. Dentes inframaxillares verticaliter insertae. Maxilla inferior apice truncata.

a. Squamae lateribus 80 p. m. in serie longitudinali. Oculi diametro 5 fere ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo plus duplo longius. Pinnae dorsalis radiosa, analis caudalisque violaceae apice albae. Dentes inframaxillares utroque latere p. m. 15 ad 18 distantes, palatini posteriores pavi.

3. *Sphyraena Commersonii* CV.

2. Praeoperculum oblique emarginatum angulo acutum. Operculum anacanthum. Squamae ctenoïdeae. Maxilla superior ante oculum desinens. A. 3/8 vel 3/9. Squamae 80—85 in serie longitudinali. Dentes maxilla inferiore verticaliter insertae.

A. Pinna dorsalis 2ª dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota.

a. Corpus altitudine 7 ad 8 in ejus longitudine. Oculi diametro $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo minus duplo longius. Pinna dorsi 1ª ante apicem pectoralis incipiens.

4. *Sphyraena obtusata* CV.

b. Corpus altitudine 9 circiter in ejus longitudine. Oculi diametro 5 ad 5 et paulo in longitudine capitis. Rostrum oculo plus duplo longius. Pinna dorsi 1ª supra apicem pectoralis incipiens.

5. *Sphyraena langsar* Blkr.

B. Pinna dorsalis plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota.

a. Corpus altitudine $9\frac{1}{2}$ ad 10 in ejus longitudine. Oculi diametro $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis. Rostrum oculo duplo longius. Pinna dorsi 1ª post apicem pectoralis incipiens.

6. *Sphyraena brachygnathos* Blkr.

DESCRIPTIONES SPECIERUM DIAGNOSTICAE.

SPHYRAENA Art.

I. Pinnae ventrales sub pectoralibus insertae. Caudalis semilunariter emarginata.
 1. Praeoperculum obtusum rotundatum. Operculum aculeatum. Squamae cycloïdeae. Maxilla superior sub oculi margine anteriore vel vix ante oculum desinens. A. 3/7 vel 3/8. Pinna dorsalis 2^a plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota.
  A. Dentes inframaxillares postrorsum spectantes. Maxilla inferior apice conica acuta.
   a. Squamae lateribus 125 p. m. in serie longitudinali. Oculi diametro 5 ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo plus duplo longius. Dorsum fasciis transversis. Altitudo capitis 3 circiter in ejus longitudine.

Sphyraena jello CV. Poiss. III p. 258. Rüpp. N. Wirb. Faun. Abyss. F. R. M. p. 98. Valenc. in Bélang. Voy. Ind. Or. Zoöl. I p. 346 tab. 1 fig. 1. Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Perc. p. 56. Cant. Catal. Mal. Fish. p. 24.

Sphyraen. corpore elongato subcylindraceo, altitudine $9\frac{2}{3}$ ad $9\frac{1}{2}$ in ejus longitudine; capite acuto ore clauso $3\frac{1}{2}$ ad 4 et paulo in longitudine corporis; altitudine capitis 3 circiter in ejus longitudine; oculis diametro 5 et paulo ad $5\frac{1}{2}$ fere in longitudine capitis, $1\frac{3}{4}$ ad $1\frac{4}{5}$ circiter in capitis parte postoculari; rostro usque ad apicem maxillae superioris oculo plus duplo longiore, sulco os maxillare recipiente parum angulato $\frac{1}{3}$ circiter oculi diametro ante oculum sito; maxilla superiore junioribus et aetate provectis sub oculi margine anteriore desinente ore clauso 2 ad $2\frac{1}{6}$ in longitudine capitis; maxilla inferiore acuta conica symphysi tuberculo conico; dentibus maxilla superiore utroque latere 30 ad plus quam 50 posterioribus anterioribus majoribus postrorsum spectantibus, antice insuper utroque latere caninis 2 magnis sagittatis posteriore anteriore longiore; dentibus palatinis utroque latere uniseriatis caninis inaequalibus 4 ad 8; lingua denticulis minimis scabra; maxilla inferiore dentibus utroque latere p. m. 15 postrorsum spectantibus posterioribus ceteris majoribus, symphysi insuper canino valido; praeoperculo obtusissimo oblique semilunariter rotundato; operculo spina valde debili vix conspicua; squamis cycloïdeis, 125 p. m. in serie longitudinali, plus quam 30 in serie transversali; linea laterali singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali 1^a supra apicem pectoralium incipiente, acuta, dorsali radiosa vix vel non altiore, spinis gracilibus 2^a ceteris longiore corpore multo humiliore; dorsali radiosa ante analem incipiente plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota, acuta, emarginata, aeque alta ac longa, radio postico producto; pectoralibus acutis 10 ad 11, ventralibus

sub posteriore dimidio pectoralium ante dorsalem 1m insertis 13 ad 13½, caudali lobis acutis 6 vel 6 fere in longitudine corporis; anali dorsali radiosa vix humiliore et breviore, acuta, emarginata, radio postico producto; colore corpore superne dilute violascente-viridi, inferne argenteo; dorso lateribusque fasciis transversis curvatis viridibus profundioribus infra lineam lateralem descendentibus; iride argentea; pinnis dorsalibus, pectoralibus caudalique violascente-hyalinis, dorsali spinosa apicem versus nigricante; dorsali radiosa antice flavescente, caudali violaceo-nigricante marginata; ventralibus analique albis, anali antice apicem versus plus minusve violacea.

B. 7. D. 5—2/8 vel 5—2/9. P. 2/13. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Jellow* Russ. Corom. Fish. II p. 59 fig. 174.
Sphyrène jello CV. Poiss. III p. 258. Valenc. Voy. Bélang. Zoöl. p. 346.
Senuk, *Snuk* et *Snok* Indig. Batav.
Langsar Indig. Banten.
Tunel Indig. Samar.
Alu alu Indig. Surabaj.
Leres Indig. Pasuruan.
Snoek Belg. Ind. orient.

Habit. Batavia, Banten, Samarang, Surabaja, Pasuruan, Javae insulae, in mari.
Batjan, in mari.
Bulucomba, Celebes insulae, in mari.
Kammal, Madurae insulae, in mari.
Padang, Sibogha, Telokbetong, Sumatrae insulae, in mari.
Pankalpinang, Bankae insulae, in mari.
Rio, Bintang insulae, in mari.
Singapore, in mari.
Timor kupang, Timor occidentalis, in mari.

Longitudo 18 speciminum 176''' ad 525'''.

Aanm. De afbeelding van Russell laat de soort zeer goed herkennen, hoezeer zij in de bijzonderheden veel te wenschen overlaat. Die in den atlas van de Zoölogie der reis van Bélanger laat ingelijks veel te wenschen over, vertoont het oog veel te klein, de rugdoornen te dik en niets van de hier zoo karakteristische bandteekening van den rug.

b. Squamae lateribus 110 p. m. in serie longitudinali. Oculus diametro 4½ in longitudine capitis. Rostrum oculo non plus duplo longius. Dorsum fasciis nullis. Altitudo capitis 2⅔ circiter in ejus longitudine.

Sphyraena Forsteri CV. Poiss. III p. 261, VII p. 382?

Sphyraen. corpore elongato subcylindraceo, altitudine 9 circiter in ejus longitudine; capite

acuto ore clauso $3\frac{5}{6}$ ad $3\frac{6}{7}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $2\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis, $1\frac{2}{5}$ circiter in parte capitis postoculari; rostro usque ad apicem maxillae superioris oculo duplo longiore, sulco os maxillare recipiente $\frac{1}{4}$ ad $\frac{1}{3}$ oculi diametro ante oculum sito; maxilla superiore vix ante vel sub oculi margine anteriore desinente, ore clauso $2\frac{1}{4}$ ad $2\frac{1}{5}$ in longitudine capitis; maxilla inferiore apice conica acuta symphysi tuberculo conico; dentibus maxilla superiore utroque latere parvis p. m. 40, antice insuper utroque latere caninis 2 magnis posteriore anteriore majore; dentibus palatinis utroque latere p. m. 10 uniseriatis anterioribus 4 ad 6 caninis magnis inaequalibus posterioribus multo majoribus; lingua denticulis minimis scabra; maxilla inferiore dentibus utroque latere p. m. 19 posterioribus ceteris majoribus postrorsum spectantibus, symphysi insuper canino valido; praeoperculo obtusangulo rotundato; operculo spina debili conspicua; squamis cycloïdeis, lateribus 110 p. m. in serie longitudinali, 30 p. m. in serie transversali; linea laterali singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali 1ª supra apicem pectoralium incipiente acuta dorsali 2ª non humiliore spinis gracilibus anterioribus subaequalibus ceteris longioribus; dorsali radiosa ante analem incipiente plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota, corpore multo humiliore, non altiore quam longa, acuta, vix emarginata; pectoralibus acutis 11 circiter, ventralibus sub posteriore dimidio pectoralis insertis 14 circiter, caudali lobis acutis 6 fere in longitudine corporis; anali dorsali radiosae altitudine et longitudine subaequali; colore corpore superne dilute viridi, lateribus inferneque argenteo vel margaritaceo; pinnis dorsalibus dilute violascentibus, spinosa nigro marginata; pectoralibus viridescente-aurantiacis; anali ventralibusque albidis; caudali violascente-viridi postice leviter fusco marginata.

B. 7. D. 5—2/8 vel 5—2/9. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Sphyrène de Forster* CV. Poiss. III p. 261, VII p. 382?

Senuk, *Snuk* et *Snok* Indig. Batav.

Snoek Belgic. Ind. orient.

Habit. Batavia, in mari.

Longitudo 2 speciminum 320''' et 380'''.

Aanm. Verwant aan *Sphyraena jello* CV., onderscheidt onderwerpelijke soort zich er echter van door aanmerkelijk grootere oogen, minder talrijke schubben, hoogeren kop, korteren snuit en afwezigheid van dwarsche rugbanden. Eene andere na verwante soort is *Sphyraena affinis* Rüpp. Deze heeft insgelijks grootere schubben dan *Sphyraena jello* CV., maar de rugvinnen, de aarsvin en het midden der staartvin zwartgroenachtig en dergelijke dwarsche rugbanden als *Sphyraena jello* CV.; de schubben zouden er echter *veel* grooter zijn dan bij *Sphyraena jello* CV., slechts ten getale van ongeveer 24 op eene dwarsche rei in de streek van den anus, wat doet vermoeden

dat er ook op eene overlangsche rei aanmerkelijk minder gaan dan bij de onderwerpelijke soort en bij *Sphyraena jello* CV. Ik vermoed dat mijne voorwerpen behooren tot *Sphyraena Forsteri* CV. komende zij in alle opzigten overeen met hetgeen in de groote Histoire naturelle des Poissons daarvan wordt gezegd, wat echter te weinig en te onvolledig is, om met voldoende zekerheid over de identiteit te oordeelen.

B. Dentes inframaxillares verticaliter insertae. Maxilla inferior apice truncata.

a. Squamae lateribus 80 p. m. in serie longitudinali. Oculi diametro 5 fere ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo plus duplo longius. Pinnae dorsalis radiosa, analis caudalisque violaceae apice albae. Dentes inframaxillares utroque latere p. m. 15 ad 18 distantes, palatini posteriores parvi.

Sphyraena Commersonii CV. Poiss. III p. 260.

Sphyr. corpore elongato subcylindraceo, altitudine $9\frac{1}{4}$ ad $8\frac{2}{3}$ in ejus longitudine; capite acuto ore clauso $3\frac{2}{3}$ ad 4 in longitudine corporis; altitudine capitis $2\frac{3}{4}$ ad $2\frac{4}{5}$ in ejus longitudine; oculis diametro 5 fere ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine capitis, $1\frac{4}{5}$ ad 2 in capitis parte postoculari; rostro usque ad apicem maxillae superioris oculo plus duplo longiore, sulco os maxillare recipiente vix vel non angulato minus $\frac{1}{2}$ oculi diametro ante oculum sito; maxilla superiore junioribus vix ante oculum, aetate provectioribus sub oculi margine anteriore desinente, ore clauso $2\frac{1}{2}$ ad $2\frac{1}{4}$ vel $2\frac{1}{3}$ in longitudine capitis; maxilla inferiore apice conica symphysi tuberculo conico; dentibus maxilla superiore utroque latere 50 ad 40 parvis antice insuper utroque latere 2 ad 4 caninis magnis sagittatis; dentibus palatinis utroque latere uniseriatis, anticis 4 ad 6 caninis inaequalibus, posticis aliquot parvis; lingua denticulis minimis scabra; maxilla inferiore dentibus utroque latere 15 ad 18 posticis ceteris majoribus distantibus longioribus quam basi latis subverticaliter insertis, symphysi insuper canino valido; praeoperculo obtusissimo oblique rotundato; operculo spina debili parum conspicua; squamis cycloïdeis, lateribus 80 p. m. in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali 1ª supra apicem pectoralium incipiente, acuta, dorsali radiosa paulo humiliore, spinis gracilibus anticis 2 subaequalibus corpore multo humilioribus; dorsali radiosa ante analem incipiente plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota, altiore quam longa, corpore paulo vel non humiliore, vix emarginata; pectoralibus acutis 10 ad 11, ventralibus sub dimidio pectoralium posteriore ante dorsalem 1ᵐ insertis 12 ad $12\frac{1}{2}$, caudali lobis acutis $5\frac{3}{4}$ ad 6 et paulo in longitudine corporis; anali dorsali radiosae altitudine et longitudine subaequali; colore corpore superne violascente-viridi inferne argenteo; operculo membrana postice nigra; pinnis pectoralibus et ventralibus albidis; dorsalibus, caudali analique violaceis, dorsali spinosa superne nigricante, dorsali radiosa, anali caudalique apicibus albis.

B. 7. D. 5—2/8 vel 5—2/9. P. 2/11 vel 2/12. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Variété de la Sphyrène chinoise* Lacép. Poiss. V p. tab. 8 fig.
Sphyrène de Commerson CV. Poiss. III p. 260.
Senuk, *Snuk* et *Snok* Indig. Batav.
Tunel Indig. Samar.
Snoek Belg. Ind. Orient.
Habit. Batavia, Samarang, Surabaja, Javae insulae, in mari.
Kammal, Madurae insulae, in mari.
Sindangole, Halmaheirae insulae, in mari.
Ternate, in mari,
Longitudo 9 speciminum 255''' ad 505'''.

Aanm. Door hare violette staart-, aars- en rugvinnen met witte toppen doet deze soort denken aan *Sphyraena agam* Rüpp., eene inderdaad aan haar verwante soort, welke echter gemakkelijk herkenbaar is aan hare driewerf uitgesnedene staartvin, die daardoor een vierkwabbig aanzien heeft. Zeer na aan haar verwant zijn ook *Sphyraena barracuda* CV. van Amerika en *Sphyraena Dussumieri* CV. *Sphyraena barracuda* CV. heeft echter geene kleine gehemeltetanden achter de grootere, den kop $3^1/_2$ maal in de lengte des ligchaams, de hoogte van den kop 3 maal in zijne lengte en de hoogte des ligchaams 7 maal tot meer in zijn lengte. Moeijelijker nog is het haar te onderscheiden van *Sphyraena Dussumieri* CV., namelijk naar de onvolledige beschrijvingen van de groote Histoire naturelle des Poissons, doch deze schijnt van de onderwerpelijke te verschillen door digt bijeenstaande gelijkzijdig driehoekige onderkaakstanden ten getale van ongeveer 22, alsmede doordien er de bovenkaak niet zoo ver achterwaarts reikt.

Hoezeer ik mijne voorwerpen beschouw als te behooren tot *Sphyraena Commersonii* CV., laten noch de aangehaalde afbeelding van Lacépède, noch de korte beschrijving van Cuvier toe, zulks met zekerheid te zeggen. Het komt mij zelfs niet geheel onwaarschijnlijk voor, dat een nader onderzoek naar de natuur *Sphyraena Commersonii* CV. en *Sphyraena Dussumieri* CV. als eene zelfde species zal doen kennen.

Sphyraena Commersonii CV. is te Batavia veel zeldzamer dan *Sphyraena jello* CV. en *Sphyraena obtusata* CV. en wordt soms maanden achtereen niet ter markt gebragt, terwijl zij ook altijd slechts in eenige weinige voorwerpen wordt aangebragt en nooit bij geheele scholen.

2. Praeoperculum oblique emarginatum angulo acutum. Operculum anacanthum. Squamae ctenoïdeae. Maxilla superior ante oculum desinens. A. 3/8 vel 3/9. Squamae 80 ad 85 in serie longitudinali. Dentes maxilla inferiore verticaliter insertae.

A. Pinna dorsalis 2ª dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota.

a. Corpus altitudine 7 ad 9 in ejus longitudine. Oculi diametro $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{1}{2}$ in longitudine capitis. Rostrum oculo minus duplo longius. Pinna dorsali 1ª ante apicem pectoralis incipiens.

Sphyraena obtusata CV. Poiss. III p. 258. Richds. Rep. ichth. Jap. in Rep. 15th Meet. Brit. Assoc. p. 266. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 33 (nec fig.). Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Perc. p. 56. Cant. Cat. Mal. Fish. p. 24.

Sphijraen. corpore elongato subcylindraceo, altitudine 7 ad 8 in ejus longitudine; capite acuto ore clauso $3\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $2\frac{2}{3}$ ad $2\frac{3}{5}$ in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{1}{2}$ in longitudine capitis, $1\frac{1}{2}$ circiter in capitis parte postoculari; rostro usque ad apicem maxillae superioris oculo minus duplo longiore, sulco os maxillare recipiente $\frac{1}{2}$ oculi diametro ante oculum sito; maxilla superiore ante oculum desinente ore clauso $2\frac{2}{5}$ ad $2\frac{2}{3}$ in longitudine capitis; maxilla inferiore apice oblique truncata symphysi tuberculo conico; dentibus maxilla superiore utroque latere parvis p. m. 50 antice insuper utroque latere caninis 2 posteriore anteriore multo longiore; dentibus palatinis utroque latere numerosis uniseriatis anterioribus caninis 3 ad 5 inaequalibus, posterioribus parvis; lingua denticulis minimis scabra maxilla inferiore dentibus utroque latere p. m. 20 mediis inaequalibus ceteris majoribus verticaliter insertis, sijmphijsi insuper canino mediocri; praeoperculo oblique emarginato acutangulo angulo rotundato membranaceo; operculo spina nulla; squamis ctenoïdeis margine libero dentibus p. m. 20, lateribus 80 p. m. in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali 1ª ante apicem pectoralium incipiente acuta dorsali 2ª paulo altiore spinis gracilibus anterioribus 2 subaequalibus ceteris longioribus corpore humilioribus; dorsali radiosa ante analem incipiente dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota paulo altiore quam longa acuta emarginata; pectoralibus acutis 8 et paulo, ventralibus sub medio pectoralium ante dorsalem 1m insertis 9 circiter, caudali lobis acutis $6\frac{1}{3}$ ad $6\frac{1}{2}$ in longitudine corporis; anali dorsali radiosa vix humiliore et vix breviore; colore corpore superne dilute viridi, lateribus inferneque argenteo; fascia cephalo-caudali griseo-viridi sub linea laterali; pinnis flavescentibus, caudali postice fusco marginata, ventralibus albis; iride margaritacea.

B. 7. D. 5—2/8 vel 5—2/9. P. 2/11 vel 2/12. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Allualu Brochet* Ren. Poiss. Mol. I tab. 40 fig. 202.
Ikan Tsjakalang Valent. Ind. Amb. III p. 369 No. 70.
Sphyrène à machoire obtuse CV. Poiss. III p. 258.
Akatara kamasu Japon.
Oula Indig. Malab.
Senuk, *Snuk* et *Snok* Indig. Bat.

Alu alu Indig. Surabaj.
Snoek Belg. Ind. Orient.
Habit. Batavia, Surubaja, Anjer, Javae insulae, in mari.
Batjan, in mari.
Kammal, Madurae insulae, in mari.
Macassar, Bulucomba, Celebes insulae, in mari.
Sindangole, Halmaheira insulae, in mari.
Singapore, in mari.
Telokbetong, Priaman, Beneulen, Sumatrae insulae, in mari.
Ternate, in mari.
Wahai, Ceram septentrionalis, in mari.
Longitudo 14 speciminum 162‴ ad 240‴.

Aanm. De heer RICHARDSON houdt *Sphyraena chinensis* Lacép., welke in de groote Histoire naturelle des Poissons, hoezeer met een vraagteeken, tot de Synonymie van *Sphyraena obtusata* CV. is gebragt, voor eene eigene soort (Rep. ichthyol. Seas of Chin. and Jap. in Rep. 15th Meet. Brit. Assoc. p. 267), welke zich naar een door hem onderzocht voorwerp van *Sphyraena obtusata* zou onderscheiden, doordien het operkel er met 2 doorntjes eindigt en door grootere hoogte over de schouders en holler profiel. Volgens de door den heer RICHARDSON gegevene formule der vinstralen zou *Sphyraena chinensis* 20 borstvinstralen hebben, wat zeer zou afwijken van de gewone getallen dezer vin en mij voorkomt op eene schrijffout te berusten. De afbeelding van *Sphyraena obtusata* in de Fauna Japonica, waarschijnlijk vervaardigd naar eene in Japan gemaakte teekening, is of uiterst inkorrekt of heeft, wat mij waarschijnlijker voorkomt, betrekking tot eene andere soort. De volgende belangrijke verschillen doen mij zulks vermoeden. De hoogte des ligchaams gaat er 9 maal in zijne lengte, de kop meer dan 4 maal in de lengte des ligchaams, het oog meer dan 6 maal in de lengte van den kop en meer dan twee maal in den snuit en het achteroogsgedeelte van den kop, terwijl ik er 115 schubben tel op eene overlangsche rei, de buikvinnen verder achterwaarts zijn ingeplant, enz.

De heer RÜPPELL heeft in zijne Neue Wirbelthiere zu der Fauna von Abyssiniën gehörig de vraag geopperd, of zijne *Sphyraena flavicauda*

welligt dezelfde soort is als *Sphyraena obtusata* CV.? Indien de beschrijving en afbeelding van den heer RÜPPELL slechts eenigzins juist zijn, kan zijne *Sphyraena flavicauda* niet tot *Sphyraena obtusata* behooren, ofschoon zij er na aan schijnt verwant te zijn. Vooreerst zouden operkel en preoperkel er onbeschubt zijn, wat mij echter toeschijnt nog bevestiging te behoeven, daar de operkelschubben bij de kleine voorwerpen van Sphyraena ligtelijk verloren gaan. Maar afgescheiden daarvan, zou de kop er slechts $3^1/_4$ maal gaan in de lengte des ligchaams, de hoogte van den kop 3 maal in zijne lengte, de oogkas 5 maal in de lengte van den kop en ongeveer twee maal in den snuit en in het achteroogkuilsgedeelte van den kop, terwijl er het preoperkel regthoekig zou wezen, de rug- en aarsvinnen juist tegen over elkander beginnen, enz. Deze verschillen verbieden de vereeniging van beide soorten, doch verdienen nog nader in de natuur te worden nagegaan.

Sphyraena obtusata CV. komt te Batavia bijkans dagelijks en soms in grooten overvloed ter markt, meestal ter lengte van 2" tot 3", schijnende zij op verre na niet de lengte te bereiken van de overige soorten van Sphyraena. Haar vleesch is zeer smakelijk en komt niet zelden op de tafels der Europeanen voor, welke haar, even als de andere soorten, *Snoek* noemen, waarnaar de vischkoopers haar ingelijks onder den naam van *Senoek* verkoopen.

Het is hoogstwaarschijnlijk deze soort en niet, zooals CUVIER denkt, *Sphyraena Commersonii* CV., welke door RENARD onder den naam van *Allualu* en door VALENTIJN onder dien van *Ikan Tsjakalang* is voorgesteld. Zoo gebrekkig als deze afbeeldingen zijn, geven zij den habitus van *Sphyraena obtusata* vrij goed terug en evenzoo het minder ver naar achteren uitgestrekt zijn der bekspleet.

b. Corpus altitudine 9 circiter in ejus longitudine. Oculi diametro 5 ad 5 et paulo in longitudine capitis. Rostrum oculo plus duplo longius. Pinna dorsi 1ª supra apicem pinnae pectoralis incipiens.

Sphyraena langsar Blkr.

Sphyraen. corpore elongato subcylindraceo, altitudine 9 circiter in ejus longitudine; capite acuto ore clauso $3\frac{3}{4}$ ad $3\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $2\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitu-

dine; oculis diametro 5 fere ad 5 et paulo in longitudine capitis, 2 fere in parte capitis postoculari; rostro ore clauso oculo vix plus duplo longiore, sulco os maxillare recipiente $\frac{2}{3}$ ad $\frac{3}{4}$ oculi diametro ante oculum sito; maxilla superiore longe ante oculum desinente ore clauso 3 fere ad $2\frac{3}{4}$ in longitudine capitis; maxilla inferiore symphysi tuberculo conico, apice non producta subconica; dentibus maxilla superiore utroque latere parvis p. m. 40 antice insuper utroque latere caninis 2 magnis posteriore anteriore majore; dentibus palatinis utroque latere uniseriatis numerosis anticis 2 ad 4 caninis sequentibus minoribus postrorsum decrescentibus; lingua denticulis minimis scabra; maxilla inferiore dentibus utroque latere p. m. 19 verticaliter insertis mediis ceteris majoribus, symphysi insuper canino mediocri; praeoperculo oblique emarginato acutangulo angulo membranaceo; operculo spinis nullis; squamis ctenoïdeis margine libero dentibus parcis, lateribus 80 p. m. in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali 1ª supra apicem pectoralium incipiente acuta dorsali 2ª paulo humiliore spinis gracilibus anterioribus 2 subaequalibus ceteris longioribus; dorsali radiosa ante analem incipiente dupla circiter ejus longitudine a spina dorsi postica remota, corpore vix humiliore, altiore quam longa, acuta emarginata; pectoralibus acutis $9\frac{1}{2}$ ad 10 et paulo, ventralibus sub medio pectoralium ante dorsalem 1ᵐ insertis latis angulatis apice acutis 11 fere, caudali lobis acutis 5 circiter in longitudine corporis; anali dorsali radiosa vix longiore et vix humiliore acuta vix emarginata; colore corpore superne dilute viridi, lateribus inferneque argenteo; junioribus fasciis cephalo-caudalibus 2 flavescentibus vel aureis subparallelis, fascia superiore in linea laterali; pinnis flavescentibus; caudali fuscescente marginata.

B. 7. D. 5 — 2/8 vel 5 — 2/9. P. 2/12. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Habit. Batavia, in mari.

Batjan, in mari.

Longitudo 2 speciminum 203''' et 276'''.

Aanm. Deze soort is het naaste verwant aan *Sphyraena obtusata* CV. doch er nog gemakkelijk van te onderkennen aan slanker ligchaam, kleinere oogen en langeren snuit, welke bij *Sphyraena obtusata* CV. minder dan twee maal zoo lang is als het oog. De schubben, hoezeer ook kamschubben, even als bij genoemde soort, hebben echter aan den vrijen rand slechts eenige weinige tandjes, terwijl die bij *Sphyraena obtusata* CV. ongeveer 20 en meer tandjes hebben. Bovendien begint bij *Sphyraena obtusata* CV. de 1ᵉ rugvin boven den top top der borstvin en gaan de borstvinnen ongeveer 8, de buikvinnen ongeveer 9 en de staartvin $6^1/_3$ tot $6^1/_2$ maal in de lengte des ligchaams, zoodat er de borst- en buikvinnen betrekkelijk langer zijn en de staartvin betrekkelijk korter.

Sphyraena chinensis Lacép., welke volgens den heer RICHARDSON ten onregte tot *Sphyraena obtusata* CV. gebragt is, kan evenmin tot onderwerpelijke soort behooren, wegens hare operkeldoornen, terwijl zij noch opmerkelijk is door hoogeren nek noch door hol profiel.

Sphyraena flavicauda Rüpp. heeft veel van *Sphyraena langsar* doch volgens den heer RÜPPELL zijn er operkel en preoperkel ongeschubt, het preoperkel regthoekig, terwijl volgens de afbeelding het onderoogkuilsbeen er minder uitgerand is, de 1e rugvin geheel achter de borstvinnen staat en verder van de 2e rugvin verwijderd is en de eerste stralen der 2e rugvin niet voor die der aarsvin zijn ingeplant.

B. Pinna dorsalis plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota.

a. Corpus altitudine $9\frac{1}{2}$ ad 10 in ejus longitudine. Oculi diametro $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis. Rostrum oculo duplo longius. Pinna dorsi 1a post apicem pectoralis incipiens.

Sphyraena brachygnathos Blkr.

Sphyraen. corpore elongato subcylindraceo, altitudine $9\frac{1}{2}$ ad 10 circiter in ejus longitudine; capite acuto ore clauso $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis 3 circiter in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis, $1\frac{1}{2}$ circiter in capitis parte postoculari; rostro ore clauso oculo non plus duplo longiore, sulco os maxillare recipiente $\frac{2}{3}$ oculi diametro ante oculum sito; maxilla superiore longe ante oculum desinente ore clauso $2\frac{4}{5}$ circiter in longitudine capitis; maxilla inferiore non producta symphysi tuberculo conico; dentibus maxilla superiore utroque latere parvis plus quam 50, antice insuper utroque latere caninis 2 magnis posteriore anteriore majore; dentibus palatinis utroque latere numerosis uniseriatis anterioribus caninis 4 ad 7 inaequalibus, posterioribus parvis; lingua denticulis minimis seabra; maxilla inferiore dentibus utroque latere p. m. 17 verticaliter insertis mediis ceteris majoribus, symphysi insuper canino mediocri; praeoperculo oblique emarginato acutangulo angulo membranaceo; operculo spinis nullis; squamis ctenoïdeis margine libero dentibus parcis, lateribus 85 p. m. in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali 1a paulo post apicem pectoralium incipiente acuta dorsali 2o paulo humiliore spinis gracilibus anterioribus 2 subaequalibus ceteris longioribus; dorsali radiosa ante analem incipiente plus dupla ejus longitudine a spina dorsi postica remota, corpore vix humiliore, altiore quam longa, acuta emarginata; pectoralibus acutis $10\frac{1}{2}$ circiter, ventralibus sub medio pectoralium insertis 12 circiter, caudali lobis acutis 6 circiter in longitudine corporis; anali dorsali radiosa vix longiore et vix humiliore acuta emarginata; colore corpore superne dilute viridi lateribus inferneque argenteo; pinnis flavescentibus, caudali fusco-violaceo marginata.

B. 7. D. 5 — 2/8 vel 5 — 2/9. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.
Habit. Batavia, in mari.
Batjan, in mari.
Longitudo 3 speciminum 252‴ ad 328‴.

Aanm. Deze soort is na verwant aan *Sphyraena langsar* Blkr, doch zij onderscheidt er zich van door grootere oogen, 1 borstvinstraal meer, betrekkelijk grooteren onderlingen afstand der rugvinnen, inplanting van den 1ⁿ rugdoorn achter den top der borstvinnen, enz. Zij kan evenmin als *Sphyraena langsar* tot *Sphyraena flavicauda* Rüpp. teruggebragt worden, om reeds bovengemelde redenen, hoezeer er de 1ᵉ rugvin, even als op de aangehaalde afbeelding van den heer Rüppell, achter de borstvintoppen begint. Zij mist bovendien de overlangsche bandteekening, is slanker van ligchaam, enz.

Scripsi Batavia Calendis Septembris MDCCCLI V.

NIEUWE NALEZINGEN

OP DE

ICHTHYOLOGIE VAN JAPAN.

DOOR

Dr. P. BLEEKER.

Nadat ik in een paar artikels iets had toegebragt tot de kennis der vischfauna van het ook in dit opzigt zoo merkwaardige Japansche rijk (1), ontving ik van Nagasaki weder eene nieuwe en grootere verzameling visschen, welke ik te danken had aan de bereidvaardigdigheid, waarmede de heer A. J. J. DE WOLFF, gewezen pachter van den Japanschen handel wel aan mijn verzoek heeft willen voldoen, om mij eene nieuwe verzameling van daar te doen geworden. Deze kostbare kollektie bestaat uit niet minder dan 120 soorten, meerdere van welke er in voorwerpen van verschillenden leeftijd in zijn vertegenwoordigd. Zij levert op nieuw het bewijs, dat er ten opzigte der Japansche vischfauna nog veel te ontdekken overblijft; want, niettegenstaande ook de visschen, welke het voorname onderwerp dezer bijdrage uitmaken, van de baai van Nagasaki afkomstig zijn, welke baai in een ichthyologisch opzigt meer onderzocht is dan eenig ander ge-

---

(1) Bijdrage tot de kennis der ichthyologische fauna van Japan. Uitgegeven door de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Amsterdam 1853 4° (geschreven in December 1851).

Nalezingen op de ichthyologie van Japan. Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Dl. XXV, Batavia 1853 4° (geschreven in Januarij 1853).

deelte van den Japanschen archipel, zijn daardoor weder meerderen, welke nog niet van Japan bekend waren en meerderen, welke voor de wetenschap nieuw zijn. Onder deze laatsten reken ik Upeneus spilurus, Prionotus japonicus, Platycephalus macrolepis, Dentex hypselosoma, Lethrinus nematacanthus, Gerres japonicus, Scomber tapeinocephalus, Auxis tapeinosoma, Cepola mesoprion, Cepola Schlegelii, Crenilabrus spilogaster, Rhombus oligodon, Rhombus Wolffii en Rhinobatus (Syrrhina) polyophthalmus Blkr. Meerdere andere Japansche soorten, reeds min of of meer bekend in de wetenschap, heb ik juister kunnen bepalen en ze tot hunne juiste geslachten teruggebragt, zooals Lateolabrax japonicus Blkr., Apogonichthys carinatus Blkr., Upeneus chrysopleuron Blkr., Dactylopterus japonicus Blkr., Chrysophrys Schlegelii Blkr., Scomber janesaba Blkr., Scomber saba Blkr., Carangoïdes equula Blkr., Psenes anomalus Blkr., Cepola Krusensternii Blkr., Callionymus Richardsonii Blkr., Pellona Schlegelii Blkr., Harengula zunasi Blkr., Mustelus manazo Blkr. en Myliobatis tobijei Blkr

De 120 soorten der Wolffsche kollektie zijn de volgende:

1. Lateolabrax japonicus Blkr. = Labrax japonicus CV.
2. Apogon lineatus T. Schl.
3. 〃 similineatus T. Schl.
4. Apogonichthijs carinatus Blkr = Apogon carinatus CV.
5. 〃 glaga Blkr = Apogon glaga Blkr. olim.
6. Scombrops cheilodipteroïdes Blkr. = Scombrops T. Schl.
7. Diploprion bifasciatum K. v. H.
8. Serranus epistictus T. Schl.
9. 〃 octocinctus T. Schl.
10. 〃 poecilonotus T. Schl.
11. 〃 tsirimenara T. Schl.
12. Mesoprion annularis CV.
13. Priacanthus benmebari T. Schl.
14. Therapon oxyrhijnchos T. Schl.
15. Hapalogenijs maculatus Richards.
16. Monocentris cataphracta Bl. Schn. = Monocentris japonicus CV. T. Schl.
17. Percis sexfasciata T. Schl.
18. Uranoscopus asper T. Schl.
19. Sphyraena japonica CV.
20. 〃 obtusata CV.
21. Sillago malabarica Cuv. = Sillago acuta CV. = Sillago japonica T. Schl.
22. Polynemus plebejus Brouss.
23. Upeneus chrysopleuron Blkr. = Mullus chrysopleuron T. Schl. = Upeneoïdes chrysopleuron Blkr.
24. 〃 pleurospilos Blkr.
25. 〃 spilurus Blkr. nov. spec.
26. Upeneoïdes bensasi Bl. = Mullus bensasi T. Schl.
27. Dactylopterus japonicus Blkr = Dactylopterus orientalis T. Schl. (nec CV).
28. Trigla Bürgeri T. Schl.

29. Trigla kumu Less. CV.
30. Prionotus japonicus Blkr. nov. spec.
31. Pteroïs lunulata T. Schl.
32. Sebastes marmoratus CV.
33. 〃 ventricosus T. Schl.
34. Scorpaena cirrhosa CV.
35. Platycephalus japonicus Tiles.
36. 〃 insidiator Bl.
37. 〃 macrolepis Blkr. nov. spec.
38. 〃 punctatus CV.
39. 〃 spinosus T. Schl.
40. Chirus hexagrammus Cuv.
41. Corvina sina CV.
42. Diagramma cinctum T. Schl.
43. 〃 japonicum Blkr.
44. Scolopsides inermis T. Schl.
45. Latilus argentatus CV.
46. Cheilodactylus zonatus CV.
47. Chrysophrys aries T. Schl.
48. 〃 cardinalis CV.
49. 〃 Schlegelii Blkr = Chrysophrys longispinis CV. ex parte.
50. Dentex griseus T. Schl. = Dentex lethrinoïdes Blkr. = Lobotes microprion Blkr.
51. 〃 hypselosoma Blkr. nov. spec.
52. 〃 setigerus T. Schl.
53. Lethrinus haematopterus T. Schl.
54. 〃 nematacanthus Blkr. nov. spec.
55. Gerres equula T. Schl.
56. 〃 japonicus Blkr. nov. spec.
57. Ditrema Temminckii Blkr.
58. Chaetodon strigatus Langsd.
59. Scomber janesaba Blkr. = Scomber pneumatophorus minor T. Schl.
60. 〃 saba Blkr. = Scomber pneumatophorus major T. Schl.
61. 〃 tapeinocephalus Blkr. nov. spec.
62. Auxis tapeinosoma Blkr. nov. spec.
63. Chorinemus sancti Petri CV.
64. Trichiurus japonicus T. Schl. = Trichiurus lepturus japonicus T. Schl.
65. Decapterus maruadsi Blkr. = Caranx maruadsi T. Schl.
66. 〃 muroadsi Blkr. = Caranx muroadsi T. Schl.
67. Sclar japonicus Blkr. = Caranx trachurus japonicus T. Schl.
68. 〃 torvus Blkr. = Caranx torvus Jen.
69. Caranx ekala CV.
70. Carangoïdes equula Blkr. = Caranx equula T. Schl. = Sclar equula Blkr.
71. Seriola purpurascens T. Schl.
72. 〃 quinqueradiata T. Schl.
73. Psenes anomalus Blkr. = Trachinotus anomalus T. Schl.
74. Stromateus niger Bl.
75. Equula nuchalis T. Schl.
76. Zeus japonicus CV.
77. Amphacanthus fuscescens T. Schl.
78. Cepola Krusensternii Blkr.
79. 〃 mesoprion Blkr. nov. spec.
80. 〃 Schlegelii Blkr. nov. spec.
81. Atherina japonica Blkr.
82. Mugil haematocheilus T. Schl.
83. 〃 japonicus T. Schl.
84. Hoplegnathus fasciatus Richards.
85. Callionymus Richardsonii Blkr. species nondum descript.
86. 〃 Valenciennei T. Schl.
87. Lophius setigerus Wahl.
88. Fistularia immaculata Comm.
89. Cossyphus japonicus Blkr. = Labrax japonicus CV.
90. Crenilabrus spilogaster Blkr. nov. spec.
91. Callyodon japonicus CV.
92. Plotosus lineatus CV.
93. Carassius auratus Nilss.
94. Belone gracilis T. Schl.
95. Hemiramphus sajori T. Schl.
96. Etrumeus micropus Blkr.
97. Harengula punctata CV.
98. 〃 zunasi Blkr. = Clupea kowal T. Schl. = Kowala lauta Cant? Blkr.

99. Pellona Schlegelii Blkr.= Clupea melastoma T. Schl.
100. Engraulis japonicus T. Schl.
101. Chatoessus punctatus T. Schl.
102. Saurus myops CV.= Saurus trachinus T. Schl.
103. Saurida tombil CV. = Aulopus elongatus T. Schl.
104. Platessa cornuta T. Schl.
105. Rhombus oligodon Blkr. nov. spec.
106. 〃 Wolffii Blkr. nov. spec.
107. Synaptura zebra Cant.= Solea zebrina T. Schl.
108. Conger anago T. Schl.
109. 〃 bagio Cant. = Conger hamo T. Schl.
110. 〃 vulgaris Cuv.
111. Muraena minor T. Schl.
112. Arothron firmamentum Blkr.= Tetraödon firmamentum T. Schl.
113. Gastrophysus argenteus J. Müll.
114. 〃 lunaris J. Müll.
115. 〃 vermicularis Blkr = Tetraödon vermicularis T. Schl.
116. Heterodontus zebra Gray = Cestracion Philippi T. Schl. = Cestracion zebra Gr.
117. Mustelus manazo Blkr. = Mustelus vulgaris T. Schl.
118. Rhinobatus (Syrrhina) polyophthalmus Blkr. nov. spec.
119. Trygon zugei MH.
120. Myliobatis tobijei Blkr.= Myliobatis aquila T. Schl.

In het geheel heb ik tot nu toe de volgende soorten van Japan ontvangen:

1. Lateolabrax japonicus Blkr. Nalez. ichth. Jap. p. 23.
2. Apogon lineatus T. Schl.
3. 〃 semilineatus T. Schl.
4. Apogonichthys carinatus Blkr.
5. 〃 glaga Blkr.= Apogon glaga Blkr.
6. Scombrops cheilodipteroïdes Blkr.
7. Diploprion bifasciatum K. v. H. Nat. T. N. Ind. VI p.
8. Serranus epistictus T. Schl.
9. 〃 moara T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 24.
10. 〃 octocinctus T. Schl. ibid. p. 24.
11. 〃 poecilonotus T. Schl.
12. 〃 tsirimenara T. Schl.
13. Mesoprion annularis CV. Verh. Batav. Gen. XXII Perc.
14. Priacanthus benmebari T. Schl. Nal. Ichth. Jap. p. 25.
15. Therapon oxyrhynchus T. Schl.
16. Hapalogenijs maculatus Richds.
17. Monocentris cataphracta Bl. Schn. Bijdr. ichth. Jap. p. 5.
18. Percis pulchella T. Schl. Nal. ichth. Jap, p. 26.
19. Percis sexfasciata T. Schl.
20. Uranoscopus asper T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 27.
21. Sphyraena japonica CV.
22. 〃 jello CV. Verh. B. Gen. XXII Perc.
23. 〃 obtusata CV. ibid.
24. Sillago malabarica Cuv. = S. acuta CV. ibid.
25. Polynemus plebejus Brouss. ibid.
26. Upeneus chrysopleuron Blkr.
27. 〃 pleurospilos Blkr. Nat. T. N. Ind.
28. 〃 spilurus Blkr.
29. Upeneoïdes bensasi Blkr.
30. Dactylopterus japonicus Blkr.
31. Trigla Bürgeri T. Schl.
32. 〃 kumu Less.
33. Prionotus japonicus Blkr.
34. Pteroïs lunulata T. Schl. Bijdr. ichth. Jap. p. 3.
35. Sebastes marmoratus CV. Nalez. ichth. Jap. p. 29.
36. 〃 ventricosus T. Schl.
37. Scorpaena cirrhosa CV.
38. Platycephalus japonicus Til. Nal. ichth. Jap. 28.
39. 〃 insidiator Bl. Schn. Verh. B. Gen. XXII Sclerop.
40. 〃 macrolepis Blkr.

41. Platycephalus punctatus CV.
42. 〃 spinosus T. Schl.
43. Apistus alatus CV. Nat. T. N. Ind.
44. Aploactis aspera Blkr. Nalez. ichth. Jap. p. 29.
45. Synanccia crosa Langsd. Bijdr. ichth. Jap. p. 5.
46. Chirus hexagrammus Cuv.
47. Corvina sina CV.
48. Diagramma cinctum T. Schl. Nal. ich. Jap. p. 30.
49. 〃 japonicum Blkr. ibid. p. 31.
50. Scolopsidcs inermis T. Schl.
51. Latilus argentatus CV.
52. Cheilodactylus zonatus CV.
53. Chrysophrys aries T. Schl.
54. 〃 cardinalis CV. Nal. ichth. Jap. p. 31.
55. 〃 Schlcgelii Blkr.
56. Dentcx griseus T. Schl.
57. 〃 hypselosoma Blkr.
58. 〃 setigerus T. Schl. Nalez. ichth. Jap. p. 32.
59. Lethrinus haematopterus T. Schl.
60. 〃 ncmatacanthus Blkr.
61. Gerres equula T. Schl.
62. 〃 japonicus Blkr.
63. Ditrema Temninckii Blkr. Nalez. ichth. Jap. p. 33.
64. Chaetodon modestus T. Schl. Bijdr. ichth. Jap. p. 8.
65. 〃 strigatus Langsd.
66. Scomber janesaba Blkr.
67. 〃 saba Blkr.
68. 〃 tapeinocephalus Blkr.
69. Auxis tapeinosoma Blkr.
70. Chorinemus sancti Petri CV. Verh. B. Gen. XXIV Makr.
71. 〃 tol CV. ibid.
72. Elacate mottah CV. ibid.
73. Trichiurus japonicus T. Schl.
74. Decapterus maruadsi Blkr.
75. 〃 muroadsi Blkr.
76. Selar japonicus Blkr. Nal. ichth. Jap. p. 35.
77. 〃 torvus Blkr. Verh. B. Gen. XXIV Makr.
78. Caranx ekala CV. ibid.
79. Carangoïdes blepharis Blkr. ibid.
80. 〃 equula Blkr.
81. Seriola purpurascens T. Schl.
82. 〃 quinqucradiata T. Schl.
83. Pscnes anomalus Blkr.
84. Stromatcus niger Bl. Vcrh. B. Gen. XXIV Makr.
85. Stromateoïdcs aculcatus Blkr. Nal. ichth. Jap. p. 37.
86. Equula nuchalis T. Schl. ibid. p. 38.
87. 〃 rivulata T. Schl. ibid. p. 38.
88. Mene maculata CV. Verh. B. G. XXIV. Makr.
89. Zeus japonicus CV.
90. Amphacanthus fusccscens T. Schl.
91. Cepola Kruscnsternii Blkr.
92. 〃 mesoprion Blkr.
93. 〃 Schlcgelii Blkr.
94. Atherina japonica Blkr. Nal. ichth. Jap. p. 40.
95. Mugil haematocheilus T. Schl.
96. 〃 japonicus T. Schl. Nal. icht. Jap. p. 41.
97. Hoplegnathus fasciatus Richards. Bijdr. ichth. Jap. p. 6.
98. Dictyosoma Bürgeri V. d. Hoev. ibid. p. 9.
99. Callionymus Reevesii Richards. Nalez. ichth. Jap. p. 44 N. T. N. Ind.
100. 〃 Richardsonii Blkr.
101. 〃 Valenciennei T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 45.
102. Gobius flavimanus T. Schl. ib. p. 42.
103. 〃 Pflaumii Blkr. ibid. p. 42.
104. Chacturichthys hexancma Blkr. ibid. p. 43.
105. 〃 polyncma Blkr. ibid. p. 44.
106. Lophius setigerus Wahl. ibid. p. 46.
107. Antennarius tridens Blkr. ibid. p. 47.
108. Halicutea stcllata CV. Bijdr. ichth. Jap. p. 10.
109. Fistularia immaculata Comm. ibid. p. 11.
110. Cossyphus japonicus Blkr.
111. Crenilabrus spilogaster Blkr.

112. Callyodon japonicus CV.
113. Plotosus lineatus CV. Verh. B. Gen. XXI Sil. bat.
114. Carassius auratus Nilss. Nal. ichth. Jap. p. 48.
115. Cobitis rubripinnis T. Schl. Bijdr. ichth. Jap. p. 12.
116. Belone gracilis T. Schl.
117. Hemiramphus sajori T. Schl.
118. Etrumeus micropus Blkr. Nal. ichth. Jap. p. 48.
119. Harengula punctata CV. ibid. p. 49.
120. 〃 zunasi Blkr.
121. Pellona Schlegelii Blkr.
122. Engraulis japonicus T. Schl.
123. Chatoessus punctatus T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 50.
124. Saurus myops CV. = Saurus trachinus T. Schl. Nat. T. N. I. III p. 291.
125. Saurida tombil CV. Verh. B. Gen. XXIV Chiroc. etc.
126. Platessa cornuta T. Schl.
127. Rhombus oligodon Blkr.
128. 〃 Wolffii Blkr.
129. Synaptura zebra Cant. = Solea zebra Cuv. Verh. B. G. XXIV Pleur.
130. Anguilla japonica T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 51.
131. Ophisurus macrorhynchos Blkr. Bijdr. ichth. Jap. p. 28. Verh. B. G. XXV Mur. p. 12.
132. Conger anago T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 52.
133. 〃 bagio Cant. Verh. B. G. XXV Mur.
134. 〃 vulgaris Cuv. Nal. ichth. Jap. p. 53.
135. Muraena minor T. Schl.
136. Gastrophysus argenteus J. Müll. = Tetraödon argenteus Cuv. Verh. B. G. XXIV Blootk. Vissch. N. T. N. I. III. p. 787.
137. 〃 lunaris J. Müll. = Tetraödon lunaris Cuv. Verh. B. G. XXIV Blootk. Vissch.
138. 〃 vermicularis Blkr.
139. Arothron firmamentum Blkr.
140. Monacanthus komuki Blkr. Bijdr. ichth. Jap. p. 13.
141. Ostracion cornutus L. Verh. B. G. XXIV Ostr.
142. 〃 cubicus L. ibid.
143. 〃 stictonotus T. Schl. Bijdr. ichth. Jap. p. 15.
144. 〃 turritus Forsk. Verh. B. G. XXIV Ostrac.
145. Syngnathus serratus T. Schl. Nal. ichth. Jap. p. 55.
146. Hippocampus Mohnikei Blkr. Bijdr. ichth. Jap. p. 16.
147. Mustelus manazo Blkr.
148. Heterodontus zebra Gray.
149. Rhinobatus (Syrrhina) polyophthalmus Blkr.
150. Trygon zugei MH. Verh. B. G. XXIV Plagiost.
151. Myliobatis tobijei Blkr.

In mijne Nalezingen op de ichthyologie van Japan, welke ik nu juist een jaar geleden schreef, bragt ik het aantal bekende Japansche visschen op 406. Door mijne nieuwe onderzoekingen wordt dit aantal met 29 vermeerderd en alzoo gebragt op 435. De lijst van alle die soorten volgt hieronder, vergezeld van hare synoniemen en van de opgave harer geografische verbreiding.

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

EORUMQUE

DISTRIBUTIO GEOGRAPHICA.

Nomina Systematica.	Synonymia.
1 Niphon spinosus CV. T. Schl. Richards.	Matˢmaë-tara, Okitara Jap. . . . .
2 Lateolabrax japonicus Blkr.	Labrax japonicus CV. Richds. Blkr. = Perca labrax japonicus T. Schl. Holocentrum maculatum McCl. = Lates punctulatus Cant. sec. Richds. = Pén tsaou, Pan loo et Pans ló Sinens. = Suzuki Jap.
3 Diploprion bifasciatum K. v. H. CV. Richards. T. Schl.	Sewase Jap. = Hwang te yu Sinens. . . . .
4 Apogon lineatus T. Schl. Richds.	. . . .
5 〃 nigripinnis CV. T. Schl. Richds.	. . . .
6 〃 novemfasciatus CV. T. Schl. Richds. Blkr.	Apogon balinensis Blkr. = Hung so ho v. Hung soo ho Sin. . . .
7 〃 Schlegelii Blkr.	Apogon novemfasciatus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. tab. 2 fig. 2. nc CV.
8 〃 semilineatus T. Schl. Richds.	. . . .
9 Apogonichthys carinatus Blkr.	Apogon carinatus CV. Richds. T. Schl. = Ischimotsch Japon. . .
10 〃 glaga Blkr.	Apogon glaga Blkr. . . . .
11 Scombrops cheilodipteroïdes Blkr.	Scombrops T. Schl. . . . .
12 Acropoma apogonoïdes Blkr.	Acropoma T. Schl. . . . .
13 Serranus aka-ara T. Schl. Richds.	Aka ara Jap. . . . .
14 〃 ara T. Schl.	Serranus ura CV. Richds. . . . .
15 〃 areolatus CV. Richds. japonicus T. Schl.	Perca areolata Forsk. = Perca taurina Geoffr. Is. Geoff. . . . .
16 〃 awoara T. Schl. Richds.	Awo ara Jap. . . . .
17 〃 dermopterus T. Schl. Richds.	. . . .
18 〃 epistictus T. Schl. Richds.	. . . .
19 〃 kawamebari T. Schl. Richds.	Kawamebari Jap. . . . .
20 〃 latifasciatus T. Schl. Richds.	. . . .
21 〃 marginalis CV. Richds. Blkr.	Seba Thes. III tab. 27 fig. 3 = Perca fasciata Forsk. = Epinephelus marginalis Bl. = Holocentrus rosmarus Lacép. = Holocentrus marginatus Lacép. = Holocentre Forskal Lacép. = Holocentre océanique Lacép. = Serranus oceanicus CV.
22 〃 moara T. Schl. Richds.	. . . .
23 〃 oculatus CV. T. Schl. Richds.	Onbutsch Jap. . . . .
24 〃 octocinctus T. Schl. Richds. Blkr.	. . . .
25 〃 poecilonotus T. Schl. Richds.	. . . .
26 〃 semipunctatus CV.	. . . .
27 〃 trimaculatus CV. Richds. T. Schl.	Epinephelus japonicus Langsd. Voy. Krusenst. . . . .
28 〃 tsirimenara T. Schl. Blkr.	Tsjirimenara Japon. . . . .
29 Plectropoma susuki CV. T. Schl. Richds.	Susuki, Hakama ara Jap. = Tsing shih pan v. Ching sheh pan v. Shik pan u Sin. . . . .

Transport . . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Arch. Pérouse.	Arch. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagasc.	Mare Rubrum.	Prom. B. Spei.	Oc. Atlant.
1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
2	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
3	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
4	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
5	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
6	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
7	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
8	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
9	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
10	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
11	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
12	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
13	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
14	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
15	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
16	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
17	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
18	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
19	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
20	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
21	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.
22	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
23	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
24	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
25	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
26	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
27	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
28	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
29	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	29	6	0	0	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	3	0	1

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . . .
30 Plectropoma leopardinum CV. T. Schl.	Holocentrus leopardus Lacép. = Plectropoma leopardus Richds. . .
31 Mesoprion annularis CV. Richds. Blkr.	Diacope metallicus K. v. H. = Diacope annularis Kuhl, Rüpp. QG. = Mesoprion sanguineus Blkr.
32 〃 Calveti Blkr.	Diacope Calveti QG. T. Schl. Richds. . . . .
33 〃 octolineatus Blkr.	Ikan Koening moeda Valent. = Marack Ren. = Perca polyzonia Forst. = Sciaena kasmira Forsk. = Perca vittata Parkins. = Labre kasmira Lacép. = Labre à huit raies Lacép. = Holocentrus bengalensis Bl. = Holocentrus quinquelineatus Bl. Schn. = Diacope octolineata CV. Richds. = Diacope decemlineata CV. = Mesoprion etaapee Less. = Hwa mei tsaou v. Hwa mei tso v. Wa mii tso Sin.
34 〃 sparus Blkr.	Diacope sparus T. Schl. Richds. . . . .
35 〃 vitta Blkr.	Serranus vitta QG. CV. Richds. = Diacope vitta T. Schl. = Mesoprion phaiotaenia Blkr. = Mesoprion enneacanthus Blkr. = Ho tsaou v. To tso Sin. = Okionbuts Japon.
36 Centropristes hirundinaceus CV. T. Schl. Richds.	Nada itojori Jap. . . . .
37 Cirrhites aureus T. Schl. Richds.	Okigombe Jap. = Hwang gaou Sin. . . . .
38 Aulacocephalus Temminckii Blkr.	Aulacocephalus T. Schl. Richds = Hana ara Japon. . . . . . .
39 Therapon oxyrhynchos T. Schl. Richds.	Sima isisaki Jap. = Shik keö'tsec v. Shih koh tsih Sin. . . . . . .
40 〃 quadrilineatus CV. Richds.	Holocentrus quadrilineatus Bl. = Chang ko po v. Cheung ko po Sin.
41 Hapalogenys maculatus Richds.	Kin sih vel Kin fung Sinens. . . . .
42 〃 nigripinnis Richds.	Pogonias nigripinnis T. Schl. . . . .
43 Anoplus banjos Richds.	Anoplus T. Schl. = Banjos Voy. Krusenst. . . . .
44 Priacanthus benmebari T. Schl. Richds.	Oeil rouge du Japon Voy. Krusent. tab. 53 fig. 2 = Benmebari Jap.
45 〃 dubius T. Schl. Richds.	. . . .
46 〃 japonicus CV. T. Schl. Richds.	. . . .
47 〃 niphonius CV. T. Schl. Richds.	. . . .
48 Holocentrum alborubrum Lacép. Richds.	Kin lin kea v. Kam lun kap Sin. . . . .
49 〃 spinosissimum T. Schl. Richds.	Holocentre à bande blanche Lacép. = Tseuen keun kea v. Tseung kwan kàp Sin.
50 Myripristis japonicus CV. T. Schl. Richds.	. . . .
51 Monocentris cataphracta Bl. Schn.	Gasterosteus japonicus Houtt. = Sciaena japonica Thunb. = Lepisacanthus japonicus Lacép. = Monocentris japonicus CV. T. Schl. Richds. = Monocentris carinata CV. = Matikasa Japon.
52 Sphyraena japonica CV. Blkr.	Sphyraena vulgaris Var. japonica T. Schl. Richds. = Kamasu Jap. = So tsjeu iu Sinens.
	Transport. . . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

Habitatio.

	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	29	6	0	0	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	3	0	1
30	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
31	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
32	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
33	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	1	.	.	1	.	.	.	.	1	.	1	.	.
34	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
35	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
36	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
37	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
38	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
39	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
40	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
41	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
42	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
43	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
44	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
45	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
46	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
47	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
48	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
49	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
50	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
51	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
52	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	52	17	0	0	0	0	10	0	0	0	1	1	1	1	0	3	0	0	0	3	3	0	5	0	1

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . . .
53 Sphyraena jello CV. Rüpp. Blkr.	Jellow Russ. . . . .
54 〃 nigripinnis T. Schl. Richds.	. . . .
55 〃 obtusata CV. Richds. T. Schl. Blkr.	? Sphyraena chinensis Lacép. = Sphyraena flavicauda Rüpp.? = Akataro kamasu Jap.
56 Sillago malabarica Cuv. Blkr.	Sciaena malabarica Bl. Schn. = Soring Russ. = Sillago acuta CV. Blkr. = Sillago japonica T. Schl. Richds. = Kizuko Jap. = Sha tsun v. Ska tswan Sin.
57 Percis pulchella T. Schl. Richds.	Okihaze Jap. . . . .
58 〃 sexfasciata T. Schl.	. . . .
59 Polynemus plebejus Brouss. L. Bl. Shaw. CV. McCl. Richds. T. Schl. Blkr.	Polynemus lineatus Lacép. = Polynemus niloticus Shaw. = Polynemus Commersonii Shaw. = Hirano akinasi Japon.
60 Uranoscopus asper T. Schl. Richds. Blkr.	Tenmondaigoze Japon. = Ko yu v. Ko u Sinens. . . . .
61 〃 bicinctus T. Schl.	. . . .
62 〃 inermis CV.	Ichthyscopus inermis Swains. = Mesima djorosi Jap. . . . . . .
63 〃 elongatus T. Schl.	. . . .
64 Upeneus chrysopleuron Richds. Blkr.	Mullus chrysopleuron T. Schl. = Upeneoïdes chrysopleuron Blkr = Akabensasi Jap. = Hung te neaou v. Hong te new Sin.
65 〃 dubius Richds. Blkr.	Mullus dubius T. Schl. . . . .
66 〃 pleurospilos Blkr.	. . . .
67 〃 spilurus Blkr.	. . . .
68 Upeneoïdes bensasi Blkr.	Mullus bensasi T. Schl. = Upeneus bensasi Richds. = Bensasi Jap. .
69 〃 subvittatus Blkr.	Mullus subvittatus T. Schl. = Upeneus subvittatus Richds. . . . .
70 Mulloïdes japonicus Blkr.	Upeneus japonicus CV. . . . .
71 Dactylopterus japonicus Blkr.	Dactylopterus orientalis T. Schl. (nec CV.) . . . .
72 Trigla Bürgeri T. Schl. Richds.	Makanagasiro Jap. = Hung keo vel Hung koh Sin. . . . . . .
73 〃 hemisticta T. Schl. Richds.	Trigla alata Houtt. . . . .
74 〃 kumu Less. Garn. CV. T. Schl.	Trigla papilionacea Park. Richds. = Kanagasira Jap. = Lan yih yu v. Lam e yu vel Lam yih u Sin.
75 Prionotus japonicus Blkr.	. . . .
76 Peristedion orientale T. Schl. Richds.	. . . .
77 Cottus intermedius T. Schl. Richds.	. . . .
78 〃 uncinatus T. Schl.	. . . .
79 Aspidophorus superciliosus CV. Richds.	Agonus japonicus Bl. Schn. = Cottus et Phalangistes japonicus Pall. .
80 〃 rostratus CV. Richds.	Agonus rostratus Tiles. = Phalangistes fusiformis Tiles. . . . . .
81 〃 laevigatus CV. Richds.	Agonus laevigatus Tiles. = Syngnathus segaliensis Tiles. . . . .
	Transport. . . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibernia.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	52	17	0	0	0	0	10	0	0	0	1	1	1	1	0	3	0	0	0	3	3	0	5	0	1
53	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
54	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
55	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	1	.	1	.	.
56	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
57	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
58	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
59	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	1	1	.	.	.	1	1	.	1	.	.
60	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
61	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
62	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
63	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
64	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
65	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
66	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
67	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
68	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
69	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
70	1	.	.	.	.	.	?	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
71	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
72	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
73	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
74	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	1	.
75	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
76	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
77	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
78	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
79	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
80	1	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
81	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	81	24	0	2	2	0	16	1	0	0	1	2	1	1	1	4	2	1	0	8	5	0	8	1	1

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport. . . . .
82 Hemilepidotus Tilesii CV. Richds. T. Schl.	Cottus hemilepidotus Tiles. = Cottus trachurus Pall. . . . . . .
83 Platycephalus asper CV. T. Schl. Richds.	. . . .
84 〃 fuscus CV. T. Schl.	. . . .
85 〃 guttatus CV. T. Schl. Richds.	Platycephalus crocodilus Voy. Krus. = Sha kap v. Sha kea Sin. = Notschi v. Onigotsi Japon.
86 〃 insidiator Bl. Schn. CV. Richds. Blkr. T. Schl.	Cottus insidiator Forsk. L. = Callionymus indicus L. = Cottus spatula Bl. = Batrachus indicus Bl. = Callionymus indicus Lacép. = Platycephalus spatula Bl. Schn. = Cottus madagascariensis Lacép. Shaw. = Cottus insidiator Shaw. = Irrwa Russ. = Calliomorus chaca Buch. = Platycephalus chacca Gr. = Gingotsi Japon.
87 〃 japonicus Til. Richds. CV. T. Schl.	. . . .
88 〃 macrolepis Blkr.	. . . .
89 〃 punctatus CV. Blkr.	. . . .
90 〃 spinosus T. Schl. Richds.	. . . .
91 Bembras curtus CV. T. Schl. Richds.	. . . .
92 〃 japonicus CV. T. Schl. Richds.	Bombe kanagesira, Akagotsi Jap. . . . .
93 Scorpaena cirrhosa CV.	Perca cirrhosa Thunb. = Scorpaena barbata Rüpp. ? = Oniarakabu Japon.
94 〃 neglecta T. Schl. Richds.	. . . .
95 Pelor aurantiacum T. Schl.	Kiwogose Jap. . . . .
96 〃 japonicum CV.	Oniogose Jap. = Meaow yu v. Maou yu et Mau u Sin. . . . . .
97 Pterois lunulata T. Schl. Richds. Blkr.	Jamanokami Jap. = Lung seu yu et Lung su u Sinens. . . . . .
98 〃 volitans CV. Swains.	Amboneese vis Nieuh. = Louw Ren. = Ikan Kalkoen sowangi Valent. No. 210, 213 ? = Gasterosteus volitans L. Gmel = Scorpène mahé Lacép. = Scorpaena volitans Gmel. Lacép. Bl. Benn. = Kew yu v. Mow yu v. Hing yu Sin.
99 Sebastes albofasciatus CV. Richds.	Holocentrus albofasciatus Lacép. . . . .
100 〃 inermis CV. Richds. T. Schl.	. . . .
101 〃 marmoratus CV. T. Schl. Richds.	Arakabu Jap. . . . .
102 〃 pachycephalus T. Schl. Richds.	Shih gaou yu Sinens. . . . .
103 〃 ventricosus T. Schl. Richds.	. . . .
104 Minous pusillus T. Schl.	. . . .
105 Apistus alatus CV. Richds. T. Schl. Blkr.	Worrah minoo B. Russ. = Pterichthys alatus Swains. . . . . . .
106 〃 depressifrons Richds.	Apistus binotopterus Blkr. . . . .
107 〃 rubripinnis T. Schl. Richds.	. . . .
	Transport. . . .

)ISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

Habitatio.

	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Arch. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	M. Rubrum.	Promont. B. Spei.	Oc. Atlant.
	81	24	0	2	2	0	16	1	0	0	1	2	1	1	1	4	2	1	0	8	5	0	8	1	1
82	1	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
83	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
84	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
85	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
86	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	1	.	.
87	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.
88	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
89	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
90	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
91	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
92	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
93	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
94	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
95	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
96	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
97	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
98	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
99	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
00	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
01	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
02	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
03	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
04	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
05	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
06	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
07	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	107	36	0	3	3	0	20	2	0	0	1	3	1		1	5	2	1	0	12	6	1	11	1	1

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . . .
108 Apistus taenianotus CV. Richds. Blkr.	. . . .
109 Aploactis aspera Blkr.	Aploäctis T. Schl. = Haploäctis cottoïdes V. d. Hoev. = Synanceia aspera Richds.
110 Synanceia erosa Langsd. CV. T. Schl. Blkr.	Beniwogoze Japon. . . . .
111 Chirus agrammus Richds.	Labrax agrammus T. Schl. . . . .
112 〃 hexagrammus Cuv. Val.	Hexagrammus asper Stell. = Hexagrammus Stelleri Tiles. = Labrax hexagrammus Tiles. Pall. = Abramec Japon.
113 Sciaena japonica T. Schl. Richds.	. . . .
114 Corvina cuja CV.	Bola cuja Buch. = Kuschi, Gutsi Jap. . . . .
115 〃 sina CV. T. Schl. Richds.	Sparus Russ. No. 111 = Gutsi vel Kuschi Japon. = Hwang hwa u Hwang kwo v. Wong wak Sin.
116 Pristipoma japonicum CV. T. Schl. Richds.	Hac tseik v. Hac tseik v. Hoi tsik Sin. = Isisaki Jap. . . . .
117 Diagramma cinctum T. Schl. Richds.	Kokotei Japon. = Hwa juen shin, Ta huen shen vel Fa un shan Sinens.
118 〃 japonicum Blkr.	. . . .
119 〃 poecilopterum CV. Richds.	Grand tigre Ren. = Seba Thesaur. III tab. 27 fig. 17. . . . .
120 〃 punctatum Ehr. QG. CV. Richds. T. Schl. Blkr.	Prique Ren. = Seba Thesaur. III tab. 26 fig. 32, tab. 27 fig. 18? = Sciaena abu mgaterim Forsk. = Perca picta Thunb. = Lutjanus pictus Lacép. = Grammistes pictus Bl. Schn. = Diagramma pictum CV. Richds. = Diagramma balteatum K. v. H. CV. = Diagramma lineatum Rüpp. = Diagramma fâtela Rüpp. (nec CV.) = Diagramma cinerascens CV. = Diagramma griseum CV. = Plectorhynchus balteatus Cant. = Yaou we v. Yaou ne vel Yap mi Sin. = Nominokutsime Jap.
121 〃 Thunbergii CV.	. . . .
122 Glaucosoma Bürgeri Richds.	Glaucosoma T. Schl. . . . .
123 Scolopsides inermis T. Schl. Richds.	Fundoiwo Japon. . . . .
124 〃 kurita CV.	Kurite Russ. = Scolopsides kurita Rüpp. = Scolopsides Rüppellii CV.
125 Latilus argentatus CV. Richds. T. Schl.	Coryphaena sinensis Lacép. = Coryphaena sima Bl. Schn. = Kuzuna Japon. = Fang tow hwo v. Fang tow wuh vel Fang tow wah Sin.
126 Cheilodactylus zonatus CV. Richds.	Labre du Japon Voy. Krusenst. = Kikoori Japon. = Ke kung yu v. Kai kung u Sin.
127 Caprodon Schlegelii Blkr.	Caprodon T. Schl. Richds. . . . .
128 Chrysophrys aries T. Schl. Richds.	Zetai Japon. . . . .
129 〃 cardinalis CV. T. Schl. Richds.	Sparus cardinalis Lacép. = Tsitai Jap. = Kin sze la, Kum sze lap vel Kum su lap Sinens.
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagasc.	Mare Rubrum.	Prom. B. Spei.	Oc. Atlant.
	107	36	0	3	3	0	20	2	0	0	1	3	1	1	1	5	2	1	0	12	6	1	11	1	1
108	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
109	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
110	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
111	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
112	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
113	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
114	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
115	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
116	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
117	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
118	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
119	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
120	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
121	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
122	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
123	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
124	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
125	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
126	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
127	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
128	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
129	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	129	47	1	3	3	0	23	2	0	0	1	3	1	1	1	6	2	1	0	17	8	1	13	1	1

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport. . . .
130 Chrysophrys major T. Schl. Richds.	Ootai Jap. . . . .
131 〃 Schlegelii Blkr.	Chrysophrys longispinis CV. ex parte. T. Schl. Richds. = Tsin Jap.
132 〃 tumifrons T. Schl. Richds.	Oobana Jap. . . . .
133 Dentex griseus T. Schl. Richds.	Dentex lethrinoïdes Blkr. = Lobotes microprion Blkr. = Oometai Japon.
134 〃 hypselosoma Blkr.	. . . .
135 〃 setigerus CV. T. Schl. Richds.	Sparus sinensis Lacép. = Itojori Japon. = Kin sze yu, Hung shan, Hung sam vel Hong sham Sinens.
136 〃 Thunbergii CV.	. . . .
137 Lethrinus choerorhynchos CV.	. . . .
138 〃 haematopterus T. Schl.	Kutsibutai Japon. . . . .
139 〃 nematacanthus Blkr.	. . . .
140 Melanichthys crenidens Blkr.	Melanichthys T. Schl. = Crenidens melanichthys Richds. = Kurotai Japon. = Lüh yen ke Sin.
141 Emmelichthys Schlegelii Richds.	Erythrichthys T. Schl. . . . .
142 Ditrema Temminckii Blkr.	Ditrema T. Schl. Richds. = Tanago Japon. . . . .
143 Gerres equula T. Schl. Richds.	Siszugara Japon. = Tswan tsuy Sin. . . . .
144 〃 japonicus Blkr.	. . . .
145 Velifer hypselopterus Blkr.	Velifer T. Schl. . . . .
146 Chaetopterus Sieboldii Blkr.	Chaetopterus T. Schl. Richds. . . . .
147 Chaetodon aureus T. Schl Richds.	(nec Chaetodon collare Bl. Richards.) = Ho paou kin v. Ho paou kam.
148 〃 modestus T. Schl. Richds. Blkr.	Hatatatc Jap. = Tseën tsuij la v. Tseen tsui lap v. Tsim tsuy lap Sin.
149 〃 strigatus Langsd. CV. T. Schl. Richds.	Simahatatc Japon. = Chac yu Sin. . . . .
150 Heniochus macrolepidotus CV. T. Schl Richds.	Alpheres De Vlam. = Bezaan Ren. = Vaandrager Ruysch. = Ikan Alferes hitam hidjoe, Ikan Paroeli betina, Ikan Pampus tereloc, Ikan Pampus jang balajar et Zwarte Vaandrig Valent. = Seba Thesaur. III tab. 25 fig. 8 = Chaetodon acuminatus L. = Chaetodon macrolepidotus L. Gm. Bl. = Chaetodon bifasciatus Shaw. = Heniochus acuminatus CV. = Diphreutes macrolepidotus Cant. = Kolialatate Jap.
151 Holacanthus septentrionalis T. Schl. Richds.	Halatate norui Jap. . . . .
152 Platax teira CV. Blkr.	Chaetodon teira Forsk. Bl. = Kahi sandawa Russ. = Platax Leschenaldi CV. = Platax vespertilio japonicus T. Schl.
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibernia.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	129	47	1	3	3	0	23	2	0	0	1	3	1	1	1	6	2	1	0	17	8	1	13	1	1
130	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
131	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
132	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
133	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
134	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
135	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
136	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
137	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
138	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
139	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
140	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
141	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
142	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
143	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
144	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
145	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
136	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
147	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
148	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
149	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
150	1	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
151																									
152																									
	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	1	.	.
	152	55	1	3	3	1	26	4	0	0	1	3	1	1	1	7	2	1	0	19	9	1	15	1	1

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
153 Platax vespertilio CV. T. Schl. Richds.	Seba Thes. III tab. 27 fig. 15. = Chaetodon pinnatus L.? = Chaetodon vespertilio L. Bl. Lacép. Benn. = Platax Ehrenbergii CV. Richds. = Platax Blochii CV. Blkr. = Platax Gaimardi CV. = Platax albipunctatus Rüpp. = Fei yih v. Fe yih v. Fi yik Sin.
154 Hypsinotus benhalatate Blkr.	Hypsinotus T. Schl. Richds. = Benhalatate Jap. . . . .
155 Pempheris moluca CV. T. Schl. Richds. Cant.	Touteton mamel Ren. = Toctctoe Valent. = Curtus macrolepidotus Bl. Schn. = Pempheris malabarica CV.?
156 Pimelepterus indicus K. v. H. CV. T. Schl. Richds.	. . . .
157 Histiopterus acutirostris T. Schl.	. . . .
158 〃 typus T. Schl.	. . . .
159 Hoplegnathus fasciatus Richds. Blkr.	Poisson perroquet noir Voy. Krusenst. = Scarodon fasciatus T. Schl. = Hiza Japon.
160 〃 punctatus Richds.	Scarodon punctatus T. Schl. = Hi shih la v. Hih shih tsoo Sin. . .
161 Scomber auratus Houtt.	. . . .
162 〃 japonicus Houtt.	. . . .
163 〃 janesaba Blkr.	Scomber pneumatophorus minor T. Schl. = Janesaba Jap. . . . .
164 〃 saba Blkr.	Scomber pneumatophorus major T. Schl. = Saba Jap. . . . . .
165 〃 scombrus L. Bl. CV. japonicus T. Schl. Richds.	Ta che v. Fa ehi Sin. . . . .
166 〃 tapeinocephalus Blkr.	. . . .
167 Auxis tapeinosoma Blkr.	. . . .
168 Thynnus macropterus T. Schl. Richds. Blkr.	Hirenaga Japon. . . . .
169 〃 orientalis T. Schl. Richds.	. . . .
170 〃 pelamys CV. T. Schl. Richds.	Scomber pelamys L. = Thynnus vagans Less. = Katsuwo Jap. . .
171 〃 thunnina CV. T. Schl. Richds.	Pelamys coerulea Aldrov. = Dangiri mangelang Ren. = Doudicuw Ren. = Scomber quadripunctatus Geoffr. = Scomber allitteratus Rafin. = Auxis taso Blkr. olim (nec CV.) = Jokawa katsuwo Japon.
172 〃 sibi T. Schl. Richds.	Sibi Jap. . . . .
173 Pelamys orientalis T. Schl. Richds.	Kakatsuwo Jap. . . . .
174 Cybium chinense CV. T. Schl. Richds.	Scomber chinensis Lacép. = New pe keaou Sin. = Savara Jap. . .
175 〃 niphonium CV. T. Schl. Richds.	Nagotsi Jap. . . . .
176 Elacate mottah CV.	Pedda mottah Russ. = Elacate pondiceriana CV. = Elacate malabarica CV. = Elacate bivittata CV. T. Schl. Cant. Richds. = Masu Jap.
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	152	55	1	3	3	1	26	4	0	0	1	3	1	1	1	7	2	1	0	19	9	1	15	1	1
153	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
154	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
155	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1
156	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
157	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
158	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
159	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
160	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
161	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
162	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
163	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
164	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
165	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
166	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
167	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
168	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
169	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
170	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
171	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
172	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
173	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
174	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
175	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
176	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	1	1	1	.	.
	176	60	1	3	3	1	33	4	0	0	1	4	1	2	1	7	2	1	0	22	11	2	17	2	4

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
177 Chorinemus Sancti Petri CV.	Sanct. Pietersvis, Vijfvingervis De Vlam. = Koningsvisch met oogen Valent. = St. Peters ou Poisson de cinq doigts Ren. = Chorinemus moadetta CV. = Lichia moadetta Ehr. = Chorinemus mauritianus CV.
178 〃 tol CV. Blkr. Cant.	Tol parah Russ. = Chorinemus orientalis T. Schl. Richds. = Ike katsuwo Jap.
179 Trichiurus japonicus T. Schl. Blkr.	Trichiurus lepturus japonicus T. Schl. = Trichiurus muticus Gr.? = Tatsiuwo Jap.
180 Histiophorus orientalis T. Schl. Richds.	. . . .
181 Naucrates indicus CV.	. . . .
182 Decapterus maruadsi Blkr.	Caranx maruadsi T. Schl. Richds = Maruadsi Japon. . . . . .
183 〃 muroadsi Blkr.	Caranx muroadsi T. Schl. Richds. = Muroadsi Jap. = Tsze yu v. Chi u Sin.
184 Sclar japonicus Blkr.	Caranx trachurus japonicus T. Schl. = Adsi Japon. . . . . . .
185 〃 torvus Blkr.	Caranx torvus Jen. . . . .
186 Caranx ekala CV.	Ecala parah Russ. = Caranx Lessonii Blkr. (nec CV.) = Caranx xanthopygus CV.? Blkr.
187 〃 flavocoeruleus T. Schl. Richds.	Hwang joo v. Wang joo v. Wong u Sin. = Gingame adsi Jap . .
188 Carangoïdes blepharis Blkr.	Zeus ciliaris Bl. L. Gmel. Shaw. Lacép. = Scomber filamentosus M. Park (sec. CV.) = Ciliaire à filamens Cloq. Dict. Sc. nat. = Blepharis indicus CV. T. Schl. Richds. = Blepharis fasciatus Rüpp. Richds. = Pih seu kung et Pak seu kung Sinens.
189 〃 citula Blkr.	Tchawil parah Russ. = Citula ciliaria Rüpp. = Citula armata Rüpp. = Caranx cirrhosus Ehr. = Caranx armatus CV. Cant. = Caranx citula CV. = Caranx ciliaris CV. Richds. T. Schl. = Olistus malabaricus CV, = Olistus? Rüppellii CV.
190 〃 equula Blkr.	Caranx equula T. Schl. Richds. = Selar equula Blkr. = Hiruadsi Jap.
191 Seriola aureovittata T. Schl. Richds.	Kin peen che v. Kum peen che Sin. = Hirasu Jap. . . . . . .
192 〃 intermedia T. Schl. Richds.	. . . .
193 〃 purpurascens T. Schl. Richds.	Akabana Japon. . . . .
194 〃 quinqueradiata T. Schl. Richds.	Ooiwo Japon. . . . .
195 Coryphaena japonica T. Schl. Richds.	. . . .
196 Stromateus niger Bl. Schn. Shaw. Cant. Richds. Blkr.	Nanourang De Vlam. Ren.? = Stromateus paru Bl. Lacép. Shaw. Cuv. = Nala sandawa Russ. = Temnodon inornatus K. v. H. = Apolectus stromateus CV. Cant. = Seserinus Vachellii Richds. = Hih tsang v. Hak tsong Sin.
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Arch. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	M. Rubrum.	Promont. B. Spei.	Oc. Atlant.
	176	60	1	3	3	1	33	4	0	0	1	4	1	2	1	7	2	1	0	22	11	2	17	2	4
177	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
178	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.
179	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
180	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
181	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.
182	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
183	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
184	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
185	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
186	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
187	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
188	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
189	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
190	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
191	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
192	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
193	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
194	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
195	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
196	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	196	69	1	3	3	1	42	5	0	0	1	5	1	2	1	7	2	1	1	27	14	4	20	2	4

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
197 Stromateoïdes aculeatus Blkr.	Stromateus argenteus Euphras. = Stromateus aculeatus Bl. Schn. = Stromateus punctatissimus T. Schl. Richds. = Mana katsuwo Jap.
198 Psenes anomalus Blkr.	Trachinotus anomalus T. Schl. . . . .
199 Equula nuchalis T. Schl. Richds.	Hiiragi Japon. = Kow yaou Sinens. . . . .
200 〃 rivulata T. Schl. Richds.	Hwa shin lu v. Kin tze Sin. . . . .
201 Mene maculata CV. Swains. T. Schl. Richds. Cant.	Mene Anne Caroline Lacép. = Zeus maculatus Bl. Schn. = Ambata kuttee Russ.
202 Zeus japonicus CV. T. Schl. Richds.	Dorée ou Poisson à miroir du Japon Tiles. = Zeus faber japonicus T. Schl.
203 〃 nebulosus T. Schl. Richds.	. . . .
204 Amphacanthus aurantiacus T. Schl. Richds.	Kijenoiwo Jap. . . . .
205 〃 fuscescens CV. T. Schl. Richds.	Centrogaster fuscescens Houtt. Lacép. = Le mong v. Lai mang Sin. = Jenoiwo Japon.
206 » margaritiferus CV? Richds.	Amphacanthus albopunctatus T. Schl. . . . .
207 Naseus fronticornis CV. T. Schl. Richds.	Chaetodon unicornis Forsk. = Harpurus monoceros J. R. Forst = Monoceros biaculeatus Bl. Schn. = Naseus longicornis Guér. = Aspisurus unicornis Rüpp. . . . .
	Hik tseang keun = Hak tseang keun tsang Sin. = Koomuki Jap.
208 Prionurus scalprum CV. T. Schl. Richds.	
209 Cepola Krusensternii Blkr.	Cepola Krusensternii T. Schl. ex parte = Sakenoiwo Jap. . . . .
210 〃 limbata CV. Voy. Krus. Richds.	. . . .
211 〃 mesoprion Blkr.	. . . .
212 〃 marginata CV. Voy. Krus. Richds.	. . . .
213 〃 Schlegelii Blkr.	Cepola Krusensternii T. Schl. Faun. Jap. Poiss. tab. 81 fig. 1 (nec descr.)
214 Lophotes Capellei T. Schl. Richds.	. . . .
215 Atherina japonica Blkr.	. . . .
216 Mugil haematocheilus T. Schl. Richds.	Sikouts Jap. = Keuen yu Sin. . . . .
217 〃 japonicus T. Schl. Richds. Blkr.	Mugil cephalotus Cant. = Bora Japon. . . . .
218 Pseudoblennius anahaze Blkr.	Pseudoblennius T. Schl. = Anahaze Japon. . . . .
219 Stichaeus hexagrammus T. Schl. Richds.	Dookin norui Japon. . . . .
220 Gunnellus crassispina T. Schl. Richds.	. . . .
221 〃 nebulosa T. Schl. Richds.	Dookin Sin. . . . .
222 Dictyosoma Bürgeri J. v. d. Hoev.	Dictyosoma T. Schl. Richds. = Dictyosoma Temminckii Blkr. = Doro negiri Jap.
223 Gobius brunneus T. Schl. Richds.	Kurohaze Jap. . . . .
224 〃 flavimanus T. Schl. Richds.	Okihaze Japon. . . . .
225 〃 hasta T. Schl. Richds.	. . . .
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagasc.	Mare Rubrum.	Prom. B. Spei.	Oc. Atlant.
	196	69	1	3	3	1	42	5	0	0	1	5	1	2	1	7	2	1	1	27	14	4	20	2	4
197	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
198	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
199	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
200	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
201	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
202	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
203	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
204	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
205	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
206	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
207	1	1	.	.	.	.	1	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.
208	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
209	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
210	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
211	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
212	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
213	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
214	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
215	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
216	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
217	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
218	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
219	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
220	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
221	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
222	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
223	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
224	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
225	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	225	78	1	3	3	1	45	5	1	1	1	6	1	3	1	8	2	1	1	28	15	4	21	2	4

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . . .
226 Gobius olivaceus T. Schl. Richds.	. . . .
227 〃 Pflaumii Blkr.	. . . .
228 〃 virgo T. Schl. Richds.	Simehaze Jap. . . . .
229 Chaeturichthys hexanema Blkr.	. . . .
230 〃 polynema Blkr.	. . . .
231 Sicydium obscurum T. Schl. Richds.	Kawa motsiguro Japon. . . . .
232 Amblyopus Lacepedii T. Schl. Richds.	Dookin Jap. . . . .
233 Periophthalmus modestus T. Schl. Richds.	Tobiwo Jap. . . . .
234 Boleophthalmus Boddaerti CV. Richds. T. Schl. Cant.	Pitvis Nieuh. = Gobius Boddaerti Pall. Gmel. Shaw = Gobius striatus Bl. Schn. = Eleotris Boddaertii Bl. Schn. = Nettee kunla mottah Russ. = Gobius Plinianus Buch. = Gobioïdes Boddaerti Cuv. = Boleophthalmus Plinianus CV. = Periophthalmus Plinianus Swains. = Hwa ya, Fa yu et Tau Sinens. = Motsiguro Jap.
235 Eleotris obscura T. Schl. Richds.	Kawa susuki Jap. . . . .
236 〃 oxycephala T. Schl. Richds.	. . . .
237 Callionymus altivelis T. Schl. Richds.	Benteguri Jap. . . . .
238 〃 lunatus T. Schl.	. . . .
239 〃 Reevesii Richds.	Callionymus japonicus Houtt. = Callionymus longicaudatus T. Schl. Richds. = Motsiguro Japon.
240 〃 Richardsonii Blkr	Female of Callionymus Reevesii Richds. . . . .
241 〃 Valenciennei T. Schl.	Callionymus punctatus Langsd. = Callionymus japonicus CV. = Teguri kutsi Jap.
242 〃 variegatus T. Schl.	. . . .
243 Hoplichthys Langsdorffii CV. Richds. T. Schl.	Irrassakuts Jap. . . . .
244 Lophius setigerus Wahl CV. T. Schl. Richds.	Lophius viviparus Bl. Schn. = Ankoo Japonens. = Hoa-tsi-jou, Shin ma yu et Chan-ma-u Sinens.
245 Antennarius raninus Cant. Blkr.	Lophius histrio Var. C. Bl. Schn.? = Lophius histrio marmoratus Bl. Schn.? = Lophius raninus Tiles. = Cheironectes marmoratus CV. Less. Garn. T. Schl. = Cheironectes raninus Richds. = Hanoogose Jap.
246 〃 tridens Blkr.	Cheironectes tridens T. Schl. . . . .
247 Halieutea stellata CV. T. Schl. Blkr.	Lophius stellatus Wahl. Bl. Schn. = Lophie Faujas Lacép. = Lophius muricatus Shaw. = Diable de mer rouge du Japon Tiles. = Akaankoo Japon.
248 Fistularia immaculata Comm. Cuv. Richds. (1)	Goorum Russ. = Fistularia tabaccaria White = Fistularia Commersonii Rüpp. = Cannorhynchus immaculatus Cant. = Ma peen yu vel Ma pin Sinens.
	Transport . .

(1) Polynes.

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar,	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	225	78	1	3	3	1	45	5	1	1	1	6	1	3	1	8	2	1	1	28	15	4	21	2	4
226	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
227	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
228	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
229	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
230	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
231	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
232	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
233	1	1?	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
234	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
35	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
36	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
37	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
38	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
39	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
40	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
41	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
42	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
43	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
44	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
45	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
46	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
47	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
48	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	1	.	.
	248	84	1	3	3	1	50	6	1	1	1	6	1	3	1	9	2	1	1	31	15	4	22	2	4

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
249 Aulostoma chinensis Cuv. Richds. (1)	Fistularia chinensis Bl. = Fistularia sinensis Lacép. . . . . .
250 Amphiprion chrysargurus Richds. Blkr.	Amphiprion japonicus T. Schl. = Hac kin yu Sin. . . . . . .
251 〃 chrysopterus CV. Richds.	. . . .
252 Heliases notatus T. Schl. Richds.	. . . .
253 Cossyphus japonicus Blkr.	Labrus japonicus CV. T. Schl. Richds. = Simanabuzu Jap. . . .
254 〃 microlepidotus CV. Richds.	Labrus microlepidotus Bl. . . . .
255 〃 reticulatus CV. Richds.	Labrus reticulatus T. Schl. Richds. = Bennobuzu v. Nobuzu Jap. .
256 〃 rubiginosus Blkr.	Labrus rubiginosus T. Schl. Richds. . . . .
257 Crenilabrus flagellifer T. Schl. Richds.	Ctenolabrus rubellio Richds.? = Gombekusabi Jap. . . . . . .
258 〃 spilogaster Blkr.	. . . .
259 Cheilio ramosus Jenyns.	. . . .
260 Tautoga fasciata CV. Blkr.	Labrus fasciatus Bl. = Labrus fuliginosus Lacép. = Labre malapteronote Lacép. = Spare zonéphore Lacép. = Mullus fasciatus Thunb. = Spare méaco Lacép. = Scarus quinquefasciatus Benn. = Erychthys quinquefasciatus Swains.
261 Julis (Julis) cupido T. Schl. Blkr.	. . . .
262 〃 (Halichoeres) poecilopterus T. Schl. Richds.	Kusabi Japon. . . . .
263 〃 (〃) pyrrhogramma T. Schl.	. . . .
264 Xyrichthys dea T. Schl. Richds.	Benkusabi Jap. . . . .
265 Cirrhilabrus Temminckii Blkr.	Cirrhilabrus T. Schl. . . . .
266 Scarus ovifrons T. Schl.	(nec Scarus limbatus CV. Richds.) = Inookoo Jap. . . . . .
267 Callyodon japonicus T. Schl. Richds.	Oogaun Jap. . . . .
268 Silurus japonicus T. Schl. Richds.	Namazu Jap. . . . .
269 Bagrus aurantiacus T. Schl.	Kigikjoo Jap. . . . .
270 Arius ocellatus CV. T. Schl. Richds.	Silurus ocellatus Bl. Schn. = Silurus maculatus Thunb. . . . .
271 Plotosus lineatus CV. T. Schl. Richds. Blkr.	Ikan Binara Valent. = Petit Machoiran Comm. = Platystacus anguillaris Bl. = Plotose anguillé Lacép. = Ingeelee Russ. = Plotose ikapou Less. = Plotosus malignus Ehr. = Plotosus marginatus Raffl. Benn. = Plotosus anguillaris Rüpp. = Yen ting v. Gan ting v. Om ting Sin. = Gigjoo Jap.
272 Cyprinus conirostris T. Schl.	. . . .
273 〃 haematopterus T. Schl.	Koy Japon. . . . .
274 〃 melanotus T. Schl.	. . . .
275 Carassius auratus Nilss. (2)	Cyprinus auratus L. Bl. CV. Richds. = Kin tsih v. Kan tseih v. Kam tsik Sinens.
	Transport . .

(1) Polynes. (2) Europ.

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

Habitatio.

	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibernia.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	248	84	1	3	3	1	50	6	1	1	1	6	1	3	1	9	2	1	1	31	15	4	22	2	4
249	1	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
250	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
251	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
252	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
253	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
254	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
255	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
256	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
257	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
258	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
259	?	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
260	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.
261	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
262	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
263	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
264	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
265	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
266	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
267	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
268	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
269	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
270	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
271	1	1	.	.	.	1	1	.	.	1	.	1	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
272	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
273	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
274	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
275	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.
	275	89	1	3	3	3	56	6	1	2	1	7	1	4	1	10	2	1	1	32	17	4	23	2	4

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport. . . .
276 Carassius Bürgeri T. Schl.	Cyprinus (Carassius) Bürgeri Richds. . . . .
277 〃 Cuvieri T. Schl.	Cyprinus (Carassius) Cuvieri Richds. . . . .
278 〃 grandoculis T. Schl.	. . . .
279 〃 Langsdorffii T. Schl.	Cyprinus Langsdorffii CV. Richds. = Funa Japon. . . . . . .
280 Capoeta elongata T. Schl.	. . . .
281 〃 gracilis T. Schl.	. . . .
282 〃 lanceolata T. Schl.	. . . .
283 〃 intermedia T. Schl.	. . . .
284 〃 limbata T. Schl. Richds.	. . . .
285 〃 rhombea T. Schl. Richds.	. . . .
286 Gobio barbus T. Schl.	. . . .
287 〃 esocinus T. Schl.	. . . .
288 Leuciscus coreënsis CV. Richds.	. . . .
289 〃 macropus T. Schl.	. . . .
290 〃 minor T. Schl. Richds.	. . . .
291 〃 platypus T. Schl. Richds.	. . . .
292 〃 parvus T. Schl.	. . . .
293 〃 pusillus T. Schl.	. . . .
294 〃 Sieboldii T. Schl.	. . . .
295 〃 Temminckii Schl. Richds.	. . . .
296 〃 uncirostris T. Schl.	. . . .
297 〃 variegatus T. Schl.	. . . .
298 Gonorhynchus abbreviatus T. Schl.	. . . .
299 Cobitis curta T. Schl.	. . . .
300 〃 maculata T. Schl.	. . . .
301 〃 rubripinnis T. Schl. Blkr.	Cobitis haematopterus Richds.? = Doosjoo Jap. . . . . . .
302 〃 taenia japonica T. Schl. (1)	. . . .
303 Poecilia latipes T. Schl.	Medaka Jap. . . . .
304 Fundulus virescens T. Schl.	Oomedaka Jap. . . . .
305 Belone gigantea T. Schl.	. . . .
306 〃 gracilis T. Schl.	Awesagura Japon. . . . .
307 Hemiramphus sajori T. Schl.	Sajori Jap. . . . .
308 Exocoetus agoo T. Schl.	Agoo Jap. . . . .
	Transport . .

(1) Europa?

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

Habitatio.

	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Arch. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Seehell.	Madagascar.	M. Rubrum.	Promont. B. Spei.	Oc. Atlant.
	275	89	1	3	3	3	56	6	1	2	1	7	1	4	1	10	2	1	1	32	17	4	23	2	4
276	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
277	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
278	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
279	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
280	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
281	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
282	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
283	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
284	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
285	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
286	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
287	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
288	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
289	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
290	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
291	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
292	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
293	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
294	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
295	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
296	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
297	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
298	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
299	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
300	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
301	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
302	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
303	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
304	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
305	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
306	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
307	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
308	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	308	89	2	3	3	3	56	6	1	2	1	7	1	4	1	10	2	1	1	32	17	4	23	2	4

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
309 Elops saurus L. CV. Swains. De Kay, Cant.	Pounder Sloane = Argentina machnata Forsk. Shaw = Argentina carolina L. Shaw. = Mugilomore Anne Caroline Lacép. = Jinagow Russ. = Elops inermis Mitch. = Elops machnata Cuv. Rüpp. T. Schl. Richds. = Elops indicus Swains. Richds. = Chuh keaou Sin. = Nisin Jap.
310 Albula bananus CV.	Butyrinus vel Banane Comm. = Synode Renard Lacép. = Synodus vulpes Lacép. = Butyrinus bananus Lacép. = Argentina glossodonta Forsk. = Argentina bonuk Lacép. = Butirinus glossodontus Rüpp. T. Schl. = Tjoozen kamazu Jap.
311 Etrumeus micropus Blkr.	Clupea micropus T. Schl. = Etrumei wasi Japon . . . .
312 Harengula punctata CV.	Clupea melanosticta T. Schl. = Maiwasi Japon. . . . .
313 〃 zunasi Blkr.	Clupea kowal T. Schl. = Kowala lauta Cant? Blkr. = Zunasi Japon. .
314 Pellona Schlegelii Blkr.	Clupea melastoma T. Schl. = Hiransiwo Japon. . . . .
315 Spratelloïdes? gracilis Blkr.	Clupea gracilis T. Schl. = Kibunaiwasi Jap. . . . .
416 Engraulis japonicus T. Schl.	Zetariwasi Japon. . . . .
317 Chatoessus nasus CV. Swains.	Clupea nasus Bl. = Kome Russ. et Pedda kome Russ. = Chatoessus altus Gr. = Chatoessus come Richds.
318 〃 punctatus T. Schl. CV. Blkr.	Konosiro Japonens. . . . .
319 Coilia Grayi Richds.	Clupea mystus Osb. L. = Mystus clupeoïdes Lacép. = Coilia nasus T. Schl. = Fung we v. Fung ne v. Fung mi Sin. . . . . . .
320 Salmo (Plecoglossus) altivelis T. Schl.	Plecoglossus altivelis T. Schl. . . . .
321 Saurus myops CV.	Trutta marina rictu obtuso Plum. = Lagarto Parr. = Salmo myops Forst. = Salmo foetens Bl. (nec L.) = Saurus fasciolatus Lesueur. = Osmerus lemniscatus Lacép. = Saurus truncatus Spix, Agass. Cuv. = Saurus elegans Gray = Saurus lemniscatus Richds. = Saurus trachinus T. Schl. Blkr. = Okijezo Jap.
322 〃 lucius T. Schl.	Hôrakuts jezo Jap. . . . .
323 Saurida tombil CV.	Roover Valent. = Rover Ren. = Lacertus peregrinus Rondel. = Salmo tumbil Bl. = Badi mottah Russ. = Saurus badi Cuv. Rüpp. = Saurus coronatus v. Hass. = Saurus badi mottah Rüpp. = Laurida tombil Swains. = Saurus argyrophanes Richds. = Aulopus elongatus T. Schl. = Niredo jezo Jap.
324 Lota phycis T. Schl.	. . . .
325 Motella pacifico T. Schl.	. . . .
326 Brotula armata T. Schl.	. . . .
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibernia.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	308	89	2	3	3	3	56	6	1	2	1	7	1	4	1	10	2	1	1	32	17	4	23	2	4
309	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	1
310	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.
311	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
312	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	?	.	.	.	.	.
313	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
314	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
315	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
316	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
317	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
318	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
319	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
320	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
321	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	1
322	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
323	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.
324	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
325	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
326	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	326	93	2	3	3	3	61	7	1	2	1	7	1	5	1	10	2	1	1	37	21	4	27	2	6

PISCES JAPONICI HUCUSQUE COGNITI

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
327 Brotula imberbis T. Schl. Richds.	Siremboo Jap. . . . .
328 〃 multibarbata T. Schl.	Wuminamago Jap. . . . .
329 Ateleopus japonicus Blkr.	Ateleopus T. Schl. = Sjatsfuri Japon. . . . .
330 Macrourus japonicus T. Schl.	Tsjoozen aginazi Jap. . . . .
331 Platessa asperrima T. Schl. Richds.	. . . .
332 〃 cornuta T. Schl.	. . . .
333 〃 variegata T. Schl.	Hosikarei Jap. . . . .
334 Rhombus cinnamomeus T. Schl. Richds.	Taiwankarei Jap. . . . .
335 〃 grandisquama T. Schl.	. . . .
336 〃 myriaster T. Schl.	. . . .
337 〃 oligodon Blkr.	. . . .
338 〃 Wolffii Blkr.	. . . .
339 Hippoglossus olivaceus T. Schl.	Makanci Jap. . . . .
340 Synaptura zebra Cant.	Pleuronectes zebra Bl. Gmcl. Lacép. Shaw. Benn. = Solea zebra Cuv. = Brachirus zebra Swains. = Solea zebrina T. Schl. = Simausinosta Jap.
341 Plagusia japonica T. Schl.	Urinosta Jap. . . . .
342 Echeneis albescens T. Schl.	. . . .
343 〃 neucrates L. Lacép. Forsk. Bonnat. Bl. Shaw. Russ. Cuv. CV. Benn. T. Schl. Richds.	Koutoune Ren. = Echeneis Seb. Thesaur. tab. III 33 fig. 2. = Ala mottah Russ. = Echeneis vittata Lowe, Rüpp. = Echeneis lunata Bancroft = Australian Remora Griffith = Kobaniwo Jap.
344 〃 pallida T. Schl.	. . . .
345 〃 remora L. Bl. Cuv.	. . . .
346 Anguilla japonica T. Schl.	Anguilla sinensis MacClell.? Richds? . . . .
347 Conger anago T. Schl. Blkr.	Anago Japon. . . . .
348 〃 bagio Cant. Blkr.	Muraena bagio Buch. = Conger hamo T. Schl. = Muraenesox Hamiltonii McCl. = Muraenesox tricuspidata McCl. = Muraenesox bengalensis McCl. = Congrus tricuspidatus Richds. = Ho shen Sin. = Hamo Jap.
349 〃 vulgaris Cuv. Yarr. Richds. Blkr.	Kongros, Conger et Brancho Salvian. = Muraena conger L. Lacép. Bl. Penn. Don. Flem. = Anguilla conger Jen.
350 Ophisurus colubrinus Richds.	Muraena annulata Thunb. = Gymnothorax annulatus Bl. Schn. .
351 〃 macrorhynchos Blkr.	Ophisurus serpens T. Schl. Blkr. . . . .
352 〃 porphyreus T. Schl.	. . . .
353 〃 urolophus Blkr.	Conger urolophus T. Schl. . . . .
354 〃 uropterus Blkr.	Conger uropterus T. Schl. . . . .
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagasc.	Mare Rubrum.	Prom. B. Spei.	Oc. Atlant.
	326	93	2	3	3	3	67	7	1	2	1	7	1	5	1	10	2	1	1	37	21	4	27	2	6
327	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
328	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
329	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
330	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
331	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
332	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
333	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
334	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
335	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
336	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
337	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
338	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
339	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
340	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
341	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
342	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
343	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	1	.	1
344	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
345	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
346	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
347	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
348	1	1	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
349	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
350	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
351	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
352	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
353	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
354	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	354	97	2	3	3	4	71	9	1	2	1	7	1	5	1	11	2	1	1	41	21	4	28	2	8

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . . .
355 Muraena albomarginata T. Schl.	Muraena variegata T. Schl. sec. Richds.?? . . . .
356 〃 kidako T. Schl.	Kidako Jap. . . . .
357 〃 minor T. Schl.	. . . .
358 〃 pardalis T. Schl.	. . . .
359 〃 similis Richds. (1)	. . . .
360 Balistes conspicillum Bl. Schn. Less. QG. Cuv. Richds. T. Schl. Cant. Blkr.	Sarasa visch Valent. = Turin saratse Ren. = Maanvisch ou Poisson de la lune Ren. = Balistes americanus Lacép. Sonner. = Balistes bicolor Shaw. = Baliste du grand océan Less. = Rhinecanthus conspicillum Swains. = Komoniwo Japon.
361 〃 lineatus Bl. Schn. T. Schl. Richds. Blkr.	Casu casu Ren. = Poupou royal Ren. = Balistes aculeatus minor Forsk. = Balistes undulatus M. Park. Lacép. = Balistes aculeatus β viridis Benn. = Rhinecanthus lineatus Swains.
362 Monacanthus cirrhifer T. Schl. Richds.	Koomuki Jap. . . . .
363 〃 japonicus Cuv. Richds.	Balistes japonicus Tiles. . . . .
364 〃 komuki Blkr.	Koomuki Japon. . . . .
365 〃 oblongus T. Schl. Richds.	. . . .
366 Alutarius Berardi Less. Richds.	Alutera cinerea T. Schl. = Aleuterius cinereus Richds. = Sha mang Sin. = Too koomuki Jap.
367 〃 nasicornis T. Schl. Blkr.	. . . .
368 Triacanthus anomalus T. Schl.	Ben koomuki Jap. . . . .
369 〃 Russellii Blkr.	Bowree vel Abatee Russ. = Balistes biaculeatus Benn. Cant. Richds. Blkr. (nec Bl. nec Lacép.) = Triacanthus brevirostris Valenc. T. Schl. = Gin koomuki Japon. . . . .
370 Ostracion aculeatus Houtt.	. . . .
371 〃 brevicornis T. Schl. Richds.	Kensitsubo Jap. . . . .
372 〃 cornutus L. Bl. Lacép. Cuv. Shaw. Benn. Blkr. T. Schl. Richds.	Pisciculus cornutus vel Ikan Setang Bont. Willughb. = Ikan Petih vel Kistvisch Valent. = Ikan Toetombo badoerie Valent. = Ikan Toetombo bezar Valent. = Ikan Toetombo tandoe koening Valent. = Peti cornute Ren. = Espèce de chat marin Ren. = Tomtombo Ren. = Ostracion quadrangularis aculeis 2 in fronte et 2 in imo ventre Gron. Seb. = Zeekatje Houtt. = Ostracion quadrangulus minor flavescens Seb. = Crayracion quadrangularis Klein Miss. Pisc. III No. 26. = Ostracion quadrangulaire Lacép. = Lactophrys cornutus Swains. = Ostracium cornutum Cant. = Ostracion Valentini Blkr.
	Transport . .

(1) Polynes.

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	354	97	2	3	3	4	71	9	1	2	1	7	1	5	1	11	2	1	1	41	21	4	28	2	8
355	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
356	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
357	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
358	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
359	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
360	1	1	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	1	.	.	.
361	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
362	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
363	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
364	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
365	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
366	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
367	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
368	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
369	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.
370	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
371	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
372	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	372	103	2	3	3	4	77	12	1	3	1	7	1	5	1	13	2	1	2	43	22	5	30	2	8

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport. . . .
373 Ostracion cubicus Bl. Lacép. Rüpp. Blkr.	Ikan Peti bariska Valent. = Ikan Peti Ren.?? = Piscis quadrangularis cui in singulis mediis squamis lateralibus singulae maculae majusculae Willoughb. = Ostracion Seb. Thes. III tab. 24 fig. 4? tab. 24 fig. 11? = Abu sendük Forsk. = Ostracion moucheté Lacép. = Ostracion punctatus Ehr. Sec. Rüpp. = Ostracion immaculatus T. Schl.
374 〃 hexagonus Thunb.	. . . .
375 〃 stellifer Bl. Schn.	. . . .
376 〃 strictonotus T. Schl. Blkr.	. . . .
377 〃 turritus Forsk. Bl. Shaw. Cuv. Rüpp. Blkr. (1)	Ikan Toetombo ekor tiga vel Dooskensvisch met 3 staarten Valent. = Ikan Karbauw jang badoeri vel Gedoornde Buffels of Ossenvisch Valent. = Ikan Tomtombo Ren. = Ostracion quadrangularis aculeis frontalibus analibusque binis lateribus dorsoque aculeatis Gronov. = Ostracion dromadaire Lacép. = Tetrasomus turritus Swains.
378 Gastrophysus alboplumbeus Blkr.	Tetraödon alboplumbeus Richds. = Tetraödon patoca Blkr. Verh. B. Gen. XXIV Blootk. (nec Buch.)
379 〃 argenteus J. Müll.	Tetraödon argenteus Lacép. = Tetraödon argyropleura Benn. . . .
380 〃 inermis Blkr.	Tetraödon inermis T. Schl. = Kanabuku Jap. . . . .
381 〃 lunaris J. Müll.	Kappa koorawah Russ. = Tetrodon tepa Buch. = Tetraödon lunaris Cuv. Blkr. T. Schl. = Tetrodon leiopleura Gr. = Tetraödon spadiceus Richds. = Sawabuku Jap.
382 〃 ocellatus Blkr.	Tetraödon ocellatus Osbeck, Richds. . . . .
383 » pardalis Blkr.	Tetraödon pardalis T. Schl. (nec Tetr. laterna Richds.) . . . . .
384 〃 poecilonotus Blkr.	Tetraödon poecilonotus T. Schl. Richds. = Komobuka Jap. . . . .
385 〃 porphyreus Blkr.	Tetraödon porphyreus T. Schl. = Namurabaka Jap. . . . . . .
386 〃 rubripes Blkr.	Tetraödon rubripes T. Schl. Richds. = Mabaku Jap. . . . . .
387 〃 stictonotus Blkr.	Tetraödon stictonotus T. Schl. Richds. . . . .
388 〃 vermicularis Blkr.	Stachelloser Aufblaser aus Nagasaki Atl. Reis. Krusenst. = Tetraödon vermicularis T. Schl. = Tetraödon vermiculatus T. Schl. = Mobaku Japon.
389 〃 xanthopterus Blkr.	Tetraödon xanthopterus T. Schl. Richds. = Zurubako Jap. . . .
390 Arothron firmamentum Blkr.	Tetraödon firmamentum T. Schl. . . . .
391 〃 lineatus Blkr.	Tetraödon lineatus T. Schl. = Tetraödon striatus T. Schl. sec. Richds.
392 Tropidichthys grammatocephalus Blkr.	Tetraödon grammatocephalus T. Schl. = Tetraödon striolatus QG? = Tropidichthys striolatus Blkr?
	Transport . .

1) Oc. indic.

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Arch. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	M. Rubrum.	Promont. B. Spei.	Oc. Atlant.
	372	103	2	3	3	4	77	12	1	3	1	7	1	5	1	13	2	1	2	43	22	5	29	2	8
373	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.
374	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
375	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
376	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
377	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
378	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
379	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.
380	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
381	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
382	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
383	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
384	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
385	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
386	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
387	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
388	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
389	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
390	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
391	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
392	1	.	.	.	.	.	?	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	392	107	2	3	3	4	82	13	1	3	1	7	1	5	1	14	2	1	2	45	23	5	32	2	8

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . . .
393 Tropidichthys rivulatus Blkr.	Tetraödon rivulatus T. Schl. . . . .
394 Diodon novemmaculatus CV.	Diodon 6 - maculatus Cuv. = Kenbuku Jap. . . . .
395 〃 tigrinus Cuv. (1)	Torabuku Jap. . . . .
396 Orthragoriscus mola Cuv.	Ukigi Jap. . . . .
397 〃 oblongus Bl. Schn. Yarr. Richds.	Tetrodon truncatus Penn. Donov. = Tetraödon luna Lacép. . . .
398 Syngnathus serratus T. Schl. Blkr.	. . . .
399 〃 tenuirostris T. Schl.	. . . .
400 Hippocampus brevirostris Cuv?	. . . .
401 〃 coronatus T. Schl.	. . . .
402 〃 gracillimus T. Schl.	Hippocampus gracilissimus T. Schl. . . . .
403 〃 longirostris Cuv.? (2)	. . . .
404 〃 Mohnikei Blkr.	. . . .
405 Chimaera monstrosa L.	. . . .
406 Scyllium Bürgeri MH.	Tora, Jamurinozoo Jap. . . . .
407 Crossorhinus barbatus MH.	Crossorhinus lobatus Bonap. = Watt's Shark Philip. = Barbu Brouss. Squalus barbatus L. Gm. Bl. = Squalus appendiculatus Shaw. = Squale barbu Lacép. = Squalus lobatus Bl. Schn. = Scyllium lobatum Cuv. = Scylliorhinus barbatus Blainv. = Squalus labiatus Mus. Lugd. bat. = Jamuri Jap.
408 Carcharias (Prionodon) japonicus T. Schl.	Sirafuca Jap. . . . .
409 〃 (〃) melanopterus QG. Benn. Rüpp. MH. Blkr. Richds. T. Schl.	Squalus carcharias minor Forsk. = Squale requin Lacép. = Squalus ustus Dumér. = Squalus Spallanzanii Lesueur. = Carcharias (Prionace) melanopterus Cant. = Squalus (Carcharinus) melanopterus Gray. = Wu-yih-sha vel U-sih-sha Sinens.
410 Triakis scyllium MH. T. Schl. Gr.	. . . .
411 Oxyrhina glauca MH. T. Schl. Gr.	. . . .
412 Heptanchus indicus MH. T. Schl. Richds.	Notidianus grisets des Indes Cuv. = Notidanus indicus Agass. = Heptranchus indicus Gr..
413 Mustelus manazo Blkr.	Mustelus vulgaris T. Schl. = Manazoo Japon. . . . .
414 Isurus cornubicus Gr.	Canis carcharias Aldrov. = Porbeagle Borl. Yarr. = Squalus monensis Penn. Jen. Shaw. = Touille-boeuf ou Loutre de mer Duham. = Nez Brouss. Lacép. = Squalus glaucus, Haa Macr Olav. Ström. = Squalus cornubicus L. Gm. Gooden. Bl. Schn. Gm. Donov. Nils. Jen. Fries Eckstr. = Hoa brand Ascan. = Carcharinus monensis Blainv. = Carcharinus cornubicus Blainv. = Squalus selanonus Leach.
	Transport . .

(1) Oc. indic. (2) Oc. indic?

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	392	107	2	3	3	4	82	13	1	3	1	7	1	5	1	14	2	1	2	45	23	5	32	2	8
393	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
394	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
395	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
396	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
397	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
398	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
399	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
400	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	?
401	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
402	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
403	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	?
404	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
405	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
406	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
407	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
408	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
409	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.
410	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
411	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
412	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	?	.	.	.	.	.
413	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
414	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
	414	109	2	3	3	4	85	14	1	3	1	7	1	5	1	17	2	1	2	45	23	5	33	3	14

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport . . .
	= Lamne nez Dict. Sc. nat. = Lamia cornubicus Russ. = Lamna cornubica Flem. Bonap. Agass. MH. T. Schl. = Squalus (Lamna) cornubicus Cuv. = Beaumaris Shark Yarr. = Isurus oxyrhynchus Raf. = Squalus (Lamna) monensis Cuv.
415 Galeus japonicus MH. Richds. T. Schl.	Galeus japonicus Gr. . . . .
416 Heterodontus zebra Gray.	Cestracion zebra Gray, Richds. = Cestracion Philippi MH. (nec. Synon.) T. Schl. = Sasiwari Japon. = Maou wih sha vel Mau e sha vel Mau i sha Sin.
417 Acanthias vulgaris Risso. MH. T. Schl. Gr.	Galeus acantias Klein. = Squalus acanthias L. Retz. Fabric. Bl. Gmel. Schn. Russ. Donov. Nils. Blainv. = ? Haac Ström Sönd. = Aiguillat Brouss. = Squalus pinna anali nulla ambitu corporis subrotundo Art. = Squale aiguillat Lacép. = Spinax acanthias Flem. Bonap. Jen. Agass. Parn. De Kaij. = Acanthorinus acanthias Blainv. = Squalus (Spinax) acanthias Cuv. Richds. = Kennozoo Jap.
418 Squatina vulgaris Russ. Flem. MH. T. Schl.	Squatine Rond. = Squatina Bel. Salvian. Willoughb. Ruijsch, Moscardo, Ray, Duham. = Rhina Klein. = Squalus capite plagio-plateo, ore in apice capitis pinna anali nulla naribus cirrosis Gron. = Angelfisch Borlas. Yarr. = Angel Penn. = Ange Brouss. = Squalus squatina Brunn., Bl. L. Gmel. Schneid. Donov. = Angelo ó peje angel Cornid. = Angel shark Shaw. = Squalus pinna ani carens ore in apice capitis Art. = Squale ange Lacép. = Rhina squatina. Raf. = Squatine ange de mer Dict. Sc. nat. = Squatina aculeata Lesueur. = Squatina angelus Riss. Cuv. Jen. = Squatina Dumerilii Lesueur. De Kay. = Oozee Jap.
419 Pristiophorus cirratus MH. T. Schl. Gr. Richds.	Pristis serratus Lath. = Squalus tentaculatus Shaw. = Squalus anisodon Lacép. Cuv. = Nokonego Jap.
420 Sphyrna zygaena Raf.	Libella Bellon. Salvian Jacob. = Zygaena Rondel. Jonst. Jacob. Raij = Zygène Dutertre. Duham. = Jochfisch Valentini = Cestracion fronte arcus figura Klein. = Stampella Scilla = Squalus zygaena Brunn. Forsk. Bl. L. Gmel. Bl. Schn. Shaw. Mitchill. = Piscis libella Bonnan. = Squalus Gronov. I, 63,139 = Marteau Brouss. = Martillo de mar Bru de Ramon. = Cornuda Parra. = Squalus No. 4 Browne = Squalus Artedi Gen. pisc. 44,7 = Squale marteau Lacép. = Squale pantouflier Lacép. = Koma sorrah Russ. = Hammer headed Shark Shaw. = Zygaena malleus Russ. Valenc. Cuv. Cant.
	Transport . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Phillipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zecland.	Diemenia.	Nov. Hibernia.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagascar.	Mare Rubrum.	Prom. Bon. Spei.	Oc. Atlant.
	414	109	2	3	3	4	85	14	1	3	1	7	1	5	1	17	2	1	2	45	23	5	33	3	14
415	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
416	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
417	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	?	.	.	.	.	.	.	.	.	1
418	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
419	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.
420	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	1
	420	111	2	3	3	4	86	16	1	3	1	7	1	5	1	20	2	2	2	45	24	5	33	3	17

Nomina Systematica.	Synonymia.
	Per transport. . .
	Swains. Agass. De Kay = Zygaena tudes Valenc. Cuv. Cant. Agass. = Zygène marteau Dict. Sc. nat. = Zygaena Lewisii Griff. = Zygaena indica V. Hass. = Sphyrna tudes MH. = Sphyrnias zygaena Gr. = Kung-tzze-sha et Kung-tsze-mo-sha Sinens. = Simoksoka Japon.
421 Rhynchobatus laevis MH. Blkr.	Rhinobatus Duh. = Raja dsiddensis Forsk. L. Gm. = Raie rhinobate. Lacép. Daub. = Raie bohkat Lacép. = Rhinobatos laevis Bl. Schn. Cuv. V. Hass. Swains. T. Schl. = Walawah tenkee Russ. = Rhinobate lisse Dict. Sc. nat. = Rhinobatus djeddensis Rüpp. Benn. Cant. = Rhinobatus djettensis Rüpp. = Rhinobatus Duhamelii Blainv. = Rhinobates laevis Swains. = Koteinozoo Jap.
422 Rhinobatus (Rhinobatus) Schlegelii MH. Richds. Gr. T. Schl.	Kemei Jap. . . . .
423 〃 (Syrrhina) polyophthalmus Blkr.	. . . .
424 Platyrhina sinensis MH. Richds. T. Schl. Gr.	Raie chinoise Lacép. Hardw. = Rhina anglostoma part Bl. Schn. .
425 Trygonobatus aurantiacus Gr.	? Raja cruciata Lacép. = Trygon cruciata Cuv. = Leiobatus cruciatus Blainv. = Urolophus aurantiacus MH. = Pastinaca jeinorui Bürg. = Jeinorui Japon.
426 Narcine timlei Henl. MH. Richds. T. Schl. Blkr.	Temeree Russ. = Torpedo timlei Bl. Schn. . . . .
427 Astrape japonica. T. Schl.	Torpedo (Astrape) japonica T. Schl. = Honenasinozoo Jap. . . . .
428 Raja kenojei MH. Richds. T. Schl. Gr.	Pang sha poo Sinens. = Kenojei Jap. . . . .
429 Trygon akajei MH. Richds. T. Schl. Gr.	Pastinaca akajei Bürger Mss. = Akajei Jap. . . . .
430 〃 Kuhlii MH. T. Schl. Blkr.	Trygon glauconotus K. v. H. . . . .
431 〃 zugei MH. Richds. Cant. T. Schl. Blkr.	. . . .
432 Pteroplatea micrurus MH. Richds. Cant. Blkr.	Raja micrura Bl. Schn. = Raja poecilura Shaw. = Tenkee kunsul Russ. = Gymnura micrura Kuhl. = Trygon kunsea Cuv. = Trygon poecilurus Benn. = Pteroplatea japonica T. Schl. Richds. = Pteroplatea annulata Swains. = Pei yu Sin. = Minojei Jap.
433 Myliobatis tobijei Blkr.	Myliobatis aquila T. Schl. = Tobijei Japon. . . . .
434 Dicerobatis japonica Blkr.	Cephaloptera japonica MH. Gr. . . . .
435 Bdellostoma Forster. J. Müll. Gr.	Petromyzon cirrhatus Forst. Bl. Schn. = Heptatremes cirrhatus Cuv. = Heptatrema cirrhatum T. Schl.
	Totaal . .

DISTRIBUTIOQUE EORUM GEOGRAPHICA.

	Habitatio.																								
	Japonia.	Sina.	Korea.	Sagalien.	Ins. Kuril.	Archip. Philipp.	Archip. Indic.	Malacc. Tenass.	Archip. Sandvic.	Archip. Carolin.	Archip. Marian.	Archip. Societat.	Archip. Amicit.	Archip. Pérouse.	Archip. Quiros.	Nov. Holland.	Nov. Zeeland.	Diemenia.	Nov. Hibern.	Hindost. Zeyl.	Maurit. Borb. Sechell.	Madagasc.	Mare Rubrum.	Prom. B. Spei.	Oc. Atlant.
	420	111	2	3	3	4	86	16	1	3	1	7	1	5	1	20	2	2	2	45	24	5	33	3	17
421	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
422	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
423	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
424	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
425	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
426	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
427	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
428	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
429	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
430	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
431	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
432	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.
433	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
434	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
435	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
	435	117	2	3	3	4	92	18	1	3	1	7	1	6	1	20	3	2	2	50	24	5	35	3	17

Uit dit overzigt volgt, dat van de 435 Japansche soorten 117 of meer dan ¼ gedeelte ook bij China zijn aangetroffen, terwijl voorts 92 dier soorten ook van den Indischen Archipel, 50 van Hindostan en Ceylon, 35 van de Roode zee, 24 van Mauritius, Bourbon en de Sechellen en 20 van Nieuw Holland bekend zijn, terwijl de overige eilanden van den Stillen Oceaan en Australië tot nog toe slechts zeer enkele soorten hebben doen kennen, welke ook tot de Fauna van Japan behooren. Er bestaat evenwel alle grond om te vermoeden, dat nadere onderzoekingen van de eilandenzeeën van Australië en Polynesië een aanmerkelijk grooter aantal soorten zullen leeren kennen, welke zij met den Japanschen Archipel gemeen hebben.

Opmerkelijk is het voorkomen van sommige atlantische vormen in de Japansche wateren. Mijne onderzoekingen hebben mij er toe geleid, om eenige soorten, welke Japan gezegd werd gemeen te hebben met de Middellandsche zee of den Atlantischen oceaan, als van die westersche species verschillende te beschouwen en welligt ook zal een naauwgezet nader onderzoek aantoonen, dat ook nog andere species van de Japansche fauna, thans nog tot europesche of oost amerikaansche vormen teruggebragt, inderdaad daarvan verschillen.

Zoo heb ik gemeend de soorten, welke in de Fauna Japonica als Sphyraena vulgaris, Scomber pneumatophorus, Trichiurus lepturus, Caranx trachurus, Zeus faber, Ophisurus serpens, Mustelus vulgaris en Myliobatis aquila vermeld zijn, als eigene verschillende soorten te moeten beschouwen, voor welke meening ik de gronden in de beschrijvingen dier soorten heb opgegeven. Daardoor is dan het aantal atlantische vormen, welke ook op de japansche wateren zouden komen, reeds met 8 verminderd en blijven nog nader te onderzoeken en te vergelijken over Serranus oculatus, Trigla kumu (van de Kaap de Goede Hoop en Nieuw Zeeland en Van Diemensland), Scomber scombrus, Thynnus thunnina, Elops saurus, Saurus myops, Echeneis neucrates, Echeneis remora, Conger vulgaris, Orthragoriscus mola, Orthragoriscus oblongus, Hippocampus brevirostris, Hippocampus longirostris, Chimaera montrosa, Isurus cornubicus, Acanthias vulgaris, Squatina vulgaris en

Sphyrna zijgaena. Wel bezit ik meerderen dezer soorten, hetzij van Japan, hetzij van den Indischen Archipel, zooals Trigla kumu, Thynnus thunnina, Elops saurus, Saurus myops, Echeneis neucrates, Conger vulgaris, Chimaera monstrosa en Sphyrna zygaena, en ik voed geen' twijfel dat althans deze soorten dezelfde zijn als de gelijknamige europesche, maar volstrekt gemis aan europesche voorwerpen sluit mij buiten de mogelijkheid om ze daarmede te vergelijken, terwijl ik de andere species slechts ken uit platen en beschrijvingen en daarover dus nog minder kan oordeelen.

De soorten welke, tot zoo ver de tegenwoordige kennis reikt, eigen zijn aan de Japansche wateren, zijn de volgende:

1. Niphon spinosus CV.
2. Apogon lineatus T. Schl.
3. 〃 Schlegelii Blkr.
4. 〃 semilineatus T. Schl.
5. Apogonichthys carinatus Blkr.
6. Scombrops cheilodipteroïdes Blkr.
7. Acropoma apogonoïdes Blkr.
8. Serranus akaara T. Schl.
9. 〃 ara T. Schl.
10. 〃 awoara T. Schl.
11. 〃 dermopterus T. Schl.
12. 〃 epistictus T. Schl.
13. 〃 latifasciatus T. Schl.
14. 〃 moara T. Schl.
15. 〃 octocinctus T. Schl.
16. 〃 poecilonotus T. Schl.
17. 〃 tsirimenara T. Schl.
18. Plectropoma susuki CV.
19. Mesóprion sparus Blkr.
20. Centropristes hirundinaceus T. Schl.
21. Aulacocephalus Temminckii Blkr.
22. Priacanthus benmebari T. Schl.
23. 〃 dubius T. Schl.
24. 〃 japonicus CV.
25. 〃 niphonius CV.
26. Myripristis japonicus CV.
27. Monocentris cataphracta Bl. Schn.
28. Sphyraena japonica CV.
29. 〃 nigripinnis T. Schl.
30. Percis pulchella T. Schl.
31. 〃 sexfasciata T. Schl.
32. Uranoscopus bicinctus T. Schl.
33. 〃 elongatus T. Schl.
34. Upeneus dubius Richds.
35. 〃 spilurus Blkr.
36. Upeneoïdes bensasi Blkr.
37. Dactylopterus japonicus Blkr.
38. Prionotus japonicus Blkr.
39. Peristedion orientale T. Schl.
40. Cottus intermedius T. Schl.
41. 〃 uncinatus T. Schl.
42. Platycephalus macrolepis Blkr.
43. 〃 punctatus CV.
44. Bembras curtus CV.
45. 〃 japonicus CV.
46. Pelor aurantiacum T. Schl.
47. Sebastes inermis CV.
48. 〃 marmoratus CV.
49. 〃 ventricosus T. Schl.
50. Minous pusillus T. Schl.
51. Apistus rubripinnis T. Schl.
52. Aploactis aspera Blkr.

53. Synanceia erosa Langsd.
54. Chirus agrammus Richds.
55. Sciaena japonica T. Schl.
56. Diagramma japonicum Blkr.
57. 〃 Thunbergii CV.
58. Glaucosoma Burgeri Richds.
59. Scolopsides inermis T. Schl.
60. Caprodon Schlegelii Blkr.
61. Chrysophrys major T. Schl.
62. 〃 Schlegelii Blkr.
63. 〃 tumifrons T. Schl.
64. Dentex hypselosoma Blkr.
65. 〃 Thunbergii CV.
66. Lethrinus choerorhynchos Blkr.
67. 〃 nemataeanthus Blkr.
68. Emmelichthys Schlegelii Richds.
69. Ditrema Temminckii Blkr.
70. Gerres japonicus Blkr.
71. Velifer hypselopterus Blkr.
72. Chaetopterus Sieboldii Blkr.
73. Hypsinotus benhalatate Blkr.
74. Histiopterus acutirostris T. Schl.
75. 〃 typus T. Schl.
76. Hoplegnathus fasciatus Richds.
77. Scomber auratus Houtt.
78. 〃 japonicus Houtt.
79. 〃 janesaba Blkr.
80. 〃 saba Blkr.
81. 〃 tapeinocephalus Blkr.
82. Auxis tapeinosoma Blkr.
83. Thynnus orientalis T. Schl.
84. 〃 sibi T. Schl.
85. Pelamys orientalis T. Schl.
86. Cybium niphonium CV.
87. Trichiurus japonicus T. Schl.
88. Decapterus maruadsi Blkr.
89. Selar japonicus Blkr.
90. Carangoïdes equula Blkr.
91. Seriola intermedia T. Schl.
92. 〃 purpurascens T. Schl.
93. Coryphaena japonica T. Schl.
94. Psenes anomalus Blkr.
95. Zeus nebulosus T. Schl.
96. Amphacanthus aurantiacus T. Schl.
97. Prionurus scalprum T. Schl.
98. Cepola Krusensternii Blkr.
99. 〃 limbata CV.
100. 〃 mesoprion Blkr.
101. 〃 marginata CV.
102. 〃 Schlegelii Blkr.
103. Lophotes Capellei T. Schl.
104. Atherina japonica Blkr.
105. Pseudoblennius anahaze Blkr.
106. Stichaeus hexagrammus T. Schl.
107. Gunnellus crassispina T. Schl.
108. 〃 nebulosus T. Schl.
109. Dictyosoma Bürgeri J. v. d. Hoev.
110. Gobius brunneus T. Schl.
111. 〃 flavimanus T. Schl.
112. 〃 hasta T. Schl.
113. 〃 olivaceus T. Schl.
114. 〃 Pflaumii Blkr.
115. 〃 virgo T. Schl.
116. Chaeturichthys hexanema Blkr.
117. 〃 polynema Blkr.
118. Sicydium obscurum T. Schl.
119. Amblyopus Lacepedii T. Schl.
120. Eleotris obscura T. Schl.
121. 〃 oxycephala T. Schl.
122 Callionymus altivelis T. Schl.
123. 〃 lunatus T. Schl.
124. 〃 Richardsonii Blkr.
125. 〃 Valenciennei T. Schl.
126. 〃 variegatus T. Schl.
127. Hoplichthys Langsdorfii CV.
128. Antennarius tridens Blkr.
129. Heliases notatus T. Schl.
130. Cossyphus japonicus Blkr.
131. 〃 microlepidotus CV.
132. 〃 reticulatus CV.

133. Cossyphus rubiginosus Blkr.
134. Cheilio remosus Jen.
135. Crenilabrus spilogaster Blkr.
136. Julis (Halichoeres) poecilopterus T. Schl.
137. 〃 (〃) pyrrhogrammus T. Schl.
138. Xyrichthys dea T. Schl.
139. Cirrhilabrus Temminckii Blkr.
140. Scarus ovifrons T. Schl.
141. Callyodon japonicus T. Schl.
142. Silurus japonicus T. Schl.
143. Bagrus aurantiacus T. Schl.
144. Arius ocellatus CV.
145. Cyprinus conirostris T. Schl.
146. » haematopterus T. Schl.
147. 〃 melanotus T. Schl.
148. Carassius Bürgeri T. Schl.
149. 〃 Cuvieri T. Schl.
150. 〃 grandoculis T. Schl.
151. 〃 Langsdorffii T. Schl.
152. Capoeta elongata T. Schl.
153. 〃 gracilis T. Schl.
154. 〃 lanceolata T. Schl.
155. 〃 intermedia T. Schl.
156. 〃 limbata T. Schl.
157. 〃 rhombea T. Schl.
158. Gobio barbus T. Schl.
159. 〃 esocinus T. Schl.
160. Leuciscus macropus T. Schl.
161. 〃 minor T. Schl.
162. 〃 platypus T. Schl.
163. 〃 parvus T. Schl.
164. 〃 Sieboldii T. Schl.
165. 〃 Temminckii Schl.
166. 〃 uncirostris T. Schl.
167. 〃 variegatus T. Schl.
168. Gonorhynchus abbreviatus T. Schl.
169. Cobitis curta T. Schl.
170. 〃 maculata T. Schl.
171. 〃 rubripinnis T. Schl.
172. Poecilia latipes T. Schl.
173. Fundulus virescens T. Schl.
174. Belone gigantea T. Schl.
175. 〃 graeilis T. Schl.
176. Hemiramphus sajori T. Schl.
177. Exocoetus agoo T. Schl.
178. Etrumeus micropus Blkr.
179. Harengula zunasi Blkr.
180. Pellona Schlegelii Blkr.
181. Spratelloïdes? gracilis Blkr.
182. Engraulis japonicus T. Schl.
183. Chatoessus punctatus T. Schl.
184. Salmo (Plecoglossus) altivelis T. Schl.
185. Saurus lucius T. Schl.
186. Lota phycis T. Schl.
187. Motella pacifica T. Schl.
188. Brotula armata T. Schl.
189. 〃 imberbis T. Schl.
190. 〃 multibarbata T. Schl.
191. Ateleopus japonicus Blkr.
192. Macrourus japonicus T. Schl.
193. Platessa cornuta T. Schl.
194. 〃 variegata T. Schl.
195. Rhombus cinnamomeus T. Schl.
196. 〃 grandisquama T. Schl.
197. 〃 myriaster T. Schl.
198. 〃 oligodon Blkr.
199. 〃 Wolffii Blkr.
200. Hippoglossus olivaceus T. Schl.
201. Plagusia japonica T. Schl.
202. Echeneis albescens T. Schl.
203. 〃 pallida T. Schl.
204. Conger anago T. Schl.
205. Ophisurus macrorhynchos Blkr.
206. 〃 porphyreus T. Schl.
207. 〃 urolophus T. Schl.
208. 〃 uropterus T. Schl.
209. Muraena albomarginata T. Schl.
210. 〃 kidako T. Schl.
211. 〃 minor T. Schl.
212. 〃 pardalis T. Schl.

213. Monacanthus cirrhifer T. Schl.
214. 〃 komuki Blkr.
215. 〃 oblongus T. Schl.
216. Triacanthus anomalus T. Schl.
217. Ostracion aculeatus Houtt.
218. 〃 brevicornis T. Schl.
219. 〃 hexagonus Thunb.
220. 〃 stictonotus T. Schl.
221. Gastrophysus inermis Blkr.
222. 〃 pardalis Blkr.
223. 〃 poecilonotus Blkr.
224. 〃 porphyreus Blkr.
225. 〃 rubripes Blkr.
226. 〃 stictonotus Blkr.
227. 〃 vermicularis Blkr.
228. 〃 xanthopterus Blkr.
229. Arothron firmamentum Blkr.
230. 〃 lineatus Blkr.
231. Tropidichthys rivulatus Blkr.
232. Syngnathus serratus T. Schl.
233. 〃 tenuirostris T. Schl:
234. Hippocampus gracillimus T. Schl.
235. 〃 coronatus T. Schl.
236. 〃 Mohnikei T. Schl.
237. Scyllium Bürgeri MH.
238. Carcharias (Prionodon) japonicus T. Schl.
239. Triakis scyllium MH.
240. Oxyrhina glauca MH.
241. Mustelus manazo Blkr.
242. Galeus japonicus MH.
243. Rhinobatus (Rhinobatus) Schlegelii MH.
244. 〃 (Syrrhina) polyophthalmus Blkr.
245. Astrape japonica MH.
246. Trygon akajei MH.
247. Myliobatis tobijei Blkr.
248. Dicerobatis japonica Blkr.

Men ontwaart alzoo, dat volgens den tegenwoordigen stand onzer kennis, niet minder dan 248 van de 435 Japansche soorten, dat is meer dan de helft, aan de Japansche wateren eigen zijn. Dit aantal zal echter hoogstwaarschijnlijk aanmerkelijk verminderen, naarmate de kennis der grenswateren van den Japanschen Archipel in een ichthyologisch opzigt zal toenemen.

DESCRIPTIONES SPECIERUM DIAGNOSTICAE.

PERCOÏDEI.

LATEOLABRAX Blkr.

Pinnae dorsales 2 basi continuae, ventrales thoracicae, caudalis emarginata. Dentes setaceo-velutini maxillis, vomerini, palatini. Lingua edentula. Praeoperculum postice denticulatum inferne spinis antrorsum spectantibus. Os suborbitale edentulum. Operculum biaculeatum, squamosum. Membrana branchiostega radiis 7. Spinae anales 3.

Aanm. Het geslacht *Labrax* CV. laat zich in meerdere geslachten splitsen. De heer RICHARDSON heeft daaruit reeds, zonder zich zulks bewust te zijn, een nieuw geslacht gevormd, hetwelk hij *Psammoperca* noemde, naar eene soort, welke hij *Psammoperca datnioïdes* noemde, doch dezelfde soort is als *Labrax waigiensis* CV.

Lateolabrax maakt eene eigene tijpe uit, welke het midden houdt tusschen de geslachten *Labrax*, *Perca* en *Lates*. Het verschilt van *Lates* door de afwezigheid van onderoogkuilsbeenstanden en uitgerande staartvin; van *Perca*, door het ongetand zijn der onderoogkuilsbeenderen, door de naar beneden en voren gekeerde doornen van den hoek en onderrand van het vooroperkel en het geheel beschubt zijn des kieuwdeksels; van *Labrax* door de afwezigheid van tongtanden en de naar voren gekeerde preoperkeldoornen; van *Psammoperca*, door afwezigheid van tongtanden, uitgerande staartvin, 2-doornig operkel en naar voren gekeerde doornen aan den onderrand des preoperkels. De eenige mij bekende soort noem ik

Lateolabrax japonicus Blkr.

Aanm. Ik beschreef hiervan reeds een jeugdig specimen in mijne Nalezingen op de ichthyologische fauna van Japan p. 23, onder den

Cuvierschen naam van *Labrax japonicus* (*Perca labrax japonicus* T. Schl. = *Holocentrum maculatum* MacCl. = *Lates punctulatus* Cant.). Sedert ontving ik nog drie grootere exemplaren van 181''' tot 425''' lengte. Het grootste dezer voorwerpen heeft volkomen denzelfden habitus als het kleinste, maar de bruine of zwartachtige rugvlekjes zijn er nagenoeg geheel verdwenen, het ligchaam is er betrekkelijk iets slanker en dikker terwijl er de oogen wat kleiner, de borst- en buikvinnen evenredig wat langer zijn.

Apogon lineatus Temm. Schleg. Faun. Japon. Poiss. p. 3.

Apog. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite $3\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis, longiore quam alto; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis., diametro 1 fere distantibus; linea rostro-dorsali declivi rectiuscula; orbita inferne scabra vel leviter denticulata; osse suborbitali, crista praeoperculi intramarginali, suboperculo interoperculoque edentulis; maxilla superiore maxilla inferiore non longiore sub oculi dimidio posteriore desinente; dentibus maxillis pluriseriatis minimis aequalibus, vomerinis in thurmam ^ formem, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; rictu valde obliquo; praeoperculo rectangulo angulo rotundato margine leviter denticulato; operculo spina conspicua nulla; osse suprascapulari postice leviter denticulato; lineis dorsali et ventrali convexitate subaequalibus; squamis lateribus 24 vel 25 in serie longitudinali, 8 vel 9 in serie transversali; linea laterali non ramosa, singulis squamis tubulo utroque latere vulgo processu laterali munito notata; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo humiliore, spinis mediocribus 4ª ceteris longiore corpore plus duplo humiliore; dorsali radiosa obtusa convexa corpore multo humiliore spina radio 1º duplo circiter breviore; pectoralibus obtusis rotundatis et ventralibus obtusis angulatis $5\frac{1}{4}$ circiter, caudali vix emarginata $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; anali angulata non emarginata dorsali radiosa paulo humiliore; corpore aureo fasciis 12 p. m. transversis aureo-fuscis; linea laterali fusca; pinnis roseis, dorsali spinosa superne fusca.

B. 7. D. 7—1/9 vel 7—1/10. P. 2/13. V. 1/5. A. 2/8 vel 2/9. C. 17 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 88'''.

Aanm. Deze Apogon is slechts kortelijk beschreven in de Fauna Japonica. Zij is gemakkelijk herkenbaar aan de dwarsche vertikale en niet schuinsche bandjes, waarmede het ligchaam geteekend is, aan hare korte aarsvin, enz. In habitus heeft zij veel van *Apogon roseipinnis* CV. en *Apogon bandanensis* Blkr. *Apogon lineolatus* Ehr. is eene geheel andere soort, welke door hare talrijke aarsvinstralen behoort tot de groep van *Apogon macropterus* K. v. H. en *Apogon macropteroïdes* Blkr.

Apogon semilineatus Temm. Schleg. Faun. Jap. Poiss. p. 4 tab. 2 fig 2. (caput masc.).

Apog. corpore oblongo compresso, altitudine 4 fere in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite $3^3/_5$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1^1/_3$ ad $1^1/_4$ in ejus longitudine; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis, minus diametro 1 distantibus; linea rostro-dorsali capite declivi rectiuscula vel concaviuscula; orbita postice scabra leviter denticulata; osse suborbitali, crista praeoperculi intramarginali, suboperculo interoperculoque edentulis; maxilla superiore maxilla inferiore vix breviore sub oculi dimidio posteriore desinente; dentibus maxillis pluriseriatis minimis subaequalibus, vomerinis in thurmam ^ formem, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; rictu valde obliquo; praeoperculo rotundato margine denticulis parvis inferne praesertim bene conspicuis; operculo spinula vix conspicua; osse suprascapulari denticulato; linea dorsali linea ventrali convexiore; squamis lateribus 25 p. m. in serie longitudinali, 8 vel 9 in serie transversali; linea laterali non ramosa singulis squamis tubulo simplice notata; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo humiliore, spinis mediocribus 3ª vel 4ª spinis ceteris longiore corpore paulo plus duplo humiliore; dorsali radiosa acuta vix emarginata corpore multo humiliore spina radio 1° multo minus duplo breviore; pectoralibus rotundatis $4^3/_4$, ventralibus acutis $5^3/_4$ ad 6 et paulo, caudali profunde emarginata lobis acutis $4^1/_3$ ad $4^1/_2$ in longitudine corporis; anali acuta vix emarginata dorsali radiosa non humiliore; colore corpore roseo-flavo; fascia rostro-dorsali nigra fronte adscendente et dorso pinnam dorsi radiosam inter et lineam lateralem desinente; capite fascia rostro-oculo-operculari nigra; cauda basi pinnae macula rotunda nigra; pinnis roseo-rubris, dorsali spinosa superne macula magna nigra.

B. 7. D. 7—1/9 vel 7—1/10. P. 2/12. V. 1/5. A. 2/8 vel 2/9. C. 17 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 105‴ et 110‴.

Aanm. De heeren Temminck en Schlegel spreken in hunne beschrijving dezer soort van eene eigenaardige verlenging der bovenlip bij de mannetjes dezer soort.

Apogon Schlegelii Blkr.

De Apogon, in de Fauna Japonica op plaat 2 fig. 2 als *Apogon novemfasciatus* CV. afgebeeld, stelt eene eigene soort voor, welke van *Apogon novemfasciatus* CV. verschilt door talrijker en smallere en anders geplaatste banden, 7 op elke zijde. De heeren Temminck en Schlegel hebben deze soort zelve niet waargenomen, maar slechts, volgens hunne eigene mededeeling, de afbeelding daarvan van Japan ontvangen. Van *Apogon novemfasciatus* CV. bezit ik meerdere exemplaren van den

Indischen Archipel en het grootste daarvan, hetwelk van nagenoeg gelijke lengte is als de aangehaalde afbeelding, onderscheidt zich van die afbeelding behalve door de veel breedere en minder talrijke banden, door betrekkelijk hoogeren rug en veel grootere oogen.

APOGONICHTHYS Blkr. Nat. Tijdschr. Ned. Ind. VI 1854 p. 321.

Pinnae dorsales 2 distantes alepidotae; ventrales thoracicae, caudalis integra. Dentes setacei maxillis, vomerini et palatini. Praeoperculum edentulum, non emarginatum, intra marginem cristatum. Squamae magnae deciduae. Membrana branchiostega radiis 7. Spinae anales 2.

Apogonichthys carinatus Blkr.

Apogonichth. corpore oblongo compresso, altitudine 4 in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite $3^2/_5$ ad $3^2/_3$ in longitudine corporis, longiore quam alto; oculis diametro $3^1/_2$ circiter in longitudine capitis, diametro 1 fere distantibus; linea rostro-dorsali declivi convexa fronte tantum rectiuscula vel concaviuscula; orbita inferne praesertim denticulata; osse suborbitali, crista praeoperculi intramarginali osseque suprascapulari edentulis; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi margine posteriore vel paulo post oculum desinente; dentibus maxillis pluriseriatis parvis subaequalibus, vomerinis in thurmam ^ formem, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; praeoperculo rotundato margine undulato; operculo spina nulla; lineis dorsali et ventrali convexitate subaequalibus; squamis lateribus 23 p. m. in serie longitudinali, 8 in serie transversali; linea laterali non ramosa singulis squamis tubulo utroque latere vulgo processu laterali munito notata; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa humiliore spinis mediocribus 4ª ceteris longiore corpore duplo circiter humiliore; dorsali radiosa obtusa convexa corpore paulo humiliore spina radio 1° paulo minus duplo breviore; pectoralibus obtusis rotundatis 5 et paulo, ventralibus obtusis $4^2/_3$ ad $5^1/_3$, caudali obtusa leviter convexa $4^1/_2$ ad $4^3/_4$ in longitudine corporis; anali obtusa convexa dorsali radiosa paulo humiliore; colore corpore roseo-hyalino; pinna dorsali spinosa dense fusco arenata, dorsali radiosa rosea postice inferne macula magna rotunda nigra; pectoralibus ventralibusque flavo-aurantiacis; anali rosea inferne late nigro marginata, radiis aurantiaca, membrana maculis aliquot aurantiacis; caudali rosea dimidio posteriore violacea.

B. 7. D. 7—1/9 vel 7—1/10. P. 2/14. V. 1/5. A. 2/8 vel 2/9. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Apogon carinatus* CV. Poiss. II p. 117. Temm. Schleg. Faun. Japon. Poiss. p. 3.
Apogon caréné CV. Poiss. ibid.
Ischimotsch Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 2 speciminum 108''' et 119'''.

Aanm. *Apogonichthys carinatus* onderscheidt zich van *Apogonichthys glaga* Blkr, aan welke zij het naast verwant is, door aanmerkelijk slanker ligchaam en door de groote zwarte vlek achter op de straalachtige rugvin. Zij is in de groote Histoire naturelle des Poissons en in de Fauna Japonica slechts kortelijk en zeer onvolledig aangeduid. Door haar ongetand preoperkel en bolle staartvin behoort zij tot *Apogonichthys*. Van deze gewigtige kenmerken wordt in de beide aangehaalde werken niets vermeld.

Apogonichthys glaga Blkr.

Apogonichth. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{2}{5}$ ad $3\frac{1}{2}$ in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{4}$ ad $2\frac{1}{3}$ in ejus altitudine; capite $3\frac{1}{3}$ ad $3\frac{2}{5}$ in longitudine corporis, longiore quam alto; oculis diametro $3\frac{1}{3}$ ad 4 in longitudine capitis, diametro 1 circiter distantibus; linea rostro-dorsali declivi ante oculos concaviuscula rostro convexa; orbita inferne scabra vel leviter denticulata; osse suborbitali, crista praeoperculi intramarginali osseque suprascapulari edentulis; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi margine posteriore desinente; dentibus maxillis pluriseriatis parvis subaequalibus, vomerinis in thurmam ^ formem, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; praeoperculo rotundato margine libero undulato; operculo spina nulla; lineis dorsali et ventrali convexitate subaequalibus; squamis lateribus 23 p. m. in serie longitudinali, 8 vel 9 in serie transversali; linea laterali non ramosa singulis squamis tubulo utroque latere vulgo processu laterali munito notata; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo humiliore spinis gracilibus 4ª et 5ª spinis ceteris longioribus corpore plus duplo humilioribus; dorsali radiosa obtusa rotundata corpore multo humiliore spina radio 1° duplo fere breviore; pectoralibus obtusis rotundatis $4\frac{3}{4}$ ad 5, ventralibus acutiuscule rotundatis $5\frac{1}{4}$ ad $5\frac{1}{3}$, caudali truncata angulis rotundata 5 ad $5\frac{1}{4}$ in longitudine corporis; anali obtusa convexa dorsali radiosa paulo humiliore; colore corpore dilute hyalino-roseo; capite plus minusve fusco arenato; lateribus singulis squamis interdum macula diffusa viridi-fusca; pinnis dorsalibus caudalique roseis; dorsali spinosa dimidio superiore violaceo-nigra; dorsali radiosa membrana maculis dilute coeruleis, margine superiore late nigricante-violacea; pectoralibus, ventralibus analique aurantiacis, ventralibus et anali antice margaritaceo marginatis; caudali margine posteriore violaceo-nigra.

B. 7. D. 7—1/9 vel 7—1/10. P. 2/14. V. 1/5. A. 2/8 vel 2/9. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Apogon glaga* Blkr. Verh. Bat. Gen. XXII Percoïd. Ibid. XXV Nalez. ichth. Jap. 9.

Habit. Nagasaki, in mari.
Batavia, Cheribon, Samarang, Patjitan, Javae insulae, in mari.
Singapore, in mari.

Longitudo 10 speciminum 56''' ad 105'''.

Aanm. Ik bragt deze soort vroeger tot het geslacht Apogon en beschreef haar zeer oppervlakkig ter bovenaangehaalde plaatse. Zij behoort evenzeer tot het door mij voorgestelde geslacht Apogonichthys, als *Apogonichthys carinatus* CV., *Apogon punctulatus* Rüpp., enz.

Scombrops cheilodipteroïdes Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. ichth. Jap. p. 9.

Scombr. corpore elongato compresso, altitudine 5 et paulo in ejus longitudine, latitudine $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{2}$ in ejus altitudine; capite $3\frac{3}{4}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis; fronte plana squamosa; linea rostro-frontali rostro convexa; rostro acuto oculo breviore; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi dimidio posteriore desinente; dentibus maxilla inferiore utroque latere p.m. 10 acutis elongatis; dentibus maxilla superiore acutis dentibus inframaxillaribus brevioribus utroque latere 10 ad 14 symphysealibus internis insuper utroque latere 2 vel 3 subulatis; dentibus vomerinis, palatinis et lingualibus acutis, vomerinis in thurmam subquadratam, palatinis et lingualibus utroque latere in vittam gracilem elongatam dispositis; praeoperculo margine posteriore obliquo emarginato angulo rotundato; operculo incisura profunda supra incisuram margine posteriore membrana ciliata ciliis dentiformibus; squamis cycloideis, lateribus 55 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa paulo, corpore minus duplo humiliore, acuta, spinis gracilibus; dorsali radiosa acuta emarginata squamosa aeque alta circiter ac longa; pectoralibus acutiusculis $6\frac{1}{3}$, ventralibus acutis $7\frac{3}{4}$, caudali profunde excisa lobis acutis $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; anali acuta emarginata squamosa, aeque alta circiter ac longa, radio 1° dorsali radiosae mediae opposita; colore corpore superne violascente-roseo vel aurantiaco, inferne roseo, pinnis aurantiaco.

B. 7. D. 8—1—1/13 vel 8—1—1/14. P. 2/14. V. 1/5. A. 3/12. vel 3/13. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Scombrops* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 118 tab. 63 fig. 2.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 117''' et 215'''.

Aanm. Mijne voorwerpen bevinden zich in een' minder voldoenden toestand van bewaring. Het geslacht, in de Fauna Japonica het eerst voorgesteld, staat in verwantschap tusschen Cheilodipterus en de Skomberoïden, even als Ambassis tusschen Apogon en de Skomberoïden.

Diploprion K. v. H. Cuv. Val.

Pinnae dorsales 2 approximatae alepidotae; ventrales thoracicae, caudalis convexa. Praeoperculum margine dentatum crista intramarginali

glabrum. Ossa suborbitalia edentula. Dentes setacei maxillis, vomerini, palatini. Lingua edentula. Operculum tri- vel quadri-aculeatum. Membrana branchiostega radiis 7. Spina anales 2. Squamae parvae ctenoïdeae.

Aanm. Dit geslacht is het eerst gekenmerkt door Kuhl en Van Hasselt naar een voorwerp van Java. De eenige tot nog toe bekende soort heeft ook tandjes aan het tusschenoperkel, doch hieraan is geene generische waarde te hechten, evenmin als bij Serranus, Apogon en Ambassis, waar meerdere soorten die tandjes bezitten, doch meerdere andere niet Die tandjes zijn echter een geschikt kenteeken ter onderscheiding der soorten.

Het geslacht schijnt in zijne geografische verbreiding beperkt te zijn tot de zeeën van zuidoostelijk Azië en den Indischen Archipel, zijnde het tot nog toe niet anders aangetroffen dan in zuidelijk Japan, langs de kusten van China en langs die van Java, Celebes en Timor.

Diploprion bifasciatum K. v. H. CV. Poiss. II p. 101 tab. 21, Richards. Rep. Ichth. Chin. Jap. in Rep. 15th Meet. Brit. Assoc. p. 221, Temm. Schleg. Faun. Jap. Poiss. p. 2.

Diplopr. corpore oblongo compresso, altitudine $2\frac{1}{2}$ ad $2\frac{2}{5}$ in ejus longitudine, latitudine 3 et paulo in ejus altitudine; capite obtuso $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine corporis, aeque alto circiter ac longo; oculis diametro $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine capitis; rostro obtuso oculo vix longiore; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; vertice rugoso; osse suborbitali reticulato-rugoso oculo non humiliore; maxilla superiore protractili maxilla inferiore breviore sub medio oculo desinente; rictu valde obliquo; maxillis dentibus setaceis parvis pluriseriatis, symphysi nullis; dentibus vomerinis in thurmas 2 parvas distantes, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; praeoperculo obtusangulo crista intramarginali edentulo, margine denticulato denticulis margine inferiore denticulis margine posteriore majoribus; interoperculo serrato; operculo rugoso superne et antice tantum squamoso, spina media spina superiore paulo, spina inferiore multo longiore; squamis ctenoïdeis sessilibus, lateribus parvis 90 p. m. in serie longitudinali; linea laterali valde curvata tubulis simplicibus contiguis notata; pinnis dorsalibus basi unitis altitudine subaequalibus corpore plus duplo humilioribus; dorsali spinosa angulata membrana spinas superante, spina 3a spinis ceteris longiore, postica 1a breviore; dorsali radiosa obtusa convexa; pectoralibus obtusis rotundatis $5\frac{2}{3}$ ad $5\frac{3}{4}$, ventralibus acutissimis $3\frac{5}{6}$, caudali convexa $5\frac{1}{3}$ ad $5\frac{1}{4}$ in longitudine corporis; anali formam dorsalis radiosae referente et ea vix humiliore, spinis parvis 2a 1a

longiore oculo breviore; colore corpore pulchre flavo, fasciis 2 transversis violaceo-nigris 1ª oculari oculo non vel vix latiore, 2ª latissima dorso-anali; pinna dorsali spinosa nigricante-violacea, ventralibus aurantiacis apicem versus fusco-violascentibus; pinnis ceteris pulcherrime flavis.

B. 7. D. 8—1/13. P. 1/15. V. 1/5. A. 2/12 vel 2/13. C. 15 vel 17 et lat. brev.

Synon. *Diploprion à deux bandes* CV. Poiss. II tab. 21.

Hwang te yu Sinens.

Sewase Japonens.

Habit. Nagasaki et Sinus Simabara, Japoniae.

Longitudo speciminis unici 225'''.

Aanm. De aangehaalde afbeelding vertoont de 2e rugvin en de aarsvin te laag en te afgerond, de staartvin insgelijks te afgerond, en het rugdoornvlies uitgesneden, doch laat overigens weinig te wenschen over. Hoezeer *Diploprion bifasciatum* bij Java, Celebes en Timor gezegd wordt voor te komen, heb ik tot nog toe geen enkel voorwerp uit den Indischen Archipel kunnen magtig worden.

Serranus epistictus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 8.

Serran. corpore oblongo compresso, altitudine 4 fere in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite acuto $3\frac{1}{2}$ fere in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{1}{3}$ ad $4\frac{1}{4}$ in longitudine capitis; linea rostro-dorsali rostro et fronte declivi rectiuscula; rostro squamoso; osse supramaxillari alepidoto; maxilla superiore maxilla inferiore breviore paulo post oculum vel sub oculi margine anteriore desinente, dentibus pluriseriatis, serie externa conicis, seriebus internis setaceis antice longioribus in thurmas 2 collocatis et insuper caninis 2 vel 4 mediocribus; maxilla inferiore dentibus antice triseriatis caninis 2 mediocribus postice biseriatis, serie interna seriebus ceteris longioribus; praeoperculo obtusangulo margine posteriore convexo denticulis bene conspicuis, angulo dentibus 2 ad 5 majoribus spinaeformibus; suboperculo interoperculoque leviter denticulatis; operculo spinis 3 media et inferiore subaequalibus superiore longioribus; linea dorsali linea ventrali convexiore; squamis lateribus ciliatis, 95 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali et anali radiosis rotundatis; dorsali spinosa dorsali radiosa humiliore spinis 3ª, 4ª, 5ª, 6ª et 7ª subaequalibus ceteris longioribus $2\frac{2}{3}$ circiter in altitudine corporis; pectoralibus obtusis rotundatis 5 circiter, ventralibus obtusiusculis rotundatis 6 et paulo, caudali obtusa rotundata 5 et paulo in longitudine corporis; anali spinis media et 3ª subaequalibus capite plus triplo brevioribus; corpore aurantiaco-fusco, maculis rotundis distantibus nigricante-fuscis in series 4 longitudinalea dispositis, serie superiore lineae dorsali approximata maculis 4 vel 5, serie 2ª post oculum incipiente et anteriorem dorsalis radiosae partem attingente maculis 10 p. m., serie 3ª oculo-caudali maculis 19, serie 4ª praeoperculo-caudali maculis 11 vel 12; pinnis aurantiaco-fuscis, dorsali et anali maculis sparsis parcis, caudali maculis crebrioribus rotundis nigricante-fuscis; dorsali spinosa nigro marginata.

B. 7. D. 11/14 vel 11/15. P. 2/16. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 161'''.

Aanm. Deze soort is in de Fauna Japonica niet afgebeeld. Volgens den tekst aldaar te oordeelen, bezitten de buikvinnen soms ook de donkerbruine vlekjes waarmede de ongepaarde vinnen geteekend zijn. Ik tel één rei vlekjes op het ligchaam meer dan de heeren Temminck en Schlegel, doordien de vlekjes nabij de ruglijn insgelijks op eene rei geplaatst zijn.

Serranus poëcilonotus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 6 tab. 4 fig. 1.

Serran. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{3}{5}$ in ejus longitudine, latitudine 2 et paulo in ejus altitudine; capite acuto 3 et paulo in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro 4 et paulo in longitudine capitis; linea rostro-dorsali ante oculos concaviuscula; rostro et osse supramaxillari alepidotis; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi margine posteriore desinente, dentibus pluriseriatis, serie externa conicis, seriebus internis setaceis antice longioribus in thurmas 2 collocatis et insuper caninis 2 magnis; maxilla inferiore dentibus antice triseriatis caninis 2 magnis divergentibus, postice biseriatis, serie interna seriebus ceteris longioribus; praeoperculo obtusangulo, margine posteriore convexo denticulis bene conspicuis, angulo dentibus 3 majoribus spinaeformibus; suboperculo margine glabro; interoperculo margine superne denticulis aliquot serrato; operculo spinis 3, media ceteris longiore, superiore ceteris breviore; linea dorsali linea ventrali convexiore; squamis lateribus ciliatis lateribus 85 ad 90 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali et anali radiosis rotundatis; dorsali spinosa dorsali radiosa vix altiore, spina 4ª spinis ceteris longiore corpore paulo plus duplo humiliore; pectoralibus obtusis rotundatis $4\frac{4}{5}$, ventralibus acutis 6 et paulo, caudali convexa angulis vix rotundata $5\frac{1}{4}$ circiter in longitudine corporis; anali spina media capite paulo plus triplo breviore; corpore flavescente-roseo, fasciis profunde fuscis 3 vel 4 curvatis irregularibus convexitate deorsum spectantibus, superiore nucha incipiente et pinnae dorsalis radiosae parte anteriore late desinente, 2ª vertice incipiente radios dorsales posteriores attingente, 3ª et 4ª oculo-caudalibus; dorso intra concavitatem fasciae superioris macula maxima profunde fusca spinas 2ᵐ inter et 8ᵐ partem pinnae superiorem versus adscendente; cauda superne macula magna irregulari fusca; pinnis aurantiacis, dorsali spinosa nigro marginata; dorsali radiosa caudalique dimidio basali plus minusve fusco maculatis.

B. 7. D. 11/14 vel 11/15. P. 2/16, V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.
Habit. Nagasaki in mari.
Longitudo speciminis unici 207'''.

Aanm. Bij toenemenden leeftijd schijnen de bruine banden meer of

min afgebroken te worden en lichtere vlekken te vertoonen, wat bij mijn voorwerp reeds eenigermate het geval is. Op de afbeelding in de Fauna Japonica, welke naar een jonger voorwerp genomen is, zijn deze banden nog gaaf en ongevlekt.

Serranus octocinctus Temm. Schleg. Faun. Japon. Poiss. p. 7 tab. 4 a fig. 2. Richards. Rep. Ichth. Chin. Jap. in Rep. 15th Meet. Brit. Assoc. p. 233. Blkr Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. ichth. Jap. p. 24.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 4 speciminum 108''' ad 230'''.

Aanm. Mijne bovenaangehaalde beschrijving is naar een exemplaar van 108''' genomen. Aan den heer WOLFF heb ik drie grootere voorwerpen te danken van 200''' tot 230''' lengte. De bandteekening is er niet minder duidelijk dan bij de jongere voorwerpen.

Serranus tsirimenara T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 7. tab. 4 fig. 3.

Serran. corpore oblongo compresso, altitudine 4 circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto $3\frac{1}{4}$ ad $3\frac{1}{3}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{3}{4}$ in longitudine capitis; linea rostro-dorsali ante oculos concaviuscula; rostro et osse supramaxillari squamosis; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi limbo posteriore vel paulo post oculum desinente, dentibus pluriseriatis, serie externa conicis, seriebus internis setaceis antice longioribus in thurmas 2 collocatis et insuper caninis 2 magnis; maxilla inferiore dentibus antice pluriseriatis caninis 2 mediocribus, lateribus triseriatis, postice biseriatis dentibus serie interna dentibus seriebus ceteris longioribus; praeoperculo obtusangulo margine posteriore convexo denticulato denticulis parvis angulum versus paulo majoribus, dentibus spinaeformibus nullis; suboperculo margine glabro; interoperculo margine superne denticulis aliquot serrato; operculo spinis 3, media ceteris longiore, superiore ceteris breviore; linea dorsali linea ventrali convexiore; squamis lateribus ciliatis 90—100 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali et anali radiosis rotundatis; dorsali spinosa dorsali radiosa paulo humiliore, spina 5a spinis ceteris longiore corpore plus duplo humiliore; pectoralibus obtusis rotundatis $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{2}{3}$, ventralibus acute rotundatis $6\frac{1}{3}$ circiter, caudali convexa angulo inferiore rotundata $5\frac{2}{3}$ ad $5\frac{1}{4}$ in longitudine corporis; anali spina media capite triplo circiter breviore; corpore pulcherrime rubro, utroque latere maculis 7 ad 9 irregularibus dilute roseis, 4 ad 6 supra, 3 vel 4 infra lineam lateralem; pinnis pectoralibus aurantiaco-rubris, ceteris rubris, dorsali spinosa superne parte membranae emarginata macula trigona nigra.

B. 7. D. 11/16 vel 11/17. P. 2/16 vel 2/17. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.
Synon. *Tsirimenara* Japonens.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 2 speciminum 241''' et 255'''.

Aanm. Volgens de heeren Temminck en Schlegel komt deze soort bij Japan veel voor. Deze heeren hebben ook reeds gewezen op hare groote overeenkomst met *Serranus marginalis* CV. (*Serranus oceanicus* CV.). Zij is echter gemakkelijk er van te onderkennen, behalve door hare licht rooskleurige rug- en zijvlekken, doordien bij *Serranus marginalis* CV. slechts 65—75 schubben op eene overlangsche rei gaan, en de kop aanmerkelijk boller en hooger is. Bij een exemplaar van *Serranus marginalis* CV. van gelijke grootte als het grootste der bovenbeschrevene, gaat de hoogte van den kop slechts 1$^1/_3$ maal in zijne lengte. De afbeelding van *Serranus tsirimenara* bovenaangehaald, vertoont den kop nog te hoog, den 2^n aarsdoorn te lang, de vinnen te bleek, terwijl er ook de bovenkaaksschubjes niet uitgedrukt zijn.

Mesoprion annularis CV. Poiss. II p. 366. Richds. Rep. 15^h Meet. Brit. Assoc. Ichth. Chin. Jap. p. 229. Blkr. Verh. Bat. Gen. XXII Perc. Cant. Cat. Mal. Fish. p. 14.

Synon. *Diacope annularis* Kuhl. Rüpp. Atl. R. N. Afr. F. R. M. p. 74 tab. 24 fig. 2. N. Wirb. F. Ab. F. R. M. p. 91.
Mésoprion porte anneau CV. Poiss. II p. 366.
Diacope metallicus K. v. H. sec. ic. ined.
Mesoprion sanguineus Blkr. Verh. Bat. Gen. XXII Perc. p. 48. (aetas provectior).
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 121'''.

Aanm. Deze soort was tot nog toe niet van Japan bekend. Het voorwerp van Nagasaki verschilt in niets van mijne talrijke voorwerpen van den Indischen Archipel. De bandjes over het ligchaam en de staartvlek zijn slechts bij de jeugdige voorwerpen zigtbaar. In den verderen leeftijd zijn ligchaam en vinnen eenvormig licht of donkerder rood.

Therapon oxyrhynchus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 16 tab. 6 fig. 3.

Therap. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{3}{4}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite 4 fere in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine; linea rostro-dorsali capite declivi recta; oculis diametro 4 fere in longitudine capitis; osse suborbitali dentibus bene conspicuis; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore paulo ante oculum desinente; dentibus maxillis serie externa seriebus internis majoribus conicis acutis curvatis; palato edentulo; praeoperculo obtuse rotundato margine posteriore dentibus magnis angulum versus spinaeformibus, margine inferiore dentibus parvis; operculo spinis 2 inferiore superiore multo longiore; ossibus suprascapulari et scapulari dentibus valde conspicuis serratis; squamis lateribus ciliatis 60 p. m. in serie longitudinali; linea dorsali linea ventrali multo convexiore; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa humiliore basi vagina squamosa, spinis crassis, spina 5ª ceteris longiore corpore duplo humiliore, spinis 1ª et 2ª spina postica multo brevioribus; dorsali radiosa obtusa convexa; pectoralibus obtusis rotundatis $6\frac{1}{2}$ circiter, ventralibus acutis et caudali extensa truncata angulis acuta 6 fere in longitudine corporis; anali angulata non emarginata, spina media spina 1ª et 3ª longiore et crassiore radiis anticis vix breviore; corpore superne grisco-coerulescente, inferne argenteo, fasciis utroque latere 6 vel 7 nigricante-fuscis, superiore vertice cum fascia lateris oppositi unita basi dorsalis approximata et radium dorsalem 4ᵐ circiter attingente, fascia 2ª nucha incipiente plus minusve interrupta diffusiuscula, 3ª rostro-supraoculo-dorsali supra lineam lateralem decurrente radio dorsali penultimo desinente, 4ª scapulo-caudali plus minusve interrupta diffusiuscula dorsum caudae attingente, 5ª rostro-oculo-caudali marginem caudalis posteriorem medium subattingente, 6ª operculo-laterali diffusa vix conspicua interdum nulla, 7ª thoraco-anali supra analis partem posteriorem desinente; pinnis flavescentibus, dorsali basi fascia longitudinali nigricante-fusca, superne late nigricante marginata; anali fascia longitudinali diffusa fusca; caudali postice fuscescente-violaceo marginata, membrana inter singulos radios vitta longitudinali fusca.

B. 6. D. 12/10 vel 12/11. P. 2/12. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Sima-isisaki* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 153‴.

Aanm. Deze soort is in de Fauna Japonica goed beschreven en afgebeeld. De afbeelding laat echter de schubbige rugvinscheede niet waarnemen, evenmin als de evenwel zeer ontwikkelde onderoogkuilsbeenstanden, en vertoont de 4ᵉ tot 9ᵉ rugdoornen en de borstvinnen wat te kort.

Hapalogenys maculatus Richards. Rep. 15h Meet. Brit. Assoc. Ichth. Chin. Jap. p. 235.

Hapalog. corpore oblongo compresso, altitudine $2\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{2}$ circiter in ejus altitudine; capite obtuso $3\frac{2}{3}$ circiter in longitudine corporis, aeque alto circiter ac longo; oculis diametro $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine capitis, diametro 1 circiter distantibus; linea rostro-dorsali ante oculos et rostro convexa, rostrum et frontem inter et vertice concava; linea interoculari convexa; osse suborbitali sub oculo oculi diametro vix vel non altiore; maxilla superiore non vel vix prominente sub oculi dimidio anteriore desinente; osse supramaxillari squamato; maxilla inferiore mento villoso papillis numerosis brevibus utroque ramo antice poris 2 rotundis postice poro profundo; dentibus maxillis pluriseriatis serie externa seriebus internis majoribus, conicis, acutis, aequalibus; praeoperculo rotundato dentibus valde conspicuis angulum versus majoribus; operculo spinis planis mediocribus; ossibus suprascapulari et scapulari denticulatis; dorso carinato; squamis ciliatis lateribus 50 p. m. in serie longitudinali; linea laterali valde curvata sub dorsali spinosa media et dorsali radiosa convexa, sub dorsali spinosa posteriore concava; dorsali partem spinosam inter et radiosam usque ad basin fere incisa, spinosa radiosa altiore alepidota spinis crassis 4a ceteris longiore corpore paulo plus duplo humiliore, spina ultima spina 1a longiore; dorsali radiosa obtusa convexa; pectoralibus obtusis rotundatis et ventralibus acutis $5\frac{1}{2}$ circiter, caudali valde convexa 5 et paulo in longitudine corporis; anali acutiuscule rotundata dorsali radiosa non humiliore spinis mediocribus media ceteris longiore et crassiore radio 1o multo breviore; colore corpore griseo-ferreo; fasciis corpore 2 latis griseo-fuscis anteriore nucho-thoraco-ventrali, posteriore basi spinarum 4ae-8ae incipiente postrorsum descendente et caudalis basin superiorem attingente; capite corporeque inter fascias fuscescente nebulatis; pinnis dorsali et caudali aurantiaco-fuscis, dorsali spinosa nigro marginata; pinnis ceteris fusco-violaceis.

B. 6. D. 1 procumb. + 11/16 vel 11/17. P. 2/18. V. 1/5. A. 3/9 vel 3/10. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Kin sih v. Kinfung* Sinens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 222'''.

Aanm. Mijn voorwerp heeft in habitus veel van *Hapalogenys nitens* Richards. (Voy. Sulphur Fish. p. 84 tab. 43 fig. 1, 2) doch aan deze soort wordt alle bandteekening ontkend en hare stralen zijn eenigzins anders vermeld t. w. D. 11/15. P. 16. A. 3/8. De aangehaalde afbeelding vertoont ook de rugdoornen betrekkelijk korter, de aarsvin betrekkelijk stomper, de zijlijn onder de achterste rugdoornen niet hol, het preoperkel aanmerkelijk stomper afgerond, enz. Het lijdt bijkans geen twijfel of mijn specimen behoort tot *Hapalogenys maculatus* Richards.,

welke naar een voorwerp van 4½ duim lengte door den heer RICHARDSON beschreven is. De in dien jeugdigen toestand bestaande ronde vlekken op rug en vertikale vinnen zijn bij mijn ouder voorwerp niet zigtbaar en waarschijnlijk in den verderen leeftijd verloren gegaan. De soort was tot nog toe slechts van China bekend.

Uranoscopus asper T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 26 tab. 9 fig. 1. Richards. Rep. Ichth. Chin. Jap. Rep. 15th Meet. Brit. Assoc. p. 211. Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. Ichth. Jap. p. 27.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 2 speciminum 172''' et 190'''.

Aanm. De beide voorwerpen, welke ik van den heer WOLFF ontvangen heb, zijn grooter dan het ter aangehaalde plaatse door mij beschrevene. Zij hebben één preoperkeldoorn minder en niet de rugvinstralen zelve gevlekt maar flaauwe donkere vlekken op het vlies naast de stralen, en beantwoorden alzoo meer aan de afbeelding in de Fauna Japonica dan mijn vroeger beschreven exemplaar. De getallen der stralen zijn er D. 5.2/12 vel 5.2/13. P. 1/17 vel 1/18. A. 14 vel 15 (alle verdeeld). De Fauna Japonica heeft D. 5—11. A. 15; mijn vroeger beschreven specimen D. 5.2/11. P. 1/16. A. 13 vel 14.

Percis sexfasciata T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 25.

Perc. corpore elongato antice cylindraceo postice compresso, altitudine 7 circiter in ejus longitudine; dorso humili; capite acuto, convexo, $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{3}{5}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{3}{4}$ circiter, latitudine $1\frac{2}{5}$ ad $1\frac{1}{2}$ fere in ejus longitudine; oculis diametro 3 ad $3\frac{1}{3}$ in longitudine capitis; rostro acuto oculo breviore et fronte alepidotis; maxilla superiore maxilla inferiore vix breviore sub oculi dimidio anteriore desinente; dentibus maxillis pluriseriatis, serie externa conicis majoribus, maxilla superiore antice 14 p. m. caninoïdeis, maxilla inferiore antice caninoïdeis 6 ad 10 et utroque latere medio caninoïdeis 3 vel 4; dentibus vomerinis in thurmam trigonam, palatinis utroque latere in thurmam oblongam dispositis; praeoperculo rotundato margine junioribus denticulato, aetate provectis undulato; operculo spina unica bene conspicua; suboperculo denticulato; osse suborbitali oculi diametro duplo vel duplo fere humiliore; squamis lateribus ciliatis, 65 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali spinosa radiosaque alte unitis, spinosa radiosa multo humiliore spina 5a spinis ceteris longiore, dorsali radiosa analique corpore multo humilioribus; pectoralibus obtusis rotundatis $5\frac{1}{2}$ ad 6, ventralibus ante pectorales insertis acutis $5\frac{3}{4}$ ad 6 fere,

caudali obtusa convexa $6\frac{1}{4}$ ad $6\frac{1}{2}$ in longitudine corporis; corpore superne viridi-rosco inferne margaritaceo-roseo; squamis dorso plurimis macula rubra; vitta scapulo-caudali dilute coerulescente; lateribus maculis 5 vel 6 magnis subquadratis diffusis fusco-violaceis singulis e maculis 3 (quarum inferiore impari majore) confluentibus compositis fascias transversas simitantibus; dorso basi pinnae maculis geminis fusco-violaceis supra maculas laterales sitis; lateribus infra lineam lateralem vittulis numerosis obliquis aurantiaco-rubris; capite vittis 2 rostro-ocularibus, genis operculisque vittis 3 curvatis aurantiacis; pinnis dorsalibus roseis?, dorsali spinosa basi antice macula profunde violacea; pectoralibus aurantiacis basi macula magna fusca; ventralibus roseis vel roseo-violaceis; anali rosea membrana flavo guttata violascente marginata; caudali aurantiaca inferne et postice violascente, vittis pluribus transversis dilute coeruleis superne basi macula rotunda fusco-violacea margaritaceo cincta.

B. 6. D. 5/23 vel 5/24. P. 2/13. V. 1/5. A. 1/19 vel 1/20. C. 14 vel 15 et lat. brev.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 5 speciminum 135''' ad 185'''.

Aanm. De kleuren mijner voorwerpen zijn zeer goed bewaard gebleven. Die der rug- en aarsvinvliezen kan ik echter niet juist opgeven, vermits deze vliezen bij de geringste opligting der stralen braken. Zij behooren zonder twijfel tot *Percis sexfasciata* T. Schl., naar minder goed bewaarde exemplaren in de Fauna Japonica beschreven.

Sphyraena japonica CV. Poiss. III p. 261. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 33.

Sphyraen. corpore elongato subcylindraceo, altitudine $8\frac{1}{2}$ ad 9 in ejus longitudine; capite ore clauso $3\frac{3}{5}$ ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine corporis; altitudine capitis 3 circiter in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula vel concaviuscula; oculis diametro $5\frac{1}{3}$ ad $5\frac{2}{3}$ in longitudine capitis, diametris 2 circiter in capitis parte postoculari, minus diametro 1 distantibus; maxilla superiore maxilla inferiore multo breviore vix ante vel sub oculi margine inferiore desinente $2\frac{1}{3}$ ad $2\frac{2}{5}$ in longitudine capitis cum maxilla inferiore; dentibus maxillis palatinisque uniseriatis, intermaxillaribus parvis aequalibus anticis 4 elongatis subulatis, palatinis anticis 3 caninis elongatis, inframaxillaribus lateralibus caninis 6 p. m. compressis elongatis, anticis parvis, symphyseali elongato subulato; lingua dentibus minimis scabra; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato; squamis cycloïdeis lateribus 110 p. m. in serie longitudinali; linea laterali recta; pinna dorsali spinosa post apicem pectoralis sita dorsali radiosa paulo altiore, dimidia capitis longitudine a dorsali radiosa remota corpore humiliore; dorsali radiosa ante analem incipiente acuta emarginata aeque alta circiter ac basi longa; pectoralibus acutis $2\frac{2}{3}$ ad $2\frac{3}{4}$, ventralibus minus dimidia longitudine pectoralium post apicem pectoralium sitis dorsalis dimidio anteriori oppositis angulatis obtusis 4 circiter, caudali profunde incisa lobis acutis $1\frac{3}{4}$ ad $1\frac{4}{5}$ in longitudine capitis; anali

dorsali radiosa paulo humiliore et breviore acuta emarginata; corpore immaculata superne viridi-coerulescente inferne margaritaceo vel argenteo; pinnis flavescente-hyalinis, caudali postice fusco-violacco marginata.

B. 7. D. 5—1/9 vel 5—1/10 vel 5—2/8 vel 5—2/9. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Sphyrène du Japon* CV. Poiss. III p. 261.
Kamasu Japonens.
So-tsjeu-iu Sinens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 3 speciminum 253‴ ad 273‴.

Aanm. De beroemde schrijvers der Fauna Japonica beschouwen de soort, welke zij onder den naam van *Sphyraena japonica* vermeld hebben, als eene verscheidenheid van *Sphyraena vulgaris*. Inderdaad is zij zeer na aan *Sphyraena vulgaris* verwant. Mijne beoordeeling over de identiteit of het verschil van beiden kon ik slechts gronden op de kennis der afbeeldingen en beschrijvingen van *Sphyraena vulgaris* CV. Van deze nu wordt in het groote vischwerk gezegd, dat de kop $3^1/_2$ maal gaat in de lengte des ligchaams, de hoogte van den kop $3^1/_2$ maal in zijne lengte, dat de buikvinnen met de geheele lengte der borstvinnen achter de punt der borstvinnen zijn ingeplant, dat er ongeveer 150 schubben op eene overlangsche rei gaan en de 2ᵉ rugvin een straal minder heeft, welke verschillen met *Sphyraena japonica* volkomen regt geven om laatstgenoemde als eene eigene soort te beschouwen, welker kenmerk voornamelijk gelegen is in de grootere schubben en in de meer voorwaartsche plaatsing der buikvinnen.

MULLOÏDEI.

Upeneus spilurus Blkr.

Upen. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{2}$ fere in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite 4 et paulo in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{4}$ ad $1\frac{1}{3}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali convexa; oculis diametro 4 et paulo in longitudine capitis; rostro oculo duplo fere longiore superne squamoso; osse suborbitali oculi diametro altiore; maxilla superiore squamata maxilla inferiore longiore ante oculum desinente; dentibus utraque maxilla 16 ad 20; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato; operculo spina acuta; cirris inframaxillaribus opercula attingentibus; squamis lateribus ctenoïdeis 28 p. m. in serie longitudinali; linea laterali arborescente; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo altiore acuta spina 3ª spinis ceteris longiore

corpore multo humiliore; dorsali radiosa analique altitudine subaequalibus acutis non emarginatis; pectoralibus acutiuscule rotundatis et ventralibus acutis $5\frac{1}{2}$ circiter, caudali profunde exeisa lobis acutis $4\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore dorso et rostro violascente-roseo, lateribus roseo, ventre flavescente-roseo; cauda medio circiter pinnam dorsi 2m inter et pinnam caudalem macula magna rotunda violaceo-nigra supra lineam lateralem; pinnis roseo-rubris.

B. 4. D. 8—1/8 vel 8—1/9. P. 2/14. V. 1/5. A. 2/6 vel 2/7. C. 15 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 160‴.

Aanm. Deze soort is na verwant aan *Upeneus chrysopleuron* Blkr. doch laat zich bij den eersten oogopslag onderkennen aan de zwarte staartvlek, die nabij den rug van den staart een weinig nader bij de staartvin dan bij de 2e rugvin geplaatst is en de zijlijn naauwelijks raakt. Overigens ontwaar ik geene bandteekening op het ligchaam en ook niet de kleine schubvlekjes, welke bij *Upeneus chrysopleuron* bestaan. Laatstgenoemde soort heeft bovendien het profiel van kop en snuit aanmerkelijk boller en eene zwarte okselvlek.

Upeneus pleurospilos Blkr. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 110.

Upen. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite 4 ad 4 et paulo in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{4}$ circiter in ejus longitudine; linea rostro-frontali convexa; oculis diametro 4 circiter in longitudine capitis; rostro oculo multo longiore superne squamoso; osse suborbitali oculi diametro altiore; dentibus utraque maxilla uniseriatis conicis inaequalibus 22 ad 28; maxillis subaequalibus, superiore ante oculum vel sub margine oculi anteriore desinente, squamata; praeopereulo subrectangulo angulo rotundato; operculo spina acuta; cirris inframaxillaribus operculi marginem posteriorem attingentibus; linea laterali arborescente; squamis lateribus 30 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa altiore, acuta, spina 3a spinis ceteris longiore corpore multo humiliore; dorsali radiosa et anali altitudine aequalibus corpore plus duplo humilioribus angulatis vix emarginatis; pectoralibus acutis 5, ventralibus acutis sub basi pinnarum pectoralium insertis 6 circiter, caudali profunde incisa lobis acutis subaequalibus $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; colore corpore roseo marginibus squamarum profundiore; squamis dorso lateribusque singulis medio guttula rubro-violacea; maeula nigra oculo minore sub linea laterali pinnae dorsalis spinosae parti posteriori opposita; vittis temporibus rostroque longitudinalibus coeruleis vel rubro-violaceis; pinnis roseis, dorsali 2a vittis 2 longitudinalibus coeruleis; ventralibus caudalique fasciis transversis aurantiaco-rubris; anali vitta longitudinali aurantiaca.

B. 4. D. 8—1/8 vel 1/9. P. 2/13 vel 2/14. V. 1/5. A. 2/6 vel 2/7. C. 15 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.
Amboina, in mari.
Longitudo 5 speciminum 125''' ad 136'''.

Aanm. Deze soort, welke ik in 1852 ontdekte en in het 4e deel van het Natuurkundig Tijdschrift voor Nederlandsch Indië reeds beschreven heb naar voorwerpen van Amboina, is na verwant aan *Upeneus luteus* CV. doch ranker van ligchaam en heeft eenigzins andere kleuren. Zij is kenbaar aan de zwarte zijvlek onder de zijlijn tegen over het achterste gedeelte der doornachtige rugvin en aan de donkere dwarsche staartvinbandjes. Mijn Japansch voorwerp wijkt in niets af van de Amboinesche.

Upeneus chrysopleuron Blkr.

Upen. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{2}{3}$ in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite 4 et paulo in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{5}$ ad $1\frac{1}{6}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali ante oculos convexa; oculis diametro 4 et paulo in longitudine capitis; rostro oculo duplo circiter longiore superne squamoso; osse suborbitali oculi diametro multo altiore; maxilla superiore squamata maxilla inferiore paulo longiore ante oculum desinente; dentibus utraque maxilla p. m. 24 conicis inaequalibus; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato; operculo spina acuta; cirris inframaxillaribus opercula attingentibus; squamis lateribus ctenoïdeis 30 p. m. in serie longitudinali; linea laterali arborescente; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo altiore spina 3a spinis ceteris longiore corpore multo humiliore; dorsali radiosa analique altitudine subaequalibus angulatis non vel vix emarginatis; pectoralibus acutis $4\frac{4}{5}$, ventralibus acutis $5\frac{4}{5}$, caudali profunde emarginata lobis acutis $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; corpore dorso violascente-roseo, ventre flavescente-roseo, lateribus fascia lata longitudinali cephalo-caudali aurea dorsum caudae attingente; squamis dorso singulis medio guttula rosea; vittis rostro-ocularibus coerulescentibus; pinnis roseis; axillis superne macula parva nigricante.

B. 4. D. 8—1/8 vel 8—1/9. P. 2/14. V. 1/5. A. 2/6 vel 2/7. C. 14 et lat. brev.

Synon. *Mullus chrysopleuron* T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 29.
Upeneoïdes chrysopleuron Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. Ichth. v. Japan p. 10.
Akabensasi Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 158'''.

Aanm. Deze zeldzame soort was tot nog toe slechts bekend naar de afbeelding in de Fauna Japonica. Naar de aanteekeningen, in hetzelfde werk voorkomende, bragt ik haar vroeger tot mijn genus *Upe-*

neoïdes. De waarneming naar de natuur doet echter zien, dat ploegbeen en gehemelte geene tanden bezitten en dat de tanden der kaken, hoezeer van ongelijke grootte, eenreijig en kegelvormig zijn, zoodat de soort geheel valt binnen de grenzen van *Upeneus*, zooals ik dit geslacht heb opgesteld. De aangehaalde afbeelding is zeer juist, doch laat de bovenkaaks- en snuitschubben, de tanden en de rooskleurige schubvlekjes van den rug in het geheel niet, en de operkelschubben slechts gedeeltelijk zien.

Upeneoïdes bensasi Blkr.

Upeneoïd. corpore elongato compresso, altitudine 5 ad $5\frac{1}{2}$ in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{2}{3}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali rostro antice praesertim convexa; oculis diametro 3 et paulo ad 4 in longitudine capitis; rostro oculo minus duplo longiore superne squamoso; osse suborbitali junioribus oculo humiliore aetate provectis oculo altiore; maxilla superiore squamosa maxilla inferiore longiore sub oculi margine anteriore desinente; dentibus minimis, vomerinis in thurmam ^ formem, palatinis utroque latere in vittam gracilem collocatis; praeoperculo rotundato; operculo spina parva acuta; cirris inframaxillaribus opercula attingentibus; squamis lateribus ctenoïdeis 30 p. m. in serie longitudinali; linea laterali arborescente; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo altiore acuta spina 1ª spinis ceteris longiore corpore non vel paulo humiliore; dorsali radiosa analique acutis altitudine subaequalibus non vel vix emarginatis; pectoralibus obtusiusculis $5\frac{1}{4}$, ventralibus acutis 6 et paulo, caudali profunde incisa lobis acutis 5 fere ad 5 et paulo in longitudine corporis; colore corpore superne roseo marginibus squamarum rubro, inferne margaritaceo; cirris pulcherrime flavis; pinnis anali flava vel margaritacea, ceteris roseis, dorsalibus fasciis 2 vel 3 latis longitudinalibus profunde rubris; caudali lobo inferiore fere toto rubro lobo superiore fasciis 4 transversis obliquis profunde rubris.

B. 4. D. 7—1/8 vel 7—1/9 P. 2/12. V. 1/5. A. 1/6 vel 1/7. C. 15 et lat. brev.

Synon. *Mullus bensasi* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 30 tab. 11 fig. 2.

Bensasi Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 4 speciminum 70''' ad 165'''.

Aanm. De afbeelding in de Fauna Japonica vertoont de vinbanden te donker en de kopschubben niet. Overigens is zij naauwkeurig en geeft den habitus der soort zeer goed terug.

SCLEROPAREI.

Dactylopterus japonicus Blkr.

Dactylopt. corpore elongato depresso, altitudine 7 circiter in ejus longitudine, latiore quam alto; capite quadrangulari toto scabro obtuso absque processubus osseis $5\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis, latiore quam alto; fronte inter oculos concava; rostro obtuso ante os prominente; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis absque processubus; osse suborbitali margine inferiore crenulato-denticulato postice spina brevi obtusa; maxilla superiore maxilla inferiore longiore sub pupilla desinente; scuto capitis utroque latere in processum latum rugosum carinatum apice acute rotundatum sub spina dorsalis spinosae verae 1ª desinente; incisura interparietali supra praeoperculum desinente trigona lata latitudine postice $1\frac{1}{4}$ in ejus longitudine; spina praeoperculari basin ventralium vix vel non attingente; squamis dorso lateribusque singulis media carina elevata carinis postice laminaeformibus denticulatis; squamis lateribus 45 p. m. in serie longitudinali; radio dorsali 1° antico libero filiformi capite cum processubus vix breviore; pinna dorsali spinosa proprie sic dicta pinna dorsali radiosa non humiliore; pectoralibus latissimis caudalem attingentibus; ventralibus acutis curvatis capite absque processubus paulo brevioribus; anali obtusa rotundata corpore humiliore; caudali truncata $5\frac{1}{4}$ circiter in longitudine corporis; corpore superne dilute coeruleo maculis numerosis rotundis aurantiaco-rubris, inferne margaritaceo-roseo; genis fasciis 2 transversis latis diffusis fuscescentibus; filo dorsali antice ejusque membrana nigris; dorsali spinosa aurantiaco-violascente fusco nebulata; dorsali radiosa membrana hyalino-rosea radiis aurantiacis fusco variegatis; pectoralibus medio viridescente-violaceis striis numerosis longitudinalibus viridi-flavis et maculis parvis viridi-luteis in series irregulares transversas dispositis, antice et postice pulcherrime maculis et vittis aurantiaco-rubris et coeruleis et maculis rotundis fuscis variegatis; pinnis ceteris membrana margaritaceis radiis aurantiaco-roseis, caudali radiis plus minusve fuscescente variegatis.

B. 7. D. 1—1—6—8 (penult. 2 fiss.). P. 5/29 vel 5/28. V. 1/4. A. 6. C. 3/7/3.

Synon. *Dactylopterus orientalis* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 37 tab. 36 (nec CV.).

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 236.'''.

Aanm. Het is meer dan waarschijnlijk, dat van het geslacht Dactylopterus vrij talrijke soorten bestaan. Swainson heeft in het 2ᵉ deel van zijne Natural History of Fishes, Amphibians and Reptiles or Monocardian animals, Append. p. 415-418 reeds eene proeve geleverd, om de bij verschillende schrijvers afgebeelde soorten naar hare soortelijke karakters te kenschetsen. Mijne verzameling bevat thans 4 soorten van Dactylopterus, drie van den Indischen Archipel, en de bovenbeschrevene. Deze heeft ongetwijfeld het meest van *Dactylopterus orientalis* CV., doch zij laat zich daarvan gemakkelijk onderken-

nen, behalve aan de kleuren, doordien bij *Dactylopterus orientalis* de schilduitsteeksels van den kop spitser zijn en de groeve tusschen die uitsteeksels van achteren met de breedte anderhalf maal of meer gaat in hare lengte, langs de uitsteeksels gemeten. Bovendien heeft *Dactylopterus orientalis* CV. de borstvinnen langer.

Trigla Burgeri T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 35 tab. 14 fig. 1, 2.

Trigl. corpore oblongo altitudine $4\frac{3}{4}$ circiter in ejus longitudine; capite tetragono antice furcato, absque processubus 4 fere in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$, latitudine $1\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; vertice, orbitis praeoperculoque spinis nullis; oculis diametro $3\frac{2}{5}$ circiter in longitudine capitis absque processubus, paulo plus diametro 1 distantibus; orbitis superne convexis; scuto capitis ubique granuloso granulis parvis confertissimis; sulco oculo-nasali angusta; incisura interparietali longiore quam postice lata; processubus occipitalibus (suprascapularibus) latis granosis margine denticulatis usque sub spina dorsali 3ª productis; linea interoculari concava; linea rostro-frontali valde declivi concaviuscula; processubus nasalibus lanceolatis multo longioribus quam latis divergentibus margine denticulatis; incisura rostri superne acutangula; maxilla superiore maxilla inferiore longiore paulo ante oculum desinente; dentibus maxillis pluriseriatis parvis, vomerinis minimis in thurmam oblongam transversam dispositis; labio inferiore antice fimbriato; praeoperculo obtusangulo angulo rotundato; spina operculari mediocri; osse scapulari granoso carina elevata cum spina acuta compressa capite vix plus duplo breviore; squamis plurimis ctenoïdeis, lateribus 65 ad 70 in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis carinis 3 ad 5 divergentibus notata, non armata; sulco dorsali utroque latere sub dorsali spinosa laminis planis granosis serratis 8, laminis postrorsum magnitudine sensim decrescentibus, sub dorsali radiosa spinis 15 valde conspicuis aequalibus; pinna dorsali spinosa angulata spinis mediocribus, spinis anterioribus praesertim crenulatis, 2ª spinis ceteris longiore $1\frac{1}{2}$ circiter in altitudine corporis; dorsali radiosa corpore plus duplo humiliore margine superiore convexiuscula; pectoralibus obtusis rotundatis $3\frac{2}{3}$, ventralibus obtusis $4\frac{3}{5}$, caudali extensa medio postice leviter emarginata lateribus postice convexa angulis acuta 5 et paulo in longitudine corporis; radio pectorali libero postico ceteris longiore capite paulo breviore; anali postice angulata margine inferiore convexa; colore corpore roseo ventre margaritaceo; dorso maculis aliquot rotundis diffusis fuscescente-rubris; pinnis dorsalibus caudalique roseis; dorsali spinosa spinam 4ᵐ inter et 6ᵐ macula magna rubro-violacea; dorsali radiosa medio fascia longitudinali lata dilute rubro-violacea; anali margaritacea; ventrali membrana margaritacea radiis rosea; pectorali facie anteriore radiis rosea membrana violascente, facie posteriore maxima parte pulchre aureo-viridi postice late violaceo marginata, lateribus rosea; radiis pectoralibus liberis roseis.

B. 7. D. 9—2/15 vel 2/16. P. 1 simpl. + 8 fiss. + 2 simpl. + 3 liber. V. 1/5. A. 17 ex parte simpl. C. 11 vel 13 et lat. brev.

Synon. *Makanagasira* Japon.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 217‴.

Aanm. De afbeelding in de Fauna Japonica vertoont noch de donkerroode rug- en zijvlekken, noch de paarse vlek der doornachtige rugvin, noch den band over de 2e rugvin terwijl er ook de kleur van de achtervlakte der borstvin niet juist teruggegeven is. De afbeelding is overigens zeer goed. De getallen der stralen zijn in de Fauna Japonica eenigzins anders opgegeven t. w. D. 9 — 16. P. 10. A. 16.

Trigla kumu Less. Garn. Voy. Coquill. Zoöl. II p. 214 Atl. Poiss. tab. 19. CV. Poiss. IV p. 36. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 37 tab. 14 A. fig. 3.

Trigl. corpore elongato, altitudine 7 circiter in ejus longitudine; capite tetragono 4 et paulo in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{5}{6}$, latitudine $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitudine; vertice rostroque spinis nullis; orbita superne antice spinis 2; oculis diametro 4 circiter in longitudine capitis, minus diametro 1 distantibus; orbitis superne non convexis; scuto capitis vertice rugoso-granoso, fronte radiatim granuloso ex parte glabro; rostro genisque radiatim rugosis; sulco oculo-nasali postice lata glabra; incisura interparietali duplo fere breviore quam postice lata; processubus occipitalibus (suprascapularibus) multo longioribus quam basi latis, granosis, margine edentulis, postice spina acuta ante spinam dorsalem 1m desinente; linea interoculari concava; linea rostro-frontali declivi rectiuscula ante oculum concaviuscula; processubus nasalibus brevibus obtusis rotundatis dentibus valde conspicuis serratis; incisura rostri superne rotundata; maxilla superiore maxilla inferiore longiore paulo ante oculum desinente; dentibus maxillis pluriseriatis parvis, vomerinis minimis in vittam curvatam transversam dispositis; labio inferiore non fimbriato; osse suborbitali non carinato praeoperculo obtusangulo angulo biaculcato spina superiore spina inferiore longiore, infra angulum emarginato; operculo radiatim granoso spina plana acuta; osse scapulari granoso-rugoso carinato cum spina acuta capite quadruplo fere breviore; squamis lateribus parvis plus quam 130 in serie longitudinali; linea laterali tubulis simplicibus contiguis notata; sulco dorsali scutis spiniformibus utroque latere 24 armato; pinna dorsali spinosa pinna dorsali radiosa multo altiore, acuta, spina 2a spinis ceteris longiore corpore paulo altiore, spinis anterioribus leviter crenulatis; pinna dorsali radiosa obtusa angulata corpore multo humiliore; pectoralibus obtusis latissimis 3 circiter, ventralibus obtusis angulatis et caudali extensa truncata 5 et paulo in longitudine corporis; radio pectorali libero postico ceteris longiore capite absque operculo vix vel non breviore; anali dorsali radiosa humiliore margine inferiore convexa; corpore superne violascente-roseo ferrugineo maculato, inferne dilute roseo; pinnis, pectoralibus exceptis, roseis, anali margaritaceo-rosea; pectorali utraque facie radiis rosea membrana nigricante-violacea, inferne tantum rosea, postice late coeruleo marginata, facie posteriore dimidio inferiore ocellis magnis aliquot azureis nigro cinctis; radiis pectoralibus liberis rubro-violaceis.

B. 7. D. 10—2/14 vel 10—2/15. P. 1 simpl. + 8 fiss. + 2 simpl. + 3 liber. V. 1/5. A. 9 simpl. + 6 vel 7 fiss. C. 11 vel 13 et lat. brev.

Synon. *Trigla papilionacea* Parkins. ap. CV. Poiss. IV p. 36.
Trigle Koumou-koumou Less. Garn. Voy. Coq. Zoöl. II p. 214. Atl. Poiss. tab. 19.
Perlon de la Nouvelle Zéelande CV. Poiss. IV p. 36.
Kumu Indig. Nov. Zeel.
Kanagasira Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 260'''.

Aanm. Mijn specimen is slanker van ligchaam dan de afbeelding van Lesson aanduidt, mist de groote zwarte vlek aan de achtervlakte der borstvin, heeft den kop aanmerkelijk spitser en 1 rugdoorn meer, terwijl het daarentegen in habitus zeer goed beantwoordt aan de afbeelding van *Trigla kumu* in de Fauna Japonica. Het verdient een nader onderzoek of *Trigla kuma* Less. en *Trigla kumu* T. Schl. inderdaad tot dezelfde soort behooren. Het tegenovergestelde komt mij niet waarschijnlijk voor.

Prionotus japonicus Blkr.

Prion. corpore elongato, altitudine $5\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; capite tetragono 4 circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$, latitudine $1\frac{3}{5}$ ad $1\frac{2}{3}$ in ejus longitudine; vertice rostroque spinis nullis; orbita superne postice incisura profunda et tuberculo spinaeformi, superne antice spinis 2; oculis diametro $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine capitis, minus diametro 1 distantibus; orbitis superne parum convexis; scuto capitis ubique granoso granulis confertis numerosis; rostro genisque radiatim rugoso-granosis; sulco oculo-nasali postice sub oculo producto glabro; incisura interparietali paulo breviore quam postice lata antice truncata; processubus occipitalibus (suprascapularibus) multo longioribus quam basi latis, granosis, margine denticulatis, carina elevata crenulata postice spina acuta sub spina dorsali 3ª circiter desinente; linea interoculari concava; linea rostro-frontali declivi concaviuscula; processubus nasalibus trigonis serratis basi latioribus quam longis spina prominente vix longiore quam basi lata; incisura rostri superne acutangula; maxilla superiore maxilla inferiore longiore paulo ante oculum desinente; dentibus maxillis pluriseriatis parvis aequalibus, vomerinis minimis in vittam transversam curvatam, palatinis vix conspicuis utroque latere in vittam gracilem dispositis; labio inferiore non fimbriato; osse suborbitali non carinato; praeoperculo obtusangulo angulo et inferne spinula brevi parum conspicua; operculo subradiatim granoso spina acuta; osse scapulari granoso-rugoso carina elevata cum spina acuta capite minus triplo breviore; squamis lateribus ex parte ctenoïdeis ex parte cycloïdeis 45 ad 50 p. m. in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis tubulis pluribus basi annulari unitis divergentibus notata; sulco dorsali scutis spinaeformibus utroque latere 22 armata scutis anterioribus su-

perne serratis; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo altiore spinis validis 2a ceteris longiore corpore paulo humiliore, spinis anterioribus praesertim crenulatis scabris; dorsali radiosa obtusa angulata corpore multo humiliore; pectoralibus latis obtusis $2\frac{1}{3}$ ad $2\frac{1}{4}$, ventralibus obtusis angulatis $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{3}{4}$, caudali extensa truncata non vel vix emarginata 5 circiter in longitudine corporis; radio pectorali libero ceteris longiore capite paulo breviore; anali dorsali radiosa humiliore margine inferiore convexiuscula; corpore superne violascente-rubro, inferne roseo vel margaritaceo; pinnis dorsalibus, ventralibus et caudali roseis, anali margaritaceo-rosea; pectorali facie anteriore radiis rosea membrana violacea, facie posteriore dimidio superiore viridi-violacea fasciis pluribus transversis azureis, dimidio inferiore macula maxima capite vix minore nigra coeruleo cincta; radiis pectoralibus liberis roseo-violaceis

B. 7. D. 9—2/12 vel 2/13. P. 1 simpl. + 8 fiss. + 2 simpl. + 3 liber. V. 1/5. A. 11 simpl. + 3 vel 4 fiss. C. 11 vel 13 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 3 speciminum 133''' ad 140'''.

Aanm. Deze soort is gemakkelijk van de haar verwante te onderkennen aan hare lange borstvinnen, aan de groote met azuur gezoomde zwarte vlek en de fraaije azure dwarsche banden op de achtervlakte dezer vinnen, aan de afwezigheid van zwarte rugvinvlek, aan hare groote borstvinnen, aan de getallen der vinstralen, korten preoperkeldoorn, enz.

Platycephalus macrolepis Blkr.

Platyceph. corpore elongato depresso, altitudine 8 circiter in ejus longitudine, latitudine maxima $5\frac{3}{4}$ circiter in ejus longitudine; capite depresso $3\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; latitudine capitis $1\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; oculis oblongis diametro $3\frac{2}{3}$ in longitudine capitis, diametro $\frac{1}{3}$ circiter distantibus; orbitis cirris nullis; rostro oculo non longiore; spinis utroque latere vertice 9, orbita 7 antice 1 tantum, nasalibus 5 vel 6, cristis suborbitalibus p. m. 30, praeoperculo 3 superiore inferioribus multo longiore, operculo 2 cristis edentulis, suprascapularibus 2, scapulari 1 crassa; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi dimidio anteriore desinente; dentibus maxillis pluriseriatis minimis, vomerinis in thurmas 2 oblongo-rotundas distantes, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; squamis lateribus 40 p. m. in serie longitudinali; linea laterali spinulis nullis armata; pinnis dorsalibus et corpore altitudine subaequalibus; pectoralibus $7\frac{3}{4}$, ventralibus analem subattingentibus $5\frac{1}{2}$, caudali integra leviter convexa 6 et paulo in longitudine corporis; colore corpore superne umbrino-viridi fasciis transversis latis diffusis fuscescentibus 5, inferne margaritaceo; pinnis dorsalibus, ventralibus et caudali flavescentibus, pectoralibus roseo-aurantiacis, anali margaritacea; dorsali radiosa et caudali radiis punctis olivaceis, pectoralibus et ventralibus radiis punctis fuscis variegatis.

B. 7. D. 1—8—1/10 vel 1/11. P. 2 simpl. + 12 fiss. + 7 simpl. V. 1/5. A. 1/11 vel 1/12. C. 12 et lat. brev.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 140'''.

Aanm. Deze soort zou men bij den eersten oogopslag ligtelijk voor *Platycephalus spinosus* T. Schl. aanzien, wegens haren algemeenen habitus en groote ligchaamsschubben. Zij is echter stellig eene andere soort en bij nadere studie gemakkelijk te herkennen aan slanker ligchaam en slankeren doch betrekkelijk korteren kop, aan aanmerkelijk minder talrijke boven- en voor-oogkuilsdoornen, ongetanden ondersten operkeldoorn en geheel ongewapende zijlijn. Ook zijn er de straalvlekjes, vooral die der staartvin, kleiner, de schubben een weinig talrijker, de buikvinstralen met bruine vlekjes geteekend, enz. Even als *Platycephalus spinosus* is deze soort verwant aan *Platycephalus tuberculatus* CV., *Platycephalus serratus* CV. en *Platycephalus pristiger* CV. Van geen dezer drie soorten zie ik de getallen der schubben opgegeven, doch volgens de korte beschrijvingen in de groote Histoire naturelle des Poissons zijn zij van de onderwerpelijke door volgende karakters te onderkennen.

Platycephalus serratus CV. Kop 4 maal in de lengte des ligchaams. Tusschenoperkel met 2 kleine doornen. Rugvin van boven met eene zwarte vlek. Staartvin zwart gerand. Buikvinnen ongevlekt. P. 19. A. 11.

Platycephalus pristiger CV. Naar voren gekeerde scherpe tusschenoperkeldoorn. Operkeldoornkam ruwachtig. Staartvin zwartachtig. A 11.

Platycephalus spinosus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 40 tab. 16 fig. 1, 2.

Platyc. corpore elongato depresso, altitudine $7\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine maxima 5 fere in ejus longitudine; capite depresso $3\frac{1}{5}$ circiter in longitudine corporis; latitudine capitis $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine; oculis oblongis diametro $3\frac{1}{2}$ in longitudine capitis, diametro $\frac{1}{3}$ circiter distantibus; orbita cirris nullis; rostro oculo non longiore; spinis utroque latere vertice 17, orbita 22 orbitam superne antice et postice subcingentibus antice 5 vel 6, nasalibus 4, cristis suborbitalibus 38 p. m., praeoperculo 3 superiore inferioribus longiore, operculo 2 crista spina superiore glabra crista spina inferiore bidentata, suprascapularibus 2 vel 3, scapulari 1 crassa; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi dimidio anteriore desinente; dentibus maxil-

lis pluriseriatis minimis, vomerinis in thurmas 2 oblongo-rotundatas distantes, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; squamis lateribus 34 p. m. in serie longitudinali; linea laterali antice usque sub media pinna dorsali spinosa spinulis armata, postice non armata; pinnis dorsalibus et corpore altitudine subaequalibus, pectoralibus $6\frac{1}{4}$, ventralibus analem attingentibus 5 fere, caudali integra leviter convexa $5\frac{2}{3}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore superne umbrino fasciis 4 latis transversis fuscis, inferne roseo-margaritaceo; lateribus maculis lateritiis; pinnis dorsalibus et caudali flavescentibus spinis et radiis maculis fuscescentibus variegatis, maculis pinna caudali in series 6 vel 7 transversas dispositis; pectorali rubra membrana inferne violacea radiis maculis nigricantibus variegata; ventralibus basi et margine rubris dimidio apicali violaceo-nigricantibus; anali margaritacea.

B. 7. D. 1—8—1/11 vel 1/12. P. 2 simpl. + 11 fiss. + 8 simpl. V. 1/5. A. 1/11 vel 1/12. C. 11 vel 13 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 123'''

Aanm. De afbeelding in de Fauna Japonica vertoont het oog veel te klein, de bovenkaak veel te kort, de rug- en aarsvinstralen verkeerdelijk onverdeeld, en vlekken op de buikvinstralen, waarvan zich bij mijn voorwerp geen spoor vertoont. Dit voorwerp, hetwelk van ongeveer dezelfde lengte is als die afbeelding, heeft niet meer dan 34 of 35 schubben op eene overlangsche rei, welk aantal tot ongeveer 40 klimt, als men de nekschubben, waar de zijlijn begint, medeRekent.

Platycephalus japonicus Tiles. Atl. Voy. Krusenst. tab. 59 fig. 1. CV. Poiss. IV p. 187. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 40 tab. 16 fig. 3 (cap.) Richards. Ichth. Chin. Jap. in Rep. 15h Meet. Brit. Assoc. p. 217. Blkr. Nalz. Ichth. Jap. p. 28.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 206'''.

Aanm. Ter aangehaalde plaatse beschreef ik deze soort naar een kleiner voorwerp van 135''' lengte. De onderoogkuilsbeenkam bij het onderwerpelijke specimen heeft twee doornen minder en beantwoordt alzoo meer aan de schets van den kop, afgebeeld in de Fauna Japonica.

Scorpaena cirrhosa CV. Poiss. IV p. 233. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 42 tab. 17 fig. 2, 3.

Scorpaen. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, antice paulo tantum altiore quam lato; capite acuto 3 circiter in longitudine corporis, postice aeque lato circiter ac alto, regione temporali et operculis superne tantum squamato, inter orbitas verticeque depresso; linea rostro-frontali rostro valde convexa, ante oculum valde concava; oculis diametro 5 circiter in longitudine capitis, multo minus diametro 1 distantibus; fossa suborbitali parum profunda; rostro oculo longiore; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi parte posteriore desinente; rictu obliquo; dentibus maxillis setaceis pluriseriatis subaequalibus, vomerinis in thurmam ^ formem dispositis; spinis utroque latere fronte et vertice p. m. 9 postorbitalibus 3 minoribus, orbitis 3, rostro 1, suborbitalibus antice 1 postice 3 obtusis crista elevata insertis, praeoperculo 5 vel 6 superioribus 2 acutis ceteris obtusis, operculo 2 cristis glabris, suprascapulari et scapulari 1; fimbriis cutaneis plurimis oculo brevioribus ex parte ramosis, utroque latere supraorbitali 1 oculo breviore, nasali 1, rostrali 1, suborbitali 4, praeopercularibus 2 vel 3, supramaxillaribus 3, inframaxillaribus 5, linea laterâli et lateribus brevibus; dorso ventre multo altiore; squamis lateribus 46 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa paulo humiliore spina 4ª spinis ceteris longiore corpore duplo fere humiliore, spina penultima spina ultima multo breviore; dorsali radiosa obtusa convexa; pectoralibus oblique obtuse rotundatis $4\frac{1}{5}$ circiter, ventralibus rotundatis $5\frac{1}{3}$, caudali obtusa convexa 5 circiter in longitudine corporis; anali obtusa angulata dorsali radiosa altiore spina 2ª spina dorsali 1ª longiore, radio anali 1º breviore; corpore pulchre rubro rubro-violaceo nebulato et plus minusve irregulariter roseo et nigro guttato, guttis nigris parcis; pinnis rubris roseo maculatis et reticulatis et ventralibus et dorsali spinosa exceptis guttis parcis nigricantibus.

B. 7. D. 12/9 vel 12/10. P. 1 simpl. + 5 fiss. + 12 simpl. V. 1/5. A. 3/5 vel 3/6. C. 12 vel 14 et lat. brev.

Synon. *Perca cirrhosa* Thunb. Act. Holm. XIV, 1793 tab. 7. fig. 2.
Scorpène cirrheuse CV. Poiss. IV p. 233.
Scorpaena barbata Rüpp. N. Wirb. F. Abyss. F. R. M. p. 105 tab. 27 fig. 1?
Oniarakabu Japon.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 208‴.

Aanm. Bij mijn voorwerp zijn de kleuren voortreffelijk bewaard gebleven. De bruine of zwarte vlekken, vooral die der vinnen, zijn er veel minder talrijk dan op de aangehaalde afbeelding (welke vrij korrekt is), en op de buikvinnen zie ik ze in het geheel niet. Eenige kruindoornen en de bovenste operkeldoorn zijn op die afbeelding tweepuntig, waarvan ik bij mijn voorwerp niets ontwaar.

Sebastes ventricosus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 48 tab. 20 fig. 1, 2.

Sebast. corpore oblongo compresso, altitudine 3 et paulo in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine corporis, paulo longiore quam alto; linea rostro-dorsali capite declivi recta; linea interoculari recta; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis, minus diametro 1 distantibus; spinis utroque latere vertice 1 carinaeformi, orbita superne antice 2, nasalibus 2, infraorbitalibus 2 magnis, praeoperculo 5 2ª et 3ª validis magnis 2ª 3ª longiore, operculo 2 superiore inferiore longiore, suprascapularibus 2; vertice, fronte, rostro osseque supramaxillari squamosis; maxilla superiore maxilla inferiore breviore sub oculi dimidio posteriore desinente; dentibus pluriseriatis parvis subaequalibus, vomerinis in thurmam trigonam postice emarginatam, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; squamis ctenoïdeis lateribus 50 p. m. in serie longitudinali; linea dorsali linea ventrali non convexiore; pinna dorsali profunde emarginata, parte spinosa parte radiosa non humiliore spina 6ª spinis ceteris longiore corpore minus duplo humiliore, spina 1ª spina penultima breviore, spina ultima spina penultima multo minus duplo longiore; dorsali radiosa obtusa convexa; pectoralibus obtusis rotundatis 4 circiter, ventralibus acutis $4\frac{2}{3}$ circiter, caudali truncata 5 et paulo in longitudine corporis; anali angulata margine libero convexa dorsali radiosa paulo altiore, spinis validis, postica 2ª paulo longiore capite paulo plus duplo breviore, spina 1ª spina 2ª duplo circiter breviore; colore corpore superne fusco-violascente vel grisco-fusco inferne dilutiore; pinnis rubro-fusco-violaceis.

B. 7. D. 13/14 vel 13/15. P. 1 simpl. + 8 fiss. + 8 simpl. V. 1/5 A. 3/8 vel 3/9. C. 16 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 158'''.

Aanm. Ik vind bij mijn specimen 1 borstvin- en aarsvinstraal meer dan in de Fauna Japonica is opgegeven. De soort is zeer gemakkelijk te onderkennen aan het weinig zigtbare harer kruin- en oogkasdoornen, aan haar plat voorhoofd, aan het beschubt zijn van voorhoofd en bovenkaaksbeen, talrijke rugdoornen en aarsvinstralen, eigenaardigen habitus en kleuren, enz. De aangehaalde afbeelding is zeer goed. De doornachtige rugvin vertoont er den 3ⁿ doorn het langste terwijl bij mijn voorwerp eerst de 6ᵉ doorn de langste is, waardoor zij eene meer afgeronde gedaante heeft.

Chirus hexagrammus Stell. Cuv. Val. Règn. anim. éd. luxe Poiss. p. 185 tab. 83 fig. 2.

Chir. corpore elongato compresso, altitudine 5 circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{1}{2}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{2}$ cir-

citer in ejus longitudine; oculis diametro $3\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis, multo minus diametro 1 distantibus; linea rostro-frontali convexiuscula; rostro acuto oculo non vel vix breviore; vertice, fronte, regione interoculari, regione postoculari, operculo, genis inferne interoperculoque squamosis; squamis genis spatio alepidoto poroso ab oculo et squamis postocularibus remotis; rostro alepidoto; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore sub oculi parte anteriore desinente; dentibus maxillis pluriseriatis serie externa conicis seriebus internis majoribus; dentibus vomerinis pluriseriatis in thurmam trigonam collocatis; praeoperculo rotundato; operculo postice acutangulo; squamis ciliatis, lateribus 105 p. m. in serie longitudinali; lineis lateralibus utroque latere quinque, superiore pinnae dorsali maxime approximata nucha incipiente et ante finem dorsalis desinente, 2ª dorsali lineae laterali superiori approximata nucha incipiente et basi caudalis superne desinente, 3ª scapulo-caudali sub fine dorsalis radiosae deflexa mediam pinnam caudalem attingente, 4ª thoraco-ventrali sub basi pectoralis incipiente basin ventralis versus descendente supra eam decurrente et ante finem ventralis desinente, 5ª gastro-caudali basi caudalis inferiore incipiente basi analis approximata ante anum cum linea gastro-caudali lateris oppositi unita et tunc simplice medio ventre pinnas ventrales inter usque ad aperturam branchialem fere porrecto; pinna dorsali basi squamata partem spinosam inter et radiosam emarginata parte spinosa obtusa rotundata parte radiosa obtusa rotundata paulo humiliore spinis gracilibus flexilibus, parte radiosa radiis simplicibus; pectoralibus obtusis rotundatis $5\frac{2}{5}$, ventralibus acutis 7, caudali truncata $6\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; anali obtusa convexa dorsali radiosa vix humiliore; colore corpore superne fuscescente-aurantiaco inferne roseo; lateribus dorsoque fusco nebulatis et dilute coeruleo variegatis; pinnis radiis aurantiacis membrana dilute violaceis, dorsali et anali violaceo-fusco nebulatis, dorsali spinosa maculis 2 vel 3 magnis violaceo-nigris.

B. 6. D. 20/22 vel 20/23. P. 3 simpl. + 14 fiss. + 1 simpl. V. 1/5. A. 2/21. C. 15 et lat. brev.

Synon. *Hexagrammus asper* Steller Act. Acad. imp. Petropol. II p. 343.

Hexagrammus Stelleri Tiles. ibid. p. 335 tab. 15.

Labrax hexagrammus Pall. ibid. p. 382 tab. 23 fig. 3. Zoograph. Rosso-Asiat. III p. 275. T. Schl Faun. Japon. Poiss. p. 53 tab. 23.

Chirus à six lignes Cuv. Val. Règn. anim. éd. luxe Poiss. p. 185, tab. 83 fig. 2.

Abramee Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 170'''.

Aanm. Deze soort schijnt in zuidelijk Japan zeer zeldzaam te zijn en tegen hooge prijzen verkocht te worden wegens haren uitmuntenden smaak. Zij is uitvoerig beschreven en toegelicht in de Fauna Japonica. De stralen van borst- buik-, aars- en staartvin zijn wel gespleten maar de twee takken liggen zoo aan een gesloten, dat de stralen een onverdeeld aanzien hebben.

SCIAENÏOIDEI.

Corvina sina CV. Poiss. V p. 90. Faun. Japon. Poiss. p. 58 tab. 24 fig. 2.

Corvin. corpore oblongo compresso, altitudine 4 ad $4\frac{1}{4}$ in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite 4 fere ad $4\frac{1}{4}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{4}$ ad $1\frac{1}{5}$, latitudine 2 et paulo in ejus longitudine; oculis diametro 3 et paulo ad $3\frac{1}{2}$ in longitudine capitis; rostro obtuso convexo oculo breviore non ante os prominente; linea rostro-frontali fronte convexiuscula; maxilla superiore maxilla inferiore paulo longiore sub oculi parte posteriore desinente dentibus serie externa dentibus seriebus internis multo majoribus utroque latere 11 vel 12 anticis caninoïdeis; maxilla inferiore inferne poris 4, dentibus serie interna serie externa majoribus utroque latere p. m. 16 anticis posticis brevioribus; rictu obliquo; praeoperculo obtusangulo rotundato dentibus valde conspicuis armato; linea dorsali rotundata linea ventrali multo convexiore; linea laterali usque sub media pinna dorsali radiosa curvata tubulis contiguis postice vulgo bifidis notata; squamis lateribus 46 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali parte spinosa longitudine 2 fere in longitudine partis radiosae sed parte radiosa paulo altiore corpore duplo circiter humiliore, spinis 3ª et 4ª spinis ceteris longioribus, 2ª 4ª multo minus duplo penultima ultima paulo breviore; pectoralibus acutis $4\frac{2}{3}$ circiter, ventralibus acutis 6 circiter, caudali rhomboidea 5 fere in longitudine corporis; anali spina 2ª 3 et paulo ad 4 in longitudine capitis; colore corpore superne viridescente-grisco inferne argenteo; operculo postice macula magna diffusa violacea quasi subcutanea; pinnis flavescentibus.

B. 7. D. 10—1/27 vel 1/28 vel 1/29. P. 2/15. V. 1/5. A. 2/7 vel 2/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Johnius sin* CV. Poiss. V p. 90.

Gutsi vel *Kuschi* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 86‴ et 158‴.

Aanm. Mijne voorwerpen stellen zonder twijfel de soort voor, welke in de Fauna Japonica onder den naam van *Corvina sina* is afgebeeld, maar het is mijns inziens nog niet zeker, dat die afbeelding *Corvina sina* CV. voorstelt. De preoperkeltanden zijn bij mijne voorwerpen zeer duidelijk zigtbaar, en de 2ᵉ aarsdoorn is er veel zwakker dan bij *Corvina coitor* CV., althans te oordeelen naar Buchanan's afbeelding van zijne *Bola coitor* (Gang. Fish. tab. 27 fig. 24). De aangehaalde figuur in de Fauna Japonica vertoont de schubben te talrijk, de rugdoornen te dik en de staartvin te zeer afgerond.

Scolopsides inermis T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 63 tab. 28 fig. 1.

Scolopsid. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{2}{5}$ ad $3\frac{3}{5}$ in ejus longitudine, latitudine 2 et paulo in ejus altitudine; capite $3\frac{2}{3}$ ad 4 fere in longitudine corporis, paulo altiore quam longo; linea rostro-frontali declivi convexiuscula; fronte inter oculos superne tantum squamata; oculis diametro 3 et paulo in longitudine capitis; osse suborbitali sub oculo oculi diametro plus duplo humiliore, inferne emarginato postice inferne rotundato postice superne spina brevi infra spinam plus minusve denticulato; osse supramaxillari glabro; rostro oculo breviore; labiis carnosis; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore sub oculi dimidio anteriore desinente; dentibus maxillis setaceis pluriseriatis maxilla inferiore postice uniseriatis, dentibus serie externa dentibus seriebus internis longioribus; praeoperculo obtusangulo angulo rotundato, margine posteriore et angulo leviter denticulato; squamis lateribus ciliatis 30 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinis mediocribus 4ª et 5ª ceteris longioribus corpore minus triplo humilioribus, parte radiosa parte spinosa vix altiore obtusa rotundata; pectoralibus acutis $4\frac{1}{4}$ ad $4\frac{2}{5}$, ventralibus acutis 5 et paulo, caudali extensa subtruncata vix emarginata angulis acuta 5 circiter in longitudine corporis; anali spinis crassis 2ª et 3ª subaequalibus parte radiosa non humilioribus; colore corpore violascente-roseo pinnis roseo vel flavo.

B. 5. D. 10/9 vel 10/10 vel 10/11. P. 2/13 vel 2/14. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Fundoiwo* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 3 speciminum 200''' ad 230'''.

Aanm. De breede dwarsche donker rooskleurige banden, beschreven en afgebeeld in de Fauna Japonica, zijn niet standvastig aanwezig. Ik zie ze slechts bij een mijner voorwerpen doch slechts zeer flaauw. De onderrand van het preoperkel is bij alle mijne drie exemplaren glad.

Cheilodactylus zonatus CV. Poiss. V p. 275 tab. 129. T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 64 tab. 29. Richards. Rep. Ichth. Chin. Jap. Rep. 15h Meet. Brit. Assoc. p. 239. Proceed. Zoöl. Soc. N° 204 p. 66.

Cheilod. corpore oblongo compresso, altitudine supra pinnas ventrales $3\frac{2}{5}$ ad $3\frac{1}{2}$ in ejus altitudine, latitudine $2\frac{3}{4}$ circiter in ejus altitudine; capite $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis, longiore quam alto; oculis diametro $3\frac{3}{4}$ circiter in longitudine capitis; orbita ante oculum tumefacta; linea rostro-dorsali vertice concava rostro convexiuscula; linea interoculari rectiuscula; vertice et fronte usque nares inter squamosis; rostro alepidoto; osse suborbitali oculi diametro paulo humiliore; la-

biis valde carnosis; dentibus maxillis serie externa ceteris majoribus conicis; maxilla superiore maxilla inferiore longiore ante oculum desinente; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato; operculo postice spinis 2 planis obtusis; membrana operculari lata rotundata; squamis cycloïdeis, lateralibus parte libera granulatis 62 p. m. in serie longitudinali, 21 vel 22 in serie transversali; pinna dorsali partem spinosam inter et radiosam profunde incisa; parte spinosa parte radiosa multo altiore, spina 4ª spinis ceteris longiore corpore duplo vel vix plus duplo humiliore, spina 3ª spina 4ª plus duplo breviore; dorsali radiosa obtusa margine superiore convexiuscula; pectoralibus rhomboïdeis radio simplice longissimo analem non attingente 4 circiter, ventralibus acutis $6\frac{3}{5}$ circiter, caudali profunde emarginata lobis acutis plus minusve rotundatis 5 et paulo in longitudine corporis; anali acuta emarginata dorsali radiosa duplo circiter altiore spina 3ª spinis 1ª et 2ª longiore radio 1° plus duplo breviore, spina 2ª spinis 1ª et 3ª crassiore; colore corpore pulchre violaceo ventre margaritaceo fasciis latis transversis obliquis 8 fuscescente-aureis, 1ª nuchoscapulari, 2ª dorso-ventrali, 3ª et 4ª dorso-analibus, 5ª et 6ª dorso-postanalibus, 7ª et 8ª caudalibus; violaceo inter plurimas fascias aureo nebulato; capite vertice violaceo-fusco, rostro olivaceo-fusco, genis operculisque violaceo-aureo nebulato; membrana operculari libera nigra; fossa postmaxillari rubra; labio superiore superne violaceo-fusco inferne roseo; labio inferiore roseo; pinnis fuscescente-aureis; dorsali spinosa violaceo marginata; dorsali radiosa fascia media longitudinali violacea; caudali ocellis magnis sparsis margaritaceis, postice violacea.

B. 6. D. 17/32 vel 17/33 vel 17/34, P. 2 simpl. + 6 fiss. + 6 simpl. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9 vel 3/10. C. 15 et lat. brev.

Synon. *Labre du Japon* Atl. Voy. Krusenst. tab. 63 fig. 1.
Cheilodactyle à ceintures CV. Poiss. V p. 275 tab. 129.
Kikoori Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 258''' et 270'''.

Aanm. Van de drie gepubliceerde afbeeldingen dezer soort, bezit ik slechts die der groote Histoire naturelle des Poissons. De Atlas van de reis van Krusenstern is hier niet verkrijgbaar en de afbeelding der Fauna Japonica is tijdens mijne reizen verloren geraakt. De afbeelding ter mijner beschikking laat veel te wenschen over, wat habitus en kleuren betreft. De getallen bij Cuv. Val. wijken eenigzins van de mijne af t. w. D. 17/29. P. 9 fiss. + 5 simpl., terwijl de heer Richardson slechts 1 rugvinstraal minder vond dan ik. In habitus is de soort verwant aan *Cheilodactylus gibbosus* Richards. Zij komt volgens den heer Richardson veel voor in de Chinesche en Australische zeeën.

Latilus argentatus CV. Poiss. V p. 277. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 63 tab. 28 fig. 2.

Latil. corpore subelongato compresso, altitudine 5 fere in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite obtusissimo valde convexo 5 fere in longitudine corporis vix longiore quam alto; oculis diametro 3$\frac{1}{3}$ circiter in longitudine capitis, minus diametro 1 distantibus, minus dentibus $\frac{1}{4}$ a linea rostro-frontali remotis; linea rostro dorsali vertice valde convexa, rostro et ante oculos valde declivi rectiuscula; osse suborbitali sub oculo oculi diametro vix humiliore; maxilla superiore sub medio oculo vel paulo ante medium oculum desinente; dentibus maxilla superiore pluriseriatis serie externa seriebus internis multo majoribus conicis acutis curvatis anticis 8 ceteris paulo majoribus; dentibus maxilla inferiore antice pluriseriatis postice uniseriatis anticis serie externa et posticis ceteris majoribus acutis curvatis; dente postico utroque latere utraque maxilla antrorsum spectante; fronte usque inter oculos squamosa; rostro osseque suborbitali alepidotis; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato margine posteriore et angulo denticulis bene conspicuis; squamis ctenoïdeis lateribus 60 ad 65 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali parte spinosa parte radiosa humiliore, parte radiosa postice acutangula radio longissimo corpore paulo humiliore; pectoralibus acutis 5 fere, ventralibus acutiusculis 8 fere, caudali convexa 5$\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; anali dorsali radiosa humiliore postice acutangula; corpore superne roseo inferne roseo-margaritaceo; pinnis roseis, dorsali caudalique basi flavescente-aurantiacis, anali inferne violascente basi inter singulis radios macula margaritaceo-coerulea.

B. 6. D. 7/15 vel 7/16. P. 2/16. V. 1/5. A. 2/12 vel 2/13. C. 15 vel 17 et lat. brev.

Synon. *Coryphaena sinensis* Lacép. III p. 176, 209?
Coryphène chinois Lacép. ibid.?
Latilus argenté CV. Poiss. V p. 277.
Kuzuna Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 268‴.

Aanm. De afbeelding dezer soort in de Fauna Japonica, naar een versch voorwerp in Japan gemaakt, is meer fraai dan naauwkeurig. Het oog is er te klein, de borstvinnen zijn er te kort, de rugdoornen te dik, de achterste rugvinstralen te kort afgebeeld en het preoperkel verkeerdelijk uitgerand. Op de staartvin schijnt in den verschen toestand een netwerk van blaauwe bandjes te bestaan, waarvan bij mijn voorwerp geen spoor overgebleven is De uitvoerige beschrijving in de groote Histoire naturelle des Poissons heeft slechts geringe afwijkingen van de bovenstaande.

SPAROÏDEI.

Chrysophrys Schlegelii Blkr.

Chrysophr. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{3}$ ad $3\frac{1}{4}$ in ejus longitudine, latitudine $2\frac{2}{3}$ ad $2\frac{1}{2}$ in ejus altitudine; capite 4 et paulo in longitudine corporis, aeque alto circiter ac longo; oculis paulo a linea rostro-frontali remotis, diametro $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine capitis, diametro 1 circiter distantibus; linea rostro-frontali declivi recta; linea interoculari convexiuscula; rostro acuto; osse suborbitali sub oculo oculi diametro multo humiliore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo longiore sub anteriore oculi dimidio desinente; dentibus maxillis anticis 6 caninis conicis curvatis; dentibus ceteris maxilla superiore quadriseriatis serie externa anterioribus 4 conicis obtusis ceteris ut et dentibus seriebus internis graniformibus molaribus molari ceteris multo majore nullo: dentibus ceteris maxilla inferiore subtriseriatis vel biseriatis serie externa anterioribus conicis obtusis ceteris ut et seriebus internis graniformibus molaribus molari ceteris multo majore nullo; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato; operculo spina obtusa; linea laterali valde curvata; squamis lateribus 45 p. m. in serie longitudinali, 16 vel 17 in serie transversali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa multo altiore spinis validis 4ª ceteris longiore corpore paulo plus duplo humiliore; dorsali radiosa obtusa convexa; pectoralibus acutis $3\frac{2}{3}$, ventralibus acutis $5\frac{1}{4}$ ad $5\frac{1}{3}$, caudali emarginata lobis acutis $4\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis; anali spina media spinis ceteris multo longiore et crassiore $6\frac{3}{4}$ ad $5\frac{3}{4}$ in longitudine corporis, $1\frac{2}{3}$ ad $1\frac{2}{5}$ in longitudine capitis, parte radiosa spina media multo humiliore vix emarginata; colore corpore superne griseo inferne argenteo; dorso lateribusque junioribus fasciis transversis latis diffusis fuscescentibus 6 vel 7; squamis praeoperculo maculis fuscis series longitudinales 5 ad 8 efficientibus; squamis dorso lateribusque singulis medio fuscescentibus; pinnis fuscescente-griseis vel griseo-violaceis interdum aurantiacis; dorsali spinosa nigro marginata.

B. 6. D. 11/11 vel 11/12. P. 2/13 vel 2/14. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Chrysophrys longispinis* CV. Poiss. VI p. 85 ex parte. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 68 tab. 32.

Tsin Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 160‴ ad 186‴.

Aanm. De fraaije afbeelding in de Fauna Japonica laat weinig te wenschen over. De dwarsche rugbanden zijn bij mijn kleinste exemplaar nog zeer goed zigtbaar, doch bij het grootere ziet men niets daarvan.

Ik ben in het bezit van 6 voorwerpen van *Chrysophrys longispinis* CV. van Calcutta, welke ik beschreven heb in mijne Nalezingen op de ichthyologische fauna van Bengalen en Hindostan, opgenomen in

het 25e deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Hoezeer deze voorwerpen slechts eene lengte hebben van 67''' tot 125''' en dus kleiner zijn dan de bovenbeschrevene, laat hunne vergelijking echter met vrij groote juistheid beslissen, dat de Bengaalsche en Japansche voorwerpen, hoe na ook aan elkander verwant, tot twee verschillende soorten behooren. Die van Bengalen, welke ik onder de Cuviersche benaming laat, onderscheiden zich standvastig van de Japansche door betrekkelijk hooger ligchaam, minder scherp profiel, langeren kop, eenige schubben minder op eene overlangsche rei, door verder onder het oog reikende bovenkaak en betrekkelijke dikkere rugvindoornen en langeren 2n aarsvindoorn. Bovendien schijnt bij de Bengaalsche het aantal van 12 rugdoornen en bij de Japansche dat van 11 rugdoornen normaal te zijn.

Chrysophrys aries T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 68 tab. 31.

Chrysophr. corpore oblongo compresso, altitudine $2\frac{4}{5}$ ad $2\frac{2}{3}$ in ejus longitudine, latitudine 3 circiter in ejus altitudine; capite obtuso convexo $4\frac{3}{5}$ ad $4\frac{1}{2}$ in longitudine corporis, altiore quam longo; oculis a linea rostro-frontali remotis, diametro 3 et paulo ad $3\frac{1}{2}$ in longitudine capitis, diametro 1 ad $1\frac{1}{4}$ distantibus; lineis rostro-frontali et interoculari valde convexis; rostro obtuso; osse suborbitali sub oculo junioribus oculo humiliore, aetate provectis oculo non humiliore; maxilla superiore maxilla inferiore longiore sub oculi dimidio anteriore desinente; dentibus maxillis antice conico-subincisivis 6, ceteris graniformibus, maxilla superiore quadriseriatis posticis serie 3a ceteris majoribus, maxilla inferiore triseriatis posticis serie media ceteris majoribus; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato; operculo spina obtusa; linea laterali parum curvata; squamis lateribus 50 ad 55 in serie longitudinali, 21 vel 22 in serie transversali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa altiore spinis mediocribus 3a et 4a ceteris longioribus corpore minus triplo vel triplo humilioribus; pectoralibus acutis $3\frac{4}{5}$ ad $3\frac{3}{4}$, ventralibus acutis $5\frac{3}{4}$ circiter, caudali emarginata lobis acutis $4\frac{2}{5}$ ad $4\frac{1}{3}$ in longitudine corporis; anali spinis 2a et 3a longitudine subaequalibus capite duplo vel plus duplo brevioribus 2a tertia autem crassiore; colore corpore superne viridi-coerulescente, inferne margaritaceo vel argenteo, seriebus squamarum dorso lateribusque singulis medio vitta longitudinali aurea; pinnis aurantiacis dorsali violascente-fusco nebulata vel diffusa maculata et nigro marginata.

B. 6. D. 11/13 vel 11/14. P. 2/13. V. 1/5. A. 3/11 vel 3/12. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Zetai* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 4 speciminum 150''' ad 198'''.

Aanm. Bij alle mijne voorwerpen tel ik in de bovenkaak slechts 4

reijen kiezen en niet 5 reijen, zooals in de Fauna Japonica van *Chrysophrys aries* is aangegeven en afgebeeld. Ook verschillen de achterste kiezen bij mijne specimina niet zoo in grootte met de naast bij liggende, als op bedoelde afbeelding en zijn de snijtanden minder plat en minder afgeknot. Mijne voorwerpen beantwoorden overigens zoo volkomen aan die afbeelding, dat de identiteit der soort aan geen twijfel onderhevig kan zijn.

Dentex griseus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 72 tab. 36.

Dent. corpore oblongo compresso, altitudine $2\frac{1}{2}$ ad $3\frac{1}{2}$ in ejus longitudine, latitudine 3 fere ad 2 et paulo in ejus altitudine; capite 4 fere ad $4\frac{1}{5}$ in longitudine corporis, juvenilibus aeque alto ac longo, aetate media altiore quam longo, aetate adulta paulo longiore quam alto; oculis diametro $2\frac{1}{2}$ ad $2\frac{2}{3}$ in longitudine capitis; linea rostro-frontali juvenilibus rectiuscula, aetate media et adultis ante oculos convexa; fronte tota alepidota; osse suborbitali postice obtusangulo sub oculo juvenilibus oculo plus duplo aetate media et adultis oculo minus duplo humiliore; rostro oculo breviore; maxillis subaequalibus, superiore juvenilibus sub oculi limbo anteriore adultis paulo ante oculum desinente; dentibus maxilla superiore pluriseriatis serie externa majoribus conicis antice caninis 6 curvatis mediocribus, maxilla inferiore postice uniseriatis conicis mediocribus, antice pluriseriatis serie externa 10 majoribus lateralibus mediis longioribus caninis; praeoperculo squamis superne in series 3 angulum versus in series 5 dispositis, subrectangulo angulo rotundato limbo alepidoto, margine posteriore juvenilibus et aetate media denticulis minimis seabro; squamis ciliatis lateribus 45 p. m. in serie longitudinali, 21 p. m. in serie transversali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa paulo vel non humiliore spinis gracilibus non flexilibus 4ª ceteris longiore corpore triplo circiter humiliore; dorsali radiosa obtusa rotundata; pectoralibus acutis 4 ad 5, ventralibus acutis radio 1° producto $4\frac{1}{4}$ ad 5 fere, caudali profunde emarginata lobis acutis $4\frac{1}{2}$ circiter ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine corporis; anali spina 3ª spinis ceteris longiore radio 1° breviore; colore *juvenilibus*, corpore viridescente-roseo fasciis transversis 7 p. m. fuscescentibus, fascia 1ª oculari, 2ª nucho-operculo-thoracica, 3ª et 4ª dorso-ventralibus, 5ª dorso-anali, 6ª et 7ª caudalibus; fasciis corpore pinnis dorsali et anali adscendentibus et descendentibus; pinnis flavescentibus ventralibus frequenter fuscescentibus vel nigricantibus; caudali utroque lobo fascia longitudinali fuscescente; colore *aetate provectioribus* corpore roseo, pinnis flavo; fasciis corpore transversis sensim evanescentibus; squamis dorso singulis guttula roseo-rubra; colore *adultis* corpore roseo pinnis flavescente, fasciis vel maculis nullis.

B. 6. D. 10/10 vel 10/11. P. 2/12 vel 2/13. V. 1/5. A. 3/10 vel 3/11. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Dentex lethrinoïdes* Blkr. Verh. Bat. Gen. XXIII Sciaen., Nat. Tijdschr. N. Ind. I 1850 (aet. provectior p. 102).

Lobotes microprion Blkr. Nat. Tijdschr. N. Ind. II 1851 p. 174 (aetas juvenilis).

Oometai Japonens.
Habit. Nagasaki, in mari.
Batavia, Javae insulae, in mari.
Sibogha, Sumatrae occidentalis, in mari.
Longitudo 12 speciminum 75''' ad 290'''.

Aanm. Door het ontvangen van een vijftal voorwerpen van Japan van verschillende grootte, heb ik de identiteit van *Dentex griseus* T. Schl. met mijne *Dentex lethrinoïdes* kunnen vaststellen, terwijl ik bovendien met zekerheid kan bepalen, dat de soort, die ik vroeger verkeerdelijk naar een jeugdig voorwerp als eene *Lobotes* beschreef, niets anders is als de jeugdige toestand van de onderwerpelijke soort. *Dentex griseus* ondergaat van haren jeugdigen tot aan haren volwassen. toestand zoo groote veranderingen, dat de identiteit der genoemde nominale species slechts kan blijken uit eene rei van voorwerpen van verschillenden leeftijd. De bandteekening van ligchaam en vinnen verdwijnt allengskens even als de kleine preoperkeltandjes, en ook de betrekkelijke hoogte van ligchaam en kop en de grootte der oogen en de lengte der vinnen ondergaan bij voortschrijdende ontwikkeling veranderingen, welke a priori niet te vermoeden waren, daar zij niet beantwoorden aan de veranderingen, welke men bij vele andere visschen gewoonlijk ziet plaats hebben naarmate zij ouder worden. Zoo b. v. wordt het oog bij toenememden leeftijd betrekkelijk grooter, en terwijl de kop bij de jeugdige voorwerpen even hoog is als lang en op den middelbaren leeftijd hooger dan lang, wordt zij bij de oude voorwerpen langer dan hoog.

Dentex hypselosoma Blkr.

Dent. corpore oblongo compresso, altitudine $2\frac{3}{4}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 3 fere in ejus altitudine; capite convexo obtuso $3\frac{4}{5}$ ad 4 fere in longitudine corporis, altiore quam longo; oculis diametro 3 fere in longitudine capitis; linea rostro-frontali ante oculos convexiuscula, rostro rectiuscula vel concaviuscula; fronte usque inter oculos squamata; rostro obtuso non convexo oculo breviore; osse suborbitali postice subrectangulo angulo rotundato sub oculo oculo multo minus duplo humiliore; maxillis aequalibus, superiore sub pupilla desinente; dentibus maxillis pluriseriatis serie externa conicis majoribus, maxilla superiore caninis 4 magnis, maxilla inferiore

caninis 6 mediocribus; praeoperculo squamis in series 5 dispositis, subrectangulo angulo rotundato, limbo squamoso, margine crenulato-denticulato; squamis ciliatis, lateribus 50 p. m. in serie longitudinali, 19 p. m. in serie transversali; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa altiore, spinis mediocribus non flexilibus 4ª ceteris longiore corpore multo plus duplo humiliore; dorsali radiosa obtusa rotundata; pectoralibus acutis $3\frac{1}{4}$ circiter, ventralibus acutis radio nullo producto $5\frac{1}{4}$ ad 6 fere, caudali emarginata lobis acutis 5 circiter in longitudine corporis; anali spina media spinis ceteris et radiis longiore valde crassa; colore corpore pinnisque pulchre roseo; dorsali flavo nebulata; fascia interoculari lata flava.

B. 6. D. 12/10 vel 12/11. P. 2/13. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 142''' et 173'''

Aanm. Van Japan waren tot nog toe slechts drie soorten van Dentex bekend, t. w. *Dentex griseus* T. Schl., *Dentex setigerus* T. Schl. en *Dentex Thunbergii* CV. De onderwerpelijke is kenbaar aan haar hoog ligchaam en hoogen stompen kop, beschubten preoperkelrand, 12 rugdoornen en beschubt voorhoofd. Zij schijnt na verwant te zijn aan *Dentex maroccanus* CV. (Poiss. VI p. 174) welker korte beschrijving er geheel op past, doch welke gezegd wordt in habitus te gelijken op *Dentex macrophthalmus* CV. en dus daarnaar te oordeelen slanker van ligchaam en spitser van profiel is. In habitus heeft *Dentex hypselosoma* meer van eene Pagrus of Chrijsophrijs dan van eene Dentex.

Lethrinus nematacanthus Blkr.

Lethrin. corpore oblongo compresso, altitudine 4 fere in ejus longitudine, latitudine 2 et paulo in ejus altitudine; capite acuto 4 fere ad $3\frac{3}{4}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{5}$ ad $1\frac{1}{4}$ in ejus longitudine; oculis diametro $3\frac{1}{5}$ ad $3\frac{1}{2}$ in longitudine capitis; linea rostro-frontali rostro superne et fronte convexa, rostro inferne concaviuscula; linea interoculari convexa; nucha non gibbosa; rostro acuto oculo non multo longiore; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore paulo ante oculum vel sub oculi margine anteriore desinente; dentibus utraque maxilla serie externa antice caninis 4 magnis curvatis externis maxilla inferiore praesertim extrorsum spectantibus, lateribus antice conicis postice obtusis rotundatis; dentibus seriebus internis minimis; labiis crassis; palato antice papillis valde conspicuis in thurmam collocatis; osse suborbitali angulo oris oculi diametro non vel paulo altiore; praeoperculo rotundato; operculo postice spina unica plana; linea dorsali rotundata; linea ventrali rectiuscula; squamis ciliatis, lateribus 48 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinis gracilibus 2ª ceteris longiore corpore minus duplo humiliore apice flexili, parte radiosa rotundata radiis 4ª 5ª et 6ª interdum plus minusve productis; pectoralibus acutis $4\frac{1}{2}$ circiter, ventralibus acutis et caudali emarginata lobis acutis 5

circiter in longitudine corporis; anali spina 3a spinis ceteris longiore parte radiosa postice angulata paulo humiliore; colore corpore superne rostroque aureo-olivaceo inferne rosco-margaritaceo; dorso lateribusque fasciis 4 vel 5 longitudinalibus aurantiacis; regione postscapulari sub linea laterali macula magna fuscescente; dorso lateribus capiteque maculis irregularibus oblongis diffusis fuscescentibus; labiis aurantiacis; pinnis rosco-aurantiacis et pectoralibus exceptis spinis et radiis maculis fuscescentibus variegatis.

B. 6. D. 10/9 vel 10/10. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 170‴ et 242‴.

Aanm. In de Fauna Japonica is slechts eene enkele soort van Lethrinus van Japan vermeld, t. w. *Lethrinus haematopterus* T. Schl. Volgens Bloch zou ook zijne *Sparus choerorhynchus* (*Lethrinus choerorhynchus* CV.) bij Japan voorkomen. Daar Bloch echter bijkans standvastig Japan met Java verwarde, blijft de woonplaats dezer soort nog onzeker. Deze Lethrinus wordt gezegd na verwant te zijn aan *Lethrinus genivittatus* CV., doch hooger van ligchaam te zijn, en het profiel voor de oogen een weinig hol, de aarsvindoornen sterk te hebben, en het ligchaam gewolkt zonder banden.

De onderwerpelijke soort kan, naar deze trouwens zeer onvolledige aanduiding, niet wel *Lethrinus choerorhynchus* zijn, daar haar ligchaam eer slanker dan hooger is dan bij *Lethrinus genivittatus* en het profiel voor de oogen bol. Zij is evenwel zeer na aan laatstgenoemde verwant, zoowel in habitus als door hare slanke rugdoornen, waarvan echter de tweede en niet de derde het meest verlengd is, terwijl er de dwarsche wangbanden ontbreken. Ik noem haar naar het verlengde, buigzame en bijkans draadvormige van den tweeden rugdoorn.

Lethrinus haematopterus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 74 tab. 38.

Lethrin. corpore oblongo compresso, altitudine 3 et paulo in ejus longitudine, latitudine 3 circiter in ejus altitudine; capite acuto $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{4}{5}$ in longitudine corporis, vix vel non longiore quam alto; oculis diametro 4 fere in longitudine capitis; linea rostro-frontali declivi recta; linea interoculari convexa; nucha non gibbosa; rostro acuto oculo multo minus duplo longiore; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore ante oculum desinente; dentibus utraque maxilla serie externa antice caninis 4 mediocribus curvatis, lateribus conicis, seriebus internis minimis; labiis crassis; osse suborbitali angulo oris oculi diametro multo altiore; praeoperculo rotundato; operculo

postice spina obtusa plana; linea dorsali rotundata; linea ventrali rectiuscula; squamis ciliatis, lateribus 50 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinis mediocribus 4a vel 5a ceteris longiore corpore triplo circiter humiliore, parte radiosa rotundata; pectoralibus acutis 4 et paulo, ventralibus acutis $5\frac{4}{5}$ ad $5\frac{1}{3}$, caudali profunde emarginata lobis acutis $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; anali spina media spinis 1a et 3a longiore et crassiore parte radiosa vix vel non humiliore; colore corpore superne pulchre olivaceo basibus squamarum macula profundiore, inferne margaritaceo-roseo; pinnis membrana roseis, dorsali, ventralibus, anali caudalique radiis aurantiacis, pectoralibus radiis roseis; ventrali et anali antice roseo dorsali superne rubro marginatis; regione postscapulari sub linea laterali macula diffusa magna olivaceo-violascente.

B. 6. D. 10/9 vel 10/10. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Kutsibutai* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 4 speciminum 220''' ad 240'''.

Aanm. De fraaije afbeelding dezer soort in de Fauna Japonica is van groote naauwkeurigheid. Zij laat de vlek der achterschouderbladsstreek niet waarnemen, doch deze vlek is reeds bij mijne voorwerpen niet duidelijk en verdwijnt waarschijnlijk in den ouderen leeftijd des diers, zooals bij andere soorten van Lethrinus en Mesoprion het geval is. De soort schijnt in zuidwestelijk Japan in overvloed voor te komen en onder de fijnere soorten te behooren, wat den smaak betreft.

MAENOÏDEI.

Gerres equula T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 76 tab. 40 fig. 1.

Gerr. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{3}{4}$ ad 4 fere in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{3}$ ad $2\frac{2}{5}$ in ejus altitudine; capite acuto vix longiore quam alto $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{3}{4}$ in longitudine capitis; linea rostro-frontali ante oculos concaviuscula; osse maxillari superiore parte conspicua ovali-oblonga; linea rostro-pectorali maxilla inferiore concaviuscula; osse suborbitali, praeoperculo interoperculoque edentulis; praeoperculo rectangulo angulo rotundato; squamis lateribus 36 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinosa emarginata spinis gracilibus 1a minima, 2a ceteris longiore tota ossea apice vix flexili corpore minus duplo humiliore capite multo breviore; pectoralibus acutis $4\frac{1}{3}$ circiter, ventralibus acutis $7\frac{1}{3}$, caudali profunde incisa lobis acutis $4\frac{1}{6}$ ad $4\frac{1}{5}$ in longitudine corporis; anali emarginata spina 3a spina 2a longiore capite multo plus duplo breviore; colore corpore superne hyalino-griseo, inferne argenteo, pinnis flavescente.

B. 6. D. 9/10 vel 9/11. P. 1/14. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Siszugara* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 137''' et 182'''.

Aanm. De aangehaalde afbeelding vertoont de schubben te klein en de borstvinnen aanmerkelijk te kort. De soort is na verwant aan *Gerres oyena* CV. maar exemplaren van dezelfde lengte van beide soorten met elkander vergelijkende ontwaart men, dat bij *Gerres oyena* CV. de kop langer is en het oog aanmerkelijk grooter, welke verschillen trouwens de eenige zijn van eenig belang, welke zich laten waarnemen.

Gerres japonicus Blkr.

Gerr. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{3}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $2\frac{3}{4}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto 5 fere in longitudine corporis, aeque alto ac longo; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis; linea rostro-frontali ante oculos concaviuscula; osse maxillari superiore parte conspicua ovali-oblonga; linea rostro-pectorali maxilla inferiore concaviuscula; osse suborbitali, praeoperculo interoperculoque edentulis; praeoperculo rectangulo angulo rotundato; squamis lateribus 40 p. m. in serie longitudinali; pinna dorsali spinosa emarginata spinis gracilibus 1ª minima 2ª ceteris longiore tota ossea apice vix flexili corpore duplo humiliore capite multo breviore; pectoralibus acutis 4 circiter, ventralibus acutis $6\frac{1}{4}$, caudali profunde incisa lobis acutis $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{3}{4}$ in longitudine corporis; anali leviter emarginata spinis mediocribus 3ª 2ª longiore capite paulo plus duplo breviore; colore corpore superne hyalino-grisco inferne argenteo; pinnis flavis; dorsali spinosa superne nigro, caudali postice late nigricante-violaceo marginatis; dorsali spinis et radiis maculis aliquot fuscescentibus.

B. 6. D. 10/9 vel 10/10. P. 1/14. V. 1/5. A. 3/7 vel 3/8. C. 17 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 168‴.

Aanm. Deze Gerres houdt het midden tusschen *Gerres equula* T. Schl., *Gerres oyena* CV. en *Gerres kapas* Blkr. Zij is slanker van ligchaam dan laatstgenoemde doch korter van vorm dan de beide eerstgenoemde soorten. Het oog heeft er dezelfde verhoudingen als bij *Gerres equula* T. Schl. en is dus kleiner dan bij *Gerres oyena* CV. en *Gerres kapas* Blkr. en in het algemeen is hare verwantschap aan *Gerres equula* het grootst. Zij heeft echter het ligchaam hooger, den kop korter, de schubben talrijker, de buikvinnen langer en de staartvinkwabben korter. Het voorkomen van 1 rugdoorn meer en 1 rugvinstraal minder duidt slechts op een ontwikkelingsverscheidenheid, zijnde vermoedelijk de getallen der rugvindoornen en stralen dezelfde als de gewone bij overige soorten van Gerres.

CHAETODONTOÏDEI.

Chaetodon strigatus Langsd. CV. Poiss. VII p. 19 tab. 120. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 80 tab. 40 fig. 1.

Chaet. corpore disciformi oblongo, diametro dorso-ventrali $2\frac{1}{3}$ ad $2\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; capite acuto 4 et paulo in longitudine corporis; oculis diametro $2\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis; linea rostro-dorsali nucha convexa vertice concava lineae rostro-ventrali longitudine aequali vel subaequali; rostro acutiusculo alepidoto; praeoperculo valde conspicue denticulato; squamis lateribus 45 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali et anali radiosis obtusis convexis postice rotundatis; dorsali spinosa dorsali radiosa paulo altiore spinis crassis 4a et 5a spinis ceteris longioribus, spina postica radio 1o breviore; pectoralibus acute rotundatis et ventralibus post basin pectoralium insertis acutis 5 fere, caudali emarginata lobis acutis $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; anali spina media spinis 1a et 3a multo longiore et multo crassiore; colore corpore pinnisque dorsali et anali flavo, pinnis pectoralibus, ventralibus et caudali aurantiaco; fasciis corpore longitudinalibus latis fusco-violaceis 5, superiore spinis dorsalibus anterioribus incipiente lineae dorsali approximata et marginem superiorem 2ae quartae partis dorsalis radiosae attingente; fascia 2a nucho-dorsali nucha incipiente supra lineam lateralem decurrente et angulum dorsalis radiosae posteriorem attingente, 3a nucho-caudali, 4a supraoculo-anali marginem inferiorem partis pinnae analis posterioris attingente, 5a rostro-oculo-anali curvatura spinas anales versus descendente et parte analis radiosae anteriore producta; ventre vestigiis fasciae 6ae; dorsali spinosa superne et dorsali radiosa superne antice nigricante-fuscis; capite fronte fasciis 2 longitudinalibus violaceo-fuscis nucha et rostro unitis.

B. 6. D. 11/16 vel 11/17. P. 2/14. V. 1/5. A. 3/14 vel 3/15. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Chétodon rubanné* CV. Poiss. VII d. 19 tab. 170.

Simahatate Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 145''' et 153'''.

Aanm. De soort was reeds vrij naauwkeurig bekend door de beschrijving en afbeeldingen in de groote Histoire naturelle des Poissons en de Fauna Japonica. Volgens de heeren Temminck en Schlegel zou de grondkleur in den verschen staat bleek blaauw grijsachtig zijn met groenachtig geschakeerd. Het geel der grondkleur van mijne voorwerpen is echter zoo fraai, dat ik er niet aan twijfel of die is in den verschen staat insgelijks fraai geel. De kleuren der visschen, al zijn zij versch opgeteekend (toch gewoonlijk naar doode exemplaren), verschillen dikwerf aanmerkelijk naar het medium waarin of de wijze waarop de visch gestorven is.

SCOMBEROÏDEI.

Scomber saba Blkr.

Scomb. corpore elongato compresso, altitudine $5\frac{3}{4}$ ad $5\frac{2}{3}$ in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{3}$ ad $1\frac{3}{5}$ in ejus altitudine; capite acuto $4\frac{1}{3}$ ad $4\frac{1}{5}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{2}$ ad $1\frac{3}{5}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro $3\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis; rostro acuto oculo non vel vix longiore; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore sub oculi parte anteriore desinente; dentibus utraque maxilla utroque latere p. m. 40 ad 50 bene conspicuis, vomerinis in thurmas 2 breves distantes, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; branchiis ore aperto inconspicuis; praeoperculo margine inferiore parum convexo, margine posteriore obliquo, angulo rotundato; operculo latitudine 5 circiter in longitudine capitis, postice incisura profunda; squamis corpore parvis conspicuis; vesica natatoria; pinna dorsali spinosa corpore multo minus duplo humiliore, longiore quam alta, acuta; distantia inter pinnas dorsales $1\frac{2}{5}$ ad $1\frac{1}{3}$ in longitudine pinnae spinosae; dorsali radiosa dorsali spinosa duplo fere humiliore; pectoralibus acutis ventralibus acutis paulo longioribus 2 et paulo in longitudine capitis; anali radio 1° dorsali radiosae mediae opposita; caudali profunde excisa lobis acutis $6\frac{1}{2}$ ad $6\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; colore corpore superne dilute viridi inferne argenteo vel margaritaceo; dorso maculis et vittulis flexuosis transversis violaceo-viridibus quasi subcutaneis variegato; pinnis flavescente- vel violascente-hyalinis.

B. 7. D. 9—1/11 + 5 vel 6 spur. vel 10—1/11 + 5 vel 6 spur. P. 2/18. V. 1/5. A. 1—12 + 5 vel 6 spur. vel 1—11 + 5 vel 6 spur. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Scomber pneumatophorus major* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 94 tab. 47 fig. 1.
Saba Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 212''' et 214'''.

Aanm. In de Fauna Japonica zijn onder den naam van *Scomber pneumatophorus japonicus major* et *minor* twee soorten afgebeeld, welker identiteit met *Scomber pneumatophorus* mij niet waarschijnlijk voorkomt, hoezeer ik daaromtrent, wegens niet beschikbaarheid van voorwerpen van *Scomber pneumatophorus* van Europa, niet kan beslissen. Beide bedoelde Japansche soorten schijnen zich van laatstgenoemde voornamelijk te onderscheiden door grootere oogen, minder talrijke tandjes in de kaken en digter bijeenstaande rugvinnen, doch de beschrijving van *Scomber pneumatophorus* in de groote Histoire naturelle de Poissons gaat niet genoegzaam in bijzonderheden, om over mogelijk verder nog bestaande verschillen te oordeelen.

Hoe het zij, *Scomber pneumatophorus major* T. Schl. is eene van *Scomber pneumatophorus minor* verschillende soort en daarvan voornamelijk te onderkennen aan minder slank ligchaam en hoogeren kop, gaande de hoogte des ligchaams bij *Scomber pneumatophorus minor*, welke ik hieronder als *Scomber janesaba* beschreven heb, $6^1/_3$ tot $6^2/_3$ in de lengte des ligchaams, en de hoogte van den kop $1^3/_4$ maal in zijne lengte.

Scomber janesaba Blkr.

Scomb. corpore elongato compresso, altitudine $6\frac{1}{3}$ ad $6\frac{2}{3}$ in ejus longitudine, latitudine $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{2}{5}$ in ejus altitudine; capite acuto 4 ad 4 fere in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{3}{4}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro $3\frac{1}{3}$ ad $3\frac{1}{2}$ in longitudine capitis; rostro acuto oculo vix longiore; maxilla superiore maxilla inferiore vix longiore sub oculi parte anteriore desinente; dentibus utraque maxilla utroque latere 40 ad 45 bene conspicuis, vomerinis in thurmas 2 breves distantes, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; branchiis ore aperto inconspicuis; praeoperculo margine inferiore parum convexo margine posteriore obliquo, angulo rotundato; operculo latitudine 5 circiter in longitudine capitis, postice incisura profunda; squamis corpore parvis conspicuis; vesica natatoria; pinna dorsali spinosa corpore multo minus duplo humiliore, longiore quam alta, acuta; distantia inter pinnas dorsales $1\frac{2}{5}$ in longitudine pinnae spinosae; dorsali radiosa dorsali spinosa duplo circiter humiliore; pectoralibus acutis ventralibus acutis paulo longioribus 2 et paulo in longitudine capitis; anali radio 1° dorsali radiosae mediae opposita; caudali profunde excisa lobis acutis $6\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore superne dilute viridi, inferne argenteo vel margaritaceo; dorso maculis et vittulis flexuosis transversis violaceo-viridibus quasi subcutaneis variegato; pinnis flavescente vel violascente-hyalinis.

B. 7. D. 9—1/11 + 5 vel 6 spur. vel 10—1/11 + 5 vel 6 spur. P. 2/18 vel 2/19. V. 1/5. A. 1—1/10 vel 1/11 + 5 vel 6 spur. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Scomber pneumatophorus minor* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 94 tab. 47 fig. 2.
Janesaba Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 3 speciminum 165''' ad 175'''.

Aanm. De Japannezen schijnen het verschil tusschen deze soort en *Scomber saba* Blkr., zeer goed te kennen, daar zij voor beide afzonderlijke namen hebben. Hierboven is haar soortelijk verschil met *Scomber saba* reeds aangeteekend.

Scomber tapeinocephalus Blkr.

Scomb. corpore elongato compresso, altitudine 7 circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{1}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto $4\frac{1}{5}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{3}{4}$ ad $1\frac{4}{5}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro $3\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis; rostro acuto oculo vix longiore; maxillis aequalibus superiore sub oculi parte anteriore desinente; dentibus utraque maxilla utroque latere 50 ad 60 p. m. bene conspicuis, vomerinis in thurmas 2 breves distantes, palatinis utroque latere in vittam gracilem dispositis; branchiis ore aperto inconspicuis; praeoperculo margine inferiore parum convexo margine posteriore obliquo, angulo rotundato; operculo longitudine 5 circiter in longitudine capitis, postice incisura profunda; squamis corpore parvis conspicuis; squamis thoracicis squamis ceteris majoribus; vesica natatoria; pinna dorsali spinosa corpore multo minus duplo humiliore, paulo longiore quam alta, acuta; distantia inter pinnas dorsales longitudini dorsalis spinosae aequali; dorsali radiosa dorsali spinosa duplo circiter humiliore; pectoralibus acutis ventralibus acutis paulo longioribus 2 et paulo in longitudine capitis; anali radio 1° dorsali radiosae mediae opposita; caudali profunde excisa lobis acutis 7 et paulo in longitudine corporis; colore corpore superne viridi, inferne argenteo; dorso maculis et fasciculis transversis flexuosis lateribusque maculis rotundis et oblongis violaceogriseis quasi subcutaneis variegatis; pinnis flavescente- vel violascente-hyalinis.

B. 7. D. 11—1/11 + 5 vel 6 spur. P. 2/19. V. 1/5. A. 1—1/11 + 5 vel 6 spur. C. 17 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 214‴

Aanm. Uiterst na verwant in habitus en kleurteekening aan *Scomber colias* CV. van de Middellandsche Zee en den Atlantischen Oceaan, verschilt onderwerpelijke soort daarvan echter, voornamelijk naar de afbeeldingen en beschrijvingen van *Scomber colias* in de groote Histoire naturelle des Poissons en de Natural History of New-York van den heer De Kaij (Fish tab 11 fig. 33) te oordeelen, door slanker ligchaam, slankeren kop en talrijker rugdoornen, welke laatste bij *Scomber colias* slechts 9 in getal zijn. Zij is niet te verwarren met *Scomber pneumatophorus major* T. Schl.

Van Japan zijn, behalve de bovenbeschrevene, nog bekend drie soorten van Scomber, t. w. *Scomber scombrus L. japonicus* T. Schl., *Scomber japonicus* Houtt. en *Scomber auratus* Houtt. Beide laatstgenoemde zijn nog toe zeer weinig bekend doch meer verwant aan *Scomber kanagurta* CV. en verschillen dus veel van de drie bovenbeschrevene soorten.

Auxis tapeinosoma Blkr.

Aux. corpore elongato compresso, altitudine $6\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{3}{5}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{1}{3}$ ad $4\frac{1}{4}$ in longitudine capitis, 2 in capitis parte postoculari; linea rostro-dorsali vertice convexa, fronte et rostro declivi rectiuscula; rostro acuto oculo vix breviore; maxillis aequalibus, superiore sub oculi parte anteriore desinente; dentibus utraque maxilla utroque latere p. m. 35 ad 40 parvis aequalibus; margine operculari membranaceo denticulato; cataphracta dorso ad pinnam dorsi 2^m, lateribus sub linea laterali paulo post pinnas pectorales, ventre post pinnas ventrales desinente, utroque latere incisuris 2 magnis, inferiore aperturam branchialem subattingente; pinnis dorsalibus plus dimidia capitis longitudine distantibus, spinosa acuta corpore duplo minus humiliore, radiosa squamosa spinosa plus duplo humiliore; pectoralibus acutis ventralibus acutis paulo longioribus capite plus duplo brevioribus $9\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; anali post dorsalem radiosam inserta; caudali profunde incisa lobis acutis $8\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore superne plumbeo-coeruleo, lateribus plumbeo, inferne argenteo; pinnis hyalinis violascentibus vel flavescentibus.

B. 7. D. 12—1/9 + 9 spur. P. 2/22 vel 2/23. V. 1/5. A. 3/11 + 7 spur. C. 19 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 220‴.

Aanm. Volgens de geslachtsopvatting van CUVIER zou Auxis slechts verschillen van Thynnus, door het verder vaneenstaan der rugvinnen. Dit kenmerk op zich zelf zou echter van geene generische waarde zijn. Bij bovengenoemde soort, de eenige welke ik van Auxis bezit, ontwaar ik evenwel, dat er noch gehemelte- noch ploegbeenstanden aanwezig zijn, welke de soorten van Thynnus mijner verzameling zeer duidelijk bezitten. Welligt dat ook *Auxis vulgaris* CV., *Auxis taso* CV. en *Auxis Sloanei* CV. ploegbeen en gehemeltebeenderen tandeloos hebben en alle soorten van Thynnus daarvan voorzien zijn. In dit geval zou men voor Auxis in het tandenstelsel een veel voortreffelijker kenmerk bezitten dan in het vaneenstaan der rugvinnen.

Van de bekende soorten van Auxis CV. verschilt de onderwerpelijke door slanker ligchaam, grootere oogen, talrijker valsche rugvinnen, enz.

Trichiurus japonicus T. Schleg. Faun. Japon. Poiss. p. 102 tab. 54.

Trichiur. corpore taenioïdeo, altitudine 16 in ejus longitudine; capite acuto $8\frac{4}{5}$ in longitudine

corporis, altitudine corporis duplo fere longiore; oculis diametro longitudinali 7 circiter in longitudine capitis, $2\frac{1}{3}$ in longitudine rostri, diametro verticali $2\frac{1}{3}$ in altitudine capitis supra medium oculum; rostro 3 circiter in longitudine capitis; rictu sub oculi parte posteriore desinente; dentibus utraque maxilla utroque latere p. m. 11 vel 12; dentibus palatinis parvis utroque latere in vittam gracilem dispositis; cauda sexta parte totius corporis longitudinis aptera; pinna dorsali altitudine antice 4 circiter medio 2 fere in altitudine corporis; pectoralibus parte basali sub lobo operculari occultis acutis 3 et paulo in longitudine capitis; spina anali anteriore minima sed spinis sequentibus longiore; colore toto corpore argenteo; iride flava; pinna dorsali dimidio basali flava dimidio marginali violascente vel fuscescente; pinnis pectoralibus violascentibus.

B. 7. D. 139. P. 1/10. A. 98.

Synon. *Trichiurus lepturus japonicus* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 102 tab. 54.
Tatsiuwo Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 930'''

Aanm. De japansche Trichiurus is gemakkelijk van de beide Indische soorten, *Trichiurus haumela* CV. en *Trichiurus savala* CV. te onderkennen, van eerstgenoemde door haren betrekkelijk aanmerkelijk kleineren kop, van laatstgenoemde door hare betrekkelijk grootere oogen. In de Fauna Japonica wordt gesproken van 107 aarsdoornen, hoezeer ik er bij mijn uitmuntend bewaard voorwerp slechts 98 tel.

Niet in het bezit van voorwerpen van *Trichiurus lepturus* CV. uit den Atlantischen Oceaan, kan ik nog minder over de identiteit daarvan met de Japansche soort beslissen dan de schrijvers der Fauna Japonica. Uit de beschrijving van *Trichiurus lepturus* in de groote Histoire naturelle des Poissons teeken ik volgende punten aan, welke niet aan mijn Japansch voorwerp beantwoorden. Kop 8 maal in de lengte des ligchaams, oogen 6 maal in de lengte van den kop, de halve hoogte van den kop ter plaatse waar zij zijn beslaande; 15 of 16 tanden aan elke zijde in beide kaken; staart met het zevende gedeelte der geheele ligchaamslengte vinloos; rugvinstralen 129 tot 136; aarsdoornen 115 tot 118. Deze verschillen, hoezeer nog geen soortelijk verschil bewijzende, daar zij afhankelijk kunnen zijn van bijzondere ontwikkelingstoestanden, maken echter eene vergelijking van exemplaren van gelijke grootte uit de Japansche zee en den Atlantischen Oceaan wenschelijk en schijnen er op te duiden, dat zij inderdaad tot afzonderlijke soorten behooren.

Decapterus Blkr. Verh. Bat. Gen. XXIV 1852 Makreelacht. Visch. p. 49. Nat. Tijdschr. N. Ind. I p. 358.

Linea lateralis scutis armata. Dentes inframaxillares uniseriati aequales, intermaxillares interdum vix vel non conspicui. Dentes vomerini, palatini, linguales. Pinna dorsalis et analis spuria unica. Membrana branchiostega radiis 7.

Aanm. Ik stelde dit geslacht op in Oktober 1850 ten koste van het groote Cuviersche geslacht Caranx. Als eene fout in mijne toenmalige diagnose komt voor, dat de tong geene tandjes zou hebben. Deze opgave berustte op eene onnaauwkeurige waarneming van *Decapterus kurra* Blkr. bij welke soort de tongtandjes slechts aan de basis geplaatst zijn en de voorste helft der tong glad is. Bij *Decapterus macrosoma* Blkr. van den Indischen Archipel en de beide hieronder beschrevene Japansche soorten zijn de tongtandjes duidelijker ontwikkeld en strekken zich verder voorwaarts op de tong uit.

Decapterus maruadsi Blkr.

Decapter. corpore elongato compresso, altitudine $5\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto 5 fere in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{3}$ circiter in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi concaviuscula; oculis diametro $3\frac{3}{4}$ circiter in longitudine capitis; rostro oculo paulo longiore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi margine anteriore vel vix ante oculum desinente; dentibus maxillis uniseriatis, maxilla inferiore oculo nudo conspicuis, maxilla superiore minimis tactu magis quam visu conspicuis; dentibus vomerinis, palatinis et lingualibus minimis, vomerinis in vittam ⊤ formem, palatinis utroque latere in vittam gracilem, lingualibus in thurmam oblongam lingua multo minus duplo breviorem dispositis; triangulis pectoralibus lateralibus et inferiore totis squamosis; squamis corpore parvis sed bene conspicuis; linea laterali usque sub media pinna dorsali radiosa curvata, curvatura debili, postice scutis armatis 31 p. m. verticaliter sitis latissimis 5 circiter in altitudine corporis; pinnis dorsalibus distantibus, spinosa radiosa altiore acuta spinis 3ª et 4ª spinis ceteris longioribus corpore multo minus duplo humilioribus, radiosa longitudine 3 in longitudine corporis; pectoralibus falciformibus capite longioribus 4 et paulo, ventralibus acutis 10 circiter, caudali usque ad basin fere incisa lobis acutis $5\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; spina anali anteriore spina anali posteriore paulo longiore; anali radiosa dorsali radiosa vix humiliore longitudine $3\frac{2}{3}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore superne viridi inferne margaritaceo; macula operculo-suprascapulari nigra; pinnis flavescente- vel dilute violascente-hyalinis, dorsali radiosa apice alba.

B. 7. D. 1 proc. subcutan. + 8—1/34 vel 1/35 + 1 spur. P. 2/19 vel 2/20. V. 1/5. A. 2—1/28 vel 1/29 + 1 spur. C. 17 et lat brev.

Synon. *Caranx maruadsi* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 109 tab. 58 fig. 2.
Maruadsi Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 290‴.

Aanm. *Decapterus maruadsi* is na verwant aan *Decapterus kurra* Blkr. (Verh. Bat. Gen. XXIV Makr. p. 50), welke laatste er echter gemakkelijk van te onderkennen is door betrekkelijk langeren kop, reeds onder de voorste helft regt wordende zijlijn met 35 tot 40 gewapende schilden, betrekkelijk kortere straalachtige rugvin en borstvinnen, minder talrijke rug- en aarsvinstralen, enz. De aangehaalde afbeelding in de Fauna Japonica geeft den habitus der soort zeer goed terug, doch laat noch den eersten rugdoorn (welke echter soms schijnt te ontbreken), noch de schubben zien. De beschrijving der hoogte- en lengte-verhoudingen van ligchaam en kop in de Fauna Japonica wijkt vrij aanmerkelijk van die bij mijn specimen af en zelfs van de daarin gepubliceerde afbeelding.

Decapterus muroadsi Blkr.

Decapter. corpore elongato compresso, altitudine $6\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto $4\frac{2}{3}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{2}{3}$ circiter in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro $3\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis; rostro oculo non vel vix longiore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi margine anteriore vel vix ante oculum desinente; dentibus maxillis uniseriatis, maxilla inferiore oculo nudo vix, maxilla superiore oculo lente armato tantum conspicuis; dentibus vomerinis et palatinis minimis vix conspicuis, vomerinis in vittam brevem transversam, palatinis utroque latere in vittam gracillimam dispositis; dentibus lingualibus in thurmam oblongam lingua multo minus duplo breviorem collocatis; triangulis pectoralibus lateralibus et inferiore totis squamosis; squamis corpore parvis sed bene conspicuis; linea laterali antice rectiuscula sub initio dorsalis radiosae deflexa post radium dorsalem 10m recta, scutis armatis 28 p. m. verticaliter sitis, scutis latissimis 6 circiter in altitudine corporis; pinnis dorsalibus distantibus, spinosa radiosa altiore acuta spinis 3a et 4a spinis ceteris longioribus corpore multo minus duplo humilioribus; dorsali radiosa longitudine $3\frac{2}{5}$ ad $3\frac{1}{2}$ in longitudine corporis; pectoralibus falciformibus capite paulo brevioribus 5 circiter, ventralibus acutis 10 et paulo, caudali usque ad basin fere incisa lobis acutis 6 circiter in longitudine corporis; spina anali 1a spina anali 2a longiore; anali radiosa dorsali radiosa

vix humiliore longitudine 4 et paulo in longitudine corporis; colore corpore superne viridi inferne margaritaceo; fascia cephalo-caudali diffusa flava; operculo postice macula nigricante; pinnis flavescente- vel dilute violaceo-hyalinis, dorsali radiosa apicem versus fuscescente.

B. 7. D. 1 procumb. subcutan. + 8 —1/31 vel 1—32 + 1 spur. P. 2/20. V. 1/5. A. 2—1/26 vel 1/27 + 1 spur. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Caranx muroadsi* T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 108 tab. 58 fig. 1.
Muroadsi Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 215‴.

Aanm. Deze soort heeft in habitus meer van *Decapterus macrosoma* Blkr. (Verh. Bat. Gen. XXIV Makreel. p. 87) dan van *Decapterus maruadsi* Blkr. en *Decapterus kurra* Blkr. Zij onderscheidt zich echter van *Decapterus macrosoma*, doordien bij laatstgenoemde de kop betrekkelijk langer is, de oogen kleiner zijn, de 2e rugvin langer is, de borstvinnen 6$^1/_3$ tot 7 maal gaan in de lengte des ligchaams, de rugvinstralen talrijker zijn, enz. De aangehaalde afbeelding laat noch schubben, noch oogvliezen zien. De beschrijving der afmetingsverhoudingen in de Fauna Japonica laat te wenschen over.

Carangoïdes equula Blkr.

Carangoïd. corpore oblongo compresso, altitudine 2$\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 2$\frac{2}{4}$ circiter in ejus altitudine; capite 3$\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis, vix altiore quam longo; linea rostro-dorsali obliqua convexa vertice et ante oculos vix concava; oculis in medio capitis sitis, diametro 3 circiter in longitudine capitis, minus diametro $\frac{1}{2}$ a linea frontali remotis; vertice et fronte vix cultratis; osse suborbitali angulo oris oculi diametro plus triplo humiliore; rostro oculo paulo breviore; maxillis dentibus parvis conspicuis, superiore inferiore paulo breviore sub oculi parte anteriore desinente; dentibus vomerinis, palatinis et lingualibus parvis, vomerinis in vittam ⊤ formem, palatinis utroque latere in vittam oblongam, lingualibus linea linguae media in vittam gracilem dispositis; dorso elevato ventre multo convexiore; genis et operculis superne squamosis; triangulis pectoralibus lateralibus et inferiore totis squamosis; squamis lateribus parvis bene conspicuis; linea laterali usque sub tertia tertia parte dorsalis radiosae fere curvata (curvatura valde aperta), postice scutis 25 ad 30 parvis armatis latissimis 15 circiter in altitudine corporis; carinis caudalibus parum conspicuis; pinnis acutis radio in filum producto nullo; dorsali spinosa dorsali radiosa vix vel non altiore 3 circiter in altitudine corporis; dorsali radiosa anali non altiore longitudine 3 et paulo in longitudine corporis; pectoralibus falciformibus capite longioribus 3$\frac{1}{3}$ circiter, ventralibus acutis 8 fere, caudali profunde incisa lobis acutis 5 circiter in longitudine corporis; spina anali 2a spina anali 1a longiore; colore corpore superne viridi, inferne

argenteo; membrana branchiostega violacea; pinnis flavescentibus, dorsali radiosa, anali ventralibusque albo marginatis, dorsali radiosa superne et anali inferne violaceis; caudali postice violaceo marginata.

B. 7. D. 1 procumb. + 8—1/25 vel 1/26. P. 2/17. V. 1/5. A. 2—1/23 vel 1/24. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Caranx equula* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 111 tab. 60 fig. 1.
Selar equula Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV. Nalez. ichth. Jap. p. 14.
Hiraadsi Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 216'''.

Aanm. Misleid door de uitdrukking in de Fauna Japonica, dat deze soort zou behooren tot de groep van Caranx Cuv. (nec Blkr) met eenreijige kaakstanden, bragt ik haar vroeger tot mijn geslacht *Selar*. Het onderzoek naar de natuur doet mij thans bij *Caranx equula* T. Schl. hetzelfde tandenstelsel ontwaren (meerreijige kaakstanden enz.) als bij de soorten van *Carangoïdes* Blkr., aan welke de soort ook in habitus beantwoordt. Zij nadert in verwantschap tot *Carangoïdes talamparah* Blkr. en *Carangoïdes talamparoïdes* Blkr., maar is gemakkelijk herkenbaar aan haar schuinscher profiel, laag onderoogkuilsbeen, geheel beschubte borstdriehoeken, talrijker rug- en aarsvinstralen, enz. De aangehaalde afbeelding mist, evenals die van vele andere Skomberoïden in de Fauna Japonica, alle schubteekening. Het oog en de gewapende zijlijnschilden zijn er overigens te klein en de straalachtige rugvin te stomp afgebeeld.

Seriola purpurascens T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 113 tab. 61.

Seriol. corpore oblongo compresso, altitudine 4 fere in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{3}$ ad $2\frac{1}{4}$ in ejus altitudine; capite convexo $4\frac{1}{4}$ ad $4\frac{1}{3}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{4}$ ad $1\frac{1}{5}$ in ejus longitudine; oculis diametro 4 fere ad 4 in longitudine capitis, diametro $\frac{1}{2}$ vel plus diametro $\frac{1}{2}$ a linea rostro-frontali convexa remotis; genis, praeoperculo et operculo superne squamosis; rostro convexo oculo paulo longiore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi dimidio posteriore desinente; dentibus vomerinis, palatinis, pterygoïdeis lingualibusque minimis in thurmas oblongas collocatis, thurma vomerina antice rhomboïdea; dentibus maxillis parvis serie externa paulo majoribus; praeoperculo subrectangulo angulo rotundato margine membranaceo leviter vel non crenulato; operculo incisura mediocri; lineis dorsali et ventrali rotundatis, dorsali ventrali convexiore; squamis corpore minimis valde conspicuis; linea laterali antice curvata cauda carinam

humillimam efficiente; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa duplo circiter humiliore spinis 3a et 4a spinis ceteris longioribus; dorsali radiosa acuta emarginata corpore plus duplo humiliore; pectoralibus acutis $7\frac{3}{4}$ ad 8, ventralibus acutis maxima parte ante dorsalem 1m insertis, $6\frac{2}{3}$ ad 7 fere, caudali profunde incisa lobis acutis 5 et paulo ad $5\frac{1}{4}$ in longitudine corporis; colore corpore superne umbrino-purpurascente inferne roseo-griseo; fascia cephalo-caudali diffusa aurantiaca; pinnis aurantiacis, dorsali radiosa fusco marginata.

B. 7. D. 7—1/30 ad 7—1/33. P. 2/17 ad 2/19 V. 1/5. A. 2—1/20 vel 2—1/21. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Akabana* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 4 speciminum 187‴ ad 225‴.

Aanm. De fraaije afbeelding in de Fauna Japonica laat weinig te wenschen over. De soort schijnt eene lengte van meer dan twee voeten te bereiken.

Psenes anomalus Blkr.

Psen. corpore oblongo compresso, altitudine 3 fere in ejus longitudine, latitudine 3 circiter in ejus altitudine; capite obtuso convexo 4 et paulo ad $4\frac{1}{3}$ in longitudine corporis, paulo altiore quam longo; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis; linea rostro-frontali valde convexa; rostro obtuso truncato oculo multo breviore paulo ante os prominente; maxillis subaequalibus superiore sub oculi dimidio anteriore desinente; dentibus maxillis parvis setiformibus uniseriatis, vomerinis vel palatinis nullis; praeoperculo margine posteriore valde obliquo, angulo obtuso rotundato; operculo margine inferiore valde concavo; squamis lateribus deciduis cycloïdeis 55 p. m. in serie longitudinali; linea laterali valde curvata curvatura duplice posteriore anteriore altiore; pinna dorsali parte spinosa humillima spina posteriore spinis ceteris longiore parte radiosa plus duplo humiliore, parte radiosa angulata vix emarginata corpore plus duplo humiliore; pectoralibus acutis 4 et paulo in longitudine corporis; ventralibus acutis pectoralibus plus duplo brevioribus; anali obtusa dorsali radiosa humiliore; caudali profunde emarginata lobis acutis 4 circiter in longitudine corporis; colore corpore superne dilute viridi inferne margaritaceo vel argenteo; regione scapulari macula diffusa magna violacea; pinnis flavescentibus.

B. 7. D. 6/29 vel 6/30. P. 2/20 vel 2/21. V. 1/5. A. 3/26 vel 3/27. C. 17 et lat. brev.

Synon. *Trachinotus anomalus* T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 107 tab. 57 fig. 2.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 4 speciminum 154‴ ad 160‴.

Aanm. De beroemde schrijvers der Fauna Japonica hebben deze soort, welke zij naar eene in Japan gemaakte afbeelding hebben in plaat doen brengen en niet naar de natuur kenden, gebragt tot Tra-

chinotus en waren geneigd ze te beschouwen als te behooren tot een ondergeslacht, te plaatsen tusschen *Apolectus* CV. (opgesteld naar een jeugdig specimen van *Stromateus niger* Bl.) en *Trachinotus* CV. Met Trachinotus heeft zij echter weinig meer gemeen dan de algemeene gedaante, bezittende zij noch de veelreijige kaakstanden, noch de gehemeltetanden, noch den liggenden rugdoorn, noch de vrije aarsvindoornen, noch de kleine vastzittende schubben van *Trachinotus* CV. Daarentegen bezit zij alle karakters van *Psenes* CV. en is zonder twijfel daartoe te brengen. Zij staat door hare lage, als rudimentaire doornachtige rugvin, in verhouding tot de overige bekende soorten van *Psenes* als *Carangoïdes gallichthys* Blkr en *Carangoïdes blepharis* Blkr tot de soorten van Carangoïdes Blkr met goed ontwikkelde rugvin. Over de waarde der vinnen als geslachtskenmerken en zelfs als soortelijke kenmerken bij de Skomberoïden, heb ik gehandeld in mijne Bijdrage tot de kennis der Makreelachtige Visschen van den Indischen Archipel, opgenomen in het 24e deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Daar de soortnaam van de Fauna Japonica geheel toepasselijk is, ook nadat de soort onder Psenes gebragt is, is er niets tegen om dezen naam te laten bestaan. De afbeelding der Fauna Japonica vertoont foutievelijk geene schubben.

Zeus japonicus CV. Poiss IX p. 17. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 123.

Zeus corpore oblongo compresso, diametrō dorso-ventrali $2\frac{1}{2}$ ad $2\frac{2}{3}$ in ejus longitudine; latitudine corporis 4 et paulo in diametro dorso-ventrali; capite obtuso convexo rhomboïdeo 3 circiter in longitudine corporis, paulo altiore quam longo; linea rostro-frontali convexa; oculis diametro 4 in longitudine capitis; orbita postice superne et regione postoculari spina curvata brevi; vertice anacantho; osse suprascapulari spina non prominente; maxilla superiore maxilla inferiore breviore 2 fere in longitudine capitis; dentibus maxillis pluriseriatis acutis aequalibus, vomerinis in vittam semilunarem dispositis, pluriseriatis, acutis subaequalibus; osse suborbitali oculi diametro altiore; maxilla inferiore postice biaculeata; praeoperculo margine posteriore obliquo convexo; operculo trigono, aeque longo circiter ac basi lato; osse scapulari postice aculeo acuto; genis squamatis; squamis corpore parvis conspicuis; linea laterali maxime curvata cauda recta, tubulis simplicibus notata; carina ventris utroque latere spinis praeventralibus 7, postventralibus 9, analibus plerisque duplicibus 10; spinis basi dorsalis spinosae utroque latere 7, basi dorsalis radiosae utroque latere 6 omnibus vel

ex parte duplicibus; pinna dorsali spinosa spinis acutis 3ª ceteris longiore corpore minus duplo humiliore, membrana inter spinas 8 vel 9 anteriores maxime producta filigera radio osseo spinae contiguo suffulta; dorsali radiosa obtusa rotundata diametro dorso-ventrali plus triplo humiliore; pinnis pectoralibus obtusis $7\frac{1}{2}$ circiter, ventralibus obtusis $3\frac{2}{3}$ ad $3\frac{3}{4}$, caudali convexa $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; anali spinis crassis 1ª ceteris longiore, parte radiosa parte spinosa humiliore obtusa rotundata; spina pinnae ventralis gracili corpore triplo fere humiliore; colore corpore superne viridescente, inferne argenteo; mediis lateribus macula magna rotunda violascente annulo flavescente cincta; pinnis ventralibus, dorsali analique spinosis violascentibus, ceteris flavescentibus; caudali postice nigricante.

B. 7. D. 10—24 (omn. simpl.). P. 1 fiss. + 13 simpl. V. 1/7 (post. 2 simpl.). A. 4/21 vel 4/22 (omn. simpl.). C. 2/11/2.

Synon. *Dorée ou Poisson à miroir du Japon* Tiles. Atl. Voy. Krusenst. tab. 51 fig. 1.
Doree du Japon CV. Poiss. IX p. 17.
Zeus faber japonicus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. tab. 66, a.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 223''' et 226'''.

Aanm. De schrijvers van de ichthyologie der Fauna Japonica hebben het eerst de soortelijke verschillen tusschen *Zeus faber* en *Zeus japonicus* aangetoond. De getallen der rug- en buikkielschubben schijnen echter bij Zeus japonicus niet standvastig te zijn.

TEUTHIDES

Amphacanthus fuscescens CV. Poiss. X p. 115. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 127 tab. 68 fig. 1.

Amphac. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 3 circiter in ejus altitudine; capite obtuso convexo 5 in longitudine corporis, fere aeque alto ac longo; linea rostro-frontali convexa; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis in media tertia capitis parte sitis; rostro obtuso absque maxillis oculo non longiore; osse suborbitali angulo oris oculi diametro duplo fere humiliore; maxilla superiore prominente paulo ante oculum desinente; dentibus maxillis obtusiusculis aequalibus infra apicem apice accessorio munitis; operculo, praeoperculo et osse scapulari striis parum conspicuis; squamis parvis bene conspicuis; linea laterali tubulis subcontiguis superne processu unico munitis notata; pinna dorsali partem spinosam inter et radiosam emarginata, spinis mediocribus 4ª, 5ª et 6ª ceteris longioribus corpore minus triplo humilioribus, spina 1ª spina postica longiore; dorsali radiosa dorsali spinosa humiliore obtusa convexa; pectoralibus obtusis $6\frac{2}{3}$, ventralibus acutis $7\frac{3}{4}$, caudali extensa vix emarginata angulis acuta $5\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; anali spina 3ª spinis analibus ceteris longiore spinis dorsalibus mediis breviore, parte radiosa parte spinosa humiliore obtusa convexa; colore

corpore superne aurantiaeo-fusco, inferne griseo, pinnis membrana margaritaceo vel violascente radiis et spinis aurantiaco, caudali postice nigricante.

B. 5. D. 1 procumb. + 13/10 vel 13/11. P. 2/14. V. 1/3/1. A. 7/9 vel 7/10. C. 16 vel 17 et lat. brev.

Synon. *Centrogaster fuscescens* Houtt. Act. Societ. Harlem. XX 2 p. 333 No. 21. Lacép. Poiss. III p. 307.
Centrogastère brunâtre Lacép. Poiss. III p. 307.
Amphacanthe brunâtre CV. Poiss. X p. 115.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 162‴.

Aanm. De aangehaalde afbeelding vertoont het oog te klein en de schubben in het geheel niet. Het is nog nader aan te toonen of *Amphacanthus aurantiacus* T. Schl. (Faun. Jap. Poiss. p. 128 tab. 68 fig. 2) inderdaad soortelijk van de onderwerpelijke verschilt Dat er een rugvindoorn en een aarsvindoorn meer aanwezig is dan gewoonlijk en daarentegen een straal in de rug- en aarsvin minder, zal wel slechts duiden op eene tegennatuurlijke ontwikkeling van den voorsten straal dier vinnen tot een' doorn.

MUGILOÏDEI.

Mugil haematocheilus T. Schl. Faun. Japon. Poiss. p. 135 tab. 72 fig. 2.

Mug. corpore elongato compresso, altitudine $5\frac{1}{2}$ ad $5\frac{3}{4}$ in ejus longitudine, latitudine $1\frac{3}{5}$ circiter in ejus altitudine; capite prismatico, convexo, acuto, 5 et paulo in longitudine corporis; latitudine et altitudine capitis $1\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine; oculis diametro 4 circiter in longitudine capitis, vix plus quam 2 in capitis parte postoculari, diametro $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$ distantibus; membrana palpebrali iridem antice et postice magna parte tegente; linea rostro-dorsali fronte rectiuscula rostro convexa; rostro acuto convexo oculo breviore; naribus anterioribus rotundis; naribus posterioribus oblongis anterioribus majoribus; osse suborbitali mediocriter emarginato, apice convexo-truncato, toto denticulato, denticulis bene conspicuis; osse supramaxillari ore clauso conspicuo apicem ossis suborbitalis superante; labio superiore lato non papillato; denticulis maxilla superiore oculo nudo bene, maxilla inferiore oculo nudo non conspicuis; maxilla superiore deorsum valde protractili; maxilla inferiore symphysi emarginata tuberculo subconico; dentibus palatinis in thurmas oblongas colloeatis; lingua peripheria thurmis denticulorum obsita; impressione praevomerina nulla; praeoperculo acutangulo angulo rotundato margine posteriore emarginato; squamis lateribus 42 p. m. in serie longitudinali, singulis parte basali striis 7 ad 14; inguinibus squamis elongatis; pinnis dorsalibus longitudine pinnarum pectoralium circiter distantibus, spinosa radiosa altiore

spinis mediocribus 1ª ceteris longiore; dorsali radiosa acuta emarginata leviter squamosa; pectoralibus acutis capite absque rostro brevioribus; ventralibus angulatis acutis pectoralibus paulo brevioribus; anali paulo ante dorsalem radiosam incipiente, acuta, emarginata, squamosa, dorsali radiosa paulo longiore sed non altiore, aeque alta fere ac basi longa; caudali emarginata lobis acutis $5\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore superne griseo-viridi inferne argenteo; pinnis dorsalibus, caudali pectoralibusque flavescentibus, ventralibus et anali margaritaceis; dorsali spinosa superne nigro, caudali postice violascente-fusco marginatis.

B. 6. D. 4—1/8 vel 4—1/9. P. 2/15. V. 1/5. A. 3/8 vel 3/9. C. 13 et lat. brev.

Synon. *Sikouts* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 226'''

Aanm. Hoezeer mijn voorwerp slanker van ligchaam is dan de aangehaalde afbeelding, beantwoordt het overigens zeer goed daaraan, alsmede aan de beschrijving er van in de Fauna Japonica, zoodat ik niet aarzel het daartoe terug te brengen. De soort is kenbaar aan de kleine schubben, betrekkelijk hooge eerste rugvin, smallen snuit, uitgerand onderoogkuilsbeen, lang achteroogsgedeelte van den kop, afwezigheid van bandteekening, enz.

TAENIOÏDEI.

Cepola Krusensternii Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. Ichth. Japan p. 39 (nec Synon.).

Cepol. corpore valde elongato compresso, altitudine $8\frac{2}{3}$ ad $9\frac{3}{4}$ in ejus longitudine absque, 10 ad 11 in ejus longitudine cum pinna caudali; latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite obtuso convexo 8 et paulo ad 9 in longitudine corporis absque, 10 ad 11 in longitudine corporis cum pinna caudali, paulo longiore quam alto; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis; linea rostro-frontali convexa; capite ossibus opercularibus tantum squamato; rostro convexo oculo duplo circiter breviore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub medio oculo circiter vel sub oculi dimidio posteriore desinente; rictu valde obliquo; maxillis dentibus uniseriatis conicis acutis anticis posticis majoribus utroque latere maxilla superiore 20 ad 25, maxilla inferiore 10 ad 15; praeoperculo obtusangulo margine inferiore dentibus 4 vel 5 spinaeformibus armato; squamis cycloïdeis margine libero crenulatis (nec ciliatis), lateribus 150 ad 160 in serie longitudinali; linea laterali pinnae dorsali maxime approximata; pinnis dorsali, caudali et anali continuis, dorsali nucha incipiente corpore plus triplo humiliore; pectoralibus rotundatis et ventralibus acutis radio 1° producto $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$ in longitudine capitis; caudali acuta capite longiore; colore corpore pinnisque roseo-rubro; lateribus maculis oblongo-rotundis aureis in seriem longitudinalem dispositis; anali fusco marginata.

B. 6. D. 79 ad 82. P. 18 vel 19. V. 1/5. A. 76 ad 79. C. 14.
Synon. *Cepola Krusensternii* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 130 (ex parte).
Sakenoïwo Japonens.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 5 speciminum 250''' ad 312'''.

Aanm. Uit de beschrijving, in de Fauna Japonica van *Cepola Krusensternii* T. Schl. gegeven maak ik op, dat zij is vervaardigd naar voorwerpen, welke tot verschillende soorten behooren. Die beschrijving past op geene mijner drie soorten, evenmin als zij past op de afbeelding, welke haar zou voorstellen en welke ik hierboven *Cepola Schlegelii* heb genoemd. Ten einde de verwaring in de Synonymie der japansche Cepolen zooveel mogelijk op te heffen, heb ik mijne drie soorten, voor zooveel hare toestand van bewaring toeliet, naauwkeurig gekenmerkt en die kenmerking is meer dan voldoende om ze gemakkelijk van elkander te onderscheiden.

De onderwerpelijke soort is gemakkelijk te kennen aan haar betrekkelijk kort ligchaam, groote schubben en lage rugvin. Zij is het naaste verwant aan *Cepola mesoprion*, welke insgelijks groote preoperkeltanden bezit, doch het ligchaam veel slanker heeft, de schubben veel kleiner, de rugvin veel hooger en de rug- en aarsvinstralen talrijker.

Cepola mesoprion Blkr.

Cepol. corpore valde elongato compresso, altitudine 14 ad $14\frac{1}{2}$ in ejus longitudine absque pinna caudali, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite obtuso convexo, 11 ad 12 fere in longitudine corporis absque pinna caudali, longiore quam alto; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis; linea rostro-frontali convexa; capite ossibus opercularibus tantum squamato; rostro convexo oculo duplo circiter breviore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi dimidio posteriore desinente; rictu valde obliquo; dentibus maxillis conicis curvatis uniseriatis, anticis posticis majoribus utroque latere maxilla superiore 25 ad 30, maxilla inferiore p. m. 15; praeoperculo obtusangulo margine inferiore dentibus magnis spinaeformibus 7 vel 8 armato; squamis minimis cycloïdeis, lateribus plus quam 300 in serie longitudinali; linea laterali lineae dorsali maxime approximata; pinnis dorsali, caudali et anali continuis, dorsali nucha incipiente corpore multo minus duplo humiliore; pectoralibus rotundatis et ventralibus acutis radio 1° producto $1\frac{1}{2}$ ad $1\frac{1}{3}$ in longitudine capitis; pinna caudali (abrupta); colore corpore pinnisque roseo.

B. 6. D. Plus quam 90. P. 18 vel 19. V. 1/5. A. Plus quam 90. C. ?

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 375''' et 385''' absque pinna caudali.

Aanm. Deze soort heeft het ligchaam nog slanker dan *Cepola Schlegelii* en is daaraan ook verwant door hare hooge rugvin en uiterst kleine schubben, maar zij verschilt er grootelijks van door hare doornvormige preoperkeltanden, welke haar in verwantschap doen naderen tot *Cepola Krusensternii* Blkr.

Cepola Schlegelii Blkr.

Cepol. corpore valde elongato compresso, altitudine 12 circiter in ejus longitudine absque pinna caudali, latitudine $1\frac{2}{3}$ in ejus altitudine; capite obtuso convexo 10 in longitudine corporis absque pinna caudali, longiore quam alto; oculis diametro 3 circiter in longitudine capitis; linea rostro-frontali convexa; capite ossibus opercularibus tantum squamato; rostro convexo oculo duplo circiter breviore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore sub oculi parte posteriore desinente; rictu valde obliquo; dentibus maxillis conicis curvatis uniseriatis, anticis posticis majoribus, utroque latere maxilla superiore p. m. 18, maxilla inferiore p. m. 10; praeoperculo rotundato edentulo; operculo trigono 3 et paulo in longitudine capitis; squamis minimis lateribus plus quam 300 in serie longitudinali; linea laterali lineae dorsali maxime approximata; pinnis dorsali, caudali et anali continuis, dorsali nucha incipiente corpore multo minus duplo humiliore; pectoralibus rotundatis ventralibus acutis brevioribus $1\frac{2}{3}$ ad $1\frac{3}{4}$ in longitudine capitis; pinna caudali (abrupta); colore corpore pinnisque roseo; membrana os intermaxillare inter et os supramaxillare macula nigra.

B. 6. D. Plus quam 70. P. 18. V. 1/5. A. Plus quam 60. C. ?

Synon. *Cepola Krusensternii* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. tab. 81 fig. 1 (nec descript. nec synon.)
Habit. Kaminoseki, in mari.

Longitudo speciminis unici absque pinna caudali 212'''.

Aanm. Deze soort is zoo na verwant aan *Cepola rubescens* L. van Europa door haar slank ligchaam, ongetand preoperkel, tusschenkaaksvliesvlek, kleine schubben, enz. dat ik geene soortelijke verschillen tusschen beide vind tenzij in het breedere en hoekige operkel, en eenige meerdere rug- en aarsvinstralen. Ik houd haar voor dezelfde als de in de Fauna Japonica afgebeelde, op welke echter de beschrijving in hetzelfde werk niet past. Mijn eenig voorwerp dezer soort bevindt zich in een' gebrekkigen toestand van bewaring doch liet zich nog voldoende beschrijven om de verschillen tusschen hetzelve en de

beide hieronder beschrevene soorten te laten herkennen. Vroeger, niet in het bezit van deze soorten en steunende op de meening van den heer SCHLEGEL, dat de Japansche wateren slechts eene enkele soort van Cepola voeden, bragt ik haar, zonder er eene beschrijving van te geven tot *Cepola Krusensternii* T. Schl. in welke soort de heer SCHLEGEL ook *Cepola limbata* CV. en *Cepola marginata* CV. zamensmolt. Sedert heb ik ontwaard, dat in de Japansche wateren minstens de drie soorten leven, welker beschrijvingen ik hier heb medegedeeld. Geen dezer soorten echter bezit de zwarte vlek voor op de rugvin, welke gezegd wordt bij *Cepola limbata* CV. en *Cepola marginata* CV., afgebeeld in den niet ter mijner beschikking zijnden Atlas der Reis van KRUSENSTERN, voor te komen. Deze zwarte vlek duidt welligt op eene soortelijke verscheidenheid, welke echter uit de beschrijvingen van *Cepola limbata* CV. en *Cepola marginata* CV. niet verder is op te maken, vermits daarin van niets anders sprake is dan van de kleuren. Deze beide soorten zijn welligt als de 4e en 5e japansche soorten van Cepola te beschouwen, althans vind ik geen regt, om ze in de synonymie mijner drie species op te nemen. Hoe het zij, de drie soorten mijner verzameling laten zich zeer gemakkelijk van elkander onderkennen; *Cepola Schlegelii* aan haar ongetand preoperkel; *Cepola Krusensternii* aan haar getand preoperkel, betrekkelijk groote schubben (150 tot 160 op eene overlangsche rei) en hoog ligchaam (hoogte in de lengte zonder de staartvin; *Cepola mesoprion* Blkr. aan haar getand preoperkel, kleine schubben (meer dan 300 op eene overlangsche rei) en slank ligchaam (hoogte 14 tot $14\frac{1}{2}$ maal in de lengte zonder de staartvin).

CALLIONYMOÏDEI.

Callionymus Richardsonii Blkr.

Callion. corpore elongato depresso, altitudine 10 ad $10\frac{1}{2}$, latitudine maxima 5 ad $5\frac{1}{4}$, capite acuto convexo $3\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis absque pinna caudali; latitudine capitis $1\frac{2}{5}$, altitudine $2\frac{1}{2}$ ad $2\frac{2}{3}$ in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine capitis maxime approximatis; orbitis parum elevatis edentulis; linea rostro-frontali convexa; rostro acuto oculo

non vel paulo longiore; processu praeoperculari oculo non breviore curvato, margine externo basin versus spina unica antrorsum spectante, margine posteriore apicem versus dentibus 3 ad 4 magnis curvatis; foramine branchiali supero, longe ante basin pinnae pectoralis sito; appendice anali elongata conica; linea laterali conspicua nucha caudaque linea intermedia curvata cum linea laterali lateris oppositi unita, regione postoculari bifurcata ramis descendentibus, ramo anteriore curvatura sub oculo desinente, ramo posteriore bifurcata ramulo anteriore praeoperculari posteriore operculari; pinna dorsali spinosa spinis gracilibus 1ª sequentibus longiore corpore multo altiore, membrana apicem spinae 1ae attingente; dorsali radiosa corpore altiore postice valde acuta radio penultimo radiis ceteris et capite longiore; pectoralibus irregulariter flabelliformibus $5\frac{1}{2}$ ad $5\frac{2}{5}$, ventralibus indivisis oblique rotundatis $4\frac{2}{3}$ ad $4\frac{1}{4}$ in longitudine corporis absque pinna caudali; anali corpore altiore postice acuta radio penultimo vel ultimo radiis ceteris longiore capite breviore; caudali irregulariter rhomboïdea postice rotundata 3 fere ad $3\frac{1}{3}$ in longitudine totius corporis; colore corpore superne aureo-olivascente ocellis numerosis coerulescentibus annulo olivaceo profundiore cinctis; genis praeoperculisque pulchre flavo-aureis vittulis numerosis obliquis undulatis transversis coeruleis violaceo utrinque marginatis; corpore lateribus inferneque roseo-margaritaceo, lateribus vittis numerosis obliquis transversis fusco-olivaceis interdum geminis, interdum vittis ejusdem coloris cruciatis; pinna dorsali 1ª fuscescente-aurantiaca hyalina vittis 2 vel pluribus longitudinalibus flexuosis coeruleis, superne nigro marginata; dorsali 2ª aurantiaca, superne vittis 2 vel 3 coeruleis longitudinalibus subcontinuis, inferne vittulis brevibus et maculis oblongis violaceo marginatis in series 4 ad 5 longitudinales irregulares dispositis; pectoralibus radiis aurantiacis fuscescente variegatis, membrana coerulescente-hyalinis; ventralibus aurantiacis margine late violaceis membrana radium posticum inter et basin pectoralis vittis coeruleis; anali dimidio basali aurantiaca dimidio basali aurantiaca dimidio libero nigricante-violacea; caudali superne aurantiaca inferne violacea dimidio superiore vittulis longitudinalibus, medio vittulis transversis irregularibus coeruleis violaceo marginatis, medio marginibus radiorum insuper ocellis aliquot fuscis.

B. 6. D. 4—10 (poster. 2 fissi). P. 1/11/7 vel 1/5/1/11/2 vel 1/17/1. V. 1/5. A. 10 (2 post. fiss.). C. 2/8/2 vel 2/7/3 vel 3/8/2.

Synon. *Female of Callionymus Reevesii* Richards. Voy. Sulph. Zoöl. p. 60 tab. 36 fig. 4. Rep. Ichth. Chin. Jap. in Rep. 15th Meet. Brit. Assoc. p. 210.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 3 speciminum 196‴ ad 250‴.

Aanm. Reeds in mijne Nalezingen op de ichthyologie van Japan bladz. 45, duidde ik er op, dat de door den heer RICHARDSON in de Zoölogie der reis van de Sulphur gegevene afbeelding, welke hij tot het wijfje van *Callionymus Reevesii* terugbrengt, wel eene andere soort kon voorstellen. Ik vond dit vermoeden later bevestigd, toen ik in het bezit was van het mannetje en wijfje dier soort, de verschillen van welke beide ik in het 5e deel van het Natuurkundig Tijdschrift voor

Nederlandsch Indië (bladz. 245) beschreef. Het ontvangen van de drie fraaije bovenbeschrevene voorwerpen, welke zeer goed aan de afbeelding fig. 4 van den heer RICHARDSON op plaat 36 in de Zoölogie van de reis der Sulphur beantwoorden, heeft verder de zelfstandigheid dezer soort buiten twijfel gesteld. Zij is zeer kenbaar aan hare dwarsche schuinsche zijstrepen, fraaije blaauwe wang- en preoperkelbandjes, plaatsing en gedaante der preoperkeldoorntanden, enz.

Ik noem haar ter eere van den heer RICHARDSON, die door het publiceren der afbeelding van REEVES de aandacht het eerst op haar gevestigd heeft.

LABROÏDEI CYCLOÏDEI.

Crenilabrus spilogaster Blkr.

Crenilabr. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite acuto $3\frac{2}{5}$ circiter in longitudine corporis, longiore quam alto; oculis diametro $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine capitis; linea rostro-dorsali fronte concaviuscula; rostro acuto oculo paulo longiore; maxillis subaequalibus, superiore sub oculi parte anteriore desinente; utraque maxilla dentibus p. m. 36 ad 40 conicis, antice caninis 4 magnis externis internis longioribus divergentibus; praeoperculo squamis magnis biseriatis, rectangulo angulo rotundato margine posteriore dentibus bene conspicuis serrato; membrana operculari lata obtusa; squamis lateribus 26 p. m. in serie longitudinali; linea laterali subsimplice singulo tubulo superne processu laterali unico; pinna dorsali basi vagina squamosa, spinis validis postica ceteris longiore, membrana inter singulas spinas non incisa lobata; dorsali radiosa dorsali spinosa vix altiore postice rotundata; pectoralibus obtusis rotundatis $5\frac{1}{4}$, ventralibus acutiuscule rotundatis 6 circiter, caudali convexa angulis obtusa 5 circiter in longitudine corporis; anali spinis crassis 2a et 3a subaequalibus, parte radiosa obtusa rotundata; colore corpore superne fuscescente-aurantiaco inferne aurantiaco; dorso et lateribus antice et cauda postice violascentibus; operculo macula violacea; regione thoraco-ventrali guttis violaceis in series 4 p. m. longitudinales dispositis; pinnis dorsali, anali ventralibusque roseo-violaceis, dorsali et anali violaceo nebulatis; dorsali radiosa vittulis longitudinalibus coeruleis; pectoralibus caudalique aurantiacis, caudali postice violaceo marginata.

B. 5. D. 9/11 vel 9/12. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/9 vel 3/10. C. 13 et lat. brev.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 136'''.

Aanm. Deze soort is gemakkelijk herkenbaar aan hare weinig talrijke rugdoornen en de reijen drupvormige violette vlekken tusschen

de borst- en buikvinnen, en niet draadvormig verlengde tusschendoornsvliezen der rugvin. In habitus is zij het naaste verwant aan *Crenilabrus enneacanthus* Blkr (Nat. Tijdschr. N. Ind. IV p. 120) van Amboina.

Cossyphus japonicus Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. ichth. Jap. p. 16.

Cossyph. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{2}{5}$ circiter in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{3}$ circiter in ejus altitudine; capite obtuso $3\frac{4}{5}$ circiter in longitudine corporis, aeque alto ac longo; linea rostro-dorsali vertice valde convexa fronte et rostro declivi convexiuscula; oculis plus diametro $\frac{1}{2}$ a linea frontali remotis, diametro 4 circiter in longitudine capitis; rostro obtuso; osse suborbitali oculi diametro altiore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo longiore ore clauso magna parte sub osse suborbitali occulto sub oculi limbo anteriore desinente; maxilla superiore dentibus in cristam osseam coalitis, antice caninis 4 magnis mediis lateralibus multo longioribus, angulo oris dente prominente mediocri; maxilla inferiore dentibus antice in cristam osseam coalitis postice conicis obtusiusculis, antice caninis 4 magnis externis internis longioribus divergentibus; dentibus pharyngealibus obtusis graniformibus; praeoperculo rectangulo angulo rotundato, squamis in series 7 p. m. dispositis, margine posteriore denticulis minimis scabro; membrana operculari lata obtusa; squamis lateribus 28 p. m. in serie longitudinali; linea laterali valde arborescente; pinna dorsali spinosa dorsali radiosa humiliore spinis crassis posteriore ceteris longiore, membrana inter singulas spinas incisa lobata; dorsali radiosa obtusangula rotundata; pectoralibus acutis $4\frac{1}{2}$ fere, ventralibus acutis 6 et paulo, caudali extensa convexiuscula angulis acuta $5\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis; anali spina 3ª spinis anterioribus longiore, parte radiosa postice angulata; colore corpore pulchre roseo-rubro, inferne flavescente-roseo; lateribus antice fascia obliqua lata fusco-violacea, dorso sub spinis 6ª, 7ª et 8ª incipiente et axillis desinente; regione post fasciam dilute rosea; squamis dorso lateribusque singulis stria duplice anteriore rubro-violacea posteriore anteriore latiore azurea; cauda singulis squamis ocello azureo; capite vitta rostro-oculari brevi et vitta postoculari oculum semicingente rubro-violaceis; labiis margine dentali flavis margine externo coeruleis; pinnis dorsali et anali pulchre aurantiacis, dorsali basi vitta longitudinali rubro-violacea postice latiore, lobulis membrana dorsalis spinosae rubro-violaceis; anali basi fascia longitudinali rosea rubro-violaceo marginata, margine inferiore et marginem inferiorem versus vitta longitudinali coerulea; pectoralibus roseis basi et ante basin vitta transversa flava; ventralibus roseis spinam versus vitta longitudinali flava; caudali purpurascente marginibus superiore et inferiore et angulis rubro-violacea, membrana olivaceo nebulata.

B. 5. D. 13/7 vel 13/8. P. 2/14. V. 1/5. A. 3/10 vel 3/11. C. 14 et lat. brev.

Synon. *Labrus japonicus* CV. Poiss. XIII p. 72. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 163 tab. 85.
Labre du Japon CV. Poiss. XIII p. 72.
Nobussu vel *Nabekusarakaschis* Japonens. sec. CV.
Akaankoo Japon. sec. T. Schl.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 216'''.

Aanm. De kleuren van mijn voorwerp zijn uitmuntend bewaard gebleven en beantwoorden met geringe wijzigingen, hierboven uitgedrukt, aan die der fraaije afbeelding in de Fauna Japonica, welke naar een ouder voorwerp genomen is, bij hetwelk de preoperkeltandjes reeds waren verloren gegaan.

Callyodon japonicus CV. Poiss. XIV p. 219 tab. 406. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 174 tab. 89.

Callyod. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{3}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 2 et paulo in ejus altitudine; capite convexo $4\frac{2}{3}$ circiter in longitudine corporis, aeque alto circiter ac longo; oculis diametro $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine capitis; linea rostro-frontali fronte et rostro convexiuscula; fronte inter oculos depressa; osse suborbitali sub oculo oculi diametro non humiliore; naribus plus earum diametro distantibus rotundis parvis, anterioribus cirro gracili membranaceo; maxilla superiore dentibus externis imbricatis posterioribus 2 conicis curvatis postrorsum spectantibus dentibus ceteris majoribus, dentibus internis parvis non imbricatis, uniseriatis; maxilla inferiore dentibus imbricatis subaequalibus; praeoperculo maxima parte alepidoto regione suboculari squamis 4 magnis uniseriatis tantum; squamis lateribus 24 vel 25 in serie longitudinali, 9 in serie transversali; linea laterali maxime arborescente; pinnis dorsali et anali basi vagina squamosa, dorsali spinis flexilibus subaequalibus, membrana interspinali parum emarginata parte radiosa postice rotundata, anali postice acutangula; pectoralibus obtusis postice valde convexis 5 et paulo, ventralibus acute rotundatis $5\frac{3}{4}$, caudali convexa angulis non rotundata $5\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; corpore violascente-olivaceo, inferne dilutiore, ubique maculis rotundiusculis majoribus et minoribus roseis variegato; squamis plurimis insuper dilute coeruleo plus minusve arenatis; labiis carmosinis; rostro punctulis numerosis rubris; pinnis dorsali et anali aurantiacis violascente-olivaceo nebulatis; pectoralibus basi violaceis, radiis aurantiacis, membrana coerulescentibus; ventralibus radiis aurantiacis flavo variegatis, membrana coerulescentibus, antice violaceo marginatis; caudali fuscescente-aurantiaca postice violaceo et rubro, superne et inferne violaceo marginata.

B. 5. D. 9/10 vel 9/11. P. 2/11. V. 1/5. A. 3/9 vel 3/10. C. 13 et lat. brev.

Synon. *Callyodon japonais* CV. Poiss. XIV p. 219 tab. 406.
Oogaun Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 266'''.

Aanm. De bijzonderheden der kleurteekening zijn op de fraaije afbeelding der Fauna Japonica niet aangeduid. Zoo zijn daarop ook

een der neusgaten en de neusdraad en de voorste aarsvindoorn niet afgebeeld, de achterste staartschubben veel te klein en die van het preoperkel onjuist. De figuur in de groote Histoire naturelle des Poissons laat evenzeer veel te wenschen over.

ESOCES.

Belone gracilis T. Schl. Faun. Jap. Poiss. 246 tab. 110.

Synon. *Awosaguru* Japon.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 2 speciminum (rostro ex parte abrupto) 355''' et 655'''.

Aanm. Mijne voorwerpen zijn te veel beschadigd, dan dat ik er eene naauwkeurige beschrijving van zou kunnen geven. Zij is, zooals ik reeds in mijne Bijdrage tot de kennis der Snoekachtige visschen van den Indischen Archipel (Verh. Bat. Gen. XXIV) aanduidde, na verwant aan mijne *Belone schismatorhynchos*, doch nog slanker van ligchaam, terwijl er de bij sluiting der kaken openblijvende bekspleet veel kleiner is en de rugvin van achteren veel hooger. De rugvinstralen verschillen bij mijne voorwerpen van 24 tot 26, de aarsvinstralen van 26 tot 27. Op de aangehaalde afbeelding zijn de kleine doch zeer goed zigtbare schubben niet voorgesteld.

Hemiramphus sajori T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 246 tab. 110 fig. 2.

Hemiramph. corpore elongato compresso, altitudine 13 circiter in ejus longitudine, latitudine $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$ in ejus altitudine; capite $3\frac{2}{3}$ circiter, rostro $5\frac{2}{3}$ ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine corporis; maxilla superiore lanceolata paulo longiore quam basi lata, acuta, superne squamata, medio carinata maxilla inferiore plus triplo breviore; membrana inframaxillari humili angulata; oculis diametro 2 in capitis parte postoculari, diametro 1 et paulo distantibus; vertice plano; dentibus maxillis parvis aequalibus; squamis subcirculariter striatis, lateribus 95 ad 100 p. m. in serie longitudinali; linea laterali ventrali conspicua cauda longe ante basin pinnae caudalis desinente; pinna dorsali radio 1° ante pinnam analem inserta corpore multo humiliore acutiuscula plus minusve emarginata; pinnis pectoralibus acutis capitis parte postoculari longioribus; ventralibus acutiusculis in anteriore dimidio 4ae sextae corporis partis sitis capitis parte postoculari brevioribus; anali corpore humiliore multo longiore quam alta acuta emarginata; caudali profunde emarginata lobis acutis inferiore superiore longiore $8\frac{1}{3}$ circiter in longitudine totius corporis; colore corpore superne vi-

ridi inferne argenteo; vitta cephalo-caudali duplice coerulea et argentea; pinnis flavescente- vel viridescente-hyalinis, caudali postice nigricante marginata.

B. 11 vel 12. D. 1/15. P. 1/12 vel 1/13. V. 1/5. A. 1/15 vel 1/16. C. 15 et lat. brev.

Synon. *Sajori* Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 310''' et 312'''.

Aanm. De aangehaalde afbeelding bevat eenige onnaauwkeurigheden. De rugvin is er te ver achterwaarts ingeplant, de staartvin te weinig uitgerand, de schubben der zijden zijn er niet zigtbaar, enz. De soort is merkwaardig door haar slank ligchaam en korte onderkaak.

CLUPEOÏDEI.

Harengula zunasi Blkr.

Hareng. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{3}$ ad $4\frac{1}{4}$ in ejus longitudine, latitudine $2\frac{1}{2}$ circiter in ejus altitudine; capite acutiusculo $4\frac{4}{5}$ ad $4\frac{5}{6}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{4}$ ad $1\frac{1}{5}$ in ejus longitudine; oculis diametro 3 in longitudine capitis; vertice utroque latere striis 6 ad 8; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; rostro oculo breviore; ore subantico rictu parvo; maxilla superiore osse supramaxillari denticulis oculo lente armato bene conspicuis sub pupilla desinente; maxilla inferiore symphysi denticulis scabra; dentibus palatinis et pterygoïdeis utroque latere in vittam oblongam gracilem dispositis; vomere edentulo; lingua dimidio basali linea media denticulis in vittam gracilem dispositis; genis venosis; lineis dorsali et ventrali rotundatis, ventrali dorsali convexiore; squamis transversim tri- ad septemstriatis, lateribus 35 p. m. in serie longitudinali; ventre acute cultrato scutis 32 p. m. postice dentatis serrato; pinna dorsali postice in anteriore dimidio corporis sita, media tertia parte ventralibus opposita, acuta, leviter emarginata, corpore minus duplo humiliore; pectoralibus acutis 6 et paulo, ventralibus acutis 11 circiter, caudali lobis acutis $4\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; anali humili dorsali non breviore corpore quadruplo circiter humiliore; colore corpore superne coerulescente-viridi, inferne argenteo; rostro fusco; pinnis flavescente-hyalinis, caudali lobis plus minusve violascente.

B. 6. D. 19. P. 15. V. 1/7. A. 17 vel 18. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Clupea kowal* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 235 tab. 107 fig. 1.

Kowala lauta Cant.? Blkr. Verh. Bat. Gen XXV, Nalez. ichth. Jap. p. 18 (nec Cantor).

Zunasi Jap.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 97'''.

Aanm. In de Nalezingen op de ichthyologie van Japan bragt ik deze soort, welke ik toen slechts kende uit de Fauna Japonica, bij

gissing en gesteund op het gezag van den heer CANTOR, die *Clupea kowal* T. Schl. tot zijne *Kowala lauta* bragt, tot het geslacht Kowala, doch het onderzoek naar de natuur leert mij, dat zij eene echte Harengula is en wel zeer na verwant aan *Harengula moluccensis* Blkr (Nat. Tijdschr. N. Ind. IV p. 609). Bij laatstgenoemde soort echter en wel bij een voorwerp van dezelfde lengte als het bovenbeschrevene, is het ligchaam aanmerkelijk slanker (hoogte $4^2/_3$ maal in de lengte), de kop langer ($4^3/_5$ tot $4^3/_4$ in de lengte van het ligchaam), de kruin aanmerkelijk minder geribt, de buikkiel stomper, enz. *Harengula latulus* CV. heeft ook veel van de onderwerpelijke soort, doch van haar worden 43 schubben op eene overlangsche rei opgegeven, terwijl zij den kop even lang zou hebben als de hoogte des ligchaams, het oog grooter, tandjes aan de tusschenkaaksbeenderen, 30 buikdoornen, enz. Noch de afbeelding, noch de beschrijving van *Harengula zunasi* in de Fauna Japonica maken aanspraak op groote naauwkeurigheid.

Pellona Schlegelii Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Nalez. Ichth. Japan p. 18.

Pellon. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{5}$ circiter in ejus longitudine, latitudine 3 circiter in ejus altitudine; capite rhomboïdeo $5\frac{1}{5}$ circiter in longitudine corporis, longiore quam alto; linea rostro-frontali concaviuscula; oculis diametro 4 in longitudine capitis; rostro oculo vix breviore; ore simo; maxilla superiore sub medio oculo desinente antice et postice denticulata; maxilla inferiore valde adscendente et ante rostrum prominente; dentibus intermaxillaribus, supramaxillaribus inframaxillaribus, palatinis, pterygoïdeis et lingualibus bene conspicuis; ossibus intermaxillaribus ligamento edentulo cum osse supramaxillari unitis; praeoperculo rectangulo angulo rotundato; lineis dorsali et ventrali convexis, ventrali dorsali convexiore; ventre cultrato spinis 39 vel 40 serrato, convexitate maxima ante pinnam dorsalem; squamis diffuse transversim vel non striatis, lateribus 55 p. m. in serie longitudinali; axillis inguinibusque squamis elongatis; pinna dorsali tota fere ante pinnam analem sita radiis posticis radiis analibus anticis opposita, corpore plus duplo humiliore; pectoralibus capite brevioribus ventrales non attingentibus; ventralibus lateraliter longe ante pinnam dorsalem insertis lineam ventralem maxima parte superantibus, oculo brevioribus; anali basi $3\frac{2}{5}$ in longitudine corporis; caudali lobis acutis $5\frac{1}{3}$ circiter in longitudine corporis; colore corpore superne viridi inferne argenteo; rostro nigricante; pinnis flavescentibus, caudali fusco marginata.

B. 6. D. 17. P. 16. V. 7. A. 46. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Clupea melastoma* T. Schl. Faun. Japon Poiss. p. 237 tab. 108, fig. 1.
Hiransiwo Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 356'''.

Aanm. Reeds in mijne Bijdrage tot de kennis der Haringachtige visschen van den Indischen Archipel, opgenomen in het 24e deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, gaf ik mijn gevoelen te kennen, hetwelk echter slechts steunde op de afbeelding dezer soort in de Fauna Japonica, dat zij eene andere soort is als *Pellona Leschenaulti* CV., tot welke zij door den heer VALENCIENNES werd teruggebragt, even als RUSSELL'*s Jangarloo*, die ik aldaar onder den naam van *Pellona Russellii* beschreef. Beide onderscheiden zich van *Pellona Leschenaulti* reeds bij den eersten oogopslag door hare grootere schubben, waarvan er bij *Pellona Leschenaulti* ongeveer 70 op eene overlangsche rei zouden gaan. *Pellona Schlegelii* staat in verwantschap tusschen *Pellona Russellii* Blkr en *Pellona Grayana* CV. Zij is gemakkelijk herkenbaar aan haren korteren en stomperen kop, aan hare talrijke buikdoornen, enz. Wat haren habitus betreft, heeft zij meer van *Pellona Russellii* Blkr dan van *Pellona Grayana* CV. De aangehaalde afbeelding der Fauna Japonica is vrij juist doch vertoont eenige buikdoornen te veel. De beschrijving van de heeren TEMMINCK en SCHLEGEL is, uit gebrek aan eenig voorwerp er van, naar die afbeelding opgemaakt en niet naar de natuur.

Engraulis japonicus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 239 tab. 108 fig. 3. CV. Poiss. XXI p. 20.

Engraul. corpore elongato compresso, altitudine $7\frac{1}{3}$ ad $7\frac{3}{4}$ in ejus longitudine, latitudine $1\frac{1}{2}$ ad $1\frac{2}{3}$ in ejus altitudine; capite acuto convexo 4 et paulo ad $4\frac{1}{3}$ in longitudine corporis; altitudine capitis 2 in ejus longitudine; oculis diametro $3\frac{1}{3}$ ad $3\frac{2}{5}$ in longitudine capitis; rostro valde prominente acuto conico oculi diametro breviore; maxilla superiore ante maxillam inferiorem prominente, postice subtruncata longe ante praeoperculi marginem posteriorem desinente; dentibus maxillis, palatinis, pterygoïdeis et vomerinis minimis, maxillis numerosissimis vix conspicuis; squamis deciduis, 34? in serie longitudinali; linea laterali inconspicua; pinna dorsali maxima parte in anteriore dimidio corporis ventrales inter et analem sita ventralibus multo magis quam anali approximata, acuta, non vel vix emarginata, corpore vix humiliore; pinnis pectoralibus capite duplo

fere brevioribus; ventralibus acutis pectoralibus multo brevioribus; anali acuta corpore minus duplo humiliore longitudine 7¾ circiter, caudali profunde incisa lobis acutis 6 circiter in longitudine corporis: colore corpore superne coerulescente inferne argenteo; fascia cephalo-caudali argentea nulla pinnis flavescente- vel violascente-hyalinis.

B. 13 vel 14. D. 15 vel 16. P. 17. V. 1/6. A. 18 vel 19. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Anchois japonais* CV. Poiss. XXI p. 20.

Zetareiwasi Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 100‴ et 130‴.

Aanm. Deze soort is verwant aan *Engraulis Russellii* Blkr (Verh. Bat. Gen. XXIV Haring. p. 38) doch onderscheidt er zich nog van door talrijke kenmerken, zijnde bij *Engraulis Russellii* de kop betrekkelijk korter en lager, de snuit stomper, een duidelijke zilverkleurige kopstaartband aanwezig, de rugvin verder achter de buikvinnen ingeplant en gedeeltelijk aan de aarsvin tegenovergesteld, enz.

Engraulis heteroloba Rüpp. is evenzoo na aan *Engraulis japonicus* verwant, vooral ten opzigte van slankheid des ligchaams en voorwaartsche inplanting de rugvin, doch deze vin zou er, volgens de afbeelding van den heer Rüppell te oordeelen, geheel in de voorste helft des ligchaams zijn geplaatst terwijl er de kop hooger zou zijn, en bovendien de bovenkaak verder achterwaarts en spits eindigt, een zilverkleurige kopstaartband aanwezig is, enz.

Engraulis encrasicholus CV. heeft insgelijks den kop hooger en betrekkelijk veel korter, talrijker schubben, andere getallen der vinstralen, enz.

De heer Valenciennes vermoedt, dat *Engraulis japonicus* wel dezelfde soort zou kunnen zijn als *Engraulis ringens* Jen. van Peru. Ik kan dit gevoelen niet bijstemmen, daar volgens de beschrijving van den heer Jenijns bij *Engraulis ringens* de hoogte des ligchaams slechts 6 maal gaat in zijne lengte, de rugvin in het midden des ligchaams is ingeplant en slechts een weinig voor de aarsvin eindigt, en de kop nog breeder is dan bij *Engraulis encrasicholus*.

De schubben mijner beide voorwerpen zijn geheel verloren gegaan, zoodat ik haar aantal slechts met waarschijnlijkheid uit hare niet dui-

delijke inplantingsgroeven kan opmaken. De aangehaalde afbeelding is middelmatig en vertoont den snuit te lang en te stomp, doch geeft overigens de soort vrij goed terug.

PLEURONECTEOÏDEI.

Platessa cornuta T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 179 tab. 92 fig. 1.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 2 speciminum 128''' et 145'''.

Aanm. Mijne beide voorwerpen zijn in een' zeer gebrekkigen toestand van bewaring en hebben hunne kleuren en schubben en een gedeelte der vinstralen verloren. Zij zijn aanmerkelijk kleiner dan de aangehaalde afbeelding en aanmerkelijk slanker, gaande er de grootste breedte tot bijkans 3 maal in de lengte en zijnde de kop er betrekkelijk grooter, welke verschillen op rekening van den verschillenden leeftijdstoestand te brengen zijn.

Rhombus oligodon Blkr.

Rhomb. corpore oblongo, altitudine $2\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; capite non cornuto $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis, aeque alto circiter ac longo; oculis sinistris subcontiguis, superiore inferiore majore ante inferiorem prominente, diametro longitudinali 4 circiter in longitudine capitis; rictu curvato sub oculo desinente; maxilla superiore 2 et paulo in longitudine capitis, sub oculi margine posteriore desinente; dentibus maxillis conicis acutis, maxilla superiore utroque latere p. m. 22 posterioribus parvis anterioribus caninoïdeis, maxilla inferiore utroque latere 6 distantibus caninis; praeoperculo obtusangulo margine inferiore concavo; linea laterali radice duplice nucha et regione suborbitali incipiente, regione thoracica valde curvata; squamis lateribus 70 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali et anali rotundatis altitudine 4 circiter in altitudine corporis, dorsali fronte ante oculum superiorem incipiente; pectorali sinistra obtusa pectorali dextra longiore $1\frac{1}{2}$ circiter, ventralibus acutis 3 circiter in longitudine capitis; caudali rhomboïdea $5\frac{2}{5}$ circiter in longitudine corporis; corpore latere oculari aurantiaco-olivaceo vel fuscescente-olivaceo; linea laterali antice radice curvaturae posteriore macula rotunda nigricante; pinnis maculis diffusis parvis fuscis variegatis; corpore latere anophthalmo albido, margines pinnarum verticalium versus violascente.

B. 6. D. 78 vel 79 (4 vel 5 postic. fiss.). P. sinistr. 2/7/3, dextr. 12 omn. simpl. V. 6 (ex parte fiss.). A. 61 vel 62 (4 vel 5 post. fiss.). C. 17.

Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 210'''.

Aaam. Van de Japansche soorten van Rhombus is *Rhombus cinnamomeus* T. Schl. het naaste aan onderwerpelijke verwant, doch *Rhombus cinnamomeus* verschilt er nog aanmerkelijk van door hooger ligchaam, betrekkelijk aanmerkelijk lagere rugvin en aarsvin, doch vooral door de kleine tandjes, waarvan ik er in de onderkaak op de afbeelding in de Fauna Japonica meer dan 20 zie afgebeeld, terwijl mijn voorwerp er slechts 6 heeft, die aanmerkelijk vaneenstaan en door hunne grootte als hondstanden te beschouwen zijn.

Mijne verzameling bevat 3 soorten van Rhombus van den Indischen Archipel, welke nog nader aan de onderwerpelijke verwant zijn dan *Rhombus cinnamomeus* T. Schl. t. w. *Rhombus lentiginosus* Richards., *Rhombus javanicus* Blkr en *Rhombus polyspilos* Blkr.

Volgend schema toont echter voldoende de verschillen dezer 4 soorten aan:

Rhombus javanicus Blkr (Nat. T. Ned. Ind. IV p. 502). Dentes inframaxillares utroque latere 16 ad 20, canini vel caninoïdei nulli. D. 74. A. 56.

Rhombus polyspilos Blkr (Nat. T. N. Ind. IV p. 503). Dentes inframaxillares utroque latere 4 ad 8 canini. D. 71 ad 75. A. 57 vel 58. Corpus ubique punctis sparsis nigris.

Rhombus lentiginosus Richds. (Verh. Bat. Gen. XXIV Pleur. p. 15). Dentes inframaxillares utroque latere 8 ad 12 mediocres, acuti. Corpus punctis nigris nullis. D. 71 ad 75. A. 55 ad 59.

Rhombus Wolffii Blkr.

Rhomb. corpore oblongo compresso, altitudine $3\frac{1}{4}$ ad $3\frac{1}{3}$ in ejus longitudine; capite non cornuto $4\frac{1}{3}$ ad $4\frac{1}{4}$ in longitudine corporis, paulo longiore quam alto; oculis sinistris superiore inferiore majore ante inferiorem prominente diametro $\frac{1}{4}$ ab inferiore remoto, diametro longitudinali 4 ad $4\frac{2}{3}$ in longitudine capitis; rictu curvato sub oculo desinente; maxilla superiore 2 in longitudine capitis, sub oculi margine posteriore desinente; dentibus maxillis conicis acutis, maxilla superiore utroque latere 16 ad 26 posterioribus parvis anterioribus caninoïdeis; maxilla inferiore dentibus utroque latere 6 ad 10 caninoïdeis; praeoperculo obtusangulo margine inferiore rectiusculo; linea

laterali antice valde curvata; squamis lateribus 80 p. m. in serie longitudinali; pinnis dorsali et anali rotundatis corpore minus quadruplo humilioribus, dorsali fronte ante oculum superiorem incipiente; pectorali sinistra obtusa pectorali dextra longiore 2 et paulo, ventralibus obtusis $3\frac{1}{4}$ circiter in longitudine capitis; caudali postice valde convexa $5\frac{1}{2}$ ad $5\frac{2}{3}$ in longitudine corporis; corpore sinistro latere viridi-fusco fusco profundiore nebulato; pinnis fuscescente-aurantiacis maculis parvis fuscis variegatis; latere anophthalmo albido.

B. 6. D. 76 ad 79 (4 vel 5 post. fiss.). P. sinistr. 2/8/2 vel 2/9/2, dextr. 12 vel 13 (omn. simpl.). V. 1/5. A. 57 ad 61 (poster. aliq. fiss.). C. 17.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo 2 speciminum 145''' et 190'''.

Aanm. Deze Rhombus heeft in habitus zeer veel van *Hippoglossus olivaceus* T. Schl., welke insgelijks eene soort van Rhombus voorstelt, althans volgens mijne opvatting van dit geslacht (1). *Hippoglossus olivaceus* T. Schl. echter heeft het ligchaam betrekkelijk hooger, de oogen veel verder van elkander verwijderd en kleiner, de tanden betrekkelijk langer, D. 83 A. 63, enz. Ik stel de onderwerpelijke soort slechts voorwaardelijk op, daar het mij niet geheel onwaarschijnlijk voorkomt, dat mijne beide voorwerpen den jeugdigeren leeftijdstoestand voorstellen van *Hippoglossus olivaceus*.

MURAENOÏDEI.

Muraena minor T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 269 tab. 115 fig. 2.

Muraen. corpore elongato compresso, altitudine 21 circiter in ejus longitudine; capite acuto $7\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis, triplo circiter longiore quam alto; oculis diametro 10 ad 11 in longitudine capitis; naribus anterioribus tubulatis, posterioribus non tubulatis; rostro acuto valde convexo oculo minus duplo longiore; maxilla superiore maxilla inferiore paulo breviore; rictu post oculos producto $3\frac{1}{3}$ ad $3\frac{1}{4}$ in longitudine capitis; dentibus palatinis, nasalibus, inframaxillaribus uniseriatis compressis acutis obliquis plerisque lateribus denticulis minimis serratis, palatinis utroque

---

(1) Elders reeds heb ik gezegd, dat de geslachten Rhombus, Hippoglossus en Platessa door vroegere schrijvers onvoldoende bepaald waren. Ik stel voor ze op volgende wijze van elkander te onderscheiden.

Hippoglossus. Pinnae dorsalis, analis, caudalis, pectorales, ventrales, liberae. Dentes intermaxillares, inframaxillares canini, acuti biseriati; dentes palatini parvi.

Rhombus. Pinnae dorsalis, analis, caudalis, pectorales, ventrales, liberae. Dentes intermaxillares, inframaxillares uniseriati. Palatum edentulum.

Platessa. Pinnae dorsalis, analis, caudalis, pectorales, ventrales, liberae. Dentes intermaxillares, inframaxillares, palatini pluriseriati parvi. (Deze laatste diagnose is aan een nader onderzoek te onderwerpen, daar ik haar slechts opstel naar de enkele ter mijner beschikking zijnde soort, te weten *Platessa cornuta* T. Schl. van Japan).

latere 7 vel 8, nasalibus omnibus peripherieis utroque latere p. m. 4; inframaxillaribus utroque latere 12 vel 13; dentibus vomerinis uniseriatis conicis acutiusculis 6 vel 7 longe a dentibus nasalibus remotis; apertura branchiali in media altitudine eorporis sita oeulo vix majore; eute laevi; linea laterali poris distantibus parum conspicuis notata; pinna dorsali ante aperturam branehialem incipiente corpore minus duplo humiliore; anali postice in anteriore corporis dimidio incipiente corpore plus triplo humiliore; colore corpore pinnisque pulchre flavo; fasciis corpore latis transversis spatiis flavis intermediis latioribus fuseescente-violaceis 21 pinnas dorsalem et analem versus adscendentibus et descendentibus; eapite maculis majoribus et minoribus et dorso pinnaque dorsali spatiis flavis fusco variegatis; nucha insuper macula fusea majore; regione maxillo-branchiali vittis longitudinalibus fuscis.

B. 7 vel 8. D. 340. p. m. A. 230 p. m. C. 10 vel 12.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 490‴.

Aanm. Bij mijn voorwerp, hetwelk stellig dezelfde soort voorstelt als *Muraena minor* T. Schl., tel ik duidelijk 20 of 21 dwarsche banden op het ligchaam en begint de rugvin voor de kieuwopening, terwijl de Fauna Japonica de rugvin vermeldt als boven de kieuwopeningen te beginnen en van slechts 15 tot 17 banden spreekt. Ook in enkele andere bijzonderheden wijkt mijn exemplaar van de aangehaalde beschrijving af. Op de aangehaalde afbeelding begint de rugvin insgelijks voor de kieuwopening doch is te laag voorgesteld.

GYMNODONTES.

Arothron firmamentum Blkr.

Arothr. corpore elongato cylindraceo, altitudine ventre aëre non repleto 5 circiter in ejus longitudine, aeque lato circiter ae alto; capite 4 et paulo in longitudine eorporis; altitudine et latitudine capitis $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis superis diametro $5\frac{2}{3}$ ad 6 in longitudine capitis, diametris 3 et paulo distantibus; loco narium utroque latere papilla infundibuliformi margine postice et antice elevata subpapillaeformi; maxilla superiore ante maxillam inferiorem prominente; labiis valde carnosis; capite labiis et rostri parte anteriore exeeptis, dorso, lateribus, ventre caudaque antice spinulis valde conspicuis scabris; linea laterali nulla conspicua; cauda postiee compressa altiore quam lata; pinnis dorsali et anali acutis, aequalibus corpore multo humilioribus, multo altioribus quam basi longis, dorsali parte posteriore analis parti anteriori opposita; pectoralibus flabelliformibus 10 eirciter, eaudali obtusa convexa $4\frac{3}{4}$ circiter in longitudine corporis; corpore superne violascente-olivaceo, inferne violascente-griseo ubique ocellis dorso, lateribus genisque coerulescentibus ventre margaritaceis confertiusculis notata; pinnis violascente-olivaceis, caudali basi ocellis coerulescentibus.

D. 3/11. P. 2/14. A. 3/12. C 2/7/1.

Synon. *Tetraödon firmamentum* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 250 tab. 126 fig. 2.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 320'''.

Aanm. Bij mijn voorwerp kan ik zelfs geen spoor van zijlijn waarnemen, hoezeer deze volgens de beschrijving in de Fauna Japonica somtijds schijnt te bestaan. De vinstralen zijn daar ook eenigzins anders opgegeven t. w. D. 14. P. 15. A. 14. C. 10. De aangehaalde afbeelding is zeer juist.

Gastrophysus vermicularis Blkr.

Gastroph. corpore elongato cylindraceo, altitudine ventre aëre non repleto 5 et paulo in ejus longitudine, altiore quam lato; capite 4 in longitudine corporis; altitudine et latitudine capitis $1\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; linea rostro-frontali convexiuscula; oculis superis diametro $3\frac{3}{4}$ circiter in longitudine capitis diametro 1 et paulo distantibus; naribus utroque latere 2 in papilla concava perforatis; maxilla superiore ante maxillam inferiorem prominente; labiis carnosis; cute toto corpore laevi spinulis nullis; linea laterali rostro incipiente, oculum cingente, post oculum dorsum versus adscendente et tum curvatura valde aperta caudam versus descendente; linea laterali cauda inferne accessoria ventre incipiente; cauda basi caudalis tantum compressa; pinnis dorsali et anali corpore paulo humilioribus, acutis, aequalibus, triangularibus, multo altioribus quam basi longis, dorsali paulo ante analem incipiente; pectoralibus flabelliformibus 9 circiter, caudali truncata $5\frac{1}{3}$ ad $5\frac{1}{4}$ in longitudine corporis; corpore superne profunde olivaceo ocellis numerosis confertis irregularibus viridi-flavescentibus, lateribus flavescente, inferne margaritaceo; lateribus post basin pectoralis dorsoque basi pinnae dorsalis macula magna nigricante-viridi; pinnis aurantiaco-viridibus, dorsali et caudali margines versus violascentibus.

D. 4/11 vel 3/12. P. 2/15. A. 3/10. C. 2/7/2.

Synon. *Stachelloser Aufblaser aus Nagasaki* Atl. Voy. Krusenstern tab. 51 fig. 1.
Tetraödon vermiculatus T. Schl. Faun. Jap. Poiss. tab. 124 fig. 1.
Tetraödon vermicularis T. Schl. ibid. p. 278.
Mobaku Japonens.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo speciminis unici 102'''.

Aanm. Deze soort gelijkt zoodanig op *Tetraödon albo-plumbeus* Richards., dat ik er haar op den eersten oogopslag voor daarmede identisch hield. In habitus en kleurteekening beantwoordt zij volkomen daaraan, maar mijn voorwerp met een voorwerp van dezelfde grootte van *Tetraödon albo-plumbeus* Richards. vergelijkende, treft het in de

eerste plaats, dat kop en ligchaam bij laatstgenoemde veel dikker zijn en rug- en aarsvinnen, niettegenstaande zij minder stralen bezitten, breeder en stomper. De volkomene afwezigheid van huiddoorntjes doet verder bovenbeschrevene soort gemakkelijk onderkennen.

De afbeelding in de Fauna Japonica is naar een ouder exemplaar van meer dan de dubbele lengte van mijn specimen genomen. Bij de oudere exemplaren zijn zijvlek en rugvlek niet meer zigtbaar en de ronde vlekjes veranderen in slangvormige bandjes, welke de bij de jongere meer vereenigde grondkleur in talrijke eilandjes scheiden. In de Fauna Japonica zijn de vinstralen aanmerkelijk anders vermeld t. w. D. 11. P. 15. A. 10. C. 10, wat waarschijnlijk daaraan toe te schrijven is, dat de kortere enkele stralen niet medegeteld zijn.

GALEI.

Mustelus manazo Blkr.

Mustel. corpore elongato compresso, altitudine 10 fere in ejus longitudine; capite acuto $6\frac{2}{3}$ circiter in longitudine corporis; altitudine capitis 2 et paulo, latitudine $1\frac{3}{5}$ circiter in longitudine corporis; oculis membrana nictitante totum oculum tegente, diametro 2 circiter in longitudine rostri; pupilla rotunda; rostro acuto latitudine rictus paulo longiore; naribus medio rostri apicem inter et angulum oris sitis valvula anteriore triangulari; rictu valde convexo latiore quam longo; dentibus maxillis oblongo-quadratis, planis, glabris; angulo oris sulcis labialibus valde conspicuis superiore (anteriore) inferiore (posteriore) longiore latitudine rictus duplo circiter breviore; poris postmaxillaribus bene conspicuis longitudinaliter seriatis; foramine temporali vix plus ejus diametro post oculum sito; spiraculis magnis ultimo supra pinnam pectoralem; linea laterali conspicua; pinna dorsali 1^a medio pinnas pectorales inter et ventrales sita, corpore altiore, acuta, emarginata postice acutissima; dorsali 2^a tripla ejus longitudine a dorsali 1^a remota acuta emarginata vix altiore quam longa dorsali 1^a multo humiliore; pectoralibus multo minus duplo longioribus quam latis, acutis, capite brevioribus; ventralibus quadratis pectoralibus plus duplo brevioribus, aeque latis circiter ac longis; anali dorsali 2^a multo humiliore caudali multo magis quam ventralibus approximata maxima parte dorsalis 2^{ae} parti posteriori opposita, longiore quam alta, acuta, emarginata; caudali $4\frac{3}{5}$ circiter in longitudine corporis, lobo superiore lobo inferiore longiore postice oblique quadrato, lobo inferiore multo longiore quam alto acuto emarginato; appendice genitali conico-elongata sulcata angulum ventralis posteriorem non superante: colore corpore superne pinnisque viridi- vel roseo-griseo, corpore inferne albido.

Synon. *Mustelus vulgaris* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. 303 tab. P. 134. nec (auit).
Manazoo Japonens.
Habit. Nagasaki, in mari.
Longitudo 3 speciminum 360''' ad 470'''.

Aanm. Mijne drie voorwerpen behooren tot dezelfde soort, welke in de Fauna Japonica is afgebeeld onder den naam van *Mustelus vulgaris*. Ik beschouw deze soort echter als eene van *Mustelus vulgaris* MH. en *Mustelus laevis* MH. verschillende, en daarvan voornamelijk te onderkennen door het verder vaneenstaan der rugvinnen, liggende bij de japansche soort de 2e rugvin met drie maal de lengte harer basis achter de 1e rugvin, wat ook de afbeelding in de Fauna Japonica zeer goed teruggeeft. De afbeeldingen van *Mustelus vulgaris* MH. en *Mustelus laevis* MH. in de Systematische Beschreibung der Plagiostomen en de tot *Mustelus vulgaris* betrekking hebbende afbeeldingen van *Mustelus plebejus* en *Mustelus equestris* in de Iconografia della Fauna Italica van KAREL LUCIEN BONAPARTE, prins van Canino, duiden den afstand der beide rugvinnen met naauwelijks twee of slechts een weinig meer dan tweemaal de lengte van de basis der 2e rugvin aan, en het is niet vermoedelijk, dat zulks voor alle die afbeeldingen op eene fout in de voorstelling berust. Niet in de gelegenheid europesche voorwerpen van *Mustelus vulgaris* MH. met mijne voorwerpen te vergelijken, duid ik slechts het aangegeven punt aan, ten einde nadere waarnemingen hieromtrent verder kunnen beslissen.

CESTRACIONTES.

Heterodontus zebra Gray List of Fish Brit. Mus. I p. 65.

Heterod. corpore elongato parum compresso, altitudine 7 et paulo in ejus longitudine; capite tetragono obtuso 6 circiter in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{3}$ ad $1\frac{1}{4}$, latitudine $1\frac{1}{4}$ ad $1\frac{1}{5}$ in ejus longitudine; oculis diametro 5 ad $5\frac{1}{2}$ in longitudine capitis; pupilla oblonga obliqua; crista supraorbitali valde prominente; fronte depressa concava; linea rostro-frontali declivi rectiuscula, ante oculos tantum convexa; rostro obtuso oculi diametro plus duplo altiore, parte praeorali oculo breviore; foramine temporali infero vix post oculum sito plus ejus diametro ab oculo remoto; dentibus mediis maxillis tri-ad quinquelobatis, lateralibus tetragonis planis scabriusculis longi-

tudinaliter carinatis; cute cavitate oris symphyses utriusque maxillae versus in lobum magnum papillatum producta; squamis corpore bene conspicuis ex parte cruciformibus spinulis brevibus scabris; pinna dorsali corpore non vel vix altiore, duplo altiore quam basi longa, emarginata, spina postice profunde sulcata basi pinnae pectoralis posteriori opposita vel subopposita capite duplo circiter breviore; dorsali secunda plus dupla ejus longitudine a dorsali prima remota, emarginata, dorsali 1ª multo humiliore et obtusiore spina postice profunde sulcata spinae dorsali 1ªᵉ aequali; pectoralibus triangularibus acute rotundatis capite cum spiraculis vix vel non longioribus, multo longioribus quam latis; ventralibus quadratis pectoralibus plus duplo brevioribus, longioribus quam latis; anali dimidia ejus longitudine circiter post dorsalem 2ᵐ sita acute rotundata emarginata dorsali 2ª humiliore et multo breviore, caudali multo plus quam ventralibus approximata caudali $4\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis lobo supero-posteriore lobo infero-anteriore minus duplo longiore postice oblique quadrato, lobo infero-anteriore paulo longiore quam alto acute rotundata emarginato; appendice genitali conica profunde sulcata angulum ventralis posteriorem non superante; colore corpore pinnisque fuscescente-aurantiaco; corpore fasciis 10 ad 12 transversis latis fuscis, fascia 1ª oculari.

Synon. *Cestracion zebra* Gray. Zoöl. Misc. p. 5. Richds. Rep. ichth. Chin. Jap. in Rep. 15ʰ Meet. Brit. Assoc. p. 195.
Zebra Centracion Gray l. c.
Cestracion Philippi MH. Plagiost. p. 76 tabul. (nec Synon. citat.). T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 304.
Chinese Cestracion Gray List of the Specim. Fish Brit. Mus. I p. 65.
Maou wih sha vel *Mau e sha* vel *Mau i sha* Sinens.
Sasiwari Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici masculini 427'''.

Aanm. De aangehaalde voortreffelijke afbeelding in de Systematische Beschreibung der Plagiostomen is genomen naar eene in Japan vervaardigde teekening, waarvan ik eene kopie bezit. Bij de *Port Jackson Shark* Philipp. = *Cestracion Philippi* (*Squale Philipp* Lacép. Poiss. I p. 218) zou de aarsvin midden tusschen de buik- en staartvinnen gelegen zijn, terwijl ik er geene bandteekening van beschreven zie.

Pristiophorus cirratus MH. Syst. Beschr. Plag. p. 98. T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 305.

Synon. *Squalus tentaculatus* Shaw. Nat. Misc. p. 630.
Pristis cirratus Lath. Linn. Transact. II tab. 26 fig. 5 (serra) tab. 27.
Squalus anisodon Lacép. Poiss. IV p. 679.
Pristis cirrhatus T. Schl. Faun. Japon. Poiss. tab. 137.

Nogonegoo Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Hobarttown, Diemeniae, in ostiis fluminis Derwent.

Longitudo serrarum 2 ab apice usque ad nares 298''' et 320'''.

Aanm. Ik bezit twee zagen dezer soort, beide mij aangeboden door den heer Goetzee, agent der Nederlandsche Handelmaatschappij én tijdens zijne reis in Australië te Hobarttown door hem verzameld. Zij beantwoorden vrij wel aan de er reeds van gegevene afbeeldingen en beschrijvingen. Het aantal tanden, zoowel der grootere als der kleinere, verschilt bij beide zagen. De zaagdraden zijn bij de eene iets langer, bij de andere iets korter dan een derde gedeelte der zaag, gemeten van de spits tot aan de neusopening. Bij de grootste zaag zijn deze draden een weinig achter, bij de kleinere juist in het midden der zaag ingeplant, de zaag gemeten als boven. Voor de neusopening vind ik een' vrij sterken kegelvormigen doorn. Aan de ondervlakte der zagen, langs den binnenrand zoowel als den buitenrand, vind ik een aantal kleine kegelvormige spitse naar beneden gekeerde doorntjes, even talrijk als de groote zaagdoornen en een weinig voor die doornen ingeplant. Bij de grootste zaag zijn deze doorntjes het kleinst.

SQUATINORAJAE.

Rhinobatus (*Syrrhina*) *polyophthalmus* Blkr.

Rhinobat. corpore elongato depresso, latitudine supra pinnas pectorales $2\frac{3}{4}$ circiter in ejus longitudine; capite acuto $4\frac{1}{4}$ circiter in longitudine corporis; rostro acuto $6\frac{1}{3}$ in longitudine corporis, minus duplo longiore quam medio lato, processu a rostro distincto nullo, lateribus membranaceo, carina media plana non spinulosa latitudine $6\frac{1}{2}$ in ejus longitudine, sulcata, apice clavata; oculis diametro 5 circiter in longitudine rostri, diametro longitudinali $1\frac{1}{3}$ circiter distantibus; orbita antice spinulis aliquot armata; foraminibus temporalibus oculis approximatis et iis minoribus margine posteriore uni- vel bi- tuberculatis; naribus plus earum longitudine distantibus, angulis externis dimidia rostri longitudine praeorali fere distantibus, pectine radiis utroque latere p. m. 45, valvula posteriore minore apice gracili marginem narium posteriorem vix superante, basi angulum narium internum superante; sulco labiali superiore nullo, inferiore continuo; rictu rectiusculo vix undulato tota ejus longitudine a margine rostro-pectorali remoto; squamis corpore minimis vix conspicuis; linea dorsi media spinulis brevibus 40 p. m. ante dorsalem 1m; regione humero-scapulari spinulis nullis; pinnis dorsalibus forma subaequalibus vix emarginatis

acutis multo altioribus quam basi longis, dupla earum longitudine circiter distantibus, posteriore anteriore non altiore plus ejus longitudine a caudali remota; pectoralibus latissimis rotundatis; ventralibus subrhomboïdeis antice obtusis rotundatis, postice acutis; caudali acuta margine postero-inferiore convexa $7\frac{1}{2}$ circiter in longitudine corporis; corpore pinnisque pectoralibus et ventralibus superne aurantiaco-viridibus annulis oblongis et rotundis olivaceo-violaceis frequenter interruptis numerosis notatis, inferne albidis; pinnis verticalibus aurantiaco-viridibus apicem versus macula oblonga longitudinali profunde violacea.

Habit. Nagasaki, in mari.

Longitudo speciminis unici 312'''

Aanm. In habitus heeft deze soort veel van *Rhinobatus* (*Syrrhina*) *Columnae* Bonap. doch deze heeft den snuitkiel vooral aan de spits des snuits smaller de rugdoorntjes grooter en minder talrijk en mist de fraaije vlekteekening, welke laatste de onderwerpelijke soort gemakkelijk doet herkennen. In de Fauna Japonica zijn twee soorten van Rhinobatus vermeld, *Rhinobatus armatus* Gray en *Rhinobatus Schlegelii* MH., welke beide tot het subgenus *Rhinobatus* MH. behooren. *Rhinobatus Schlegelii* heeft veel van *Rhinobatus polyophthalmus* Blkr, doch mijne soort behoort door het ver binnenwaarts uitgestrekt zijn van het voorste neusklapvlies stellig tot het subgenus *Syrrhina* MH. en is ook betrekkelijk aanmerkelijk breeder over de borstvinnen, gaande de grootste breedte bij *Rhinobatus Schlegelii* MH. bijkans $3^1/_2$ maal in de lengte des ligchaams, terwijl er bij de jeugdige voorwerpen wel gesproken wordt van bruine vlekken, maar niet van de kenmerkende ocellen of ringen, waarmede mijn voorwerp zeer fraai geteekend is.

MYLIOBATIDES.

Myliobatis tobijei Blkr.

Myliob. corpore absque cauda multo minus duplo latiore quam longo; capite truncato cum rostro 5 circiter in latitudine corporis maxima; oculis diametris $2\frac{1}{4}$ circiter distantibus pupilla cordiformi; valvula nasali anteriore rictum vix superante, rostri parte praevalvulari paulo breviore, postice libera, fimbriata, angulis rotundata; rostro depresso antice rotundato rictus latitudine vix longiore; laminis dentalibus superiore latiore quam longa, inferiore longiore quam lata, dentibus hexagonis mediis plus duplo ad plus triplo latioribus quam longis; cute toto corpore pinnisque laevi; pinnis pectoralibus acutis margine anteriore convexo margine posteriore concavo et basi non vel vix longiore; pinnis ventralibus quadratis paulo latioribus quam longis angulum pectoralium

posteriorem multo superantibus; cauda gracili basi depressiuscula corpore plus duplo longiore superne pinna oblonga rotundata dupla ejus longitudine circiter a basi ventralium remota; spina caudali longissima compressa utrinque serrata curvata a basi pinnae caudae posteriore remota; appendicibus genitalibus angulum ventralium multo superantibus (1); corpore pinnisque superne cupreo-olivaceis inferne albidis; pectoralibus inferne apicem versus aurantiacis; cauda post spinam nigricante.

Synon. *Myliobatis aquila* T. Schl. Faun. Jap. Poiss. p. 310.

Tobijei Japonens.

Habit. Nagasaki, in mari.

Latitudo speciminis unici feminini 230‴.

Aanm. De beroemde schrijvers der Fauna Japonica houden deze soort voor dezelfde als *Myliobatis aquila* Risso. Ik kan mij met dit gevoelen niet vereenigen. Raadpleeg ik de beschrijving van *Myliobatis aquila* in de Systematische Beschreibung der Plagiostomen, dan zie ik daar aangeteekend, dat de tanden der middelste kaakreijen 4 tot 6 maal breeder zijn dan lang, dat de voorste rand der borstvin een derde langer is dan de achterand, dat de buikvinnen wat langer zijn dan breed en de staart slechts *bijna* tweemaal langer is dan het ligchaam. Deze kenmerken duiden reeds op een soortelijk verschil van mijne voorwerpen, met de exemplaren, welke de heeren J. Müller en Henle hebben beschreven. Maar het komt mij voor, dat ook in de Europesche zeeën meerdere soorten van Myliobatis bestaan en meerderen der sijnonijmen van de heeren Müller en Henle tot andere soorten te brengen zijn. Om van de afbeeldingen der oude schrijvers niet te spreken, op welker naauwkeurigheid te veel af te dingen valt, wijs ik slechts op de afbeeldingen van *Myliobatis bovina* Geoffr. in het groote werk over Egypte en op de afbeelding van *Myliobatis aquila* Risso van den heer Richard Thomas Lowe in zijne History of the Fishes of Madeira waar de rugvin boven de basis der buikvinnen begint, op de afbeelding van *Myliobatis noctula* Bonap. in de Iconografia della Fauna Italica waar de rugvin met naauwelijks hare lengte achter de basis der buikvinnen begint, de snuit uiterst stomp en kort

(1) Deze opgave van de geslachtsaanhangsels is genomen naar eene in mijn bezit zijnde in Japan gemaakte afbeelding, naar eene kopie van welke de aangehaalde afbeelding in de Fauna Japonica genomen is. Deze afbeelding vertoont een staartdoorn meer dan mijn voorwerp maar stelt zonder twijfel dezelfde soort voor.

is en de borst- en buikvinranden gedoornd zijn, en voorts op de afbeelding van *Myliobatis aquila* Bonap. in hetzelfde werk, waar het ligchaam met dwarsche banden geteekend is, de snuit spits en het gedeelte er van dat voor de neusgaten ligt wel dubbel zoo lang is als het voorste neusklapvlies, terwijl er de rugvin ongeveer tegen over den achterrand der basis van de buikvinnen begint.

Ik ben daarom van meening, niet alleen dat de Japansche Myliobatis eene eigene soort voorstelt, maar dat de Europesche zeeën meerdere soorten bevatten, welke nog nader dienen bepaald te worden.

Scripsi Calendis Januarii et Februarii MDCCCLIV.

Fig 1.

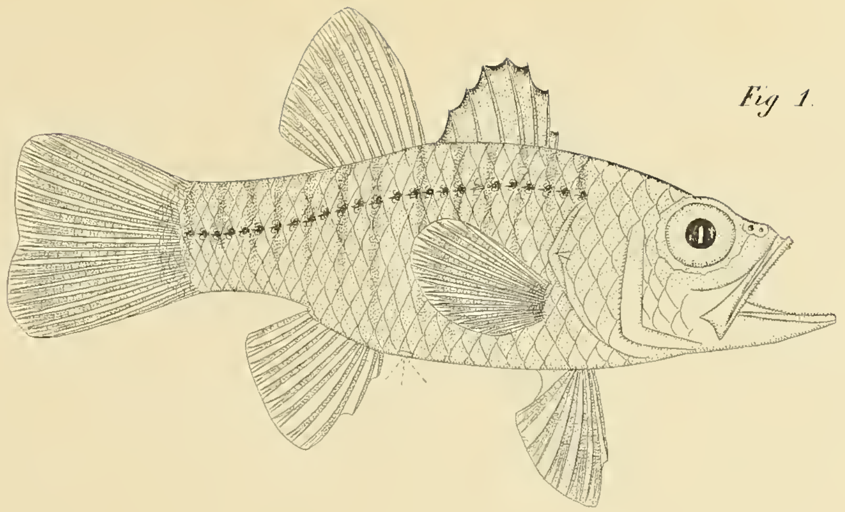

Fig 2.

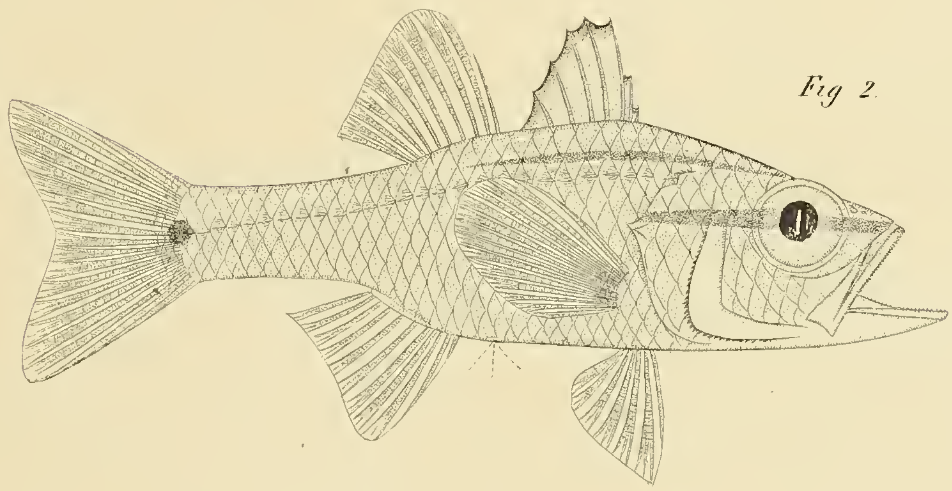

Fig 3

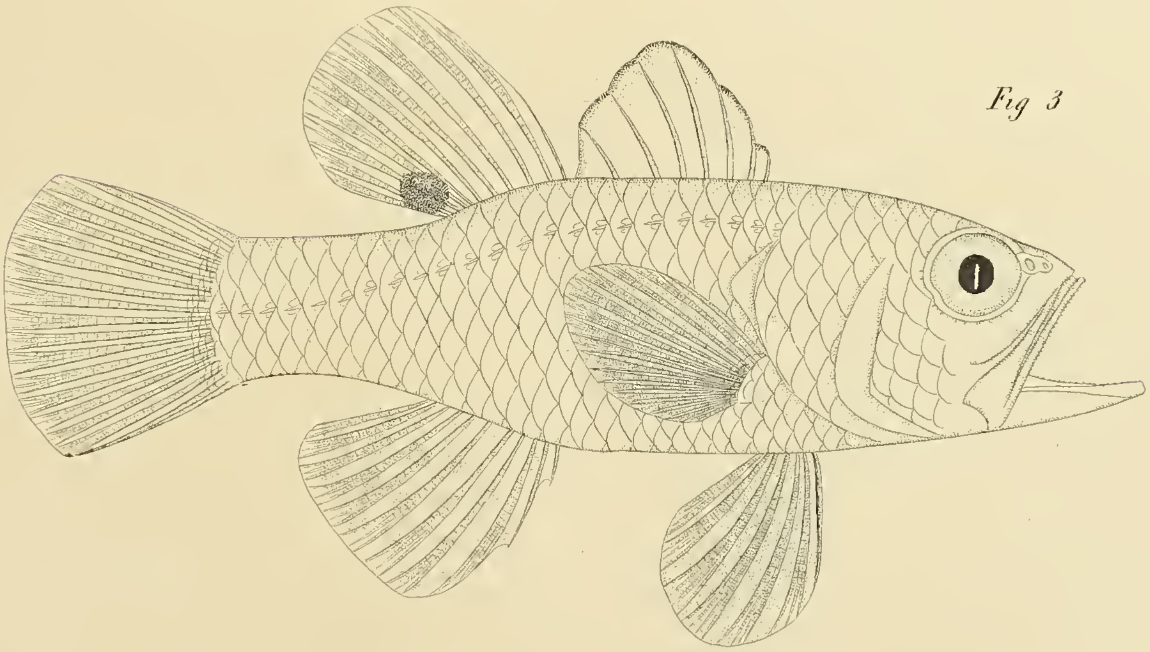

Fig 1. *Apogon lineatus* T. Schl. Fig. 2. *Apogon semilineatus* T. Schl.
Fig. 3 *Apogonichthys carinatus* Blkr.

Lith. der Gouv. Batavia. 1855. S Courtin. del. Wiemans. Lith.

Fig. 1.

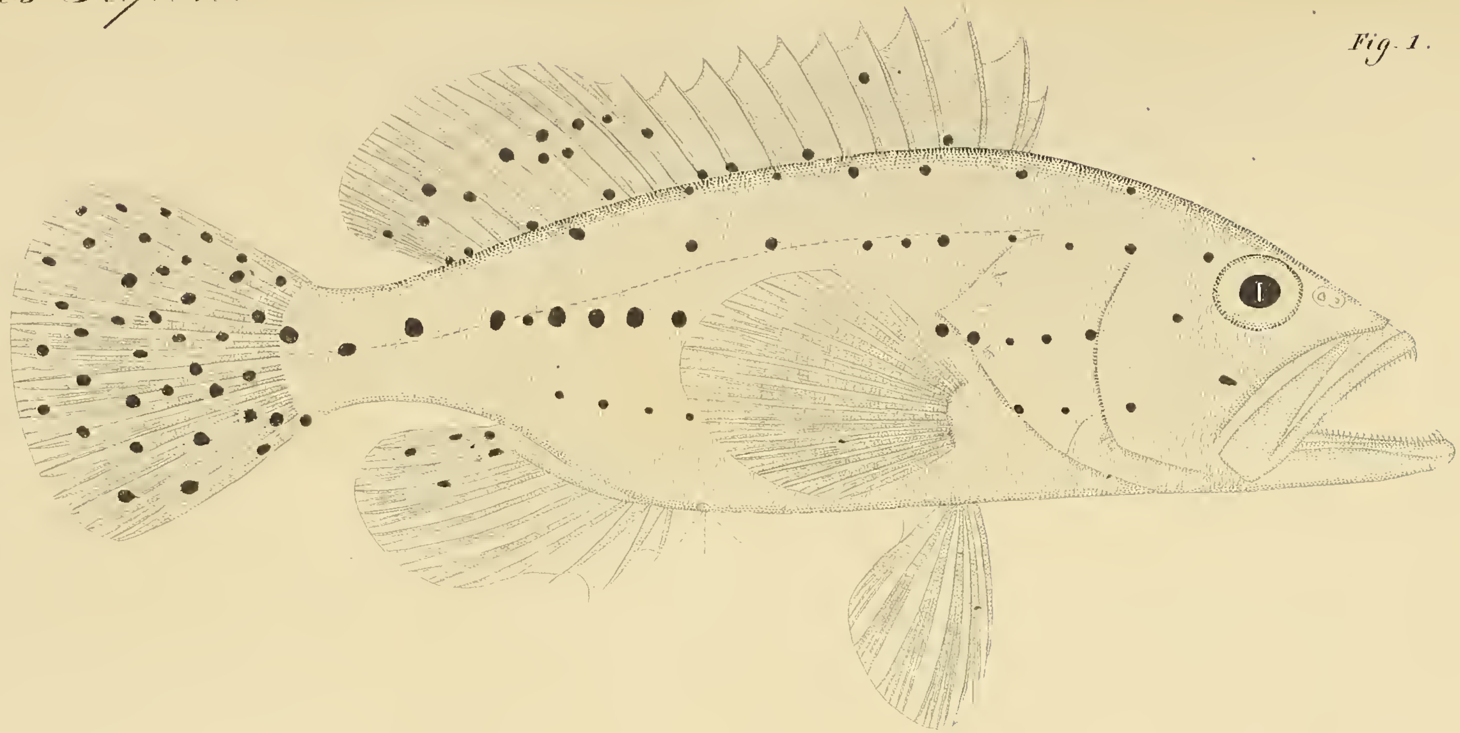

Fig. 2.

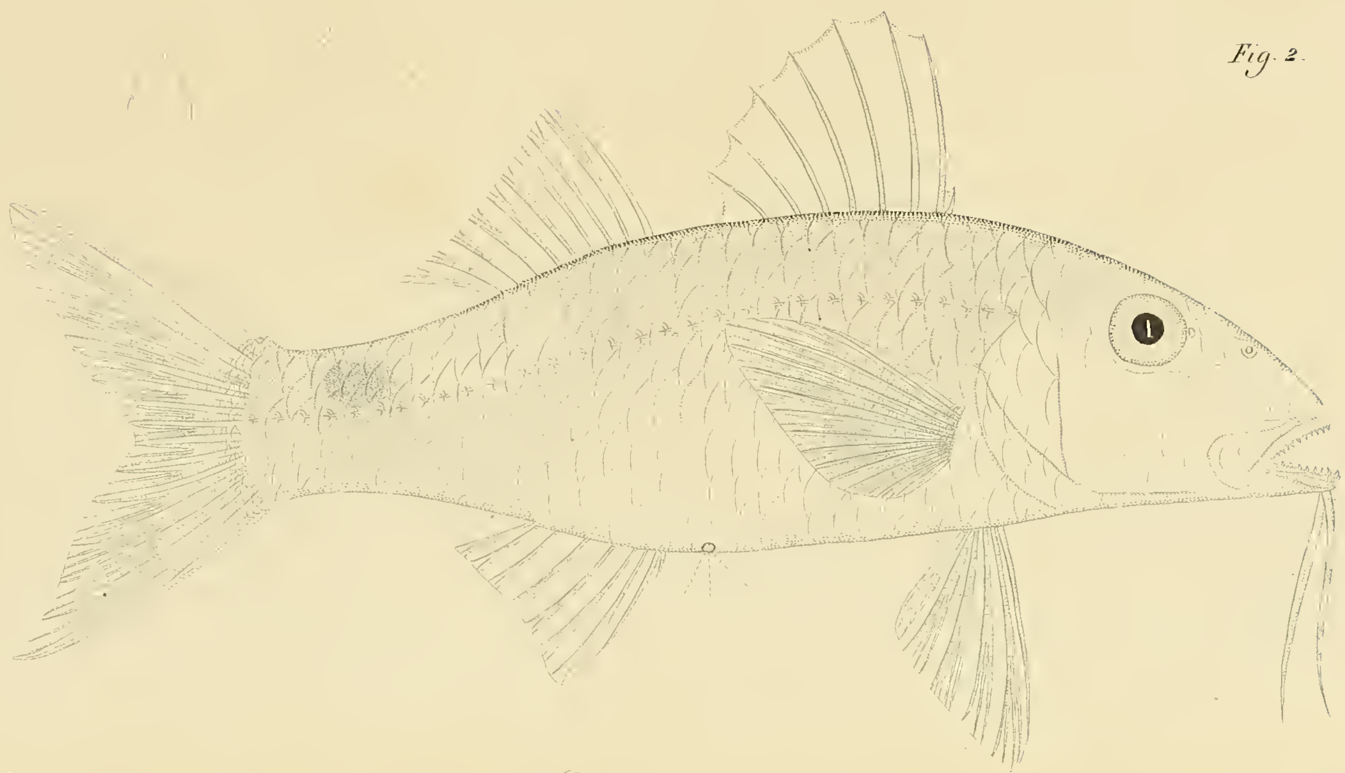

Fig. 1. Serranus epistictus T. Schl. Fig. 2. Upeneus spilurus Blkr.

Lith. der Genie Batavia 1855 S. Courtin del. M. L. Huart Lit.

Fig: 1

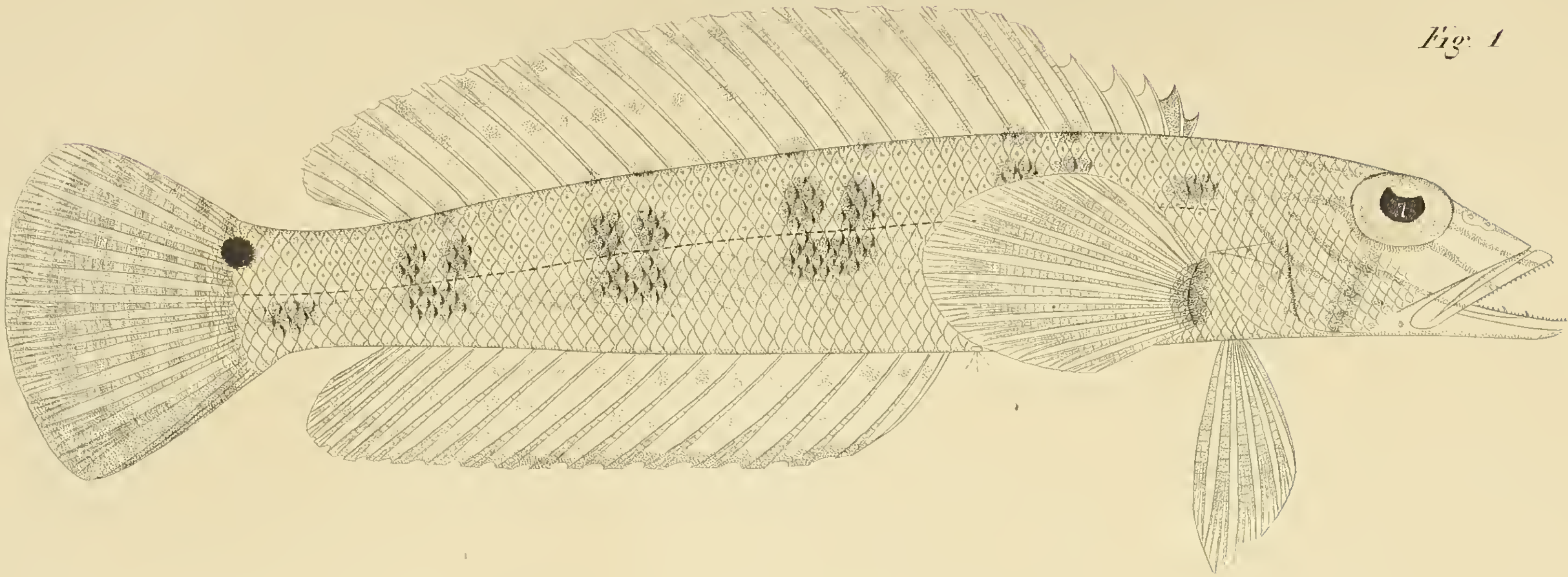

Fig 2.

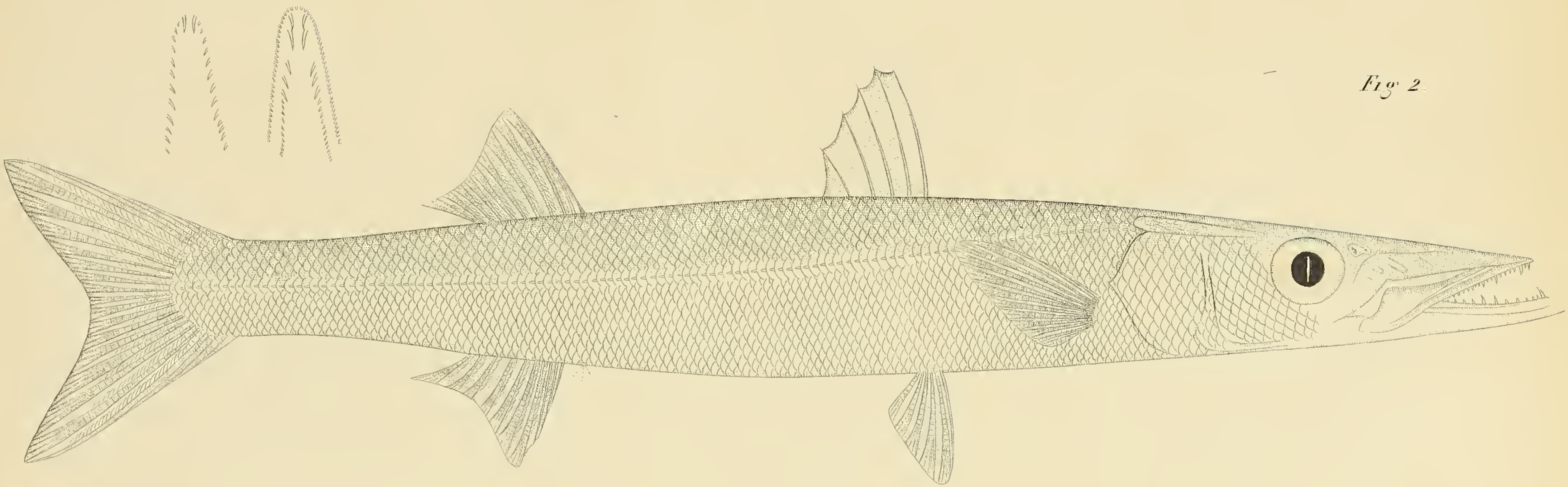

Fig 1. Percis sexfasciata T. Schl. Fig. 2. Sphyraena japonica C V.

Lith der Gouv. Batavia. 1855. S. Courtin del. Wiemans Lith.

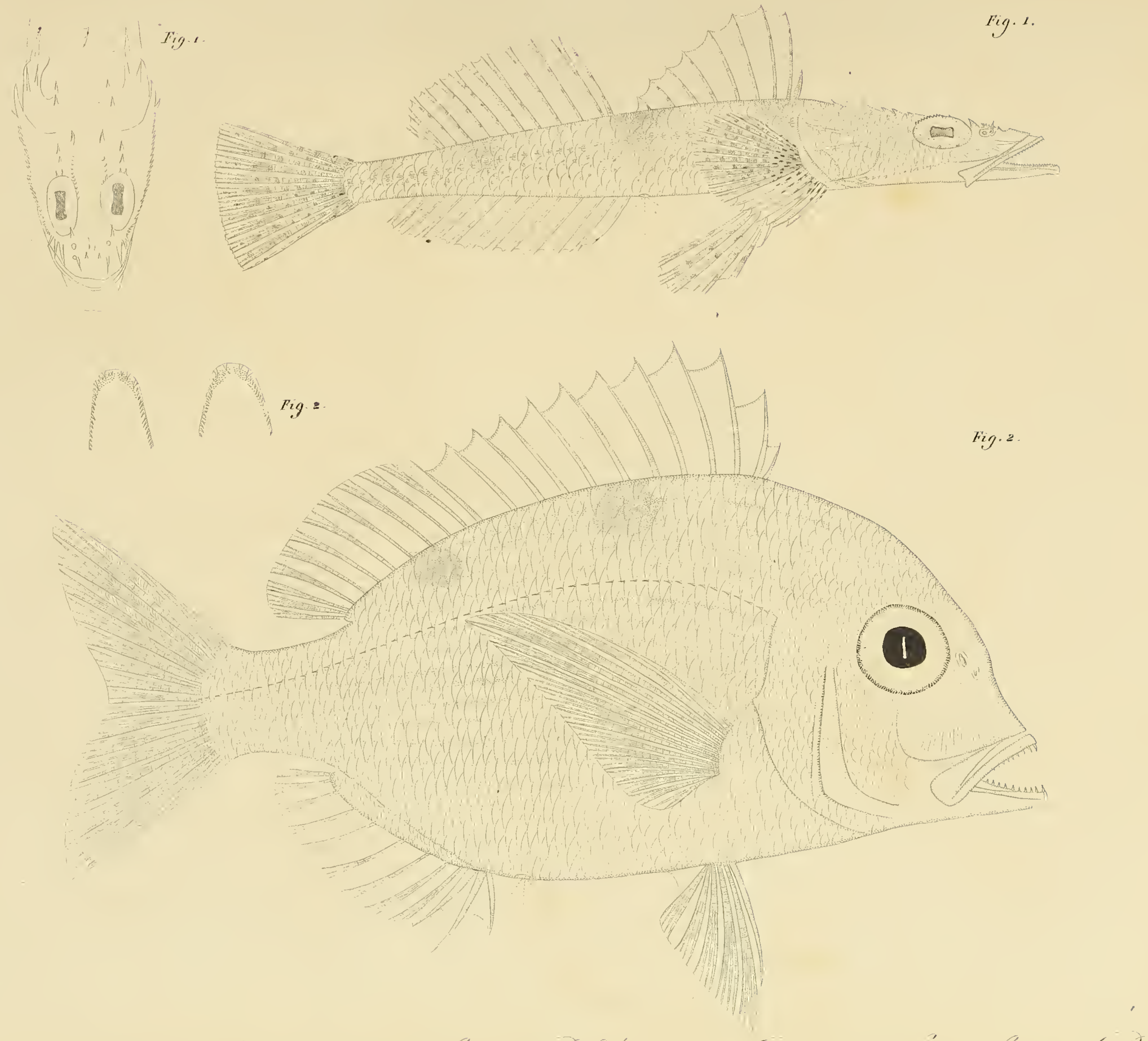

Fig. 1. Platycephalus macrolepis Blkr. Fig. 2. Dentex hypselosoma Blkr.

Lith. de Gent. Batavia 18.. J. Courten del. M. L. Huart Lit.

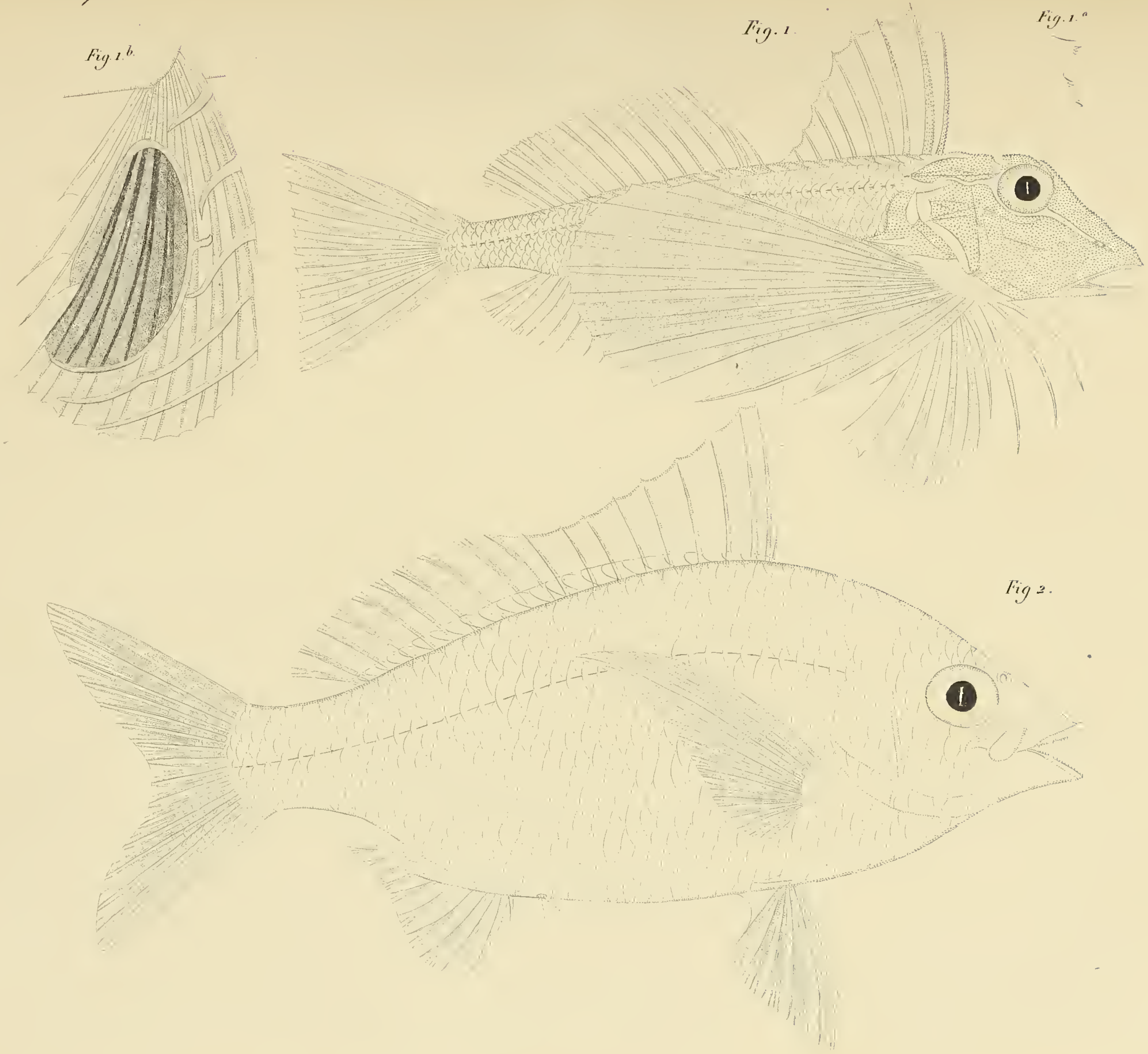

Fig. 1. Prionotus japonicus Blkr 1a. rostri ap. superi 1b pinn. pector. post. Fig. 2. Gerres japonicus Blkr.

Lith. dir. Jonie Batavia 185. S. Courtin del. M. L. Huart. Lith

Lethrinus nematacanthus Blkr.

Lith. der Genie. Batavia 1855 — S. Courtin del. — M. L. Huart Lith.

Fig. 1.

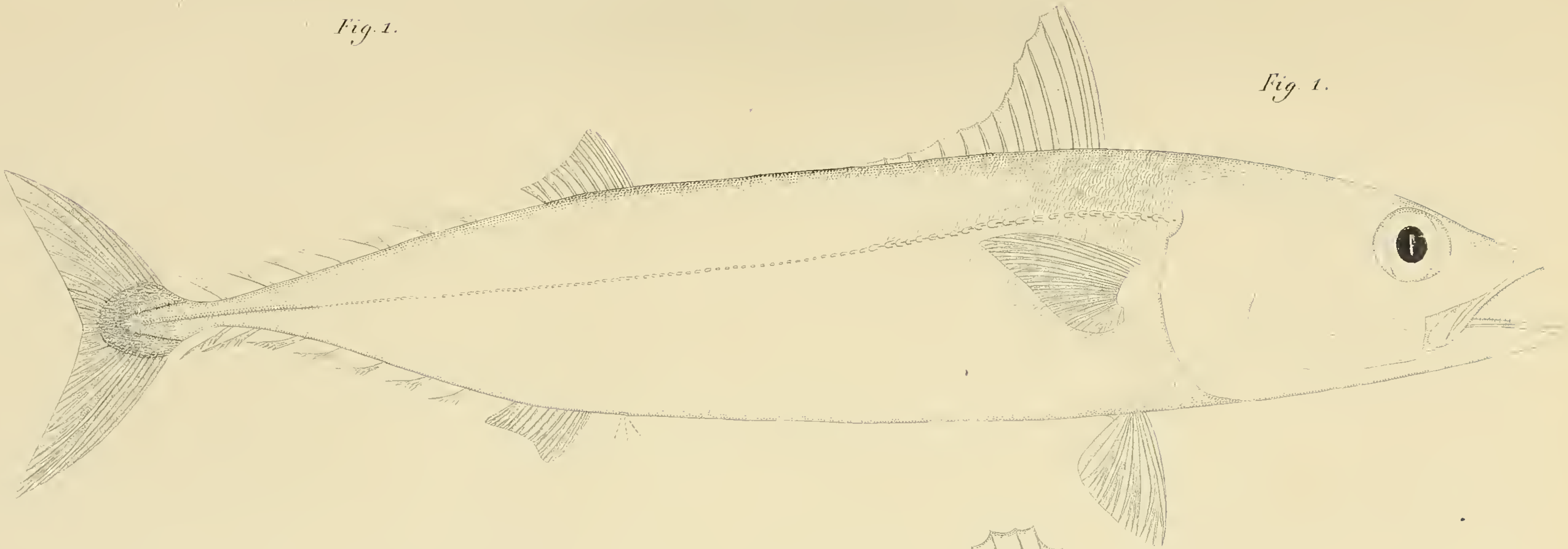

Fig. 2.

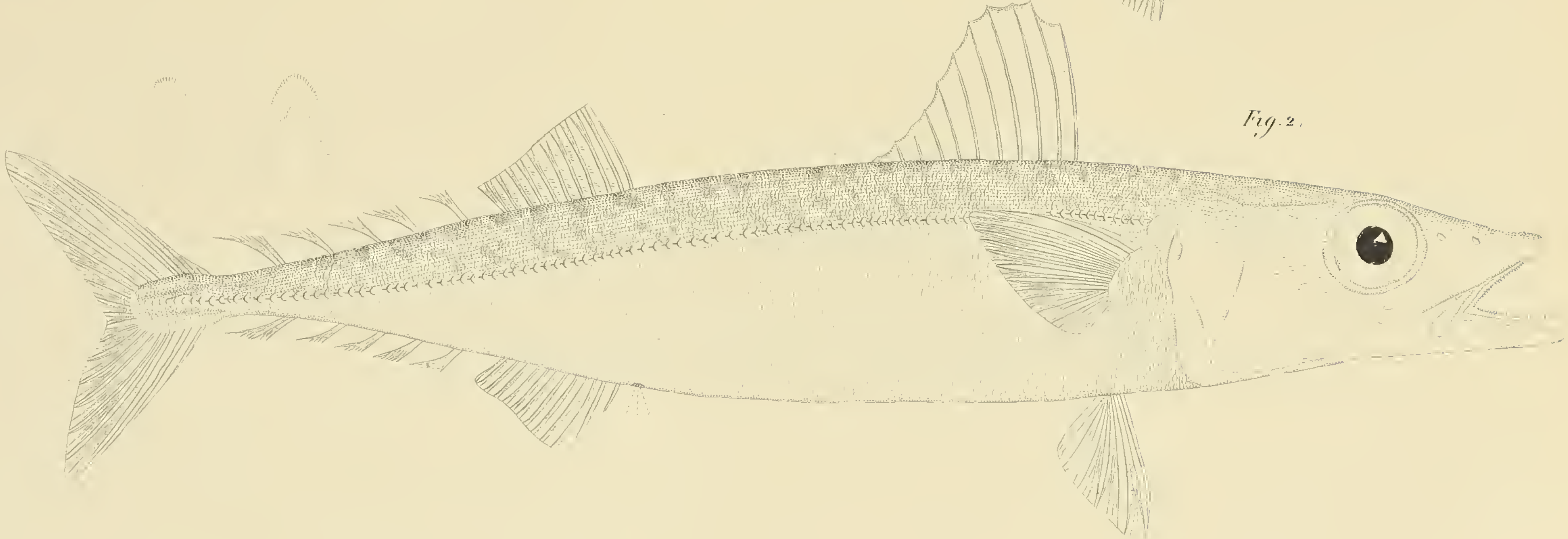

Fig. 1. Auxis tapeinosoma Blkr. Fig. 2. Scomber tapeinocephalus Blkr.

Lith. der Gent. Batavia 18..

S. Courtin del.

M. L. Hiart Lit.

Fig. 2.

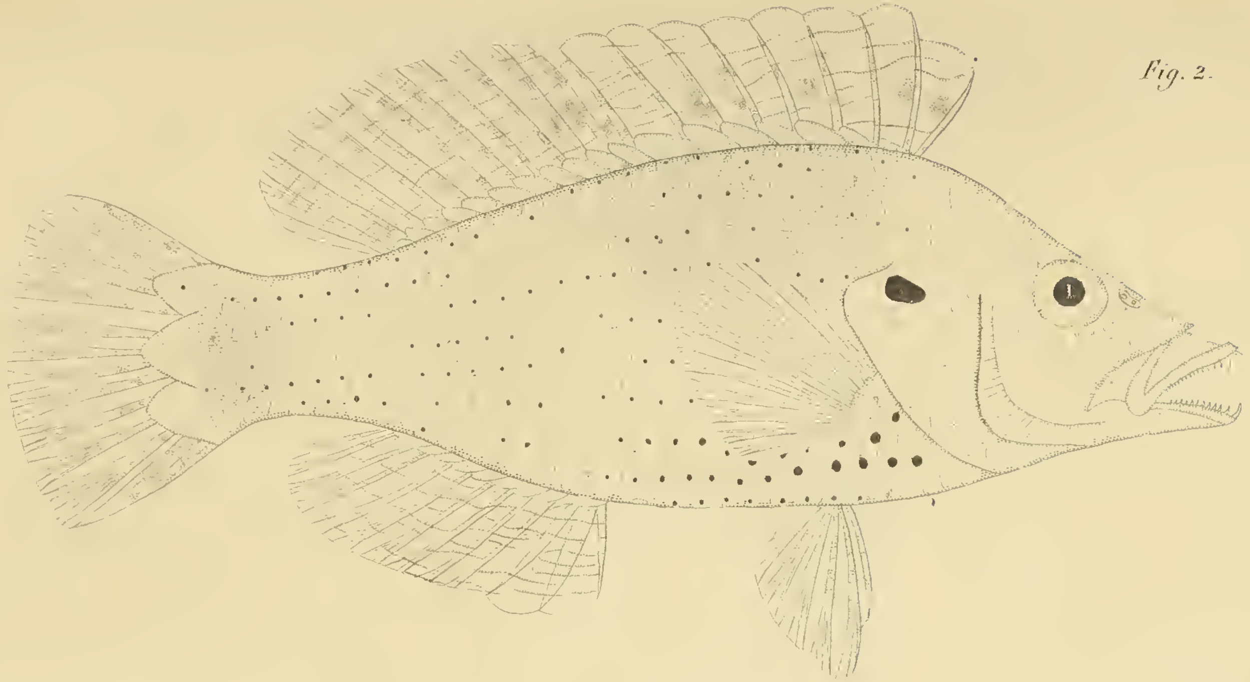

Fig. 1.

Fig. 1. Selar japonicus Blkr. Fig. 2. Crenilabrus spilogaster Blkr.

Lit. v. der Genie Batavia.

S. Courtin del.

M. L. Huart Lit.

INDEX

SPECIERUM PISCIUM IN VOLUMINIBUS XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV ET XXVI ACTORUM SOCIETATIS ARTIUM ET SCIENTIARUM BATAVIENSIS DESCRIPTARUM,

ADJECTIS CITATIONIBUS UBI DESCRIPTIONES BLEEKERIANAE RECENTIORES EMENDATAEQUE REPERIUNTUR.

---

179 Dentex setigerus CV., ibid. XXV Nalez. Ichth. Jap. p. 32.
180 » taeniopterus CV., ibid. XXIII Spar. p. 11.
181 » tambulus CV., ibid. p. 12.
182 » tolo CV., ibid. p. 13.
183 Lethrinus haematopterus T. Schl., ibid. XXVI Nieuwe Nalez. Ichth. Jap. p. 91.
184 » harak Rüpp., ibid. XXIII Spar. p. 15.
185 » leutjanus CV.?, ibid. p. 14.
186 » mahsenoides CV.?, ibid. p. 15.
187 » nematacanthus Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 90, Nat. T. Ned. Ind. VI p. 403.
188 » opercularis CV., ibid. XXIII Spar. p. 14.
189 » rostratus K. v. H., ibid. p. 13.
190 Caesio chrysozona K. v. H., ibid. XXIII Maen. p. 9.
191 » coerulaureus Lac., ibid. p. 8.
192 » erythrogaster K. v. H., ibid. p. 9.
193 » pinjalo Blkr, ibid. p. 101. Nat. T. Ned. Ind. I p. 103.
194 Emmelichthys leucogrammicus Blkr, ibid. XXIII Maen. p. 10, Nat. T. Ned. Ind. I p. 103.
195 Ditrema Temminckii Blkr, ibid. XXV Nalez. Ichth. Jap. p. 33.
196 Gerres abbreviatus Blkr, ibid. XXIII Maen. p. 11. Nat. T. Ned. Ind. I p. 103.
197 » equula T. Schl., ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 92.
198 » filamentosus CV., ibid. XXIII Maen p. 10.
199 » japonicus Blkr, ibid. XXIII Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 93. Nat. T. Ned. Ind. VI p. 401.
200 » oyena CV.? ibid. XXIII Maen. p. 12.
201 » poetie CV., ibid. p. 11.
202 Pentaprion gerreoides Blkr, ibid. p. 13. Nat. T. Ned. Ind. I p. 105.
203 Anabas scandens CV., ibid. XXIII Doolh. Kieuw. p. 8.
204 Helostoma Temminckii K. v. H., ibid. p. 9.
205 Polyacanthus Hasseltii CV., ibid. p. 9.
206 Osphromenus olfax Comm., ibid. p. 10.
207 Colisa vulgaris CV., ibid. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 94.
208 Trichopus striatus Blkr, ibid. XXII Doolh. Kieuw. p. 11. Nat. T. Ned. Ind. I p. 107.
209 » trichopterus CV., ibid. XXIII Doolh. Kieuw. p. 10.
210 Betta trifasciata Blkr, ibid. p. 12, ibid. Ichth. Midd. Oost-Java p. 14, Nat. T. Ned. Ind. I p. 107.
211 Ophicephalus lucius K. v. H. ibid. XXIII Doolh. Kieuw. p. 13.
212 » marginatus CV., ibid. p. 14.
213 » micropeltes K. v. H., ibid. p. 12.
214 » punctatus Blkr., ibid. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 95.
215 » striatus Bl. ibid. XXIII Doolh. Kieuw. p. 13.
216 Chaetodon chrysozonus K. v. H., ibid. XXIII Chaetod. p. 17.
217 » collare Blkr, ibid. p. 19.
218 » oligacanthus Blkr, ibid. p. 16., Nat. T. Ned. Ind. I p. 105.
219 » octofasciatus Bl, Verh. Bat. Gen. XXIII Chaet. p. 16.
220 » princeps CV., ibid. p. 19.

221 Chaetodon strigatus Langsd., ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 94.
222 » vagabundus Blkr, ibid. XXIII Chaet. p. 18.
223 » virescens CV., ibid. p. 17.
224 » vittatus Blkr. Schn., ibid. p. 18.
225 Chelmon longirostris CV., ibid. p. 20.
226 » rostratus CV., ibid. p. 20.
227 Heniochus macrolepidotus CV., ibid. p. 21.
228 » monoceros CV., ibid. p. 21.
229 Zanclus cornutus CV., ibid. p. 22.
230 Taurichthys varius CV., ibid. p. 25.
231 Ephippus orbis CV., ibid. p. 22.
232 Drepane punctata CV. = Drepane longimana CV., ibid. p. 23.
233 Scatophagus argus CV., ibid. p. 24.
234 Holacanthus annularis Lac., ibid. p. 26.
235 » sexstriatus K. v. H., ibid. p. 25.
236 » mesoleucos Lac., ibid. p. 26.
237 Platax batavianus CV., ibid. p. 28.
238 » gampret Blkr, ibid. p. 29, Nat. T. Ned. Ind. I p. 105.
239 » teira CV., = Platax xanthopus Blkr, ibid. XXIII Chaet p. 28, Nat. T. Ned. Ind. p. 105.
240 » vespertilio Cuv. = Platax Blochii CV., ibid. XXIII Chaet. p. 27.
241 Psettus rhombeus CV., ibid. p. 29.
242 Pempheris mangula CV., ibid. p. 30.
243 » moluca CV., ibid. p. 30.
244 Toxotes jaculator CV., ibid. p. 31.
245 Amphacanthus corallinus CV., ibid. XXIII Teuth. p. 11.
246 » dorsalis CV., ibid. p. 9.
247 » fuscescens CV., ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 106.
248 » guttatus Bl. Schn., ibid. XXIII Teuth. p. 10.
249 » javus CV., ibid. p. 9.
250 » vermiculatus CV., ibid. p. 11.
251 » virgatus CV., ibid. p. 11.
252 Acanthurus matoïdes CV., ibid. p. 12.
253 » pentazona Blkr, ibid. p. 13, Nat. T. Ned. Ind. I p. 107.
254 » triostegus CV., Verh. Bat. Gen. XXIII Teuth. p. 13.
255 Rhynchobdella ocellata CV., ibid. XXIII Notacanth. p. 5.
256 Mastacembelus armatus CV. ibid. XXV Nalez. Ichth. Beng. p. 97.
257 » erythrotaenia Blkr, ibid. XXIII Notac. p. 6.
258 » pancalus CV., ibid. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 98.
259 » unicolor K. v. H. ibid. XXIII Notac. p. 5.
260 Scomber brachysoma Blkr, ibid. XXIV Makr. p. 34, Nat. T. Ned. Ind. I p. 356.
261 » kanagurta CV., ibid. XXIV Makr. p. 34.
262 » janesaba Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 96., Nat. T. Ned. Ind. VI p. 405.

426 Premnas biaculeatus Blkr = Premnas semicinctus CV = Premnas trifasciatus CV., Verh. Bat. Gen. XXI Labr. cten. p. 7, 9. Nat. T. Ned. Ind. VI p. 105.
427 Pomacentrus vanicolensis CV, = Pristotis fuscus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Ichth. Bali p. 9.
428 Dascyllus trimaculatus Rüpp. = Dascyllus niger Blkr, ibid. XXI Labr. cten. p. 10
429 Glyphisodon antjerius CV. = Glyphis. biocellatus CV. = Glyph. Rossii Blkr, ibid. p. 28, Nat. T. Ned. Ind. IV p. 286, VII p. 48, VIII p. 454.
430 » aureus K. v. H., Verh. Bat. Gen. XXI Labr. cten.
431 » Behnii Blkr, ibid. p. 25.
432 » bengalensis CV., ibid. p. 11.
433 » coelestinus CV., ibid. p. 15.
434 » leucogaster Blkr, ibid. p. 26.
435 » melas K. v. H., ibid. p. 23.
436 » phaiosoma Blkr, ibid. XXII Ichth. Bali. p. 9.
437 » quadrifasciatus Blkr, ibid. XXI Labr. cten. p. 17 (an ead. ac Gl. trifasciatus Blkr?).
438 » sordidus CV., ibid. p. 16.
439 » trifasciatus Blkr, ibid. p. 19.
440 » unimaculatus CV. = Glyph. balinensis Blkr, ibid. XXII Ichth. Bali p. 9. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 284.
441 » waigiensis CV., Verh. Bat. Gen. XXI Labr. cten. p. 13. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 484.
442 Heliases cinerascens CV., Verh. Bat. Gen. XXI Labr. cten. ibid. p. 31.
443 Cossyphus japonicus Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 114.
444 » macrodon Blkr, ibid. XXII Gladsch. Labr. p. 10.
445 » mesothorax CV., ibid. p. 13.
446 Tautoga melapterus CV., ibid. XXII p. 16 = Tautoga ....? ibid. p. 17.
447 Duymaeria spilogaster Blkr = Crenilabrus spilogaster Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Verh. Bat. Gen. Jap. p. 113, Nat. T. Ned. Ind. VI p. 416.
448 Julis (Julis) cupido T. Schl., Verh. Bat. Gen. XXII Gladsch. Labr. p. 29.
449 » (») lunaris CV., ibid. p. 28.
450 » (Halichoeres) binotopsis Blkr, bid. XXII Ichth. Bali p. 7, Nat. T. Ned. Ind. III p. 731.
451 » (») Cuvieri Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Gladsch Labr. p. 24.
452 » (») Harloffii Blkr, ibid. p. 22.
453 » (») mola Cuv. = Julis (Halichoeres) notophthalmus Blkr, ibid. p. 22.
454 » (») miniatus K. v. H., ibid. XXII Ichth. Bali p. 8. Act. Soc. Scient Ind. Neêrl. I Vissch. Amb. p. 60.
455 » (») modestus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Gladsch. Labr. p. 26.
456 » (») pardaleocephalus Blkr, ibid. XXII Ichth. Bali. p. 8.
457 » (») phekadopleura Blkr, ibid. p. 8.
458 » (») Schwarzii Blkr, ibid. p. 7.
459 Cheilinus chlorurus Blkr = Sparus chlorurus Bl. = Cheilinus guttatus Blkr, ibid. XXII Gladsch. Labr. p. 36.
460 » fasciatus CV., ibid. p. 31.
461 » radiatus Blkr = Cheilinus diagrammus CV. Blkr, ibid. p. 38.
462 » trilobatus CV., ibid. p. 34.
463 Epibulus insidiator CV., ibid. p. 40.

626 Sardinella clupeoïdes Blkr, ibid XXIV Har. p. 19, Nat. T. Ned. Ind. III p. 773.
627 » leiogaster CV., Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 18.
628 Pellona amblyuropterus Blkr, ibid. p. 21
629 » brachysoma Blkr, ibid. p. 22.
630 » ditchoa CV., ibid. p. 24.
631 » Grayana CV., ibid. p. 25.
632 » Hoevenii Blkr, ibid. p. 26, Nat. T. Ned. Ind. IV p. 712.
633 » pristigastroïdes Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 20.
634 » Russellii Blkr, ibid. p. 23, Nat. T. Ned. Ind. III p. 72.
635 » Schlegelii Blkr, Verh. Bat. Gen. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 118, Nat. T. Ned. Ind. VI p. 48.
636 » xanthopterus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 49, Nat. T. Ned. Ind. II p. 439.
637 Pristigaster tartoor CV., Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 25.
638 Rogenia argyrotaenia Blkr, ibid. p. 26., Nat. T. Ned. Ind. III p. 457.
639 Spratella fimbriata CV., Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 27.
640 » kowala Blkr, ibid. p. 28, Nat. T. Ned. Ind. II p. 492.
641 » pseudopterus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 50., Nat. T. Ned. Ind. III p. 432.
642 » tembang Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 28, Nat. T. Ned. Ind. III p. 774.
643 Spratelloïdes argyrotaenia Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 29., Nat. T. Ned. Ind. III p. 457.
644 Clupalosa bulan Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Ichth. Madur. p. 12, XXIV Har. p. 30.
545 Meletta Schrammii Blkr, = Alausa Schrammii Blkr, ibid. XXII Ichth. Bali p. 11, XXIV Har. p. 30.
646 Alausa brevis Blkr, ibid. XXIV Har. p. 35.
647 » ctenolepis Blkr, ibid. p. 32, Nat. T. Ned. Ind. III p. 74.
648 » ilisha Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 35.
649 » kanagurta Blkr, ibid. p. 34.
650 » macrurus Blkr, ibid. p. 31.
651 » melanurus CV., ibid. XXII Ichth. Bali p. 10. ibid. XXIV Har. p. 32.
652 » microlepis Blkr, ibid. XXV Nalez. Ichth. Beng. p. 146.
653 Engraulis Brownii CV., ibid. XXIV Har. p. 39.
654 » crocodilus Blkr, ibid. p. 35, Nat. T. Ned. Ind. I p. 15.
655 » Dussumieri CV. Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 43.
656 » encrasicholoides Blkr, ibid. p. 37, Nat. T. Ned. Ind. III p. 173.
657 » Grayi Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Har. p. 41, Nat. T. Ned. Ind. II p. 492.
658 » japonicus T. Schl., Verh. Bat. Gen. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p, 119.
659 » melanochir Blkr, ibid. XXII Ichth. Mad. p. 13, XXIV Har. p. 36.
660 » mystacoïdes Blkr = Thryssa porava Blkr, ibid. XXII Ichth. Madur. p. 14, XXIV Har. p. 42.
661 » mystax CV., ibid. XXIV Har. p. 43.
662 » rhinorhynchos Blkr = Engraulis kammalensis Blkr, ibid. XXII Ichth. Madur. p. 13, XXIV Har. p. 41, Nat. T. Ned. Ind. IV p. 434.
663 » Russelli Blkr = Engraulis balinensis Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Ichth. Bali p. 11?, XXIV Har. p. 38.

742 Ophisurus MacClellandi Blkr, ibid. p. 33.
743 » macrochir Blkr, ibid. p. 26. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 446.
744 » macrorhynchos Blkr, Verh. B. G. XXV Nal Ichth. Jap. p. 54, ib. XXV Muraen. p. 28.
745 » maculosus Cuv., ibid. XXV Muraen. p. 29. Nat. T. Ned. Ind. II p. 258.
746 » potamophilus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 68, Nat. T. Ned. Ind. V p. 458.
747 » rutidoderma Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 30.
748 » rutidodermatoïdes Blkr, ibid. p. 31.
749 » Schaapii Blkr, ibid. p. 53. Nat. T. Ned. Ind. III p. 735.
750 Leiuranus Lacepedii Blkr, Verh. Bat Gen. XXV Muraen p. 36.
751 Dalophis marmorata Blkr, ibid. p. 37. Nat. Ned. Ind. VII p. 100.
752 » moluccensis Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV p. 70., Nat. T. N. Ind. V p. 246.
753 » polyophthalmus Blkr, ibid. p. 69, ibid. IV p. 299.
754 Muraenichthys gymnopterus Blkr, = Muraena gymnopterus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 52, 71. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 506.
755 Muraena Blochii Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 49. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 102.
756 » Boschii Blkr. Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 52. Nat. T. Ned. Ind. VII. p. 103.
757 » cancellata Richds., Verh. B. G. XXV Mur. p. 74, Nat. T. N. I. V p. 531 jun? VIII p. 326.
758 » ceramensis Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 51, Nat. T. Ned. Ind. III p. 297.
759 » isingteena Richds. = Mur. isingleenoïdes Blkr, V.B.G. XXV Mur. p. 48. N.T.N. I. IX p. 277.
760 » lita Richards., Verh. B. G. XXV Mur. p. 47. Nat. T. N. Ind. III p. 294, X p. 383.
761 » micropterus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 50. Nat. T. Ned. Ind. III p. 298.
762 » minor T. Schl., Verh. Bat. Gen. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. 123.
763 » Pfeifferi Blkr, ibid. XXV Mur. p. 72. Nat. T. Ned. Ind. V p. 173 (An. Muraea lita Richds. var.?).
764 » polyuranodon Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 75. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 248.
765 » prosopeion Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 73. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 300.
766 » pseudothyrsoïdea Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 44. Nat. T. Ned. Ind. III p. 778.
767 » Richardsonii Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 45. Nat. T. Ned. Ind. III p. 296.
768 » scoliodon Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Muraen. p. 45. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 100.
769 » schismatorhynchos Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 71. Nat. T. N. Ind. IV p. 301.
770 » tessellata Richds., Verh. Bat. Gen. XXV Mur. p. 74. Nat. T. Ned. Ind. V p. 530.
771 » tile Cant., Verh. B. G. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 159. Nat. T. N. Ind. IX p. 427.
772 » Troschelii Blkr = Muraena grisea Cuv? Blkr, Verh. B. G. XXII Ichth Bali p. 11, XXV Mur. p. 46. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 101.
773 » variegata J. R. Forst. Richds., V. B. G. XXV Mur. p. 47. Nat. T. N. I. III p. 295.
774 Ophisternon bengalensis McCl. = Symbranchus immaculatus Cant. Blkr (nec Bl.) Verh. B. Gen. XXV Muraen. p. 57 = Tetrabranchus microphthalmus Blkr, Nat. T. N. I. II p. 69, III p. 438.
775 Monopterus javanensis Lac., Verh. B. G. XXIII Ichth. M. O. Java p. 22, ib. XXV Mur. Symbr. p. 59.
776 Amphipnous cuchia J. Müll. ibid. XXV Mur. Symbr. p. 61.
777 Gastrophysus alboplumbeus Blkr = Tetraödon patoca Ham. Buch. Blkr ol. ibid. XXIV Blootk p. 11. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 104.
778 » lunaris J. Müll. = Tetraodon lunaris Cuv., Verh. Bat. Gen. XXIV Blootk. p. 12
779 » oblongus J. Müll. = Tetraodon oblongus Blkr, ibid. p. 12.

780 Gastrophysus vermicularis Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p 125.
781 Arothron calamara J. Müll. = Tetraodon calamara Russ. ibid. XXIV Blootk. p. 15.
782 » calamaroïdes Blkr = Tetraodon calamaroïdes Blkr, ibid. p. 16. Nat. T. Ned Ind. I p. 96.
783 » ? cutcutia Blkr = Tetraodon cutcutia Buch., Verh. Bat. Gen. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 160.
784 » firmamentum Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 124.
785 » hypselogeneion Blkr = Tetraödon hypselogeneion Blkr, ibid. XXIV Blootk. p. 24. Nat. T. Ned. Ind. III p. 300.
786 » kappa Blkr = Tetraödon kappa Russ. p. 25., fig. 16. Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 13. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 160, Nat. T. Ned. Ind. III p. 301.
787 » laterna Blkr = Tetraödon laterna Richds., Verh. B. Gen XXIV Blootk. p. 23, Nat. T. Ned. Ind. III p. 299.
788 » leiurus Blkr = Tetraödon leiurus Blkr, Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 22. Nat. T. Ned. Ind. I p. 97, III p. 440.
789 » palembangensis Blkr = Tetraödon palembangensis Blkr, Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 25. Nat. T. Ned. Ind. III p. 605.
790 » potamophilus Blkr = Tetraödon potamophilus Blkr, Verh. B. Gen. XXII Ichth. Madur. p. 16, XXIV Blootk. p. 17.
791 » reticulatus Blkr = Tetraödon reticulatus Blkr, ibid. XXII Ichth. Madur. p. 16, XXIV Blootk. p. 18.
792 » scaber Blkr = Tetraödon Kunhardtii Blkr = Tetraödon aspilos Blkr, ibid. XXIV Blootk. p. 17, 22, 23. Nat. T. Ned. Ind. II p. 495, I p. 97, III p. 79.
793 » testudineus J. Müll. = Tetraödon testudineus Bl., Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 14.
794 » virgatus Blkr = Tetraödon virgatus Richds., ibid. p. 24, Nat. T. Ned. Ind. III p. 299.
795 Anosmius margaritatus Blkr = Tropidichthys margaritatus Blkr = Tetraödon margaritatus Rüpp., Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 25. Nat. T. Ned. Ind. III p. 302, VI p. 501.
796 » striolatus Blkr. = Tropidichthys striolatus Blkr = Tetraödon papua Blkr ex parte, Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 13. Nat. T. Ned. Ind. VI p. 503.
797 Chonerhinos modestus Blkr = Tetraödon modestus Blkr, Verh. B. Gen. XXIV Blootk. p. 19, 21, Nat. T. Ned. Ind. I p. 16, III p. 440.
798 » naritus Blkr = Tetraödon naritus Richds., Verh. Bat. Gen. XXIV Blootk. p. 21. Nat. T. Ned. Ind. III p. 439.
799 Diodon punctatus Cuv., Verh. Bat. Gen. XXIV Blootk. p. 19.
800 Triodon bursarius Rwdt, ibid p. 20.
801 Balistes aculeatus Blkr, ibid. XXIV Balist. p. 15.
802 » armatus Lac., ibid. p. 16. Nat. T. Ned. Ind. II p. 224.
803 » lineatus Bl. Schn., Verh. B. Gen. XXIV Balist. p. 14. Nat. T. Ned. Ind. II p. 260.
804 » praslinus Lac., Verh. Bat. Gen. XXIV Balist. p. 14.
805 » Schmittii Blkr, ibid. p. 37. Nat. T. Ned. Ind. V p. 532.
806 » stellatus Lac., Verh. B. Gen. XXIV Balist p. 13.
807 Erythrodon niger Rüpp = Xenodon niger Rüpp., ibid. p. 37.
808 Monacanthus Cantoris Blkr, ibid. p. 17., Nat. T. Ned. Ind. III p. 80.
809 » choirocephalus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Balist. p. 19.

810 Monacanthus geographicus Cuv., ibid. p. 17.
811 » hajam Blkr, ibid. p. 18.
812 » nemurus Blkr, ibid. p. 20.
813 » tomentosus Cuv., ibid. p. 19.
814 Alutarius amphacanthoïdes Blkr, ibid. p. 23.
815 » laevis Cuv., ibid. p. 21., Nat. T. Ned. Ind. II p. 304.
816 » macracanthus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Balist. p. 22.
817 » prionurus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Balist. p. 20. Nat. T. Ned. Ind. II p. 260.
818 Pogonognathus barbatus Blkr, Verh. B. Gen. XXIV Balist. p. 24.
819 Triacanthus brevirostris Valenc. T. Schl. = Triacanthus Russellii Blkr, ibid. p. 25.
820 » Nieuhofii Blkr, ibid. p. 26. Nat. T. Ned. Ind. III p. 459.
821 » oxycephalus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Balist p. 27. Nat. T. Ned. Ind. II p. 496.
822 » rhodopterus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Balist. p. 25.
823 Ostracion cornutus L. ibid. p. 32.
824 » cubicus Blkr, ibid. p. 35.
825 » nasus Blkr, ibid. p. 33.
826 » rhinorhynchos Blkr, ibid. p. 34.
827 » Sebae Blkr, ibid. p. 31.
828 » turritus Forsk. ibid. p. 31.
829 Syngnathus boaja Blkr, ibid. XXV Trosk. p. 14. Nat. T. Ned. Ind. I p. 16.
830 » brachyurus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 16. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 105.
831 » carce Buch., Verh. Bat. Gen. XXV Nal. Ichth. Beng. p. 161.
832 » cuncalus Buch., ibid. p. 162.
833 » djarong Blkr, ibid. XXV Trosk. p. 22. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 325.
834 » dactyliophorus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 16. Nat. T. N. Ind. IV p. 506.
835 » deokhatoïdes Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 17. Nat. T. Ned. Ind. VII p. 106.
836 » fluviatilis V. Hass., Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 18.
837 » gastrotaenia Blkr, ibid. p. 22. Nat. T. Ned. Ind. III p. 713.
838 » heptagonus Blkr = Hippichthys heptagonus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXII Ichth. Madur. p. 15, XXV Trosk. p. 23.
839 » haematopterus Blkr, ibid. XXV Trosk. p. 20. Nat. T. Ned. Ind. II p. 259.
840 » heterosoma Blkr, Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 15. Nat. T. Ned. Ind. II p. 44.
841 » leiaspis Blkr, Verh. Bat Gen. XXV Trosk. p. 20.
842 » pelagicus Blkr, ibid. p. 19.
843 » serratus T. Schl. ibid. XXV Nal. Ichth. Jap. p. 55.
844 » sundaicus Blkr, ibid. XXV Trosk. p. 21.
845 Solenognatus Blochii Blkr = Solegnathus Blochii Blkr = Syngnathoïdes Blochii Blkr. ibid. p. 24, Nat. T. Ned. Ind. II p. 259.
846 » polyprion Blkr, Verh. Bat. XXV Trosk. p. 25.
847 Hippocampus kuda Blkr, = Hippocampus moluccensis Blkr = Hippocampus taeniopterus Blkr, ibid. p. 26, Nat. T. Ned. Ind. III p. 82, 305, 306.
848 Pegasus draconis L = Pegasus volans L., Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 27. Nat. T. Ned. Ind. III p. 307.

849 Pegasus natans L. = Pegasus pristis Blkr, ibid. XXV Trosk. p. 28. Nat. T. Ned. Ind. III. p.606.
850 Solenostoma cyanopterus Blkr = Solenostoma paradoxum Blkr (nec Lac. nec Raf.) Verh. Bat. Gen. XXV Trosk. p. 29. Nat. Tijdschr. Ned. Ind. III p. 309 (excl. synon. omnibus).
851 Scyllium maculatum Gr. Verh. Bat. Gen. XXIV Plagiost p. 16.
852 Chiloscyllium Hasseltii Blkr, ibid. p. 19.
853 » phymatodes Blkr, ibid. p. 21.
854 » plagiosum MH., ibid. p. 17.
855 » punctatum MH., ibid p. 22.
856 » tuberculatum MH., ibid p. 20.
857 Stegostoma fasciatum MH., ibid. p. 23.
858 Ginglymostoma Ruppellii Blkr, ibid. p. 91. Nat. T. N. Ind. III p. 83.
859 Carcharias (Scoliodon) acutus Rüpp., Verh. Bat. Gen. XXIV Plagiost. p. 30.
860 » (») macrorhynchos Blkr, ibid. p. 31.
861 » (Prionodon) fasciatus Blkr, ibid p. 37. Nat. T. Ned. Ind. IV p. 510.
862 » (») javanicus Blkr. Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 38.
863 » (») melanopterus ibid. p. 33.
864 » (») menisorrah Val., ibid. p. 35.
865 » (») munsing Blkr, ibid XXII Ichth. Mad. p. 16, ibid. XXIV Plagiost. p. 32.
866 » (») pleurotaenia Blkr, ibid. XXIV Plag. p. 40.
867 » (») sorrah Val., ibid. p. 39.
868 » (») tjutjot Blkr, ibid. p. 36.
869 Sphyrna Blochii MH. ibid. p. 41.
870 » zygaëna Rafin., ibid. p. 42.
871 Hemigaleus macrostoma Blkr, ibid p. 46.
872 » microstoma Blkr, ibid. p. 46.
873 Mustelus manazo Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 126.
874 Heterodontus zebra Gr., ibid. p. 127. Act. Soc. Scient. Ind. Neêrl. I. Vissch. Amb. p. 71.
875 Pristis dubius Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 56. Nat. T. Ned. Ind. V. p. 459.
876 » microdon Lath. Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 54.
877 » semisagittatus Gr., ibid. p. 53.
878 » zysron Blkr, ibid. p. 55. Nat. T. Ned. Ind. III p. 441.
879 Pristiophorus cirratus MH., Verh. Bat. Gen. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 128.
880 Rhina anchylostomus Bl. Schn., ibid. XXIV Plag. p. 56.
881 Rhynchobatus laevis MH. ibid. p. 58.
882 Rhinobatus (Rhinobatus) armatus Gr., ibid. p. 60. Nat. T. Ned. Ind. III p. 85.
883 » (Rhinobatus) ligonifer Cant Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 59.
884 » (Syrrhina) polyophthalmus Blkr. ib. XXVI Nieuwe Nalez. Ichth. Jap. p. 129. Nat. T. Ned. Ind. VI p. 423.
885 Trygon heterurus Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Plagiost. p. 67.
886 » Kuhlii MH., ibid. p. 73.
887 » macrurus Blkr, ibid. p. 74, Nat. T. Ned. Ind. III p. 607.
888 » pareh Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 71. Nat. T. Ned. Ind. V p. 461.
889 » pastinacoides Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 75.
890 » polylepis Blkr, ibid p. 73.
891 » uarnak MH., ibid. p. 69.

892 Trygon uarnakoides Blkr, ibid. p. 72, Nat. T. Ned. Ind. III p. 738.
893 » undulata Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 70. N. T. N. Ind. VIII p. 167.
894 » walga MH., Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 67.
895 » zugei Bürg., ibid. p. 68.
896 Pteroplatea micrurus MH., ibid. p. 76.
897 Hypolophus sephen MH., ibid. p. 77.
898 Taeniura lymma MH., ibid. p. 78. Nat. T. Ned. Ind. III p. 85.
899 Aëtoplatea zonurus Blkr; Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 79.
900 Myliobatis maculatus Gr., ibid. p. 84.
901 » milvus MH., ibid. p. 87.
902 » Nieuhofii MH., ibid. p. 85.
903 » tobijei Blkr, ibid. XXVI Nieuwe Nal. Ichth. Jap. p. 130. N. T. N. Ind. VI p. 425.
904 » vespertilio Blkr, Verh. Bat. Gen. XXIV Plag. p. 85.
905 Aëtobatis narinari MH., ibid. p. 87.
906 Rhinoptera javanica MH., ibid. p. 89.

KATALOGUS

DER

BOEKWERKEN,

waarmede 's Genootschaps Bibliotheek verrijkt is sedert de laatste opgave, voorkomende in Dl. XXV (1).

OPGEMAAKT DOOR **J. MUNNICH,**

Bibliothekaris des Genootschaps.

PHILOSOPHIA NATURALIS.

Arithmetica. Algebra.

* Rekenboekje voor eerstbeginnenden, ten dienste der scholen in Nederlandsch-Indië. I. 1. Batavia. 1853. (*v. h. Onderwijzersgen. in Ned. Indië*).

Geometria.

* C. H. D. Buijs Ballot, Beginselen en gronden der meetkunde. Utrecht. 1852. (*v. d. heer Kemink*).

Astronomia.

F. Kaiser, De storingen in de beweging der ligchamen van ons zonnestelsel. Amsterd. 1847.

* C. H. D. Buijs Ballot, Gronden eener wiskundige plaatsbepaling op den hemel- en aardbol. Utrecht. 1849. (*v. d. heer Kemink*).

M. H. Garcet, Leçons nouvelles de cosmographie. Paris.

Meteorologia cet.

* M. F. Maury, Explanations, and sailing directions. Washingt. 1852. (*v. d. Smithson. Instit.*)

* C. Ringgold, A series of charts, with sailing directions. Washingt. 1852. (*v. d. Smithson. Instit.*)

* A. Guijot, A colleetion of meteorological tables. Washingt. 1852. (*v. d. Smithson. Instit.*)

* Hare, De la eonelusion à laquelle est arrivé un comité de l'Académie des Sciences de Franee qui prétend que les Ouragans sont causés par la Chaleur. New-York. 1853. (*v. d. Smithson. Instit.*)

* C. H. D. Buijs Ballot, Uitkomsten der meteorologische waarnemingen in 1849 en 1850 te

---

(1) * Beteekent: *geschenk*.

Utrecht. — Windwaarneming enz. 2 Vol. Ibid. 1851. (*v. d. Schr.*)

* C. H. D. Buijs Ballot, Meteorologische waarnemingen in Nederland. 1851. Utrecht. (*v. d. Schr.*)

Stöchiometria.

* Id. Tabulae repertoriae chemicae. Traj. ad Rhen. 1843. (*v. d. heer Kemink.*)

Chemia organica.

* Id. Repertorium corporum organicorum etc. Traj. ad Rhen. 1843. (*v. d. heer Kemink.*)

G. J. Mulder, Proeve eener algemeene physiologische scheikunde. 10 Fasc. Rotterd. 1843—50.

A. Adriani, Verhandeling over de Gutta percha en Caoutchouc. Utrecht. 1850.

Agricultura. Oeconomia ruralis cet.

J. F. W. Johnson, Catechismus der landbouwkundige scheikunde en aardkunde. Rotterd. 1847.

G. Richardson Porter, De landbouw tusschen de keerkringen. Vert. d. W. L. de Sturler. Groning. 1845.

Th. W. Ch. Martius, Die ostindische Rohwaarensammlung der Friedrich-Alexanders Universität zu Erlangen. Ibid. 1853.

* G. F. H. Fromberg. Landbouwkunde in verband met de natuurkundige Wetenschappen. Utrecht. 1847. (*v. d. heer Kemink.*)

* Algemeen verslag van den staat van Landbouw in het Koningrijk der Nederlanden. 1852. 1853. (*v. d. Maatsch. v. Nijverh.*)

Fraas, Die künstliche Fischerzeugung. Münch. 1854.

Haro zu Epinal, Id. Leipz. 1853.

H. M. Duparc, De kunstmatige vischteelt en vischfokkerij. Amsterd. 1852.

Baron von Ehrenkreuz, Das Ganze der Angelfischerei und ihrer Geheimnisse. Quedlinb. u. Leipz. 1847.

Duhamel du Monceau u. de la Marre, Allgemeine Abhandlung von die Fischereyen. 2 Vol. Leipz. u. Königsb. 1773.

Architectura.

C. Holst, Beskrivelse over de nye Universitets Bygninger. Christian. 1852.

Historia naturalis (Encheiridia, Lexica cet.)

W. Jardine, The naturalists Library. 40 Vol. Edinb. 1834—43.

C. S. R. Schmaltz, Caratteri di alcuni nuovi generi e nuovi specie di animali e piante della Sicilia. Palermo. 1810.

C. Giebel, Geschichte des Weltalls, der Erde und ihrer Bewohner. Leipz. 1851.

A. Risso, Histoire naturelle des principales productions de l'Europe méridionale etc. 5 Vol. Paris. 1826.

I. Petiver's works completed by H. Sloane. 1744.

P. Forskäl, Icones rerum naturalium quas in itinere orientali depingi curavit. Haun. 1776.

P. A. Cap, Le Muséum d'Histoire naturelle. Paris. 1854.

Gulielmi Pisonis de Indiae utriusque re Naturali et Medica libri XIV. Amstel. 1658.

Geologia.

J. Nöggerath, Die Entstehung der Erde. Bonn. 1843.

C. L. Meinicke, Ueber den Gebirgsbau der Insel Java. Prenzlau. 1844.

* J. W. Foster and J. D. Whitney, Geology of the Lake Superior Land District. 2 Vol. Washingt. 1851. (*v. d. Smithson. Instit.*)

W. Dunker u. H. von Meijer, Palaeontographiea. Vol. I. II. III. 1—5. Cassel. 1851—53.

F. J. Pictet, Poissons fossiles du mont Liban. Génève. 1850.

C. G. Giebel, Allgemeine Palaeontologie. Leipz. 1852.

A. F. P. Nowak, Der Oeean. Leipz. 1852.

H. G. Bronn's Lethaea geognostica. Fasc. I—V. Stuttgart. 1851.

The zoölogy of the voyage of H. M. S. *Herald.* J. Richardson, Fossil mammals. 2 Part. Lond. 1852.

J. A. Herklots, Fossiles de Java. IV. Leid. 1854.

* C. H. D. Buijs Ballot, Sehets eener physiologie van het onbewerktuigde rijk der natuur. Utrecht. 1849. (*v. d. heer Kemink.*)

Phytologia.

H. Kloete Nortier, Catechismus der plantkunde. Rotterd. 1848.

F. T. Kützing, Grundzüge der philosophischen Botanik. 2 Vol. Leipz. 1851—52.

Florae.

J. K. Hasskarl, Plantae Javanicae rariores. Berol. 1848.

J. D. Hooker, The Rhododendrons of the Sikkim-Himalaya. Lond. 1849.

F. Pursh, Flora Americae Septentrionalis. 2 Vol. Lond. 1814.

H. van Rheede van Drakestein, Malabaarse Kruidhof. 2 Vol. Amsteld. 1689.

* Plantae Junghuhnianae. Fasc. I—III. Lugd. Bat. 1851—54. (*v. h. Gouvt.*)

* Kops, Flora Batava. Aflev. 173, 174, 175. (*v. h. Gouvt.*)

J. D. Hooker, Introductory essay to the Flora of New Zealand. Lond. 1853.

Zoölogia.

W. Swainson, Geography and elassifieation of animals. Lond. 1835.

F. Leijdolt, Anfangsgründe der Zoologie. Wien. 1852.

A. L. A. Fée, Etudes philosophiques sur l'instinct et l'intelligence des animaux. Strasb., Paris. 1853.

G. Shaw, Zoölogieal lectures. 2 Vol. Lond. 1809.

J. Hannon, Traité élémentaire de zoölogie. 5 Vol. Bruxell.

R. Leuckart, Zoölogisehe Untersuchungen. Fase. I. II. Giessen. 1853.

W. Vrolik, Het leven en maaksel der dieren. Vol. I, II. 1. Amsterd. 1853.

Zoötomia

F. Leijdig, Anatomisch - Histologische Untersuehungen über Fische und Reptilien. Berlin. 1853.

C. G. Giebel, Odontographie. Fase. I—V. Leipz. 1853.

R. Owen, Odontography. 2 Vol. Lond. 1840—45.

Id, Leetures on eomparative anatomy. Vol. II.

Faunae.

E. Pöppig, Illustrirte Naturgeschichte des Thierreiehs. Vol. I, III. Leipz. 1851.

J. R. Forster, Zoologia Indica. Halae. 1781.

L. de Freijcinet, Voyage autour du monde. Zoologie. 2 Vol. Paris. 1824.

L. Renard, Natuurlijke Historie der Indische zeeën. Amsterd. 1782.

F. Ruisch, Thesaurus Animalium primus. Utrecht, Amsterd. 1782.

P. Forskäl, Descriptiones animalium etc. quae in itinere orientali observavit. Haun. 1775.

C. L. *Principe* Bonaparte, Iconografia della Fauna Italica. 2 Vol. Roma. 1832—41.

J. Richardson, W. Swainson and W. Kirby, Fauna Boreali-Americana. Vol. I, II, IV. Lond., Norwich. 1829—73.

C. J. Temminck, Esquisses zoologiques sur la côte de Guiné. I. Leid. 1853.

E. F. Kelaart, Prodromus Faunae Zeylanicae. Ceylon. 1852.

J. A. Herklots, Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland. Vol. I. Leid. 1853.

A. Smith, Illustrations of the Zoology of South-Africa. 5 Vol. Lond. 1849.

Quoy et Gaimard, Zoologie du Voyage de découvertes de *l'Astrolabe.* 7 Vol. Paris. 1830—33.

E. Blanchard, l'Organisation du règne animal. Fasc. I. Paris.

G. Shaw, General zoology. 14 Vol. Lond. 1800—26.

List of the specimens of British animals in the collection of the British Museum. 14 Vol. Lond. 1848—53.

M. Sars, Beretning om en i Sommeren 1849 foretagen zoologisk Reise i Lofoten og Finmarken.

L. K. Schmarda, Die geographische Verbreitung der Thiere. Wien. 1853.

W. C. H. Peters, Naturwissenschaftliche Reise nach Mossambique. Zoologie. I. Berlin. 1852.

Invertebrata.

R. Leuckart, Ueber die Morphologie und die Verwandtschaftsverhältnisse der wirbellosen Thiere. Braunschw. 1848.

C. Schmidt, Zur vergleichenden Physiologie der wirbellosen Thiere. Braunschw. 1843.

Microzoologia.

Id., Neue Rhabdocoelen aus dem Nordischen und dem Adriatischen Meere. 1852.

Polypologia cet.

J. Müller u. F. H. Troschel, System der Asteriden. Braunschw. 1842.

Id., Ueber den allgemeinen Plan in der Entwickelung der Echinodermen. Berl. 1853.

Arthrelmintologia.

Id., Ueber Synapta digitata etc. Berl. 1852.

A. Moquin Tandon, Monographie de la famille des hirudinées. Paris. 1846.

Entomologia.

J. Chr. Fabricii philosophia Entomologica. Hamburg et Kilon. 1778.

M. Wocke, Catalogus Lepidopterorum Silesiae. Breslau. 1853.

O. Bremer u. W. Grey, Schmetterlings Fauna des nordlichen China's. St. Petersb. 1853.

C. L. Koch, Die Pflanzenläuse Aphiden. Nürnb. 1854.

Carcinologia.

* J. A. Herklots, Additamenta ad faunam carcinologicam Africae occidentalis. Lugd. Bat. 1851. *v. d. Schr.*)

Malacozoologia.

A. d'Orbigny, Mollusques vivants et fossiles classés suivant leur distribution géologique et géographique. Vol. I. Paris. 1845—47.

A. N. Herrmanssen. Indicis generum Malacozoorum primordia. 3 Vol. Cassel. 1846—52.

R. A. Philippi, Handbuch der Conchyliologie und Malacozoologie. Halle. 1853.

G. B. Sower Jun., A conchological manual. Lond. 1852.

G. Tams, Index molluscorum, quae in intinere ad Guineam inferiorem collegit. Cassel. Cattor. 1853.

* J. C. Jay, Catalogue of the Shells, contained in his collection. 4th Edit. New-York. 1850. (*v. d. Schr.*)

Vertebrata.

R. Owen, Lectures on the comparative anatomy and physiology of the vertebrate animals. Part I. Fishes. Lond. 1846.

H. Stannius, Handbuch der Anatomie der Wirbelthiere. Berl. 1854.

Ichthyologia.

C. S. Sonnini, Histoire naturelle, générale et particulière des Poissons. 13 Vol. Paris. An. XI—XII.

G. Rondelet, Libri de Piscibus Marinis. Lugdun. 1554.

L. Th. Gronovii Museum Ichthyologicum. Lugd. Batav. 1754.

Ajasson de Grandsagne, Traité élémentaire d'Ichthyologie. Paris. 1842.

W. Swainson, The natural history of Fishes etc. 2 Vol. Lond. 1838—39.

Francisci Willughbeii Armig. de Historia Piscium libri quatuor. Oxon. 1686.

C. F. Rafinesque Schmaltz, Indice d'ittiologia Siciliana etc. Messina. 1810.

J. Th. Klein, Historiae piscium naturalis promovendae missus primus de Lapillis eorumque Numero in cranio piscium. Gedani. 1740.

A. Gouan, Historia piscium. Argentorati. 1770.

Petri Artedi Synonymia piscium Graeca et Latina emendata, aucta atque illustrata. Lips. 1789.

Hyrtl, Das uropoëtische System der Knochenfische. Wien. 1850.

E. Donovan, The natural history of British fishes. 5 Vol. Lond. 1802—8.

F. L. Naccari, Ittiologia Adriatica. Pavia. 1822.

J. C. Schaeffer, Piscium Bavarico-Ratisbonensium pentas. Ratisbon. 1761.

A. Günther, Die Fische des Neckars. Stuttg. 1853.

A. N. Desvaux, Essai d'Ichthyologie des cotes océaniques et de l'intérieur de la France. Angers. 1851.

J. Reisinger, Specimen ichthyologiae sistens pisces aquarum dulcium Hungariae. Budae. 1830.

Amphibiologia.

* S. F. Baird and C. Girard, Characteristics of some new Reptiles in the Museum of the Smithsonian Institution. 1852. (*v. d. Instit.*)

* Id. et Id., Catalogue of North American serpents in the Museum of the Smithsonian Institution. I. Serpents. Washingt. 1853. (*v. d. Instit.*)

* Duméril, Prodrome de la classification des reptiles ophidiens. Paris. 1853. (*v. d. Schr.*)

Catalogue of the specimens of Amphibia in the collection of the British Museum. Part. II. Batrachia gradientia etc. Lond. 1850.

C. et A. Duméril, Catalogue méthodique de la collection des reptiles du Muséum d'Histoire Naturelle. Fasc. I. II. Paris. 1851.

Anthropologia.

J. C. Prichard, Histoire naturelle de l'homme. 2 Vol. Paris. Londr. 1843.
C. Pruys van der Hoeven, Anthropologisch onderzoek. 4 Fasc. Leid. 1851—53.
J. A. Kool, Craniometrie. Amsterd. 1852.
J. C. Nott and Geo R. Gliddon, Types of mankind. Lond., Paris, Philadelph. 1854.

Anthropophysiologia.

P. Bérard, Cours de physiologie. 3 Vol. Paris. 1848—51.

Nosologia et Therapeia.

* Aretaei Cappadocis quae supersunt. Traj. ad Rhen. 1847. (*v. d. heer Kemink.*)
* H. Bressler, De kinderziekten volgens de nieuwste en belangrijkste ervaringen. Arnh. 1844—45. (*v. d. heer Kemink.*)

Chirurgia.

* J. F. Dieffenbach, De operatieve chirurgie. 2 Vol. Utrecht. 1846—50. (*v. d. heer Kemink.*)

Pharmacologia.

* W. F. G. Morton, Sulphuric ether. 1852. (*v. d. Smithson. Instit.*)

Hygiaena.

A. Combe, The principles of physiology applied to the preservation of health. Edinb. 1849.
* J. Moleschot, Leer der voedingsmiddelen voor het volk. Utrecht. 1850. (*v. d. heer Kemink.*)

Ars veterinaria.

* A. Numan en P. H. J. Wellenbergh, Magazijn voor vee-artsenijkunde enz. Vol. I. Utr. 1849. (*v. d. heer Kemink.*)

Medicina politica cet.

C. Broussais, De la statistique appliquée à la pathologie et à la thérapeutique. Paris. 1840.

GEOGRAPHIA. ETHNOGRAPHIA.

Encheiridia cet.

H. Berghaus, De volken van den aardbodem. I, II. 1—5. Gorinch. 1852.

Geographia generalis.

M. F. Péron, Voyage de découvertes aux terres Australes. 3 Vol. Paris 1807—16.
Steen Bille's Bericht über die Reise der Corvette *Galathea* um die Welt. 2 Vol. Kopenh. Leipz. 1852.

Atlas, behoorende tot de Verhandeling van R. G. BENNET en J. VAN WIJK Rz. wegens de Nederlandsche ontdekkingen. Dordtr. 1829.

STIELER's Hand-atlas über alle Theile der Erde. 1853.

F. J. F. MEIJEN, Reise um die Erde. 2 Vol. Berl. 1834—35.

J. RUSSEGGER, Reisen in Europa, Asien und Afrika. 5 Vol. Stuttg. 1841—48.

Europa.

* P. ARRIËNS, Dagboek eener reis naar Constantinopel in 1840. 's Gravenh. 1854. (*v. d. Schr.*)

Africa.

J. R. ROTH, Schilderung der Naturverhältnisse in Süd-Abyssinien. Münch. 1851.

* P. A. LEUPE, Ontdekkingstogt noordwaarts van de grenzen der Kaapkolonie. 1761. Utrecht. 1852. (*v. d. Schr.*)

* ID, Verzoekschrift van SIMON PIETERSZ. enz. Utrecht. 1851. (*v. d. Schr.*)

Asia.

E. WARBURTON, De halve Maan en het Kruis. 2 Vol. Zalt-Bomm. 1852.

E. KAEMPFER, Amoenitatum exoticarum politico- physico- medicarum Fasciculi V. Lemgoviae. 1712.

G. H. VAN SENDEN, Het heilige land. 2 Vol. Gorinch. 1851—52.

A. OLEARIUS, Persiaensche Reijse. Amsterd. 1651.

India Britannica.

J. FREIJER, Negenjaarige Reijse door Oostindien en Persien. 's Gravenh. 1700.

E. IVES, Reize naar Oost-Indië en Persië. 2 Vol. Amsterd. 1779.

D. C. AYLWIN, Salt-trade of India. Lond. 1849.

Reports from the Select Committee on Sugar and Coffee planting. 10 Vol. 1847—48.

Verslag der debatten in het Engelsche parlement over de regeringsvoorstellen ter wijziging van het Britsch-Indisch Charter. Zalt-Bomm. 1853.

C. J. NAPIER, Defects, civil and military, of the Indian Governement. Lond. 1853.

G. WILBRAHAM, The Salt-Monopoly in India. Lond. 1847.

G. LLOYD, Narrative of a Journey, from Caunpoor to the Boorendo Pass in the Himalaya mountains. 2 Vol. Lond. 1840.

C. MASSON, Narrative of various Journeys in Balochistan, Afghanistan and the Panjab. 3 Vol. Lond. 1842.

Anon., Examination of the principles and policy of the government of British India. Lond. 1829.

CALQUHOUN, Précis historique de l'établissement et des progrès de la Compagnie Anglaise aux Indes orientales. Paris. 1815.

C. C. BEST, Brieven over Oostindien. Amsterd. 1808.

* P. ARRIËNS, Dagboek eener reis door Bengalen in 1837 en 1838. 's Gravenh. 1853. (*v. d. Schr.*)

R. KNOX, 't Eijland Ceylon. Utrecht. 1692.

Historie van de Engelsche Oostindische Maatschappij. Leid., Camp. 1778.

India Batava (generatim).

Journael ofte Beschrijvinghe van de wonderlijcke Reijse, gedaen door WILLEM CORNELISZ. SCHOUTEN van Hoorn, in de Jaren 1615, 1616 en 1617. Hoorn. 1648.

Journael ofte Gedenckwaerdige beschrijvinghe van de Oost-Indische Reijse van WILLEM YSBRANTZ. BONTEKOE. Hoorn. 1646.

Journael, Gehouden op de reijse ende wederkomste van Oost-Indien door SEYGER VAN RECHTEREN. Zwolle. 1639.

Anon., Missive uijt Middelburgh aen sijn vrient in Hollandt. Middelb. 1647.

Anon., Den ongeveijnsden Nederlandschen patriot. Alckm. 1667. — Id. Tweede deel. Middelb.

J. B. J. VAN DOREN, Proeve der waarheidsliefde en opregtheid van het »Tijdschrift voor Nederlandsch Indië." 's Gravenh. 1853.

*J. KRUSEMAN, Beschouwing der kontrakten, in het jaar 1840 door het Departement van Kolonien gesloten met de Nederlandsche Handel-Maatschappij. 's Gravenh. 1840. (*v. d. Schr.*).

N. VAN ELTEN, Iets over den voorgaanden en tegenwoordigen staat van Nederlandsch Indië. 's Gravenh., Amsterd. 1835.

J. MULLER, De Nederlandsche Handel-Maatschappij getoetst aan het belang der natie. Amsterd. 1848.

W. R. VAN HOËVELL, Geschiedkundig overzigt van de beoefening van kunsten en wetenschappen in Ned. Indië. Batav. 1839.

L. J. VAN RHIJN, Reis door den Indischen archipel. Rotterd. 1849 — 51.

Katalogus der Bataviasche tentoonstelling in 1853. Batav.

R. C. Bar. D' ABLAING VAN GIESSENBURG, Wetsontwerp ter regeling van het O. I. muntwezen. Utrecht. 1853.

A. VAN PERS, Ned. Oost-Indische typen. I — VII. 's Gravenh. 1853, 54.

H. St. JOHN, The Indian Archipelago. 2 Vol. Lond. 1853.

Anon, De Nederl. Handelmaatschappij in verband met onzen O. I. handel. Zalt-Bomm. 1853.

C. J. TEMMINCK, Coup-d'oeil général sur les possessions Neërlandaises dans l' Inde Archipélagique. 3 Vol. Leide. 1846 — 49.

P. MIJER, Dissert. histor.-polit. de commercio etc. possessionum Batavarum in India orientali. Amstelod. 1832.

ID., Verzameling van Instructiën enz. voor de regering van Ned. Indië. Batav. 1848.

C. VREEDE, Het batig saldo op de inkomsten van onze overzeesche bezittingen. Zalt-Bomm. 1851.

H. J. LION, Beschouwingen over het Indische muntstelsel. Utr. 1852.

ID., Een drukpersproces in Ned. Indië. Zalt-Bomm. 1854.

S. KEIJZER, Artikel 71 van het ontwerp-regerings reglement voor Ned. Indië. 's Gravenh. 1851.

ID, Nadere toelichting van het bovenstaande. 's Gravenh. 1854.

P. F. VERMEULEN KRIEGER, Oost-Indische oorlogen. Breda. 1829.

E. H. RÖTTGER, Berigten omtrent Indië. Devent. 1846.

PH. LUCASZ, Journaal gehouden op Batavia. 1636.

*Belangrijke Portugeesche brieven van den onderkoning van Goa. 1631. (*v. d. heer P. A. Leupe*).

* P. A. Leupe, Iets over de retourvloot, onder bevel van Volguerius Westerwolt. 1657. (*v. d. Schr.*).

L. J. van Rhijn, Evangelische bedenkingen tegen het voorgedragen koloniaal regeringsreglement. Utr. 1854.

W. R. van Hoëvell, Togten van een Engelschman door den Indischen archipel. 2 Vol. Zalt-Bomm. 1853.

J. F. G. Brumund, Indiana. Vol. I, II. Amsterd. 1853—54.

Reglement op het beleid der regering van Ned. Indië. 's Gravenh. 1854.

P. P. Roorda van Eysinga, Handboek der Land- en Volkenkunde enz. van Ned. Indië. Boeken I, III. 1—3. Amsterd. 1841—50.

J. Horsburgh, Instructions nautiques sur les mers de l'Inde. 5 Vol. Paris. 1839.

Recueil de pièces en faveur des Compagnies Hollandoises. Rotterd. 1728.

A. van Overbeek, Geestige en vermaekelijke Reijs-beschrijving naer Oost-Indiën in 1668. Amsterd. 1701.

G. Blom, Lotgevallen op mijne reis naar Java enz. — *Anon*, Onpartijdige beschouwing van de »Lotgevallen enz." 1841.

F. Janssen van der Heiden, Vervarelijke schipbreuk van 't Oost-Indisch Jacht *ter Schelling*. Amsterd. 1675.

G. K. van Hogendorp, Verhandelingen over den O. I. handel. Amsterd. 1801—2.

Souchu de Rennefort, Histoire des Indes orientales. Leide. 1688.

Id., (Hollandsche vertaling). Rotterd. 1696.

K. Downing, Historie der laatste O. I. oorlogen. Amsterd. 1738.

Anon., Ernstige beschouwing van de mogelijke gevolgen der Nederl. Handel-Maatschappij. Leijd. 1824.

Anon., De »Ernstige beschouwing enz." wederlegd. Leeuw. 1825.

A. Blussé, Dissertatio hist. polit. de Administratione possessionum Batavarum in India orientali. Dordrae. 1838.

J. J. Dodt, Traagheid in het beleid van den Tweeden togt in 1595.

C. Ten Brink, Een woord over het beheer van Indië. 1832.

D. van Hogendorp, Berigt van den tegenwoordigen toestand der Bataafsche bezittingen in O. I. Delft. 1800.

Anon., Onderzoek der gronden van het stelsel van D. v. H. enz. Amsterd. 1802.

Antwoord van D. v. H. op het »Onderzoek enz." In den Haage. 1802.

Anon., Aanmerkingen op het »Antwoord enz." Amsterd. 1802.

P. Pous, Verhandeling over de noodzakelijkheid dat de handel op de O. I. bezittingen bij voortduring door een uitsluitend ligchaam gedreven word. Middelb. 1802.

Id., Onderzoek naar de geschiktheid der stad Middelburg tot den handel op en van de O. I. Middelb. 1802.

Id., Onderzoek of het voor het belang van den Nederl. handel raadzaam zij den invoer van thee in dat koningrijk al dan niet vrij te stellen. Middelb. 1817.

B. Voorda en T. Valckenaer, Rechtsgeleerd advis in de zaak van den gewezen stadhouder enz. 1796.

Anon., Het 25 jarig octroy en eene daardoor aan de Bataafsche Republiek toegebragte schade van $24\frac{1}{2}$ millioenen guldens. Amsterd. 1802.

G. Titsingh, Adres aan het staatsbewind der Bat. Republieq over de zaaken van de Ned. O. I. Comp. Amsterd. 1802.

Papa Guillelmus Arrogans, Concept-Besluit op het Adres van *Titsingh.* Amsterd. 1802.

Adres van Participanten der Ned. O. I. C. aan het Staatsbewind der Bat. Republiek. Amsterd. 1802.

D. van Hogendorp, Aanmerkingen op het »Adres enz." In de Hage. 1802.

G. K. van Hogendorp, Brieven aan eenen partieipant in de O. I. C. Amsterd. 1802—3.

Id., Memorie over den handel en de culture in de O. I. bezittingen van den staat. Amsterd. 1804.

R. Voute, Korte beschouwing van den theehandel. Amsterd. 1791.

C. W. O. van Dorsser, Iets over de vrachtvaart op Neerlands O. I. ten dienste van den staat. Dordrt. 1849.

J. E. Doornik, Vrijmoedige gedachten over N. I. Amsterd. 1826.

Anon., Korte beschouwing van de »Vrijmoedige gedachten enz." Amsterd. 1827.

Anon., Bescherming van de zeevaart en koophandel enz. Amsterd. 1783.

Anon., Blik op het Bestuur van N. I. Kamp. 1835.

A. Huijsers, Beknopte beschrijving der O. I. etablissementen. Amsterd. 1792.

B. v. H., Reijse naar O. I. met 'et schip *Coevorden.* Batav. 1676. (*Mss.*).

D. van Hogendorp, Stukken, raakende den tegenwoordigen toestand der Bat. bezittingen in O. I. In den Haage en te Delft. 1801.

Het Out Oost-Indisch Octroy. 1602.

Artyckel-Brief van de Geoctr. Ned. O. I. C. Amsterd.

Publicatien der Staten-Generaal betreffende de Prolongatie van het O. I. Octrooi in de jaren 1717, 1740, 1743, 1748.

Antwoort van de Vergaederingh van XVII enz. Amsterd.

Conditien (betreffende de O. I. C.)

Placaat tegen de Vaart van Oostenrijk op Indie. 's Gravenh. 1723 — Id. 1732.

A. Westerveen, Vertoog van het Regt der Ned. O. I. C. enz. Amsterd. 1724.

Id., Dissertatio de Jure etc. Amsterd. 1723.

Id., Id. secunda de Jure etc. Ibid. 1724.

Anon., Betoog van het belangrijke der Vaart op O. I. 1608 (*Mss.*)

Anon., Memorie omtrent de Vaart op Indië. 1608. (*Mss.*)

Discours bij forme van Remonstrantie omtrent de Navigatie op O. I. 1608. (*Mss.*)

S. C. Nederburgh, Verhandeling over het beheer der O. I. bezittingen. 's Haage. 1802.

D. van Lennep, Aanmerkingen op de verhandeling van *Nederburgh.* Amsterd. 1804.

J. A. van Loen, Aanmerkingen op den Brief van *van Lennep.* Amsterd. 1804.

J. van Kal, Eerste, Tweede en Derde brieven aan *Nederburgh.* Rotterd. 1804.

S. C. Nederburgh, Echte stukken betreffende de O. I. Commissie van 1791. 's Hage. 1803.

C. E. S., 't Verwaerloosde Formosa. Amsterd. 1675.

J. de Bucquoi, Aanmerkelijke ontmoetingen in de zestienjaarige Reize naa de Indiën. Haarl. 1744.

Id., De waterwereld, enz. Haerl. 1752.

N. de Graaff, Reisen na de vier gedeelten des werelds enz. — d' Oost-Ind. Spiegel. Hoorn. 1701.

Anon., Consideratien van een Hoofdparticipant der Gen. Ned. O. I. C. 1791.

Memorie van Grieven en Bezwaren van Participanten in de Ned. O. I. C. Amsterd. 1796.
Anon., Contra-Memorie of Andwoord op de zoogenaamde »Memorie" enz.
Anon., Historisch verhaal van het begin, voortgang en tegenwoordigen staat der Koophandel van de Ned. O. I. C. 2 Vol. Arnh. 1768 en 72.
J. Canter Visscher, Mallabaarse Brieven. Leeuw. 1743.
Anon., Gissingen en vrije gedachten over 't bestier der O. I. C. 1783.
Anon., Noodig bericht aan de Bewindhebberen der O. I. C. 1783.
De Post van den Neder-Rhyn. No. 189 en 193. 1783.
Anon., Brief aan den schrijver in de Post van den Neder- Rhijn. (*Mss.*)
Le Politique Hollandais, 5 et 12 Janvier 1784.
Courier van Europa, 26 Maart en 2 April 1784.
A. Douglas, Voor en aan de Geinteresseerdens in de Ned. O. I. C. 1785.
J. Temminck, Over *D. van Hogendorp*. Amsterd. 1801.
Anon., Het is beter half gekeerd als geheel gedwaald. 1785.
Anon., Gedachten over het Rapport van *De Gijzelaar* enz.
Oprechte Nederlandsche Courant, 28 Augustus 1787.
Rotterdamsche Couranten van 1788.
Placaat van de Staaten van Zeeland tot Furnissement van den Vijf-en-twintigsten Penning, ter adsistentie van de O. I. C. 23 November 1789.
Anon., Nederlandsch India. Batav. 1780.
Nader-Request aan het Staatsbewind der Bat. Republiek van wegen Participanten in de O. I. C.
S. Wiselius, Wederlegging van het »Nader-Request enz". Amsterd. 1803.
Beroep van Wiselius op het Bataafsche Volk. Amsterd. 1804.
Anon., Iets over *Wiselius*. Rotterd. 1804.
S. Wiselius, Aanmerkingen op de Remarques enz. Amsterd. 1803.
Belangrijke Brieven over de nieuwe zamenstelling van den Asiatischen Raad. 1804.
D. Havart, Op- en Ondergang van Coromandel. Amsterd. 1693.
Anon., Zamenspraken wegens de oorzaken van het bederf der Ned. O. I. C. 1773.
J. B. J. N., Les vrais intérêts du Commerce etc. Londr. 1773.
J. J. Struijs, Drie aanmerkelijke en zeer rampspoedige Reijsen. Amsterd. 1686.
D. van Hogendorp, Verzameling van stukken, rakende de zaak van *D. v. H.* Amsteld. 1800.
Berigt van Bewindhebberen der O. I. C. op de Memorie van den Britschen Minister *Yorke*. 1762.
E. Norris, The Ethnographical Library. Vol. I. Lond. 1853.
W. Schouten, Oost-Indische Voyagie. 4de Druk. 2 Vol. Utrecht en Amsterd. 1775.
Verzameling Plakaten betreffende de O. I. bezittingen.
Beschrijving van de reis naar Java. (*Mss.*)
J. P. Maffeii Historiarum Indicarum libri XVI. Colon. Agripp. 1593.
St. Barthélémy, Le P. Paulin, — Missionaire, Voyage aux Indes orientales. 3 Vol. Paris. 1808.
D. Campbell, Landreize naar de Oost-Indiën. 2 Vol. 's Hage. 1797.
Staat der Gen. Ned. O. I. C. 2 Vol. Amsterd. 1792.
C. M. R. Ver Huell, Herinneringen van eene reis naar de O. I. 2 Vol. Haarl. 1835—36.
J. W. Heijdt, Allerneuester Geographisch- und Topographischer Schau-Platz von Africa und Ost-Indien. Willhermsdorff. 1744.

J. B. J. van Doren, Fragmenten uit de reizen in den Indischen Archipel. Fasc. I, II. Amsterd. 1854—55.

Java.

P. de Haan Psz., Schetsen aangaande de landelijke administratie van Java. Leijd. 1829.

J. B. J. van Doren, Bijdragen tot de kennis der Chinezen op Java. Utr. 1853.

Anon., De zieke reiziger; or rambles in Java and the Straits, in 1852. Lond. 1853.

Anon., Licht- en schaduwbeelden uit de binnenlanden van Java. No. I en II. Leid. 1854.

J. D. van Herwerden, Java, voorheen, tegenwoordig en in de toekomst enz. 's Gravenh. 1854.

A. W. P. Weitzel, De oorlog op Java van 1825 tot 1830. 2 Vol. Breda. 1852—54.

J. D. van Herwerden, Is overgang tot vrijen landbouw op Java, zonder slooping van het stelsel van kultuur, nu reeds mogelijk? 's Gravenh. 1854.

R. W. J. C. Bake, Kunnen en moeten er veranderingen gebragt worden in het kultuurstelsel op Java? Utr. 1854.

* P. Bar. Melvill van Carnbee, Zeemansgids voor de vaarwaters rondom het eiland Java. 2de Uitg. Amsterd. 1849. (*v. d. Schr.*)

A. de Wilde, Adres aan zijne Majesteit den Koning wegens het voorgevallene ten aanzien van Soekaboemie. Amsterd. 1838.

Anon., Iets betrekkelijk den verkoop van het landgoed Soekaboemie.

J. D. Campagne, Java. 's Gravenh. en Amsterd. 1815.

Anon., The Java question. Lond. 1837.

Anon., Batavia, in deszelfs gelegenheid, opkomst enz. Amsterd. 1799.

E. Hardouin, Java. Tooneelen uit het leven van Java's bewoners. In afbeeldingen naar de natuur. Met tekst van W. L. Ritter. Aflev. 9—28. 1853—54.

Sumatra.

W. L. Beijerinck, Kaart van de Padangsche Boven- en Benedenlanden. 1853.

J. C. Boelhouwer, Herinneringen van mijn verblijf op Sumatra's westkust gedurende de jaren 1831—1834. 's Gravenh. 1841.

Borneo.

* C. A. L. M. Schwaner, Borneo. 2 Vol. Zalt-Bomm. 1853. (*v. h. Kon. Instit. v. T. L. en Volkenk.*)

Anon., De verwikkelingen van het N. I. Gouvernement met de Chinesche bevolking op W. Borneo toegelicht. Zalt-Bomm. 1853.

* P. J. Veth, Borneo's Wester-afdeeling. Vol. I. Zalt-Bomm. 1854. (*v. d. Schr.*)

H. Keppel, Togten naar Borneo, van *Jacob Brooke.* 2 Vol. Amsterd. 1846.

Celebes.

J. C. van Rijneveld, Celebes, of Veldtogt der Nederlanders op dat eiland in 1824 en 1825. Breda. 1840.

* C van der Hart, Reize rondom het eiland Celebes. 's Gravenh. 1853. (*v. h. Kon. Instit. v. T. L. en Volkenk.*)

Moluccenses.

L. Bor, Amboinse oorlogen. Delff. 1663.

China.

Athanasius Kircherus, Toonneel van China. Amsterd. 1668.
W. H. Medhurst, China. Toestand en vooruitzigten van dat rijk. 2 Vol. Rotterd. 1839.

Japonia.

G. F. Meijlan, Japan. Amsterd. 1830.
* P. A. Leupe, Stukken betrekkelijk Pieter Nuijts. Utr. 1853. (*v. d. Schr.*)
Rapport aan Z. M. den Koning over de Japansche aangelegenheden. 1855.

Australia.

J. White, Journal of a Voyage to New-South Wales. Lond. 1790.
T. R. Mitchell, Three expeditions into the interior of Eastern Australia. 2 Vol. Lond. 1839.
G. Bennett, Wanderings in New South Wales etc. 2 Vol. Lond. 1834.

Polynesia.

M. G. L. Domenij de Rienzi, Océanie ou cinquième partie du monde. 3 Vol. Paris. 1836—39.
J. Williams, A narrative of missionary enterprises in the South Sea islands. Lond. 1839.

America meridionalis.

P. M. Netscher, Les Hollandais au Brésil. La Haye. 1853.
Anon., Brésil. Francf. s. le M. 1853.

America septentrionalis.

* H. Stansbury, Exploration and survey of the Valley of the Great Salt Lake of Utah. 2 Vol. Philad. 1852. (*v. d. Smithson. Instit.*)
* J. M. Stanley, Portraits of the North American Indians etc. Washingt. 1852. (*v. d. Smiths. Instit.*)
* L. Agassiz, Lake superior. Boston. 1850. (*v. d. Smithson Instit.*)
* History of the Indian tribes of the United states. Vol. III. (*v. d. Smithson. Instit*).

India occidentalis.

W. R. van Hoëvell, Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet. 2 Vol. Zalt-Bomm. 1854.

SCIENTIAE HISTORICAE.

Historia generalis.

M. S. Polak, Algemeene geschiedenis der wereld. Aflev. 1—172. Amsterd. 1841—54.

F. C. Schlosser, Geschiedenis der Achttiende eeuw en der Negentiende enz. 17 Vol. Groning. 1839—1850.

Archaeologia.

Indische oudheden. Fasc. I. 's Hage. 1852.

C. J. C. Reuvens, Verhandeling over drie steenen beelden van Java. 1824.

A. H. Layard, Discoveries in the ruins of Nineveh and Babylon. Lond. 1853.

M. E. Rivero and J. J. von Tschudi, Peruvian antiquities. New-York. 1854.

* Ram Raz, Essay on the architecture of the Hindus. Lond. 1834 (*v. d. Royal Asiat. Soc. of Great Britain and Ireland.*)

* C. Leemans, Aegyptische Monumenten van het Nederlandsch Museum van oudheden te Leijden. Fasc. XIV. (*v. h. Gouvnt.*)

Historia sensu strictiori.

N. G. van Kampen, Geschiedenis der Nederlanders buiten Europa. 4 Vol. Haarl. 1831—33.

D. Hume, The history of England. 8 Vol. Lond. 1786.

Scripta historica Islandorum de rebus gestis veterum borealium. Vol. VI—XI. Hafniae. 1835—42.

Anon., Constantine. Goes. 1838.

Biographiae. Eulogiae cet.

P. Hofstede, Het leven van *Gerard Johan Nahuijs*. Rotterd. 1782.

Ismael Abu 'l Feda, De vita et rebus gestis *Mohamedis*. Oxon. 1723.

* B. Ter Haar, Leven- en karakterschets en letterkundige verdiensten van Mr. *Jeronimo de Vries*. 1853. (*v. d. heer J. de Vries Jzn.*)

* M. C. van Hall. Mr. *J. van der Linden* en Mr. *J. D. Meijer* als regtsgeleerden herinnerd. Amsterd. 1853. (*v. d. heer M. C. van Hall.*)

* J. de Bosch Kemper, Het vijftigjarig bestaan der Holl. Maatsch. v. Fraaije Kunsten en Wetensch. Feestrede. Leyden. 1851. (*v. d. Schr.*)

J. Hooijman, Treur- en Troostrede ter gedagtenisse van den Gouverneur generaal *P. A. van der Parra*. Batav. 1776.

POLITICA.

Oeconomia politica. Statistica.

Statistiek van den handel en de scheepvaart van het Koningrijk der Nederlanden. Ann. 1846—49. 's Gravenh.

A. J. L. van den Bogaerde de Ter Brugge, Essai sur l'importance du commerce etc. des Pays-Bas. 3 Vol. La Haye et Brux. 1845.

* J. de Bosch Kemper, Jaarlijksch verslag over de Stads-Armenscholen te Amsterdam, 1852. (*v. d. Schr.*)

D. Buddingh, Algemeene statistiek voor handel en nijverheid. 3 Vol. Haarl. 1847—49.

Id., Jaarberigten van Algemeene statistiek voor Landbouw, Handel en Nijverheid. 2 Fasc. Haarl. 1849—50.

H. Storch, Cours d'économie politique. 4 Vol. Paris. 1823.

Garnier, Histoire de la Monnaie. 2 Vol. Paris. 1819.

J. W. Gilbart, The history and principles of Banking. Lond. 1837.

J. Wilson, Capital, Currency and Banking. Lond. 1847.

Aladdin, Letters on monetary science. Lond. 1848.

J. J. O. d'Halloy, Notions élémentaires de Statistique. Paris. 1840.

J. F. Constant, Du régime protecteur. 2 Vol. Bruxell. 1842.

L. Reybaud, Etudes sur les réformateurs. Paris. 1848.

Malthus, Essai sur le principe de population. Paris. 1845.

A. Quetelet, Sur l'homme. 2 Vol. Bruxell. 1836.

J. R. M'cCulloch, Commercial dictionary. Lond. 1837.

M. Wolkoff, Opuscules sur la rente foncière. Paris. 1854.

* Staatkundig en staatshuishoudkundig jaarboekje. 1ste serie: Jg. I—V (1849—53) en register. (*v. d. heer J. De Bosch Kemper.*)

Jurisprudentia cet.

A. H. L. Heeren, Ideën over de staatkunde enz. van de voornaamste volken der oudheid. 6 Vol. Rotterd. 1824—27.

* J. de Bosch Kemper, Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche staatsregt en staatsbestuur. Amsterd. 1853. (*v. d. Schr.*)

H. Brougham Jun., De staatkunde der Europesche Mogendheden nopens het besturen van volkplantingen. 2 Vol. 's Hage. 1804.

Guizot, De la démocratie en France. Brux. 1849.

C. von Rotteck u. C. Welcker, Das Staats-Lexikon. 12 Vol. Alton. 1845—48.

G. K. van Hogendorp, Bijdragen tot de huishouding van staat in het koningrijk der Nederlanden. 10 Vol. 's Gravenh. 1818—25.

R. Fruin, Het antirevolutionaire staatsregt van Mr. *Groen van Pinsterer.* Amsterd. 1853.

J. H. de Waal, Index op de wetboeken van Ned. Indië.

M. de Cormenin, Libelles politiques. 4 Vol. Brux. 1836—37.

Th. Stolk, De suikerwet aan het algemeen belang getoetst. Rotterd. 1853.

S. Keijzer, Handboek voor het Mohammedaansch regt. 's Gravenh. 1853.

J. A. Roebuck, The colonies of England. Lond. 1849.

S. Keijzer, Javaansch-Mohammedaansch wetboek. 's Gravenh. 1853.

* J. de Bosch Kemper, Volkswil en Volksbelang. Amsterd. 1848. (*v. d. Schr.*)

* J. M. Kemper, Verhandelingen, redeneringen en staatkundige geschriften. 3 Vol. Amsterd. 1835—36. (*v. d. heer J. de Bosch Kemper*).

* J. de Bosch Kemper, Gedachten over de beoefening en toepassing der aanstaande Nederlandsche wetgeving. Amsterd. 1838. (*v. d. Schr.*)

* Id., Wat zijn maatregelen van algemeen bestuur? Amsterd. 1852. (*v. d. Schr.*)

* Id., De staatswetenschap, eene wetenschap op waarneming en wijsbegeerte gegrond. Amsterd. 1852. (*v. d. Schr.*)

PHILOSOPHIA THEORETICA.

Metaphysica.

F. Hemsterhuis, Oeuvres philosophiques. 3 Vol. Leuwarde. 1846—50.

Ph. W. van Heusde, De Socratische school. 4 Vol. Utr. 1840—41.

* M. E. Littré, Analyse raisonnée du cours de philosophie positive de M. *A. Comte.* Utr. 1845. (*v. d. heer Kemink*).

Paedagogia.

Victor Cousin, De l'Instruction publique en Hollande. 2 Vol. Brux. 1838.

* C. H. D. Buijs Ballot, Over de noodzakelijkheid eener veelzijdige beoefening van wetenschap. Utr. 1846. (*v. d. heer Kemink*).

* 15 Traktaatjes, uitgegeven door »De vriend van armen en rijken". Amsterd. 1851. (*v. d. heer J. de Bosch Kemper*).

Reglement voor het Instituut van de Javaansche taal te Soerakarta. 1832.

Huishoudelijke verordeningen voor id. (*Mss.*)

* Verslag van den staat van het schoolwezen in Ned. Indië. 1852. Batav. (*v. d. Hoofdkommissie van Onderw.*).

Akademiske Love for de Studerende ved det Kong. Frederiks Universitet. Christian. 1850.

Grammatica.

* W. H. Medhurst, An English and Japanese and Japanese and English vocabulary. Batav. 1830. (*v. d. heer E. Netscher*).

F. Bopp, A comparative grammar of the Sanscrit, Zend, Greek, Latin, Lithuanian, Gothic, German and Slavonic languages. 3 Vol. Lond. 1850—54.

P. P. Roorda van Eysinga, Nederduitsch en Maleisch en Maleisch en Nederduitsch woordenboek. 2 Vol. Batav. 1824—25.

J. F. C. Gericke, Javaansch- Nederduitsch woordenboek. Amsterd. 1847.

A. D. Cornets de Groot, Javaansche spraakkunst. Amsterd. 1843.

P. J. Veth, Verslag over de Jav. spraakkunst door wijlen *A. D. Cornets de Groot.*

R. Rask, Friesche spraakleer. Leeuw. 1832.

* M. De Vries, De Nederlandsche taalkunde in haren aard en hare strekking. Haarl. 1853. (*v. d. Schr.*).

* Werndley, Maleische spraakkunst. (*v. d. heer E. Netscher*).

Philologia.

* J. Anspach, Specimen e Literis Orientalibus, exhibens Historiam Kalifatus Alwalidi et Solaimâni. Lugd. Bat. 1853. (*v. d. Curatoren d. Leydsche Hoogesch.*)

* Ed. Dulaurier, Collection des principales chroniques Malayes. Fasc. I. Paris. 1849. (*v. d. heer E. Netscher*)

Soerat pakem lakoeng Sirgiwo dari wajang.

J. F. C. Gericke, Leesboek voor de Javanen. Haarl. 1841.

B. Picart le Romain, Tafereel, of Beschrijving van den prachtigen Tempel der Zang-Godinnen. Amst. 1733.

J. Karsman, Rymtuil. Antw. 1853.

H. T. T. K., Proeven van Dicht- en Letteroeffeningen. Batav. 1770.

J. G. von Herder, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit. 2 Vol. Leipz. 1828.

R. Burns, Works. 4 Vol. Lond. 1803.

Rabelais, Oeuvres. 7 Vol. Paris. 1836.

Mme De Staël, Oeuvres complètes. 13 Vol. Brux. et Paris. 1820.

De Chateaubriand, Oeuvres complètes. 5 Vol. Paris. 1846.

Metastasio, Opere drammatiche ed altre Poesie. 7 Vol. Firenze. 1793.

Id., Opere postume. 3 Vol. Vienna. 1795.

* F. G. J. Juijnbol, Lexicon geographicum e duobus codicibus Mss. Arabice editum. Fasc. VI, VII. Lugd. Bat. 1853. (*v. d. Curatoren d. Leijds. Hoogesch.*)

Bibliographia.

* Norton's Literary register for 1853. New-York. (*v. d. Smithson. Instit.*)

A. Nicoll, Bibliotheca Bodleiana. Oxon. 1821.

M. J. Klaproth, Table alphabétique du Journal Asiatique. Paris. 1829.

Catalogue de la Bibliothèque du Professeur *C. G. C. Reinwardt.* Leide. 1855.

* W. H. Morley, A descriptive catalogue of the historical manuscripts in the Arabic and Persian Languages, preserved in the Library of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. Lond. 1854. (*v. d. Royal Asiat. Soc. of Great Britain and Ireland*).

* Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij van Nederl. letterkunde: Bijvoegsel 1848—52. (*v. d. Maatsch.*)

THEOLOGIA.

Th. Christiana.

H. Muntinghe, Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel. 11 Vol. Rotterd. 1831—35.

J. H. van der Palm, Salomo. 9 Vol. Leeuw. 1834—41.

J. J. van Oosterzee, Het leven van Jezus. Vol. II. 2, Vol. III. 1. 2. Utrecht. 1851—53.

P. Hofstede de Groot, Opvoeding des menschdoms door God. 2 Vol. Gron. 1848—49.

S. A. BUDDINGH, Kerkelijke toespraak bij de inwijding van het orgel in de Willemskerk te Batavia. Ibid. 1843.

* The Holy Bible in the Arabic language. New Castle. 1811. (*v. d. heer E. Netscher*).

* Segala soerat perdjandjian bahroe maha Toehan kita-orang Jezus Christus. Bataw. 1835. (*v. d. heer E. Netscher*).

* Vetus Testamentum Malaïce. 2 Vol. Harlem. 1822—24. (*v. d. heer E. Netscher*).

* Novum Testamentum Malaïce. Harlem. 1820. (*v. d. heer E. Netscher*).

* D. BROUWERIUS, Het eerste Boek Mosis in de Maleijtsche Tale. Amsterd. 1697. (*v. d. heer E. Netscher*).

* Hikayat Isa-el Meseh, etc. 1840. (*v. d. heer E. Netscher*).

* Brief van eenen reizenden Israëliet uit den voortijd. Soerab. 1855. (*v. d. heer P. Munnich*).

L. S. P. MEIJBOOM, Het leven van Jezus. Vol. I, II. 1. Gron. 1853.

J. F. KRÄMER, Leerrede over de ware grootheid des menschen. Batav. 1830.

* P. MUNNICH, Aanmoediging tot verkondiging van het Evangelie onder de Javanen. Soerab. 1855. (*v. d. Schr.*).

P. HOFSTEDE, C. VAN VOLLENHOVEN en J. VAN NUIJS KLINKENBERGH, Evangelieuitbreiding in de coloniën van den staat. Haarl. 1776.

H. VELSE en O. H. RUPERTI, Naauwkeurige berigten nopens de Grondvesting des christendoms onder de Heidenen op de kust van Chormandel en Malabaar. 2 Vol. 's Gravenh. 1739 en 1768.

P. HOFSTEDE, Oostindische kerkzaken. 2 Vol. Rotterd. 1779—80.

J. F. G. BRUMUND, Berigten omtrent de Evangelisatie van Java. Amsterd. 1854.

Th. Mahometana.

KASIMIRSKI, Le Koran. Paris. 1847.

M. KEIJZER, De leerstellingen van de Mohamedaansche godsdienst. Gorinch. 1854.

Th. Bramanica et Budistica.

G. PAUTHIER, Les livres sacrés de l'Orient. Paris. 1841.

ENCYCLOPAEDIA.

Onze Tijd. Merkwaardige gebeurtenissen onzer dagen op het gebied van staatkunde enz. Vol. XII. Amsterd. 1853.

ACTA.

* Verslagen en Mededeelingen der Koninkl. Akademie van Wetenschappen. Vol. I, II. Amsterd. 1853—54. (*v. d. Akad.*)

* Verhandelingen van dezelfde. Vol. I. Amsterd. 1854. (*v. d. Akad.*)

* Verhandelingen van de Commissie belast met het vervaardigen eener geologische beschrijving en kaart van Nederland. Vol. I. Haarl. 1853. (*v. d. Comm.*)

* Algemeen verslag der werkzaamheden van de Natuurkundige Vereeniging in Nederl. Indië. 1854. Batav. (*v. d. Vereen.*)

Jaarboekje van het zoölogisch genootschap »Natura artis magistra". 1852—1853. Amsterd.

* 21ste Jaarlijksch verslag van de Directie van het Parapattan-Weezengesticht. 1854. Batav. (*v. d. Dir.*)

* 52ste en 53ste Verslag van het Genootschap ter bevordering der natuurkundige wetenschappen te Groningen. Ibid. 1852, 1853. (*v. h. Gen.*)

Handelingen en geschriften van het Indisch genootschap te 's Gravenhage: »Onderzoek leidt tot waarheid." Fasc. I—IV. Zalt-Bomm. 1854—55.

* Natuurkundige verhandelingen der Hollandsche Maatschappij van wetenschappen. 2de Verz. Vol. VIII, IX. (*v. d. Maatsch.*)

* Historische en letterkundige verhandelingen van dezelfde. 2de Verz. Vol. II. (*v. d. Maatsch.*)

* Verhandelingen van het Koninkl. Instituut van Ingenieurs. 1851—52. II., 1852—53. I, II, III. 1853—54. I, II. (*v. h. Instit.*)

* Uittreksels uit vreemde tijdschriften van hetzelfde instit. 1852—53, No. 1, 2, 3; 1853—54: 1, 2, 3. (*v. h. Instit.*)

* Handelingen der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde. (*v. d. Maatsch.*)

* Nieuwe reeks van werken der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde. Vol. VIII. 1 en Vol. VIII *B.* (*v. d. Maatsch.*)

* Verhandelingen van TEIJLER's 2de genootschap. Vol. XXVI. 2. 3 en Vol. XXVII. (*v. h. Gen.*)

J. GARNIER et GUILLAUMIN, Annuaire de l'économie politique et de la statistique pour 1853. 10me Année. Paris.

Nouveau bulletin des sciences par la Société Philomatique de Paris. 1807—33. 2 Vol. Paris.

* Bulletin de la classe Histor. Philol. de l'Académie Impériale des sciences de Russie. Tom. VIII, IX et X. (*v. d. Akad.*)

* Bulletin de la classe Physic. Mathém. de la même. Tom. IX, X et XI. (*v. d. Akad.*)

Archives du Muséum d'histoire naturelle. Tom. IV—VI, Tom. VII. 1. 2.

Nouvelles annales du Muséum d'Histoire naturelle. Tom. II—IV.

* Mémoires de la société des sciences de Cherbourg. Vol. I. 2—4. 1852—53. Ibid. (*v. d. Soc.*)

Proceedings and Reports of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. Lond.

Philosophical transactions of the Royal Society of London. 4 Vol. 1850—53. Ibid.

* Smithsonian contributions to knowledge. Vol. V. Washingt. (*v. d. Smithson. Instit.*)

* Memoirs of the American Academy of Arts and Sciences. New ser. Vol. V. 1. (*v. d. Akad.*)

Transactions of the zoological society of London. Vol. IV. Part. 3, 4. 1853.

Transactions of the Linnaean Society of London. Vol. XXI. P. 2.

* 6th Report of the Smithsonian Institution. (*v. d. Instit.*)

* Verhandlungen der Kais. Leopol. Carol. Akademie der Naturforscher. Vol. XV. 2, Vol. XXII. 2, Supplem. Breslau. (*v. d. Akad.*)

* Geschichte der Säcularfeier der K. L. C. Akad. der Naturf. 1852. (*v. d. Akad.*)

Verhandlungen des zoolog. botan. Vereins in Wien. Vol. I, II. Ibid. 1852—53.

* Abhandlungen der mathem.-physic. Classe der Königl. Bayer. Akad. d. Wissenschaften Vol. VI. 3. München. (*v. d. Akad.*)

* Annales academiae Lugduno-Batavae. 1849—50. (*v. d. Curat. d. Leijds. Hoogesch.*)

ANNUARIA, DIARIA cet.

Tijdschrift van het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Ned. Indië. Vol. I. II. 's Gravenh. 1852—54.

Tijdschrift ter bevordering van christelijken zin in Ned. Indië. Iste jaarg. 1846. Batav.

Indisch Magazijn. Tweede twaalftal. 2 Vol. Batav. 1845.

Tijdschrift der Vereeniging tot bevordering der geneeskundige wetenschappen in Nederl. Indië. Jaarg. I—III, IV. 1—4. 1853. Batav.

Tijdschrift tot bevordering van christelijk leven in Ned. Indië. Jaarg. I. 1—3. 1855. Batav.

* Tijdschrift voor Nijverheid in Ned. Indië. Batav. (*v. d. N. I. Maatsch. v. Nijverh.*)
  I. Oorspronkelijke bijdragen. Dl. I. 1. 2.
  II. Uittreksels uit andere tijdschriften. Dl. I. 1—3.
  1854.

De Indische Bij. Vol. I. 1843. Leijd.

De Oosterling. Vol. I, II, III. 1. 1835—37. Kamp.

De Gids. Jaarg. 1854, 1855. 1—4. Amsterd.

West-Indië. 1854. No. 1. Haarl.

Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, uitgeg. d. h. Batav. Genootsch. v. K. en W. Jg. I. 5—12, II, Dl. IV. 1. 1853—55. Batav.

Tijdschrift voor Staatshuishoudkunde en Statistiek. Dl. VII. 2, VIII. 3. 4, IX. 1, 4—8. X. XI. 1—6. 1853—54. Zwolle.

Indisch schoolblad. 1853. No. 8—12, 1854. No. 1—5, 7. Batav.

De Indiër. 1853. No. 33—52, 1854, 1855. No. 1—26. Zalt-Bomm.

Tijdschrift voor Nederlandsch Indië. 1853. No. 8—12, 1854, 1855. No. 1. Zalt-Bomm.

Algemeene Konst- en Letterbode. 1852. No. 51—53, 1853, 1854. No. 1—46. Haarl.

Biang-läla, Indisch leeskabinet. Jg. II. 5, III. 1. 2. 3. 6, IV. 1. 1853—55. Batav.

* Natuurkundig tijdschrift voor Ned. Indië. Nieuwe serie. Dl. II.—IV, V. 1—4. Batav. (*v. d. Natuurk. Vereen. in N. I.*)

Het regt in Ned. Indië. Jg. V. 2—12. 1854. Batav.

Jaarboeken voor wetenschappelijke theologie. Dl. I. 2, II. 1. 2, III. 1. 2, IV. 1. 2, VIII. 2. 3, IX. 3, X. 4, XI, XII. 1845—54. Utrecht.

Nederlandsch Kruidkundig Archief. III. 1, 3. 1851, 1854. Leijd.

De Economist. Jg. I. 1852, Jg. III. 1—11. 1854. Amsterd.

De Javasche Courant. 1853—55. Batav.

* Le Moniteur des Indes Orientales et Occidentales. 3 Vol. 1846—49. La Haye et Batav. (*v. d. heer Bar. P. Melvill van Carnbée*)

Bibliothèque universelle de Génève. 1853. Génève.

Journal des économistes. 1854. No. 1—10. Paris.

* Journal Asiatique. Vme Série. Tom. III. (*v. d. Soc. Asiat.*)

Comptes rendus de l' Académie des sciences. Tom. XXXVII. 3—26. XXXVIII, XXXIX, XL. 1—8. 1853—55. Paris.

Revue et Magasin de Zoologie. 1852. No. 11, 12, 1853. No. 4, 12, 1854. No. 1—9. Paris.

Annales des sciences naturelles. 3me. Série, VIIme. Ann. Tom. XIV. 4. 5. XV. 1—5, XVIII. 2—6. XIX. XX. 4me Série. Tom. I. 3. 4, II. 1. 1851—54. Paris.

Bulletin de la Société Impériale des naturalistes de Moscou. Tom. XXVI. 1. 2. 1855.

The colonial Magazine and East India review. 1851. Lond.

The Indian annals of Medical science. 1853, 1854. No. 1, 2. Calcutt. Lond.

The Edinburgh review. 1853. Edinb.

The annual of scientific discovery. 4 Vol. 1850—53. Boston.

The American journal of science and arts. 1850—53. No. 25—26. New Haven.

The Year-Book of Facts in science and arts. 1854. Lond.

The Annals and Magazine of Natural History. Second series. No. 61—83. 1853. Lond.

The Zoologist. No. 122—145. 1853—54. Lond.

* Journal of the Asiatic Society of Bengal. 1853. No. 5—7, 1854. No. 1, 3, 4, 6, 7. Calcutt. (*v. d. Asiat. Soc.*)

The journal of the Indian Archipelago and Eastern Asia. 1853. No. 4—12, 1854. No. 1—6, 10—15, 1855. No. 1—3. Singapore.

* The journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. Vol. XV. 1. XVI. 1. 1853—54. Lond. (*v. d. Soc.*)

Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen. 1850. Prag.

Journal für Ornithologie. Jhg. 1853, 1854. 1—4. Cassel.

Jahrbücher der Gewachskunde. 1818—20. Berl. u. Leipz.

Archiv für Anatomie, Physiologie und wissensch. Medicin. 1852. No. 5, 6, 1853—54. No. 1—4. Berlin.

Zeitschrift für Malakozoologie. 1846—54. Jhg. III—X, XI. Cassel.

Bonplandia; Zeitschrift für die gesammte Botanik. Jhg. I, II, III. 1—5. 1853—55. Hannov.

Linnaea. Ein Journal für die Botanik. Vol. I—XXV, XXVI. 1—3. 1826—53. Halle.

Centralblatt für Naturwissenschaft und Anthropologie. Jhg. I, II. 1—26. 1853—54. Leipz.

* Antiquarisk Tidsskrift, 1844—51. Kjöbenh. (*v. d. Soc. d. antiq. du Nord.*)

Annales Botanices systematicae. Tom. III. 6. 1853. Lips.

Monatsbericht der Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften. 1853. No. 7 12, 1854. No. 1, 8, 10, 11; 1855. No. 1, 2. Berlin.

Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie. 1853, 1854. Tom. V, VI. Leipz.

Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft. Tom. I. 1. 2, II. 4, III. 1, IV. 3, VI. 4, VII. 4, VIII. 3. 4, 1852—54. Leipz. (*v. d. Gesells.*)

Archiv der Naturgeschichte. 1851. No. 6, 1852. No.—6. 1853, 1854. No. 3. Berl.